

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

189.2 .O69B

C.1

The commentary of Orig

Stanford University Libraries

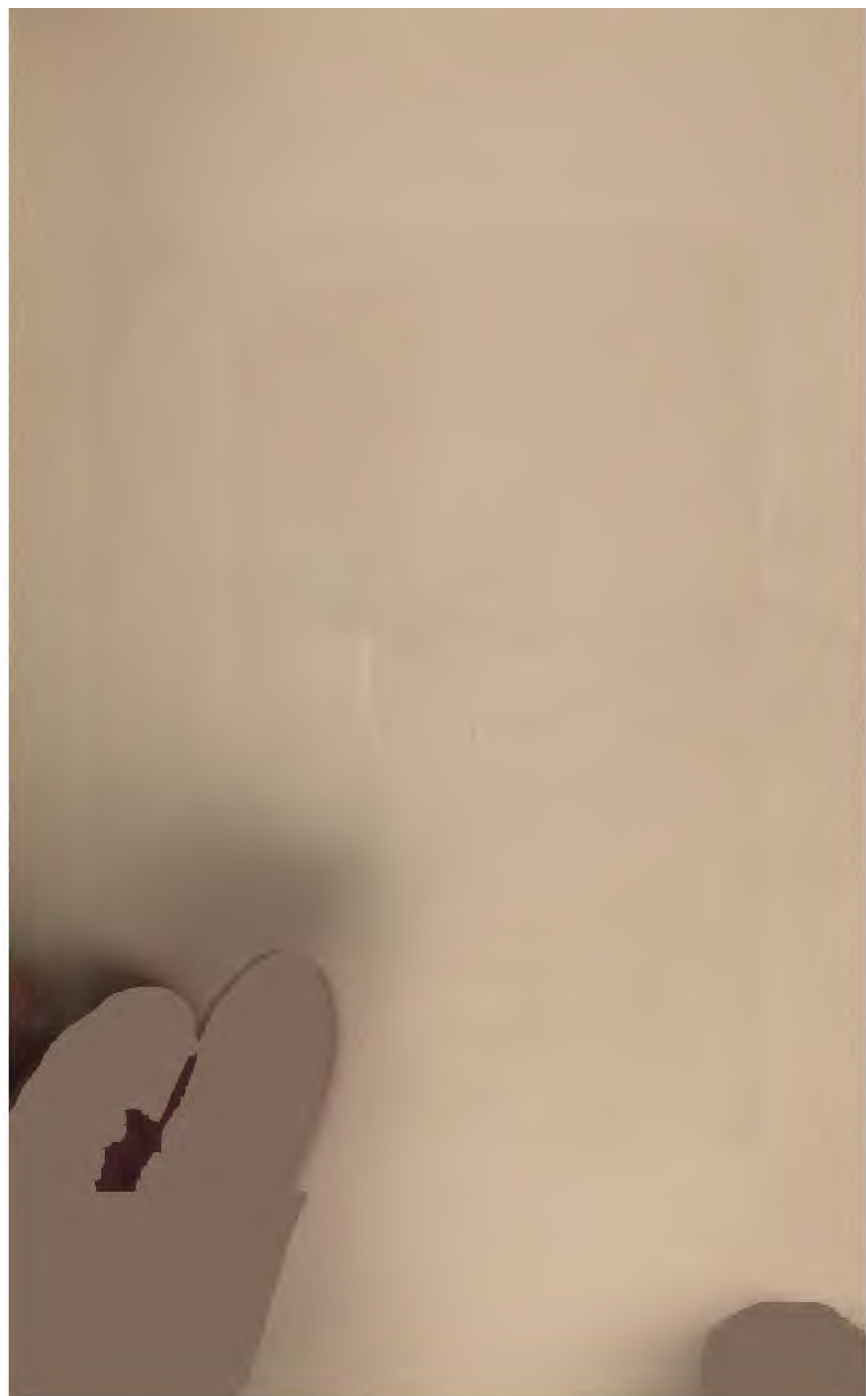
3 6105 046 724 089

069b

y.1

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERS

THE COMMENTARY OF ORIGEN

ON S. JOHN'S GOSPEL

**London: C. J. CLAY AND SONS,
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
AVE MARIA LANE.**

Glasgow: 263, ARGYLE STREET.

**Leipzig: F. A. BROCKHAUS.
New York: MACMILLAN AND CO.**

THE COMMENTARY OF
ORIGEN
ON S. JOHN'S GOSPEL

THE TEXT REVISED
WITH A CRITICAL INTRODUCTION AND INDICES

BY
A. E. BROOKE
FELLOW AND DEAN OF KING'S COLLEGE

VOL. I.

CAMBRIDGE
AT THE UNIVERSITY PRESS
1896

[*All Rights reserved*]

Li.

Cambridge :

PRINTED BY J. AND C. F. CLAY,
AT THE UNIVERSITY PRESS.

236412

YXABU! 0907NAT2

IN MEMORIAM
GVILLELMI GEORGII SELWYN
QVI IN CHRISTO OBDORMIVIT
A.D. III NON. OCT.
A.S. MDCCCXCIII

B.

b

CONTENTS.

FIRST VOLUME.

	PAGE
INTRODUCTION	ix—xxviii
1. The Extant MSS	ix
2. Relations of the MSS	xiii
3. Codex Monacensis	xxi
4. Bentley's Emendations	xxi
5. Fragments from Catenae	xxiii
6. On the Text of this Edition	xxvi
 THE TEXT OF THE COMMENTARY	
Tom. I	1
Tom. II	56
Tom. VI	108
Tom. X	181
Tom. XIII	247

INTRODUCTION.

The Extant Manuscripts.

The Extant Manuscripts of Origen's Commentaries on S. John are the following¹.

I. *Codex Monacensis*. Munich. Stadt-Bibl. Gr. cxci.
Cent. XIII. Chart. Bombyc.

ff. 1—110. Origen. Comm. in S. Matt. books 10—17 (inc. *τῆν δὲ λάμπουσιν ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις κ.τ.λ.*).

ff. 112 sqq. Origen. Comm. in S. Joann., books 1, 2, 6, 10, 13, 19, 20, 28, 32.

In the first part of the MS leaves have been misplaced by the binder; one or two, including the first, are missing. As a copy of this MS, made in the 14th century, before the first leaf was lost, begins with Book 10, it is unlikely that the MS ever contained any of the earlier Books.

Minuscules are used, hanging from ruled lines. The Comm. in Matt. have one column of 36 lines on each page; the Comm. in Joann., written by another scribe, one column of 30 lines. The MS is stained at top and bottom, so that some lines, or parts of them, are difficult to read. Occasionally the bottom line is illegible.

The Comm. in Joann. are preceded by a short preface (inc. *ιστέον ὡς ἐν μετωπίοις... expl. ἀπαλλάκτως, ὡς εἶχον*) in which the scribe states that he found in his exemplar several marginal notes drawing attention to Origen's blasphemies, and copied them as he found them.

¹ Fuller information with regard to these MSS (except VI) may be found in *Texts and Studies* (Cambridge, 1891), I. 4, *Fragments of Heracleon*, Introduction. Since the publication of that book I have received information about one MS (of the existence of which I did not then know), through the kindness of Dr J. Rendel Harris, who visited Mt Athos in 1892. It

II. *Codex Venetus*. Venice. Bibl. Marciana, Gr. 43¹.

A.D. 1374. Vellum.

ff. 1—117. Origen. Comm. in S. Matt., books 10—17 (inc. τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους κ.τ.λ.).

f. 118. A preface on Origen's blasphemies (inc. πολλῶν μὲν κ.τ.λ., expl. καὶ αὐθις ἀψώμεθα)².

ff. 119—294. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

This MS was used by Ambrosius Ferrarius, who in A.D. 1551 translated the Comm. in Joann. into Latin. The Commentaries are divided into 32 Books, to give the work the appearance of being a complete whole. A note at the end of the MS states that it was copied in A.D. 1555 by Georgius Trypho³ (vid. infra p. xii).

III. *Codex Regius*. Paris. Bibl. Nationale, Gr. CDLV.

Cent. xvi.

Origen. Comm. in S. Matt., book x. c. 4 (inc. πάλιν ὁμοία κ.τ.λ.)—book xvii.

Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

Apparently the only MS used by Huet, though he knew of others. It was also used by Perionius for his translation of the Comm. in Joann. into Latin⁴.

proves to be a copy of *Cod. Venetus* (11). Subsequent visits to Munich, Venice and Rome, have enabled me to correct a few mistakes, and in some few instances to strengthen the arguments by which I supported the classification of MSS there adopted. I have seen no reason to modify that classification, and the present edition is based upon it.

¹ I am indebted to Herr Preuschen for pointing out a mistake which I had made as to the number of this MS (see Harnack, *Altchristliche Litteraturgeschichte*, p. 391). I have verified the accuracy of his correction.

² This Preface is quite different from the Preface in *Cod. Monac.* concerning the marginal notes in its ancestor. Its presence in *Cod. Ven.* cannot determine the question of the derivation of this MS from *Cod. Monac.*

³ For what is known of this scribe see Gardhausen, *Griechische Palaeographie*, p. 322.

⁴ This translation was made 'about 1554.' *Dict. Christian Biography*, iv. 140 (Origen).

IV. *Codex Barberinus I.* Rome. Bibl. Barberina, Gr. v.
52.

Cent. xv, xvi.

f. 1. Origen. Comm. in S. Matt., book x. (inc. τότε ἀφείς
τοὺς ὄχλους κ.τ.λ.)—book xvii. (expl. ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτόν).

f. 117. Preface on Origen's blasphemies (inc. πολλῶν μὲν
κ.τ.λ., expl. ἀψώμεθα) as in II.

f. 118. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.
Divided into 32 Books (cf. II).

f. 281. Philo περὶ τοῦ βίου τοῦ Μωυσέως.

f. 326. Philo περὶ τοῦ βίου πολιτικοῦ (Joseph).

f. 345. Philo περὶ νόμων ἀγράφων (Abraham).

For the probable history of this MS see p. xii.

V. *Codex Barberinus II.* Rome. Bibl. Barberina, Gr. vi.
14.

Cent. xv, xvi.

f. 1. Origen. Comm. in S. Matt., book x. (inc. τίτι δὲ
λάμπουσιν κ.τ.λ.)—book xvii. (ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτόν).

f. 140 (verso). Preface on Origen's blasphemies, as in I.

f. 141. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

VI. *Codex Batopedianus.* Mt Athos. In the Library of
the Monastery at Vatopedi. Cod. 611.

Cent. xv.

Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

The text is divided into 32 Books (cf. II).

VII. *Codex Matritensis.* Madrid. Bibl. Nacional. O. 32.
A.D. 1555.

f. 2. Preface on Origen's blasphemies, as in II.

f. 3. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

The text is divided into 32 Books, as in II. The date is given at the

end, *αφνε' εν μηνι Αύγουστου κ*, after which there is a colophon, giving in cryptograph the name of the scribe, Georgius Trypho¹. Cf. II.

VIII. *Codex Bodleianus*. Oxford. Bodleian Library. Misc. 58.

Cent. xvii. Now bound in three volumes.

Origen. Comm. in Joann. Same books as in I.

Two sets of conjectural emendations have been added in the margin: (i) introduced by the word *τάχα*, and generally based on the Latin Translation of Ferrarius, (ii) introduced by *ίσως*, later and of less value. A partial collation of this MS in Bentley's hand is preserved in a copy of Huet's edition of the Commentaries, which belongs to the Library of Trinity College, Cambridge. Bentley has made a few emendations of his own, of which a list is given below.

IX. A transcript of VIII, made by Herbert Thorndike, Trinity College, Cambridge. B. 9. 11.

Most of the suggestions contained in the margin are copied from the margin of VIII. I have not compared the two sufficiently to be able to state to what extent the transcriber has added conjectures of his own.

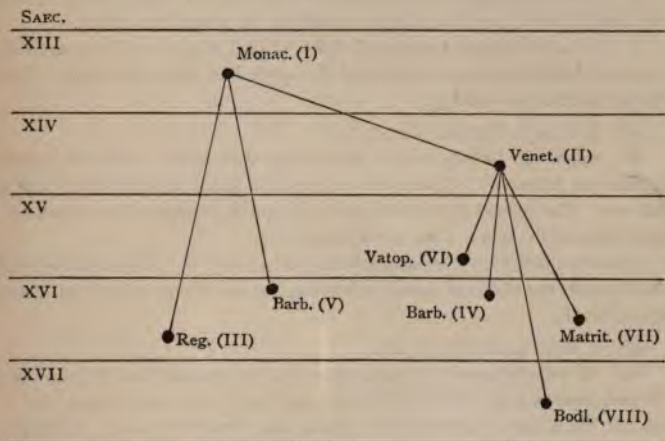
X. The existence of a tenth MS is doubtful.

Miller in his Catalogue of the Escorial Library, pp. 305 ff., gives a list, found in one of the Escorial MSS (x. i. 15), of the Greek Manuscripts which belonged to Cardinal Sirlet's Library, and passed into the possession of Cardinal Ottoboni (Alexander VIII). It is said that Benedict XIV subsequently placed them in the Vatican. In this list a MS is mentioned, containing Origen's Commentaries on S. Matthew and S. John, and Philo *περι του βλου Μωσέως, περι του βλου πολιτικού, περι νόμων ἀγράφων*. I can find no trace of it in the Catalogue of the Ottobonian part of the Vatican Library. But the exact correspondence of this description with that of the Barberini MS (Gr. v. 52), which I have numbered IV, suggests the probability that this MS was acquired by the Barberini from one of its former owners. It is known that during the time when Cardinal Sirlet's Library was in the possession of the Altemps, before it was bought by Alex-

¹ *Cod. Matrit.* O. 47, containing the Comm. in S. Matt., is a copy of the first part of *Ven.* 43, and has a similar colophon.

ander VIII, the collection was ill kept, and several volumes passed into the hands of the Chigi and Barberini¹.

The following diagram shews the probable relations of these Manuscripts.

Relation of II to I.

The justification of this genealogical scheme has been given elsewhere². But as the correctness of its classification has been disputed³ in regard to one important point—the derivation of the text of *Cod. Venetus* from *Cod. Monacensis*, without any secondary source—I shall restate the evidence, with some additions and alterations. As lacunae similar to those found in *Cod. Venetus*, or omissions without any gap, occur in the same passages in all the other extant manuscripts, their derivation

¹ Cf. Batiffol, *La Vaticane de Paul III à Paul V.* Paris, 1890, p. 59.

² Cf. *Fragments of Heracleon*, Introd. pp. 7 ff.

³ By Herr Preuschen. Cf. Harnack's *Altchristliche Litteraturgeschichte*, p. 39¹.

from *Cod. Monacensis* is merely a corollary of the proof of the relation in which *Cod. Venetus* stands to that manuscript.

(1) I. 4 (p. 5, Lomm. vol. i. p. 11).

M. ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα (6)¹ ἐξουσίαν (9) ἀποστολικήν οὐ μὴν τὸ εἰλικρινές κ.τ.λ. The words between γραφέντα and εἰλικρινές are much damaged, and very hard to read, but I am almost certain of the words here given.

V. ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν (25) οὐ μὴν τὸ εἰλικρινές κ.τ.λ. In this and all the following instances the space has been left blank. The MS has suffered no damage.

(2) I. 6 (p. 6, Lomm. p. 14).

M. παρὰ τῷ Ἰωάννῃ (14) ἐν ἀρχῇ λόγον θεὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκῶς (90) διδάσκειν. At the end of the first gap I thought that I could read τὸν. The second gap is almost, if not quite, illegible; but it was certainly filled with Acts i. 1 τὸν μὲν πρῶτον κ.τ.λ.

V leaves space for 15 letters between Ἰωάννῃ and ἐν. And in the second place it omits the words of Acts i. 1, leaving a space of one line, all but three letters, blank.

(3) I. 8 (p. 9, Lomm. p. 18).

M. τῷ παραδείγματι τοῦ μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ ($\frac{2}{3}$ line) υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων κ.τ.λ. The words after μικρὰ are very nearly gone, and it was not till a third attempt that I made out what they were. I thought that I could trace ὅτε after ζυμοῖ, but was not certain.

V. τῷ παραδείγματι τοῦ μικρὰ καὶ ὅτι ὄλον (11) ὅταν γὰρ ($\frac{1}{2}$ line) υἱοὺς κ.τ.λ.

(4) I. 9 (p. 11, Lomm. p. 20).

M. ἐν φανερωῖ Ἰουδαῖός τις ἐστὶ καὶ περὶ (28) καὶ ἄλλος ἐν κρυπτῷ ὄτω Χριστιανός κ.τ.λ. All the words between ἐστὶ and ὄτω are much damaged. Most of them are illegible, but I am almost certain of καὶ περὶ at the beginning, and καὶ ἄλλος ἐν κρυπτῷ at the end.

V. ἐν φανερωῖ Ἰουδαῖός τις ἐστὶ καὶ περιτετημένος ($\frac{2}{3}$ line) ὄτω Χριστιανός κ.τ.λ.

(5) I. 17 (p. 21, Lomm. p. 36).

M. ἵνα μάτια τὰ κατὰ σώματα ἦ καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά, ὅπερ ἀναγκαῖον (4) τῷ ἐν σώματι (1 line) ὑπάρχει. I think that the MS reads μάτια τὰ κατὰ, but the whole passage is very much damaged. In the text of this edition I have filled up the space, of one line, by conjecture.

¹ The numbers enclosed in brackets give the approximate number of letters which the blank, or illegible, spaces could contain.

V. ἵνα ἐν ματαιότητι τὰ σώματα ἦ καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικὰ ὑπερ ἀναγκάιον (4) τῷ ἐν σώματι (space) ὑπάρχει κ.τ.λ.

(6) I. 21 (p. 24, Lomm. p. 40).

M. τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὄλῃ παρασχεῖν καὶ (?) τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη, ἐγὼ δὲ ἐφίστημι εἰ καὶ τὰς οὐσίας. οὐ χαλεπὸν μὲν οὖν παχύτερον εἰπεῖν ἀρχὴν τῶν ὄντων εἶναι κ.τ.λ. The whole passage is very much damaged, and the words τὰς οὐσίας οὐ χαλεπὸν μὲν οὖν παχύτερον can only be recovered by reading backwards the blot on the opposite page.

V. τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὄλῃ (10) καὶ τὰ εἶδη ἐγὼ δὲ ἐφίστημι εἰ καὶ (23) εἰπεῖν ἀρχὴν κ.τ.λ. In the margin a note is added οἶμαι παρασχεῖν τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη.

(7) I. 23 (p. 25, Lomm. p. 43).

M. Ἴδωμεν δὲ ἐπιμελέστερον τίς ὁ ἐν αὐτῇ λόγος. θαυμάζει μοι πολλάκις ἐπέρχεται σκοποῦντι κ.τ.λ. The words from τίς ὁ ἐπέρχεται are damaged, and the blot from the opposite page gives the appearance of there having been another line of text after ἐπέρχεται, the last word of the last line on the page in this MS; but if the number of lines on the page is counted, it is clear that this was not the case.

V reads as M, but between ἐπέρχεται and σκοποῦντι leaves space for 1 line.

(8) XIII. 4 (p. 250, Lomm. vol. ii. p. 8).

M. καὶ τάχα ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι δέ τις εἰ τὴν δικαιοσύνην πρὸ τοῦ χορτασθῆναι, ὑπερ τοῦ κορεσθῆναι ἐμποιητέον τὸ πεινῆν καὶ διψῆν.

V. καὶ τάχα ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι τὴν δικαιοσύνην χορτασθῆναι ἐστὶν εἰ τις τὴν δικαιοσύνην πρὸ τοῦ χορτασθῆναι ποιήσειεν, ὑπερ τοῦ κορεσθῆναι ἐμποιητέον κ.τ.λ.

A cursory glance might suggest that words belonging to the true text and preserved in V have been omitted in M owing to the recurrence of τὴν δικαιοσύνην, in which case we should have to assume a second source for the text of V besides M. But though the text of V can be construed, it does not make sense. If we replace the impossible δέ τις εἰ of M by δεῖσει (TI for H), all becomes plain. "And perchance, since it will be necessary to have hungered and thirsted for righteousness before being filled, the hungering and thirsting must be produced for the sake of the satisfaction." The scribe of V has attempted a lengthier, but less satisfactory emendation, by inserting τὴν δικαιοσύνην χορτασθῆναι ἐστὶν, omitting δέ, transposing τις and εἰ, and adding ποιήσειεν. Here again, therefore, the text of V presupposes a corruption already existing in M.

(9) XIII. 39 (p. 289, Lomm. p. 73).

M. *τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς εἰ γὰρ καὶ οὕτως*. Here the true Ἰάβρ has been corrupted by the scribe of M or one of its ancestors into *εἰ γὰρ*.

V. *τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς* (space) *καὶ γὰρ καὶ οὕτως*. The most natural explanation of this is that the scribe of V discovering that the name suggested by *καλούμενον* was missing, left a space for it, and substituted *καὶ γὰρ* for *εἰ γὰρ*, connecting the words with what follows.

A little further on M reads *ἦτοι ακ(3 or 4)οντα ἢ ἐγγύς που τοῦ λήγειν ὄντα*. The true reading is certainly *ἀκμῶντα*, but the letters *μαῖς* must have been illegible or wanting in the ancestor of M, as the lacuna is left by the scribe and is not due to subsequent damage.

V reads *ἦτοι (6) οντα ἢ κ.τ.λ.* The scribe apparently preferred to omit the letters *ακ* which were unintelligible to him, and did not hazard a conjecture. This seems to be the most natural explanation, though the phenomena do not exclude the possibility that the scribe of V had access to an ancestor of M.

(10) XIII. 21 (p. 267, Lomm. p. 35).

In this passage we should certainly read *καίτοι τὸ προνοοῦν τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγοντες εἶναι τοῖς προνοουμένοις γενικῶς λόγῳ, τέλειον ἀλλ' οἷον τὸ προνοούμενον*.

This is the reading of M, but *ἀλλ' οἷον* is written *ἀλλοιον* (sic). We are not surprised therefore to find that in V the following *τὸ προνοούμενον* has been altered to the genitive, while *ὁμως* has been inserted between *τελείον* and *ἀλλοῖον*. The scribe has again yielded to the temptation of inserting words which form a grammatical sentence, but destroy the sense of the passage.

(11) XIII. 23 (p. 269, Lomm. p. 38).

V reads *ἀνάγκη αὐτὸν νοητὸν τυγχάνοντα καὶ ἀόρατον καὶ ἀσώματον τοῦτον ἡμᾶς αὐτὸν ὑπολαμβάνειν φῶς* (10) *τῷ μήποτε καὶ πῦρ καταναλίσκον* (13) *σωματικὸν [πῦρ σωματῶν] ἀναλωτικὸν εἶναι δοκεῖ, οἷον ξύλων καὶ χόρτου καὶ καλάμης· εἰ δὲ [ἐν ἡμῖν ἔστιν ἰδεῖν] ξύλα καὶ χόρτον κ.τ.λ.* [The brackets are mine.]

M has the same text and lacunae (in this case not due to damage), except that it has lacunae instead of the words enclosed in square brackets.

Here, it would seem, the scribe of V left two of the lacunae which he found in his exemplar, and filled up two of them with the words which I have bracketed. A comparison of these conjectures with the restoration attempted in this edition (p. 269) from the data afforded by M will, I think, shew that the supplements of V have no special claim to be regarded as part of the true text.

(12) XX. 2 (vol. ii. p. 35, Lomm. p. 196).

M. *ἐπεὶ ταραξάει ἂν τινα τὰ τοιαῦτα, συνθέντα μὲν ταῦτα, μὴ ἀκριβοῦντα δὲ, κινδύον παραβαλοῦμεν κ.τ.λ.* The words *συνθέντα μὲν* are damaged and difficult to read.

V has replaced them by the words *καὶ γὰρ παραθέντα*.

(13) XX. 23 (p. 80, Lomm. p. 267 f.).

M. *ἐνθάδε μὲν γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγεται τό· "Ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ἐν δὲ ψαλμοῖς τό· "Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.*

In the preceding sentence Origen calls attention to the fact that the term *ψεύστης* is applied in Holy Scripture both to the Devil and to Man. He justifies this statement by the sentence quoted above. "For here (in S. John) we read that the man (who tells a lie) is a *ψεύστης*, and so is his father (the Devil), and in the Psalms we find 'every man is a *ψεύστης*.'" This is in perfect agreement with the interpretation of the passage in S. John, which Origen has given a few chapters earlier. He says there that the subject of *λαλῆ* (*ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος*) is either Antichrist, the son of the Devil, or anyone who tells a lie. Whenever such an one tells a lie, he speaks of his own, for he is a liar, and so is his father (the Devil). But unless this earlier chapter is kept in mind, we should naturally expect the first quotation in the passage under consideration to justify more especially the statement that the term *ψεύστης* is applied to the Devil, and not to man only, as the true text seems at first sight to imply. So thought the scribe of V, who accordingly inserts the words *περὶ τοῦ διαβόλου λέγων* after the first quotation (i.e. after *αὐτοῦ*), and the words *ἐπὶ ἀνθρώπου μόνου ὡς* before the second (i.e. between *ψαλμοῖς* and *τό*). He has again been tampering with his text, and as usual he has failed to improve it.

(14) XXVIII. 18 (p. 141, Lomm. p. 365).

V. *οὐ κατέσχητο μὲν ἂν, ὅμως δὲ οὐκ ἐπέβαλεν οὐδεὶς τὴν χεῖρα.* The words *ὅμως—χεῖρα* interrupt the argument; the point of the sentence is that Christ would not have been taken if He had remained, not that, as a matter of fact, no one laid hands on Him.

M reads *οὐ κατέσχητο μὲν ἂν ἡμεῖς*, without the words *ὅμως—χεῖρα*. The reading of M is probably a corruption of *οὐκ ἂν κατέσχητο* (κἈΝ having disappeared before κἈΤ) *μεμενηκώς*. Here again we have to credit the scribe of V with a bad conjecture, founded on the already corrupt text of M.

(15) XXXII. 10 (p. 168, Lomm. p. 410).

M. *τοὺς ἄλλους κυρίους, μὴ βουλομένους ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.* The words *ὡς ὁ διδάσκαλος* after *γένηται* are probably due to

the words (*γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος*) which occur two or three lines earlier. The true text may probably be restored by substituting for them the words ὁ δούλος.

V gives a more extensive change, *ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος ὁ μαθητῆς ἢ ὡς ὁ κύριος ὁ δούλος αὐτοῦ*. But as the sentence has to do with κύριοι exclusively, the insertion of διδάσκαλος and μαθητῆς is only cumbrous. The corruption in M requires simpler treatment.

It may be admitted that most, if not all, the readings of V which have been discussed, except those taken from Book I, could be explained by the hypothesis that its scribe had access to a second source in some MS whose text (or marginal glosses) was based on an ancestor of M. But, when considered in connexion with the evidence derived from Book I, such a theory would present so complex an array of improbabilities that we are certainly justified in adopting the simpler explanation. The scribe knew Greek, and was fond of trying to improve his text, but his zeal outran his discretion. His division of the extant Books into 32, if indeed he is to be credited with this device, points to a less commendable form of sagacity.

All the variants of V from M of which I have any knowledge may be readily explained on this hypothesis. The only tangible evidence for a second source is the fact that V contains a preface on Origen's heresies which is not found in M. But there is no difficulty in supposing that the scribe found elsewhere a preface on this subject which he preferred to the shorter statement contained in M. It offers no proof of a second textual source.

Relation of V to M in the Comm. in S. Matt.

The proof may be strengthened by the following evidence of the derivation of the text of V from M in certain passages of the Comm. in Matt. I see no reason to doubt that the whole of the text of V in these Commentaries is derived from

M, though I have not examined enough of the texts of the two MSS in this part to offer a complete proof.

(1) Comm. in Matt. xii. 20 (Lomm. p. 165).

Ἐπει δὲ οὐκ ἐνεδέχето [προφήτην ἀπο]λέσθαι ἕξω Ἱερουσαλήμ, ἀπόλειαν ἀναλογίαν ἔχουσαν πρὸς [τό· Ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐ]μοῦ εὐρήσει αὐτήν· διὰ τοῦτο ἑδεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, ἵνα [πολλὰ παθῶν ἐν] ἐκείνους κ.τ.λ.

The words and letters which I have enclosed in square brackets are damaged in M. V reads τὰ τοιαῦτα ἀποτελεσθαι instead of προφήτην ἀπολέσθαι, resorting as usual to conjecture, where the exemplar was difficult to read.

It omits τό—ἔνεκεν, leaving space for 15 letters; and it omits πολλά παθῶν, leaving space for 10 letters.

(2) xii. 24 (Lomm. p. 170).

φέρει εἰπεῖν τὰ Βασιλίδου ἤ. These words are damaged in M. V omits Βασιλίδου, leaving space for 7 letters, and reads καὶ instead of ἤ¹.

(3) xiv. 19 (Lomm. p. 312).

Μ. ὕστερον (8) μὴ εὐρηκέναι χάριν. The words in the space are damaged and almost illegible. I thought that I could read δὲ ἐκείνην. V omits the words δὲ ἐκείνην, leaving space for about 9 letters between ὕστερον and μὴ εὐρηκέναι.

Relation of VI to I.

Codex Batopedianus exhibits either lacunae, or unfortunate conjectures, in places where M is damaged and illegible, and

¹ It may be of interest to add some information as to the readings of Vaticanus Gr. 597 in these places. In (1) it reads τὰ τοιαῦτα ἀποτελεσθαι, with V; it omits τό—ἔνεκεν and πολλά παθῶν, but without leaving any space in either case. There can therefore be little doubt that it is derived from V.

In consequence of this evidence I am of course unable to accept Herr Preuschen's classification of the MSS of the *Comm. in Matt.* (Harnack, *All. Lit.* p. 392). He has apparently not taken into account the evidence which I published in 1891 (*Fragments of Heracleon*, Introd. p. 16).

The MS contains, not Libb. x—xii, as he has stated, but x—xiii c. 8 κατανέει γὰρ ὅτι ὁ μὲν πῆρ (Lomm. p. 227), some pages having been lost.

I have not fully examined the MS of the *Comm. in Matt.* in the Library of Trinity College, Cambridge (B. 8. 10); but it is certainly not copied from V, and I think that it is independent of M.

cannot therefore be independent of that MS. No fresh evidence for the text of the Commentaries can therefore be obtained from it. The following information, for which I am indebted to Dr J. Rendel Harris, makes it probable that it was copied from V, and not from M.

(1) i. 5 (p. 5, Lomm. p. 11).

Batop. γραφέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν σωματικὴν ἀλλ' οὐ πνευματικὴν, οὐ μὴ τὸ εὐκρινές κ.τ.λ. The scribe has apparently filled up the lacuna with a very poor attempt at emendation.

(2) i. 6 (p. 6, Lomm. p. 14).

Batop. τὸ τέλος αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ φάσκοντι ἐν ἀρχῇ λόγον θῦ λόγον ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκῶς (18) ἀλλὰ γε τηρεῖ. Here the conjecture (φάσκοντι) is not altogether satisfactory; and the space left after εἰρηκῶς is undoubtedly to be traced ultimately, though not immediately, to the damage sustained by M.

(3) i. 8 (p. 9, Lomm. p. 18).

Batop. τῷ παραδειγματι τοῦ μικρὰ καὶ ὅτι ὄλον αὐτὸν ὅταν γὰρ κατονομάζων υἱὸς τῶν ἀνθρώπων κ.τ.λ. As M reads ζύμη after μικρὰ, and not καὶ ὅτι, these words appear first in V; *Cod. Vatop.* must therefore have been copied from it, or one of its descendants. The conjectural supplements αὐτὸν and κατονομάζων are not more fortunate than the scribe's other attempts.

(4) i. 21 (p. 24, Lomm. p. 41).

Batop. τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὄλῃ οἶμαι παρασχεῖν τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη, ἐγὼ δὲ ἐπίστημι εἰ καὶ εἰπεῖν ἀρχὴν κ.τ.λ. The scribe has inserted in his text the marginal conjectures of V, and has closed up the space which in V is rightly left between εἰ καὶ and εἰπεῖν.

It is unnecessary to quote any more passages to demonstrate the ancestry of *Cod. Batop.* The MS only affords further examples of the tendency to conjectural emendation, which seems to have been a confirmed habit of the scribes of the fourteenth and two following centuries.

Codex Monacensis.

We are thus wholly dependent upon M for our knowledge of the text of the extant books of Origen's *Comm. in S. Joann.* There is no reason to suppose that any help for the determination of the text of these books is to be obtained from Catenae¹, though a considerable amount of lost matter from other books may be recovered. The bad condition of M renders it more necessary than usual to resort to conjectural emendation. Fortunately it is not so badly damaged as to preclude the possibility of restoring nearly everything which it contained with tolerable certainty. But its ancestor also contained several lacunae. The number of omissions of the terminations of words, and of errors in their transmission, suggests that the exemplar of M must have been written in cursive script. And the frequent occurrence of corruptions due to confusion of the letters ε θ ο c points to an uncial stage in the transmission of the text. Beyond this we know nothing of its history. A probable connexion with Constantinople, suggested by the heading τοῦ βασιλέως, is all that we know, or can conjecture, of the history of the MS itself. But, with some few exceptions, the MS gives us material for a satisfactory restoration of Origen's text.

Bentley's Emendations.

Some of the materials which Bentley collected for the purpose of an edition of Origen's works are preserved in the Library of Trinity College, Cambridge. I subjoin a list of the few emendations which he has left in the copy of Huet's edition of the Commentaries, in which he made a partial collation of Huet's text with *Codex Bodleianus*. In the left-

¹ Vide inf. p. xxv.

hand column I have given the readings of Huet on which they are based. The numbers refer to the volume, page and line, of this edition.

	HUET.	BENTLEY.
I.	76, 14 αὐτοῦ γενόμενον	lego χωρὶς αὐτοῦ οὐ γενόμενον μὲν, ὃν δὲ οὐδέπ.
	83, 20 δύο ἐν	lego δύο ἐν
	86, 25 αὐτὸν	leg. αὐτῶν (erased)
	99, 30 τὸ Ἰωὰ χωρὶς	Ἰωαν θῦ χάρις χωρὶς
	100, 2 μνήμη	μνήμη θεοῦ
	3 ἑβδομον	ἑβδομάς
	126, 24 ἐσχέδασται	leg. ἐσχεδιάσται
	134, 32 χαλκὸς ἦσαν ἠχοῦντες	leg. vel χαλκὸς ἠχῶν vel χαλκοὶ ἠχοῦντες
	138, 25 τὸν τῶν Φαρισαίων περὶ * αὐτολόγων	lege τὸ τῶν Φαρισαίων περιαιτολόγον
	143, 27 [^] οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι	addendum puto τοῖς δὲ ὄχλοις, Μὴ ἀρξῆσθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πατέρα ἔχομεν Ἀβραάμ· omissum ob ὁμοιοτέλευτον
	143, 21 ἡ ὡς ὁ Λουκᾶς φησὶν	lege Μάρκος non Λουκᾶς ut Origenes ipse p. 118
	180, 1 f. καὶ ψυχῆ ἡ ἀγάπη	leg. ψυχῆ vel ψυχθῆ. Cod. Oxon. ψυγῆ
	217, 23 ἐκβάλλει τοὺς ἀγοράζοντας	leg. τοὺς πωλοῦντας
	223, 19 καθήμενος ἀντὶ τοῦ μεταβεβηκῶς ἐπὶ πῶλον ὄνου, ἐπὶ ὑποζύγιον	leg. καὶ ἐπὶ πῶλον ὄνου, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ ὑποζυγίου
	244, 27 ἀνακληθῆναι	leg. κλιθ.
	273, 5* καὶ λέγειν	leg. τί δεῖ καὶ λέγειν
	275, 18 ἐπὶ τούτῳ	leg. ἐπὶ τούτῳ
	293, 32 βασιλείοις	lege βασάνοις Thorndike, Wetstein
	312, 17 εἰς γὰρ τινα	leg. εἰς γὰρ τίνα
	21 οὐκ ἀπορεῖ	leg. εὐπορεῖ vel εὐθυπορεῖ (erased)
	313, 10 τιμὴν [^]	αὐτοῖς (leg. αὐτοῦς B.)
	315, 7 f. διὰ τὸ αὐτὸν δέχεσθαι	leg. διὰ τούτῳ
	317, 19 ἀκολουθεῖ τὸν υἱὸν	leg. τῷ
	318, 12 φησὶ καὶ ὁ σωτῆρ	immo ὁ Ἰωάννης vel ὁ βαπτιστῆς

	HUET.	BENTLEY.
II.	7, 27 ἐκκενουμένην	Marg. ἐκχεουμένην (immo ἐκχυνομένην B.)
	12, 18 ἐλαχίστη μόριον	lego ἐλαχιστημόριον ut πολλοσσημόριον
	57, 13 νοηθείη	leg. εἰ νοηθείη
	58, 31 εἶπεν οὖν ἀληθές	leg. εἶπερ
	70, 9f. τὴν μνημονικὴν [^]	[^] adde παρὰ τὴν μνημονικὴν
	113, 18 διὰ λογισμοῦ	lege διαλογισμοῦ
	140, 17 μὴ κατ' ἐκείνων σκοπούντες	lege μὴ καὶ τὰ ἐκ.

I have not found it worth while to make regular use of the notes of Thomas Mangey in a MS at the British Museum (Add. 6428), nor of Thorndike's marginal suggestions, in his transcript of the Bodleian MS, nor of the conjectures in the margin of that MS.

Fragments from Catena.

For the text of the Fragments, except those taken from the Philocalia¹, I have made use of the Catena published by Corderius, and of three MSS.

(1) Rome. Vatican, Reg. Gr. 9 (= R).

S. John's Gospel, with Catena.

A vellum MS Saec x. (?) ff. 197, size 12 × 10 in. 1 col. of 38 lines on each page. A note on f. 180 states that it formerly belonged 'Matariotae Metropolitae².' The Catena begins with the words πᾶσα μὲν ἡ τῶν εὐ-αγγελίων φωνὴ μεγαλοφυστέρα τῶν λοιπῶν κ.τ.λ. The MS is in good preservation and easy to read. Shorthand contractions occur frequently. The Catena is probably taken from the same source as that from which Corderius's Catena is derived, though more space has been given to some writers, especially to Origen and Theodore of Mopsuestia. There are two sets of attributions of which the earlier, where extant, agree with those in (2), the later differ in certain cases.

¹ The text of the Philocalia fragments is reprinted from Professor Robinson's edition, *The Philocalia of Origen*, Cambridge, 1893.

² See Stevenson's Catalogue.

(2) Venice. Bibl. Marciana. Gr. 27 (=V).

The Four Gospels, with Catena.

Vellum, Saec. x. ff. 372. This MS must have been copied from the same exemplar as (1). The contents, so far as concerns the Catena on S. John, are the same; and there is hardly any difference in their texts. The most obvious and easily corrected blunders are common to both. Towards the end (2) is much damaged and often illegible. I discovered no proof of the derivation of either MS from the other.

Venice Gr. 28 is a Catena on SS. Luke and John, of the eleventh century, derived ultimately from the same Catena as the preceding, but with many different extracts. The extracts are generally in a shorter form than that in which they appear in (1) and (2), but occasionally I was able to supplement the text of (1) and (2) from this source.

(3) Rome. Vat. Gr. 758 (=S).

S. Luke and S. John with Catena. Vellum. Saec. x.¹ This MS is very closely related to R and V. The three are probably copied from the same exemplar. All the phenomena presented by their texts would be consistent with the hypothesis, either (1) that R and V are copied from S, as corrected, either by the scribe himself or a nearly contemporary corrector; or (2) that S has been corrected by comparison with V. R is certainly not the exemplar of either S or V. S and V are even more closely connected by common itacisms than R and V. S was written carelessly. The readings of S*, as opposed to S², are worthless, being generally mere blunders. Occasionally S has preserved, or points to, the true reading, against R and V.

Vat. Gr. 1423 (?Saec XVI.) contains a later and much shorter form of the Catena, and of the same type as that which Cramer published on S. John. I found nothing in it which was not contained in the earlier and fuller sources.

I found the Vienna Codices Theol. Gr. 29, 38, 39, 40 (according to the numbering of Lambecius) useless.

¹ I was unfortunately unable to finish my collation of S, and revision of R, before the Vatican Library closed for the summer. My thanks are due to the Rev. F. Ehrle, S.J., who very kindly made arrangements for having the collation of those Fragments (70—end), which I had not time to finish, completed. In these Fragments no attempt has been made to distinguish the hands of S. For a few of them I was unable to obtain a collation of S. When S is not quoted therefore, this does not mean that the Fragment is not contained in it.

Munich. Gr. 437 contains two fragments of Origen on S. John, on the meaning of Bethsaida, and on *πρόδρομος*. The latter supplied some words not found in the other MSS.

In view of the difficulty of determining in many cases whether fragments, which have been attributed to Origen, are really his, I have preferred to risk error on the side of inclusion. I have therefore included some very doubtful fragments which are attributed to him, rejecting only those about which doubt was hardly possible. I have probably failed to detach some fragments, at any rate, which properly belong to Theodore of Mopsuestia. It is to be hoped that the *Catena* at Rome (Vat. Gr. 758; Reg. Gr. 9) and Venice (Gr. 27) may be searched for fragments of this author, as much unpublished matter is contained in them. The discovery of a Syriac translation of his Commentary on S. John ought to make their identification easy.

Where the *Catena* fragments cover the same ground as the continuous text, it will be seen at once that they are very much curtailed, even in their longest *Catena* form. I have therefore made no use of them for the critical apparatus of the continuous text, but have printed them, in their *Catena* form, in their proper place among the fragments. A comparison of them with the continuous text, where it is possible to compare the two, shews that, while a considerable amount of lost matter may be recovered from *Catena*e of the tenth and eleventh centuries, they are practically useless for textual purposes. The later *Catena*e are altogether useless. These conclusions, to which an examination of the fragments of Origen leads, are probably true with regard to other writers also, except perhaps Chrysostom. In his case the extracts are much longer, and keep closer to the text. A systematic examination, however, of early *Catena*e is much needed.

The text of this Edition.

For the continuous text of the Commentaries the readings of *Cod. Monac.* alone are given in the critical notes, except in a very few places, where it seemed desirable to record a reading of *Cod. Venetus*. I have endeavoured to record all substantial variants; but of itacism, contraction, and clerical errors, only specimens have been given. In a few instances I have recorded a difference of accentuation, where the accent pointed to the right reading, although the letters had been altered.

The spelling of proper names which is found in the MS has generally been adopted. Where this has not been done, the MS spelling has been recorded in the notes.

The pages of Delarue's edition have been given in the margin of this edition, and the numbers of his chapters have been added in brackets where his division differs from mine.

In the critical notes to the Fragments the variants of the MSS (Rome, Vat. Gr. 758, Reg. Gr. 9; and Venice, Gr. 27) and of Corderius have been recorded.

The Index of Words is intended to illustrate the vocabulary of Origen, and to aid the student in the interpretation of the text. Words occurring in Scripture quotations, and in the Fragments of Heracleon, have accordingly been excluded from it¹.

Since some sheets of this edition were printed off an unexpected opportunity of revising my collations at Munich has enabled me to make several corrections. I found myself able to decipher more words in damaged places, as well as to correct some mistakes made in collating. Accordingly I give here a list of the passages where the information given in the text and critical notes is incorrect or incomplete.

¹ The latter are indexed in my edition of the Fragments of Heracleon.

I.		
17, 9	οὐρανὸς τυγχάνοντες	leg. οὐράνιος τυγχάνοντες (Cf. Lc. ii. 14). MS οὐρανὸς
19, 33	n. ins. ἔτι (vid)	dele
20, 1	ἕως ἂν θῆ τοῖς	ἀχρι(ς) οὗ θῆ πάντας
2	δὲ	omit
22	Ἐν	extra lin. in MS
21, 12	ἐν ματαιότητι τὰ σώματα	μάταια τὰ κατὰ σώματα (vid)
23, 9	Γενηθήτω	pr. τὸ
24	n. διὸ pr. man.	ὁς pr. man. (vid.)
24, 5	καὶ τὴν πλάσῃ	καὶ incert.
28, 5	Κορινθίους	κορινθίους οὐς (sic)
19	πρὸς λέξιν	pr. τὸ
21	δυναμένη	+ ἦ
29, 21	δὲ	δῆ
29	προσιεμένοις	προσιεμένους
30, 15	f. τίνα τε αἰτίαν	τίνη τε αἰτία
3	n.	ἢ τοιάνδε
31, 7	ἀληθινὸν	leg. τοιάνδε] τοιάνδε (sic)
32, 27	πρὸς Κορινθίους	pr. τὸ
34, 7	note στενάζουσαν (vid)	pr. ἐν τῇ
35, 24	οὐδέποτε	στενάζουσαν
36, 2	n.	οὐ δὴ ποτε
32	συνυπάρχουσαν	leg. γνωσκόσκημενα (sic)
37, 9	γεγεννημένην	οὐν ὑπάρχουσαν
40, 30	διστάξει	γεγεννημένον
44, 9	ἐξελεύσεσθαι	διστάξει
48, 29	εἰ μὴ	ἐξελευσέ (sic)
49, 6	ἐλευθεροῦνται	εἰμί
28	μὴ	ἐλευθερῶνται
50, 2	ἐστὶ	omit
4	ἄνθος	ἔσται
51, 22	δὲ	ἄνθους
52, 9	τί	δῆ
10	n.	omit
54, 19	δέ	dele
57, 10	κυρίου	δῆ
62, 13	μόνων	pr. τοῦ
63, 29	τοῦ	μόνων
64, 3	ἐρραντισμένον	τῆς
		ῥεραντισμένον

64, 14	note παραδέχσθαι	παραδέξασθαι
65, 13	βεβαιώτερον	βεβαιύτερον
67, 7	ἦ'	ἐν
69, 11	μεμαθήκαμεν	μεμαθήκειμεν
71, 1	παρὰ	περὶ
73, 6	n. ὑπισκνούμενον	dele
19	n. om. καταβαίνον &c.	l. 16

ΤΟΜΟΣ Α΄.

1. Ὄν τρόπον οἶμαι ὁ πάλαι λαὸς ἐπικληθεὶς θεοῦ
 εἰς φυλὰς διήρητο δυοκαίδεκα καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς
 φυλὰς τάξιν λευϊτικὴν, καὶ αὐτὴν κατὰ πλείονα τάγματα
 ἱερατικὰ καὶ λευϊτικὰ τὸ θεῖον θεραπεύουσαν, οὕτως νομίζω
 5 κατὰ τὸν κρυπτὸν τῆς καρδίας ἄνθρωπον πάντα τὸν Χριστοῦ cf. 1 Pet
iii 4
Ro ii 29
 λαὸν, χρηματίζοντα ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ ἐν πνεύματι
 περιτετημημένον, ἔχειν τὰς ιδιότητας μυστικώτερον τῶν
 φυλῶν, ὡς ἔστι γυνώτερον ἀπὸ Ἰωάννου ἐκ τῆς Ἀποκα-
 λύψεως μαθεῖν, οὐδὲ τῶν λοιπῶν προφητῶν τοῖς ἀκούειν
 10 ἐπισταμένοις τὰ τοιαῦτα ἀποσιωπησάντων. φησὶ δὲ οὕτως
 ὁ Ἰωάννης· Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ Ap vii 2—5
 ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα θεοῦ ζῶντος, καὶ ἐκέκραξε
 φωνῇ μεγάλῃ τοῖς ὄσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι
 τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, λέγων Μὴ ἀδικήσητε μήτε τὴν
 15 γῆν μήτε τὴν θάλασσαν μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν
 τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, καὶ
 ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑξήκοντα χιλιάδες,
 ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ· ἐκ φυλῆς
 Ἰούδα ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι, ἐκ φυλῆς Ῥουβὴμ δώδεκα
 20 χιλιάδες, καὶ μετὰ τὸ διηρηθῆαι τὰς λοιπὰς φυλὰς πάρεξ
 2 τοῦ Δάν, ἐξῆς μετὰ πλείονα ἐπιφέρει· Καὶ εἶδον, καὶ ἶδον Ap xiv 1—5
 τὸ ἀρνίον ἑστὸς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ αἱ ἑξήκοντα
 χιλιάδες ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς
 αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα

φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς
 φωνὴν βροντῆς μεγάλης, καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ὡς κιθα-
 ρῶδων κιθαρίζοντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. καὶ ἄδουσιν
 ᾠδὴν καιρῆν ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τῶν ὄζων
 καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν 5
 εἰ μὴ αἱ ῥμδ' χιλιάδες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς· οὗτοί
 εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν, παρθένοι γάρ
 εἰσιν· οὗτοι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἄρνιῳ ὅπου ἔαν ὑπάγῃ·
 οὗτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχῇ τῷ θεῷ καὶ
 τῷ ἄρνιῳ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος, 10
 ἄμωμοι γάρ εἰσιν. ὅτι δὲ ταῦτα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τῶν
 εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων λέγεται, καὶ αὐτῶν ὑπαρχόντων
 ἀπὸ φυλῶν, κἀν μὴ δοκῇ τὸ σωματικὸν αὐτῶν γένος ἀνατρέ-
 χειν ἐπὶ τὸ σπέρμα τῶν πατριαρχῶν, ἔστιν οὕτως ἐπιλογί-
 σασθαι. Μὴ ἀδικήσητε, φησὶ, τὴν γῆν μήτε τὴν θάλασσαν 15
 μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ
 ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν
 τῶν ἐσφραγισμένων, ῥμδ' χιλιάδες, ἐσφραγισμένων ἐκ πάσης
 φυλῆς υἰῶν Ἰσραὴλ. (2) οὐκοῦν οἱ ἐκ πάσης φυλῆς υἰῶν
 Ἰσραὴλ σφραγίζονται ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν ῥμδ' εἰσὶ 20
 χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν· αἵτινες ῥμδ' χιλιάδες ἐν τοῖς ἐξῆς
 παρὰ τῷ Ἰωάννῃ λέγονται ἔχειν τὸ ὄνομα τοῦ ἄρνιου καὶ
 τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν,
 οὔσαι παρθένοι καὶ μετὰ γυναικῶν οὐ μολυνθέντες. τίς οὖν
 ἄλλη εἶη ἡ σφραγὶς ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων ἢ τὸ ὄνομα τοῦ 25
 ἄρνιου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ἀμφοτέροις τοῖς
 τόποις τῶν μετώπων λεγομένων ἔχειν πῆ μὲν τὴν σφραγίδα
 πῆ δὲ τὰ γράμματα περιέχοντα τὸ ὄνομα τοῦ ἄρνιου καὶ
 τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ φυλῶν εἰ
 οἱ αὐτοὶ εἰσι τοῖς παρθένοις, ὡς προαπεδείξαμεν, σπάνιος 30
 δὲ ὁ ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστεύων, ὡς τάχα τολ-
 μῆσαι ἂν τινα εἰπεῖν μὴ συμπληροῦσθαι ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ

Ap vii 3 f.

κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστευόντων μηδὲ τὸν τῶν ῥμδ' χιλιά-
 δων ἀριθμὸν, δῆλον ὅτι ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῷ θεῷ
 3 προσερχομένων λόγῳ συνίστανται αἱ ῥμδ' χιλιάδες μετὰ
 γυναικῶν οὐ μολυνομένων. ὥστε μὴ ἂν ἀποπесεῖν τῆς
 5 ἀληθείας τὸν φάσκοντα ἀπαρχὴν ἐκάστης εἶναι φυλῆς τοὺς
 παρθένους αὐτῆς. καὶ γὰρ ἐπιφέρεται. Οὗτοι ἠγοράσθησαν Ap xiv 4
 ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ, καὶ ἐν τῷ
 στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος, ἄμωμοι γὰρ εἰσιν. οὐκ
 ἀγνοητέον δὲ ὅτι ὁ περὶ τῶν ῥμδ' χιλιάδων παρθένων λόγος
 10 ἐπιδέχεται ἀναγωγὴν. περιττὸν δὲ νῦν καὶ οὐ κατὰ τὸν προ-
 κείμενον λόγον τὸ παρατίθεσθαι λέξεις προφητικὰς ταῦτὸν
 περὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν ἡμᾶς διδασκούσας.

2. (3) Τί δὴ πάντα ταῦθ' ἡμῖν βούλεται; ἐρεῖς ἐντυγχά-
 νων τοῖς γράμμασιν, Ἄμβρόσιε, ἀληθῶς θεοῦ ἄνθρωπε, καὶ cf. 1 Ti vi 11
 15 ἐν Χριστῷ ἄνθρωπε, καὶ σπεύδων εἶναι πνευματικὸς, οὐκέτι 2 Co xii 2
 ἄνθρωπος. οἱ μὲν ἀπὸ τῶν φυλῶν δεκάτας καὶ ἀπαρχὰς cf. 1 Co ii
 ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τῶν λευιτῶν καὶ ἱερέων, οὐ πάντα 15
 ἔχοντες ἀπαρχὰς ἢ δεκάτας· οἱ δὲ λευῖται καὶ ἱερεῖς, πάντα cf. De xiv 21
 δεκάταις καὶ ἀπαρχαῖς χρώμενοι, δεκάτας ἀναφέρουσι τῷ θεῷ (22)
 20 διὰ τοῦ ἀρχιερέως, οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἀπαρχὰς. ἡμῶν δὲ τῶν Nu xviii 26f.
 προσιόντων τοῖς Χριστοῦ μαθήμασιν οἱ μὲν πλείστοι, τὰ
 πολλὰ τῷ βίῳ σχολάζοντες καὶ ὀλίγας πράξεις τῷ θεῷ ἀνατι-
 θέντες, τάχα εἶεν ἂν οἱ ἀπὸ τῶν φυλῶν ὀλίγην πρὸς τοὺς ἱερεῖς
 ἔχοντες κοινωνίαν καὶ ἐν βραχέσι τὸ θεραπευτικὸν τοῦ θεοῦ
 25 τρέφοντες· οἱ δὲ ἀνακείμενοι τῷ θεῷ λόγῳ καὶ πρὸς μόνῃ τῇ
 θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ γινόμενοι γνησίως, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν
 εἰς τοῦτο κοινωνημάτων, λευῖται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἀτόπως λεχθή-
 σονται. τάχα δὲ οἱ <ἐν ἡμῖν> διαφέροντες καὶ οἰονεῖ τὰ cf. He vii 11
 30 πρῶτα τῆς καθ' ἑαυτοὺς γενεᾶς ἔχοντες ἀρχιερεῖς ἔσονται κατὰ
 τὴν τάξιν Ἀαρῶν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ἐὰν
 γὰρ τις ἀνθυποφέρῃ πρὸς τοῦτο, νομίζων ἡμᾶς ἀσεβεῖν τὸ τοῦ

4 μὴ ἂν] μὴ εἶν

9 λόγων pr. man. (ut videtur)

21 πλείστοι] sup. ras.

27 κοινωνημάτων] κινήματων (vid.)

28 om. ἐν ἡμῖν lac. (6) relicta

31, 1 (p. 4) om. ἡμᾶς—

τάσσοντας] add. in mg. pr. man.

ἄρχιερέως ὄνομα τάσσοντας ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ πολλαχοῦ
 He iv 14 Ἰησοῦς μέγας ἱερεὺς προφητεύεται. Ἐχομεν γὰρ ἀρχιερέα
 μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ.
 λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι ὁ ἀπόστολος ἐπεσημάνητο λέγων
 He v 6; cf. Ps cix (cx) 4 τὸν προφήτην εἰρηκέναι περὶ Χριστοῦ. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν 5
 αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν
 Ἰακώβ. ἀφ' οὗ καὶ ἡμεῖς λαβόντες φάμεν κατὰ μὲν τὴν
 τάξιν Ἰακώβ ἀνθρώπους δύνασθαι εἶναι ἀρχιερεῖς, κατὰ δὲ
 τὴν τάξιν Μελχισεδέκ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ. (4) πάσης
 τοίνυν ἡμῖν πράξεως καὶ παντὸς τοῦ βίου, ἐπεὶ σπειρόμεν ἐπὶ 10
 τὰ κρείττονα, ἀνακειμένης θεῷ, καὶ βουλομένων ἡμῶν ἔχειν 4
 πᾶσαν αὐτὴν ἀπαρχὴν τῶν πολλῶν ἀπαρχῶν, εἴ γε μὴ
 σφαλλόμεθα τοῦτο νομίζοντες, ποίαν ἔχρην εἶναι μετὰ τὸ
 κατὰ τὸ σῶμα κεχωρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων διαφέρονσαν ἢ
 τὴν περὶ εὐαγγελίου ἐξέτασιν; καὶ γὰρ τολμητέον εἰπεῖν 15
 πασῶν τῶν γραφῶν εἶναι ἀπαρχὴν τὸ εὐαγγέλιον. ἀπαρχὴν
 οὖν πράξεων, ἐξ οὗ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιδεδημήκαμεν, τίνα
 ἄλλην ἢ τὴν εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν ἔχρην γεγονέναι;
 cf. Nu xviii 12 f. χρῆ δ' ἡμᾶς εἰδέναι οὐ ταῦτ' εἶναι ἀπαρχὴν καὶ πρωτο-
 γέννημα· μετὰ γὰρ τοὺς πάντας καρποὺς ἀναφέρεται ἢ 20
 ἀπαρχή, πρὸ δὲ πάντων τὸ πρωτογέννημα. τῶν τοίνυν
 φερομένων γραφῶν καὶ ἐν πάσαις ἐκκλησίαις θεοῦ πεπιστευ-
 μένων εἶναι θείων, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις λέγων πρωτογέννημα
 μὲν τὸν Μωϋσέως νόμον, ἀπαρχὴν δὲ τὸ εὐαγγέλιον. μετὰ
 γὰρ τοὺς πάντας τῶν προφητῶν καρποὺς τῶν μέχρι τοῦ 25
 κυρίου Ἰησοῦ ὁ τέλειος ἐβλάστησε λόγος.

3. (5) Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνα-
 πτύξεως τῶν ἀπαρχῶν φάσκων μετὰ τὰ εὐαγγέλια τὰς πράξεις
 καὶ τὰς ἐπιστολὰς φέρεσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ κατὰ τοῦτο
 μὴ ἂν ἔτι σῴζεσθαι τὸ προαποδομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ 30
 ἀπαρχὴν πάσης γραφῆς εἶναι τὸ εὐαγγέλιον· λεκτέον ἦτοι
 νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν Χριστῷ ὠφελημένων ἐν ταῖς φερομέναις
 ἐπιστολαῖς, δεομένων, ἵνα πιστεύωνται, μαρτυριῶν τῶν ἐν
 τοῖς νομικοῖς καὶ προφητικοῖς λόγοις κειμένων· ὥστε σοφὰ

μὲν καὶ εὐπιστὰ λέγειν καὶ σφόδρα ἐπιτετευγμένα τὰ ἀπο-
 στολικὰ, οὐ μὴν παραπλήσια τῷ. Τάδε λέγει κύριος παντο- 2 Co vi 18
 κράτωρ. καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον εἰ, ἐπὰν λέγῃ ὁ Παῦλος·
 Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος· ἐμπεριλαμβάνει καὶ 2 Ti iii 16
 5 τὰ ἑαυτοῦ γράμματα, ἢ οὐ τό· Ἐγὼ λέγω, καὶ οὐχ ὁ κύριος· 1 Co vii 12, 17
 καὶ τό· Ἐν πάσαις ἐκκλησίαις διατάσσομαι· καὶ τό· Οἶα
 5 ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Δύστροις· καὶ τὰ τούτοις 2 Ti iii 11
 παραπλήσια ἐνίστε ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα, τὴν μὲν ἐξουσίαν
 παρέχοντα ἀποστολικήν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινὲς τῶν ἐκ θείας
 10 ἐπιπνοίας λόγων. ἢ καὶ τούτῳ παραστατέον ὅτι ἡ παλαιὰ
 μὲν οὐκ εὐαγγέλιον, οὐ δεικνύουσα τὸν ἐρχόμενον ἀλλὰ
 προκηρύσσουσα, πᾶσα δὲ ἡ καινὴ τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, οὐ
 μόνον ὁμοίως τῇ ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου φάσκουσα· Ἴδου ὁ Jo i 29
 αἰμὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ καὶ
 15 ποικίλας δοξολογίας περιέχουσα καὶ διδασκαλίας τοῦ δι' ὄν
 τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγέλιόν ἐστιν. ἔτι δὲ εἰ ὁ θεὸς ἔθετο ἐν 1 Co xii 28;
Eph iv 11
 τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους καὶ προφήτας καὶ εὐαγγελιστὰς
 ποιμένας τε καὶ διδασκάλους, ἐπὰν ἐξετάσωμεν τί τὸ ἔργον
 τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι οὐ πάντως διηγήσασθαι τίνα τρόπον
 20 ὁ σωτὴρ τυφλὸν ἀπὸ γενετῆς ἰάσατο, ὀδωδότα νεκρὸν ἀνέ- Jo ix 1 f.
xi 1 f.
 στησεν, ἢ τι τῶν παραδόξων πεποίηκεν, οὐκ ὀκνήσομεν,
 χαρακτηριζομένου τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἐν προτρεπτικῷ
 λόγῳ τῷ εἰς πιστοποίησιν τῶν περὶ Ἰησοῦ, εὐαγγέλιόν πως
 εἰπεῖν τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων γεγραμμένα. ἀλλ' ὅσον ἐπὶ
 25 τῇ δευτέρᾳ ἀποδόσει, τῷ ἀνθυποφέροντι διὰ τὸ μὴ ἐπιγε-
 γράφθαι τὰς ἐπιστολὰς εὐαγγέλιον, ὡς οὐ καλῶς πᾶσαν τὴν
 καινὴν διαθήκην εὐαγγέλιον ἡμῶν ὀνομασάντων, λεκτέον ὅτι
 πολλαχού τῶν γραφῶν δύο τινῶν ἢ πλειόνων τῷ αὐτῷ
 ὀνόματι ὀνομαζομένων κυριώτερον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν λεγο-
 30 μένων κείται τὸ ὄνομα· οἷον λέγοντος τοῦ σωτῆρος· Μὴ cf. Mt xxiii
8 f.
 καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ ἀπόστολος φησι τετά-

1 ἐπιτετευγμένα] εν sup. ras.

5 ἢ οὐ τό· Ἐγὼ] ἢ οὕτω τὸ ἐγὼ
 8 τὴν μὲν ἐξουσίαν παρέχοντα ἀποστολικήν] hic male laesus est
 codex, initio autem lacunae, quae xxx circa litteris constat, verba
 τὴν μὲν ἐξουσίαν, ad finem ἀποστολικῆς hodie, ut puto, legi possunt

64, 14	note παραδέχσθαι	παραδέξασθαι
65, 13	βεβαιώτερον	βεβαιότερον
67, 7	ἦν	ἔν
69, 11	μεμαθήκαμεν	μεμαθήκειμεν
71, 1	παρὰ	περὶ
73, 6	n. ὑπισκνούμενον	dele
19	n. om. καταβαίνον &c.	l. 16

ΤΟΜΟΣ Α΄.

5 Ι. Ὄν τρόπον οἶμαι ὁ πάλαι λαὸς ἐπικληθεὶς θεοῦ
 εἰς φυλὰς διήρητο δυοκαίδεκα καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς
 φυλὰς τάξιν λευϊτικὴν, καὶ αὐτὴν κατὰ πλείονα τάγματα
 ἱερατικὰ καὶ λευϊτικὰ τὸ θεῖον θεραπεύουσαν, οὕτως νομίζω
 10 κατὰ τὸν κρυπτὸν τῆς καρδίας ἄνθρωπον πάντα τὸν Χριστοῦ cf. 1 Pet
 iii 4
 Ro ii 29
 λαὸν, χρηματίζοντα ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ ἐν πνεύματι
 περιτετημένον, ἔχειν τὰς ιδιότητας μυστικώτερον τῶν
 φυλῶν, ὡς ἔστι γυμνότερον ἀπὸ Ἰωάννου ἐκ τῆς Ἀποκα-
 λύψεως μαθεῖν, οὐδὲ τῶν λοιπῶν προφητῶν τοῖς ἀκούειν
 15 ἐπισταμένοις τὰ τοιαῦτα ἀποσιωπησάντων. φησὶ δὲ οὕτως
 ὁ Ἰωάννης· Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ Ap vii 2—5
 ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα θεοῦ ζῶντος, καὶ ἐκέκραξε
 φωνῇ μεγάλη τοῖς ὄσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι
 τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, λέγων Μὴ ἀδικήσητε μίτε τὴν
 20 γῆν μίτε τὴν θάλασσαν μίτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν
 τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, καὶ
 ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑξήκοντα χιλιάδες,
 ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς υἰῶν Ἰσραὴλ· ἐκ φυλῆς
 25 Ἰούδα ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι, ἐκ φυλῆς Ῥουβὴμ δώδεκα
 χιλιάδες, καὶ μετὰ τὸ διηρηθῆαι τὰς λοιπὰς φυλὰς πάρεξ
 2 τοῦ Δὰν, ἐξῆς μετὰ πλείονα ἐπιφέρει· Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ Ap xiv 1—5
 τὸ ἀρνίον ἐστὼς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ αἱ ἑξήκοντα
 χιλιάδες ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς
 αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, καὶ ἤκουσα

φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς
 φωνὴν βροντῆς μεγάλης, καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ὡς κιθα-
 ρωδῶν καθαρίζοντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. καὶ ἄδουσιν
 ψῆμιν καιρῆν ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τῶν ὄζων
 καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ψῆμιν 5
 εἰ μὴ αἱ ῥμδ' χιλιάδες, οἱ ἡγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς· οὗτοί
 εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν, παρθένοι γάρ
 εἰσιν οὗτοι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἐὰν ὑπάγῃ·
 οὗτοι ἡγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχῇ τῷ θεῷ καὶ
 τῷ ἀρνίῳ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὗρέθη ψεῦδος, 10
 ἄμωμοι γάρ εἰσιν. ὅτι δὲ ταῦτα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τῶν
 εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων λέγεται, καὶ αὐτῶν ὑπαρχόντων
 ἀπὸ φυλῶν, κἀν μὴ δοκῇ τὸ σωματικὸν αὐτῶν γένος ἀνατρέ-
 χειν ἐπὶ τὸ σπέρμα τῶν πατριαρχῶν, ἔστιν οὕτως ἐπιλογί-
 σασθαι. Μὴ ἀδικήσητε, φησὶ, τὴν γῆν μήτε τὴν θάλασσαν 15
 μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ
 ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν
 τῶν ἐσφραγισμένων, ῥμδ' χιλιάδες, ἐσφραγισμένων ἐκ πάσης
 φυλῆς υἰῶν Ἰσραὴλ. (2) οὐκοῦν οἱ ἐκ πάσης φυλῆς υἰῶν
 Ἰσραὴλ σφραγίζονται ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν ῥμδ' εἰσὶ 20
 χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν· αἵτινες ῥμδ' χιλιάδες ἐν τοῖς ἐξῆς
 παρὰ τῷ Ἰωάννῃ λέγονται ἔχειν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου καὶ
 τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν,
 οὔσαι παρθένοι καὶ μετὰ γυναικῶν οὐ μολυνθέντες. τίς οὖν
 ἄλλη εἴη ἢ σφραγὶς ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων ἢ τὸ ὄνομα τοῦ 25
 ἀρνίου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ἀμφοτέροις τοῖς
 τόποις τῶν μετώπων λεγομένων ἔχειν πῆ μὲν τὴν σφραγίδα
 πῆ δὲ τὰ γράμματα περιέχοντα τὸ ὄνομα τοῦ ἀρνίου καὶ
 τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ φυλῶν εἰ
 οἱ αὐτοὶ εἰσι τοῖς παρθένοις, ὡς προαπεδείξαμεν, σπάνιος 30
 δὲ ὁ ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστεῦων, ὡς τάχα τολ-
 μῆσαι ἂν τινα εἰπεῖν μὴ συμπληροῦσθαι ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ

Ap vii 3 f.

κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστευόντων μηδὲ τὸν τῶν ῥμδ' χιλιά-
 δων ἀριθμὸν, δῆλον ὅτι ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῷ θεῷ
 3 προσερχομένων λόγῳ συνίστανται αἱ ῥμδ' χιλιάδες μετὰ
 γυναικῶν οὐ μολυνομένων. ὥστε μὴ ἂν ἀποπεσεῖν τῆς
 5 ἀληθείας τὸν φάσκοντα ἀπαρχὴν ἐκάστης εἶναι φυλῆς τοὺς
 παρθένους αὐτῆς. καὶ γὰρ ἐπιφέρεται. Οὗτοι ἠγοράσθησαν Ap xiv 4
 ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἁρνίῳ, καὶ ἐν τῷ
 στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος, ἄμωμοι γὰρ εἰσιν. οὐκ
 ἀγνοητέον δὲ ὅτι ὁ περὶ τῶν ῥμδ' χιλιάδων παρθένων λόγος
 10 ἐπιδέχεται ἀναγωγὴν. περιττὸν δὲ νῦν καὶ οὐ κατὰ τὸν προ-
 κείμενον λόγον τὸ παρατίθεσθαι λέξεις προφητικὰς ταῦτον
 περὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν ἡμᾶς διδασκούσας.

2. (3) Τί δὴ πάντα ταῦθ' ἡμῖν βούλεται; ἐρεῖς ἐντυγχά-
 νων τοῖς γράμμασιν, Ἄμβρόσιε, ἀληθῶς θεοῦ ἄνθρωπε, καὶ cf. 1 Ti vi 11
 15 ἐν Χριστῷ ἄνθρωπε, καὶ σπεύδων εἶναι πνευματικὸς, οὐκέτι 2 Co xii 2
 ἄνθρωπος. οἱ μὲν ἀπὸ τῶν φυλῶν δεκάτας καὶ ἀπαρχὰς cf. 1 Co ii
 ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τῶν λευιτῶν καὶ ἱερέων, οὐ πάντα 15
 ἔχοντες ἀπαρχὰς ἢ δεκάτας· οἱ δὲ λευῖται καὶ ἱερεῖς, πάντα cf. De xiv 21
 δεκάταις καὶ ἀπαρχαῖς χρώμενοι, δεκάτας ἀναφέρουσι τῷ θεῷ (22)
 20 διὰ τοῦ ἀρχιερέως, οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἀπαρχὰς. ἡμῶν δὲ τῶν
 προσιόντων τοῖς Χριστοῦ μαθήμασιν οἱ μὲν πλεῖστοι, τὰ
 πολλὰ τῷ βίῳ σχολάζοντες καὶ ὀλίγας πράξεις τῷ θεῷ ἀνατι-
 θέντες, τάχα εἶεν ἂν οἱ ἀπὸ τῶν φυλῶν ὀλίγην πρὸς τοὺς ἱερεῖς
 ἔχοντες κοινωνίαν καὶ ἐν βραχέσι τὸ θεραπευτικὸν τοῦ θεοῦ
 25 τρέφοντες· οἱ δὲ ἀνακείμενοι τῷ θεῷ λόγῳ καὶ πρὸς μόνῃ τῇ
 θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ γινόμενοι γνησίως, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν
 εἰς τοῦτο κοινωνημάτων, λευῖται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἀτόπως λεχθή-
 σονται. τάχα δὲ οἱ <ἐν ἡμῖν> διαφέροντες καὶ οἰονεῖ τὰ cf. He vii 11
 30 πρῶτα τῆς καθ' ἑαυτοὺς γενεᾶς ἔχοντες ἀρχιερεῖς ἔσονται κατὰ
 τὴν τάξιν Ἀαρῶν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ἐὰν
 γὰρ τις ἀνθυποφέρῃ πρὸς τοῦτο, νομίζων ἡμᾶς ἀσεβεῖν τὸ τοῦ

4 μὴ ἂν] μὴ εἶν

9 λόγων pr. man. (ut videtur)

21 πλεῖστοι] sup. ras.

27 κοινωνημάτων] κινήματων (vid.)

28 om. ἐν ἡμῶν lac. (6) relicta

31, 1 (p. 4) om. ἡμᾶς—

τάσσοντας] add. in mg. pr. man.

ἀρχιερέως ὄνομα τάσσοντας ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ πολλαχοῦ
 He iv 14 Ἰησοῦς μέγας ἱερεὺς προφητεύεται. Ἐχομεν γὰρ ἀρχιερέα
 μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ·
 λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι ὁ ἀπόστολος ἐπεσημῆνατο λέγων
 τὸν προφήτην εἰρηκέναι περὶ Χριστοῦ. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν 5
 αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν
 Ἰσαακ. ἀφ' οὗ καὶ ἡμεῖς λαβόντες φαμέν κατὰ μὲν τὴν
 τάξιν Ἰσαακ ἀνθρώπους δύνασθαι εἶναι ἀρχιερεῖς, κατὰ δὲ
 τὴν τάξιν Μελχισεδέκ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ. (4) πάσης
 τοίνυν ἡμῖν πράξεως καὶ παντὸς τοῦ βίου, ἐπεὶ σπεύδομεν ἐπὶ 10
 τὰ κρείττονα, ἀνακειμένης θεῷ, καὶ βουλομένων ἡμῶν ἔχειν 4
 πᾶσαν αὐτὴν ἀπαρχὴν τῶν πολλῶν ἀπαρχῶν, εἴ γε μὴ
 σφαλλόμεθα τοῦτο νομίζοντες, ποίαν ἐχρῆν εἶναι μετὰ τὸ
 κατὰ τὸ σῶμα κεχωρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων διαφέρουσαν ἢ
 τὴν περὶ εὐαγγελίου ἐξέτασιν; καὶ γὰρ τολμητέον εἰπεῖν 15
 πασῶν τῶν γραφῶν εἶναι ἀπαρχὴν τὸ εὐαγγέλιον. ἀπαρχὴν
 οὖν πράξεων, ἐξ οὗ τῆ Ἀλεξανδρεῖα ἐπιδεδημήκαμεν, τίνα
 ἄλλην ἢ τὴν εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν ἐχρῆν γεγονέναι;
 cf. Nu xviii 12 f. χρῆ ὃ ἡμᾶς εἰδέναι οὐ ταῦτ' εἶναι ἀπαρχὴν καὶ πρωτο-
 γέννημα· μετὰ γὰρ τοὺς πάντας καρποὺς ἀναφέρεται ἢ 20
 ἀπαρχή, πρὸ δὲ πάντων τὸ πρωτογέννημα. τῶν τοίνυν
 φερομένων γραφῶν καὶ ἐν πάσαις ἐκκλησίαις θεοῦ πεπιστευ-
 μένων εἶναι θείων, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις λέγων πρωτογέννημα
 μὲν τὸν Μωϋσέως νόμον, ἀπαρχὴν δὲ τὸ εὐαγγέλιον. μετὰ
 γὰρ τοὺς πάντας τῶν προφητῶν καρποὺς τῶν μέχρι τοῦ 25
 κυρίου Ἰησοῦ ὁ τέλειος ἐβλάστησε λόγος.

3. (5) Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνα-
 πτύξεως τῶν ἀπαρχῶν φάσκων μετὰ τὰ εὐαγγέλια τὰς πράξεις
 καὶ τὰς ἐπιστολάς φέρεσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ κατὰ τοῦτο
 μὴ ἂν ἔτι σῴζεσθαι τὸ προαποδοδεδομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ 30
 ἀπαρχὴν πάσης γραφῆς εἶναι τὸ εὐαγγέλιον· λεκτέον ἤτοι
 νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν Χριστῷ ὠφελημένων ἐν ταῖς φερομέναις
 ἐπιστολαῖς, δεομένων, ἵνα πιστευῶνται, μαρτυριῶν τῶν ἐν
 τοῖς νομικοῖς καὶ προφητικοῖς λόγοις κειμένων· ὥστε σοφὰ

μὲν καὶ εὐπίστα λέγειν καὶ σφόδρα ἐπιτετευγμένα τὰ ἀπο-
 στολικὰ, οὐ μὴν παραπλήσια τῷ. Τάδε λέγει κύριος παντο- ^{2 Co vi 18}
 κράτωρ. καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον εἰ, ἐπὶ λέγει ὁ Παῦλος·
 Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος· ἐμπεριλαμβάνει καὶ ^{2 Ti iii 16}
⁵ τὰ ἑαυτοῦ γράμματα, ἢ οὐ τό· Ἐγὼ λέγω, καὶ οὐχ ὁ κύριος· ^{1 Co vii 12, 17}
 καὶ τό· Ἐν πάσαις ἐκκλησίαις διατάσσομαι· καὶ τό· Οἶα
⁵ ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις· καὶ τὰ τούτοις ^{2 Ti iii 11}
 παραπλήσια ἐνίστε ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα, τὴν μὲν ἐξουσίαν
 παρέχοντα ἀποστολικήν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινὲς τῶν ἐκ θείας
¹⁰ ἐπιπνοίας λόγων. ἢ καὶ τούτῳ παραστατέον ὅτι ἡ παλαιὰ
 μὲν οὐκ εὐαγγέλιον, οὐ δεικνύουσα τὸν ἐρχόμενον ἀλλὰ
 προκηρύσσουσα, πᾶσα δὲ ἡ καινὴ τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, οὐ
 μόνον ὁμοίως τῇ ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου φάσκουσα· Ἰδοὺ ὁ ^{Jo i 29}
 ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ καὶ
¹⁵ ποικίλας δοξολογίας περιέχουσα καὶ διδασκαλίας τοῦ δι' ὃν
 τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγέλιόν ἐστιν. ἔτι δὲ εἰ ὁ θεὸς ἔθετο ἐν ^{1 Co xii 28;}
 τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους καὶ προφήτας καὶ εὐαγγελιστὰς ^{Eph iv 11}
 ποιμένας τε καὶ διδασκάλους, ἐπὶν ἐξετάσωμεν τί τὸ ἔργον
 τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι οὐ πάντως διηγήσασθαι τίνα τρόπον
²⁰ ὁ σωτὴρ τυφλὸν ἀπὸ γενετῆς ἰάσατο, ὀδωδότα νεκρὸν ἀνέ- ^{Jo ix 1 f.;}
 στησεν, ἢ τι τῶν παραδόξων πεποίηκεν, οὐκ ὀκνήσομεν, ^{xi 1 f.}
 χαρακτηριζομένου τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἐν προτρεπτικῷ
 λόγῳ τῷ εἰς πιστοποίησιν τῶν περὶ Ἰησοῦ, εὐαγγέλιόν πως
 εἰπεῖν τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων γεγραμμένα. ἀλλ' ὅσον ἐπὶ
²⁵ τῇ δευτέρᾳ ἀποδόσει, τῷ ἀνθυποφέροντι διὰ τὸ μὴ ἐπιγε-
 γράφθαι τὰς ἐπιστολὰς εὐαγγέλιον, ὡς οὐ καλῶς πᾶσαν τὴν
 καινὴν διαθήκην εὐαγγέλιον ἡμῶν ὀνομασάντων, λεκτέον ὅτι
 πολλαχοῦ τῶν γραφῶν δύο τιῶν ἢ πλείονων τῷ αὐτῷ
 ὀνόματι ὀνομαζομένων κυριώτερον ἐπὶ τοῦ ἐτέρου τῶν λεγο-
³⁰ μένων κείται τὸ ὄνομα· οἷον λέγοντος τοῦ σωτῆρος· Μὴ ^{cf. Mt xxiii}
 καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ ἀπὸστόλος φησι τετά- ^{8 f.}

¹ ἐπιτετευγμένα] eu sup. ras. ⁵ ἢ οὐ τό· Ἐγὼ] ἢ οὕτω τὸ ἐγὼ
⁸ τὴν μὲν ἐξουσίαν παρέχοντα ἀποστολικήν] hic male laesus est
 codex, initio autem lacunae, quae xxx circa litteris constat, verba
 τὴν μὲν ἐξουσίαν, ad finem ἀποστολικῆς hodie, ut puto, legi possunt

χθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδασκάλους. οὐκ ἔσονται οὖν οὗτοι διδάσκαλοι ὅσον ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς. οὕτως οὐκ ἔσται εὐαγγέλιον τὸ κατὰ τὰς ἐπιστολάς πᾶν γράμμα, ὅταν παραβάλληται τῇ διηγήσει τῶν περὶ Ἰησοῦ πράξεων καὶ παθημάτων καὶ λόγων αὐτοῦ. πλὴν ἀπαρχῆ 5 πάσης γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ πασῶν τῶν κατ' εὐχὴν ἡμῶν πράξεων ἔσομένων ἀπαρχὴν ποιούμεθα εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν.

4. (6) Ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ ὁ ὄντων τῶν εὐαγγελίων, οἰονεὶ στοιχείων τῆς πίστεως τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ὧν στοι- 10 χείων ὁ πᾶς συνέστηκε κόσμος ἐν Χριστῷ καταλλαγεῖς τῷ θεῷ, καθά φησιν ὁ Παῦλος· Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ· οὐ κόσμον τὴν ἁμαρτίαν ἦρεν Ἰησοῦς· περὶ γὰρ τοῦ κόσμου τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γεγραμμένος· 6 Ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· 15 ἀπαρχὴν τῶν εὐαγγελίων εἶναι τὸ προστεταγμένον ἡμῖν ὑπὸ σοῦ κατὰ δύναμιν ἐρευνῆσαι, τὸ κατὰ Ἰωάννην, τὸν γενεαλογούμενον εἰπὸν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγενεαλογήτου ἀρχόμενον. Ματθαῖος μὲν γὰρ τοῖς προσδοκῶσι τὸν ἐξ Ἀβραάμ καὶ 20 Δαβὶδ Ἑβραίοις γράφων· Βίβλος, φησὶ, γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. καὶ Μάρκος, εἰδὼς ἃ γράφει, Ἀρχὴν διηγείται τοῦ εὐαγγελίου· τάχα εὐρισκόντων ἡμῶν τὸ τέλος αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ <διηγουμένῳ> τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον θεοῦ λόγον. ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκῶς ἐν ἀρχῇ 25 τῶν Πράξεων· Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν καὶ διδάσκειν· ἀλλὰ γε cf. Jo xiii 25 τηρεῖ τῷ ἐπὶ τὸ στήθος ἀναπεσόντι τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μείζοντας καὶ τελειότερους περὶ Ἰησοῦ λόγους· οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων ἀκράτως ἐφάνερωσεν αὐτοῦ τὴν θεότητα ὡς Ἰωάννης, παρα-

18 εἰπὸν] εἰπῶν

19 τὸν] τὸ pr. man. τοῖς sec. man.

20 Δαβιδ] δαδ ut ubique

21 ἃ] ἃ

23 παρὰ] περὶ post

Ἰωάννη laesus est codex, videtur autem plus xiv litteras intra Ἰωάννη et ἐν habuisse, quarum ad finem τὸν legere potui, διηγουμένῳ ex coniect. supplevi

24—26 εἰρηκῶς—διδάσκειν male laesus

στήσας αὐτὸν λέγοντα· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· Jo viii 12; xiv 6; xi 25; x 9, 11
 Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις· Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα· Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός·
 καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει· Ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ Ap xxii 13
 5 καὶ τὸ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος. τολμητέον τοῖνυν εἰπεῖν ἀπαρχὴν μὲν πασῶν γραφῶν εἶναι τὰ εὐαγγέλια, τῶν δὲ εὐαγγελίων ἀπαρχὴν τὸ κατὰ Ἰωάννην, οὗ τὸν νοῦν οὐδεὶς δύναται λαβεῖν μὴ ἀναπεσὼν ἐπὶ τὸ στήθος Ἰησοῦ, μηδὲ cf. Jo xiii 25; xix 26
 λαβὼν ἀπὸ Ἰησοῦ τὴν Μαρίαν γυνομένην καὶ αὐτοῦ μητέρα.
 10 καὶ τηλικούτων δὲ γενέσθαι δεῖ τὸν ἐσόμενον ἄλλον Ἰωάννην, ὥστε οἰοεῖ τὸν Ἰωάννην δειχθῆναι ὄντα Ἰησοῦν ὑπὸ Ἰησοῦ. εἰ γὰρ οὐδεὶς υἱὸς Μαρίας κατὰ τοὺς ὑγιῶς περὶ αὐτῆς δοξάζοντας ἢ Ἰησοῦς, φησὶ δὲ Ἰησοῦς τῇ μητρὶ· Ἴδε ὁ υἱὸς σου· καὶ οὐχί· Ἴδε καὶ οὗτος υἱὸς σου· ἴσον εἶρηκε τῷ
 15 Ἴδε οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὃν ἐγέννησας. καὶ γὰρ πᾶς ὁ τετελειωμένος ζῆν οὐκέτι, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ζῆν Χριστὸς, καὶ ἐπεὶ ζῆν cf. Ga ii 20
 ἐν αὐτῷ Χριστὸς, λέγεται περὶ αὐτοῦ τῇ Μαρίᾳ· Ἴδε ὁ υἱὸς σου ὁ χριστός. ἡλικίου τοῖνυν νοῦ ἡμῖν δεῖ, ἵνα τὸν ἐν τοῖς cf. 2 Co iv 7
 20 ὀστρακίοις τῆς εὐτελοῦς λέξεως θησαυροῖς ἐναποκείμενον λόγον, τοῦ ὑπὸ πάντων τῶν ἐντυγχανόντων ἀναγνωσκομένου γράμματος καὶ ὑπὸ πάντων τῶν παρεχόντων τὰς σωματικὰς
 7 ἀκοὰς ἀκουομένου αἰσθητοῦ διὰ φωνῆς λόγου, ἐκλαβεῖν κατ' ἀξίαν δυνηθῶμεν, τί δεῖ καὶ λέγειν; τὸν γὰρ μέλλοντα ταῦτα ἀκριβῶς καταλαμβάνειν μετὰ ἀληθείας εἰπεῖν δεῖ·
 25 Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ 1 Co ii 16, 12
 χαρισθέντα ἡμῖν· ἔστι δὲ προσαχθῆναι ἀπὸ τῶν ὑπὸ Παύλου λεγομένων περὶ τοῦ πᾶσαν τὴν καινὴν εἶναι τὰ εὐαγγέλια ὅταν ποῦ γράφῃ· Κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου· ἐν γράμμασι Ro ii 16
 30 γὰρ Παύλου οὐκ ἔχομεν βιβλίον εὐαγγέλιον συνήθως καλούμενον· ἀλλὰ πᾶν ὃ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε τὸ εὐαγγέλιον ἦν. ἃ δὲ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε, ταῦτα καὶ ἔγραφε· καὶ ἃ ἔγραφε ἄρα εὐαγγέλιον ἦν. εἰ δὲ τὰ Παύλου εὐαγγέλιον ἦν, ἀκό-

12 post ὑγιῶς] ins. καὶ sup. ras. al. man.

22 om. ἀκοὰς]

add. intra lin. al. man.

31 ἃ δὲ] εἰ δὲ pr. man. ut videtur

ἀρχιερέως ὄνομα τάσσοντας ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ πολλαχοῦ
 He iv 14 Ἰησοῦς μέγας ἱερεὺς προφητεύεται. Ἔχομεν γὰρ ἀρχιερέα
 μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι ὁ ἀπόστολος ἐπεσημῆνατο λέγων
 He v 6; cf. Ps cix (cx) 4 τὸν προφήτην εἰρηκέναι περὶ Χριστοῦ. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν 5
 αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν
 Ἀαρών. ἀφ' οὗ καὶ ἡμεῖς λαβόντες φαμέν κατὰ μὲν τὴν
 τάξιν Ἀαρὼν ἀνθρώπους δύνασθαι εἶναι ἀρχιερεῖς, κατὰ δὲ
 τὴν τάξιν Μελχισεδέκ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ. (4) πάσης
 τοίνυν ἡμῶν πράξεως καὶ παντὸς τοῦ βίου, ἐπεὶ σπεύδομεν ἐπὶ 10
 τὰ κρείττονα, ἀνακειμένης θεῷ, καὶ βουλομένων ἡμῶν ἔχειν 4
 πᾶσαν αὐτὴν ἀπαρχὴν τῶν πολλῶν ἀπαρχῶν, εἴ γε μὴ
 σφαλλόμεθα τοῦτο νομίζοντες, ποίαν ἐχρῆν εἶναι μετὰ τὸ
 κατὰ τὸ σῶμα κεχωρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων διαφέρουσαν ἢ
 τὴν περὶ εὐαγγελίου ἐξέτασιν; καὶ γὰρ τολμητέον εἰπεῖν 15
 πασῶν τῶν γραφῶν εἶναι ἀπαρχὴν τὸ εὐαγγέλιον. ἀπαρχὴν
 οὖν πράξεων, ἐξ οὗ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιδεδημηκάμεν, τίνα
 ἄλλην ἢ τὴν εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν ἐχρῆν γεγονέναι;
 cf. Nu xviii 12 f. χρῆ δ' ἡμᾶς εἰδέναι οὐ ταῦτ' εἶναι ἀπαρχὴν καὶ πρωτο-
 γέννημα· μετὰ γὰρ τοὺς πάντας καρποὺς ἀναφέρεται ἢ 20
 ἀπαρχῇ, πρὸ δὲ πάντων τὸ πρωτογέννημα. τῶν τοίνυν
 φερομένων γραφῶν καὶ ἐν πάσαις ἐκκλησίαις θεοῦ πεπιστευ-
 μένων εἶναι θείων, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις λέγων πρωτογέννημα
 μὲν τὸν Μωϋσέως νόμον, ἀπαρχὴν δὲ τὸ εὐαγγέλιον. μετὰ
 γὰρ τοὺς πάντας τῶν προφητῶν καρποὺς τῶν μέχρι τοῦ 25
 κυρίου Ἰησοῦ ὁ τέλειος ἐβλάστησε λόγος.

3. (5) Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνα-
 πτύξεως τῶν ἀπαρχῶν φάσκων μετὰ τὰ εὐαγγέλια τὰς πράξεις
 καὶ τὰς ἐπιστολὰς φέρεσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ κατὰ τοῦτο
 μὴ ἂν ἔτι σύζεσθαι τὸ προαποδομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ 30
 ἀπαρχὴν πάσης γραφῆς εἶναι τὸ εὐαγγέλιον· λεκτέον ἦτοι
 νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν Χριστῷ ὠφελημένων ἐν ταῖς φερομέναις
 ἐπιστολαῖς, δεομένων, ἵνα πιστεύωνται, μαρτυρῶν τῶν ἐν
 τοῖς νομικοῖς καὶ προφητικοῖς λόγοις κειμένων ὥστε σοφὰ

μὲν καὶ εὐπιστὰ λέγειν καὶ σφόδρα ἐπιτετευγμένα τὰ ἀπο-
 στολικὰ, οὐ μὴν παραπλήσια τῷ· Τάδε λέγει κύριος παντο- ² Co vi 18
 κράτωρ· καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον εἰ, ἐπὰν λέγῃ ὁ Παῦλος·
 Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος· ἐμπεριλαμβάνει καὶ ² Ti iii 16
⁵ τὰ ἑαυτοῦ γράμματα, ἢ οὐ τό· Ἐγὼ λέγω, καὶ οὐχ ὁ κύριος· ¹ Co vii 12, 17
 καὶ τό· Ἐν πάσαις ἐκκλησίαις διατάσσομαι καὶ τό· Οἶα
⁵ ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Δύστροις· καὶ τὰ τούτοις ² Ti iii 11
 παραπλήσια ἐνίοτε ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα, τὴν μὲν ἐξουσίαν
 παρέχοντα ἀποστολικήν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινὲς τῶν ἐκ θείας
¹⁰ ἐπιπνοίας λόγων· ἢ καὶ τούτῳ παραστατέον ὅτι ἡ παλαιὰ
 μὲν οὐκ εὐαγγέλιον, οὐ δεικνύουσα τὸν ἐρχόμενον ἀλλὰ
 προκηρύσσουσα, πᾶσα δὲ ἡ καινὴ τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, οὐ
 μόνον ὁμοίως τῇ ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου φάσκουσα· Ἴδου ὁ ^{Jo i 29}
 ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ καὶ
¹⁵ ποικίλας δοξολογίας περιέχουσα καὶ διδασκαλίας τοῦ δι' ὄν
 τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγέλιόν ἐστιν· ἐτι δὲ εἰ ὁ θεὸς ἔθετο ἐν
 τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους καὶ προφήτας καὶ εὐαγγελιστὰς
 ποιμένας τε καὶ διδασκάλους, ἐπὰν ἐξετάσωμεν τί τὸ ἔργον
 τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι οὐ πάντως διηγῆσασθαι τίνα τρόπον
²⁰ ὁ σωτὴρ τυφλὸν ἀπὸ γενετῆς ἴασατο, ὀδωδότα νεκρὸν ἀνέ- <sup>Jo ix 1 f.;
xi 1 f.</sup>
 στησεν, ἢ τι τῶν παραδόξων πεποίηκεν, οὐκ ὀκνήσομεν,
 χαρακτηριζομένου τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἐν προτρεπτικῷ
 λόγῳ τῷ εἰς πιστοποίησιν τῶν περὶ Ἰησοῦ, εὐαγγέλιόν πως
 εἰπεῖν τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων γεγραμμένα· ἀλλ' ὅσον ἐπὶ
²⁵ τῇ δευτέρᾳ ἀποδόσει, τῷ ἀνθυποφέροντι διὰ τὸ μὴ ἐπιγε-
 γράφθαι τὰς ἐπιστολὰς εὐαγγέλιον, ὡς οὐ καλῶς πᾶσαν τὴν
 καινὴν διαθήκην εὐαγγέλιον ἡμῶν ὀνομασάντων, λεκτέον ὅτι
 πολλαχοῦ τῶν γραφῶν δύο τινῶν ἢ πλειόνων τῷ αὐτῷ
 ὀνόματι ὀνομαζομένων κυριώτερον ἐπὶ τοῦ ἐτέρου τῶν λεγο-
³⁰ μένων κείται τὸ ὄνομα· οἷον λέγοντος τοῦ σωτῆρος· Μὴ <sup>cf. Mt xxiii
8 f.</sup>
 καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ ἀπόστολός φησι τετά-

1 ἐπιτετευγμένα] eu sup. ras. 5 ἢ οὐ τό· Ἐγὼ] ἢ οὕτω τὸ ἐγὼ
 8 τὴν μὲν ἐξουσίαν παρέχοντα ἀποστολικήν] hic male laesus est
 codex, initio autem lacunae, quae xxx circa litteris constat, verba
 τὴν μὲν ἐξουσίαν, ad finem ἀποστολικ' hodie, ut puto, legi possunt

χθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδασκάλους. οὐκ ἔσονται οὖν οὗτοι διδάσκαλοι ὅσον ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς. οὕτως οὐκ ἔσται ἑὐαγγέλιον τὸ κατὰ τὰς ἐπιστολάς πᾶν γράμμα, ὅταν παραβάλληται τῇ διηγήσει τῶν περὶ Ἰησοῦ πράξεων καὶ παθημάτων καὶ λόγων αὐτοῦ. πλὴν ἀπαρχὴ 5 πάσης γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ πασῶν τῶν κατ' εὐχὴν ἡμῶν πράξεων ἐσομένων ἀπαρχὴν ποιούμεθα εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν.

4. (6) Ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ δ' ὄντων τῶν εὐαγγελίων, οἰοεὶ στοιχείων τῆς πίστεως τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ὧν στοι- 10 χείων ὁ πᾶς συνέστηκε κόσμος ἐν Χριστῷ καταλλαγεί τῷ θεῷ, καθά φησιν ὁ Παῦλος· Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ οὗ κόσμον τὴν ἁμαρτίαν ἦρεν Ἰησοῦς· περὶ γὰρ τοῦ κόσμου τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γεγραμμένος· 6 Ἰδοὺ ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· 15 ἀπαρχὴν τῶν εὐαγγελίων εἶναι τὸ προστεταγμένον ἡμῖν ὑπὸ σοῦ κατὰ δύναμιν ἐρευνῆσαι, τὸ κατὰ Ἰωάννην, τὸν γενεαλογούμενον εἰπὸν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγενεαλογήτου ἀρχόμενον. Ματθαῖος μὲν γὰρ τοῖς προσδοκῶσι τὸν ἐξ Ἀβραάμ καὶ Mt i 1 Δαβὶδ Ἑβραίοις γράφων· Βίβλος, φησί, γενέσεως Ἰησοῦ 20 Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. καὶ Μάρκος, εἰδὼς ἃ γράφει, Ἀρχὴν διηγείται τοῦ εὐαγγελίου· τάχα εὐρισκόντων ἡμῶν τὸ τέλος αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ <διηγουμένῳ> τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον θεοῦ λόγον. ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκῶς ἐν ἀρχῇ τῶν Πράξεων· Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ 25 πάντων ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν καὶ διδάσκειν· ἀλλὰ γε cf. Jo xiii 25 τηρεῖ τῷ ἐπὶ τὸ στήθος ἀναπεσόντι τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μείζονας καὶ τελειότερους περὶ Ἰησοῦ λόγους· οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων ἀκράτως ἐφανέρωσεν αὐτοῦ τὴν θεότητα ὡς Ἰωάννης, παρα-

18 εἰπὸν] εἰπῶν

19 τὸν] τὸ pr. man. τοῖς sec. man.

20 Δαβὶδ] δαδ ut ubique 21 ἃ] ἃ 23 παρὰ] περὶ post Ἰωάννη laesus est codex, videtur autem plus xiv litteras intra Ἰωάννη et ἐν habuisse, quarum ad finem τὸν legere potui, διηγουμένῳ ex coniect. supplevi 24—26 εἰρηκῶς—διδάσκειν male laesus

στήσας αὐτὸν λέγοντα· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· Jo viii 12; xiv 6; xi 25; x 9, 11
 Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις· Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα· Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός·
 καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει· Ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ Ap xxii 13
 5 καὶ τὸ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος. τολμητέον τοίνυν εἰπεῖν ἀπαρχὴν μὲν πασῶν γραφῶν εἶναι τὰ εὐαγγέλια, τῶν δὲ εὐαγγελίων ἀπαρχὴν τὸ κατὰ Ἰωάννην, οὐ τὸν νοῦν οὐδεὶς δύναται λαβεῖν μὴ ἀναπεσῶν ἐπὶ τὸ στήθος Ἰησοῦ, μηδὲ λαβὼν ἀπὸ Ἰησοῦ τὴν Μαρίαν γινομένην καὶ αὐτοῦ μητέρα. cf. Jo xiii 25; xix 26
 10 καὶ τηλικούτον δὲ γενέσθαι δεῖ τὸν ἐσόμενον ἄλλον Ἰωάννην, ὥστε οἰοεῖ τὸν Ἰωάννην δειχθῆναι ὄντα Ἰησοῦν ὑπὸ Ἰησοῦ. εἰ γὰρ οὐδεὶς υἱὸς Μαρίας κατὰ τοὺς ὑγιῶς περὶ αὐτῆς δοξάζοντας ἢ Ἰησοῦς, φησὶ δὲ Ἰησοῦς τῇ μητρὶ· Ἴδε ὁ υἱὸς σου· καὶ οὐχί· Ἴδε καὶ οὗτος υἱὸς σου· ἴσον εἶρηκε τῷ
 15 Ἴδε οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὃν ἐγέννησας. καὶ γὰρ πᾶς ὁ τετελειωμένος ζῆν οὐκέτι, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ζῆν Χριστὸς, καὶ ἐπεὶ ζῆν cf. Ga ii 20
 ἐν αὐτῷ Χριστὸς, λέγεται περὶ αὐτοῦ τῇ Μαρίᾳ· Ἴδε ὁ υἱὸς σου ὁ χριστός. ἡλίκου τοίνυν νοῦ ἡμῖν δεῖ, ἵνα τὸν ἐν τοῖς cf. 2 Co iv 7
 20 ὀστρακίνοις τῆς εὐτελοῦς λέξεως θησαυροῦς ἐναποκείμενον λόγον, τοῦ ὑπὸ πάντων τῶν ἐντυγχαιόντων ἀναγνωσκομένου γράμματος καὶ ὑπὸ πάντων τῶν παρεχόντων τὰς σωματικὰς
 7 ἀκοὰς ἀκουομένου αἰσθητοῦ διὰ φωνῆς λόγου, ἐκλαβεῖν κατ' ἀξίαν δυνηθῶμεν, τί δεῖ καὶ λέγειν; τὸν γὰρ μέλλοντα ταῦτα ἀκριβῶς καταλαμβάνειν μετὰ ἀληθείας εἰπεῖν δεῖ·
 25 Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ I Co ii 16, 12
 χαρισθέντα ἡμῖν· ἔστι δὲ προσαχθῆναι ἀπὸ τῶν ὑπὸ Παύλου λεγομένων περὶ τοῦ πᾶσαν τὴν καινὴν εἶναι τὰ εὐαγγέλια ὅταν που γράφῃ· Κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου· ἐν γράμμασι Ro ii 16
 30 μόνον· ἀλλὰ πᾶν ὃ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε τὸ εὐαγγέλιον ἦν. ἃ δὲ ἐκήρυσσε καὶ ἔλεγε, ταῦτα καὶ ἔγραφε· καὶ ἃ ἔγραφε ἄρα εὐαγγέλιον ἦν. εἰ δὲ τὰ Παύλου εὐαγγέλιον ἦν, ἀκό-

12 post ὑγιῶς] ins. καὶ sup. ras. al. man. 22 om. ἀκοὰς]
 add. intra lin. al. man. 31 ἃ δὲ] εἰ δὲ pr. man. ut videtur

λουθον λέγειν ὅτι καὶ τὰ Πέτρου εὐαγγέλιον ἦν, καὶ ἀπαξ-
 απλῶς τὰ συνιστάντα τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ κατα-
 σκευάζοντα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἐμποιοῦντά τε αὐτὴν ταῖς
 cf. Ap iii 20 ψυχαῖς τῶν βουλομένων παραδέξασθαι τὸν ἐστῶτα ἐπὶ τὴν
 θύραν καὶ κρούοντα καὶ εἰσελθεῖν βουλόμενον εἰς τὰς ψυχὰς 5
 λόγον θεοῦ.

5. (7) Τί δὲ βούλεται δηλοῦν ἡ εὐαγγέλιον προσηγορία,
 καὶ διὰ τί ταύτην ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν ταῦτα τὰ βιβλία, ἥδη
 καιρὸς ἐξετάσαι. ἔστι τοίνυν τὸ εὐαγγέλιον λόγος περιέχων
 ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογον διὰ τὸ ὠφελεῖν 10
 εὐφραϊνόντων τὸν ἀκούοντα, ἐπὶ παραδέξῃ τὸ ἀπαγγελ-
 λόμενον. οὐδὲν δ' ἦπτον ὁ τοιοῦτος λόγος εὐαγγέλιόν ἐστιν,
 εἰ καὶ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ ἀκούοντος ἐξετάζηται. ἡ
 εὐαγγέλιόν ἐστι λόγος περιέχων ἀγαθοῦ τῷ πιστεύοντι
 παρουσίαν ἢ λόγος ἐπαγγελλόμενος παρεῖναι τὸ ἀγαθὸν 15
 τὸ προσδοκώμενον. πάντες δὲ οἱ προειρημένοι ἡμῖν ὄροι
 ἐφαρμόζουσι τοῖς ἐπιγραφομένοις εὐαγγελίοις. ἕκαστον γὰρ
 εὐαγγέλιον, σύστημα ἀπαγγελλομένων ὠφελίμων τῷ πιστεύ-
 οντι καὶ μὴ παρεκδεξαμένῳ τυγχάνον ὠφέλειαν ἐμποιοῦν,
 κατὰ τὸ εὐλογον εὐφραίνει, διδάσκον τὴν δι' ἀνθρώπους τοῦ 20
 cf. Col i 15 πρωτοτόκου πάσης κτίσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ σωτήριον αὐτοῖς
 ἐπιδημίαν. ἀλλὰ καὶ ὅτι λόγος ἐστὶν ἕκαστον εὐαγγέλιον
 διδάσκων τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἐν υἱῷ τοῖς βουλομένοις
 παραδέξασθαι ἐπιδημίαν, παντὶ τῷ πιστεύοντι σαφές. ὅτι
 δὲ καὶ ἀγαθὸν ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν βιβλίων τούτων τὸ 25
 προσδοκηθῆν, οὐκ ἀσαφές. σχεδὸν γὰρ ὁ βαπτιστῆς Ἰω-
 ἀννης τὴν παντὸς τοῦ λαοῦ λαβὼν φωνὴν φησι πέμψας τῷ
 Mt xi 3 Ἰησοῦ· Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; προσ-
 δοκώμενον γὰρ ἀγαθὸν τῷ λαῷ ὁ χριστὸς ἦν, περὶ οὗ
 κηρυσόντων τῶν προφητῶν μέχρι καὶ τῶν τυχόντων πάντες 8
 εἰς αὐτὸν ἔσχον οἱ ὑπὸ νόμον καὶ προφήτας τὰς ἐλπίδας, ὡς
 Jo iv 25 μαρτυρεῖ ἡ Σαμαρεῖτις λέγουσα· Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται,

9 ἔστι] sup. ras. 13 εἶ] sup. ras. al. man. quid vero
 primo scriptum sit hodie non licet divinare

ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀπαγγελεῖ ἡμῖν
 ἅπαντα. ἀλλὰ καὶ Σίμων καὶ Κλεόπας, ὁμιλοῦντες πρὸς
 ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τῷ Ἰησοῦ, αὐτῷ
 τῷ χριστῷ ἀναστάντι οὐδέπω γινώσκοντες ἐγγεῖρθαι αὐτὸν
 5 ἐκ νεκρῶν φασί· Σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ Lc xxiv 18 ff.
 οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;
 εἰπόντος δέ Ποῖα; ἀποκρίνονται Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ
 Ναζαρηνοῦ, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ
 λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ· ὅπως τε παρέ-
 10 δωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἀρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα
 θανάτου καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι
 αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ. πρὸς τού-
 τοις Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εὐρῶν τὸν ἀδελφὸν
 τὸν ἴδιον Σίμωνα λέγει· Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστι Jo i 41
 15 μεθερμηνευόμενον Χριστός. καὶ μετ' ὀλίγα ὁ Φίλιππος
 εὐρῶν τὸν Ναθαναὴλ λέγει αὐτῷ· Ὅν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν Jo i 45
 τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὐρήκαμεν, τὸν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν
 τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ.

6. (8) Δόξαι δ' ἂν τις ἐνίστασθαι τῷ πρώτῳ ὄρῳ, ἐπεὶ
 20 καὶ τὰ μὴ ἐπιγεγραμμένα εὐαγγέλια ὑποπίπτει αὐτῷ· ὁ γὰρ
 νόμος καὶ οἱ προφῆται λόγοι πιστεύονται εἶναι περιέχοντες
 ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογον διὰ τὸ ὠφελεῖν
 εὐφραίνοντων τοὺς ἀκούοντας, ἐπὶ παραδέξωνται τὰ ἀπαγ-
 γελλόμενα. λεχθείη δ' ἂν πρὸς τοῦτο ὅτι πρὸ τῆς Χριστοῦ
 25 ἐπιδημίας ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, ἅτε μηδέπω ἐληλυθότος
 τοῦ τὰ ἐν αὐτοῖς μυστήρια σαφηνίζοντος, οὐκ εἶχον τὸ
 ἐπάγγελμα τοῦ περὶ τοῦ εὐαγγελίου ὄρον· ὁ δὲ σωτὴρ
 ἐπιδημήσας καὶ τὸ εὐαγγέλιον σωματοποιηθῆναι ποιήσας
 τῷ εὐαγγελίῳ πάντα ὡσεὶ εὐαγγέλιον πεποίηκεν. καὶ οὐκ
 30 ἂν ἀπὸ σκοποῦ χρησαίμην τῷ παραδείγματι τοῦ· Μικρὰ Ga v 9
cf. Ps xlv
(xlv) 2
 ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. <ὅτι ἐλθὼν ὁ προφητευθεὶς
 ὠραῖος εἶναι παρὰ τοὺς> υἱὸς τῶν ἀνθρώπων τῇ θεϊότητι

14 Μεσσίαν] μεσίαν 23 εὐφραίνοντες (ut videtur) 31 ζύμη
 κ.τ.λ.] locus male laesus ὅτι κ.τ.λ.] lac. (40) υἱὸς κ.τ.λ.

- cf. 2 Co iii 16 αὐτοῦ, περιελών τὸ ἐν τῷ νόμῳ καὶ προφήταις κάλυμμα, πάντων τὸ θεῖον ἀπέδειξε· φανερώς παραστήσας τοῖς βουληθείσι τῆς σοφίας αὐτοῦ γενέσθαι μαθηταῖς τίνα τὰ ἀληθινὰ τοῦ Μωϋσέως νόμου, ὧν ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ ἐλάτρευον οἱ πάλαι, καὶ τίς ἡ ἀλήθεια τῶν ἐν ταῖς ἱστορίαις πραγμάτων, 5
- cf. 1 Co x 11 ἅτινα τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ δι' ἡμᾶς, εἰς 9 οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήνησεν. πᾶς οὖν ᾧ Χριστὸς
- cf. Jo iv 21 ff. ἐπεδεδήμηκεν οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις οὔτε ἐν τῷ τῶν Σαμαρειτῶν ὄρει προσκυνεῖ τῷ θεῷ, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι πνεῦμα ὁ θεὸς, πνευματικῶς λατρεύων αὐτῷ, πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ 10 οὐκέτι δὲ τυπικῶς προσκυνεῖ τὸν τῶν ὄλων κατέρα καὶ δημιουργόν. οὐκοῦν πρὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὃ γέγονε διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, οὐδὲν τῶν πάλαι εὐαγγελίων ἦν. τὸ δὲ εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐστὶ διαθήκη καινῆ, ἀποστήσαν ἡμᾶς παλαιότητος τοῦ γράμματος, τὴν μηδέποτε παλαιουμένην 15 καινότητα τοῦ πνεύματος, οἰκείαν τῆς καινῆς διαθήκης τυγχάνουσαν, ἐν πάσαις ἀνακειμένην γραφαῖς τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως ἀνέλαμψεν. ἐχρῆν δὲ τὸ ποιητικὸν τοῦ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ νομιζομένου εὐαγγελίου εὐαγγέλιον ἐξαιρέτως καλεῖσθαι εὐαγγέλιον. 20

7. (9) Πλὴν οὐκ ἀγνοητέον Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ πρὸ τῆς κατὰ σῶμα ἐπιδημίας τὴν νοητὴν γεγονέναι τοῖς τελειοτέροις καὶ οὐ νηπίοις, οὐδὲ ὑπὸ παιδαγωγῶν καὶ ἐπιτρόπων ἐπιτυγχάνουσιν, οἷς τὸ νοητὸν τοῦ χρόνου πλήρωμα ἐνέστη, 25 ὥσπερ τοῖς πατριάρχαις καὶ Μωϋσέϊ τῷ θεράποντι καὶ τοῖς 25 τεθεαμένοις Χριστοῦ τὴν δόξαν προφήταις. ὥσπερ δὲ πρὸ τῆς ἐμφανοῦς καὶ κατὰ σῶμα ἐπιδημίας ἐπεδήμησε τοῖς τελείοις, οὕτω καὶ μετὰ τὴν κεκηρυγμένην παρουσίαν τοῖς ἔτι νηπίοις, ἅτε ὑπὸ ἐπιτρόπων τυγχάνουσι καὶ οἰκονόμοις καὶ μηδέπω ἐπὶ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐφθακόσιν, οἱ μὲν 30 πρὸδρομοὶ Χριστοῦ ἐπιδεδημήκασιν παισὶ ψυχαῖς ἀρμόζοντες λόγοι, εὐλόγως ἂν κληθέντες παιδαγωγοί· αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς ὁ δεδοξασμένος θεὸς λόγος οὐδέπω, περιμένων τὴν δέουσαν γενέσθαι προπαρασκευὴν τοῖς μέλλουσι χωρεῖν αὐτοῦ τὴν

θεότητα ἀνθρώποις θεοῦ. καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι ἐχρῆν, ὅτι ὡσπερ ἔστι νόμος σκιὰν περιέχων τῶν μελλόντων ἀγαθῶν cf. He x 1
 ὑπὸ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν καταγγελλομένου νόμου δηλουμένου,
 οὕτω καὶ εὐαγγέλιον σκιὰν μυστηρίων Χριστοῦ διδάσκει, τὸ
 5 νομιζόμενον ὑπὸ πάντων τῶν ἐντυχανόντων νοεῖσθαι. ὁ δὲ
 φησιν Ἰωάννης εὐαγγέλιον αἰώνιον, οἰκείως ἂν λεχθισόμενον cf. Ap xiv 6
 πνευματικόν, σαφῶς παρίστησι τοῖς νοοῦσι τὰ πάντα ἐνώπιον cf. Pr viii 9
 περὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ παριστάμενα μυστήρια
 ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, τὰ τε πράγματα ὧν αἰνίγματα ἦσαν
 10 αἱ πράξεις αὐτοῦ. τούτοις δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν ἐκλαμβάνειν
 ὅτι ὃν τρόπον ἐν φανερῷ Ἰουδαῖός τις ἐστι καὶ περιτομή cf. Ro ii 28
 <τις ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκί> καὶ ἄλλος ἐν κρυπτῷ, οὕτω
 10 χριστιανὸς καὶ βάπτισμα. καὶ Παῦλος μὲν καὶ Πέτρος, ἐν
 φανερῷ πρότερον ὄντες Ἰουδαῖοι καὶ περιτετμημένοι, ὕστερον
 15 καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ τοιοῦτοι τυγχάνειν ἀπὸ Ἰησοῦ εἰλήφασι,
 τὸ ἐν φανερῷ εἶναι Ἰουδαῖοι διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν
 κατ' οἰκονομίαν οὐ μόνον λόγοις ὁμολογοῦντες ἀλλὰ καὶ διὰ
 τῶν ἔργων δεικνύντες. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ
 αὐτῶν λεκτέον. καὶ ὡσπερ οὐκ ἔστιν ὠφέλησαι δυνατὸν
 20 Παῦλον τοὺς κατὰ σάρκα Ἰουδαίους ἂν μὴ, ὅτε ὁ λόγος αἰρεῖ, cf. Act xvi 3;
 περιτέμῃ τὸν Τιμόθεον, καὶ, ὅτε εὐλογόν ἐστι, ξυράμενον καὶ
 xxxi 24 ff.
 προσφορὰν ποιήσαντα καὶ ἀπαξαπλῶς τοῖς Ἰουδαίοις Ἰου-
 25 δαῖον γενόμενον, ἵνα τοὺς Ἰουδαίους κερδήσῃ· οὕτως τὸν
 ἐκκείμενον εἰς πολλῶν ὠφέλειαν οὐκ ἔστι διὰ τοῦ ἐν κρυπτῷ
 25 χριστιανισμοῦ μόνον δυνατὸν τοὺς στοιχειουμένους ἐν τῷ
 φανερῷ χριστιανισμῷ βελτιῶσαι καὶ προαγαγεῖν ἐπὶ τὰ
 κρείττονα καὶ ἀνωτέρω. διὸπερ ἀναγκαῖον πνευματικῶς καὶ
 σωματικῶς χριστιανίζειν· καὶ ὅπου μὲν χρῆτὸ σωματικὸν
 κηρύσσειν εὐαγγέλιον, φάσκοντα μηδὲν εἰδέναι τοῖς σαρ- cf. 1 Co ix 20
 30 κίνοις ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τοῦτο
 ποιητέον· ἐπὰν δὲ εὐρεθῶσι κατηρτισμένοι τῷ πνεύματι καὶ

11, 12 περιτομή—σαρκί] περι lac. (28) καὶ ἄλλος κ.τ.λ. 12 καὶ
 ἄλλος ἐν κρυπτῷ] ut videtur, sed male laesus est locus 24 κρυπτῷ]
 χῶ 29 εἰδέναι] εἶναι

- καρποφορούντες ἐν αὐτῷ ἐρωήντες τε τῆς οὐρανοῦ σοφίας, μεταδοτέον αὐτοῖς τοῦ λόγου ἐπανεληθόντος ἀπὸ τοῦ σεσαρκωσθαι ἐφ' ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.
- cf. Jo i 2
8. (10) Ταῦτα δὲ ἐξετάζοντες περὶ τοῦ εὐαγγελίου οὐ μάτην εἰρηκέναι ἠγοῦμεθα, οἷον εἰ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον νοητοῦ 5 καὶ πνευματικοῦ τῆ ἐπινοίᾳ διακρίνοντες. καὶ γὰρ νῦν πρόκειται τὸ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον μεταλαβεῖν εἰς πνευματικόν· τίς γὰρ ἢ διήγησις τοῦ αἰσθητοῦ, εἰ μὴ μεταλαμβάνοιτο εἰς πνευματικόν; ἦτοι οὐδεμία, ἢ ὀλίγη καὶ τῶν τυχόντων ἀπὸ τῆς λέξεως αὐτοὺς πεπεικώτων λαμβάνειν τὰ δηλούμενα, 10 ἀλλὰ πᾶς ἀγὼν ἡμῖν ἐνέστηκε πειρωμένοις εἰς τὰ βάθη τοῦ εὐαγγελικοῦ νοῦ φθάσαι, καὶ ἐρευνησαί τὴν ἐν αὐτῷ γυμνὴν τύπων ἀλήθειαν. τῶν δὲ εὐαγγελιζομένων ἐν ἀγαθῶν ἀπαγγελίᾳ νοουμένων, οἱ μὲν ἀπόστολοι τὸν Ἰησοῦν εὐαγγελίζονται· λέγονται μέντοι ὡς ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν 15 εὐαγγελίζεσθαι, καὶ αὐτὴν πως οὖσαν Ἰησοῦν· Ἰησοῦς γὰρ φησιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις. Ἰησοῦς δὲ τὰ τοῖς ἀγίοις ἀποκείμενα εὐαγγελίζεται τοῖς πτωχοῖς, παρακαλῶν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θείας ἐπαγγελίας. καὶ μαρτυροῦσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων εὐαγγελισμοῖς, καὶ τῷ ἀπὸ 11 τοῦ σωτήρος ἡμῶν. ὁ μὲν Δαβὶδ περὶ τῶν ἀποστόλων, τάχα δὲ καὶ εὐαγγελιστῶν, λέγων· Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ· ἅμα καὶ διδάσκων ὅτι οὐ σύνθεσις λόγου καὶ προφορὰ φωνῶν καὶ ἡσκημένη καλλιλεξία ἀντίετι πρὸς τὸ 25 πείθειν, ἀλλὰ δυνάμει θείας ἐπιχορηγία. διόπερ καὶ ὁ
- 1 Co iv 19 f. Παῦλός ποῦ φησι· Γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν· οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει. καὶ ἐν ἄλλοις· Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν 30 ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμει. ταύτῃ τῇ δυνάμει μαρτυροῦντες ὁ Σίμων καὶ ὁ Κλεόπας φασίν· Οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὀδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;
- 1 Co ii 4
- Lc xxiv 32
- 16 οὖσαν] οὖν 32 φασίν] φησίν

οἱ δὲ ἀπόστολοι, ἐπεὶ καὶ ποσότης ἐστὶ δυνάμεως ἐπιχορη-
 γουμένης ὑπὸ θεοῦ διαφέρουσα τοῖς λέγουσιν, εἶχον κατὰ
 τὸ παρὰ τῷ Δαβίδ λεγόμενον· Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς Ps lxvii
 εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· πολλὴν δύναν. (lxviii) 12

5 δὲ φάσκων· Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων
 ἀγαθῶ· τὸ ὠραῖον καὶ ἐν καιρῷ γινόμενον τῶν ἀποστόλων
 ὀδευόντων τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· κήρυγμα νοήσας, Ro x 15;
 ἐπαινεῖ πόδας τοὺς διὰ τῆς νοητῆς ὁδοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ cf. Is lii 7
 βαδίζοντας, διὰ τε τῆς θύρας εἰσιόντας πρὸς τὸν θεόν. Jo xiv 6

10 ἀγαθὰ δὲ εὐαγγελίζονται οὗτοι ὧν ὠραῖοί εἰσιν οἱ πόδες
 τὸν Ἰησοῦν.

9. (11) Καὶ μὴ θαυμάσῃ τις, εἰ πληθυντικῶ ὀνόματι
 τῷ τῶν ἀγαθῶν τὸν Ἰησοῦν ἐξειλήφμεν εὐαγγελίζεσθαι.
 ἐκλαβόντες γὰρ τὰ πράγματα καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κείται, ἃ
 15 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὀνομάζεται, συνήσομεν πῶς πολλὰ ἀγαθὰ
 ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς, ὃν εὐαγγελίζονται οὗτοι ὧν ὠραῖοί εἰσιν οἱ
 πόδες. ἐν μὲν γὰρ ἀγαθὸν ζωῆ, Ἰησοῦς δὲ ζωῆ. καὶ
 ἕτερον ἀγαθὸν φῶς τοῦ κόσμου, φῶς τυγχάνον ἀληθινόν,
 καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ἄπερ πάντα ὁ υἱὸς εἶναι λέγεται
 20 τοῦ θεοῦ. καὶ ἄλλο ἀγαθὸν κατ' ἐπίνοιαν παρὰ τὴν ζωὴν
 καὶ τὸ φῶς ἢ ἀλήθεια, καὶ τέταρτον παρὰ ταῦτα ἢ ἐπὶ
 ταύτην φέρουσα ὁδός· ἄπερ πάντα ὁ σωτὴρ ἡμῶν διδάσκει
 ἑαυτὸν εἶναι λέγων· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ Jo xiv 6
 ἡ ζωῆ. πῶς δὲ οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀποτιναξάμενον τὸν χοῦν καὶ cf. Is lii 2

12 τὴν νεκρότητα ἀναστήναι, τούτου τυγχάνοντα ἀπὸ τοῦ
 κυρίου καθὼ ἀνάστασις ἐστίν, ὃς καὶ φησιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ Jo xi 25
 ἀνάστασις; ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα, δι' ἧς τις εἰς τὴν ἄκραν
 εἰσέρχεται μακαριότητα, ἀγαθόν· ὁ δὲ χριστὸς φησιν· Ἐγὼ Jo x 9
 εἰμι ἡ θύρα. τί δὲ δεῖ περὶ σοφίας λέγειν, ἣν ἔκτισεν ὁ Pr viii 22

30 θεὸς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἣ προσέχειρεν ὁ
 πατὴρ αὐτῆς, ἐνευφραίνόμενος τῷ πολυποικίλῳ νοητῷ κάλλει
 αὐτῆς ὑπὸ νοητῶν ὀφθαλμῶν μόνων βλεπομένῳ, καὶ εἰς
 ἔρωτα τὸν τὸ θεῖον κάλλος κατανοοῦντα οὐράνιον προκαλου-
 μένῳ; ἀγαθὸν γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ὅπερ μετὰ τῶν

προειρημένων εὐαγγελίζονται ὧν ὠραῖοι οἱ πόδες. ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἤδη ὄγδοον ἡμῖν ἀγαθὸν καταλέγεται, ἧτις ἐστὶν ὁ χριστός. οὐ σωπητέον δὲ οὐδὲ τὸν μετὰ τὸν πατέρα τῶν ὄλων θεὸν λόγον· οὐδενὸς γὰρ ἔλαττον ἀγαθοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθόν. μακάριοι μὲν οὖν οἱ χωρήσαντες 5 ταῦτα τὰ ἀγαθὰ καὶ παραδεξάμενοι ἀπὸ τῶν ὠραίων τοὺς πόδας καὶ εὐαγγελιζομένων αὐτά. πλὴν κἂν Κορίνθιος τις ὧν, κρίνοντος Παύλου οὐδὲν εἰδέναί παρ' αὐτῷ ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον μαθάνων παραδέξῃται, ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγαθῶν γίνεται, ὑπὸ 10 τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ ἄνθρωπος γινόμενος θεοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀποθνήσκων τῇ ἁμαρτίᾳ. καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ. ἀπὸ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐπεὶ Ἰησοῦς ὁ ζῆ, ζῆ τῷ θεῷ, πᾶς ὁ σύμμορφος γενόμενος τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ λαμβάνει τὸ ζῆν τῷ θεῷ. 15 τίς δὲ διατάξει, εἰ αὐτοδικαιοσύνη ἀγαθόν ἐστι, καὶ αὐτοαγιασμός καὶ αὐτοαπολύτρωσις; ἄπερ καὶ αὐτὰ οἱ Ἰησοῦν εὐαγγελιζόμενοι εὐαγγελίζονται, λέγοντες αὐτὸν γεγονέναι ἡμῖν δικαιοσύνην ἀπὸ θεοῦ καὶ ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν.

10. Παρέσται δὲ ἀπὸ τούτων τὰ γεγραμμένα περὶ 20 αὐτοῦ δυσεξαριθμητὰ παριστάντα πῶς πλῆθος ἀγαθῶν ἐστὶν Ἰησοῦς, ἀπὸ τῶν δυσεξαριθμήτων καὶ γεγραμμένων καταστοχάζεσθαι τῶν ὑπαρχόντων μὲν ἐν αὐτῷ, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἅπαν τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς, οὐ μὴν ὑπὸ γραμμάτων κεχωρημένων. καὶ τί λέγω ὑπὸ γραμ- 13 μάτων, ὅτε καὶ περὶ ὄλου τοῦ κόσμου φησὶν ὁ Ἰωάννης ὅτι Οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία; ταῦτὸν οὖν ἐστὶν εἰπεῖν ὅτι οἱ ἀπόστολοι τὸν σωτήρα εὐαγγελίζονται, καὶ τὰ ἀγαθὰ εὐαγγελίζονται. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς τὸ ἀγαθὸν εἶναι 30 λαβῶν, ἵνα ἕκαστος ὁ χωρεῖ, ἢ ἂ χωρεῖ, διὰ Ἰησοῦ λαβῶν ἐν ἀγαθοῖς τυγχάνῃ. οὐχ οἰοί τε δὲ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, ὧν ὠραῖοι οἱ πόδες, καὶ οἱ τούτων ζηλωταὶ εὐαγγελίζεσθαι τὰ

ἀγαθὰ, μὴ πρότερον Ἰησοῦ αὐτοῖς αὐτὰ εὐαγγελισαμένον,
 ὡς ὁ Ἡσαίας φησὶν· Αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρειμι· ὡς ὦρα ἐπὶ Is llii 7
 τῶν ὀρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς
 εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ, ὅτι ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν
 σου λέγων Σιών Βασιλεύσει σου ὁ θεός. τίνα γὰρ τὰ ὄρη
 5 ἐφ' ὧν αὐτὸς ὁ λαλῶν παρῆναι ὁμολογεῖ, ἢ οἱ μηδενὸς τῶν
 ἐπὶ γῆς ὑψηλοτάτων καὶ μεγίστων ἤττονες; οὐστinas ζη-
 τεῖσθαι δεῖ ὑπὸ τῶν ἱκανῶν διακόνων τῆς καινῆς διαθήκης, cf. 2 Co iii 6
 ἵνα τηρήσωσι τὴν λέγουσαν ἐντολήν· Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν Is xl 9
 10 ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὑψωσον τῇ ἰσχυί τὴν
 φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ. οὐ θαυμαστὸν
 δὲ εἰ τοῖς μέλλουσιν εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ Ἰησοῦς
 εὐαγγελίζεται τὰ ἀγαθὰ, οὐκ ἄλλα τυγχάνοντα ἑαυτοῦ·
 ἑαυτὸν γὰρ εὐαγγελίζεται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῖς δυναμένους οὐ cf. Ga i 1
 15 δι' ἄλλων αὐτὸν μαθεῖν. πλὴν ὁ ἐπιβαίνων τῶν ὄρων καὶ
 εὐαγγελιζόμενος αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ, μαθητευθεὶς τῷ ἀγαθῷ
 πατρὶ, ἀνατέλλοντι τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς καὶ Mt v 45
 βρέχοντι ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, τοὺς τὴν ψυχὴν πτωχοῦς
 οὐχ ὑπερφηφανεῖ. καὶ τοῖτοις γὰρ εὐαγγελίζεται, ὡς αὐτὸς
 20 μαρτυρεῖ λαβὼν τὸν Ἡσαίαν καὶ ἀναγνοῦς· Τὸ πνεῦμα Lc iv 18—21;
 κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, cf. Is lxi 1
 ἀπέσταλκέ με κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεισιν καὶ τυφλοῖς
 ἀνάβλεψιν. πτύξας γὰρ τὸ βιβλίον καὶ ἀποδοὺς τῷ ὑπη-
 ρέτῃ ἐκάθισε. καὶ πάντων ἐνατενιζόντων αὐτῷ φησὶ
 25 Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὤσιν ὑμῶν.

II. (12) Ἀναγκαῖον δὲ εἰδέναι ὅτι ἐμπεριλαμβάναται
 τῷ τηλικαύτῳ εὐαγγελίῳ καὶ πᾶσα ἡ εἰς Ἰησοῦν γινομένη
 πρᾶξις ἀγαθῆ, ὡσπερ καὶ τῆς τὰ πονηρὰ ἔργα πεποιηκυίας
 καὶ μετανενοηκυίας εὐωδίας δεδουνημένης διὰ τὴν ἀπὸ τῶν
 30 κακῶν γηνσίαν μετάστασιν καταχέαι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ παντὶ
 14 τῷ οἴκῳ τὴν τοῦ μύρου πνοὴν εἰς αἴσθησιν πάντων τῶν ἐν
 αὐτῷ ἐμπεποιηκυίας, διὸ καὶ γέγραπται· Ὅπου ἂν κη- Mt xxvi 13
 ρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, λαληθήσεται
 καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς. σαφὲς δὲ ὅτι

εἰς Ἰησοῦν γίνεται τὰ εἰς τοὺς μαθητευθέντας αὐτῷ ἐπι-
 τελούμενα· δεικνὺς γοῦν τοὺς εὖ πεπονθότας φησὶ τοῖς
 Mt xxv 40 πεποικηκόσι· Τούτοις δ' ἐποιήσατε ἐμοὶ ἐποιήσατε ὥστε
 πᾶσα πράξις ἀγαθὴ ἢ εἰς τὸν πλησίον ὑφ' ἡμῶν ἐπιτελου-
 cf. Test Aser 7 μένη εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀναφέρεται, τὸ ἐν ταῖς πλαξὶ τοῦ 5
 οὐρανοῦ γραφόμενον, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἡξιωμένων τῆς
 τῶν ὄλων γνώσεως ἀναγινωσκόμενον. ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ
 ἐναντίου μέρος ἐστὶ τοῦ εὐαγγελίου εἰς κατηγορίαν τῶν
 πράξάντων τὰ εἰς Ἰησοῦν ἁμαρτανόμενα. ἢ γοῦν Ἰουδα
 προδοσία καὶ ἡ τοῦ ἀσεβοῦς λαοῦ καταβόησις φάσκοντος· 10
 Jo xix 15 Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, καὶ Σταύρου, σταύρου
 cf. Act xxii 22 αὐτόν· καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ τῶν αὐτῶν τῇ ἀκάνθῃ στεφανω-
 σάντων, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἐγκατατέτακται τοῖς
 εὐαγγελίοις. ἀκόλουθον δὲ τούτοις ἐστὶ νοῆσαι ὅτι πᾶς ὁ
 <τῶν μαθητῶν> τοῦ Ἰησοῦ προδότης Ἰησοῦ προδότης εἶναι 15
 λελόγισται. πρὸς γοῦν τὸν ἐτι διώκοντα Σαῦλον· Σαούλ,
 Act ix 4 f. Σαούλ, τί με διώκεις; καὶ Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.
 τινὲς δὲ τὰς ἀκάνθας ἔχουσιν, αἷς τὸν Ἰησοῦν ἀτιμάζοντες
 Lc viii 14 στεφανοῦσιν, οἱ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλοῦτου καὶ ἡδονῶν τοῦ
 βίου συμπιγνόμενοι λαβόντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ οὐ τελεσ- 20
 φοροῦσι. διόπερ φυλακτέον μήποτε καὶ ἡμεῖς, ὡς ταῖς
 ἰδίαις ἀκάνθαις στεφανοῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἀναγραφόμενοι
 τοιοῦτοι ἀναγινωσκόμεθα παρὰ τοῖς τὸν ἐν πᾶσι καὶ παρὰ
 πᾶσι λογικοῖς ἢ ἀγίοις Ἰησοῦν μανθάνουσι, τίνα τε τρόπον
 μύρω ἀλείφεται καὶ δειπνίζεται καὶ δοξάζεται, ἢ ἐκ τῶν 25
 ἐναντίων ἀτιμάζεται καὶ ἐμπαίζεται καὶ τύπτεται. ἀνα-
 καίως δὴ ταῦθ' ἡμῖν εἶρηται δεικνύουσιν ὡς αἱ ἀγαθαὶ ἡμῶν
 πράξεις καὶ αἱ ἁμαρτίαι τῶν πταιόντων τῷ εὐαγγελίῳ ἐγ-
 cf. Dan xii 2 κατατάσσονται, ἧτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἢ εἰς ὀνειδισμόν καὶ
 εἰς αἰσχύνην αἰώνιον. 30

12. (13) Εἰ δὲ ἐν ἀνθρώποις εἰσὶν οἱ τετιμημένοι δια-
 κονίᾳ τῇ τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς εὐαγγελίζεται
 ἀγαθὰ καὶ πτωχοῖς εὐαγγελίζεται, οὐκ ἔδει τοὺς πεποικημένους
 15 τῶν μαθητῶν] om.

ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματα ἀγγέλους καὶ τοὺς ὄντας πυρὸς ^{cf. He i 7; Ps ciii (civ) 4}
 15 φλόγα, λειτουργοὺς τοῦ τῶν ὄλων πατρὸς, ἐστερηθῆσθαι τοῦ
 καὶ αὐτοὺς εἶναι εὐαγγελιστάς. διὰ τοῦτο καὶ ἄγγελος
 ἐπιστὰς τοῖς ποιμέσι φησὶ, δόξαν ποιήσας περιλάμπει
 5 αὐτούς· Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν ^{Lc ii 10}
 μεγάλην ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον
 σωτὴρ ὃς ἔστι χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαβίδ. ὅτε καὶ
 μηδέπω ἀνθρώπων συνιέντων τὸ τοῦ εὐαγγελίου μυστήριον
 οἱ κρείττονες αὐτῶν, οὐρανὸς τυγχάνοντες, στρατεία θεοῦ,
 10 αἰνοῦντες τὸν θεὸν λέγουσι· Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ ^{Lc ii 14}
 γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. καὶ ταῦτα εἰπόντες
 ἀπέρχονται ἀπὸ τῶν ποιμένων εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι,
 καταλιπόντες ἡμῖν νοεῖν πῶς ἢ εὐαγγελισθεῖσα ἡμῖν διὰ τῆς
 γενέσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ χαρὰ δόξα ἐστὶν ἐν ὑψίστοις θεῷ,
 15 τῶν ταπεινωθέντων εἰς χοῦν ἐπιστρεφόντων εἰς τὴν ἀνά- ^{cf. Ps cxiv (cxvi) 6, 7}
 παυσιν αὐτῶν, καὶ ἐν ὑψίστοις διὰ Χριστοῦ μελλόντων
 δοξάζειν τὸν θεόν. ἀλλὰ καὶ θαυμάζουσιν οἱ ἄγγελοι τὴν
 ἐπὶ γῆς ἐσομένην διὰ Ἰησοῦν εἰρήνην, τοῦ πολεμικοῦ
 χωρίου, εἰς ὃ ἐκπεσῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος, ὁ πρῶτ' ^{Is xiv 12}
 20 ἀνατέλλων, ὑπὸ Ἰησοῦ συντρίβεται.

13. (14) Πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο περὶ εὐαγγελίου
 ἰστέον, ὅτι πρώτως τῆς κεφαλῆς τοῦ ὄλου τῶν σωζομένων ^{cf. Eph i 22 f.}
 σώματος Χριστοῦ Ἰησοῦ ἔστι τὸ εὐαγγέλιον, ὡς φησιν ὁ
 Μάρκος· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Χριστοῦ Ἰησοῦ. ἤδη δὲ καὶ ^{Mc i 1}
 25 τῶν ἀποστόλων τυγχάνει· διὸ λέγει ὁ Παῦλος· Κατὰ τὸ
 εὐαγγέλιόν μου. πλὴν ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου, ἔστι γὰρ
 αὐτοῦ μέγεθος ἀρχὴν καὶ τὰ ἐξῆς καὶ μέσα καὶ τέλη ἔχοντος,
 ἥτοι πᾶσά ἐστιν ἢ παλαιὰ διαθήκη, τύπου αὐτῆς ὄντος
 Ἰωάννου, ἢ διὰ τὴν συναφὴν τῆς καινῆς πρὸς τὴν παλαιὰν
 30 τὰ τέλη τῆς παλαιᾶς διὰ Ἰωάννου παριστάμενα. φησὶ γὰρ
 ὁ αὐτὸς Μάρκος· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ^{Mc i 1}
 καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο- ^{cf. Mal iii 1}
 στέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου ὃς κατα- ^{Is xl 3}
 σκευάσει τὴν ὁδόν σου. φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ

Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. ὅθεν θαυμάζειν μοι ἔπεισι πῶς δυοὶ θεοὶ προσάπτουσι ἀμφοτέρας τὰς διαθήκας οἱ ἑτεροδόξοι, οὐκ ἔλαττον καὶ ἐκ τούτου τοῦ ῥητοῦ ἐλεγχόμενοι. πῶς γὰρ δύναται ἀρχὴ εἶναι τοῦ εὐαγγελίου ὡς αὐτοὶ οἰοῦνται ἑτέρου τυγχάνων 5 θεοῦ ὁ Ἰωάννης, ὁ τοῦ δημιουργοῦ ἄνθρωπος, καὶ ἀγνωσῶν, 16 ὡς νομίζουσι, τὴν καυὴν θεότητα;

14. Οὐ μίαν δὲ καὶ βραχείαν πιστεύονται διακονίαν εὐαγγελικὴν ἄγγελοι οὐδὲ μόνην τὴν πρὸς τοὺς ποιμένας γεγενημένην· ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τέλει μετέωρος καὶ ἰπτάμενος 10 ἄγγελος εὐαγγέλιον ἔχων εὐαγγελιεῖται πᾶν ἔθνος, τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς οὐ πάντη καταλιπόντος τοὺς ἀποπεπτωκότας αὐτοῦ. φησὶ γοῦν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ὁ τοῦ Ζεβεδαίου Ἰωάννης· Καὶ εἶδον ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοὺς καθήμε- 15 νους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν καὶ γλώσσαν καὶ λαὸν, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ Φοβήθητε τὸν θεὸν καὶ δοτε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσατε τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑδάτων. 20

15. Ἐπεὶ τοίνυν ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου κατὰ μίαν ἐκδοχὴν τὴν πᾶσαν παρεστήσαμεν εἶναι παλαιὰν διαθήκην διὰ τοῦ ὀνόματος Ἰωάννου σημαυνομένην, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν ἐκδοχὴν ταύτην παραθησόμεθα τὸ ἐκ Πράξεων περὶ τοῦ τῆς Αἰθιοπῶν βασιλίδος εὐνούχου εἰρη- 25 μένον καὶ Φιλίππου· Ἀρξάμενος γὰρ, φησὶν, ὁ Φίλιππος ἀπὸ τῆς Ἡσαίου γραφῆς τῆς Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείροντος ἄφωνος· εὐηγγε- λίστατο αὐτῷ τὸν κύριον Ἰησοῦν. πῶς γὰρ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ προφήτου εὐαγγελίζεται Ἰησοῦν, εἰ μὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ 30 εὐαγγελίου μέρος τι ὁ Ἡσαίας ἦν; ἅμα δὲ καὶ τὰ ἐν πρώτοις ἡμῖν εἰρημένα περὶ τοῦ δύνασθαι εὐαγγέλιον εἶναι πᾶσαν θείαν γραφὴν ἐντεῦθεν δύναται δηλοῦσθαι. καὶ γὰρ

16 φυλὴν] φυλακὴν

Ap xiv 6 f.

Act viii 35
cf. Is liii 7

εἰ ὁ εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ εὐαγγελίζεται, πάντες δὲ οἱ πρὸ
 τῆς σωματικῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας Χριστὸν εὐαγγελίζονται
 ὄντα τὰ ἀγαθὰ, ὡς ἀπεδείξαμεν, πάντων πῶς εἰσιν οἱ λόγοι
 τοῦ εὐαγγελίου μέρος. ὅπερ εὐαγγέλιον λεγόμενον λα-
 5 λείσθαι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν ἀπαγγέλ-
 λεισθαι ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, οὐ μόνον τῷ περιγεῖῳ τόπῳ
 ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ συστήματι τῷ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἢ ἐξ
 οὐρανῶν καὶ γῆς. καὶ τί δεῖ ἐπὶ πλείον μηκύνειν τὸν περὶ
 τοῦ τί τὸ εὐαγγέλιόν ἐστι λόγον; αὐτάρκως δὲ τούτων
 10 εἰρημένων, καὶ ἐκ τούτων τῶν μὴ ἀνεντρεχῶν δυναμένων τὰ
 παραπλήσια συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν καὶ βλέπειν τίς
 17 ἡ δόξα τῶν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀγαθῶν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου,
 διακονουμένων ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων, ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι
 καὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν καὶ θρόνων καὶ κυριοτήτων καὶ cf. Eph i 21
 15 παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι
 ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, εἶγε καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ,
 αὐτοῦ που καταπαύσομεν τὰ πρὸ τῆς συναναγνώσεως τῶν
 γεγραμμένων. ἤδη δὲ θεὸν αἰτώμεθα συνεργῆσαι διὰ
 Χριστοῦ ἡμῖν ἐν ἀγίῳ πνεύματι πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν ταῖς
 20 λέξεσιν ἐναποτεθησαυρισμένου μυστικοῦ νοῦ.

16. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. Οὐ μόνον Ἕλληνες πολλὰ
 φασὶ σημαίνοντα εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς προσηγορίας· ἀλλὰ
 γὰρ εἴ τις τηρήσαι συνάγων πάντοθεν τοῦτο τὸ ὄνομα καὶ
 ἀκριβῶς ἐξετάζων βούλοιο κατανοεῖν ἐν ἐκάστῳ τόπῳ τῶν
 25 γραφῶν ἐπὶ τίνος τέτακται, εὐρήσει καὶ κατὰ τὸν θεῖον λόγον
 τὸ πολύσημον τῆς φωνῆς. ἡ μὲν γάρ τις ὡς μεταβάσεως,
 αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκου· ὅπερ δηλοῦται ἐκ τοῦ·
 Ἄρχῃ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια. τῆς γὰρ ἀγαθῆς ὁδοῦ Pr xvi 7
 μεγίστης τυγχανούσης, κατὰ μὲν τὰ πρῶτα νοητέον εἶναι τὸ
 30 πρακτικόν, ὅπερ παρίσταται διὰ τοῦ· Ποιεῖν τὰ δίκαια· κατὰ
 δὲ τὰ ἐξῆς τὸ θεωρητικόν· εἰς ὃ καταλήγειν οἶμαι καὶ τὸ
 τέλος αὐτῆς ἐν τῇ λεγομένῃ ἀποκαταστάσει, διὰ τὸ μηδένα
 καταλείπεσθαι τότε ἐχθρὸν, εἶγε ἀληθὲς τό· Δεῖ γὰρ αὐτὸν 1 Co xv 25 f.

33 post αὐτὸν] ins. ἐτι intra lin. (ut videtur)

- βασιλεύειν, ἕως ἂν θῆ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας
 αὐτοῦ· ἔσχατος δὲ ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. τότε
 γὰρ μία πράξις ἔσται τῶν πρὸς θεὸν διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν
 λόγον φθασάντων, ἢ τοῦ κατανοεῖν τὸν θεόν, ἵνα γένωνται
 οὕτως ἐν τῇ γνώσει τοῦ πατρὸς μορφωθέντες πάντες ἀκρι- 5
 cf. Mt xi 27; βῶς υἱὸς, ὡς νῦν μόνος ὁ υἱὸς ἔγνωκε τὸν πατέρα· εἰ γὰρ
 Lc x 22 ἐπιμελῶς τις ἐξετάζει τότε γνώσκονται, οἷς ἀποκαλύπτει ὁ
 ἐγνωκὼς τὸν πατέρα υἱὸς, τὸν πατέρα, καὶ †βλέπει† τὸ νῦν
 1 Co xiii 12 δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι τὸν βλέποντα βλέπειν,
 1 Co viii 2 οὐδέπω ἐγνωκότα καθὼς δεῖ γινῶναι, οὐκ ἂν ἀμάρτοι λέγων 10
 μηδένα ἐγνωκέναι, κἂν ἀπόστολος κἂν προφήτης τις ᾖ, τὸν
 cf. Jo xvii 21 πατέρα, ἀλλ' ὅταν γένωνται ἐν ὧς ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατὴρ ἔν
 εἰσιν. εἰ καὶ δόξει τις ἡμᾶς παρεκβεβηκέναι, ἐν σημα-
 νόμενον τῆς ἀρχῆς σαφηνίζοντας καὶ ταῦτα εἰρηκότας,
 δεκτέον ὅτι ἡ παρέκβασις πρὸς τὸ προκείμενον ἀναγκαῖα 18
 καὶ χρήσιμος ἦν. εἰ γὰρ ἀρχὴ ὡς μεταβάσεώς ἐστι καὶ
 Pr xvi 7 ὁδοῦ καὶ μήκου, ἀρχὴ δὲ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια,
 ἔστιν εἰδέναι εἰ πᾶσα ὁδὸς ἀγαθῆ πῶς ἀρχὴν μὲν ἔχει τὸ
 ποιεῖν τὰ δίκαια, μετὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν θεωρίαν, καὶ τίνα
 τρόπον τὴν θεωρίαν. 20
 17. Ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ἡ ὡς γενέσεως, ἢ δόξει ἂν ἐπὶ
 Ge i 1 τοῦ· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν·
 οἶμαι δὲ σαφέστερον ἐν τῷ Ἰωβ τοῦτο καταγγέλλεσθαι τὸ
 Job xl 14 (19) σημαίνοντο κατὰ τό· Τοῦτ' ἐστὶν ἀρχὴ πλάσματος, πεποι-
 ημένον ἐγκαταπαύζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. ὑπο- 25
 λάβει γὰρ ἂν τις τῶν ἐν γενέσει τῇ τοῦ κόσμου τυχανόντων
 ἐν ἀρχῇ πεποιῆσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· βέλτιον δὲ,
 ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ῥητόν, πολλῶν ὄντων τῶν ἐν σώμασι
 γεγενημένων, πρῶτον τῶν ἐν σώματι τὸν καλούμενον εἶναι
 Job iii 8 δράκοντα, ὀνομαζόμενον δὲ που καὶ μέγα κῆτος ὅπερ ἐχειρῶ- 30
 σατο ὁ κύριος. καὶ ἀναγκαῖον ἐπιστῆσαι εἰ ἄλλον πάντη
 καὶ ἀσώματον ζῶν ζώντων ἐν μακαριότητι τῶν ἁγίων, ὁ
 καλούμενος δράκων ἄξιος γεγένηται, ἀποπεσὼν τῆς καθαρᾶς
 ζωῆς, πρὸ πάντων ἐνδεθῆναι ὕλη καὶ σώματι, ἵνα διὰ τοῦτο

χρηματίζων ὁ κύριος διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν λέγει· Τοῦτ' ἐ- Job xl 14 (19)
 στιν ἀρχὴ πλάσματος κυρίου, πεποιημένον ἐγκαταπαί-
 ζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. δυνατὸν μέντοι γε τὸν
 δράκοντα μὴ ἀπαξιαπλῶς εἶναι ἀρχὴν πλάσματος κυρίου,
 5 ἀλλὰ πολλῶν ἐν σώματι ἐγκαταπαίζεσθαι πεποιημένων ὑπὸ
 τῶν ἀγγέλων, τοῦτον ἀρχὴν τῶν τοιούτων εἶναι, δυναμένων
 τινῶν ὑπάρχειν ἐν σώματι οὐχ οὕτως· καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ
 ἡλίου ἐν σώματι, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολος
 φησι· Πᾶσα ἡ κτίσις στεναρίζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. Ro viii 22, 20
 10 καὶ τάχα περὶ ἐκείνης ἐστὶ τό· Τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις
 ὑπετάγη οὐχ ἔκουσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα τῇ ἐλπίδι,
 ἵνα ἐν ματαιότητι τὰ σώματα ἦ, καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά,
 ὅπερ ἀναγκαῖον <ἐστι> τῷ ἐν σώματι <ἐπιμένοντι, οὐχ ἐκόντι
 αὐτῷ ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα> ὑπάρχει. ὁ ἐν σώματι οὐχ ἐκὼν
 15 ποιεῖ τὰ σώματος· διὰ τοῦτο τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη
 19 οὐχ ἔκουσα, καὶ οὐχ ἐκὼν ποιῶν τὰ σώματος ὁ ποιεῖ ποιεῖ
 διὰ τὴν ἐλπίδα, ὡς εἰ λέγοιμεν Παῦλον θέλειν ἐπιμένειν τῇ cf. Phil i 23 f.
 σαρκὶ οὐχ ἐκόντα ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα. προτιμῶντα γὰρ
 κατ' αὐτὸ τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, οὐκ ἄλογον
 20 ἦν βούλεσθαι ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν ἐτέρων ὠφέλειαν
 καὶ προκοπὴν τὴν ἐν τοῖς ἐλπίζομένοις, οὐ μόνον αὐτοῦ
 ἀλλὰ καὶ τῶν ὠφελουμένων ὑπ' αὐτοῦ. κατὰ τοῦτο δὲ τὸ
 ὡς γενέσεως σημαινόμενον τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ὑπὸ τῆς σοφίας
 ἐν παροιμίαις λεγόμενον ἐκδέξασθαι δυνησόμεθα· Ὁ θεὸς Pr viii 22
 25 γὰρ, φησὶν, ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.
 δύναται μέντοι γε καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀνάγεσθαι, τουτέστι τὸ
 ὡς ὁδοῦ, διὰ τὸ λέγεσθαι· Ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν
 αὐτοῦ. οὐκ ἀτόπως δὲ καὶ τὸν τῶν ὄλων θεὸν ἐρεῖ τις
 ἀρχὴν, σαφῶς προπίπτων, ὅτι ἀρχὴ υἱοῦ ὁ πατήρ, καὶ ἀρχὴ
 30 δημιουργημάτων ὁ δημιουργός, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἀρχὴ τῶν
 ὄντων ὁ θεός. παραμυθῆσεται δὲ διὰ τοῦ· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ
 λόγος, λόγον νοῶν τὸν υἱόν, παρὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ πατρὶ

13 post ἀναγκαῖον] lac. iv circa litt. post σώματι] lac. xl
 circa litt. Quae uncinis concluduntur, ex coniectura supplevi.

λεγόμενον εἶναι ἐν ἀρχῇ. (18) τρίτον δὲ τὸ ἐξ οὗ οἴονται ἐξ
 ὑποκειμένης ὕλης, ἀρχὴ παρὰ τοῖς ἀγένητον αὐτὴν ἐπιστα-
 μένοις, ἀλλ' οὐ παρ' ἡμῖν τοῖς πειθομένοις, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων
 τὰ ὄντα ἐποίησεν ὁ θεὸς, ὡς ἡ μήτηρ τῶν ἐπὶ μαρτύρων ἐν
 Μακκαβαϊκοῖς, καὶ ὁ τῆς μετανοίας ἄγγελος ἐν τῷ ποιμένι 5
 ἐδίδαξε. (19) πρὸς τούτοις ἀρχὴ καὶ τὸ καθ' οἶον κατὰ τὸ
 εἶδος, οὕτως· εἶπερ εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου ὁ πρωτότοκος
 πάσης κτίσεως, ἀρχὴ αὐτοῦ ὁ πατὴρ ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ
 Χριστὸς ἀρχὴ τῶν κατ' εἰκόνα γενομένων θεοῦ. εἰ γὰρ οἱ
 ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα, ἢ εἰκὼν δὲ κατὰ τὸν πατέρα, τὸ μὲν 10
 καθὸ τοῦ χριστοῦ ὁ πατὴρ ἀρχὴ, τὸ δὲ καθὸ τῶν ἀνθρώπων
 ὁ χριστὸς γενομένων οὐ κατὰ τὸ οὗ ἐστιν εἰκὼν, ἀλλὰ
 κατὰ τὴν εἰκόνα· ἀρμόσει δὲ τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,
 εἰς τὸ αὐτὸ παράδειγμα.
 18. (20) Ἔστιν ἀρχὴ καὶ ὡς μαθήσεως, καθὸ τὰ στοι- 15
 χεῖά φαμεν ἀρχὴν εἶναι γραμματικῆς. κατὰ τοῦτό φησιν ὁ
 ἀπόστολος ὅτι Ὁφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον,
 πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς
 ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ. διττὴ δὲ ἡ ὡς μαθήσεως
 ἀρχὴ, ἢ μὲν τῇ φύσει, ἢ δὲ ὡς πρὸς ἡμᾶς· ὡς εἰ λέγοιμεν 20
 ἐπὶ Χριστοῦ, φύσει μὲν αὐτοῦ ἀρχὴ ἢ θεότης, πρὸς ἡμᾶς
 δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ δυναμένους ἄρξασθαι τῆς 20
 περὶ αὐτοῦ ἀληθείας, ἢ ἀνθρωπότης αὐτοῦ, καθὸ τοῖς
 νηπίοις καταγγέλλεται Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ οὗτος ἐσταυ-
 ρωμένος. ὡς κατὰ τοῦτο εἰπεῖν ἀρχὴν εἶναι μαθήσεως τῇ 25
 μὲν φύσει Χριστὸν καθὸ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ, πρὸς ἡμᾶς
 δὲ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἵνα σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν, οὕτω
 μόνον πρῶτον αὐτὸν χωρῆσαι δυναμένοις. καὶ τάχα διὰ
 τοῦτο οὐ μόνον πρωτότοκός ἐστι πάσης κτίσεως, ἀλλὰ καὶ
 Ἀδὰμ ἐρμηνεύεται ἄνθρωπος. ὅτι δὲ Ἀδὰμ ἐστι, φησιν ὁ 30
 Παῦλος· Ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν. (21) ἔστι
 δὲ ἀρχὴ καὶ ὡς ἡ πράξις, ἐν ἣ πράξει ἐστὶ τι τέλος μετὰ

cf. 2 Macc
 vii 28
 Hermas Vis
 i 16
 Col i 15

Jo i 1

He v 12

1 Co ii 2

cf. 1 Co i 24

Jo i 14

Col i 15

1 Co xv 45

τὴν ἀρχήν. καὶ ἐπίστησον εἰ ἡ σοφία ἀρχὴ τῶν πράξεων οὕσα τοῦ θεοῦ οὕτω δύναται νοεῖσθαι ἀρχή.

19. (22) Τοσοῦτων σημαυνομένων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν ὑποπεσόντων περὶ ἀρχῆς, ζητοῦμεν ἐπὶ τίνος δεῖ λαμβάνειν
 5 τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ σαφές ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῦ ὡς μεταβάσεως, ἢ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκου· οὐκ ἄδηλον δὲ ὅτι οὐδὲ ἐπὶ τοῦ ὡς γενέσεως. πλὴν δυνατὸν ὡς τὸ ὑφ' οὗ, ὅπερ ἐστὶ ποιοῦν, εἶγε ἐνετείλατο ὁ θεὸς καὶ ἐκτίσθησαν. δημι- Ps cxlviii 5
ουργὸς γάρ πως ὁ χριστὸς ἐστίν, ᾧ λέγει ὁ πατήρ· Γενηθή- Ge i 3, 6
 10 τω φῶς, καί· Γενηθήτω στερέωμα. δημιουργὸς δὲ ὁ χριστὸς ὡς ἀρχή, καθὼ σοφία ἐστὶ, τῷ σοφία εἶναι καλούμενος ἀρχή. ἡ γὰρ σοφία παρὰ τῷ Σαλομῶντί φησιν· Ὁ θεὸς Pr viii 22
ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἵνα ἐν ἀρχῇ cf. Jo i 1
 ἦ ὁ λόγος, ἐν τῇ σοφίᾳ· κατὰ μὲν τὴν σύστασιν τῆς περὶ
 15 τῶν ὄλων θεωρίας καὶ νοημάτων τῆς σοφίας νοουμένης, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὰ λογικὰ κοινωνίαν τῶν τεθεωρημένων τοῦ λόγου λαμβανομένου. καὶ οὐ θαυμαστὸν εἶ, ὡς προ-
 ειρήκαμεν, πολλὰ ὧν ἀγαθὰ ὁ σωτήρ ἐνεπινοούμενα ἔχει ἐν αὐτῷ πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα. ὁ γοῦν Ἰωάννης
 20 ἐπήνεγκε φάσκων περὶ τοῦ λόγου· Ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωῇ Jo i 4
 ἦν· γέγονεν οὖν ἡ ζωὴ ἐν τῷ λόγῳ· καὶ οὔτε ὁ λόγος ἕτερός ἐστι τοῦ χριστοῦ, ὁ θεὸς λόγος, ὁ πρὸς τὸν πατέρα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, οὔτε ἡ ζωὴ ἕτερα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ·
 25 ὡσπερ οὖν ἡ ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, οὕτως ὁ λόγος ἦν ἐν
 21 ἀρχῇ. ἐπίστησον δὲ εἰ οἶόν τέ ἐστι καὶ κατὰ τὸ σημα-
 νόμενον τοῦτο ἐκδέχεσθαι ἡμᾶς τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος·
 ἵνα κατὰ τὴν σοφίαν καὶ τοὺς τύπους τοῦ συστήματος τῶν
 ἐν αὐτῷ νοημάτων τὰ πάντα γίνηται. οἶμαι γὰρ, ὡσπερ
 30 κατὰ τοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς τύπους οἰκοδομεῖται ἢ τεκταί-
 νεται οἰκία καὶ ναὺς, ἀρχὴν τῆς οἰκίας καὶ τῆς νεῶς ἐχόντων
 τοὺς ἐν τῷ τεχνίτῃ τύπους καὶ λόγους, οὕτω τὰ σύμπαντα

- γεγονέναι κατὰ τοὺς ἐν τῇ σοφίᾳ προτρανωθέντας ὑπὸ θεοῦ τῶν ἰσομένων λόγους· Πάντα γὰρ ἐν σοφίᾳ ἐποίησε. καὶ λεκτέον ὅτι κτίσας, ἴν' οὕτως εἴπω, ἔμψυχον σοφίαν ὁ θεός, αὐτῇ ἐπέτρεψεν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ τύπων τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὕλῃ παρασχεῖν καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη, ἐγὼ δὲ ἐφίστημι 5 εἰ καὶ τὰς οὐσίας. οὐ χαλεπὸν μὲν οὖν παχύτερον εἰπεῖν ἀρχὴν τῶν ὄντων εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, λέγοντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος· ἀναγκαῖον δὲ εἰδέναι ὅτι οὐ κατὰ πᾶν ὁ ὀνομάζεται ἀρχὴ ἐστὶν αὐτός. πῶς γὰρ καθὸ ζωὴ ἐστι δύναται εἶναι 10 ἀρχὴ, ἥτις ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, δηλονότι ἀρχῇ τυγχάνοντι αὐτῆς; ἔτι δὲ σαφέστερον ὅτι καθὸ πρωτότοκος ἐστὶν ἐκ τῶν νεκρῶν οὐ δύναται εἶναι ἀρχὴ. καὶ ἐὰν ἐπιμελῶς ἐξετάζωμεν αὐτοῦ πάσας τὰς ἐπινοίας, μόνον κατὰ τὸ εἶναι σοφία ἀρχὴ ἐστὶν, οὐδὲ κατὰ τὸ εἶναι λόγος ἀρχὴ τυγχάνων, 15 εἶγε ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ ἦν· ὡς εἰπεῖν ἂν τινα τεθαρρηκότως ὅτι πρεσβύτερον πάντων τῶν ἐπινοουμένων ταῖς ὀνομασίαις τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως ἐστὶν ἡ σοφία.
20. Ὁ θεός μὲν οὖν πάντῃ ἐν ἐστὶ καὶ ἀπλοῦν· ὁ δὲ σωτήρ ἡμῶν διὰ τὰ πολλὰ, ἐπεὶ προέθετο αὐτὸν ὁ θεός 20 ἰλαστήριον καὶ ἀπαρχὴν πάσης τῆς κτίσεως, πολλὰ γίνεται, ἢ καὶ τάχα πάντα ταῦτα, καθὰ χρῆζει αὐτοῦ ἢ ἐλευθεροῦσθαι δυναμένη πᾶσα κτίσις. καὶ διὰ τοῦτο γίνεται φῶς τῶν ἀνθρώπων, ὅτε ἀνθρωποὶ ὑπὸ τῆς κακίας σκοτισθέντες δέον- 25 ται φωτὸς τοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνοντος καὶ ὑπὸ σκοτίας μὴ καταλαμβανομένου, οὐκ ἂν, εἰ μὴ γεγόνεισαν ἐν τῷ σκότῳ οἱ ἀνθρωποὶ, γενόμενος ἀνθρώπων φῶς. τὸ δ' ὁμοίον ἐστὶ νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν. εἰ γὰρ καθ' ὑπόθεσιν ἡ γυνὴ μὴ ἠπάτητο καὶ ὁ Ἀδὰμ μὴ 22 παραπέπτωκε, κτισθεὶς δὲ ὁ ἀνθρώπος ἐπὶ ἀφθαρσία κεκρα- 30 τῆκει τῆς ἀφθαρσίας, οὐτ' ἂν εἰς χοῦν θανάτου καταβεβήκει, οὐτ' ἂν ἀπέθανεν οὐκ οὐσης ἀμαρτίας, ἢ διὰ τὴν φιλανθρω-

4 τοῖς οὖσι κ.τ.λ.] Vide Introd.
 χρῆζει] e coniect. MS. καθαρίζει

17 ὅτι] om.

22 καθὰ

5 πῖαν αὐτὸν ἔχρην ἀποθανεῖν· ταῦτα δὲ μὴ ποιήσας οὐκ
 ἐγίνετο πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. ἐξεταστέον δὲ, μήποτε
 καὶ ποιμὴν οὐκ ἂν ἐγίνετο, τοῦ ἀνθρώπου μὴ παρασυμ-
 βληθέντος τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις μηδ' ὁμοιωθέντος
 10 αὐτοῖς. εἰ γὰρ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζει ὁ θεὸς, σώζει ἂν
 σώζει κτήνη ποιμένα αὐτοῖς χαρισάμενος τοῖς μὴ χωροῦσι
 τὸν βασιλέα. βασανιστέον οὖν συναγαγόντα τὰς ὀνομα-
 σίας τοῦ υἱοῦ, ποῖαι αὐτῶν ἐπιγεγόνασιν, οὐκ ἂν ἐν μακα-
 ριότητι ἀρξαμένων καὶ μεινάντων τῶν ἁγίων γενόμεναι τὰ
 15 τούταδε. τάχα γὰρ σοφία ἔμενε μόνον ἢ καὶ λόγος ἢ καὶ
 ζωὴ, πάντως δὲ καὶ ἀλήθεια· οὐ μὴν δὲ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα
 δι' ἡμᾶς προσείληφε. καὶ μακάριοί γε ὅσοι δεόμενοι τοῦ
 υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοιοῦτοι γεγόνασιν ὡς μηκέτι αὐτοῦ χρῆζειν
 20 ἱατροῦ τοὺς κακῶς ἔχοντας θεραπεύοντος μηδὲ ποιμένος μηδὲ
 25 ἀπολυτρώσεως, ἀλλὰ σοφίας καὶ λόγου καὶ δικαιοσύνης, ἢ
 εἴ τι ἄλλο τοῖς διὰ τελειότητα χωρεῖν αὐτοῦ τὰ κάλλιστα
 δυναμένοις. τούτα περὶ τοῦ· Ἐν ἀρχῇ.

21. (23) Ἴδωμεν δὲ ἐπιμελέστερον τίς ὁ ἐν αὐτῇ
 λόγος. θαυμάζειν μοι πολλάκις ἐπέρχεται σκοποῦντι τὰ ὑπό
 20 τινων πιστεύειν εἰς τὸν χριστὸν βουλομένων λεγόμενα περὶ
 αὐτοῦ, τί δήποτε δυσεξαριθμητῶν ὀνομάτων τασσομένων
 ἐπὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν τὰ μὲν πλείστα παρασιωπῶσιν,
 ἀλλὰ καὶ εἴ ποτε μνήμη αὐτῶν γένοιτο μεταλαμβάνουσιν
 οὐ κυρίως ἀλλὰ τροπικῶς ταῦτα αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, ἐπὶ δὲ
 25 μόνῃς τῆς λόγος προσηγορίας ἰστάμενοι, οἰονεὶ λόγον
 μόνον φασὶν εἶναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐχὶ ἀκολου-
 θῶς τοῖς λοιποῖς τῶν ὀνομαζομένων ἐρευνῶσι τοῦ σημαίνο-
 μένου τὴν δύναμιν ἐκ τῆς λόγος φωνῆς. ὁ δὲ φημι
 30 θαυμάζειν τῶν πολλῶν, σαφέστερον γὰρ ἐρῶ, τοιοῦτόν
 ἔστι. φησὶ που ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς Jo viii 12
 τοῦ κόσμου· καὶ ἐν ἄλλοις· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις· Jo xi 25
 καὶ πάλιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· Jo xiv 6

Ps xlviii
 (xlix) 13
 Ps xxxv
 (xxxvi) 7

- Jo x 9 γέγραπται δὲ καὶ τό· Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα· εἴρηται καὶ τό·
- Jo x 11 Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· καὶ πρὸς τὴν Σαμαρείτιν
- Jo iv 25 f. φάσκουσιν· Οἶδαμεν ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος 23
Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα· ἀποκρί-
νεται· Ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι πρὸς τούτοις, ὅτε ἔνιψε 5
τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, κύριος καὶ διδάσκαλος αὐτῶν
- Jo xiii 13 εἶναι διὰ τούτων ὁμολογεῖ· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκα-
λος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· ἀλλὰ καὶ
- Jo x 36 υἱὸν εἶναι θεοῦ σαφῶς ἑαυτὸν καταγγέλλει λέγων· Ὁν ὁ
πατὴρ ἠγάσσε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὑμεῖς λέγετε 10
- Jo xvii 1 ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον Υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι; καί· Πάτερ,
ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα ὁ υἱὸς δοξάσῃ
σε· εὐρίσκομεν δὲ καταγγέλλοντα ἑαυτὸν καὶ βασιλέα, ὡς
- Jo xviii 33, 36 ἐπὶν ἀποκρινόμενος τῷ Πιλάτῳ πρὸς τό· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς
τῶν Ἰουδαίων; λέγει· Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ 15
κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ
ἐμὴ, οἱ ὑπηρετοὶ οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἂν, ἵνα μὴ παραδοθῶ
τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐν-
τεῦθεν· ἀνέγνωμεν καὶ τό· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή,
- Jo xv 1, 5 καὶ ὁ πατὴρ μου ὁ γεωργός ἐστι· καὶ πάλιν· Ἐγὼ εἰμι 20
ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· συναριθμείσθω τούτοις καὶ
- Jo vi 35, 51, 33 τό· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· καὶ πάλιν· Ἐγὼ εἰμι ὁ
ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ
κόσμῳ· καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποπεσόντα ἀπὸ
τῶν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις κειμένων παρεθέμεθα, τοσαῦτα 25
αὐτὸν λέγοντος εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ.
- Ap. i 17 f. 22. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἰωάννου ἀποκαλύψει λέγει· Ἐγὼ
εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρός,
καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· καὶ πάλιν·
- Ap xxii 13; cf. xxi 6 Γέγονα ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἡ 30
ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος· ἔστι δὲ οὐκ ὀλίγα τὸν μετὰ παρατηρή-
σεως ἐντυγχάνοντα ταῖς ἀγίαις βίβλοις καὶ ἀπὸ τῶν προφη-

τῶν παραπλήσια λαβεῖν, οἷον ὅτι βέλος ἐκλεκτὸν ἑαυτὸν
 καλεῖ καὶ δοῦλον τοῦ θεοῦ καὶ φῶς τῶν ἐθνῶν· λέγει δὲ
 οὕτω Ἡσαΐας· Ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσέ με τὸ Is xlix 1-3
 ὄνομά μου καὶ ἔθηκε τὸ στόμα μου ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν καὶ
 5 ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρυψέ με· ἔθηκε με ὡς
 βέλος ἐκλεκτὸν καὶ ἐν τῇ φαρέτρῃ αὐτοῦ ἔκρυψέ με, καὶ
 εἶπέ μοι Δοῦλός μου εἶ σὺ Ἰσραὴλ καὶ ἐν σοὶ δοξασθή-
 σομαι· καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ὁ θεὸς μου ἔσται μοι ἰσχύς. Is xlix 5f.
 καὶ εἶπέ μοι Μέγα σοὶ ἔστι τοῦτο κληθῆναί σε παῖδά
 10 μου, τοῦ στήσαι τὰς φυλάς Ἰακώβ καὶ τὴν διασπορὰν
 τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστρέψαι; ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν,
 τοῦ εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. ἀλλὰ
 καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ οὕτως αὐτὸν ἀρνίῳ ὁμοιοῦ· Ἐγὼ ὡς Jer xi 19
 ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν καὶ
 24 τὰ τοῦτοις παραπλήσια αὐτὸς ἑαυτὸν φησιν· ἔστι δὲ καὶ
 παρὰ τοῖς εὐαγγελίοις καὶ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις καὶ διὰ
 τῶν προφητῶν μυρίας ὅσας προσηγορίας συναγαγεῖν ἃς
 καλεῖται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἤτοι τῶν τὰ εὐαγγέλια γραφάντων
 τὴν ἰδίαν διάνοιαν τῶν περὶ τοῦ ὁ τί ποτέ ἐστιν ἐκτιθεμένων,
 20 ἢ τῶν ἀποστόλων ἐξ ὧν μεμαθήκασι δοξολογούντων αὐτὸν,
 καὶ τῶν προφητῶν προκηρυσσόντων αὐτοῦ τὴν ἐσομένην
 ἐπιδημίαν καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπαγγελλόντων διαφόροις
 ὀνόμασιν. οἷον ὁ Ἰωάννης αὐτὸν ἀμνὸν θεοῦ ἀναγορεύει
 λέγων· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Jo i 29-31
 25 κόσμου· καὶ ἄνδρα διὰ τούτων· Οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ ἐγὼ
 εἶπον ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν,
 ὅτι πρῶτός μου ἦν· καγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν. ἐν δὲ τῇ καθο-
 λικῇ ἐπιστολῇ ὁ Ἰωάννης παράκλητον περὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν
 πρὸς τὸν πατέρα φησὶν αὐτὸν εἶναι, λέγων· Καὶ εἰάν τις Jo ii 1f.
 30 ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν
 Χριστὸν δίκαιον. ἐπιφέρει δὲ ὅτι καὶ ἰλασμός ἐστι περὶ
 τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ᾧ παραπλησίως ὁ Παῦλος λέγει αὐτὸν

- Ro iii 25 f. εἶναι ἰλαστήριον, φάσκων· Ὁν προέθετο ὁ θεὸς ἰλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ. κекήρυκται δὲ κατὰ τὸν Παῦλον σοφία εἶναι καὶ δύναμις θεοῦ, 5
- 1 Co i 24, 30 ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, ὅτι Χριστὸς δύναμις ἐστὶ καὶ θεοῦ σοφία· πρὸς τούτους, ὅτι καὶ ἁγιασμὸς ἐστὶ καὶ ἀπολύτρωσις· Ὅς ἐγενήθη γὰρ, φησὶ, σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις. ἀλλὰ καὶ ἀρχιερέα μέγαν διδάσκει ἡμᾶς αὐτὸν τυγχάνειν, πρὸς Ἑβραίουσ γράφων· Ἐχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα 10 τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας.
23. Οἱ δὲ προφήται παρὰ ταῦτα καὶ ἑτέροις ὀνόμασιν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁ μὲν Ἰακώβ ἐν τῇ πρὸς τοὺς υἱοὺς εὐλογία, Ἰούδα, τὸ γάρ· Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί 15 σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου. σκύμνος λέοντος Ἰούδα· ἐκ βλαστοῦ, νιέ μου, ἀνέβης· ἀναπessῶν ἐκοιμήθησ ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐ κατὰ τὸν ἐνεστηκότα δὲ καιρὸν ἐστὶ πρὸς λέξιν παραστήσασαι πῶσ τὰ τῷ Ἰούδα λεγόμενα περὶ Χριστοῦ ἐστίν· ἀλλὰ καὶ 20
- Ge xlix 8 f. ἀνθυποφορὰ εὐλόγως ἐπενεχθῆναι δυναμένη· Οὐκ ἐκλείψει ἀρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ· ἐν ἄλλοις εὐκαιρότερον λυθήσεται. οἶδε δὲ τὸν χριστὸν Ἰακώβ 25
- Ge xlix 10 καὶ Ἰσραὴλ ὀνομαζόμενον Ἡσαΐας λέγων· Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσε- 25
- Is xlii 1—4; cf. Mt xii 18—21 δέξατο αὐτὸν ἢ ψυχὴ μου· κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. 25 οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κράξει οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ· κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ ἐκ νίκους τὴν κρίσιν, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. ὅτι γὰρ ὁ 30
- Mt xii 17 χριστὸς ἐστὶ, περὶ οὗ ταῦτα προφητεύεται, σαφῶς ὁ Ματθαῖος δηλοῖ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, μνησθεῖς ἀπὸ μέρους τῆς περικοπῆς, εἰπῶν· Ἴνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον Οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κράξει, καὶ τὰ ἐξῆς· καλεῖται δὲ καὶ Δαβὶδ ὁ χριστός,

- ὡς ἐπὶ Ἰεζεκιὴλ προφητεύσας πρὸς τοὺς ποιμένας ἐπιφέρει
 ἐκ προσώπου θεοῦ· Ἀναστήσω Δαβὶδ τὸν παῖδά μου, ὃς ^{Et xxxiv 23}
 ποιμανεῖ αὐτούς· οὐ γὰρ Δαβὶδ ὁ πατριάρχης ἀναστήσεται
 ποιμαίνειν μέλλον τοὺς ἁγίους ἀλλὰ Χριστός. ἔτι δὲ ὁ
 5 Ἡσαΐας ῥάβδον καὶ ἄνθος ὀνομάζει τὸν χριστὸν ἐν τῷ·
 Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰησοῦ καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ^{I s xi 1—3}
 ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ
 θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλήσ καὶ
 ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐμπλήσει αὐτὸν
 10 πνεῦμα φόβου θεοῦ. καὶ λίθος δὲ ἐν τοῖς ψαλμοῖς ὁ κύριος
 ἡμῶν εἶναι λέγεται οὕτως· Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ ^{Ps cxvii}
 οικοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ ^{(cxviii) 22 f.}
 κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.
 δηλοῖ δὲ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ Δουκᾶς, οὐκ
 15 ἄλλον ἢ τὸν χριστὸν εἶναι τὸν λίθον· τὸ μὲν εὐαγγέλιον
 οὕτως· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε Λίθος ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οικο- ^{Lc xx 17 f.}
 δομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; πᾶς ὁ πεσὼν ^{cf. Mt xxi 42,}
 ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, ⁴⁴
 λικμήσει αὐτόν· ἐν δὲ ταῖς Πράξεσιν ὁ Δουκᾶς γράφει
 20 Οὗτός ἐστιν ὁ λίθος ὁ ἐξουδενωθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οικοδόμων, ^{Act iv 11}
 ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας. ἐν δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ σωτήρος
 τεταγμένων ὀνομάτων, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον ὑπὸ
 δὲ τοῦ Ἰωάννου ἀναγεγραμμένον, ἐστὶ καί· Ὁ ἐν ἀρχῇ ^{cf. Jo i 1 f.}
 λόγος πρὸς τὸν θεὸν θεὸς λόγος.
- 25 24. Καὶ ἔστιν ἄξιον ἐπιστῆσαι τοῖς τὰ τοσαῦτα τῶν
 ὀνομαζομένων παραπεμπομένοις καὶ τούτῳ ὡς ἐξαιρέτῳ
 χρωμένοις, καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνοις μὲν διήγησιν ζητοῦσιν, εἴ
 τις αὐτοῖς προσάγοι αὐτὰ, ἐπὶ δὲ τούτῳ ὡς σαφὲς προσιεμέ-
 νοις τὸ τί ποτὲ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ λόγος ὀνομαζόμενος,
 30 καὶ μάλιστα ἐπεὶ συνεχῶς χρῶνται τῷ· Ἐξηρέυξατο ἡ ^{Ps xlv (xlv)}
 καρδιά μου λόγον ἀγαθόν· οἴομενοι προφορὰν πατρικὴν ²
 26 οἴονεὶ ἐν συλλαβαῖς κειμένην εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ

κατὰ τοῦτο ὑπόστασιν αὐτῷ, εἰ ἀκριβῶς αὐτῶν πυνθανοίμεθα, οὐ διδόασιν, οὐδὲ οὐσίαν αὐτοῦ σαφηνίζουσιν, οὐδέπω φάμεν τοιάνδε, ἀλλ' ὅπως ποτὲ οὐσίαν. λόγον γὰρ ἀπαγγελλόμενον υἱὸν εἶναι νοῆσαι καὶ τῷ τυχόντι ἐστὶν ἀμήχανον. καὶ λόγον τοιοῦτον καθ' αὐτὸν ζῶντα, καὶ ἦτοι οὐ ⁵ κεχωρισμένον τοῦ πατρὸς, καὶ κατὰ τοῦτο τῷ μὴ ὑφεστάναι οἷδε υἱὸν τυγχάνοντα, ἧ καὶ κεχωρισμένον καὶ οὐσιωμένον ἀπαγγελλέτωσαν ἡμῖν θεὸν λόγον. λεκτέον οὖν ὅτι ὡσπερ καθ' ἕκαστον τῶν προειρημένων ὀνομάτων ἀπὸ τῆς ὀνομασίας ἀναπτυκτέον τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνομαζομένου, καὶ ἐφαρμοστέον ¹⁰ μετὰ ἀποδείξεως πῶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦτο τὸ ὄνομα εἶναι λέγεται, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ λόγον αὐτὸν ὀνομάζεσθαι ποιητέον. τίς γὰρ ἢ ἀποκλήρωσις ἐφ' ἑνὸς μὲν ἑκάστου μὴ ἴστασθαι ἐπὶ τῆς λέξεως, ἀλλὰ φέρε εἰπεῖν ζητεῖν πῶς αὐτὸν ἐκδεκτέον θύραν καὶ τίνα τρόπον ἄμπελον τίνα τε ¹⁵ αἰτίαν ὁδὸν, ἐπὶ δὲ μόνου τοῦ λόγον αὐτὸν ἀναγεγράφθαι τὸ παραπλήσιον οὐ ποιητέον; ἵνα τοίνυν μᾶλλον δυσωπητικώτερον παραδεξώμεθα τὰ λεχθησόμενα εἰς τὰ περὶ τοῦ πῶς λόγος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀρκτέον ἀπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν προτεθέντων ὀνομάτων αὐτοῦ. καὶ ὅτι μὲν δόξει τισὶ ²⁰ σφόδρα παρεκβατικὸν εἶναι τὸ τοιοῦτον οὐκ ἀγνοοῦμεν· πλὴν ἐπιστήσαντι καὶ πρὸς τὸ προκείμενον χρήσιμον ἔσται τὸ βασανίσαι τὰς ἐννοίας καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται, καὶ προόδου τῶν ἐπιφερομένων ὑπάρξει ἢ κατανόησις τῶν πραγμάτων. ἀπαξ δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ σωτήρος θεολογίαν ²⁵ ἐμπεσόντες, ἀναγκαίως ὅση δύναμις τὰ περὶ αὐτοῦ μετὰ ἐρεύνης εὐρίσκοντες πληρέστερον αὐτὸν οὐ μόνον ἢ λόγος ἐστὶ νοήσομεν ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπά.

cf. Jo viii 12 :
ix 5

25. (24) Ἐλεγεν οὖν ἑαυτὸν εἶναι φῶς τοῦ κόσμου· καὶ τὰ παρακείμενα ταύτῃ τῇ ὀνομασίᾳ συνεξεταστέον, δόξαντα ³⁰ ἂν τισιν οὐχὶ παρακείμενα μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ τυγχά-

ἡ τοιάνδε
2 σαφηνίζουσιν 3 τοιάνδε] τοιάνδε (sic) 14 [ζητεῖν]
βητεῖν 26 ὅση] ὡς ἡ

νευ. ἔστι δὲ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀλη-
 θινόν, καὶ φῶς ἐθνῶν· φῶς μὲν ἀνθρώπων ἐν τῇ τοῦ προκει-
 μένου εὐαγγελίου ἀρχῇ· Ὁ γέγονε γάρ, φησὶν, ἐν αὐτῷ ^{Jo i 4 f.}
 ζωῇ ἦν, καὶ ἡ ζωῇ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς ἐν
 5 τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε· φῶς δὲ
 27 ἀληθινὸν ἐν τοῖς ἐξῆς τῆς αὐτῆς γραφῆς ἐπιγέγραπται·
 Ἦν τὸ φῶς ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον
 εἰς τὸν κόσμον. φῶς δὲ ἐθνῶν ἐν τῷ Ἡσαΐα, ὡς προείπομεν
 παρατιθέμενοι τό· Ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναι ^{Is xlix 6}
 10 σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. φῶς δὲ κόσμου
 αἰσθητὸν ὃ ἥλιός ἐστι, καὶ μετὰ τοῦτον οὐκ ἀπαδόντως ἡ
 σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες τῷ αὐτῷ ὀνόματι προσαγορευθήσονται.
 ἀλλὰ φῶς μὲν αἰσθητὸν τυγχάνοντες οἱ γεγονέναι παρὰ
 Μωσεί λεγόμενοι τῇ δ' ἡμέρᾳ, καθὼ φωτίζουσι τὰ ἐπὶ γῆς,
 15 οὐκ εἰσὶ φῶς ἀληθινόν· ὃ δὲ σωτῆρ ἑλλάμπων τοῖς λογικοῖς
 καὶ ἡγεμονικοῖς, ἵνα αὐτῶν ὁ νοῦς τὰ ἴδια ὄρατὰ βλέπη, τοῦ
 νοητοῦ κόσμου ἐστὶ φῶς, λέγω δὲ τῶν λογικῶν ψυχῶν τῶν
 ἐν τῷ αἰσθητικῷ κόσμῳ, καὶ εἴ τι παρὰ ταῦτα συμπληροῖ
 τὸν κόσμον, ἀφ' οὗ ὁ σωτῆρ εἶναι ἡμᾶς διδάσκει, τάχα
 20 μέρος αὐτοῦ τὸ κυριώτατον καὶ διαφέρον τυγχάνων καὶ, ὡς
 ἔστιν εἰπεῖν, ἥλιος ἡμέρας μεγάλης κυρίου ποιητής. δι' ἣν ^{cf. Ap xvi}
 ἡμέραν φησὶ τοῖς τοῦ φωτός αὐτοῦ μεταλαμβάνουσιν· ^{14; vi 17;}
 Ἐργάζεσθε ἕως ἡμέρας ἐστίν· ἔρχεται νῦν ὅτε οὐκέτι οὐδεὶς ^{Joel ii 11}
 δύναται ἐργάζεσθαι. ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἴμι τοῦ ^{Zeph i 14}
 25 κόσμου. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς φησιν· Ὑμεῖς ἐστε τὸ ^{Jo ix 4 f.}
 φῶς τοῦ κόσμου· καί· Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν
 τῶν ἀνθρώπων· τὸ δ' ἀνάλογον σελήνη καὶ ἀστροὶς ὑπολαμ-
 βάνομεν εἶναι περὶ τὴν νύμφην ἐκκλησίαν καὶ τοὺς μαθητὰς,
 30 ἵνα φωτίσωσι μὴ δεδυνημένους πηγῆν ἐν αὐτοῖς κατασκευάσαι
 φωτός· οἷον Παῦλον μὲν καὶ Πέτρον φῶς ἐροῦμεν τοῦ
 κόσμου, τοὺς δὲ τυχόντας τῶν παρ' αὐτοῖς μαθητευομένων,

φωτίζομένους μὲν, οὐ μὴν φωτίζειν ἑτέρους δυναμένους, τὸν
κόσμον, οὗ κόσμον φῶς οἱ ἀπόστολοι ἦσαν. ὁ δὲ σωτῆρ,
φῶς ὢν τοῦ κόσμου, φωτίζει οὐ σώματα ἀλλὰ ἀσωμάτων
δυνάμει τὸν ἀσώματον νοῦν, ἵνα ὡς ὑπὸ ἡλίου ἕκαστος ἡμῶν
φωτίζομενος καὶ τὰ ἄλλα δυναθῆ βλέπειν νοητά. ὥσπερ 5
δὲ ἡλίου φωτίζοντος ἀμαυροῦται τὸ δύνασθαι φωτίζειν
σελήνην καὶ ἀστέρας, οὕτως οἱ ἐλλαμπόμενοι ὑπὸ Χριστοῦ
καὶ τὰς αὐγὰς αὐτοῦ κεχωρηκότες οὐδὲν τινων διακονουμένων
ἀποστόλων καὶ προφητῶν δέονται, τολμητέον γὰρ λέγειν
τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ ἀγγέλων, προσθήσω δὲ ὅτι οὐδὲ τῶν 10
κρειττόνων δυνάμεων, αὐτῷ τῷ πρωτογεννήτῳ μαθητευό- 28
μενοι φωτί. τοῖς δὲ μὴ χωροῦσι τὰς ἡλιακὰς Χριστοῦ
ἀκτίνας οἱ ἅγιοι διακονοῦντες παρέχουσι φωτισμὸν πολλῶ
τοῦ προειρημένου ἐλάττονα, μόγις καὶ τοῦτον χωρεῖν δυνα-
μένους καὶ ὑπ' αὐτοῦ πληρουμένοις. 15

26. Ἔστι δὲ ὁ χριστὸς, φῶς τυγχάνων κόσμου, φῶς
ἀληθινὸν πρὸς ἀντιδιαστολήν αἰσθητοῦ, οὐδενὸς αἰσθητοῦ
ὄντος ἀληθινοῦ. ἀλλ' οὐχὶ ἐπεὶ οὐκ ἀληθινὸν τὸ αἰσθητὸν
ψεῦδος τὸ αἰσθητόν· δύναται γὰρ ἀναλογίαν ἔχειν τὸ αἰσθη- 20
τὸν πρὸς τὸ νοητὸν, οὐ μὴν τὸ ψεῦδος ὑγιῶς παντὸς κατηγο-
ρεῖσθαι τοῦ οὐκ ἀληθινοῦ. ζητῶ δὲ εἰ ταῦτόν ἐστι τὸ φῶς
τοῦ κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡγοῦμαι πλείονα
δύναμιν παρίστασθαι τοῦ φωτὸς ὅτε φῶς τοῦ κόσμου
προσαγορεύεται ἥπερ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ὁ γὰρ κό- 25
σμος κατὰ μίαν ἐκδοχὴν οὐ μόνον ἀνθρωποι. καὶ παρα-
στήσει τὸ πλεῖον ἢ ἕτερον εἶναι τὸν κόσμον παρὰ τοὺς
ἀνθρώπους ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους προτέρῃ λέγων
1 Co iv 9
Θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώ-
ποις. ἐπίστησον δὲ εἰ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν κόσμος ἐστὶν ἢ
cf. Ro viii 21,
19
ἐλευθερομένη κτίσις ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν 30
ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, ἧς ἡ ἀποκατα-
δοκία τὴν ἀποκάλυψιν τῶν νιῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται.

Ἐπίστησον δὲ προσεθήκαμεν διὰ τὸ παρακεῖσθαι τὸ δυνά-
 μενον τῷ· Ἐγὼ φῶς εἰμι τοῦ κόσμου· συνεξετάζεσθαι τὸ Jo viii 12
 ἐπὶ τῶν μαθητῶν ὑπὸ Ἰησοῦ λεγόμενον· Ὑμεῖς ἐστε τὸ Mt v 14
 φῶς τοῦ κόσμου. εἰσὶ γὰρ οἱ ὑπολαμβάνοντες μείζονας
 5 εἶναι τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τῷ Ἰησοῦ γνησίως μεμαθητευ-
 μένους τῶν ἄλλων κτισμάτων, οἱ μὲν φύσει τοιούτους γεγε-
 νημένους, οἱ δὲ καὶ ἐν λόγῳ τῷ κατὰ τὸν χαλεπώτερον
 ἀγῶνα. πλείους γὰρ οἱ πόνοι καὶ ἐπισφαλῆς ἡ ζωὴ τῶν ἐν
 σαρκὶ καὶ αἵματι παρὰ τοὺς ἐν αἰθερίῳ σώματι, οὐκ ἂν τῶν
 10 ἐν οὐρανῷ φωστήρων ἐν τῷ ἀναλαβεῖν τὰ γῆινα σώματα
 ἀκινδύνως καὶ πάντως ἀναμαρτήτως διανυσάντων τὴν ἐνταῦθα
 ζωὴν· οἱ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ παριστάμενοι τὰ μέγιστα περὶ
 ἀνθρώπων ἀποφαινομέναις χρήσονται λέξεσι τῶν γραφῶν
 τὸ ἀνυπέρθeton τῆς ἐπαγγελίας ὅτι τὸν ἄνθρωπον φθάνει
 15 φασκούσαις, οὐ μὴν ταῦτὸν τοῦτο καὶ περὶ τῆς κτίσεως
 ἧ, ὡς ἐδεξάμεθα, κόσμου ἀπαγγελλούσαις. τὸ γάρ· Ὡς Jo xvii 21
 ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσι· καί·
 29 Ὅπου εἰμὶ ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται, σαφῶς Jo xii 26
 περὶ ἀνθρώπων ἀναγέγραπται· περὶ δὲ τῆς κτίσεως, ὅτι
 20 ἐλευθεροῦται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθε- cf. Ro viii 21
 ρίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ· καὶ προσθήσουσιν ὅτι
 οὐχὶ, εἰ ἐλευθεροῦται, ἤδη καὶ κοινωνεῖ τῆς δόξης τῶν τέκνων
 τοῦ θεοῦ. οὐκ ἀποσιωπήσουσι δὲ οὗτοι καὶ τὸ τὸν πρω- cf. Col i 15
 τότοκον πάσης κτίσεως διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ
 25 πάντα τιμὴν ἄνθρωπον μὲν γεγονέναι, οὐ μὴν ζῶόν τι τῶν ἐν
 οὐρανῷ· ἀλλὰ καὶ δεῦτερον καὶ διάκονον καὶ δοῦλον τῆς
 γνώσεως Ἰησοῦ τὸν ἐν τῇ ἀνατολῇ φανέντα ἄστῆρα δεδη- cf. Mt ii 2
 μιουργῆσθαι, ἧτοι ὁμοιον ὄντα τοῖς λοιποῖς ἀστροῖς, ἧ τάχα
 καὶ κρείττονα, ἅτε τοῦ πάντων διαφέροντος γενόμενον
 30 σημείον. καὶ εἰ τὰ καυχήματα τῶν ἀγίων ἐστὶν ἐν θλίψι-
 εσιν, εἰδόντων ὅτι Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἧ δὲ Ro v 3 ff
 ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἧ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἧ δὲ ἐλπίς οὐ καταί-

2 τῷ] τὸ

τὸ] om.

- σχύνει, οὔτε ὑπομονὴν οὔτε δοκιμὴν οὔτε ἐλπίδα ἔξει ἢ μὴ
 Ro viii 20 τεθλιμμένη κτίσις τὴν ἴσῃν ἀλλὰ ἑτέραν, ἐπεὶ· Τῇ ματαιότητι ἢ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι. ὁ δὲ μὴ τολμῶν τὰ τηλικαῦτα τῷ ἀνθρώπῳ κατακεχαρίσθαι, ὁμοίσε χωρήσας τῷ προβλήματι, 5
 cf. 2 Co v 4 μᾶλλον στεναίχουσαν ἢ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνι στεναίχουσιν, ἅτε καὶ πλείστον ὅσον χρόνον καὶ πολλαπλασίουνα τοῦ ἀνθρωπίνου ἀγῶνος τῇ ματαιότητι δουλεύουσαν. διὰ τί γὰρ οὐχ ἐκούσα τοῦτο ποιεῖ, ἢ ὅτι παρὰ φύσιν ἐστὶν αὐτῇ τῇ 10 ματαιότητι ὑποτετάχθαι, καὶ μὴ τὴν προηγουμένην ἔχειν τῆς ζωῆς κατάστασιν, ἣν ἀπολήψεται ἐλευθερουμένη ἐν τῇ τοῦ κόσμου φθορᾷ καὶ τῆς τῶν σωμάτων ματαιότητος ἀπολυομένη; ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα καὶ οὐ κατὰ τὸ προκειμένον πρόβλημα δοκοῦμεν εἰρηκέναι, ἐπανελευσόμεθα ἐπὶ τὸ ἐξ 15
 cf. Jo viii 12; ix 5; cf. Jo i 9, 4 ἀρχῆς, ὑπομιμνήσκοντες διὰ τί φῶς τοῦ κόσμου ὁ σωτὴρ λέγεται καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ἀποδεδόται μὲν γὰρ ὅτι διὰ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τὸ αἰσθητὸν λέγεται φῶς ἀληθινόν, καὶ ὅτι ἦτοι ταυτόν ἐστι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐπιδέχεται ἐξέτασιν ὡς οὐ 20 ταυτόν. ἀναγκαίως δὲ διὰ τοὺς μηδὲν ἐξείληφότας ἐκ τοῦ λόγον εἶναι τὸν σωτῆρα ταῦτα ἠρεῖνται ἵνα πειθώμεθα μὴ κατὰ ἀποκλήρωσιν ἴσασθαι μὲν ἐπὶ τῆς λόγος ἐννοίας καὶ 30 προσηγορίας χωρὶς μεταλήψεως τῆς δυναμένης μεταλαμβάνεσθαι, ἀνάγειν δὲ καὶ ἀλληγορεῖν τὴν φῶς τοῦ κόσμου 25 φωνὴν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν πολλῶν ἃ παρεθέμεθα.
27. (25) Ὡσπερ δὲ παρὰ τὸ φωτίζειν καὶ καταλάμπειν
 cf. Jo i 4 τὰ ἡγεμονικὰ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπαξαπλῶς τῶν λογικῶν, φῶς

5 καταχαρίσθαι ὁμοίσε]..οσε προβλήματι] προλήματι. Cod. Venetus habet θελήματι, Cod. Regius προσλήματι. Equidem Lommatzschii coniecturae προσλήματι ita assentiri velim, ut Origenem pro usitatiore προσλήψει (assumptioni, *minor premissis*) hoc scripsisse crediderim. Potius vero legendum προβλήματι 7 στενάξασαν (ut videtur) 24 προσηγορίας] προσήκοι τῷ, vid. Lomm. p. 57

ἐστὶν ἀνθρώπων καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ φῶς τοῦ κόσμου, cf. Jo i 9; viii
 οὕτως ἐκ τοῦ ἐνεργεῖσθαι τὴν ἀπόθεσιν πάσης νεκρότητος ^{12; ix 5}
 καὶ ἐμφύεσθαι τὴν κυρίως καλουμένην ζωὴν, ἐκ νεκρῶν
 ἀνισταμένων τῶν αὐτὸν γησιῶς κεχωρηκότων, καλεῖται ἡ
 5 ἀνάστασις. τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνεργεῖ cf. Jo xi 25
 τοῖς δυναμένοις λέγειν· Συνετάφημεν τῷ χριστῷ διὰ τοῦ Ro vi 4
 βαπτίσματος καὶ συνανέστημεν αὐτῷ· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον
 ὅτε ἄκρως πᾶσάν τις ἀποθέμενος νεκρότητα κατὰ τὴν αὐτοῦ
 τοῦ υἱοῦ καινότητα ζωῆς περιπατεῖ· τὴν γὰρ νέκρωσιν τοῦ ^{2 Co iv 10}
 10 Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πάντοτε ἐνταῦθα περιφέρομεν, ὅτε
 ἀξιολόγως ὠφελήμεθα, ἵνα ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τοῖς σώμα-
 σιν ἡμῶν φανερωθῇ. (26) ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν σοφίᾳ πορεία, καὶ
 πρακτικὴ τῶν σωζομένων ἐν αὐτῷ γινομένη κατὰ τὰς περὶ
 ἀληθείας ἐν λόγῳ θείῳ διεξόδους καὶ πράξεις τὰς κατὰ τὴν
 15 ἀληθῆ δικαιοσύνην, παρίστησιν ἡμῖν νοεῖν πῶς αὐτός ἐστιν cf. Jo xiv 6
 ἡ ὁδός, ἐφ' ἣν ὁδὸν οὐδὲν αἶρειν δεῖ, οὔτε πῆραν οὔτε
 ἱμάτιον, ἀλλ' οὐδὲ ράβδον ἔχοντα ὁδεύειν χρῆ, οὐδὲ ὑποδή-
 ματα ὑποδέσθαι κατὰ τοὺς πόδας. αὐτάρκης γὰρ ἐστὶ
 παντὸς ἐφοδίου αὐτῆ ἡ ὁδός, καὶ ἀνευδεῖς τυγχάνει πᾶς ὁ
 20 ταύτης ἐπιβαίνων, κεκοσμημένος ἐνδύματι ᾧ πρέπει κεκοσμη-
 σθαι τὸν ἐπὶ τὴν κλήσιν τοῦ γάμου ἀπιόντα, οὐδενός τε
 χαλεποῦ δυναμένου ἀπαντῆσαι κατὰ ταύτην τὴν ὁδόν.
 ἀμήχανον γὰρ ὁδοῦς ὄφως ἐπὶ πέτρας εὔρειν, κατὰ τὸν cf. Pr xxiv 54
 Σαλομῶντα, φημί δ' ἐγὼ ὅτι καὶ οὐδέποτε θηρίου. ^(xxx 19) διὸ οὐδὲ
 25 χρεῖα ράβδου ἐν ὁδῷ οὐδὲ ἴχνη τῶν ἐναντίων ἐχούσῃ, καὶ
 ἀνεπιδέκτῳ διὰ τὸ στερρὸν, διόπερ καὶ πέτρα λέγεται, τῶν
 χειρόνων τυγχανούσῃ. (27) ἀλήθεια δὲ ὁ μονογενὴς ἐστὶ
 πάντα ἐμπεριειληφώς τὸν περὶ τῶν ὄλων κατὰ τὸ βούλημα
 τοῦ πατρὸς μετὰ πάσης τρανότητος λόγον, καὶ ἐκάστῳ κατὰ
 30 τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἡ ἀλήθειά ἐστι, μεταδιδούς. εἰ δέ τις
 ζητῇ, εἰ πᾶν ὃ τί ποτε ἐγνωσμένον ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ
 τὸ βάθος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως cf. Ro xi 33

2 post ἐκ τοῦ] ins. διὰ τοῦ 8 κατὰ τὴν] καὶ τὴν 9 καινό-
 τητι γὰρ] om.

αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν 31
 τὸν πατέρα ἀποφαίνηται τινα γνωσκόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς
 ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, διαρκούντος ἐξισωθῆναι ταῖς κατα-
 λήψεσι τοῦ ἀγενήτου θεοῦ, ἐπιστατέον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀλή-
 θειαν εἶναι τὸν σωτῆρα, καὶ προσακτέον ὅτι εἰ ὀλόκληρός 5
 cf. Jo xiv 6 ἔστιν ἡ ἀλήθεια, οὐδὲν ἀληθὲς ἀγνοεῖ, ἵνα μὴ σκάξῃ λεί-
 πουσα ἡ ἀλήθεια οἷς οὐ γινώσκει, κατ' ἐκείνους, τυγχάνουσιν
 ἐν μόνῳ τῷ πατρὶ, ἢ δεικνύτω τις ὅτι ἔστιν ἃ γνωσκόμενα
 τῆς ἀληθείας προσηγορίας οὐ τυγχάνοντα ἀλλὰ ὑπὲρ αὐτὴν
 ὄντα. (28) σαφὲς δὲ ὅτι κυρίως τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀμυγούς 10
 cf. Col i 15 πρὸς τι ἕτερον ζωῆς ἢ ἀρχῆς ἐν τῷ πρωτοτόκῳ πάσης
 κτίσεως τυγχάνει· ἀφ' ἧς οἱ μέτοχοι τοῦ χριστοῦ λαμβά-
 νοντες τὴν ἀληθῶς ζῶσι ζωὴν, τῶν παρ' αὐτὸν νομι-
 ζομένων ζῆν, ὡσπερ οὐκ ἐχόντων τὸ ἀληθινὸν φῶς, οὕτως
 οὐδὲ τὸ ἀληθινὸν ζῆν. (29) καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ πατρὶ οὐκ ἔστι 15
 γενέσθαι, ἢ παρὰ τῷ πατρὶ, μὴ φθάσαντα πρῶτον κάτωθεν
 ἀναβαίνοντα ἐπὶ τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα, δι' ἧς τις χειρα-
 γωγηθῆναι δύναται καὶ ἐπὶ τὴν πατρικὴν μακαριότητα, θύρα
 ὁ σωτὴρ ἀναγράφεται· φιλόανθρωπος δὲ ὢν καὶ τὴν ὅπως
 ποτὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀποδεχόμενος τῶν ψυχῶν ῥοπήν, τῶν 20
 ἐπὶ τὸν λόγον μὴ σπευδόντων ἀλλὰ δίκην προβάτων οὐκ
 ἐξήτασμένον ἀλλὰ ἄλογον τὸ ἡμερον καὶ πρᾶον ἐχόντων,
 ποιμὴν γίνεται· Ἀνθρώπους γὰρ καὶ κτήνη σώζει ὁ κύριος·
 καὶ ὁ Ἰσραὴλ δὲ καὶ ὁ Ἰούδας σπεύρεται σπέρμα οὐ μόνον
 ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ κτηνῶν. 25

P^s xxxv
 (xxxvi) 7
 Je xxxviii
 (xxxix) 27

28. (30) Πρὸς τούτοις ἐπισκοπητέον ἐξ ἀρχῆς τὴν
 χριστὸς προσηγορίαν, καὶ προσληπτέον τὴν βασιλεὺς, ἵνα τῇ
 παραθέσει ἡ διαφορὰ νοηθῇ. λέγεται δὲ ἐν τῷ μδ' ψαλμῷ ὁ
 ἡγαπηκῶς δικαιοσύνην καὶ ἀνομίαν μεμισθηκῶς παρὰ τοὺς
 μετόχους αἰτίαν τοῦ κεχρίσθαι τὸ οὕτω δικαιοσύνην προσ- 30
 εληλυθέναι ἐσχηκέναι καὶ τὴν ἀνομίαν μεμισθηκέναι, ὡς
 οὐχ ἅμα τῷ εἶναι τὴν χρίσιν συνυπάρχουσαν καὶ συγκτι-

P^s xlv (xlv)
 8

2 γνωσκόμενα (sic) 14 [ζῆν] ζωὴν 19 φιλόανθρωπος
 20 τῶν] τῆν

- σθεΐσαν λαβῶν, ἥτις χρίσις βασιλείας ἐπὶ γεννητοῖς ἐστὶ
 σύμβολον, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἱερωσύνης· ἄρ' οὖν ἐπιγενητή
 ἐστὶν ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ βασιλεία, καὶ οὐ συμφυῆς αὐτῷ;
 καὶ πῶς οἴονται τὸν πρωτόκοκον πάσης κτίσεως, οὐκ ὄντα cf. Col i 15
- 5 βασιλεία, ὕστερον βασιλεία γεγονέναι διὰ τὸ ἡγαπηκέναι cf. Ps xlii
 32 δικαιοσύνην, καὶ ταῦτα τυγχάνοντα δικαιοσύνην; μήποτε (lxvii) 8
- δὲ λανθάνει ἡμᾶς ὁ μὲν ἄνθρωπος αὐτοῦ χριστὸς ὢν, κατὰ
 τὴν ψυχὴν διὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ τεταραγμένην καὶ cf. Jo xii 27;
 περίλυπον γεγενημένην μάλιστα νοούμενος, ὁ δὲ βασιλεὺς Mt xxvi 38
- 10 κατὰ τὸ θεῖον. παραμυθούμαι δὲ τοῦτο ἐξ ἑβδομηκοντοῦ
 πρώτου ψαλμοῦ λέγοντος· Ὁ θεὸς, τὸ κρίμα σου τῷ Ps lxxi
 βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, (lxvii) 1 f.
- κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς πτωχοὺς σου
 ἐν κρίσει· σαφῶς γὰρ εἰς Σαλομῶντα ἐπιγεγραμμένος ὁ
- 15 ψαλμὸς περὶ Χριστοῦ προφητεύεται. καὶ ἄξιον ἰδεῖν τίνι
 βασιλεῖ τὸ κρίμα εὐχεται δοθῆναι ὑπὸ θεοῦ ἢ προφητεία
 καὶ τίνι υἱῷ βασιλέως καὶ ποίου βασιλέως τὴν δικαιοσύνην.
 ἡγούμαι οὖν βασιλεία μὲν λέγεσθαι τὴν προηγουμένην τοῦ
 πρωτοτόκου πάσης κτίσεως φύσιν, ἣ δίδοται διὰ τὸ ὑπερέ-
- 20 χεῖν τὸ κρίνειν· τὸν δὲ ἄνθρωπον, ὃν ἀνείληφεν, ὑπ' ἐκείνης
 μορφούμενον κατὰ δικαιοσύνην καὶ ἐκτυπούμενον, υἱὸν τοῦ
 βασιλέως. καὶ προσάγομαι εἰς τὸ τοῦθ' οὕτως ἔχειν παρα-
 δέξασθαι ἀπὸ τοῦ εἰς ἓνα λόγον συνῆχθαι ἀμφοτέρω καὶ
- 25 ἀλλ' ὡς περὶ ἐνός. πεποίηκε γὰρ ὁ σωτὴρ τὰ ἀμφοτέρω cf. Eph ii 14
- ἐν, κατὰ τὴν ἀπαρχὴν τῶν γινομένων ἀμφοτέρων ἐν ἑαυτῷ
 πρὸ πάντων ποιήσας· ἀμφοτέρων δὲ λέγω καὶ ἐπὶ τῶν
 ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν ἀνακέκραται τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἡ ἐκάστου
 ψυχῇ καὶ γέγονεν ἕκαστος τῶν σωζομένων πνευματικός.
- 30 ὥσπερ οὖν εἰσὶ τινες πομαινόμενοι ὑπὸ Χριστοῦ, διὰ τὸ
 σφῶν αὐτῶν, ὡς προειρήκαμεν, πρᾶον μὲν καὶ εὐσταθεῖς
 ἀλογώτερον δὲ, οὕτω καὶ βασιλευόμενοι κατὰ τὸ λογι-
- 21 καὶ] om. 32 βασιλευόμενοι κατὰ τὸ] βασιλευόμενον οἱ κατὰ

κότερον προσιέναι τῇ θεοσεβείᾳ. καὶ βασιλευομένων
 διαφοραὶ, ἧτοι μυστικώτερον καὶ ἀπορητότερον καὶ θεο-
 πρεπέστερον βασιλευομένων, ἢ ὑποδεέστερον. καὶ εἴποι-
 μ' ἂν τοὺς μὲν τεθεωρηκότας τὰ ἕξω σωμαίων, καλούμενα 5
 παρὰ τῷ Παύλῳ ἀόρατα καὶ μὴ βλεπόμενα, ἕξω παντός
 αἰσθητοῦ λόγῳ γεγενημένους, βασιλευομένους ὑπὸ τῆς
 προηγουμένης φύσεως τοῦ μονογενοῦς· τοὺς δὲ μέχρι τοῦ
 περὶ τῶν αἰσθητῶν λόγου ἐφθακότας καὶ διὰ τούτων δοξά-
 ζοντας τὸν πεποιηκότα καὶ αὐτοὺς ὑπὸ λόγου βασιλευο-
 μένους, ὑπὸ τοῦ χριστοῦ βασιλεύεσθαι. μηδεὶς δὲ προσ- 10
 κοπτέτω διακρινόντων ἡμῶν τὰς ἐν τῷ σωτῆρι ἐπινοίας,
 οἷόμενος καὶ τῇ οὐσίᾳ ταῦτόν ἡμᾶς ποιεῖν. 33

29. (31) Πάνυ δὲ καὶ τοῖς τυχοῦσιν σαφὲς πῶς ἐστὶ
 διδάσκαλος καὶ σαφημιστῆς τῶν εἰς εὐσέβειαν συντεινόντων
 ὁ κύριος ἡμῶν, καὶ κύριος δούλων τῶν ἐχόντων πνεῦμα 15
 δουλείας εἰς φόβον· προκοπτόντων δὲ καὶ ἐπὶ τὴν σοφίαν
 σπουδόντων καὶ ταύτης ἀξιουμένων, ἐπεὶ ὁ δούλος οὐκ
 οἶδε τί θέλει ὁ κύριος αὐτοῦ, οὐ μένει κύριος, γινόμενος
 αὐτῶν φίλος. καὶ αὐτὸς τοῦτο διδάσκει, ὅπου μὲν ἔτι δούλοι 20
 ὑπῆρχον οἱ ἀκροώμενοι φάσκων· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ 20
 διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· ὅπου
 cf. Jo xv 25 δέ· Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε, τί τὸ
 cf. Lc xxii 28 θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἀλλὰ λέγω ὑμᾶς φίλους, ὅτι δια-
 μεμενήκατε μετ' ἐμοῦ ἐν πᾶσι τοῖς πειρασμοῖς μου. οἱ οὖν
 Mal i 6 ὁ θεός, ὡς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ Μαλαχίᾳ· Εἰ κύριός εἰμι ἐγὼ,
 ποῦ ἐστὶν ὁ φόβος μου; δούλοι τυγχάνουσι κυρίου τοῦ
 σωτῆρος αὐτῶν καλουμένου. (32) ἀλλὰ διὰ τούτων πάντων
 οὐ σαφῶς ἡ εὐγένεια παρίσταται τοῦ υἱοῦ, ὅτε δὲ τό· Υἱός 30
 μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· λέγεται πρὸς αὐτὸν
 Ps ii 7; ὅτι ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὃ αἰεὶ ἐστὶ τὸ σήμερον, οὐκ ἐν γὰρ ἐσπέρα
 He i 5 θεοῦ, ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι ὅτι οὐδὲ πρῶτα, ἀλλὰ ὁ συμπαρα-
 κτείνων τῇ ἀγενίτῳ καὶ αἰδίῳ αὐτοῦ ζωῇ, ἴν' οὕτως εἴπω,

χρόνος ἡμέρα ἐστὶν αὐτῷ σήμερον, ἐν ἧ γεγέννηται ὁ υἱός, ἀρχῆς γενέσεως αὐτοῦ οὕτως οὐχ εὐρισκομένης ὡς οὐδὲ τῆς ἡμέρας.

30. (33) Προσθετέον τοῖς εἰρημένοις πῶς ἐστὶν ὁ υἱός
 5 ἀληθινὴ ἄμπελος. τοῦτο δὲ δῆλον ἔσται τοῖς συνεισιν cf. Jo xv 1
 ἀξίως χάριτος προφητικῆς τό· Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν Ps ciii (civ)
 ἀνθρώπου. εἰ γὰρ ἡ καρδία τὸ διανοητικόν ἐστὶ, τὸ δὲ 15
 εὐφραῖνον αὐτὸ ὁ ποτιμώτατός ἐστι λόγος, ἐξιστῶν ἀπὸ
 τῶν ἀνθρωπικῶν καὶ ἐνθουσιᾶν ποιῶν καὶ μεθύειν μέθην
 10 οὐκ ἀλόγιστον ἀλλὰ θείαν, ἣν οἶμαι καὶ Ἰωσήφ τοὺς cf. Gen xliii
 ἀδελφούς μεθύειν ποιεῖ, εὐλόγως ὁ τὸν εὐφραίνοντα καρ- 34
 δίαν ἀνθρώπου οἶνον φέρων ἄμπελός ἐστὶν ἀληθινή· διὰ
 τοῦτο ἀληθινή, ἐπεὶ βότρυς ἔχει τὴν ἀλήθειαν καὶ κλήματα cf. Jo xv 5
 τοὺς μαθητὰς, μιμητὰς αὐτοῦ καὶ αὐτοὺς καρποφοροῦντας
 15 τὴν ἀλήθειαν. ἔργον δὲ διαφορὰν παραστήσῃαι ἄρτου καὶ
 ἄμπελου, ἐπεὶ οὐ μόνον ἄμπελος ἀλλὰ καὶ ἄρτος ζωῆς εἶναι cf. Jo vi 48
 φησιν. ὅρα δὲ μήποτε ὥσπερ ὁ ἄρτος τρέφει καὶ ἰσχυρο-
 ποιεῖ, καὶ στηρίζειν λέγεται καρδίαν ἀνθρώπου, ὁ δὲ οἶνος
 34 ἦδει καὶ εὐφραίνει καὶ διαχεῖ, οὕτως τὰ μὲν ἠθικὰ μαθή-
 20 ματα, ζωὴν περιποιοῦντα τῷ μανθάνοντι καὶ πράττοντι,
 ἄρτος ἐστὶ τῆς ζωῆς, οὐκ ἂν ταῦτα γεννήματα λέγοιτο τῆς
 ἄμπελου, τὰ δὲ εὐφραίνοντα καὶ ἐνθουσιᾶν ποιοῦντα ἀπόρ-
 ρητα καὶ μυστικά θεωρήματα, τοῖς κατατρυφῶσι τοῦ κυρίου
 ἐγγινόμενα καὶ οὐ μόνον τρέφεσθαι ἀλλὰ καὶ τρυφᾶν
 25 ποθοῦσιν, ἔστιν ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου ἐρχόμενα οἶνος
 καλούμενα.

31. (34) Πρὸς τούτοις δὲ τῷ πῶς πρῶτος καὶ ἔσχατος ἐν Ap i 17
 τῇ Ἀποκαλύψει ἀναγράφεται, ἕτερος, κατὰ τὸ πρῶτος εἶναι,
 τυγχάνων τοῦ ἄλφα καὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὸ ἔσχατος,
 30 οὐκ ὁ αὐτὸς τῷ Ω καὶ τῷ τέλει. ἡγοῦμαι τοίνυν τῶν
 λογικῶν ζώων ἐν πολλοῖς εἶδεσι χαρακτηριζομένων, εἶναι τι
 πρῶτον αὐτῶν καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τὰ καθεξῆς ἕως
 ἐσχάτου. καὶ τὸ μὲν ἀκριβὲς εἰπεῖν τί πρῶτον, καὶ ποῖον

τὸ δεύτερον, καὶ ἐπὶ τίνος ἀληθές τὸ τρίτον, καὶ οὕτως μέχρι
 τοῦ τελευταίου φθάσαι οὐ πάντι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ ὑπὲρ
 τὴν ἡμετέραν ἐστὶ φύσιν. στήναι δὲ καὶ περιλαλήσαι τὰ
 εἰς τὸν τόπον ὡς οἰοί τέ ἐσμεν πειρασόμεθα. εἰσὶ τινες θεοὶ
 ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστιν, ὡς αἱ προφητεῖαι φασιν· Ἐξομολο- 5
 γείσθε τῷ θεῷ τῶν θεῶν· καὶ Θεὸς θεῶν ἐλάλησε κύριος,
 καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν· θεὸς δὲ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, οὐκ ἐστι
 νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· ζῶντες ἄρα εἰσι καὶ οἱ θεοὶ ὧν ὁ θεὸς
 θεός ἐστι. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ γράφων ἐν τῇ πρὸς
 1 Co viii 5 Κορινθίους· Ὡσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί· 10
 κατὰ τὰ προφητικά, τὸ τῶν θεῶν ἐξείληφεν ὄνομα ὡς
 τυχανότων. εἰσὶ δὲ παρὰ τοὺς θεοὺς, ὧν ὁ θεὸς θεός
 ἐστιν, ἕτεροί τινες οἱ καλοῦνται θρόνοι, καὶ ἄλλοι λεγόμενοι
 ἀρχαί, κυριότητές τε καὶ ἐξουσίαι παρὰ τούτους ἄλλοι.
 Eph i 21 διὰ δὲ τό· Ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ὀνομαζόμενον οὐ μόνον ἐν 15
 τούτῳ τῷ αἰῶνι ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ ἄλλα παρὰ
 ταῦτα οὐ πάντι συνήθως ἡμῖν ὀνομαζόμενα δεῖ πιστεύειν
 εἶναι λογικὰ, ὧν ἐν τι γένος ἐκάλει Σαβαὶ ὁ Ἑβραῖος, παρὸ
 ἐσχηματίσθαι τὸν Σαβαῶθ, ἄρχοντα ἐκείνων τυχανόνα,
 οὐχ ἕτερον τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπὶ πᾶσι θνητὸν λογικὸν ὁ 20
 ἄνθρωπος. ὁ τοίνυν τῶν ὄλων θεὸς πρῶτόν τι τῇ τιμῇ
 γένος λογικὸν πεποίηκεν, ὅπερ οἶμαι τοὺς καλουμένους 35
 θεοὺς, καὶ δεύτερον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλείσθωσαν θρόνοι,
 καὶ τρίτον χωρὶς διαστάσεως ἀρχαί. οὕτω δὲ τῷ λογικῷ
 καταβατέον ἐπὶ ἔσχατον λογικὸν, τάχα οὐκ ἄλλο τι τοῦ 25
 ἀνθρώπου τυχαόν. ὁ τοίνυν σωτὴρ θεϊότερον πολλῶ ἢ
 cf. 1 Co ix 22 Παῦλος γέγονε τοῖς πᾶσι πάντα, ἵνα πάντα ἢ κερδήσῃ ἢ
 τελειώσῃ, καὶ σαφῶς γέγονεν ἀνθρώποις ἄνθρωπος καὶ ἀγγέ-
 λους ἀγγέλος. καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀνθρώπου αὐτὸν γεγονέναι
 οὐδεὶς τῶν πεπιστευκότων διστάζει· περὶ δὲ τοῦ ἀγγελου 30
 πειθώμεθα τηροῦντες τὰς τῶν ἀγγέλων ἐπιφανείας καὶ
 λόγους, ὅτε τῆς τῶν ἀγγέλων ἐξουσίας φαίνεται, ἐν τισι
 τόποις τῆς γραφῆς ἀγγέλων λεγόντων, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ

Ὡφθη ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς βιάτου. καὶ εἶπεν· Ex iii 2, 6
 Ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· ἀλλὰ καὶ ὁ
 Ἡσαΐας φησί· Καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλήs Is ix 6
 ἄγγελος. πρῶτος οὖν καὶ ἔσχατος ὁ σωτὴρ, οὐχ ὅτι οὐ τὰ
 5 μεταξὺ, ἀλλὰ τῶν ἄκρων, ἵνα δηλωθῇ ὅτι τὰ πάντα γέγονεν
 αὐτός. ἐπίστησον δὲ πότερον ἄνθρωπός ἐστι τὸ ἔσχατον
 ἢ τὰ καλούμενα καταχθόνια, ὧν εἰσι καὶ οἱ δαίμονες, ἦτοι
 πάντες ἢ τινες. ζητητέον τὰ εἰς ἃ καὶ αὐτὰ γενόμενος ὁ
 σωτὴρ διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ φησι· Καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ Ps lxxxvii
 10 ἄνθρωπος ἀβόηθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. ὥσπερ πλέον
 (lxxxviii) 5
 ἔχων παρὰ ἀνθρώπουσιν κατὰ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν καὶ
 κατὰ τὸν λοιπὸν ἐν παραδόξοις βίον, οὕτως ἐν νεκροῖς,
 κατὰ τὸ μόνος ἐκεῖ εἶναι ἐλεύθερος, οὐκ ἐγκαταλείπεται ἢ Ps xv (xvi)
 ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄδην. οὕτως μὲν οὖν πρῶτος καὶ 10; Act ii 27
 15 ἔσχατος. εἰ δὲ ἐστὶ γράμματα θεοῦ, ὥσπερ ἐστίν, ἅπερ
 ἀναγινώσκοντες οἱ ἅγιοι φασιν ἀγνωσκέαι τὰ ἐν ταῖς
 πλαξὶ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἵνα δι' αὐτῶν τὰ
 36 οὐράνια ἀναγνωσθῆ, αἱ ἔννοιαι τυγχάνουσιν, κατακερματι-
 ζόμεναι εἰς ἄλφα καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ Ω, τοῦ υἱοῦ τοῦ
 20 θεοῦ. πάλιν δὲ ἀρχὴ καὶ τέλος ὁ αὐτός, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰς
 ἐπινοίας ὁ αὐτός. ἀρχὴ γὰρ, ὡς ἐν ταῖς παροιμίαις μεμα-
 θήκαμεν, καθὸ σοφία τυγχάνει ἐστί· γέγραπται γοῦν· Ὁ Pr viii 22
 θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. καθὸ δὲ
 λόγος ἐστὶν οὐκ ἐστὶν ἀρχή· Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος. Jo i
 25 οὐκοῦν αἱ ἐπίνοιαί αὐτοῦ ἔχουσιν ἀρχὴν καὶ δεύτερόν τι
 παρὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τρίτον καὶ οὕτως μέχρι τέλους· ὡσεὶ
 ἔλεγεν, ἀρχὴ εἰμι καθὸ σοφία εἰμι, δεύτερον δὲ, εἰ οὕτω
 τύχοι, καθὸ ἀόρατός εἰμι, καὶ τρίτον καθὸ ζωῆ, ἐπεὶ ὁ Jo i 4
 γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν. καὶ εἴ τις ἱκανὸς βασιλεύων τὸν
 30 νοῦν τῶν γραφῶν ὄρᾳν, τάχα εὐρήσει πολλὰ τῆς τάξεως
 καὶ τὸ τέλος· οὐκ οἶμαι γὰρ εἰ πάντα. σαφέστερον δ' ἢ
 ἀρχὴ καὶ τέλος δοκεῖ κατὰ τὴν συνήθειαν ὡς ἐπὶ ἡνωμένου
 λέγεσθαι, ὅλον ἀρχὴ οἰκίας ὁ θεμέλιος, καὶ τέλος ἢ στεφάνη. cf. Eph. ii
 καὶ ἐφαρμοστέον γε διὰ τὸ ἀκρογωνιαῖον εἶναι λίθον τὸν 20; Is xxviii
 16

χριστὸν τῷ ἡνωμένῳ παιτὶ σώματι τῶν σωζομένων τὸ
 cf. 1 Co xv 28 παράδειγμα τὸ Πάντα γὰρ καὶ ἐν πᾶσι Χριστὸς ὁ μονο-
 γενής, ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν ᾧ ἀνελήφεν ἀνθρώπων, ὡς δὲ τέλος
 ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν ἁγίων δηλονότι τυγχάνων καὶ ἐν τοῖς
 μεταξῦ, ἢ ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν Ἀδὰμ, ὡς δὲ τέλος ἐν τῇ 5
 1 Co xv 45 ἐπιδημίᾳ, κατὰ τὸ εἰρημένον· Ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα
 ζωοποιῶν. πλὴν τοῦτο τὸ ῥητὸν ἐφαρμόσει καὶ τῇ ἀπο-
 δόσει τοῦ πρώτου καὶ ἔσχατος. (35) Τηρήσαντες μέντοι τὰ
 εἰρημένα περὶ πρώτου καὶ ἔσχατου καὶ περὶ ἀρχῆς καὶ
 τέλους, ὅπου μὲν εἰς εἶδη λογικῶν ἀνηγάμεν, ὅπου δὲ εἰς 10
 διαφόρους ἐπινοίας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον, καὶ ἔχομεν
 cf. Ap i 17 f. τὴν διαφορὰν πρώτου καὶ ἀρχῆς, καὶ ἔσχατου καὶ τέλους,
 ἔτι δὲ καὶ τοῦ Α καὶ τοῦ Ω. οὐκ ἄδηλον οὐδὲ τὸ ζῶν καὶ
 νεκρὸς, καὶ μετὰ τὸ νεκρὸς ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
 ἐπεὶ γὰρ οὐκ ὠφελήμεθα ἀπὸ τῆς προηγουμένης ζωῆς αὐτοῦ, 15
 γενόμενοι ἐν ἁμαρτίᾳ, κατέβη ἐπὶ τὴν νεκρότητα ἡμῶν, ἵνα
 2 Co iv 10 ἀποθανόντος αὐτοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ
 ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, τὴν μετὰ τὴν νεκρότητα ζωὴν
 αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων τάξει χωρῆσαι δυνηθῶμεν.
 οἱ γὰρ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πάντοτε 20
 περιφέροντες καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ ἐξουσιν ἐν τοῖς 37
 σώμασιν αὐτῶν φανερομένην.

32. (36) Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν τῆς καινῆς διαθήκης
 βιβλίων ἐλέγετο ὑπ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ. ἐν δὲ τῷ Ἡσαΐα
 Is xliix 2 f. ἔφασκεν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τεθεῖσθαι αὐτοῦ τὸ στόμα ὡς 25
 μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ κεκρύφθαι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς
 αὐτοῦ, βέλει ἐκλεκτῷ ὁμοιωμένος καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ τοῦ
 πατρὸς κεκρυμμένος, δοῦλος τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων ὑπ' αὐτοῦ
 cf. Is xliix 6 καλούμενος καὶ Ἰσραὴλ καὶ φῶς ἐθνῶν. μάχαιρα μὲν οὖν
 He iv 12 ὀξεῖά ἐστι τὸ στόμα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ ζῶν τυγχάνει 30
 ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν
 μάχαιραν δίστομον καὶ δι᾿κνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς
 καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐν-

θυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας· ἄλλως τε καὶ ἐλθὼν οὐκ cf. Mt x 34
 εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ τὰ σωματικά καὶ αἰσ-
 θητὰ, βαλεῖν ἀλλὰ μάχαιραν, καὶ διακόπτων τὴν, ἵν' οὕτως
 εἴπω, ἐπιβλαβῆ φιλίαν ψυχῆς καὶ σώματος, ἵν' ἡ ψυχὴ
 5 ἐπιδιδούσα αὐτὴν τῷ στρατευομένῳ κατὰ τῆς σαρκὸς πνεύ- cf. Ga v 17
 ματι φιλιωθῆ τῷ θεῷ, μάχαιραν ἢ ὡς μάχαιραν ὀξείαν κατὰ
 τὸν προφητικὸν λόγον ἔσχε τὸ στόμα· ἀλλὰ καὶ βλέπων
 τοσοῦτους τετρωμένους τῇ θεΐᾳ ἀγάπῃ, ὁμοίως τῇ ὁμολο-
 γούσῃ τοῦτο πεπονθέναι ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἁσμάτων διὰ
 10 τοῦτο· Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ· τὸ τρωῶσαν βέλος τὰς Cant ii 5
 τῶν τοσοῦτων εἰς ἀγάπην θεοῦ ψυχὰς οὐκ ἄλλο τι εὐρήσει
 ἢ τὸν εἰπόντα· Ἔθηκέ με ὡς βέλος ἐκλεκτόν. (37) ἔτι δὲ Is xlix 2
 πᾶς ὁ συνιείς πῶς τοῖς μαθητευομένοις ὁ Ἰησοῦς γεγενῆται
 οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν, μορφὴν δούλου cf. Lc. xxii
 15 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν δουλευσάντων τῇ
 27; Phil ii 7
 ἁμαρτίας λαβὼν, οὐκ ἀγνοήσει τίνα τρόπον ὁ πατὴρ φησι
 πρὸς αὐτὸν τό· Δοῦλός μου εἶ σύ· καὶ μετ' ὀλίγα· Μέγα Is xlix 3, 6
 σοί ἐστι τοῦτο κληθῆναί σε παῖδά μου. τολμητέον γὰρ
 εἰπεῖν πλείονα καὶ θειοτέραν καὶ ἀληθῶς κατ' εἰκόνα τοῦ
 20 πατρὸς τὴν ἀγαθότητα φαίνεσθαι τοῦ χριστοῦ ὅτε ἑαυτὸν Phil ii 6, 8
 ἐταπεινώσει γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ
 σταυροῦ, ἢ εἰ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, καὶ μὴ
 βουληθεὶς ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ γενέσθαι δούλος.
 διὰ τοῦτο διδάξαι ἡμᾶς βουλόμενος μέγα δῶρον εἰληφέναι
 25 ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸ οὕτως δεδουλευκέναι φησί· Καὶ ὁ θεός Is xlix 5 f.
 38 μου ἔσται μοι ἰσχύς. καὶ εἰπέ μοι Μέγα σοί ἐστι τοῦτο
 κληθῆναί σε παῖδά μου. μὴ γενόμενος γὰρ δούλος οὐκ ἂν
 ἔστηγε τὰς φυλάς τοῦ Ἰακώβ, οὐδὲ τὴν διασπορὰν τοῦ
 Ἰσραὴλ ἐπέστρεψεν, ἀλλ' οὐδὲ γεγόνει ἂν εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ
 30 εἶναι εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. καὶ μέτριόν γε
 τὸ δοῦλον αὐτὸν γενέσθαι, εἰ καὶ μέγα ὑπὸ τοῦ πατρὸς
 εἶναι τοῦτο λέγεται, συγκρίσει ἄρνιου ἀκάκου καὶ ἄμνου.

- cf. Is liiii 7 ὡς γὰρ ἄρνιον ἄκακον γεγένηται ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι ὁ
 cf. Jo i 29 ἄμνος τοῦ θεοῦ ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὁ πᾶσι
 τοῦ λόγου χορηγός, ἑμοιωθεὶς ἅμῳ ἐνώπιον τοῦ κείροντος
 ἀφώνῳ, ὅπως τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες καθαρθῶμεν,
 ἀναδιδόμενῳ τρόπον φαρμάκου ἐπὶ τὰς ἀντικειμένας ἐνε- 5
 γείας καὶ τὴν τῶν βουλομένων ἀναδέξασθαι τὴν ἀλήθειαν
 ἁμαρτίαν ἀτονῆσαι γὰρ ὁ θάνατος τοῦ χριστοῦ τὰς πολε-
 μούσας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει πεποίηκε δυνάμεις, καὶ
 ἐξελεύσεσθαι τὴν ἐν ἐκάστῳ τῶν πιστευόντων ζωὴν τῇ
 cf. 1 Co xv 26 ἁμαρτία ἀφάτῳ δυνάμει. ἐπεὶ δὲ ἕως πᾶς ἐχθρὸς αὐτοῦ 10
 καταργηθῆ, καὶ τελευταῖός γε ὁ θάνατος, αἶρει τὴν ἁμαρ-
 τίαν, ἵνα ὁ πᾶς γένηται χωρὶς ἁμαρτίας κόσμος, διὰ τοῦτο
 Jo i 29 ὁ Ἰωάννης δεικνύς αὐτόν φησιν· Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ ὁ
 αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· οὐχὶ ὁ μέλλων μὲν αἶρειν
 οὐχὶ δὲ καὶ αἴρων ἤδη, καὶ οὐχὶ ὁ ἄρας μὲν οὐχὶ δὲ καὶ 15
 αἴρων· ἔτι γὰρ τὸ αἶρειν ἐνεργεῖ ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἐν
 τῷ κόσμῳ, ἕως ἀπὸ παντὸς τοῦ κόσμου ἀφαιρεθῆ ἡ ἁμαρτία
 cf. 1 Co xv 24 καὶ παραδῶ ἔτοιμον βασιλείαν τῷ πατρὶ ὁ σωτὴρ, τῷ μὴ
 εἶναι μηδὲ τὴν τυχοῦσαν ἁμαρτίαν χωροῦσαν τὸ ὑπὸ πατρὸς
 βασιλεύεσθαι, καὶ πάλιν ἐπιδεχομένην τὰ πάντα τοῦ θεοῦ 20
 1 Co xv 28 ἐν ὅλῃ ἐαυτῇ καὶ πάσῃ, ὅτε πληροῦται τό· Ἴνα γένηται ὁ
 θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· ἀλλὰ καὶ ἀνὴρ πρὸς τούτοις λέγε-
 cf. Jo i 30f. ται ὀπίσω Ἰωάννου ἐρχόμενος, ἔμπροσθεν αὐτοῦ γεγενημένος
 καὶ πρὸ αὐτοῦ ὢν, ἵνα διδαχθῶμεν καὶ τὸν ἀνθρώπον τοῦ
 υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὸν τῇ θεότητι αὐτοῦ ἀνακεκραμμένον πρε- 25
 σβύτερον εἶναι τῆς ἐκ Μαρίας γενέσεως, ὄντινα ἀνθρωπὸν
 φησιν ὁ βαπτιστῆς ὅτι οὐκ ἦδει. πῶς δὲ οὐκ ἦδει ὁ
 cf. Lci 41, 44 σκιρτήσας ἐν ἀγαλλιάσει ἔτι βρέφος τυγχάνων ἐν τῇ κοιλίᾳ
 τῆς Ἐλισάβετ ὅτε ἐγένετο ἢ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς
 Μαρίας εἰς τὰ ὦτα τῆς Ζαχαρίου γυναίκος; ἐπίστησον οὖν 30
 εἰ δύναται τὸ οὐκ ἦδειν κατὰ τὰ πρὸ σώματος λέγειν· εἰ δὲ
 καὶ οὐκ ἦδει μὲν αὐτὸν πρὸ τοῦ τότε ἦκειν εἰς σῶμα, ἔγνω 39

δὲ ἔτι ὄντα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, τάχα μανθάνει τι περὶ
 αὐτοῦ ἕτερον παρ' ὃ ἐγίνωσκεν, ὅτι ἐφ' ὃν ἂν τὸ πνεῦμα cf. Jo i 33
 καταβὰν μείνη ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν
 πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· καὶ γὰρ εἰ ἦδει αὐτὸν ἔτι ἐκ
 5 κοιλίας μητρὸς, οὔτι γε ἐγίνωσκε πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ.
 τάχα δὲ καὶ ἠγνόει ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι
 ἁγίῳ καὶ πυρί, ὅτε τεθέαται τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον
 ἐπ' αὐτόν. πλὴν ἄνδρα αὐτὸν τυγχάνοντα καὶ πρῶτον οὐκ
 ἦδει ὁ Ἰωάννης.

10 33. (38) Οὐδὲν δὲ τῶν προειρημένων ὀνομάτων τὴν
 περὶ ἡμῶν πρὸς τὸν πατέρα προστασίαν αὐτοῦ δηλοῖ, παρα-
 καλοῦντος ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπων φύσεως καὶ ἰλασκομένου, ὡς
 ὁ παράκλητος καὶ ἰλασμός καὶ τὸ ἰλαστήριον. ὁ μὲν
 παράκλητος ἐν τῇ Ἰωάννου λεγόμενος ἐπιστολῇ· Ἐὰν γάρ 1 Jo ii 1 f.

15 τις ἀμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν
 Χριστὸν δίκαιον, καὶ οὗτος ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν
 ἡμῶν. καὶ ὁ ἰλασμός ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ λεγόμενος
 ἰλασμός εἶναι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν
 τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἰλαστήριον· Ὅν προέθετο ὁ θεὸς ἰλα- Ro iii 25
 20 στήριον διὰ πίστεως· οὐ ἰλαστήριον εἰς τὰ ἐσώτατα καὶ
 ἅγια τῶν ἁγίων σκιά τις ἐτύγγανε τὸ χρυσοῦν ἰλαστήριον,
 ἐπικείμενον τοῖς δυσὶ Χερουβείμ. πῶς δ' ἂν παράκλητος
 καὶ ἰλασμός καὶ ἰλαστήριον χωρὶς δυνάμεως θεοῦ ἐξαφανι-
 25 ούσης ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν γενέσθαι οἶός τε ἦν, ἐπιρρε-
 μένης, ἣς πρῶτός ἐστιν, αὐτοδύναμις θεοῦ, δι' ὃν εἶποι τις
 ἂν· Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ; Phil iv 13
 διόπερ Σίμωνα μὲν τὸν Μάγον αὐτὸν ἀναγορεύοντα δύναμιν
 θεοῦ, τὴν καλουμένην μεγάλην, ἴσμεν ἅμα τῷ ἀργυρίῳ²⁰ cf. Act viii 10,
 30 αὐτοῦ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν κεχωρηκέναι· Χριστὸν δὲ
 ὁμολογοῦντες ἀληθῶς εἶναι δύναμιν θεοῦ, πάντα τὰ ὅπου cf. 1 Co i 24
 ποτὲ δυνατούμενα μετέχειν αὐτοῦ, καθὼς δύναμις ἐστι,
 πεπιστεύκαμεν.

- cf. 1 Co i 24 34. (39) Μὴ παρασιωπηθῆτω δ' ἡμῖν μηδὲ θεοῦ σοφία εὐλόγως τυγχάνων, καὶ διὰ τοῦτο τοῦτ' εἶναι λεγόμενος. οὐ γὰρ ἐν ψιλαῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τῶν ὄλων τὴν ὑπόστασιν ἔχει ἡ σοφία αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἀνάλογον τοῖς ἀνθρωπίνους ἐννοήμασι φαντάσματα. εἰ δέ τις οἶός τέ ἐστιν 5 ἄσωματον ὑπόστασιν ποικίλων θεωρημάτων περιεχόντων τοὺς τῶν ὄλων λόγους ζῶσαν καὶ οἰονεὶ ἔμψυχον ἐπινοεῖν, 40 εἴσεται τὴν ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν σοφίαν τοῦ θεοῦ καλῶς περὶ αὐτῆς λέγουσαν· Ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. δι' ἣν κτίσιν δεδύνηται καὶ πᾶσα κτίσις 10 ὑφεστίαν, οὐκ ἀνένδοχος οὐσα θείας σοφίας, καθ' ἣν γεγένηται. Πάντα γὰρ, κατὰ τὸν προφήτην Δαβὶδ, ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ θεός. ἀλλὰ πολλὰ μὲν μετοχῇ σοφίας γεγένηται, οὐκ ἀντιλαμβανόμενα αὐτῆς, ἧ ἔκτισται, σφόδρα δὲ ὀλίγα οὐ μόνον τὴν περὶ αὐτῶν καταλαμβάνει 15 σοφίαν ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἐτέρων, Χριστοῦ τῆς πάσης τυγχάνοντος σοφίας. ἕκαστος δὲ τῶν σοφῶν καθ' ὅσον χωρεῖ σοφίας τοσοῦτον μετέχει Χριστοῦ, καθὼ σοφία ἐστίν· ὡσπερ ἕκαστος τῶν δυνάμιν ἐχόντων κρείττονα ὅσον εἴληχε 20 τῆς δυνάμεως τοσοῦτον Χριστοῦ, καθὼ δυνάμις ἐστὶ, κοινώνηκεν. τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ ἁγιασμοῦ καὶ ἀπολυτρόσεως νοητέον· αὐτὸς μὲν γὰρ ἁγιασμός, ὅθεν οἱ ἅγιοι ἀγιάζονται, ἡμῖν ὁ Ἰησοῦς γεγένηται, καὶ ἀπολύτρωσις· ἕκαστος δὲ ἡμῶν ἐκείνῳ τῷ ἁγιασμῷ ἀγιάζεται, καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπολυτροῦται. ἐπίστη 25 σον δὲ εἰ μὴ μάτην τὸ ἡμῖν παρὰ τῷ ἀποστόλῳ προσκαλεῖται λέγοντι· Ὅς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις· καὶ εἰ μὴ ἐν ἄλλοις περὶ τοῦ χριστοῦ, καθὼ σοφία ἐστίν, ἀπολελυμένος ἐλέγετο καὶ καθὼ δυνάμις, ὅτι Χριστὸς 30 θεοῦ δυνάμις ἐστὶ καὶ θεοῦ σοφία, κἂν ὑπενόησαμεν μὴ καθάπαξ αὐτὸν εἶναι σοφίαν μηδὲ δυνάμιν θεοῦ

ἀλλὰ ἡμῖν νῦν δὲ ἐπὶ μὲν τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως
 πρὸς τῷ ἡμῖν καὶ τὸ ἀπόλυτον ἀναγέγραπται, ἐπὶ δὲ τοῦ
 ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀπολυτρόσεως ἡ αὐτὴ ἀπόφασις οὐκ
 εἴρηται. διόπερ ὄρα, ἐπεὶ ὁ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι He ii 11
 5 ἐξ ἑνὸς πάντες, εἰ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου ἁγιασμοῦ ἁγιασμός
 ἐστὶν ὁ πατήρ, ὡσπερ Χριστοῦ ὄντος ἡμετέρας κεφαλῆς ὁ cf. 1 Co xi 3
 πατήρ αὐτοῦ ἐστὶ κεφαλὴ. ἀπολύτρωσις δὲ ἡμῶν ὁ
 χριστὸς τῶν διὰ τὸ ἠχμαλωτεῦσθαι ἀπολυτρόσεως δεδε-
 10 ἡμένων. αὐτοῦ δὲ τὴν ἀπολύτρωσιν οὐ ζητῶ τοῦ πεπει- He iv 15
 10 ραμένου κατὰ πάντα καθ' ὁμοίότητα χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ
 μηδέποτε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς αἰχμαλωσίαν κεκρατημένου.
 (40) ἅπαξ δὲ διασταλέντων τοῦ ἡμῖν καὶ τοῦ ἀπλῶς, ἡμῖν
 μὲν καὶ οὐχ ἀπλῶς τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀπολυτρόσεως,
 41 καὶ ἡμῖν δὲ καὶ ἀπλῶς τῆς σοφίας καὶ τῆς δυνάμεως, οὐκ
 15 ἀνεξέταστον ἐατέον τὸν περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγον. καὶ
 ὅτι μὲν ἡμῖν δικαιοσύνη ὁ χριστὸς δῆλον ἐκ τοῦ· Ὅς ἐγε- 1 Co i 30
 νήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός
 καὶ ἀπολύτρωσις. εἰ δὲ μὴ εὐρίσκωμεν ἀπλῶς αὐτὸν
 δικαιοσύνην, ὡσπερ ἀπλῶς σοφίαν καὶ δύναμιν θεοῦ, βασα-
 20 νιστέον εἰ καὶ αὐτῷ τῷ χριστῷ ὡσπερ ἁγιασμός ὁ πατήρ
 οὗτος καὶ δικαιοσύνη ὁ πατήρ. καὶ γὰρ οὐκ ἄδικία παρὰ cf. Ro ix 14
 τῷ θεῷ, καὶ δίκαιος καὶ ὁσιος κύριος καὶ ἐν δικαιοσύνῃ τὰ cf. Ap xvi 5, 7
 κρίματα αὐτοῦ· δίκαιος δὲ ὧν δικαίως τὰ πάντα διέπει.

35. Τὸ δὲ σῆμαν τοὺς ἀπὸ τῶν αἰρέσεων εἰς τὸ ἔτερον
 25 εἰπεῖν τὸν δίκαιον τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ τρανωθῆν δὲ παρ' αὐτοῖς,
 οἰηθεῖσι δίκαιον μὲν εἶναι τὸν δημιουργὸν ἀγαθὸν δὲ τὸν
 τοῦ χριστοῦ πατέρα, οἴμαι μετ' ἐξετάσεως ἄκριβῶς βασα-
 νισθῆν δύνασθαι λέγεσθαι ἐπὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ·
 τοῦ μὲν υἱοῦ τυγχάνοντος δικαιοσύνης, ὃς ἔλαβεν ἐξουσίαν Jo v 27;
 30 κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, καὶ κρινεῖ τὴν Act xvii 31
 οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· τοῦ δὲ πατρὸς τοὺς ἐν τῇ δικαιο- cf. Ps ix 9;
 οσύνῃ τοῦ υἱοῦ παιδευθέντας μετὰ τὴν Χριστοῦ βασιλείαν xcvi (xcvi) 13

16 δικαιοσύνης χς̄ 21 παρὰ] περὶ 24 σῆμαν] ὁ ἦν ἂν
 28 υἱοῦ] τῷ

- 1 Co xv 28 εὐεργετοῦντος, τὴν ἀγαθὸς προσηγορίαν ἔργοις δείξοντος, ὅταν γένηται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. καὶ τάχα τῇ αὐτοῦ δικαιοσύνῃ ὁ σωτὴρ εὐτρεπίζει τὰ πάντα καιροῖς ἐπιτηδεύοις καὶ λόγῳ καὶ τάξει καὶ κολάσεσι καὶ τοῖς, ἵν' οὕτως εἴπω, πνευματικοῖς αὐτοῦ ἱατρικοῖς βοηθήμασι, πρὸς 5 τὸ χωρῆσαι ἐπὶ τέλει τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς· ἦν τινα
- Mc x 18 νοήσας πρὸς τὸν μονογενῆ λέγοντα· Διδάσκαλε ἀγαθέ· φησί· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός, ὁ πατήρ. τὸ δ' ὅμοιον ἐν ἑτέροις ἐδείξαμεν καὶ ἐπὶ τοῦ μείζονά τινα εἶναι τοῦ δημιουργοῦ, δημιουργὸν μὲν ἐκλα- 10 βόντες τὸν χριστὸν μείζονα δὲ τούτου τὸν πατέρα· οὗτος δὴ ὁ τὰ τσοαῦτα τυγχάνων, ὁ παράκλητος, ὁ ἰλασμός, τὸ
- cf. He iv 15 ἰλαστήριον, συμπαθήςσας ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν τῷ πεπει- ρᾶσθαι κατὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας, μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων μόνον 15
- cf. He ix 28 ἀλλὰ καὶ παντὸς λογικοῦ τὴν ἅπαξ θυσίαν προσεσχεθεύσαν
- He ii 9 ἑαυτὸν ἀνεγκών· χωρὶς γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, ὅπερ ἐν τισι κείμεν τῆς πρὸς Ἑβραίους ἀντι- γράφοις χάριτι θεοῦ. εἶτε δὲ χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, οὐ μόνον ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀπέθανεν 42 ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν λογικῶν· εἶτε χάριτι θεοῦ ἐγεύσατο τοῦ ὑπὲρ παντὸς θανάτου, ὑπὲρ πάντων χωρὶς θεοῦ ἀπέθανε· χάριτι γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου. καὶ γὰρ ἄτοπον ὑπὲρ ἀνθρωπίνων μὲν αὐτὸν φάσκειν ἁμαρτημάτων γεγεῖσθαι θανάτου, οὐκ ἔτι δὲ καὶ 25 ὑπὲρ ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἁμαρτήμασι γεγεννημένου, οἷον ὑπὲρ ἄστρον, οὐδὲ τῶν ἄστρον πάντως καθαρῶν ὄντων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰωβ ἀνέγνωμεν·
- Job xxv 5 Ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ μὴ ἄρα ὑπερβολικῶς τοῦτο εἴρηται. διὰ τοῦτο μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, ἐπειδήπερ 30 πάντα ἀποκαθίστησι τῇ τοῦ πατρὸς βασιλείᾳ, οἰκονομῶν τὰ ἐν ἐκάστῳ τῶν γενητῶν ἑλλιπῆ ἀναπληρωθῆναι πρὸς τὸ

χωρῆσαι δόξαν πατρικήν. οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς κατὰ τινα
 ἑτέραν παρὰ τὰ εἰρημέα ἐπίνοιαν Ἰουδάς ὀνομάζεται, ἵνα
 οἱ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖοι μὴ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰακώβ Ἰουδα
 Ἰουδαῖοι χρηματίζωσιν ἀλλὰ ἀπὸ τούτου, ὄντες αὐτοῦ
 5 ἀδελφοὶ καὶ αἰνοῦντες αὐτὸν, ἀντιλαμβανόμενοι τῆς ἐλευ-
 θερίας ἣν ἐλευθεροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ῥυσθέντες ἀπὸ τῶν
 ἐχθρῶν, αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τῷ νότῳ αὐτῶν ἐπιτιθέντος
 καὶ ὑποτάξαντος αὐτούς. ἀλλὰ καὶ πτερνίσας τὴν ἀντικει-
 μένην ἐνέργειαν, μόνος τε ὄρων τὸν πατέρα καὶ ὅτε ἄνθρωπος
 10 γεγένηται, Ἰακώβ ἐστι καὶ Ἰσραήλ· ἀφ' οὗ, ὥσπερ γινό-
 μεθα φῶς φωτὸς ὄντος τοῦ κόσμου, οὕτως Ἰακώβ καλου-
 μένου Ἰακώβ, καὶ Ἰσραήλ ὀνομαζομένου Ἰσραήλ.

36 (41). Ἐπεὶ δὲ παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἀπὸ
 βασιλέως ὃν ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ οὐ
 15 διὰ τοῦ θεοῦ ἄρξαντες αὐτὸν καὶ μὴ γνωρίσαντες τῷ θεῷ,
 πολέμους τε τοῦ κυρίου πολεμῶν ἐτοιμάζει εἰρήνην τῷ υἱῷ
 αὐτοῦ, λαῷ, τάχα διὰ τοῦτο Δαβὶδ προσαγορεύεται· καὶ
 μετὰ ταῦτα ῥάβδος, τοῖς δεομένοις ἐπιτόνου καὶ σκληροτέρας
 ἀγωγῆς, καὶ μὴ ἐμπαρεσχηκόσιν ἑαυτοὺς τῇ ἀγάπῃ καὶ
 20 τῇ πραύτητι τοῦ πατρός. διὰ τοῦτο ἐὰν ῥάβδος καλῆται,
 ἐξελεύσεται· οὐ γὰρ μένει ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐξω τῆς προη-
 γουμένης καταστάσεως εἶναι δοκεῖ. ἐξελθὼν δὲ καὶ γε-
 νόμενος ῥάβδος οὐ μένει ῥάβδος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ῥάβδον
 ἄνθος γίνεται ἀναβαῖνον, καὶ πέρασ τοῦ εἶναι ῥάβδος τὸ
 25 ἄνθος ἀποδείκνυται τοῖς διὰ τοῦ αὐτὸν γεγονέναι ῥάβδον
 ἐπισκοπῆς τετυχηκόσιν· ἐπισκέπεται γὰρ ὁ θεὸς ἐν ῥάβδῳ,
 43 τῷ χριστῷ, τὰς ἀνομίας αὐτῶν ὧν ἐπισκέπεται. τὸ δὲ
 ἔλεος οὐ μὴ διασκεδάσει ἀπ' αὐτοῦ· αὐτὸν γὰρ ἐλεεῖ, ὅτε
 οὐδ' βούλεται ὁ υἱὸς ἐλεεῖσθαι ὁ πατήρ ἐλεεῖ. ἔστι δὲ καὶ
 30 μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν λαμβάνειν ῥάβδον αὐτὸν γίνεσθαι καὶ
 ἄνθος, ἀλλὰ ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις κολάσεως, ἄνθος
 δὲ τοῖς σωζομένοις· βέλτιον δ' οἶμαι τὸ πρότερον. πλήν

11 om. φῶς] add. in mg. 17 post τάχα] ins. δὲ 26 τετυχεῶσιν

[The page contains approximately 30 lines of text that is almost entirely illegible due to extreme blurring and low contrast. The text appears to be a formal document or report, but the specific content cannot be discerned.]

μεθα ἢ βασιλευόμεθα, δῆλον ὅτι καὶ ἐνθέως λογικοὶ γινόμεθα, τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα καὶ τὴν νεκρότητα ἀφανίζοντος αὐτοῦ καθὸ λόγος ἐστὶ καὶ ἀνάστασις. ἐπίστησον δὲ εἰ μετέχουσί πως αὐτοῦ πάντες ἄνθρωποι καθὸ λόγος ἐστὶ.

5 διόπερ ζητεῖσθαι οὐκ ἔξω τῶν ζητούντων ὑπὸ τῶν εὐρεῖν αὐτὸν προαιρουμένων διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, λέγων· Μὴ εἶπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν.

10 ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστὶ σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος Χριστοῦ καὶ ῥήματος τοῦ ζητουμένου. ἀλλὰ καὶ ὅτε αὐτὸς φησιν ὁ κύριος· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς,

15 ἄμαρτιαν οὐκ εἶχουσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἄμαρτίας αὐτῶν· οὐκ ἄλλο νοητέον ἢ ὅτι ὁ λόγος φησὶν οὐδὲπέω συμπεπλήρωται μὴ εἶναι ἄμαρτιαν, τούτους δὲ ἐνόχους αὐτῆς τυγχάνειν, οἱ ἂν μετεσχῆκότες ἦδῃ αὐτοῦ πράττωσι παρὰ τὰς ἐννοίας τὰς ἐξ ὧν οὗτος ἐν ἡμῖν συμπληροῦται, καὶ μόνως οὕτως ἀληθὲς τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ

20 ἐλάλησα αὐτοῖς, ἄμαρτιαν οὐκ εἶχουσαν. φέρε γὰρ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ ὁρατοῦ, ὡς οἱ πολλοὶ οἰήσονται, τοῦτ' ἐξεταζέσθω· πῶς δὲ ἀληθὲς τὸ μὴ ἔχειν ἄμαρτιαν τούτους, οἷς οὐκ ἐλήλυθε; πάντες γὰρ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτηῆρος ἔσονται ἄμαρτίας πάσης ἀπολελυμένοι, ἐπεὶ οὐκ

25 ἐληλύθει ὁ βλεπόμενος κατὰ σάρκα Ἰησοῦς. ἀλλὰ καὶ πάντες οἷς οὐδαμῶς ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ οὐχ ἔξουσιν

30 ἄμαρτιαν, καὶ δῆλον ὅτι οἱ μὴ ἔχοντες ἄμαρτιαν κρίσει οὐχ ὑπόκεινται. λόγος δὲ ὁ ἐν ἀνθρώποις, οὐ μετέχειν εἰρήκαμεν τὸ γένος ἡμῶν, διχῶς λέγεται, ἦτοι κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐννοιῶν ἧτις ἐν παντὶ τῷ ὑπερβηθῆκότι τὸν παῖδα τυγχάνει, ὑπεξαρουμένων τῶν τεράτων, ἢ κατὰ τὴν ἀκρότητα ἧτις ἐν μόνους τοῖς τελείοις εἰρίσκειται. κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἄμαρτιαν οὐκ εἶχουσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ

Ro x 6 ff.
 cf. Deut xxx
 12 ff.

Jo xv 22

cf. Is lii 15

τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν τὰ ῥητὰ ἐλεκτέων· κατὰ δὲ τὸ
 Jo x 2 δεύτερον· Πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἤλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ
 λησταί, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. πρὸ γὰρ τῆς
 τελειώσεως τοῦ λόγου πάντα ψεκτὰ τὰ ἐν ἀνθρώποις, αἵτε
 ἐνδεῆ καὶ ἄλλεπῆ, οἷς τελείως οὐχ ὑπακούει τὰ ἐν ἡμῖν 5
 ἄλογα, πρόβατα τροπικώτερον εἰρημένα καὶ τάχα κατὰ
 Jo i 14 μὲν τὸ πρότερον· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· κατὰ δὲ τὸ
 Jo i 1 δεύτερον· Θεὸς ἦν ὁ λόγος. τούτῳ δ' ἀκόλουθόν ἐστι 45
 ζητεῖν τί ἐστι μεταξὺ τοῦ· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· καί·
 Θεὸς ἦν ὁ λόγος· ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἰδεῖν, ὅλον ἀναστοι- 10
 χουμένον τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ γεγονέναι αὐτὸν σάρκα καὶ
 κατὰ βραχὺ λεπτυνομένου, ἕως γένηται ὅπερ ἦν ἐν ἀρχῇ,
 θεὸς λόγος ὁ πρὸς τὸν πατέρα· οὐ λόγου τὴν δόξαν εἶδεν
 ὁ Ἰωάννης ἀληθῶς μονογενοῦς ὡς ἀπὸ πατρός.

38. Δύναται δὲ καὶ ὁ λόγος υἱὸς εἶναι παρὰ τὸ 15
 ἀπαγγέλλειν τὰ κρύφια τοῦ πατρὸς ἐκείνου, ἀνάλογον τῷ
 καλουμένῳ υἱῷ λόγῳ νοῦ τυγχάνοντος. ὡς γὰρ ὁ παρ'
 ἡμῖν λόγος ἄγγελός ἐστι τῶν ὑπὸ τοῦ νοῦ ὀρωμένων, οὕτως
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐγνωκῶς τὸν πατέρα, οὐδενὸς τῶν γενητῶν
 προσβαλεῖν αὐτῷ χωρὶς ὁδηγοῦ δυναμένου, ἀποκαλύπτει 20
 Mt xi 27 ὃν ἔγνω πατέρα. Οὐδεὶς γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ
 cf. Is ix 6 υἱὸς καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· καὶ καθὼ λόγος ἐστὶ
 μεγάλης τυγχάνει βουλῆς ἄγγελος ὢν, οὗ ἐγενήθη ἡ ἀρχὴ
 cf. Ap xix 11 ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· ἐβασίλευσε γὰρ διὰ τοῦ πεπονθέναι
 τὸν σταυρόν. ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει ἐπὶ λευκοῦ ἵππου 25
 καθέζεσθαι λέγεται λόγος πιστὸς καὶ ἀληθινός, ὡς οἶμαι
 παριστᾶν τὸ σαφὲς τῆς φωνῆς ὃ ἠχεῖται ὁ ἡμῖν ἐπιδημῶν
 ἀληθείας λόγος. οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ δεῖξαι ὅτι
 ἐπὶ τῆς φωνῆς πολλαχοῦ τῆς γραφῆς, ἐν ᾗ ἐστὶ τὰ προ-
 κείμενα δι' ὧν ὠφελούμεθα θείων μαθημάτων ἀκροώμενοι, 30
 κείται ἡ ἵππος προσηγορία. μόνον δὲ ἐνὸς καὶ δευτέρου
 ὑπομνηστῆτον, τοῦ· Ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν· καί· Οὗτοι

P⁶ xxxiii
 (xxxiii) 17
 P⁶ xix (xx) 8

ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου
 θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. τὸ δὲ Ἐξηρεύξατο ἡ καρδιά ^{Ps xliv}
 μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ· ἐν ^{(xlv) 2}
 τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀναγεγραμμένον, συνεχέ-
 5 τατα ὑπὸ τῶν πολλῶν φερόμενον ὡς νενοσημένον, ἡμῖν οὐκ
 ἀβασάνιστον ἐστέον. ἔστω γὰρ τὸν πατέρα ταῦτα λέγειν,
 τίς οὖν ἡ καρδιά αὐτοῦ, ἵνα ἀκολούθως τῇ καρδίᾳ ὁ ἀγαθὸς
 λόγος φανῇ; εἰ γὰρ ὁ λόγος οὐ δεῖται διηγήσεως, ὡς
 ἐκεῖνοι ὑπολαμβάνουσι, δῆλον ὅτι οὐδ' ἡ καρδιά· ὅπερ ἐστὶν
 10 ἀτοπώτατον, νομίζειν τὴν καρδίαν ὁμοίως τῷ ἐν ἡμετέρῳ
 σώματι εἶναι μέρος τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὑπομηστέον αὐτοὺς
 ὅτι ὡσπερ χεὶρ καὶ βραχίον καὶ δάκτυλος ὀνομάζεται θεοῦ,
 οὐκ ἐρειδόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν εἰς ψιλὴν τὴν λέξιν ἀλλ'
 ἐξεταζόντων πῶς ταῦτα ὑγιῶς ἐκλαμβάνειν καὶ ἀξίως θεοῦ
 15 δεῖ, οὕτως καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ τὴν νοητικὴν αὐτοῦ καὶ
 46 προθετικὴν περὶ τῶν ὅλων δύναμιν ἐκληπτέον, τὸν δὲ
 λόγον τῶν ἐν ἐκείνῃ τῷ ἀπαγγελτικόν. τίς δὲ ἀπαγγέλλει
 τὴν βουλήν τοῦ πατρὸς τοῖς τῶν γεννητῶν ἀξίοις καὶ παρ'
 αὐτοὺς γεγενημένοις ἢ ὁ σωτήρ; τάχα δὲ καὶ οὐ μάτην τὸ
 20 Ἐξηρεύξατο· μυρία γὰρ ἕτερα ἐδύνατο λέγεσθαι ἀντὶ τοῦ
 Ἐξηρεύξατο· προέβαλεν ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν·
 ἐλάλησεν ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν· ἀλλὰ μήποτε
 ὡσπερ πνεύματός τινος ἀποκρύφου εἰς φανερόν προόδός
 ἐστὶν ἡ ἐρυνὴ τοῦ ἐρευγομένου, οἴονεὶ διὰ τούτου ἀναπνέον-
 25 τος, οὕτω τὰ τῆς ἀληθείας θεωρήματα οὐ συνεχῶν ὁ πατήρ
 ἐρεῖγεται, καὶ ποιεῖ τὸν τύπον αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ
 τοῦτο εἰκόνι καλουμένῳ τοῦ ἀοράτου θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν ^{Col i 15}
 ἵνα συμπεριφερόμενοι τῇ τῶν πολλῶν ἐκδοχῇ παραδεξώ-
 μεθα ἀπὸ τοῦ πατρὸς λέγεσθαι τό· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδιά ^{Ps xliv}
 30 μου λόγον ἀγαθόν. ^{(xlv) 2}

39. Οὐ πάντῃ δὲ αὐτοῖς παραχωρητέον ὡς ὁμολογου-
 μένως ταῦτα ἀπαγγέλλοντος τοῦ θεοῦ. διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὁ

14 ταῦτα (sic)
 liquet

20 ἀντι] quid scriptum sit in codice non

προφήτης ἔσται λέγων πληρωθεὶς τοῦ πνεύματος καὶ προ-
 φερόμενος λόγον ἀγαθὸν περὶ προφητείας τῆς περὶ Χριστοῦ,
 Ps xliiv (xlv) συνέχειν αὐτὸν οὐ δυνάμενος, τό· Ἐξηρεύσατο ἡ καρδία
 2 f. μου λόγον ἀγαθὸν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ·
 ἢ γλώσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου· ὥραϊος 5
 κάλλι παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· εἶτα πρὸς αὐτὸν
 τὸν χριστόν· Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου; πῶς γὰρ,
 εἰ ὁ πατήρ ταῦτ' ἔλεγεν, ἐπεφέρετο τῷ· Ἐξεχύθη ἡ χάρις
 ἐν χεῖλεσί σου· τό· Διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν
 Ps xliiv (xlv) αἰῶνα· καὶ μετ' ὀλίγα· Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός, ὁ θεός 10
 8 σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου; ἀνθυ-
 πενέγκοι δέ τις βουλόμενος ἐκ τοῦ πατρὸς τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ
 Ps xliiv (xlv) ἀπαγγέλλεσθαι τό· Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον
 11 τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σοῦ καὶ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς σου· οὐ γὰρ ὁ προφήτης πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔρεῖ 15
 τό· Ἄκουσον, θύγατερ. οὐ χαλεπὸν δὲ δεῖξαι καὶ ἀπὸ
 ἐτέρων ψαλμῶν ὅτι προσώπων γίνονται ἐπὶ πλεῖον ἐναλλα-
 γαί, ὥστε καὶ ἐνθάδε δύνασθαι ἀπὸ τοῦ· Ἄκουσον, θύγατερ·
 τὸν πατέρα λέγειν. παραθετέον δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ λόγου
 Ps xxxii (xxxiii) 6 ἐξέτασιν καὶ τό· Τῷ λόγῳ τοῦ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἔστερεώ- 20
 θησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
 αὐτῶν· ἄπερ τινὲς ἠγοῦνται ἐπὶ τοῦ σωτήρος καὶ τοῦ ἀγίου
 τάσσεσθαι πνεύματος, δυνάμενα δηλοῦν τὸ λόγῳ θεοῦ τοὺς
 οὐρανοὺς ἔστερεῶσθαι, ὡς εἰ λέγοιμεν λόγῳ ἀρχιτεκτονικῷ
 τὴν οἰκίαν καὶ λόγῳ ναυπηγικῷ τὴν ναῦν γεγονέναι, οὕτως 25
 οὖν λόγῳ θεοῦ τοὺς οὐρανοὺς, θειοτέρου τυγχάνοντος σώματος 47
 καὶ διὰ τοῦτο καλουμένου στερεοῦ, οὐκ ἔχοντος τὸ ἐπιπολὺ
 ῥευστόν καὶ εὐδιάλυτον τῶν λοιπῶν καὶ κατωτέρω, ἔστερεῶ-
 σθαι καὶ διὰ τὸ διάφορον ἐσχηκέναι ἐξαιρέτως τῷ θεῷ λόγῳ.
 Jo i 1 ἐπεὶ οὖν πρόκειται τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· σαφῶς ἰδεῖν, 30
 ἀρχῇ δὲ μετὰ μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν παροιμιῶν ἀποδεδόται
 cf. Pr viii 22 εἰρησθαι ἢ σοφία, καὶ ἔστι προεπιγοομένη ἢ σοφία τοῦ

αὐτὴν ἀπαγγέλλοντος λόγου, νοητέον τὸν λόγον ἐν τῇ ἀρχῇ, τοῦτ' ἔστι τῇ σοφίᾳ, αἰεὶ εἶναι· ὄντα δὲ ἐν τῇ σοφίᾳ, καλουμένη ἀρχῇ, μὴ κωλύεσθαι εἶναι πρὸς τὸν θεόν, καὶ αὐτὸν θεὸν τυγχάνοντα, καὶ οὐ γυμνῶς εἶναι αὐτὸν πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ ὄντα ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ εἶναι πρὸς τὸν θεόν. ἐπιφέρει γοῦν καὶ φησιν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· ἐδύνατο γὰρ εἰρηκέναι· Οὗτος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ἀλλ' ὡσπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὕτως καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο ὄντος ἐν τῇ ἀρχῇ· πάντα ^{cf. Psciii (civ)}

10 γὰρ ἐν σοφίᾳ ὁ θεὸς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐποίησε. καὶ ἔτι εἰς ²⁴ τὸ παραδέξασθαι τὸν λόγον ἰδίαν περιγραφὴν ἔχοντα, οἷον τυγχάνοντα ζῆν καθ' ἑαυτὸν, λεκτέον καὶ περὶ δυνάμεων, οὐ μόνον δυνάμεως· Τάδε λέγει κύριος τῶν δυνάμεων

15 ὀνομαζομένων, ὧν ἡ ἀνωτέρω καὶ κρείττων Χριστὸς ἦν, οὐ μόνον σοφία θεοῦ ἀλλὰ καὶ δύναμις προσαγορευόμενος. ^{cf. 1 Co i 24} ὡσπερ οὖν δυνάμεις θεοῦ πλείονές εἰσιν, ὧν ἐκάστη κατὰ περιγραφὴν, ὧν διαφέρει ὁ σωτὴρ, οὕτως καὶ λόγος, εἰ καὶ ὁ παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστι κατὰ περιγραφὴν ἐκτὸς ἡμῶν νοη-

20 θήσεται ὁ χριστὸς διὰ τὰ προεξητασμένα, ἐν ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ τὴν ὑπόστασιν ἔχων. ταῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκέσει εἰς τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

2 τῇ σοφίᾳ 1°] τῆς σοφίας pr. man. ut videtur

εὐεργετοῦντος, τὴν ἀγαθὸς προσηγορίαν ἔργοις δείξοντος,
 ὅταν γένηται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. καὶ τάχα τῇ
 1 Co xv 28 αὐτοῦ δικαιοσύνῃ ὁ σωτὴρ εὐτρεπίζει τὰ πάντα καιροῖς
 ἐπιτηδεύει καὶ λόγῳ καὶ τάξει καὶ κολάσεσι καὶ τοῖς, ἵν'
 οὕτως εἴπω, πνευματικοῖς αὐτοῦ ἰατρικοῖς βοηθήμασι, πρὸς 5
 τὸ χωρῆσαι ἐπὶ τέλει τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς· ἦν τινα
 Mc x 18 νοήσας πρὸς τὸν μονογενῆ λέγοντα· Διδάσκαλε ἀγαθέ·
 φησί· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεὸς,
 ὁ πατήρ. τὸ δ' ὁμοιον ἐν ἑτέροις ἐδείξαμεν καὶ ἐπὶ τοῦ
 μείζονά τινα εἶναι τοῦ δημιουργοῦ, δημιουργὸν μὲν ἐκλα- 10
 βόντες τὸν χριστὸν μείζονα δὲ τούτου τὸν πατέρα· οὗτος
 δὴ ὁ τὰ τσοῦατα τυγχάνων, ὁ παράκλητος, ὁ ἰλασμός, τὸ
 cf. He iv 15 ἰλαστήριον, συμπαθήσας ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν τῷ πεπει-
 ρᾶσθαι κατὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς
 ἁμαρτίας, μέγας ἐστὶν ἄρχιερεὺς, οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων μόνον 15
 cf. He ix 28 ἀλλὰ καὶ παντὸς λογικοῦ τὴν ἀπαξ θοσίαν προσενεχθείσαν
 He ii 9 ἑαυτὸν ἀνενεγκών· χωρὶς γὰρ θεοῦ ὑπὲρ πρῶτος ἐγεύσατο
 θανάτου, ὅπερ ἐν τισὶ κείται τῆς πρὸς Ἑβραίους ἀντι-
 γράφοις χάριτι θεοῦ. εἶτε δὲ χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ παντὸς
 ἐγεύσατο θανάτου, οὐ μόνον ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀπέθανεν 42
 ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν λογικῶν· εἶτε χάριτι θεοῦ
 ἐγεύσατο τοῦ ὑπὲρ παντὸς θανάτου, ὑπὲρ πάντων χωρὶς
 θεοῦ ἀπέθανε· χάριτι γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο
 θανάτου. καὶ γὰρ ἄτοπον ὑπὲρ ἀνθρωπίνων μὲν αὐτὸν
 φάσκειν ἁμαρτημάτων γεγεῦσθαι θανάτου, οὐκ ἔτι δὲ καὶ 25
 ὑπὲρ ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἁμαρτήμασι
 γεγεννημένου, οἷον ὑπὲρ ἄστρον, οὐδὲ τῶν ἄστρον πάντως
 καθαρῶν ὄντων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰωβ ἀνέγνωμεν·
 Job xxv 5 Ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ μὴ ἄρα ὑπερβολικῶς
 τοῦτο εἴρηται. διὰ τοῦτο μέγας ἐστὶν ἄρχιερεὺς, ἐπειδήπερ 30
 πάντα ἀποκαθίστησι τῇ τοῦ πατρὸς βασιλείᾳ, οἰκονομῶν
 τὰ ἐν ἐκάστῳ τῶν γενητῶν ἑλλιπῆ ἀναπληρωθῆναι πρὸς τὸ

χωρηῆσαι δόξαν πατρικὴν. οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς κατὰ τινα
 ἑτέραν παρὰ τὰ εἰρημμένα ἐπίνοιαν Ἰουδάς ὀνομάζεται, ἵνα
 οἱ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖοι μὴ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰακώβ Ἰούδα cf. Ro ii 29;
 Ge xlix 8
 Ἰουδαῖοι χρηματίζωσιν ἀλλὰ ἀπὸ τούτου, ὄντες αὐτοῦ
 5 ἀδελφοὶ καὶ αἰνοῦντες αὐτὸν, ἀντιλαμβάνομενοι τῆς ἐλευ-
 θερίας ἣν ἐλευθεροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ῥυσθέντες ἀπὸ τῶν
 ἐχθρῶν, αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τῷ νότῳ αὐτῶν ἐπιτιθέντος
 καὶ ὑποτάξαντος αὐτούς. ἀλλὰ καὶ πτερινίσας τὴν ἀντικει-
 μένην ἐνέργειαν, μόνος τε ὄρων τὸν πατέρα καὶ ὅτε ἄνθρωπος
 10 γεγένηται, Ἰακώβ ἐστι καὶ Ἰσραήλ. ἀφ' οὗ, ὥσπερ γινώ-
 μεθα φῶς φωτὸς ὄντος τοῦ κόσμου, οὕτως Ἰακώβ καλου-
 μένου Ἰακώβ, καὶ Ἰσραήλ ὀνομαζομένου Ἰσραήλ.

36 (41). Ἐπεὶ δὲ παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἀπὸ cf. 1 Reg viii;
 xxv 28
 βασιλείας ὃν ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ οὐ
 15 διὰ τοῦ θεοῦ ἄρξαντες αὐτὸν καὶ μὴ γνωρίζαντες τῷ θεῷ,
 πολέμους τε τοῦ κυρίου πολεμῶν ἐτοιμάζει εἰρήνην τῷ υἱῷ
 αὐτοῦ, λαῶ, τάχα διὰ τοῦτο Δαβὶδ προσαγορεύεται· καὶ
 μετὰ ταῦτα ῥάβδος, τοῖς δεομένοις ἐπιπόνου καὶ σκληροτέρας cf. Is xi 1
 ἀγωγῆς, καὶ μὴ ἐμπαρεσχηκόσιν ἑαυτοὺς τῇ ἀγάπῃ καὶ
 20 τῇ πραότητι τοῦ πατρός. διὰ τοῦτο ἐὰν ῥάβδος καλῆται,
 ἐξελεύσεται· οὐ γὰρ μένει ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐξω τῆς προη-
 γουμένης καταστάσεως εἶναι δοκεῖ. ἐξελθὼν δὲ καὶ γε-
 νόμενος ῥάβδος οὐ μένει ῥάβδος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ῥάβδον
 ἄνθος γίνεται ἀναβαῖνον, καὶ πέρασ τοῦ εἶναι ῥάβδος τὸ
 25 ἄνθος ἀποδείκνυται τοῖς διὰ τοῦ αὐτὸν γεγονέναι ῥάβδον
 ἐπισκοπῆς τετυχηκόσιν· ἐπισκέψεται γὰρ ὁ θεὸς ἐν ῥάβδῳ, Ps lxxxviii
 (lxxxix) 33 f.
 43 τῷ χριστῷ, τὰς ἀνομίας αὐτῶν ὧν ἐπισκέψεται. τὸ δὲ
 ἔλεος οὐ μὴ διασκεδάσει ἀπ' αὐτοῦ· αὐτὸν γὰρ ἐλεεῖ, ὅτε
 οὗς βούλεται ὁ υἱὸς ἐλεεῖσθαι ὁ πατὴρ ἐλεεῖ. ἔστι δὲ καὶ
 30 μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν λαμβάνειν ῥάβδον αὐτὸν γίνεσθαι καὶ
 ἄνθος, ἀλλὰ ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις κολάσεως, ἄνθος
 δὲ τοῖς σωζομένοις· βέλτιον δ' οἶμαι τὸ πρότερον. πλὴν

11 om. φῶς] add. in mg. 17 post τάχα] ins. δὲ 26 τετυχεῶσιν

τοῦτο προσθετόν κατὰ τὸν τόπον ὅτι τάχα διὰ τὸ τέλος, εἴ τιμι μὲν γίνεται ῥάβδος, ἐστὶ πάντως ἄνθος, οὐ μὴν εἴ τιμι ἄνθος, ἐκείνῳ πάντως καὶ ῥάβδος· εἴ μὴ ἄρα ἐπεὶ ἐστὶν ἄνθος τελειότερον τοῦ ἄνθους, καὶ τοῦ ἀνθέϊν ἐπὶ τῶν μηδέπω τελείως καρποφορούντων ὀνομαζομένου, οἱ τέλειοι 5 τὸ ὑπὲρ τὸ ἄνθος χωροῦσι τοῦ χριστοῦ, οἱ δὲ ῥάβδου αὐτοῦ πεπειραμένοι ἅμα τῇ ῥάβδῳ οὐ τῆς τελειότητος αὐτοῦ ἀλλὰ τοῦ ἄνθους τοῦ πρὸ τῶν καρπῶν αὐτοῦ μεταλήψονται. τελευταῖον πρὸ τοῦ λόγου ἦν λίθος ὁ χριστὸς, ἀποδοκιμαζόμενος ὑπὸ τῶν οἰκοδομῶν, καὶ εἰς κεφαλὴν 10 γωνίας κατατασσόμενος· ἐπεὶ γὰρ λίθοι ζῶντες οἰκοδομοῦνται ἐπὶ θεμελίῳ ἑτέροις λίθοις τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν μέρος τῆς ἐκ λίθων ζῶντων ἐν χώρᾳ ζῶντων οἰκοδομῆς, λίθος προσαγορεύεται. ταῦτα 15 δὲ ἡμῖν πάντα εἴρηται τὸ τῶν πολλῶν ἀποκληρωτικὸν καὶ ἀβασάνιστον ἐλέγξει βουλομένοις, ὅτι τοσούτων ὀνομάτων εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων ἴστανται ἐπὶ μόνῃς τῆς λόγος ὀνομασίας, οὐκ ἐξετάζοντες τί δήποτε λόγος εἶναι θεὸς ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν πατέρα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἀναγέ- 20 γραπται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

37. (42) Ὡσπερ τοίνυν παρὰ τὴν ἐνέργειαν ἐκ τοῦ φωτίζειν τὸν κόσμον, οὗ φῶς ἐστὶ, φῶς κόσμου προσαγορεύεται, καὶ παρὰ τὸ ποιεῖν ἀποτίθεσθαι τὴν νεκρότητα τοῦς γησιῶς αὐτῷ προσιόντας καὶ ἀναλαμβάνειν καινότητα 25 ζωῆς ἀνισταμένους ἀνάστασις καλεῖται, καὶ παρ' ἑτέραν πράξιν ποιμὴν καὶ διδάσκαλος καὶ βασιλεὺς, βέλος τε ἐκλεκτὸν καὶ δούλος, πρὸς τούτοις παράκλητος καὶ ἰλασμὸς καὶ ἰλαστήριον, οὕτως καὶ λόγος καὶ πᾶν ἄλογον ἡμῶν περιαιρῶν καὶ κατὰ ἀλήθειαν λογικοὺς κατασκευάζων, πάντα 30 εἰς δόξαν θεοῦ πράττοντας μέχρι τοῦ ἐσθίειν καὶ τοῦ πίνειν, εἰς δόξαν θεοῦ ἐπιτελοῦντας διὰ τὸν λόγον καὶ τὰ κοινω- 44 νικώτερα καὶ τελειότερα τοῦ βίου ἔργα. εἴ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ ἀνιστάμεθα καὶ φωτιζόμεθα, τάχα δὲ καὶ ποιμαινό-

cf. Ps cxvii
(cxviii) 22

cf. 1 Pet ii 5;
Eph ii 20

cf. Jo i 1, 3

1 Co x 31

μεθα ἢ βασιλευόμεθα, δῆλον ὅτι καὶ ἐνθέως λογικοὶ γινό-
 μεθα, τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα καὶ τὴν νεκρότητα ἀφανίζοντος
 αὐτοῦ καθὼς λόγος ἐστὶ καὶ ἀνάστασις. ἐπίστησον δὲ εἰ
 μετέχουσί πως αὐτοῦ πάντες ἄνθρωποι καθὼς λόγος ἐστὶ.
 5 διόπερ ζητεῖσθαι οὐκ ἔξω τῶν ζητούντων ὑπὸ τῶν εὐρεῖν
 αὐτὸν προαιρουμένων διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, λέγων·
 Μὴ εἶπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν Ro x 6 ff.
 οὐρανόν; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν καταγαγεῖν ἢ Τίς καταβήσεται cf. Deut xxx
 εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. 12 ff.
 10 ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστὶ σφόδρα
 ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὡς τοῦ αὐτοῦ
 ὄντος Χριστοῦ καὶ ῥήματος τοῦ ζητουμένου. ἀλλὰ καὶ ὅτε
 αὐτός φησιν ὁ κύριος· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, Jo xv 22
 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχουσαν νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς
 15 ἁμαρτίας αὐτῶν· οὐκ ἄλλο νοητέον ἢ ὅτι ὁ λόγος φησὶν
 οἷς οὐδέπω συμπεπλήρωται μὴ εἶναι ἁμαρτίαν, τούτους δὲ
 ἐνόχους αὐτῆς τυγχάνει, οἱ ἂν μετεσχηκότες ἦδη αὐτοῦ
 πράττωσι παρὰ τὰς ἐννοίας τὰς ἐξ ὧν οὗτος ἐν ἡμῖν συμ-
 πληροῦται, καὶ μόνως οὕτως ἀληθές τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ
 20 ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχουσαν. φέρε γὰρ ἐπὶ
 Ἰησοῦ τοῦ ὄρατοῦ, ὡς οἱ πολλοὶ οἰήσονται, τοῦτ' ἐξετα-
 ζέσθω πῶς δὲ ἀληθές τὸ μὴ ἔχειν ἁμαρτίαν τούτους, οἷς
 οὐκ ἐλήλυθε; πάντες γὰρ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ
 σωτήρος ἔσονται ἁμαρτίας πάσης ἀπολελυμένοι, ἐπεὶ οὐκ
 25 ἐληλύθει ὁ βλεπόμενος κατὰ σάρκα Ἰησοῦς. ἀλλὰ καὶ
 πάντες οἷς οὐδαμῶς ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ οὐχ ἔξουσι cf. Is lii 15
 ἁμαρτίαν, καὶ δῆλον ὅτι οἱ μὴ ἔχοντες ἁμαρτίαν κρίσει οὐχ
 ὑπόκεινται. λόγος δὲ ὁ ἐν ἀνθρώποις, οὗ μετέχειν εἰρήκα-
 μεν τὸ γένος ἡμῶν, διχῶς λέγεται, ἥτοι κατὰ τὴν συμπλή-
 30 ρωσιν τῶν ἐννοιῶν ἥτις ἐν παντὶ τῷ ὑπερβεβηκότη τὸν
 παῖδα τυγχάνει, ὑπεξαιρουμένων τῶν τεράτων, ἢ κατὰ τὴν
 ἀκρότητα ἥτις ἐν μόνοις τοῖς τελείοις εἴσκειται. κατὰ
 μὲν οὖν τὸ πρότερον τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς,
 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχουσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ

ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου
 θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. τὸ δέ· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία
 μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ· ἐν
 5 τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀναγεγραμμένον, συνεχέ-
 15 τата ὑπὸ τῶν πολλῶν φερόμενον ὡς νενοημένον, ἡμῖν οὐκ
 ἀβασάνιστον ἐστίον. ἔστω γὰρ τὸν πατέρα ταῦτα λέγειν,
 τίς οὐν ἡ καρδία αὐτοῦ, ἵνα ἀκολουθῶς τῇ καρδίᾳ ὁ ἀγαθὸς
 λόγος φανῆ; εἰ γὰρ ὁ λόγος οὐ δεῖται διηγήσεως, ὡς
 ἐκείνοι ὑπολαμβάνουσι, δῆλον ὅτι οὐδ' ἡ καρδία· ὅπερ ἐστὶν
 10 ἀτοπώτατον, νομίζειν τὴν καρδίαν ὁμοίως τῷ ἐν ἡμετέρῳ
 σώματι εἶναι μέρος τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὑπομνηστῆον αὐτοὺς
 ὅτι ὡσπερ χεὶρ καὶ βραχίον καὶ δάκτυλος ὀνομάζεται θεοῦ,
 οὐκ ἐρειδόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν εἰς ψιλὴν τὴν λέξιν ἀλλ'
 15 ἐξεταζόντων πῶς ταῦτα ὑγιῶς ἐκλαμβάνειν καὶ ἀξίως θεοῦ
 46 δεῖ, οὕτως καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ τὴν νοητικὴν αὐτοῦ καὶ
 λόγον τῶν ἐν ἐκείνῃ τῷ ἀπαγγελτικόν. τίς δὲ ἀπαγγέλλει
 τὴν βουλήν τοῦ πατρὸς τοῖς τῶν γεννητῶν ἀξίοις καὶ παρ'
 αὐτοὺς γεγενημένοις ἢ ὁ σωτὴρ; τάχα δὲ καὶ οὐ μάτην τὸ
 20 Ἐξηρεύξατο· μυρία γὰρ ἕτερα ἐδύνατο λέγεσθαι ἀντὶ τοῦ
 Ἐξηρεύξατο· προέβαλεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν·
 ἐλάλησεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· ἀλλὰ μήποτε
 ὡσπερ πνεύματός τινος ἀποκρύφου εἰς φανερόν πρόοδος
 25 ἐστὶν ἡ ἐργὴ τοῦ ἐρευγομένου, οἰονεὶ διὰ τούτου ἀναπνέον-
 39 τος, οὕτω τὰ τῆς ἀληθείας θεωρήματα οὐ συνέχων ὁ πατὴρ
 ἐρεύγεται, καὶ ποιεῖ τὸν τύπον αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ
 τοῦτο εἰκόνι καλουμένῳ τοῦ ἀοράτου θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν
 30 μου λόγον ἀγαθόν. Col i 15
 Ps xliiv (xliv) 2

39. Οὐ πάντῃ δὲ αὐτοῖς παραχωρητέον ὡς ὁμολογου-
 μένως ταῦτα ἀπαγγέλλοντος τοῦ θεοῦ. διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὁ

14 ταῦτα (sic)

20 ἀντι] quid scriptum sit in codice non

liquet

αὐτὴν ἀπαγγέλλοντος λόγου, νοητέον τὸν λόγον ἐν τῇ ἀρχῇ, τοῦτ' ἔστι τῇ σοφίᾳ, αἰεὶ εἶναι· ὄντα δὲ ἐν τῇ σοφίᾳ, καλουμένη ἀρχῇ, μὴ κωλύεσθαι εἶναι πρὸς τὸν θεόν, καὶ αὐτὸν θεὸν τυγχάνοντα, καὶ οὐ γυμνῶς εἶναι αὐτὸν πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ ὄντα ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ εἶναι πρὸς τὸν θεόν. ἐπιφέρει γοῦν καὶ φησιν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· ἐδύνατο γὰρ εἰρηκέναι· Οὗτος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ἀλλ' ὡσπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὕτως καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο ὄντος ἐν τῇ ἀρχῇ· πάντα ^{cf. Ps ciii (civ)}

10 γὰρ ἐν σοφίᾳ ὁ θεὸς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐποίησε. καὶ ἔτι εἰς ²⁴ τὸ παραδέξασθαι τὸν λόγον ἰδίαν περιγραφὴν ἔχοντα, οἷον τυγχάνοντα ζῆν καθ' ἑαυτὸν, λεκτέον καὶ περὶ δυνάμεων, οὐ μόνον δυνάμεως· Τάδε λέγει κύριος τῶν δυνάμεων·

15 ὀνομαζομένων, ὧν ἡ ἀνωτέρω καὶ κρείττων Χριστὸς ἦν, οὐ μόνον σοφία θεοῦ ἀλλὰ καὶ δύναμις προσαγορευόμενος. ^{cf. 1 Co i 24}

ὡσπερ οὖν δυνάμεις θεοῦ πλείονές εἰσιν, ὧν ἐκάστη κατὰ περιγραφὴν, ὧν διαφέρει ὁ σωτήρ, οὕτως καὶ λόγος, εἰ καὶ ὁ παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστι κατὰ περιγραφὴν ἐκτὸς ἡμῶν νοη-
 20 θήσεται ὁ χριστὸς διὰ τὰ προεξητασμένα, ἐν ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ τὴν ὑπόστασιν ἔχων. ταῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκέσει εἰς τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

2 τῇ σοφίᾳ 1°] τῆς σοφίας pr. man. ut videtur

τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν· τὰ ῥητὰ ἐκλεκτέον· κατὰ δὲ τὸ
 Jo x 8 δευτέρον· Πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ
 λησταί, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα, πρὸ γὰρ τῆς
 τελειώσεως τοῦ λόγου πάντα ψεκτὰ τὰ ἐν ἀνθρώποις, αἶτε
 ἐνδεῆ καὶ ἔλλιπῆ, οἷς τελείως οὐχ ὑπακοῦει τὰ ἐν ἡμῖν 5
 ἄλογα, πρόβατα τροπικώτερον εἰρημένα. καὶ τάχα κατὰ
 Jo i 14 μὲν τὸ πρότερον· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· κατὰ δὲ τὸ
 Jo i 1 δευτέρον· Θεὸς ἦν ὁ λόγος. τούτῳ δ' ἀκόλουθόν ἐστι 45
 ζητεῖν τί ἐστι μεταξὺ τοῦ· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ
 Θεὸς ἦν ὁ λόγος· ἐν τοῖς ἀνθρωπίνους ἰδεῖν, οἷον ἀναστοι- 10
 χειουμένου τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ γεγονέναι αὐτὸν σάρκα καὶ
 κατὰ βραχὺ λεπτυνομένου, ἕως γένηται ὅπερ ἦν ἐν ἀρχῇ,
 θεὸς λόγος ὁ πρὸς τὸν πατέρα· οὗ λόγου τὴν δόξαν εἶδεν
 ὁ Ἰωάννης ἀληθῶς μονογενοῦς ὡς ἀπὸ πατρός.

38. Δύναται δὲ καὶ ὁ λόγος υἱὸς εἶναι παρὰ τὸ 15
 ἀπαγγέλλειν τὰ κρύφια τοῦ πατρὸς ἐκείνου, ἀνάλογον τῷ
 καλουμένῳ νῖφ λόγῳ νοῦ τυγχάνοντος. ὡς γὰρ ὁ παρ'
 ἡμῖν λόγος ἄγγελός ἐστι τῶν ὑπὸ τοῦ νοῦ ὀρωμένων, οὕτως
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐγνωκὸς τὸν πατέρα, οὐδενὸς τῶν γεινητῶν
 προσβαλεῖν αὐτῷ χωρὶς ὀδηγοῦ δυναμένου, ἀποκαλύπτει 20
 Mt xi 27 ὃν ἔγνω πατέρα. Οὐδεὶς γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ
 cf. Is ix 6 υἱὸς καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· καὶ καθὼ λόγος ἐστὶ
 μεγάλης τυγχάνει βουλῆς ἄγγελος ὢν, οὗ ἐγενήθη ἡ ἀρχὴ
 cf. Ap xix 11 τὸν σταυρόν. ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει ἐπὶ λευκοῦ ἵππου 25
 καθέζεσθαι λέγεται λόγος πιστὸς καὶ ἀληθινός, ὡς οἶμαι
 παριστᾶν τὸ σαφὲς τῆς φωνῆς ὃ ἠχεῖται ὁ ἡμῖν ἐπιδημῶν
 ἀληθείας λόγος. οὗ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ δεῖξαι ὅτι
 ἐπὶ τῆς φωνῆς πολλαχοῦ τῆς γραφῆς, ἐν ἧ ἔστι τὰ προ-
 κείμενα δι' ὧν ὠφελούμεθα θείων μαθημάτων ἀκροώμενοι, 30
 κεῖται ἡ ἵππος προσηγορία. μόνον δὲ ἐνὸς καὶ δευτέρου
 ὑπομνηστέον, τοῦ Ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν· καί· Οὗτοι

Ps xxxii
 (xxiii) 17
 Ps xix (xx) 8

ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου
 θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. τὸ δέ· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία
 μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ· ἐν
 5 τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀναγεγραμμένον, συνεχέ-
 15 τата ὑπὸ τῶν πολλῶν φερόμενον ὡς νενοημένον, ἡμῖν οὐκ
 ἀβασάνιστον ἑατέον. ἔστω γὰρ τὸν πατέρα ταῦτα λέγειν,
 τίς οὖν ἡ καρδία αὐτοῦ, ἵνα ἀκολουθῶς τῇ καρδίᾳ ὁ ἀγαθὸς
 λόγος φανῆ; εἰ γὰρ ὁ λόγος οὐ δεῖται διηγήσεως, ὡς
 ἐκεῖνοι ὑπολαμβάνουσι, δῆλον ὅτι οὐδ' ἡ καρδία· ὅπερ ἐστὶν
 10 ἀτοπώτατον, νομίζειν τὴν καρδίαν ὁμοίως τῷ ἐν ἡμετέρῳ
 σώματι εἶναι μέρος τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὑπομνηστῆον αὐτοὺς
 ὅτι ὡσπερ χεὶρ καὶ βραχίον καὶ δάκτυλος ὀνομάζεται θεοῦ,
 οὐκ ἐρειδόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν εἰς ψιλὴν τὴν λέξιν ἀλλ'
 15 ἐξεταζόντων πῶς ταῦτα ὑγιῶς ἐκλαμβάνειν καὶ ἀξίως θεοῦ
 46 δεῖ, οὕτως καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ τὴν νοητικὴν αὐτοῦ καὶ
 λόγον τῶν ἐν ἐκείνῃ τῷ ἀπαγγελτικόν. τίς δὲ ἀπαγγέλλει
 τὴν βουλήν τοῦ πατρὸς τοῖς τῶν γεννητῶν ἀξίοις καὶ παρ'
 αὐτοὺς γεγενημένοις ἢ ὁ σωτὴρ; τάχα δὲ καὶ οὐ μάτην τὸ
 20 Ἐξηρεύξατο· μυρία γὰρ ἕτερα ἐδύνατο λέγεσθαι ἀντὶ τοῦ
 Ἐξηρεύξατο· προέβαλεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν·
 ἐλάλησεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· ἀλλὰ μήποτε
 ὡσπερ πνεύματός τινος ἀποκρύφου εἰς φανερόν προόδός
 25 ἐστὶν ἡ ἐργὴ τοῦ ἐρευγομένου, οἰονεὶ διὰ τούτου ἀναπνεόν-
 25 τος, οὕτω τὰ τῆς ἀληθείας θεωρήματα οὐ συνέχων ὁ πατὴρ
 ἐρεύγεται, καὶ ποιεῖ τὸν τύπον αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ
 τοῦτο εἰκόνι καλουμένῳ τοῦ ἀοράτου θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν
 Col i 15
 ἵνα συμπεριφερόμενοι τῇ τῶν πολλῶν ἐκδοχῇ παραδεξώ-
 30 μου λόγον ἀγαθόν. μέθα ἀπὸ τοῦ πατρὸς λέγεσθαι τό· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία
 Ps xlv
 (xlv) 2

39. Οὐ πάντῃ δὲ αὐτοῖς παραχωρητέον ὡς ὁμολογου-
 μένως ταῦτα ἀπαγγέλλοντος τοῦ θεοῦ. διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὁ

14 ταῦτα (sic)

20 ἀντι] quid scriptum sit in codice non

liquet

- εὐεργετοῦντος, τὴν ἀγαθὸς προσηγορίαν ἔργοις δείξοντος, ὅταν γένηται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. καὶ τάχα τῇ αὐτοῦ δικαιοσύνῃ ὁ σωτὴρ εὐτρεπίζει τὰ πάντα καιροῖς ἐπιτηδεύεις καὶ λόγῳ καὶ τάξει καὶ κολάσει καὶ τοῖς, ἕν' οὕτως εἶπω, πνευματικοῖς αὐτοῦ ἱατρικοῖς βοηθήμασι, πρὸς 5 τὸ χωρῆσαι ἐπὶ τέλει τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς· ἦν τινα νοήσας πρὸς τὸν μονογενῆ λέγοντα· Διδάσκαλε ἀγαθέ· φησί· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεὸς, ὁ πατήρ. τὸ δ' ὅμοιον ἐν ἑτέροις ἐδείξαμεν καὶ ἐπὶ τοῦ μείζονά τινα εἶναι τοῦ δημιουργοῦ, δημιουργὸν μὲν ἐκλα- 10 βόντες τὸν χριστὸν μείζονα δὲ τούτου τὸν πατέρα· οὗτος δὲ ὁ τὰ τοσαῦτα τυγχάνων, ὁ παράκλητος, ὁ ἰλασμὸς, τὸ
- cf. He iv 15 Ἰλαστήριον, συμπαθήσας ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν τῷ πεπει-
 ρᾶσθαι κατὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς
 ἀμαρτίας, μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων μόνον 15
- cf. He ix 28 ἀλλὰ καὶ παντὸς λογικοῦ τὴν ἅπαξ θυσίαν προσερχθεῖσαν
 He ii 9 ἑαυτὸν ἀνενεγκών· χωρὶς γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο
 θανάτου, ὅπερ ἔν τισι κείται τῆς πρὸς Ἑβραίους ἀντι-
 γράφους χάριτι θεοῦ. εἴτε δὲ χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ παντὸς
 ἐγεύσατο θανάτου, οὐ μόνον ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀπέθανεν 42
 ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν λογικῶν· εἴτε χάριτι θεοῦ
 ἐγεύσατο τοῦ ὑπὲρ παντὸς θανάτου, ὑπὲρ πάντων χωρὶς
 θεοῦ ἀπέθανε· χάριτι γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο
 θανάτου. καὶ γὰρ ἄτοπον ὑπὲρ ἀνθρωπίνων μὲν αὐτὸν
 φάσκειν ἀμαρτημάτων γεγεῖσθαι θανάτου, οὐκ ἔτι δὲ καὶ 25
 ὑπὲρ ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀμαρτήμασι
 γεγεννημένον, οἷον ὑπὲρ ἄστρον, οὐδὲ τῶν ἄστρον πάντως
 καθαρῶν ὄντων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰωβ ἀνέγνωμεν·
 Job xxv 5 Ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ μὴ ἄρα ὑπερβολικῶς
 τοῦτο εἴρηται. διὰ τοῦτο μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, ἐπειδήπερ 30
 πάντα ἀποκαθίστησι τῇ τοῦ πατρὸς βασιλείᾳ, οἰκονομῶν
 τὰ ἐν ἐκάστῳ τῶν γενιῶν ἑλληπῆ ἀναπληρωθῆναι πρὸς τὸ

χωρηῆσαι δόξαν πατρικὴν. οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς κατὰ τινα
 5 ἑτέραν παρὰ τὰ εἰρημένα ἐπίνοιαν Ἰουδας ὀνομάζεται, ἵνα
 οἱ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖοι μὴ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰακώβ Ἰούδα cf. Ro ii 29;
 Ge xlix 8
 Ἰουδαῖοι χρηματίζωσιν ἀλλὰ ἀπὸ τούτου, ὄντες αὐτοῦ
 10 ἀδελφοὶ καὶ αἰνοῦντες αὐτὸν, ἀντιλαμβάνομενοι τῆς ἐλευ-
 θερίας ἣν ἐλευθεροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ῥυσθέντες ἀπὸ τῶν
 ἐχθρῶν, αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τῷ νώτῳ αὐτῶν ἐπιτιθέντος
 καὶ ὑποτάξαντος αὐτούς. ἀλλὰ καὶ πτερνίσας τὴν ἀντικει-
 μένην ἐνέργειαν, μόνος τε ὄρων τὸν πατέρα καὶ ὅτε ἄνθρωπος
 15 γεγένηται, Ἰακώβ ἐστὶ καὶ Ἰσραήλ. ἀφ' οὗ, ὥσπερ γινό-
 μεθα φῶς φωτὸς ὄντος τοῦ κόσμου, οὕτως Ἰακώβ καλου-
 μένου Ἰακώβ, καὶ Ἰσραήλ ὀνομαζομένου Ἰσραήλ.

36 (41). Ἐπεὶ δὲ παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἀπὸ cf. 1 Reg viii;
 xxv 28
 βασιλείως ὃν ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ οὐ
 15 διὰ τοῦ θεοῦ ἄρξαντες αὐτὸν καὶ μὴ γνωρίζαντες τῷ θεῷ,
 πολέμους τε τοῦ κυρίου πολεμῶν ἐτοιμάζει εἰρήνην τῷ υἱῷ
 αὐτοῦ, λαῷ, τάχα διὰ τοῦτο Δαβὶδ προσαγορεύεται καὶ
 μετὰ ταῦτα ῥάβδος, τοῖς δεομένοις ἐπιπόνου καὶ σκληροτέρας cf. 1s xi 1
 ἀγωγῆς, καὶ μὴ ἐμπαρειαχκόσιν ἑαυτοὺς τῇ ἀγάπῃ καὶ
 20 τῇ πραύτητι τοῦ πατρός. διὰ τοῦτο ἐὰν ῥάβδος καλῆται,
 ἐξελεύσεται. οὐ γὰρ μένει ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐξω τῆς προη-
 γουμένης καταστάσεως εἶναι δοκεῖ. ἐξελθὼν δὲ καὶ γε-
 νόμενος ῥάβδος οὐ μένει ῥάβδος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ῥάβδον
 25 ἄνθος γίνεται ἀναβαῖνον, καὶ πέρασ τοῦ εἶναι ῥάβδος τὸ
 ἄνθος ἀποδείκνυται τοῖς διὰ τοῦ αὐτὸν γεγονέναι ῥάβδον
 ἐπισκοπῆς τετυχηκόσιν. ἐπισκέψεται γὰρ ὁ θεὸς ἐν ῥάβδῳ, Ps lxxxviii
 (lxxxix) 33 f.
 43 τῷ χριστῷ, τὰς ἀνομίας αὐτῶν ὧν ἐπισκέψεται. τὸ δὲ
 ἔλεος οὐ μὴ διασκεδάσει ἀπ' αὐτοῦ. αὐτὸν γὰρ ἐλεεῖ, ὅτε
 οὓς βούλεται ὁ υἱὸς ἐλεεῖσθαι ὁ πατὴρ ἐλεεῖ. ἐστὶ δὲ καὶ
 30 μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν λαμβάνειν ῥάβδον αὐτὸν γίνεσθαι καὶ
 ἄνθος, ἀλλὰ ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις κολάσεως, ἄνθος
 δὲ τοῖς σωζομένοις. βέλτιον δ' οἶμαι τὸ πρότερον. πλὴν

11 om. φῶς] add. in mg. 17 post τάχα] ins. δὲ 26 τετυχεῶσιν

- τοῦτο προσθετόν κατὰ τὸν τόπον ὅτι τάχα διὰ τὸ τέλος, εἴ τιμι μὲν γίνεται ῥάβδος, ἐστὶ πάντως ἄνθος, οὐ μὴν εἴ τιμι ἄνθος, ἐκείνῳ πάντως καὶ ῥάβδος· εἴ μὴ ἄρα ἐπεὶ ἐστὶν ἄνθος τελειότερον τοῦ ἄνθους, καὶ τοῦ ἀνθεῖν ἐπὶ τῶν μηδέπω τελείως καρποφορούντων ὀνομαζομένου, οἱ τέλειοι 5 τὸ ὑπὲρ τὸ ἄνθος χωροῦσι τοῦ χριστοῦ, οἱ δὲ ῥάβδου αὐτοῦ πεπειραμένοι ἅμα τῇ ῥάβδῳ οὐ τῆς τελειότητος αὐτοῦ ἀλλὰ τοῦ ἄνθους τοῦ πρὸ τῶν καρπῶν αὐτοῦ μεταλήφονται. τελευταῖον πρὸ τοῦ λόγου ἦν λίθος ὁ χριστὸς, ἀποδοκιμαζόμενος ὑπὸ τῶν οἰκοδόμων, καὶ εἰς κεφαλὴν 10
- cf. Ps cxvii (cxviii) 22
cf. 1 Pet ii 5; Eph ii 20
γωνίας κατατασσόμενος· ἐπεὶ γὰρ λίθοι ζῶντες οἰκοδομοῦνται ἐπὶ θεμελίῳ ἑτέροις λίθοις τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν μέρος τῆς ἐκ λίθων ζώντων ἐν χώρᾳ ζώντων οἰκοδομῆς, λίθος προσαγορεύεται. ταῦτα 15 δὲ ἡμῖν πάντα εἴρηται τὸ τῶν πολλῶν ἀποκληρωτικὸν καὶ ἀβασάνιστον ἐλέγξει βουλομένοις, ὅτι τοσούτων ὀνομάτων εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων ἴστανται ἐπὶ μόνῃς τῆς λόγος
- cf. Jo i 1, 3
ὀνομασίας, οὐκ ἐξετάζοντες τί δήποτε λόγος εἶναι θεὸς ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν πατέρα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἀναγέ- 20 γραπται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.
37. (42) Ὡσπερ τοίνυν παρὰ τὴν ἐνέργειαν ἐκ τοῦ φωτίζειν τὸν κόσμον, οὗ φῶς ἐστὶ, φῶς κόσμον προσαγορεύεται, καὶ παρὰ τὸ ποιεῖν ἀποτίθεσθαι τὴν νεκρότητα τοὺς γνησίως αὐτῷ προσιόντας καὶ ἀναλαμβάνειν καινότητα 25 ζωῆς ἀνισταμένους ἀνάστασις καλεῖται, καὶ παρ' ἑτέραν πρᾶξιν ποιμὴν καὶ διδάσκαλος καὶ βασιλεὺς, βέλος τε ἐκλεκτὸν καὶ δούλος, πρὸς τούτοις παράκλητος καὶ ἰλασμός καὶ ἰλαστήριον, οὕτως καὶ λόγος καὶ πᾶν ἄλογον ἡμῶν περιαιρῶν καὶ κατὰ ἀλήθειαν λογικὸς κατασκευάζων, πάντα 30 εἰς δόξαν θεοῦ πράττοντας μέχρι τοῦ ἐσθίειν καὶ τοῦ πίνειν, εἰς δόξαν θεοῦ ἐπιτελοῦντας διὰ τὸν λόγον καὶ τὰ κοινω- 44 νικώτερα καὶ τελειότερα τοῦ βίου ἔργα. εἴ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ ἀνιστάμεθα καὶ φωτιζόμεθα, τάχα δὲ καὶ ποιμαινό-
- 1 Co x 31

μεθα ἢ βασιλευόμεθα, δῆλον ὅτι καὶ ἐνθέως λογικοὶ γινόμεθα, τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα καὶ τὴν νεκρότητα ἀφανίζοντος αὐτοῦ καθὼς λόγος ἐστὶ καὶ ἀνάστασις. ἐπίστησον δὲ εἰ μετέχουσί πως αὐτοῦ πάντες ἄνθρωποι καθὼς λόγος ἐστὶ.

5 διόπερ ζητεῖσθαι οὐκ ἔξω τῶν ζητούντων ὑπὸ τῶν εὐρεῖν αὐτὸν προαιρουμένων διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, λέγων· Μὴ εἶπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν καταγαγεῖν ἢ Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ro x 6 ff.
cf. Deut xxx
12 ff.

10 ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστι σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος Χριστοῦ καὶ ῥήματος τοῦ ζητουμένου. ἀλλὰ καὶ ὅτε αὐτός φησιν ὁ κύριος· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, Jo xv 22

15 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχουσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν· οὐκ ἄλλο νοητέον ἢ ὅτι ὁ λόγος φησὶν οἷς οὐδέπω συμπεπλήρωται μὴ εἶναι ἁμαρτίαν, τούτους δὲ ἐνόχους αὐτῆς τυγχάνειν, οἱ ἂν μετεσχηκότες ἦδη αὐτοῦ πράττωσι παρὰ τὰς ἐννοίας τὰς ἐξ ὧν οὗτος ἐν ἡμῖν συμπληροῦται, καὶ μόνως οὕτως ἀληθές τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ

20 ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχουσαν. φέρε γὰρ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ ὁρατοῦ, ὡς οἱ πολλοὶ οἰήσονται, τοῦτ' ἐξεταζέσθω πῶς δὲ ἀληθές τὸ μὴ ἔχειν ἁμαρτίαν τούτους, οἷς οὐκ ἐλήλυθε; πάντες γὰρ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτήρος ἔσονται ἁμαρτίας πάσης ἀπολελυμένοι, ἐπεὶ οὐκ

25 ἐληλύθει ὁ βλεπόμενος κατὰ σάρκα Ἰησοῦς. ἀλλὰ καὶ πάντες οἷς οὐδαμῶς ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ οὐχ ἔξουσιν ἁμαρτίαν, καὶ δῆλον ὅτι οἱ μὴ ἔχοντες ἁμαρτίαν κρίσει οὐχ ὑπόκεινται. λόγος δὲ ὁ ἐν ἀνθρώποις, οὗ μετέχειν εἰρήκαμεν τὸ γένος ἡμῶν, διχῶς λέγεται, ἥτοι κατὰ τὴν συμπλή-

30 ρωσιν τῶν ἐννοιῶν ἥτις ἐν παντὶ τῷ ὑπερβεβηκότη τὸν παῖδα τυγχάνει, ὑπεξαιρουμένων τῶν τεράτων, ἢ κατὰ τὴν ἀκρότητα ἥτις ἐν μόνοις τοῖς τελείοις εἴρσκειται. κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχουσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ

τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν· τὰ ῥητὰ ἐκλεκτέον· κατὰ δὲ τὸ
 Jo x 8 δεύτερον· Πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ
 ληστοὶ, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. πρὸ γὰρ τῆς
 τελειώσεως τοῦ λόγου πάντα ψεκτὰ τὰ ἐν ἀνθρώποις, ἅτε
 ἐνδεῆ καὶ ἔλλιπῃ, οἷς τελείως οὐχ ὑπακούει τὰ ἐν ἡμῖν 5
 ἄλογα, πρόβατα τροπικώτερον εἰρημένα. καὶ τὰχα κατὰ
 Jo i 14 μὲν τὸ πρότερον· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· κατὰ δὲ τὸ
 Jo i 17 δεύτερον· Θεὸς ἦν ὁ λόγος. τούτῳ δ' ἀκολουθὸν ἐστὶ 45
 ζητεῖν τί ἐστὶ μεταξὺ τοῦ· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ
 Θεὸς ἦν ὁ λόγος· ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἰδεῖν, οἷον ἀναστοι- 10
 χειομένου τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ γεγονέναι αὐτὸν σάρκα καὶ
 κατὰ βραχὺ λεπτυνομένου, ἕως γένηται ὅπερ ἦν ἐν ἀρχῇ,
 θεὸς λόγος ὁ πρὸς τὸν πατέρα· οὐ λόγου τῆν δόξαν εἶδεν
 ὁ Ἰωάννης ἀληθῶς μονογενοῦς ὡς ἀπὸ πατρός.

38. Δύναται δὲ καὶ ὁ λόγος υἱὸς εἶναι παρὰ τὸ 15
 ἀπαγγέλλειν τὰ κρύφια τοῦ πατρὸς ἐκείνου, ἀνάλογον τῷ
 καλουμένῳ υἱῷ λόγῳ νοῦ τυγχάνοντος. ὡς γὰρ ὁ παρ'
 ἡμῖν λόγος ἄγγελός ἐστι τῶν ὑπὸ τοῦ νοῦ ὀρωμένων, οὕτως
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐγνωκὸς τὸν πατέρα, οὐδενὸς τῶν γενητῶν
 προσβαλεῖν αὐτῷ χωρὶς ὀδηγοῦ δυναμένου, ἀποκαλύπτει 20
 Mt xi 27 ὃν ἔγνω πατέρα. Οὐδεὶς γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ
 cf. Is ix 6 υἱὸς καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· καὶ καθὼ λόγος ἐστὶ
 μεγάλης τυγχάνει βουλῆς ἄγγελος ὢν, οὗ ἐγενήθη ἡ ἀρχὴ
 cf. Ap xix 11 ἐπὶ τοῦ ὄμμου αὐτοῦ· ἐβασίλευσε γὰρ διὰ τοῦ πεπονθέναι
 τὸν σταυρόν. ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει ἐπὶ λευκοῦ ἵππου 25
 καθέζεσθαι λέγεται λόγος πιστὸς καὶ ἀληθινός, ὡς οἶμαι
 παριστᾶν τὸ σαφὲς τῆς φωνῆς ὃ ἠχεῖται ὁ ἡμῖν ἐπιδημῶν
 ἀληθείας λόγος. οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ δεῖξαι ὅτι
 ἐπὶ τῆς φωνῆς πολλαχοῦ τῆς γραφῆς, ἐν ἧ ἔστι τὰ προ-
 κείμενα δι' ὧν ὠφελούμεθα θείων μαθημάτων ἀκροώμενοι, 30
 κείται ἡ ἵππος προσηγορία. μόνον δὲ ἐνὸς καὶ δευτέρου
 ὑπομνηστέον, τοῦ Ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν· καί· Οὐτοί

Ps xxxii
 (xxxiii) 17
 Ps xix (xx) 8

ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου
 θεοῦ ἡμῶν μεγαλυθησόμεθα. τὸ δὲ Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία ^{Ps xliiv}
 μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ· ἐν ^{(xlv) 2}
 τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀναγεγραμμένον, συνεχέ-
 5 τατα ὑπὸ τῶν πολλῶν φερόμενον ὡς νενοημένον, ἡμῖν οὐκ
 ἀβασάνιστον ἐατέον. ἔστω γὰρ τὸν πατέρα ταῦτα λέγειν,
 τίς οὖν ἡ καρδία αὐτοῦ, ἵνα ἀκολούθως τῇ καρδίᾳ ὁ ἀγαθὸς
 λόγος φαιῇ; εἰ γὰρ ὁ λόγος οὐ δεῖται διηγήσεως, ὡς
 ἐκείνοι ὑπολαμβάνουσι, δῆλον ὅτι οὐδ' ἡ καρδία ὅπερ ἐστὶν
 10 ἀτοπώτατον, νομίζειν τὴν καρδίαν ὁμοίως τῷ ἐν ἡμετέρῳ
 σώματι εἶναι μέρος τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὑπομηστέον αὐτοὺς
 ὅτι ὡσπερ χεὶρ καὶ βραχίον καὶ δάκτυλος ὀνομάζεται θεοῦ,
 οὐκ ἐρειδόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν εἰς ψιλὴν τὴν λέξιν ἀλλ'
 ἐξεταζόντων πῶς ταῦτα ὑγιῶς ἐκλαμβάνειν καὶ ἀξίως θεοῦ
 15 δεῖ, οὕτως καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ τὴν νοητικὴν αὐτοῦ καὶ
 46 προθετικὴν περὶ τῶν ὅλων δύναμιν ἐκληπτέον, τὸν δὲ
 λόγον τῶν ἐν ἐκείνῃ τῷ ἀπαγγελτικόν. τίς δὲ ἀπαγγέλλει
 τὴν βουλὴν τοῦ πατρὸς τοῖς τῶν γεννητῶν ἀξίοις καὶ παρ'
 αὐτοὺς γεγενημένοις ἢ ὁ σωτὴρ; τάχα δὲ καὶ οὐ μάτην τὸ
 20 Ἐξηρεύξατο· μυρία γὰρ ἕτερα ἐδύνατο λέγεσθαι ἀντὶ τοῦ
 Ἐξηρεύξατο· προέβαλεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν·
 ἐλάλησεν ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· ἀλλὰ μήποτε
 ὡσπερ πνεύματός τινος ἀποκρύφου εἰς φανερόν πρόοδος
 25 ἐστὶν ἡ ἐργὴ τοῦ ἐρευγομένου, οἰονεὶ διὰ τούτου ἀναπνεόν-
 25 τος, οὕτω τὰ τῆς ἀληθείας θεωρήματα οὐ συνέχων ὁ πατήρ
 ἐρεύγεται, καὶ ποιεῖ τὸν τύπον αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ
 τοῦτο εἰκόνι καλουμένῳ τοῦ ἀοράτου θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν ^{Col i 15}
 ἵνα συμπεριφερόμενοι τῇ τῶν πολλῶν ἐκδοχῇ παραδεξώ-
 μεθα ἀπὸ τοῦ πατρὸς λέγεσθαι τό· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία ^{Ps xliiv}
 30 μου λόγον ἀγαθόν. ^{(xlv) 2}

39. Οὐ πάντῃ δὲ αὐτοῖς παραχωρητέον ὡς ὁμολογου-
 μένως ταῦτα ἀπαγγέλλοντος τοῦ θεοῦ. διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὁ

14 ταῦτα (sic)

20 ἀντί] quid scriptum sit in codice non

liquet

προφήτης ἔσται λέγων πληρωθεὶς τοῦ πνεύματος καὶ προ-
 φερόμενος λόγον ἀγαθὸν περὶ προφητείας τῆς περὶ Χριστοῦ,
 Ps xlv (xlv) συνέχειν αὐτὸν οὐ δυνάμενος, τό· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία
 2 f. μου λόγον ἀγαθὸν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ·
 ἢ γλώσσά μου κάλαμος γραμματέως ὄξυγράφου· ὠραῖος 5
 κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· εἶτα πρὸς αὐτὸν
 τὸν χριστόν· Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου; πῶς γάρ,
 εἰ ὁ πατήρ ταῦτ' ἔλεγεν, ἐπέφερετο τῷ· Ἐξεχύθη ἡ χάρις
 ἐν χεῖλεσί σου· τό· Διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν
 Ps xlv (xlv) αἰῶνα· καὶ μετ' ὀλίγα· Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός, ὁ θεός 10
 8 σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου; ἀνθυ-
 πενέγκοι δέ τις βουλόμενος ἐκ τοῦ πατρὸς τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ
 Ps xlv (xlv) ἀπαγγέλλεσθαι τό· Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον
 11 τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σοῦ καὶ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς σου· οὐ γὰρ ὁ προφήτης πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐρεῖ 15
 τό· Ἄκουσον, θύγατερ. οὐ χαλεπὸν δὲ δεῖξαι καὶ ἀπὸ
 ἐτέρων ψαλμῶν ὅτι προσώπων γίνονται ἐπὶ πλείον ἐναλλα-
 γαί, ὥστε καὶ ἐνθάδε δύνασθαι ἀπὸ τοῦ· Ἄκουσον, θύγατερ·
 τὸν πατέρα λέγειν. παραθετέον δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ λόγου
 Ps xxxii (xxxiii) 6 ἐξέτασιν καὶ τό· Τῷ λόγῳ τοῦ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώ- 20
 θησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
 αὐτῶν· ἄπερ τινὲς ἠγοῦνται ἐπὶ τοῦ σωτήρος καὶ τοῦ ἀγίου
 τάσσεσθαι πνεύματος, δυνάμενα δηλοῦν τὸ λόγῳ θεοῦ τοὺς
 οὐρανοὺς ἐστερεῶσθαι, ὡς εἰ λέγοιμεν λόγῳ ἀρχιτεκτονικῷ
 τὴν οἰκίαν καὶ λόγῳ ναυπηγικῷ τὴν ναῦν γεγονέναι, οὕτως 25
 οὖν λόγῳ θεοῦ τοὺς οὐρανοὺς, θειοτέρου τυγχάνοντος σώματος 47
 καὶ διὰ τοῦτο καλουμένου στερεοῦ, οὐκ ἔχοντος τὸ ἐπιπολὺ
 βρυστὸν καὶ εὐδιάλυτον τῶν λοιπῶν καὶ κατωτέρω, ἐστερεῶ-
 σθαι καὶ διὰ τὸ διάφορον ἐσχηκέναι ἐξαίρετως τῷ θείῳ λόγῳ.
 Jo i i ἐπεὶ οὖν πρόκειται τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· σαφῶς ἰδεῖν, 30
 ἀρχὴ δὲ μετὰ μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν παροιμιῶν ἀποδέδοται
 cf. Pr viii 22 εἰρηῆσθαι ἢ σοφία, καὶ ἔστι προεπινοουμένη ἢ σοφία τοῦ

αὐτὴν ἀπαγγέλλοντος λόγου, νοητέον τὸν λόγον ἐν τῇ ἀρχῇ, τοῦτ' ἔστι τῇ σοφίᾳ, αἰεὶ εἶναι· ὄντα δὲ ἐν τῇ σοφίᾳ, καλουμένη ἀρχῇ, μὴ κωλύεσθαι εἶναι πρὸς τὸν θεόν, καὶ αὐτὸν θεὸν τυγχάνοντα, καὶ οὐ γυμνῶς εἶναι αὐτὸν πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ ὄντα ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ εἶναι πρὸς τὸν θεόν. ἐπιφέρει γοῦν καὶ φησιν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· ἐδύνατο γὰρ εἰρηκέναι· Οὗτος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ἀλλ' ὥσπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὕτως καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο ὄντος ἐν τῇ ἀρχῇ· πάντα cf. Psciii (civ)

10 γὰρ ἐν σοφίᾳ ὁ θεὸς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐποίησε. καὶ ἔτι εἰς ²⁴ τὸ παραδέξασθαι τὸν λόγον ἰδίαν περιγραφὴν ἔχοντα, οἷον τυγχάνοντα ζῆν καθ' ἑαυτὸν, λεκτέον καὶ περὶ δυνάμεων, οὐ μόνον δυνάμεως· Τάδε λέγει κύριος τῶν δυνάμεων· πολλαχοῦ κεῖται, λογικῶν τιμῶν θείων ζώων δυνάμεων

15 ὀνομαζομένων, ὧν ἡ ἀνωτέρω καὶ κρείττων Χριστὸς ἦν, οὐ μόνον σοφία θεοῦ ἀλλὰ καὶ δύναμις προσαγορευόμενος. cf. 1 Co i 24 ὥσπερ οὖν δυνάμεις θεοῦ πλείονές εἰσιν, ὧν ἑκάστη κατὰ περιγραφὴν, ὧν διαφέρει ὁ σωτὴρ, οὕτως καὶ λόγος, εἰ καὶ ὁ παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστι κατὰ περιγραφὴν ἐκτὸς ἡμῶν νοη-

20 θήσεται ὁ χριστὸς διὰ τὰ προεξητασμένα, ἐν ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ τὴν ὑπόστασιν ἔχων. ταῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκέσει εἰς τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

2 τῇ σοφίᾳ 1°] τῆς σοφίας pr. man. ut videtur

ΤΟΜΟΣ Β'.

Jo i r

 Hos i r
 Is ii r
 Jer xiv r

 1. Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. Αὐτάρκως κατὰ τὴν παροῦσαν δύναμιν, ἱερὲ ἀδελφὲ Ἀμβρόσιε, καὶ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μεμορφωμένε, ἐν τοῖς πρὸ τούτων διαλαβόντες τί ἐστὶν εὐαγγέλιον καὶ τίς ἡ ἀρχὴ, ἐν ᾗ ἦν ὁ λόγος, τίς τε ὁ λόγος ὁ ἐν ἀρχῇ, ἀκολουθῶς νῦν ἐπι- 5 σκοποῦμεν πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. χρήσιμον τοίνυν συναγαγεῖν εἰς τοῦτο λόγον ἀναγεγραμμένον γεγονέναι πρὸς τινας, οἶον· Λόγος κυρίου ὃς ἐγενήθη πρὸς Ὀσηῆ, τὸν τοῦ Βηθεὲλ· καί· Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμῶς, περὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ· καί· Ὁ 10 λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας. πῶς οὖν λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ὀσηῆ, καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμῶς, καὶ πάλιν ὁ λόγος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας ἐπισκοπητέον, ἵν' ὡς παρακείμενον εὐρεθῆναι δυνηθῆ πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. ὁ 15 μὲν οὖν πολὺς ἀπλούστερον ἐκλήψεται τὰ περὶ τῶν προφητῶν εἰρημένα ὡς λόγου κυρίου ἢ τοῦ λόγου γενομένου πρὸς αὐτούς. μήποτε δὲ ὡς φαμεν τόνδε τινὰ πρὸς τόνδε γίνεσθαι, οὕτως ὁ νῦν θεολογούμενος υἱὸς λόγος ἐγενήθη πρὸς Ὀσηῆ, ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτόν· κατὰ 20 μὲν τὴν ἱστορίαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βηθεὲλ, προφήτην Ὀσηῆ, κατὰ δὲ μυστικὸν λόγον πρὸς τὸν σωζόμενον, Ὀσηῆ γὰρ ἐρμηνεύεται Σωζόμενος, υἱὸν Βηθεὲλ, ὃς ἐρμηνεύεται Φρέατα· πηγῆς γὰρ ἐκ βάθους ἀναβλυστανοῦσης σοφίας θεοῦ ἕκαστος τῶν σωζομένων υἱὸς γίνεται. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν οὕτως 25

υἰὸν φρεάτων εἶναι τὸν ἅγιον, ἀπὸ τῶν ἀνδραγαθημάτων
 πολλαχοῦ υἰὸν ὀνομαζόμενον, παρὰ μὲν τὸ λάμπειν αὐτοῦ cf. Mt v 16;
Jo xii 36;
1 Th v 5
 τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, φωτὸς, παρὰ δὲ τὸ ἔχειν
 τὴν εἰρήνην τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, εἰρήνης· cf. Phil iv 7;
Lc x 6
 5 ἔτι δὲ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς σοφίας ὠφέλειαν, τέκνον σοφίας·
 Ἐδικαιώθη γὰρ, φησὶν, ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.
 49 οὕτως οὖν ὁ πάντα ἐρευνῶν θεῖον πνεύματι καὶ τὰ βάθη τοῦ
 θεοῦ, ὥστε ἀποφθέγγασθαι αὐτόν· Ὡ βάθος πλοῦτου καὶ Ro xi 33
 σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ· δύναται εἶναι φρεάτων υἱὸς πρὸς
 10 ὃν ὁ λόγος κυρίου γίνεται. ὁμοίως λόγος καὶ πρὸς Ἡσαΐαν
 ἔρχεται, διδάσκων τὰ ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἀπαντησόμενα τῇ
 Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱερουσαλήμ· ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸς Ἱερεμίαν
 θεῖον μετεωρισμῷ ἐπαρθέντα, ἐρμηνεύεται γὰρ Μετεωρισμὸς
 Ἰάω. ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς ἀνθρώπους πρότερον οὐ χωροῦντας
 15 τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, λόγου τυγχάνοντος, ἐπιδημίαν ὁ λόγος
 γίνεται· πρὸς δὲ τὸν θεὸν οὐ γίνεται, ὡς πρότερον οὐκ ὦν
 πρὸς αὐτόν, παρὰ δὲ τὸ αἰεὶ συνεῖναι τῷ πατρὶ λέγεται· Καὶ Jo i 1
 ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· οὐ γὰρ ἐγένετο πρὸς τὸν θεόν.
 καὶ ταῦτὸν ῥῆμα τὸ Ἦν τοῦ λόγου κατηγορεῖται, ὅτε ἐν ἀρχῇ
 20 ἦν καὶ ὅτε πρὸς τὸν θεὸν ἦν, οὔτε τῆς ἀρχῆς χωριζόμενος
 οὔτε τοῦ πατρὸς ἀπολειπόμενος, καὶ πάλιν οὔτε ἀπὸ τοῦ μη
 εἶναι ἐν ἀρχῇ γινόμενος ἐν ἀρχῇ οὔτε ἀπὸ τοῦ μη τυγχάνειν
 πρὸς τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι γινόμενος· πρό
 γὰρ παντὸς χρόνου καὶ αἰῶνος ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ
 25 λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. ἐπεὶ τοίνυν εἰς εὔρεσιν τοῦ· Καὶ
 ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· παρεθέμεθα λέξεις προφητικὰς,
 πῶς ἐγένετο πρὸς Ὡσηὲ καὶ Ἡσαΐαν καὶ Ἱερεμίαν, παρετηρή
 σαμέν τε οὐ τὴν τυχοῦσαν διαφορὰν τοῦ Ἐγενήθη καὶ Ἐγέν
 30 ηνετο πρὸς τὸ Ἦν, προσθήσομεν ὅτι ἐν μὲν τῷ πρὸς τοὺς
 προφήτας γίνεσθαι φωτίζει τοὺς προφήτας τῷ φωτὶ τῆς
 γνώσεως, ποιῶν αὐτοὺς ἅτε ἔμπροσθεν βλέποντας, ὁρᾶν ἂ
 πρὸ αὐτοῦ οὐ κατενόουν· πρὸς δὲ τὸν θεὸν τὸ Θεὸς ἐστὶ
 τυγχάνων ἀπὸ τοῦ εἶναι πρὸς αὐτόν. καὶ τάχα τοιαύτην τιὰ

Jo i i

τάξιν ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ ἰδὼν οὐ προέταξε τό· Θεὸς ἦν ὁ λόγος· τοῦ· Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ὅσον ἐπὶ ταῖς ἀποφάσεσιν οὐδὲν ἂν κωλυθέντος τοῦ εἰρμού πρὸς τὸ καθ' αὐτὸ ἰδεῖν ἐκάστου τῶν ἀξιωματῶν τὴν δύναμιν· ἐν γὰρ ἀξίωμα τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ δεύτερον τό· Ὁ λόγος 5 ἦν πρὸς τὸν θεόν· καὶ ἐξῆς· Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· ἀλλ' ἐπεὶ τάχα τάξιν τινὰ δηλοῖ τὸ πρῶτον τετάχθαι τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· κατὰ τὸ οὕτως ἐξῆς τό· Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· καὶ τρίτον τό· Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· διὰ τοῦτο, ἵνα δυναθῇ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν θεόν εἶναι ὁ λόγος 10 νοηθῆναι γινόμενος θεός, λέγεται· Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ἔπειτα· Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

2. Πάνυ δὲ παρατετηρημένως καὶ οὐχ ὡς ἑλληνικὴν 50 ἀκριβολογίαν οὐκ ἐπιστάμενος ὁ Ἰωάννης ὅπου μὲν τοῖς ἄρθροις ἐχρήσατο ὅπου δὲ ταῦτα ἀπεσιώπησεν, ἐπὶ μὲν τοῦ 15 λόγου προστιθεὶς τὸ Ὁ, ἐπὶ δὲ τῆς θεὸς προσηγορίας ὅπου μὲν τιθεὶς ὅπου δὲ διαιωῶν. τίθησι μὲν γὰρ τὸ ἄρθρον ὅτε ἢ θεὸς ὀνομασία ἐπὶ τοῦ ἀγενήτου τάσσεται τῶν ὄλων αἰτίου, σιωπᾷ δὲ αὐτὸ ὅτε ὁ λόγος θεὸς ὀνομάζεται. ὡς δὲ 20 διαφέρει κατὰ τούτους τοὺς τόπους ὁ θεὸς καὶ θεός, οὕτως ὁ μήποτε διαφέρει ὁ λόγος καὶ λόγος. ὃν τρόπον γὰρ ὁ ἐπὶ πᾶσι θεὸς ὁ θεὸς καὶ οὐχ ἀπλῶς θεός, οὕτως ἢ πηγῇ τοῦ ἐν ἐκάστῳ τῶν λογικῶν λόγου ὁ λόγος, τοῦ ἐν ἐκάστῳ λόγου οὐκ ἂν κυρίως ὁμοίως τῷ πρώτῳ ὀνομασθέντος καὶ λεχθέντος ὁ λόγος. καὶ τὸ πολλοὺς φιλοθέους εἶναι εὐχομένους 25 ταράσσον, εὐλαβουμένους δύο ἀναγορεῦσαι θεοὺς καὶ παρὰ τοῦτο περιπίπτοντας ψευδέσι καὶ ἀσεβέσι δόγμασιν, ἧτοι ἀρνούμενους ἰδιότητα υἱοῦ ἑτέραν παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς, ὁμολογοῦντας θεὸν εἶναι τὸν μέχρι ὀνόματος παρ' αὐτοῖς υἱὸν προσαγορευόμενον, ἢ ἀρνούμενους τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ 30 τιθέντας δὲ αὐτοῦ τὴν ἰδιότητα καὶ τὴν οὐσίαν κατὰ περιγραφὴν τυγχάνουσαν ἑτέραν τοῦ πατρὸς, ἐντεῦθεν λύεσθαι δύναται. λεκτέον γὰρ αὐτοῖς ὅτι τότε μὲν αὐτόθεος ὁ θεός ἐστι, διόπερ καὶ ὁ σωτήρ φησιν ἐν τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ·

ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν· πᾶν δὲ τὸ Jo xvii 3
παρὰ τὸ αὐτόθεος μετοχῇ τῆς ἐκείνου θεότητος θεοποιούμενον
οὐχ ὁ θεὸς ἀλλὰ θεὸς κυριώτερον ἢ λέγοιτο, ᾧ πάντως ὁ
πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἅτε πρῶτος τῷ πρὸς τὸν θεὸν cf. Col i 15

- 51 εἶναι σπάσας τῆς θεότητος εἰς ἑαυτὸν, ἐστὶ τιμιώτερος τοῖς
λοιποῖς παρ' αὐτὸν θεοῖς ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστι κατὰ τὸ λεγόμενον·
Θεὸς θεῶν κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν· Ps xlix (l) 1
διακονήσας τὸ γενέσθαι θεοῖς, ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀρύσας εἰς τὸ
θεοποιηθῆναι αὐτοῖς, ἀφθόνως κἀκείνοις κατὰ τὴν αὐτοῦ
10 χρηστότητα μεταδιδούς. ἀληθινὸς οὖν θεὸς ὁ θεός, οἱ δὲ κατ'
ἐκείνον μορφούμενοι θεοὶ ὡς εἰκόνες πρωτοτύπου· ἀλλὰ
πάλιν τῶν πλειόνων εἰκόνων ἢ ἀρχέτυπος εἰκὼν ὁ πρὸς τὸν
θεὸν ἐστὶ λόγος ὃς ἐν ἀρχῇ ἦν, τῷ εἶναι πρὸς τὸν θεὸν αἰὲ cf. Jo i 1
μένον θεός, οὐκ ἂν δ' αὐτὸ ἐσχηκῶς εἰ μὴ πρὸς τὸν θεὸν ἦν,
15 καὶ οὐκ ἂν μείνας θεός εἰ μὴ παρέμενε τῇ ἀδιαλείπτῳ θέᾳ
τοῦ πατρικοῦ βάθους.

3. Ἄλλ' ἐπεὶ εἰκὸς προσκόψειν τινὰς τοῖς εἰρημένοις,
ἐνὸς μὲν ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς ἀπαγγελλομένου παρὰ
δὲ τὸν ἀληθινὸν θεὸν θεῶν πλειόνων τῇ μετοχῇ τοῦ θεοῦ
20 γινομένων, εὐλαβουμένους τὴν τοῦ πᾶσαν κτίσιν ὑπερέχοντος
δόξαν ἐξισῶσαι τοῖς λοιποῖς τῆς θεὸς προσηγορίας τυγχάνουσι,
πρὸς τῇ ἀποδεδομένῃ διαφορᾷ, καθ' ἣν ἐφάσκομεν
πᾶσι τοῖς λοιποῖς θεοῖς διάκονον εἶναι τῆς θεότητος τὸν θεὸν
λόγον, καὶ ταύτην παραστατέον. ὁ γὰρ ἐν ἐκάστῳ λόγῳ
25 τῶν λογικῶν τοῦτον τὸν λόγον ἔχει πρὸς τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον
πρὸς τὸν θεὸν ὄντα λόγον θεόν, ὃν ὁ θεὸς λόγος πρὸς τὸν
θεόν· ὡς γὰρ αὐτόθεος καὶ ἀληθινὸς θεός ὁ πατὴρ πρὸς
εἰκόνα καὶ εἰκόνας τῆς εἰκόνας, διὸ καὶ κατ' εἰκόνα λέγονται cf. Gen i 26
εἶναι οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰκόνες, οὕτως ὁ αὐτόλογος πρὸς τὸν
30 ἐν ἐκάστῳ λόγον. ἀμφότερα γὰρ πηγῆς ἔχει χώραν, ὁ μὲν
πατὴρ θεότητος, ὁ δὲ υἱὸς λόγου. ὥσπερ οὖν θεοὶ πολλοὶ : Co viii 6
ἀλλ' ἡμῖν εἰς θεός, ὁ πατὴρ, καὶ πολλοὶ κύριοι ἀλλ' ἡμῖν εἰς

- κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, οὕτως πολλοὶ λόγοι ἀλλ' ἡμῖν
 cf. Jo i 1 εὐχόμεθα ὅπως ὑπάρξῃ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος ὁ πρὸς τὸν θεὸν ὢν,
 ὁ θεὸς λόγος. ὅς γὰρ οὐ χωρεῖ τούτον τὸν λόγον, τὸν ἐν
 cf. Jo i 14 ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, ἦτοι αὐτῷ γενομένῳ σαρκὶ προσέξει, ἢ
 μεθέξει τῶν μετεσχηκότων τινὸς τούτου τοῦ λόγου, ἢ ἀπο- 5
 πεισῶν τοῦ μετέχειν τοῦ μετεσχηκότος ἐν πάντῃ ἀλλοτρίῳ
 τοῦ λόγου ἔσται καλουμένῳ. σαφὲς δὲ ἔσται τὸ εἰρημένον
 ἐκ παραδειγμάτων τῶν περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ θεοῦ λόγου
 καὶ θεῶν ἦτοι μετεχόντων θεοῦ ἢ λεγομένων μὲν οὐδαμῶς δὲ 52
 ὄντων θεῶν, καὶ ἄλιν λόγου θεοῦ καὶ λόγου γενομένου θεοῦ 10
 σαρκὸς καὶ λόγων ἦτοι μετεχόντων πῶς τοῦ λόγου λόγων
 δευτέρων ἢ τρίτων παρὰ τὸν πρὸ πάντων νομιζομένων μὲν
 λόγων οὐκ ὄντων δὲ ἀληθῶς λόγων ἀλλ', ἵν' οὕτως εἴπω,
 ὅλον τούτο ἀλόγων λόγων, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων
 μὲν, οὐκ ὄντων δὲ θεῶν τάξει τις ἂν ἀντὶ τοῦ ἀλόγων λόγων 15
 cf. Ro xi 7 τὸ οὐ θεῶν θεῶν. ὁ μὲν οὖν θεὸς τῶν ὅλων τῆς ἐκλογῆς
 ἔστι θεός, καὶ πολλὸν μᾶλλον τοῦ τῆς ἐκλογῆς σωτήρος·
 cf. Mt xxii 32 ἔπειτα τῶν ἀληθῶς θεῶν ἔστι θεός, καὶ ἀπαξιακῶς ζώντων
 καὶ οὐ νεκρῶν ἔστι θεός. ὁ δὲ θεὸς λόγος τάχα τῶν ἐν αὐτῷ
 ἱστάντων τὸ πᾶν καὶ τῶν πατέρα αὐτὸν νομιζόντων ἔστι 20
 θεός. ἥλιος δὲ καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες, ὡς τινες τῶν πρὸ
 ἡμῶν διηγήσαντο, ἀπενεμήθησαν τοῖς μὴ ἀξίοις ἐπιγρά-
 φεσθαι τὸν θεὸν τῶν θεῶν θεὸν αὐτῶν εἶναι. οὕτω δὲ ἐξεδέ-
 ξαντο κινήθεντες ἐκ τῶν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τὸν τρόπον
 Deut iv 19 τούτου ἐχόντων· Μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδὼν 25
 τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ
 οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσης αὐτοῖς καὶ λατρεύσης αὐ-
 τοῖς, ἃ ἀπένειμεν αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν.
 ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου. πῶς γὰρ ἀπέ-
 νειμε πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ πάντα τὸν 30
 κόσμον τοῦ οὐρανοῦ ὁ θεός, οὐχ οὕτως δεδωκὸς αὐτὰ τῷ
 Ἰσραὴλ; τῷ τοὺς μὴ δυναμένους ἐπὶ τὴν νοσητὴν ἀναδραμεῖν

φύσιν, δι' αἰσθητῶν θεῶν κινουμένους περὶ θεότητος, ἀγαπη-
 τῶς κὰν ἐν τούτοις ἴστασθαι καὶ μὴ πίπτειν ἐπὶ εἰδωλα καὶ
 δαιμόνια. οὐκοῦν οἱ μὲν θεὸν ἔχουσι τὸν τῶν ὄλων θεόν, οἱ
 δὲ παρὰ τούτους δεῦτεροι ἰστάμενοι ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 5 τὸν χριστὸν αὐτοῦ· καὶ τρίτοι οἱ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην
 καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ θεοῦ μὲν πλανη-
 θέντες, πλὴν πλάνην πολλῶ διαφέρουσιν καὶ κρείττονα τῶν
 καλούντων θεοὺς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, χρυσὸν καὶ cf. Ps cxlii 12
 ἄργυρον, τέχνης ἐμμελέτημα. τελευταῖοι δὲ εἰσιν οἱ λεγο- (cxv 4)
 10 μένοις μὲν θεοῖς ἀνακείμενοι οὐδαμῶς δὲ οὖσιν θεοῖς. οὕτω
 53 τοίνυν οἱ μὲν τινες μετέχουσιν αὐτοῦ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου καὶ cf. Jo i 1
 πρὸς τὸν θεὸν λόγου καὶ θεοῦ λόγου, ὡσπερ Ὡσηὲ καὶ
 Ἡσαΐας καὶ Ἰερεμίας καὶ εἴ τις ἕτερος τοιοῦτον ἑαυτὸν παρέ-
 στησεν ὡς τὸν λόγον κυρίου ἢ τὸν λόγον γενέσθαι πρὸς
 15 αὐτόν. ἕτεροι δὲ οἱ μηδὲν εἰδότες εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν 1 Co ii 2
 καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν γενόμενον σάρκα λόγον τὸ cf. Jo i 14
 πᾶν νομίσαντες εἶναι τοῦ λόγου, Χριστὸν κατὰ σάρκα μόνον cf. 2 Co v 16
 γινώσκουσι· τοιοῦτον δὲ ἔστι τὸ πλῆθος τῶν πεπιστευκέναι
 νομιζομένων. καὶ τρίτοι λόγοις μετέχουσι τι τοῦ λόγου ὡς
 20 πάντα ὑπερέχουσι λόγον προσεσχῆκασιν, καὶ μήποτε οὗτοί
 εἰσιν οἱ μετερχόμενοι τὰς εὐδοκιμούσας καὶ διαφερούσας ἐν
 φιλοσοφίᾳ παρ' Ἑλλησιν αἱρέσεις. τέταρτοι δὲ παρὰ τού-
 τους οἱ πεπιστευκότες λόγοις πάντη διεφθορόσι καὶ ἀθεοῖς,
 τὴν ἐναργῆ καὶ σχεδὸν αἰσθητὴν πρόνοιαν ἀναιροῦσι καὶ
 25 ἄλλο τι τέλος παρὰ τὸ καλὸν ἀποδεχομένοις. εἰ καὶ ἐδό-
 ξαμεν δὲ παρεκβεβηκέναι, οἶμαι δ' ὅτι παρακειμένως ὑπὲρ
 τοῦ σαφῶς ἰδεῖν τέσσαρα πράγματα κατὰ τὸ θεὸς ὄνομα καὶ
 τέσσαρα κατὰ τὸ λόγος τοῦτο πεποιήκαμεν. ἦν γὰρ ὁ θεὸς
 καὶ θεὸς, εἶτα θεοὶ διχῶς, ὧν τοῦ κρείττονος τάγματος
 30 ὑπερέχει ὁ θεὸς λόγος ὑπερεχόμενος ὑπὸ τῶν ὄλων θεοῦ.
 καὶ πάλιν ἦν ὁ λόγος, τάχα δὲ καὶ λόγος, ὁμοίως τῷ ὁ θεὸς
 καὶ θεὸς, καὶ οἱ λόγοι διχῶς. οἰκεῖοί τε ἀνθρωποὶ οἱ μὲν

τῷ πατρὶ, μερίδες ὄντες αὐτοῦ· καὶ τοῦτοις παρακείμενοι οὓς
 νῦν σαφέστερον ὁ λόγος ἡμῖν παρίστησιν, οἱ ἐπὶ τὸν σωτήρα
 φθάσαντες καὶ τὸ πᾶν ἐν αὐτῷ ἰσtάντες. καὶ τρίτοι οἱ
 προειρημένοι, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας νομίζοντες
 θεοὺς καὶ ἐν αὐτοῖς ἰσtάμενοι. ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ἐν τῇ κάτω 5
 χώρα οἱ τοῖς ἀψύχοις καὶ νεκροῖς εἰδώλοις ἐκκείμενοι. τὸ δὲ
 ἀνάλογον καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν λόγον εὐρίσκομεν. οἱ μὲν
 γὰρ αὐτῷ τῷ λόγῳ κεκόσμηται· οἱ δὲ παρακειμένῳ τινὶ
 αὐτῷ καὶ δοκοῦντι εἶναι αὐτῷ τῷ πρώτῳ λόγῳ, οἱ μὴδὲν
 εἰδότες εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, οἱ 10
 τὸν λόγον σάρκα ὀρώντες· καὶ τρίτοι, οὓς πρὸ βραχέως εἰρή-
 καμεν. τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τῶν νομιζομένων μὲν ἐν λόγῳ
 τυγχάνειν, ἀποπεπτωκότων δὲ οὐ μόνον αὐτοῦ τοῦ καλοῦ
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἰχνέων καὶ μετεχόντων αὐτοῦ;

Jo 12

4. ΟὔΤΟΣ ἦΝ ἘΝ ἈΡΧῆ ΠΡὸς ΤὸΝ ΘΕὸΝ. Διὰ τῶν 54
 προειρημένων τριῶν προτάσεων τάγματα τρία διδάσκει ἡμᾶς
 ὁ εὐαγγελιστῆς συγκεφαλαιοῦται τὰ τρία εἰς ἓν, λέγων τό·
 Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πρῶτον δὲ τῶν τριῶν
 μεμαθήκαμεν ἐν τίνι ἦν ὁ λόγος, ὅτι ἐν ἀρχῇ, καὶ πρὸς
 τίνα οὗτος ἦν, ὅτι πρὸς τὸν θεόν, καὶ τίς ὁ λόγος ἦν, ὅτι 20
 θεός. οἰοεὶ οὖν δεκνὺς τὸν προειρημένον θεὸν λόγον διὰ
 τοῦ Οὗτος, καὶ συνάγων εἰς τετάρτην πρότασιν τό τε· Ἐν
 ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ τό· Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν,
 καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· φησὶν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς
 τὸν θεόν. δύναται μέντοι γε τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα λαμβά- 25
 νεσθαι καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου ἀρχῆς, μαθηθόντων ἡμῶν
 διὰ τῶν λεγομένων ὅτι πρεσβύτερος ὁ λόγος τῶν ἀπ' ἀρχῆς
 γενομένων ἦν. εἰ γὰρ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν
 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὸ δέ· Ἐν ἀρχῇ ἦν· σαφῶς πρεσ-
 βυτέρον ἐστὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ πεποιημένου, οὐ μόνον στερεώ- 30
 ματος καὶ ξηρᾶς ἀλλὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς πρεσβύτερός ἐστιν
 ὁ λόγος. τάχα δὲ οὐκ ἀτόπως τις ζητήσαι ἂν διὰ τί οὐκ

Gen 11

εἶρηται· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος τοῦ
 θεοῦ ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.
 ἀκόλουθον δέ ἐστι τὸν ζητοῦντα τί δῆποτε οὐ γέγραπται·
 Ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς, πλείονας ἀπο-
 5 φαίνεσθαι λόγους καὶ τάχα ἑτερογενεῖς, ἢ ὁ μὲν τις τοῦ
 θεοῦ λόγος ἕτερος δὲ φέρε εἰπεῖν ἀγγέλων λόγος καὶ ἄλλος
 ἀνθρώπων, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν λόγων. εἰ δὲ λόγος,
 τάχα καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη. ἄτοπον δὲ πλείονας
 10 σοφία καὶ τῆς δικαιοσύνης. καὶ πληχθησόμεθα πρὸς τὸ
 μὴ δεῖν ζητεῖν πλείονας λόγους καὶ σοφίας καὶ δικαιοσύνας,
 κυρίως οὕτως ὀνομαζομένας, ἀπὸ τῆς ἀληθείας. πᾶς γὰρ
 ὅστις οὖν ὀμολογήσῃ ἅν μίαν εἶναι τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ
 15 θεοῦ ἀλήθειαν καὶ ἑτέραν τὴν τῶν ἀγγέλων καὶ ἄλλην τὴν
 τῶν ἀνθρώπων· ἐν γὰρ τῇ φύσει τῶν ὄντων μία ἡ περὶ
 ἑκάστου ἀλήθεια. εἰ δὲ ἀλήθεια μία, δηλον ὅτι καὶ ἡ
 κατασκευὴ αὐτῆς, καὶ ἡ ἀπόδειξις σοφία τυγχάνουσα μία
 20 εὐλόγως ἅν νοοῖτο πάσης τῆς νομιζομένης σοφίας, οὐ κρα-
 τούσης τῆς ἀληθείας οὐδὲ σοφίας ἅν ὑγιῶς χρηματιζούσης.
 εἰ δ' ἀλήθεια μία καὶ σοφία μία, καὶ λόγος ὁ ἀπαγγέλλων
 τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν ἀπλῶν καὶ φανερῶν εἰς τοὺς
 55 χωρητικούς εἰς ἅν τυγχάνοι. καὶ οὐχὶ ταῦτά φαμεν ἀρ-
 νούμενοι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὸν λόγον εἶναι
 35 τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ δεικνύντες τὸ χρήσιμον τοῦ σεσιωπησθαι
 Τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἀναγεγράφθαι· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος
 τοῦ θεοῦ.

5. Ὁ αὐτὸς δὲ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει καὶ μετὰ
 τῆς προσθήκης αὐτὸν ὀνομάζει τοῦ θεοῦ λέγων· Καὶ εἶδον Ap xix 11 f.
 30 οὐρανὸν ἀνεωγμένον, ἰδοὺ ἵππος λευκὸς καὶ ὁ καθήμενος
 ἐπ' αὐτὸν καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιο-
 σύνη κρίνει καὶ πολεμεῖ· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ

Ap xix 12—¹⁶ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά· ἔχων
 ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτὸς, καὶ περι-
 βεβλημένος ἱμάτιον ἕρραντισμένον αἵματι, καὶ ἐκέκλυτο
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ Λόγος τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ στρατεύματα
 αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς 5
 ἐνδεδυμένοις βύσσινον καθαρὸν. καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ
 ἐκπορεύεται ῥομφαία ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ ἔθνη,
 καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ αὐτὸς
 πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ
 τοῦ παντοκράτορος. καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν 10
 μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον Ὁ βασιλεὺς βασιλέων καὶ
 κύριος κυρίων. ἀναγκαίως δὲ καὶ ἀπολύτως εἴρηται καὶ
 λόγος, καὶ μετὰ προσθήκης λόγος τοῦ θεοῦ ὧν εἰ τὸ
 ἕτερον σεσιώπητο, ἀφορμὰς ἂν εἴχομεν τοῦ παρεκδέξασθαι,
 καὶ ἀποπεσεῖν τῆς περὶ τοῦ λόγου ἀληθείας. εἰ γὰρ λόγος 15
 μὲν ἀναγέγραπτο λόγος δὲ θεοῦ μὴ εἴρητο, οὐ σαφῶς
 ἔμανθάνομεν ὅτι οὗτος ὁ λόγος λόγος τοῦ θεοῦ ἐστὶ. πάλιν
 τ' αὐτὸ εἰ λόγος μὲν θεοῦ προσηγορεύετο λόγος δὲ ἀπο-
 λύτως οὐκ εἴρητο, καὶ πολλοὺς λόγους ἀναπλάσσοντες κατὰ
 τὴν πρὸς ἕκαστον τῶν λογικῶν σχέσιν μάτην ἂν πολλοὺς 20
 κυρίως οὕτως ὀνομαζομένους παρεδεξάμεθα. καλῶς μέντοι
 γε διαγράφων τὰ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἐν τῇ Ἀποκα-
 λύψει ὁ ἀπόστολος καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς, ἡδὴ δὲ καὶ διὰ
 τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ προφήτης, φησὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον
 ἑωρακέναι ἐν ἀνεωγῶτι τῷ οὐρανῷ ἐφ' ἵππῳ λευκῷ ὄχου- 25
 μενον. τί δὲ αἰνίττεται τὸ ἀνεῶχθαι τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ
 λευκὸς ἵππος καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ καθέζεσθαι τὸν καλούμενον
 τοῦ θεοῦ λόγον, πρὸς τῷ εἶναι θεοῦ λόγον καὶ πιστὸν καὶ
 ἀληθινὸν καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρινούντα καὶ πολεμοῦντα
 λεγόμενον, κατανοητέον, ἵνα ἔτι μᾶλλον προβιβασθῶμεν 30
 τῷ ἐκλαβεῖν τὰ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. κεκλείσθαι δὲ

cf I Co xv 49 ἡγούμαι τὸν οὐρανὸν τοῖς ἀσεβέσι καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ

7 post ῥομφαία] ins. ā (sic) 14 παραδέχασθαι. Coniecit
 Huetius παρεκδέξασθαι 15 τοῦ] τῆς (ut videtur) 28 τῷ] τὸ

56 χοϊκοῦ φέρουσιν, ἀνεῶχθαι δὲ τοῖς δικαίοις καὶ κεκοσμη- cf. 1 Co xv
 μένοις τῇ τοῦ ἐπουρανίου εἰκόνι· τοῖς μὲν γὰρ, ἅτε κάτω⁴⁹
 τυγχάνουσι καὶ ἐν σαρκὶ ἐπι ὑπάρχουσιν, ἀποκέκλεισται τὰ
 κρείττονα οὐ συνιῶσιν αὐτὰ οὐδὲ τὸ κάλλος αὐτῶν δυνα-
 5 μένοις, ἐπεὶ μὴ βούλονται κατανοεῖν συγκύπτοντες καὶ μὴ
 ἐπιδιδόντες αὐτοὺς εἰς τὸ ἀνακύπτειν· τοῖς δὲ διαφέρουσιν,
 ἅτε τὸ πολίτευμα ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς, τὰ οὐράνια τῇ κλειδί cf. Phil iii 20:
 τοῦ Δαβὶδ ἀνέωγε θεωρούμενα, τοῦ θείου λόγου ἀνοίγοντος
 αὐτὰ καὶ σαφηνίζοντος διὰ τοῦ ὀχεῖσθαι ἵππῳ, φωναῖς τὰ cf. Ap xix 11
 10 σημαίνοντα ἀπαγγελλούσαις, λευκῷ διὰ τὸ φανερόν καὶ
 τὸ λευκὸν καὶ φωτεινὸν τῆς γνώσεως.

6. Καθέζεται δὲ ἐπὶ τὸν λευκὸν ἵππον ὁ καλούμενος
 πιστὸς, ἰδρυμένος βεβαιώτερον καὶ, ἢ ὡς εἶπω, βασι-
 λικώτερον ἐν φωναῖς ἀνατραπῆναι μὴ δυναμέναις, παντὸς
 15 ἵππου ὀξύτερον καὶ τάχιον τρεχούσαις, καὶ παρευδοκιμούσαις
 ἐν τῇ φορᾷ πάντα τὸν ἀνταγωνιστὴν ὑποκριτὴν λόγου νομι-
 ζόμενον λόγον καὶ ἀληθείας δοκοῦσαν ἀλήθειαν. καλεῖται
 δὲ πιστὸς ὁ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἵππου οὐ διὰ τὸ πιστεύειν ὅσον
 διὰ τὸ πιστευτὸς εἶναι, τουτέστι, τοῦ πιστεύεσθαι ἄξιος·
 20 κύριος γὰρ, κατὰ τὸν Μωσέα, πιστὸς καὶ ἀληθινός. καὶ cf. Deut
 ἀληθινὸς γὰρ πρὸς ἀντιδιαστολὴν σκιᾶς καὶ τύπου καὶ
 εἰκόνας, ἐπεὶ τοιοῦτος ὁ ἐν τῷ ἀνεωγότῳ οὐρανῷ λόγος· ὁ γὰρ
 ἐπὶ γῆς οὐ τοιοῦτος ὁποῖος ὁ ἐν οὐρανῷ, ἅτε γενόμενος cf. Jo i 14
 σὰρξ καὶ διὰ σκιᾶς καὶ τύπων καὶ εἰκόνων λαλούμενος. τὰ
 25 δὲ πλήθη τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων τῇ σκιᾷ τοῦ
 λόγου καὶ οὐχὶ τῷ ἀληθινῷ λόγῳ θεοῦ ἐν τῷ ἀνεωγότῳ
 οὐρανῷ τυγχάνοντι μαθητεύεται. διόπερ ὁ Ἱερεμίας φησί·
 Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν χριστὸς κύριος, οὐ εἶπομεν Ἐν Thren iv 20
 τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν. οὗτος δὲ ὁ λόγος
 30 τοῦ θεοῦ ὁ πιστὸς καλούμενος καὶ ἀληθινὸς καλεῖται καὶ
 ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ, τῇ αὐτοδικαιοσύνῃ καὶ
 αὐτοκρίσει τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστου τῶν ὄντων ἀπονέμειν ἀπὸ
 θεοῦ δύνασθαι λαβὼν καὶ κρίνειν. οὐδεὶς γὰρ τῶν μετε-
 χόντων δικαιοσύνης καὶ τῆς τοῦ κρίνειν λαὸν δυνάμεως οὕτω

πάντη ἐναπομάξασθαι ἑαυτοῦ τῇ ψυχῇ δυνήσεται τοὺς τῆς δικαιοσύνης τύπους καὶ τοῦ κρίνειν ὥστε ἐν μηδενὶ ἀποδεῖν τῆς αὐτοδικαιοσύνης καὶ τῆς αὐτοκρίσεως, ὡς οὐδὲ ὁ γράφων εἰκόνα οἶός τε ἔσται μεταδοῦναι πάντων τῶν τοῦ γραφομένου ιδιωμάτων τῇ γραφῇ. διὰ τοῦτο δὲ ἠγοῦμαι τὸν Δαβὶδ ⁵ λέγειν τό· Οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν· οὐ γὰρ ἀπαξᾶπλῶς εἶπε πᾶς ἄνθρωπος ἢ πᾶς ἄγγελος ἀλλὰ πᾶς ⁵⁷ ζῶν, ὅτι καὶ τῆς ζωῆς τις μετέχη καὶ πάντη τὴν νεκρότητα ἀποσείσηται, οὐδ' οὕτως ὡς πρὸς σὲ δικαιωθῆναι δυνήσεται παραπλησίως τῇ ζωῇ, οὐδὲ δυνατόν τὸν μετέχοντα τῆς ζωῆς ¹⁰ καὶ διὰ τοῦτο ζῶντα χρηματίζοντα αὐτὸν γενέσθαι ζῶν, καὶ τὸν μετέχοντα δικαιοσύνης καὶ διὰ τοῦτο δίκαιον καλούμενον ἐξισωθῆναι πάντη τῇ δικαιοσύνῃ.

Ps cxlii
(cxliii) 2

cf. Ap xix 11

7. Ἔργον δὲ τούτου λόγου ὥσπερ κρίνειν ἐν δικαιοσύνῃ οὕτω καὶ πολεμεῖν ἐν δικαιοσύνῃ, ἢ ἐκ τοῦ τοὺς ¹⁵ ἐχθρῶν λόγῳ καὶ δικαιοσύνῃ οὕτω πολεμεῖν ἀναιρουμένων τῶν ἀλόγων καὶ τῆς ἀδικίας λέγεσθαι ἐνοικῆση καὶ δικαιοσύνη, ἐκβάλλον τὰ ἐναντία τῆς ψυχῆς τοῦ, ἢ οὕτως εἶπω, ἐπὶ σωτηρίᾳ αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ Χριστοῦ. ἔτι δὲ μᾶλλον ἔστι τὸν τοῦ λόγου πόλεμον ἰδεῖν ὃν πολεμεῖ, ἐπὶ ²⁰ αὐτὸς μὲν πρεσβεύῃ περὶ ἀληθείας, ὁ δ' ὑποκρινόμενος εἶναι λόγος οὐ λόγος ὢν, καὶ ἡ ἑαυτὴν ἀναγορεύσασα ἀλήθειαν οὐκ ἀλήθεια τυγχάνουσα ἀλλὰ ψεῦδος φάσκει εἶναι ἑαυτὴν τὴν ἀλήθειαν. τότε γὰρ καθοπλισάμενος ὁ ²⁵ λόγος κατὰ τοῦ ψεύδους ἀναλοῖ αὐτὸ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. καὶ ὅρα εἰ δύναται κατὰ τὸ νοητὸν ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς παρίστασθαι ἐπιστολῇ. τί γάρ ἐστι τὸ ἀναλούμενον τῷ πνεύματι τοῦ στόματος Χριστοῦ, Χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου καὶ ἀλη- ³⁰ θείας καὶ σοφίας, ἢ τὸ ψεῦδος; καὶ τί τὸ καταργούμενον τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας Χριστοῦ, σοφίας καὶ λόγου

2 Thess ii 8f.

14 om. ἔργον—δικαιοσύνῃ] add. in mg.

22 ἑαυτὴν] ἑαυτοῦ

τὴν

νοουμένου, ἢ πᾶν τὸ ἐπαγγελλούμενον εἶναι σοφία, τυγχάνον
 δὲ ἐν τούτων, ὧν ὁ θεὸς δράσεται ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν; cf. 1 Co iii 19
 ὅτι ὁ Ἰωάννης θαυμασιώτατα ἐν τοῖς περὶ τοῦ ὀχουμένου
 τῷ λευκῷ ἵππῳ λόγου φησὶ καὶ τό· Οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ αὐτοῦ Ap xix 12
 5 ὡς φλόξ πυρός. ὡς γὰρ ἡ φλόξ τὸ λαμπρὸν ἄμα καὶ
 φωτιστικόν, ἔτι δὲ καὶ πυρώδες ἔχει καὶ ἀναλωτικὸν τῶν
 ὑλικωτέρων, οὕτως οἱ, ἢ οὕτως εἶπω, ὀφθαλμοὶ τοῦ λόγου,
 οἷς βλέπει καὶ πᾶς ὁ μετέχων αὐτοῦ, πρὸς τῷ διὰ τῶν
 ἐνυπαρχουσῶν αὐτῷ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν νοητῶν ἀναλοῦσι
 10 καὶ ἀφανίζουσι τὰ ὑλικώτερα καὶ παχύτερα τῶν νοημάτων·
 πάντα δὲ τὴν ἰσχύνητα καὶ λεπτότητα ἐκπέφενγε τῆς
 ἀληθείας τὰ ὀπωσποτοῦν ψευδόμενα.

8. Πάνυ δὲ τεταγμένως μετὰ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ κρί- cf. Ap xix
 58 νοντα, καὶ κατὰ τὸ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνειν πολεμοῦντα, ἐξῆς 11 f.
 15 δὲ τῷ πολεμεῖν φωτίζοντα, ἐπιφέρεται τὸ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
 εἶναι αὐτοῦ πολλὰ διαδήματα. εἰ μὲν γὰρ ἐν ἡν καὶ
 μονοειδὲς τὸ ψεῦδος καθ' οὗ τὸν στέφανον ἠττωμένου
 ἐλάμβανεν ὁ νικήσας πιστὸς καὶ ἀληθινὸς λόγος, καὶ ἐν
 διάδημα περικεῖσθαι εὐλόγως ἀναγέγραπτο ὁ ἐπικρατήσας
 20 τῶν ἐναντίων θεοῦ λόγος. νυνὶ δὲ πολλῶν ὄντων τῶν ἐπαγ-
 γελλομένων τὴν ἀλήθειαν ψευδῶν καθ' ὧν στρατευσάμενος
 ὁ λόγος στεφανοῦται, πολλὰ γινόμενα τὰ διαδήματα τῇ
 κεφαλῇ τοῦ πάντα νικήσαντος περικείμενα, καὶ ἐκάστης
 δὲ ἀποστατησάσης ἐνεργείας κρατῶν πολλὰ διαδήματα τῷ
 25 νικᾶν περιτίθεται. ἐξῆς μετὰ τὰ διαδήματα ἀναγέγραπται
 ἔχειν ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός· οὗτος
 γὰρ ὁ ἔμψυχος λόγος ἐπίσταται τίνα μόνος, διὰ τὸ ὑπο-
 δεέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς γενητοῖς τῆς φύσεως αὐτοῦ οὐδενὸς
 χωροῦντος πάντα ἃ ἐκεῖνος καταλαμβάνει θεωρεῖν. τάχα
 30 δὲ καὶ οἱ μετέχοντες ἐκείνου τοῦ λόγου μόνου παρὰ τοὺς μὴ
 μετέχοντας ἴσασι τὰ μὴ εἰς ἐκείνους φθάνοντα. οὐ γυμνὸς
 δὲ τῷ Ἰωάννῃ ὁράται τῷ ἵππῳ ὀχούμενος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος,

- cf. Ap xix 13 περιβέβληται γὰρ ἱμάτιον βεραμμένον αἵματι, ἐπεὶ περ ἴχνη
 περικείται ὁ γενόμενος λόγος σὰρξ, καὶ διὰ τὸ γεγονέναι
 σὰρξ ἀποθανῶν, ὡς προχυθῆναι αὐτοῦ καὶ αἷμα ἐπὶ τὴν
 cf. Jo xix 34 γῆν, νύξαντος τοῦ στρατιώτου τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, ἐκεί-
 νου τοῦ πάθους· τάχα γὰρ κἂν ὀπωσποτὲ ἐν τῇ τοῦ λόγου 5
 ὑψηλοτάτῃ καὶ ἀνωτάτῃ θεωρίᾳ γενώμεθα, καὶ τῆς ἀληθείας
 οὐ πάντα ἐπιλησόμεθα, τῆς ἐν σώματι ἡμῶν γενομένης δι'
 cf. Ap xix 14 αὐτοῦ εἰσαγωγῆς. τούτῳ τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ τὰ ἐν τῷ
 οὐρανῷ στρατεύματα ἀκολουθεῖ πάντα, λόγῳ ἐπόμενα ἡ-
 γουμένῳ καὶ μιμούμενα αὐτὸν ἐν πᾶσι, καὶ μάλιστα τῷ 10
 cf. Pr viii 9 ἐπιβεβηκέναι ὁμοίως αὐτῷ ἵπποις λευκοῖς· πάντα γὰρ
 Is xxxv 10 ἐνώπιον τοῖς νοοῦσι. καὶ ὡσπερ ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη
 καὶ στεναγμὸς ἐπὶ τῷ τέλει τῶν πραγμάτων, οὕτως οἶμαι
 ὅτι ἀπέδρα ἀσάφεια καὶ ἀπορία, πάντων ἐπιμελῶς καὶ τρανῶς
 προπιπτόντων τῶν τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας μυστηρίων. ἐπι- 15
 σκέψαι δὲ τοὺς λευκοὺς ἵππους τῶν ἀκολουθούντων τῷ
 λόγῳ, ἐνδεδυμένους βύσσινον λευκὸν καὶ καθαρὸν, εἰ μὴ,
 ἐπεὶ βύσσος ἀπὸ γῆς γίνεται, τῶν ἐπὶ γῆς διαλέκτων ἅς
 ἡμφιεσμένοι εἰσὶν αἱ σημαίνουσαι φωναὶ καθαρῶς τὰ
 πράγματα τύποι τυγχάνουσι τὰ βύσσινα ἐνδύματα. ταῦτα 20
 δὴ ἐπὶ πλείον ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως διδασκούσης περὶ
 λόγου θεοῦ εἴρηται, ἵνα ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ νοή- 59
 σωμεν.
- Jo i 2 9. (5) Οὔτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. Τοῖς
 μὴ ἀκριβοῦσιν τὰς διαφορὰς ἐν τοῖς ἀπαγγελιομένοις 25
 προτάσεις δόξει ταυτολογεῖν ὁ εὐαγγελιστὴς, οὐδὲν πλέον
 λέγων ἐν τῷ· Οὔτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· παρὰ τό-
 Jo i 1 Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. τηρητέον δὲ ὅτι ἐν μὲν
 τῷ· Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· οὐ μαθάνομεν τὸ πότε
 ἢ ἐν τίνι ἦν πρὸς τὸν θεόν, κατὰ τὸ τέταρτον ἀξίωμα 30
 προσκείμενον· τέσσαρα γὰρ ἀξιώματα, ἅπερ παρὰ τισι
 προτάσεις καλοῦνται, ἔστιν ἐνθάδε, ὧν τὸ τέταρτον· Οὔτος
 ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. οὐ ταῦτὸν δὲ τό· Ὁ λόγος ἦν
 πρὸς τὸν θεόν· καὶ τό· Οὔτος ἦν· οὐχὶ ἀπλῶς πρὸς τὸν

θεόν, ἀλλὰ πότε ἢ ἐν τίνι πρὸς τὸν θεόν· Οὗτος γάρ, ^{Jo 12}
 φησὶν, ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. ἀλλὰ καὶ τὸ Οὗτος
 κατὰ δεῖξιν ἐκφερόμενον νομισθήσεται ἐπὶ τοῦ λόγου τε-
 τάχθαι ἢ ἐπὶ τοῦ θεοῦ, ὑπὸ τοῦ μὴ συχνότερον ἐρευνηθέντος
⁵ ἵνα καὶ εὖρη σύλληψιν τῶν προτέρων γινομένων ἐν τῇ
 οὗτος προσηγορία τῆς τε λόγος ἐπινοίας καὶ τῆς θεός, ἵνα
 ἢ δεῖξις συναγάγη εἰς ἓν τὰ τῇ ἐπινοία διάφορα· οὐ γὰρ
 ἐν τῇ ἐπινοία τῇ λόγος ἐστὶν ἢ θεός, οὐδὲ ἐν τῇ θεός ἢ
 λόγος. τάχα δὲ συγκεφαλαίωσις ἐστὶ τῶν τριῶν προ-
¹⁰ τάσεων εἰς μίαν τήν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.
 καθὼ γὰρ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος οὐ μεμαθήκαμεν ὅτι πρὸς τὸν
 θεόν· καθὼ δὲ πρὸς τὸν θεόν ὁ λόγος ἦν οὐκ ἐγνωσκόμεν
 σαφῶς ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν ἦν· καθὼ δὲ θεός ὁ λόγος
 ἦν οὔτε τὸ ἐν ἀρχῇ αὐτὸν εἶναι ἐδηλοῦτο οὔτε ὅτι πρὸς τὸν
¹⁵ θεὸν ἐτύγχανεν. ἐν δὲ τῇ· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
 θεόν· ἀπαγγελία, τοῦ Οὗτος ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ θεοῦ
 νοουμένου, καὶ τοῦ Ἐν ἀρχῇ οὕτω συναπτομένου, τοῦ τε
 Πρὸς τὸν θεὸν προστιθεμένου, οὐδὲν παραλείπεται τῶν ἐν
 ταῖς τρισὶ προτάσεσιν ὃ οὐ συγκεφαλαιούται συναγομένων
²⁰ εἰς ἓν. ὅρα δὲ εἰ κατὰ τὸ δισσὸν ὀνομάζεσθαι τὸ Ἐν
 ἀρχῇ δυνατόν ἡμᾶς μαθάνειν πράγματα δύο· ἐν μὲν ὅτι
 ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ὡς εἰ καὶ καθ' αὐτὸν ἦν καὶ μὴ πάντως ^{Jo 11}
 πρὸς τινά· ἕτερον δὲ ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν ἦν. καὶ
²⁴ οἶμαι ὅτι οὐ ψεῦδος εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ
⁶⁰ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, οὔτε πρὸς τὸν θεὸν μόνον τυγχάνων,
 ἐπεὶ καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν, οὔτε ἐν ἀρχῇ μόνον ὦν καὶ οὐχὶ
 πρὸς τὸν θεὸν ὦν, ἐπεὶ· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

IO. (6) Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Οὐδέποτε τὴν ^{Jo 13}
 πρώτην χώραν ἔχει τὸ δι' οὐ, δευτέραν δὲ αἰεὶ· οἶον ἐν τῇ
³⁰ πρὸς Ῥωμαίους· Παῦλος δοῦλος, φησὶ, Χριστοῦ Ἰησοῦ, ^{Ro 1 f.}
 κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, ὃ
 προεπηγγέλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις

- Ro i 3 ff. περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ
 κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ
 πνεῦμα ἀγίωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ
 τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς
 ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος 5
 αὐτοῦ. ὁ γὰρ θεὸς τὸ εὐαγγέλιον ἑαυτοῦ προεπηγγείλατο
 διὰ τῶν προφητῶν, ὑπηρετούντων τῶν προφητῶν καὶ ἐχόν-
 των τὸν λόγον τοῦ δι' οὗ, καὶ πάλιν ὁ θεὸς ἔδωκε χάριν καὶ
 ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι,
 Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, καὶ ἔδωκε διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ 10
 σωτήρος, ἔχοντος τὸ δι' οὗ. καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ
 αὐτὸς Παῦλὸς φησιν· Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν
 ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ
 ἐποίησε τοὺς αἰῶνας· διδάσκων ἡμᾶς ὅτι ὁ θεὸς τοὺς αἰῶνας
 πεποίηκε διὰ τοῦ υἱοῦ, ἐν τῷ τοὺς αἰῶνας γίνεσθαι τοῦ 15
 μονογενοῦς ἔχοντος τὸ δι' οὗ. οὕτω τοῖνυν καὶ ἐνθάδε εἰ
 πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, οὐχ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐγένετο,
 ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος καὶ μείζονος παρὰ τὸν λόγον. τίς δ' ἂν
 ἄλλος οὗτος τυγχάνῃ ἢ ὁ πατήρ; ἐξεταστέον δὲ, ἀληθοῦς
 ὄντος τοῦ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· εἰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ 20
 ἅγιον δι' αὐτοῦ ἐγένετο. οἶμαι γὰρ ὅτι τῷ μὲν φάσκοντι
 γενητὸν αὐτὸ εἶναι καὶ προειμένῳ τό· Πάντα δι' αὐτοῦ
 ἐγένετο· ἀναγκαῖον παραδέξασθαι ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ
 τοῦ λόγου ἐγένετο, πρεσβυτέρου παρ' αὐτὸ τοῦ λόγου
 τυγχάνοντος. τῷ δὲ μὴ βουλομένῳ τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ 25
 τοῦ χριστοῦ γεγονέναι ἔπεται τὸ ἀγέννητον αὐτὸ λέγειν,
 ἀληθῆ τὰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τούτῳ εἶναι κρίνοντι. ἔσται δέ
 τις καὶ τρίτος παρὰ τοὺς δύο, τὸν τε διὰ τοῦ λόγου παρα-
 δεχόμενον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον γεγονέναι καὶ τὸν ἀγέννητον 29
 αὐτὸ εἶναι ὑπολαμβάνοντα, δογματίζων μηδὲ οὐσίαν τινὰ 61
 ἰδίαν ὑφ'εστάναι τοῦ ἀγίου πνεύματος ἑτέραν παρὰ τὸν
 πατέρα καὶ τὸν υἱόν· ἀλλὰ τάχα προστιθέμενος μᾶλλον,

- εἰς ἕτερον νομίξῃ εἶναι τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, τῷ τὸ
 αὐτῷ τυγχάνειν τῷ πατρὶ, ὁμολογουμένως διαιρέσεως
 δηλουμένης τοῦ ἁγίου πνεύματος παρὰ τὸν υἱὸν ἐν τῷ· Ὅς Mt xii 32
 εἰς εἴπη λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται
 5 αὐτῷ· ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ ἔξει
 ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι· ἡμεῖς
 μέντοι γε τρεῖς ὑποστάσεις πειθόμενοι τυγχάνειν, τὸν πατέρα
 καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἀγέννητον μηδὲν
 ἕτερον τοῦ πατρὸς εἶναι πιστεύοντες, ὡς εὐσεβέστερον καὶ
 10 ἀληθές προσείμεθα τὸ πάντων διὰ τοῦ λόγου γενομένων τὸ cf. Jo i 3
 ἅγιον πνεῦμα πάντων εἶναι τιμιώτερον, καὶ τάξει πάντων
 τῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ Χριστοῦ γεγεννημένων. καὶ τάχα
 αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ μὴ καὶ αὐτὸ υἱὸν χρηματίζειν τοῦ
 θεοῦ, μόνου τοῦ μονογενοῦς φύσει υἱοῦ ἀρχήθεν τυγχάνοντος,
 15 οὐ χρήζειν ἔοικε τὸ ἅγιον πνεῦμα διακονοῦντος αὐτοῦ τῇ
 ὑποστάσει, οὐ μόνον εἰς τὸ εἶναι ἀλλὰ καὶ σοφὸν εἶναι καὶ
 62 λογικὸν καὶ δίκαιον καὶ πᾶν ὅτιποσοῦν χρῆ αὐτὸ νοεῖν
 τυγχάνειν κατὰ μετοχὴν τῶν προειρημένων ἡμῖν Χριστοῦ
 ἐπινοιών. οἶμαι δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὴν, ἢ οὕτως εἶπω,
 20 ὕλην τῶν ἀπὸ θεοῦ χαρισμάτων παρέχειν τοῖς δι' αὐτὸ καὶ
 τὴν μετοχὴν αὐτοῦ χρηματίζουσιν ἁγίοις, τῆς εἰρημένης
 ὕλης τῶν χαρισμάτων ἐνεργουμένης μὲν ἀπὸ τοῦ θεοῦ
 διακονουμένης δὲ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ, ὑφειστώσης δὲ κατὰ τὸ
 ἅγιον πνεῦμα. καὶ κινεῖ με εἰς τὸ ταῦθ' οὕτως ἔχειν ὑπο-
 25 λαβεῖν Παῦλος περὶ χαρισμάτων οὕτω πον γράφων· Διακ. 1 Co xii 4 ff.
 ρήσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δ' αὐτὸ πνεῦμα· καὶ
 διαίρεσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· καὶ διαίρεσεις
 ἐνεργημάτων εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς ἐστι θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ
 πάντα ἐν πᾶσιν.
- 30 11. Ἐχει δὲ ἐπαπόρησιν διὰ τε τό· Πάντα δι' αὐτοῦ Jo i 3
 ἐγένετο· καὶ τὸ ἀκολουθεῖν τὸ πνεῦμα γενητὸν ὄν διὰ τοῦ
 λόγου γεγονέναι, πῶς οἰονεῖ προτιμᾶται τοῦ χριστοῦ ἐν τισι

γραφαίς, ἐν μὲν τῷ Ἡσαΐα ὁμολογούντος Χριστοῦ οὐχ ὑπὸ
 τοῦ πατρὸς ἀπεστάλθαι μόνου ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος· φησὶ γάρ· Καὶ νῦν κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ
 πνεῦμα αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ ἄφεισι μὲν ἐπαγγελλο-
 μένου ἐπὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἁμαρτίας, ἀποφαινομένου δὲ περὶ 5
 τῆς εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημίας, ὡς οὐ μόνον ἐν τούτῳ
 τῷ αἰῶνι μὴ ἐσομένης ἀφέσεως τῷ εἰς αὐτὸ δυσφημῶσάντι
 ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ μήποτε οὐ πάντως διὰ τὸ
 τιμιώτερον εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ χριστοῦ, οὐ γίνεται
 ἄφεισι τῷ εἰς αὐτὸν ἡμαρτηκότι, ἀλλὰ διὰ τὸ Χριστοῦ μὲν 10
 πάντα μετέχειν τὰ λογικά, οἷς δίδοται συγγνώμη μεταβαλ-
 λομένοις ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος
 τοὺς κατηξιωμένους μηδεμιᾶς εὐλογον εἶναι συγγνώμης
 τυχεῖν μετὰ τηλικαύτης καὶ τοιαύτης συμποίας τοῖς εἰς τὸ
 κακὸν ἔτι ἀποπίπτουσι καὶ ἐκτρεπομένοις τὰς τοῦ ἐνυπάρ- 15
 χοντος πνεύματος συμβουλίας. εἰ δὲ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν
 φησὶν ὁ κύριος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπεστάλθαι καὶ τοῦ
 πνεύματος αὐτοῦ, ἔστι καὶ ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἀποστείλαντος
 τὸν χριστὸν πνεύματος ἀπολογήσασθαι, οὐχ ὡς φύσει
 διαφέροντος ἀλλὰ διὰ τὴν γενομένην οἰκονομίαν τῆς ἐνανθρω- 20
 πήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐλαττωθέντος παρ' αὐτὸ τοῦ
 σωτήρος. εἰ δέ τις ἐν τούτῳ προσκόπτει τῷ λέγειν ἡλατ-
 τῶσθαι παρὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν σωτήρα ἐνανθρωπήσαντα,
 προσακτέον αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λεγομένων
 ἐπιστολῇ, καὶ ἀγγέλων ἐλάττονα διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου 63
 ἀποφηνανμένου τοῦ Παύλου γεγονέναι τὸν Ἰησοῦν, φησὶ γάρ·
 Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν
 Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφα-
 νωμένον. ἢ τάχα ἔστι καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ἐδέϊτο ἢ κτίσις 30
 ὑπὲρ τοῦ ἐλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ
 καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος μακαρίας καὶ θείας δυνάμεως
 ἐνανθρωπούσης, ἥτις διορθώσεται καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ

ὡςπερὶ ἐπέβαλλέ πως τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἢ πράξις αὐτῆ,
 ἦντινα ὑπομένειν οὐ δυνάμενον προβάλλεται τὸν σωτήρα, ὡς
 τὸ τηλικούτον ἄθλον μόνον ἐνεγκεῖν δυνάμενον, καὶ τοῦ
 πατρὸς ὡς ἡγουμένου ἀποστέλλοντος τὸν υἱὸν συναπο-
 5 στέλλει καὶ συμπροπέμπει τὸ ἅγιον πνεῦμα αὐτὸν, ἐν καιρῷ
 ὑπισκνούμενον καταβῆναι πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ συνερ-
 γῆσαι τῇ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίᾳ. τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὅτε
 τῷ σωματικῷ εἶδει ὡσεὶ περιστέρα ἐφίπταται μετὰ τὸ λου- ^{cf. I c iii 22;}
 10 τρον αὐτῷ καὶ ἐπιστὰν οὐ παρέρχεται, τάχα ἐν ἀνθρώποις ^{Jo i 33}
 τοῦτο πεποιηκότος τοῖς μὴ δυνηθεῖσιν ἀδιαλείπτως φέρειν
 αὐτοῦ τὴν δόξαν. διόπερ σημαίνων ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ
 γυνῶναι ὅστις ποτέ ἐστίν ὁ χριστός, οὐχὶ μόνην τὴν ἐπὶ τὸν
 Ἰησοῦν κατάβασιν τοῦ πνεύματος ἀλλὰ πρὸς τῇ καταβάσει
 τὴν ἐν αὐτῷ μόνην. γέγραπται γὰρ εἰρηκέσαι τὸν Ἰωάννην
 15 ὅτι Ὁ πέμφας με βαπτίζειν εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ ^{Jo i 33}
 πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βα-
 πτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. οὐ γὰρ λέγεται· ἐφ' ὃν
 ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον μόνον, τάχα καὶ ἐπ' ἄλ-
 20 ἐπ' αὐτόν. ταῦτα δὲ ἐπιπολὺ ἐξήτασται σαφέστερον ἰδεῖν
 βουλομένοις πῶς, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ τὸ πνεῦμα ^{cf. Jo i 3}
 διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἐν τῶν πάντων τυγχάνον ὑποδεεστέρων
 τοῦ δι' οὗ ἐγένετο νοούμενον, εἰ καὶ λέξεις τινὲς περισπᾶν
 ἡμᾶς εἰς τὸ ἐναντίον δοκοῦσιν.

25 12. Ἐὰν δὲ προσήται τις τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον
 64 ἔνθα αὐτὸς ὁ σωτὴρ φησιν· Ἄρτι ἔλαβέ με ἡ μήτηρ μου, τὸ
 ἅγιον πνεῦμα, ἐν μιᾷ τῶν τριχῶν μου καὶ ἀπένεγκέ με εἰς τὸ
 ὄρος τὸ μέγα Θαβώρ· ἐπαπορήσει πῶς μήτηρ Χριστοῦ τὸ
 διὰ τοῦ λόγου γεγενημένον πνεῦμα ἅγιον εἶναι δύναται.
 30 ταῦτα δὲ καὶ τοῦτο οὐ χαλεπὸν ἐρμηνεύσαι· εἰ γὰρ ὁ ποιῶν ^{cf. Mt xii 50}
 τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀδελφός καὶ
 ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ φθάνει τὸ ἀδελφός

6 ὑπισκνούμενον
 καταβῆν'

19 om. καταβαῖνον] in mg., ut videtur,

Χριστοῦ ὄνομα οὐ μόνον ἐπὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ τὰ τούτου θεώτερα, οὐδὲν ἄτοπον ἔσται μᾶλλον
πάσης χρηματιζούσης μητρὸς Χριστοῦ διὰ τὸ ποιεῖν τὸ
θέλημα τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
εἶναι μητέρα. ἔτι εἰς τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ 5
ταῦτα ζητητέον τῇ ἐπινοίᾳ ὁ λόγος ἕτερός ἐστι παρὰ τὴν
ζωὴν, καὶ ὁ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ
φῶς τῶν ἀνθρώπων. ἄρ' οὖν ὡς πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,
καὶ ἡ ζωὴ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ἥτις ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων,
καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ σωτήρος ἐπίνοιαι, ἡ καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν 10
ἐν αὐτῷ νοητέον τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο; ὅπερ δοκεῖ μοι
εἶναι κρεῖττον. ἵνα γὰρ συγχωρηθῆ διὰ τοῦ γεγονέναι τὴν
ζωὴν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τί λεκτέον περὶ τῆς προεπινοου-
μένης τοῦ λόγου σοφίας; οὐ γὰρ δήπου διὰ τοῦ λόγου τὸ
περὶ τὸν λόγον γεγένηται. ὥστε χωρὶς τῶν ἐπινοουμένων 15
τῷ χριστῷ πάντα διὰ τοῦ λόγου γεγένηται τοῦ θεοῦ, ποιή-
σαντος ἐν σοφίᾳ αὐτὰ τοῦ πατρὸς· Πάντα γὰρ, φησὶν, ἐν
σοφίᾳ ἐποίησας· οὐ· διὰ τῆς σοφίας ἐποίησας.

13. (7) Ἰδωμεν δὲ, διὰ τί πρόσκειται τό· Καὶ χωρὶς
αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν. τισὶ κἂν δόξαι περιττὸν τυγχάνειν 20
τό· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν· ἐπιφερόμενον τῷ· Πάντα
δι' αὐτοῦ ἐγένετο. εἰ γὰρ πᾶν ὅτιποτοῦν διὰ τοῦ λόγου
γεγένηται, οὐδὲν χωρὶς τοῦ λόγου γεγένηται. οὐκέτι μέντοι
γε ἀκολουθεῖ τῷ χωρὶς τοῦ λόγου μὴ γεγενῆσθαι τι τὸ πάντα
διὰ τοῦ λόγου γεγενῆσθαι· ἕξεστι γὰρ οὐδενὸς χωρὶς τοῦ 25
λόγου γεγενημένου, μὴ μόνον διὰ τοῦ λόγου γεγονέναι πάντα
ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου τινά. χρητὸίνυν εἶδέναι, πῶς δεῖ
ἀκούειν τοῦ Πάντα καὶ πῶς τοῦ Οὐδέν. δυνατὸν γὰρ ἐκ τοῦ
μὴ τετρανωκέναι ἀμφοτέρας τὰς λέξεις ἐκδέξασθαι ὅτι εἰ
πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, τῶν δὲ πάντων ἐστὶ καὶ ἡ 30
κακία καὶ πᾶσα ἡ χύσις τῆς ἁμαρτίας καὶ τὰ πονηρὰ, ὅτι καὶ
ταῦτα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο. τοῦτο δὲ ψεῦδος· κτίσματα

65 μὲν γὰρ διὰ τοῦ λόγου γεγονέναι οὐκ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ διὰ
 τοῦ λόγου τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ πάντα τὰ κατορθώματα
 κατορθώσθαι τοῖς μακαρίοις νοεῖν ἀναγκαῖον· οὐκέτι δὲ καὶ
 τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ ἀποπτώματα. ἐξειλήφασιν οὖν τινες
 5 τῷ ἀνυπόστατον εἶναι τὴν κακίαν, οὔτε γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς
 οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, ταῦτ' εἶναι τὰ Μηδέιν· καὶ ὡσπερ
 Ἑλλήνων τινές φασιν, εἶναι τῶν Οὐ τινων τὰ γένη καὶ τὰ
 εἶδη, οἷον τὸ ζῶον καὶ τὸν ἄνθρωπον, οὕτως ὑπέλαβον Οὐδὲν
 τυγχάνειν πάν τὸ οὐχ ὑπὸ θεοῦ οὐδὲ διὰ τοῦ λόγου τὴν δο-
 10 κούσαν σύστασιν εἰληφός. καὶ ἐφίσταμεν εἰ δυνατόν ἀπὸ
 τῶν γραφῶν πληκτικώτατα ταῦτα παραστήσαι. ὅσον
 τοῖνυν ἐπὶ τοῖς σημαινομένοις τοῦ Οὐδὲν καὶ τοῦ Οὐκ ὄν,
 δοξεῖ εἶναι συνώνυμα, τοῦ Οὐκ ὄντος Οὐδενὸς ἂν λεγομένου,
 καὶ τοῦ Οὐδενὸς Οὐκ ὄντος. φαίνεται δὲ ὁ ἀπόστολος τὰ
 15 Οὐκ ὄντα οὐχὶ ἐπὶ τῶν μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντων ὀνομάζων
 ἀλλ' ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν, Μη ὄντα νομίζων τὰ πονηρά· Τὰ cf. Ro iv 17
 μὴ ὄντα γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς ὡς ὄντα ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ ὁ
 Μαρδοχαῖος ἐν τῇ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα Ἑσθήρ μὴ ὄντας
 τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραὴλ καλεῖ, λέγων· Μη παραδῶς τὸ
 20 σκῆπτρόν σου, κύριε, τοῖς μὴ οὖσιν. καὶ ἔστι προσαγαγεῖν
 πῶς διὰ τὴν κακίαν μὴ ὄντες οἱ πονηροὶ προσαγορεύονται ἐκ
 τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ ὀνόματος ἀναγραφομένου τοῦ θεοῦ· Εἶπε cf. Ex iii 14 f.
 γὰρ κύριος πρὸς Μωϋσῆν· Ὁ ὢν τοῦτό μοι ἔστι τὸ ὄνομα.
 καθ' ἡμᾶς δὲ τοὺς εὐχομένους εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ὁ
 25 ἀγαθὸς θεὸς ταῦτά φησιν, ὃν δοξάζων ὁ σωτὴρ λέγει· Οὐ-
 δεῖς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεὸς, ὁ πατήρ. οὐκοῦν ὁ ἀγαθὸς τῷ
 ὄντι ὁ αὐτός ἐστιν. ἐναντίον δὲ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν ἢ τὸ
 πονηρὸν, καὶ ἐναντίον τῷ ὄντι τὸ Οὐκ ὄν· οἷς ἀκολουθεῖ ὅτι
 τὸ πονηρὸν καὶ κακὸν Οὐκ ὄν. καὶ τάχα τοῦτο ἔσηνε τοὺς
 30 εἰπόντας τὸν διάβολον μὴ εἶναι θεοῦ δημιουργήμα· καθὼ
 γὰρ διάβολός ἐστιν οὐκ ἔστι θεοῦ δημιουργήμα, ᾧ δὲ συμβέ-
 βηκε διαβόλω εἶναι, γενητὸς ὢν, οὐδενὸς κτιστοῦ ὄντος
 παρέξ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, θεοῦ ἔστι κτίσμα· ὡς εἰ ἐφάσκομεν

καὶ τὸν φονέα μὴ εἶναι θεοῦ δημιούργημα, οὐκ ἀναιροῦντες
 τὸ ἢ ἀνθρωπὸς ἐστι πεποιῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ θεοῦ. τιθέντες 66
 γὰρ τὸ ἢ ἀνθρωπος τυγχάνει ἀπὸ θεοῦ αὐτὸν τὸ εἶναι εἰλη-
 φέναι, καὶ ἡμεῖς οὐ τίθεμεν τὸ ἢ φονεὺς ἐστὶν ἀπὸ θεοῦ
 τοῦτ' αὐτὸν εἰληφέναι. πάντες μὲν οὖν οἱ μετέχοντες τοῦ 5
 *Οντος, μετέχουσι δὲ οἱ ἅγιοι, εὐλόγως ἂν *Οντες χρηματί-
 ζοιεν· οἱ δὲ ἀποστραφέντες τὴν τοῦ *Οντος μετοχὴν, τῷ
 ἐστερηῆσθαι τοῦ *Οντος γεγόνασιν Οὐκ ὄντες. προείπομεν
 δὲ ὅτι συνωνυμία ἐστὶ τοῦ Οὐκ ὄντος καὶ τοῦ Οὐδενός, καὶ
 διὰ τοῦτο οἱ Οὐκ ὄντες Οὐδὲν εἰσι, καὶ πᾶσα ἡ κακία Οὐδὲν 10
 ἐστὶν ἐπεὶ καὶ Οὐκ ὄν τυγχάνει, καὶ Οὐδὲν καλουμένη χωρὶς
 γεγένηται τοῦ λόγου, τοῖς Πᾶσιν οὐ συγκαταριθμουμένη.
 cf. Jo 13 ἡμεῖς μὲν οὖν κατὰ τὸ δυνατόν παρεστήσαμεν τίνα τὰ διὰ
 τοῦ λόγου γεγενημένα πάντα, καὶ τί τὸ χωρὶς αὐτοῦ γενό-
 μενον μὲν, ὃν δὲ οὐδέποτε, καὶ διὰ τοῦτο Οὐδὲν καλούμενον. 15

cf. Jo 13

Jo 13

14. (8) Βιαίως δὲ οἶμαι καὶ χωρὶς μαρτυρίου τὸν Οὐα-
 λεντίνου λεγόμενον εἶναι γνώριμον Ἑρακλέωνα, διηγούμενον
 τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἐξεληφέναι Πάντα τὸν κόσμον
 καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἐκκλείοντα τῶν πάντων, τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ
 ὑποθέσει αὐτοῦ, τὰ τοῦ κοσμοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διαφέροντα. 20
 φησὶ γάρ· Οὐ τὸν αἰῶνα ἢ τὰ ἐν τῷ αἰῶνι γεγονένα διὰ τοῦ
 λόγου, ἅτινα οἶεται πρὸ τοῦ λόγου γεγονένα. ἀναιδέστερον
 δὲ ἰστάμενος πρὸς τό· Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν· μὴ
 εὐλαβούμενος τό· Μὴ προσθήῃ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἵνα μὴ
 ἐλέγξῃ σε καὶ ψευδῆς γένη· προστίθῃσι τῷ Οὐδὲ ἔν· Τῶν ἐν 25
 τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει. καὶ ἐπεὶ προφανῆ ἐστὶ τὰ ὑπ' αὐ-
 τοῦ λεγόμενα σφόδρα βεβιασμένα καὶ παρὰ τὴν ἐνάρ-
 γειαν ἐπαγγελλόμενα, εἰ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ θεῖα ἐκκλείεται
 τῶν Πάντων, τὰ δὲ, ὡς ἐκείνος οἶεται, παντελῶς φθειρόμενα
 κυρίως Πάντα καλεῖται, οὐκ ἐπιδιατριπτέον τῇ ἀνατροπῇ 30
 τῶν αὐτόθεν τὴν ἀτοπίαν ἐμφαινόντων· οἷον δὴ καὶ τὸ τῆς
 γραφῆς λεγούσης· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν· προσι-

Pr xxiv 29
(xxx 6)

2 μὴ πεποιῆσθαι 15 om. δὲ] add. intra lin. 27 ἐν ἐργεῖαν
 31 δὴ] δὲ

θέντα αὐτὸν ἄνευ παραμυθίας τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς τό· Τῶν
ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει· μηδὲ μετὰ πιθανότητος ἀποφαί-
νεσθαι, πιστεῦσθαι ἀξιούντα ὁμοίως προφήταις ἢ ἀποστό-
λοις τοῖς μετ' ἐξουσίας καὶ ἀνπευθύνως καταλείπουσι τοῖς
5 καθ' αὐτοὺς καὶ μεθ' αὐτοὺς σωτήρια γράμματα. ἔτι δὲ
ιδίως καὶ τοῦ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἐξήκουσε φάσκων· Jo i 3
Τὸν τὴν αἰτίαν παρασχόντα τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου τῷ
67 δημιουργῷ, τὸν λόγον ὄντα, εἶναι οὐ τὸν ἀφ' οὗ, ἢ ὑφ' οὗ,
ἀλλὰ τὸν δι' οὗ, παρὰ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ φράσιν ἐκ-
10 δεχόμενος τὸ γεγραμμένον. εἰ γὰρ ὡς νοεῖ ἡ ἀλήθεια τῶν
πραγμάτων ἦν, ἔδει διὰ τοῦ δημιουργοῦ γεγράφθαι πάντα
γεγονέναι ὑπὸ τοῦ λόγου, οὐχὶ δὲ ἀνάπαλιν διὰ τοῦ λόγου
ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ. καὶ ἡμεῖς μὲν τῇ δι' οὗ χρησάμενοι
15 ἀκολουθῶν τῇ συνηθείᾳ, οὐκ ἀμάρτυρον τὴν ἐκδοχὴν ἀφή-
καμεν· ἐκείνος δὲ πρὸς τῷ μὴ παραμεμυθῆσθαι ἀπὸ τῶν
θειῶν γραμμάτων τὸν καθ' ἑαυτὸν νοῦν, φαίνεται καὶ
ὑποπτέυσας τὸ ἀληθές καὶ ἀναιδῶς αὐτῷ ἀντιβλέψας· φησὶ
γάρ· Ὅτι οὐχ ὡς ὑπ' ἄλλου ἐνεργοῦντος αὐτὸς ἐποίει ὁ
λόγος, ἢ οὕτω νοηθῆ τὸ δι' αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνεργοῦντος
20 ἕτερος ἐποίει. οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ ἐλέγξει τὸ μὴ
τὸν δημιουργὸν ὑπῆρέτην τοῦ λόγου γεγενημένον τὸν κόσμον
πεποιθῆναι, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὑπῆρέτης τοῦ δημιουργοῦ
γενόμενος ὁ λόγος τὸν κόσμον κατεσκεύασε. κατὰ γὰρ τὸν
προφήτην Δαβὶδ· Ὁ θεὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο Ps cxlviii 5
25 καὶ ἐκτίσθησαν. ἐνετείλατο γὰρ ὁ ἀγέννητος θεὸς τῷ
πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως καὶ ἐκτίσθησαν, οὐ μόνον ὁ cf. Col i 15 ff.
κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, εἴτε
θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι· πάντα γὰρ
δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ αὐτὸς ἐστι πρὸ πάντων.
30 15. (9) Ἔτι εἰς τό· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν' οὐκ Jo i 3
ἀγύμναστον ἑατέον καὶ τὸν περὶ τῆς κακίας λόγον· κἄν γὰρ
σφόδρα ἀπεμφαίνειν δοκῆ, οὐ πάνυ τι δοκεῖ μοι εὐκατα-

φρόνητον εἶναι. ζητητέον γὰρ εἰ καὶ ἡ κακία διὰ τοῦ λόγου
γεγένηται, νῦν λόγου προσεχῶς λαμβανομένου τοῦ ἐν
ἐκάστῳ, ὡς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου ἐκάστῳ
Ro vii 8 f. ἐγγεγένηται. φησὶ τοίνυν ὁ ἀπόστολος· Χωρὶς νόμου
ἀμαρτία νεκρά· καὶ ἐπιφέρει· Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς 5
ἡ μὲν ἀμαρτία ἀνέζησε· καθολικὸν διδάσκων περὶ τῆς
ἀμαρτίας ὡς μηδεμίαν ἐνέργειαν αὐτῆς ἐχούσης πρὶν νόμου
καὶ ἐντολῆς· πῶς δὲ ἔχων ὁ λόγος νόμος εἶναι καὶ ἐντολή,
Ro v 13 καὶ οὐκ ἂν εἴη ἀμαρτία μὴ ὄντος νόμου, ἀμαρτία γὰρ οὐκ
ἔλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου· καὶ πάλιν οὐκ ἂν εἴη ἀμαρτία 10
Jo xv 22 μὴ ὄντος λόγου· Εἰ γὰρ μὴ ἦλθον, φησὶ, καὶ ἐλάλησα
αὐτοῖς ἀμαρτίαν οὐκ εἶχουσαν. πᾶσα γὰρ πρόφασις ἀφαι- 68
ρεῖται τοῦ βουλομένου ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ἀπολογησασθαι,
ἐπὶ ἀνενυπάρχοντος λόγου καὶ παραδεικνύοντος ὁ πρακτέον
μὴ πειθῆναι τις αὐτῷ. τάχα οὖν πάντα μέχρι καὶ τῶν 15
cf. Jo i 3 χειρῶν διὰ τοῦ λόγου γεγένηται καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἀπλού-
στερον ἡμῶν ἐκλαμβανόντων τὸ οὐδὲν, ἐγένετο οὐδὲν. καὶ
οὐ πάντως τῷ λόγῳ ἐγκλητέον, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο
καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὡς οὐδὲ ἐγκλητέον τῷ διδα-
σκαλῷ παραδείξαντι τὰ δέοντα τῷ μαθάνοντι ἐπὶν διὰ τὰ 20
τοῦτον μαθήματα μηκέτι τόπος καταλείπηται τῷ ἀμαρτάν-
οντι ἀπολογίας οἷς περὶ ἀγνοίας, καὶ μάλιστα ἐὰν τοῖσι μὲν
διδάσκαλον τοῦ μαθάνοντος ἀχάριστον. οἷον γὰρ διδά-
σκαλος τοῦ μαθάνοντος ἀχάριστός ἐστιν ὁ ἐνυπάρχων τῇ
φύσει τῶν λογικῶν λόγος, αἰεὶ ὑποβάλλων τὰ πρακτέα καὶ 25
παρακαλῶμεν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, ἐπιδοδόντες αὐτοῖς ταῖς
ῥηνοαῖς καὶ παρατεταμένους ταῖς ἀρίστας αὐτοῦ συμβουλίας.
ὡσπερ δὲ ὑπὲρ τῆς ὀφθαλμῶ ἐπὶ τοῖς κρείττοσιν ἡμῶν
γεγενημένη, καὶ ἐφ' ἧν οὐ καλῶς ἄρωμεν χροῖμαθα, ὁμοίως
καὶ τῇ ἀκοῇ ὅπου παρεχόμενοι ἑαυτοῖς ἀκροάσασθαι κρῖτους 30
ἁρμονίαν καὶ τῶν ἀτηγεραιμένων ἀκουσμάτων, οὕτως ἐπιβρί-
ζοντες τὸν ἐν ἡμῶν λόγον καὶ οὐκ εἰς δέον αὐτῷ χροῖμεθα.

δι' αὐτοῦ παρανομοῦμεν εἰς κρίμα τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐνυπάρ-
 χοντος καὶ διὰ τοῦτο κρίνοντος τὸν μὴ πάντων αὐτὸν προ-
 τιμήσαντα. ὅθεν καὶ φησιν· Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα αὐτὸς Jo xii 48
 κρινεῖ ὑμᾶς· ἴσον διδάσκων τῷ· Ἐγὼ ὁ λόγος ὁ ἐν ὑμῖν αἰεὶ
 5 ἐνηχῶν, αὐτὸς ὑμᾶς καταδικάσω τόπον ἀπολογίας καταλειπό-
 μενον ἔχοντας οὐδαμῶς. δόξει μέντοι γε βιαιότερα εἶναι
 αὕτη ἢ ἐκδοχὴ, ἄλλον μὲν λόγον τὸν ἐν ἀρχῇ ἡμῶν ἐξελη-
 φότων τὸν πρὸς τὸν θεόν, τὸν θεὸν λόγον, ἄλλως δὲ αὐτὸν
 νοούντων, ὅτε οὐ μόνον ἐπὶ τῶν προηγουμένων δημιουργημά-
 10 των τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· λέγεσθαι ἐφάσκομεν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων ὑπὸ τῶν λογικῶν πραττομένων, οὐ
 λόγου χωρὶς οὐδὲν ἁμαρτάνομεν. καὶ ζητητέον, εἰ καὶ τὸν
 ἐν ἡμῖν λόγον τὸν αὐτὸν λεκτέον τῷ ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ πρὸς cf. Jo i 1
 τὸν θεὸν καὶ τῷ θεῷ λόγῳ, μάλιστα ἐπεὶ οὐχ ὡς ἐτέρου
 15 τούτου τυγχάνοντος παρὰ τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον
 ἔοικεν ὁ ἀπόστολος διδάσκειν τό· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ Ro x 6 ff.
 σου Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν cf. Deut xxx
 12 ff.
 69 καταγαγεῖν· ἢ Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἔστιν
 Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν· ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή;
 20 Ἐγγύς σου τὸ ῥήμά ἐστιν σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν
 τῇ καρδίᾳ σου.

16. (10) Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ Jo i 4
 ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ἔστι τινὰ δόγματα παρ' Ἑλ-
 λησι καλούμενα παράδοξα, τῷ κατ' αὐτοὺς σοφῷ πλεῖστα
 25 ὅσα προσάπτοντα μετὰ τινος ἀποδείξεως ἢ φαινομένης
 ἀποδείξεως, καθά φησι μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι
 ἱερέα, τῷ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν ἐπιστήμην ἔχειν τῆς
 τοῦ θεοῦ θεραπείας, καὶ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι
 ἐλεῖθερον, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας ἀπὸ τοῦ θείου νόμου
 30 ἐιληφότα· καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ ὀρίζονται νόμιμον ἐπιτροπήν.
 καὶ τί δεῖ νῦν ἡμᾶς λέγειν περὶ τῶν καλουμένων παραδόξων,
 πολλῆς οὐσης τῆς εἰς αὐτὰ πραγματείας, καὶ δεομένων

- συγκρίσεως τῆς πρὸς τὸ βούλημα τῆς γραφῆς τῶν ὑπ' αὐ-
 τῶν κατὰ τὰ παράδοξα ἀπαγγελλομένων, ἵνα ἐπὶ τίνων ὁ τῆς
 θεοσεβείας λόγος συμφῆ καὶ ἐπὶ τίνων τὸ ἐναντίον τοῖς
 ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις βούλεται παραστήσῃται δυνηθῶμεν;
- Joi 4 τούτων δὲ ἡμῖν μνήμη γεγένηται ζητοῦσι τό· Ὁ γέγονεν ἐν 5
 αὐτῷ ζωὴ ἦν· διὰ τὸ οἰοεῖ τῷ χαρακτήρι τῶν παραδόξων
 καὶ, εἰ δεῖ εἰπεῖν, παραδοξότερον παρὰ τὰ ὑπ' ἐκείνων λεγό-
 μενα, δύνασθαι ἂν τινα ἐπόμενον τῇ γραφῇ δεῖξαι τοιαῦτα
- cf. Joi 1 πλείονα. ἐὰν γὰρ νοήσωμεν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, τὸν πρὸς
 τὸν θεὸν, τὸν θεὸν λόγον, τάχα δυνησόμεθα μόνον τὸν 10
 τούτου, καθὰ τοιοῦτος, μετέχοντα λογικὸν εἰπεῖν· ὥστε καὶ
 ἀποφῆνασθαι ἂν ὅτι μόνος ὁ ἅγιος λογικός. πάλιν ἐὰν
 Joi xi 25 συνῶμεν τὴν γενομένην ἐν τῷ λόγῳ ζωὴν, τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ
 εἰμι ἡ ζωὴ· ἐρούμεν μηδένα τῶν ἔξω τῆς πίστεως Χριστοῦ
- cf. Ro vi 11 ζῆν, πάντας εἶναι νεκροὺς τοὺς μὴ ζώντας θεῷ, τό τε ζῆν 15
 αὐτῶν ζῆν εἶναι τῆς ἀμαρτίας καὶ διὰ τοῦτο, ἵν' οὕτως εἴπω,
 ζῆν θανάτου τυγχάνειν. ἐπίστησον δὲ εἰ μὴ τοῦτο πολλαχοῦ
 παριστᾶσιν αἱ θείαι γραφαί, τὸ ὅπου μὲν τοῦ σωτῆρος φά-
 σκοντος· Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥῆθὲν ἐπὶ τῆς βάτου Ἐγὼ θεὸς 20
 Ἄβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστι θεὸς 20
 νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· καί· Οὐ δικαιοθήσεται κατενώπιόν
 σου πᾶς ζῶν. τί δὲ περὶ αὐτοῦ λέγειν δεῖ τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ
 σωτῆρος; ἀμφιβάλλεται γὰρ ὁποτέρου εἶναι ἡ λέγουσα ἐν
 τοῖς προφήταις φωνή· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος.
- Nu xiv 28
 Ez xxxiv 8
 Mc xii 27
17. (11) Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τό· Οὐκ ἔστι θεὸς 70
 νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· ἴσον δυνάμενον τῷ· οὐκ ἔστιν ἀμαρ-
 τωλῶν ἀλλὰ ἁγίων θεός. μεγάλη γὰρ δωρεὰ τοῖς πατρι-
 ἀρχαῖς τὸ τὸν θεὸν ἀντὶ ὀνόματος προσάψαι τὴν ἐκείνων
 ὀνομασίαν τῇ θεὸς ἰδίᾳ αὐτοῦ προσηγορία, καθὰ καὶ ὁ
 Παῦλός φησι· Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ θεὸς θεὸς καλεῖσθαι 30
 αὐτῶν· οὐκοῦν θεὸς ἔστι τῶν πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων·
 καὶ οὐκ ἂν που ἀναγεγραμμένον εὕρισκοιτο τὸν θεὸν εἶναι
- He xi 16

τὸν θεόν τιнос τῶν ἀσεβῶν. εἰ τοίνυν ὁ θεὸς ἁγίων ἐστὶ καὶ
 θεὸς ζώντων εἶναι λέγεται, οἱ ἅγιοι ζῶντές εἰσι καὶ οἱ ζῶντες
 ἅγιοι, οὔτε ἁγίου ὄντος ἔξω τῶν ζώντων οὔτε ζῶντος χρημα-
 τίζοντος μόνον καὶ οὐχὶ μετὰ τοῦ ζῆν ἔχοντος καὶ τὸ ἅγιον
 5 αὐτὸν τυγχάνειν. τὸ παραπλήσιον δέ ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ·
 Εὐαρεστήσω τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ ζώντων· ἰδεῖν, ὡς εἰ ἔλεγεν <sup>Ps cxiv
(cxvi) 9</sup>
 ἐν τάξει ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων τῆς κυρίως εὐαρε-
 στησέως, ἢτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν
 ἁγίων τυγχανούσης, οὐδέπω ἄκρως εὐαρεστοῦντος τοῦ μὴ εἰς
 10 τὴν τάξιν τῶν ἁγίων κεχωρηκός ἢ τοῦ μὴ εἰς τὸν τόπον
 τῶν ἁγίων γεγεννημένου εἰς ὃν χωρῆσαι δεήσει πάντα τὸν
 οἰοῖν ἐσκίαν καὶ εἰκόνα τῆς εὐαρεστησέως τῆς ἀληθινῆς ἐν
 τῷ βίῳ τούτῳ προανειληφότα. καὶ τὸ οὐ δικαιωθήσεσθαι δὲ <sup>cf. Ps cxliii
(cxliii) 2</sup>
 15 καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δικαιοσύνην οὐδεὶς δικαιωθήσεται πᾶν πάν-
 μακαριῶν, ὡς εἰ καὶ ἐλέγομεν ἐπὶ ἐτέρου παραδείγματος
 τοιοῦτον· οὐ φωτιεῖ πᾶς λύχνος ἐνώπιον ἡλίου· φωτιεῖ μὲν
 γὰρ πᾶς λύχνος, ἀλλ' ὅταν μὴ καταυγάζηται ὑπὸ ἡλίου·
 δικαιωθήσεται δὲ καὶ πᾶς ζῶν, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,
 20 ὅτε δὲ τοῖς κάτω συγκρίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους κεκρα-
 τημένους παρ' οἷς λάμψει αὐτῶν τὸ φῶς. καὶ ὅρα εἰ κατὰ
 τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ νοητέον· Λαμψάτω τὸ φῶς ^{Mt v 16}
 ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. οὐ γάρ· λαμψάτω τὸ φῶς
 ὑμῶν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ· τοῦτο γὰρ εἰ ἐνετέλλετο, ἀδύνατον
 25 ἂν εἰδίδου ἐντολὴν, ὡς εἰ καὶ τοῖς λύχνους ἐμψύχοις οὖσιν
 ἐντολὴν εἰδίδου τὸ λάμψαι τὸ φῶς αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ
 ἡλίου. οὐχ οἱ τυχόντες οὖν μόνον τῶν ζώντων οὐ δικαιωθή-
 σονται κατενώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ὡς ἐν ζῶσι τῶν
 ἐλαττώνων διαφέροντες· ἢ, ὅπερ μᾶλλον, ἅμα ἢ πάντων τῶν
 30 ζώντων δικαιοσύνη οὐ δικαιωθήσεται ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ
 δικαιοσύνην· ὡς εἰ καὶ ἅμα πάντα τὰ ἐπὶ γῆς νυκτερινὰ
 συναγαγῶν φῶτα ἔφασκον μὴ δύνασθαι ταῦτα φωτίζειν ὡς
 71 πρὸς τὰς τούτου τοῦ ἡλίου αὐγὰς. κατ' ἐπανάβασιν δὲ ἐκ
 τῶν εἰρημένων νοητέον καὶ τό· Ζῶ ἐγώ, λέγει κύριος· τάχα ^{Nu xiv 28}

τοῦ κυρίως ζῆν, μάλιστα ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ζῆν, παρὰ μόνῳ τυγχάνοντος τῷ θεῷ. καὶ ὄρα εἰ διὰ τοῦτο δύναται ὁ ἀπόστολος τὴν εἰς ὑπερβολὴν ὑπεροχὴν νοήσας τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀξίως θεοῦ συνιέει τό· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος· εἰρηκέναι περὶ θεοῦ· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· οὐ- 5 δένος τῶν παρὰ τὸν θεὸν ζώντων ἔχοντος τὴν ἀτρεπτον πάντη καὶ ἀναλλοίωτον ζωὴν. καὶ τί διστάζομεν περὶ τῶν λοιπῶν ὅτε οὐδὲ ὁ χριστὸς ἔσχε τὴν τοῦ πατρὸς ἀθανασίαν; ἐγεύ- σατο γὰρ ὑπὲρ παντὸς θανάτου.

Nu xiv 28

1 Tim vi 16

cf. He ii 9

18. (12) Ἄμα δὲ ἐξετάζοντες τὰ περὶ τοῦ ζῆν τοῦ θεοῦ 10 καὶ ζωῆς, ἧτις ἐστὶν ὁ χριστὸς, καὶ ζώντων ἐν χώρᾳ ἰδίᾳ τυγχανόντων καὶ ζώντων οὐ δικαιουμένων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀκολουθῶς τούτοις παρατιθέμενοι τό· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· τὰ ὑπονοούμενα συμπαραληψόμεθα περὶ τοῦ πᾶν ὀπιποτοῦν λογικὸν μὴ οὐσιωδῶς ἔχειν ὡς ἀχώριστον συμβε- 15 βηκὸς τὴν μακαριότητα. εἰν γὰρ ἀχώριστον ἔχη τὴν μακαριότητα καὶ τὴν προηγουμένην ζωὴν, πῶς ἔτι ἔσται ἀληθὲς τὸ περὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενον· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· χρη μέντοι γε εἰδέναι ὅτι τινὰ ὁ σωτὴρ οὐχ αὐτῷ εἶναι ἀλλ' ἑτέ- 20 ροις, τινὰ δὲ αὐτῷ καὶ ἑτέροις· ζητητέον δὲ εἰ τίνα ἑαυτῷ καὶ οὐδενί. σαφῶς μὲν γὰρ ἑτέροις ἐστὶ ποιμὴν, οὐχ ὡς οἱ παρὰ ἀνθρώποις ποιμένες ὄνησιν ἐκ τοῦ ποιμαίνειν εἰς ἑαυτὸν λαμβάνων, εἰ μὴ ἄρα τὴν τῶν ποιμαινομένων ὠφέλειαν διὰ φιλανθρωπίαν ἰδίαν εἶναι λογίσαιτο. ἀλλὰ καὶ ὁδός ἐστιν 25 ἑτέροις ὁμοίως καὶ θύρα, ὁμολογουμένως δὲ καὶ ῥάβδος· ἑαυτῷ δὲ καὶ ἑτέροις σοφία, τάχα δὲ καὶ λόγος. ζητητέον δὲ εἰ συστήματος θεωρημάτων ὄντος ἐν αὐτῷ καθὼ σοφία ἐστίν, ἐστὶ τίνα θεωρήματα ἀχώρητα τῇ λοιπῇ παρ' αὐτὸν γεννητῇ φύσει ἄτινα οἶδεν ἑαυτῷ. καὶ οὐκ ἀνεξέταστον λόγον ἑατέον διὰ τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εὐλάβειαν, 30 ὅτι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ αὐτῷ μαθητεύεται, σαφὲς ἐκ τοῦ λεγομένου περὶ παρακλήτου καὶ ἁγίου πνεύματος· Ὅτι ἐκ τοῦ

cf. Ez xxxiv

Jo xvi 14

ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. εἰ δὲ μαθητευόμενον
 72 πάντα χωρεῖ ἃ ἐνατενίζων τῷ πατρὶ ἀρχόμενος ὁ υἱὸς γινώ-
 σκει ἐπιμελέστερον ζητητέον. εἰ τοῦνυν ὁ σωτὴρ ἃ μὲν τινα
 ἑτέροις, τινα δὲ τάχα που αὐτῷ καὶ ἡ οὐδενὶ ἢ ἐνὶ ἡ ὀλίγοις,
 5 καθὼ ζωὴ ἐστὶν ἡ γενομένη ἐν τῷ λόγῳ βασανιστέον πότερον
 αὐτῷ καὶ ἑτέροις ζωὴ ἐστὶν ἢ ἑτέροις, καὶ εἰ ἑτέροις, τίσι τού-
 τοις. εἰ δὴ ταῦτόν ἐστι ζωὴ καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων, φησὶ
 γάρ· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς ^{Jo i 4}
 τῶν ἀνθρώπων· τὸ δὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων τινῶν ἐστι φῶς,
 10 καὶ τοῦτο οὐ πάντων τῶν λογικῶν, ὅσον ἐπὶ τῷ κεῖσθαι τὸ
 Ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς· εἴη ἂν καὶ ζωὴ
 ἀνθρώπων ὧν καὶ φῶς ἐστὶν· καὶ καθὼ ζωὴ λέγοιτο ἂν ὁ
 σωτὴρ οὐχ αὐτῷ ἀλλὰ ἑτέροις εἶναι ζωὴ ὧν ἐστὶ καὶ φῶς.
 αὕτη δὲ ἡ ζωὴ τῷ λόγῳ ἐπιγίνεται, ἀχώριστος αὐτοῦ μετὰ τὸ
 15 ἐπιγενέσθαι τυγχάνουσα. λόγον γὰρ προϋπάρξει τὸν καθαί-
 ροντα τὴν ψυχὴν ἐν τῇ ψυχῇ δεῖ, ἵνα μετὰ τοῦτον καὶ τὴν
 ἀπ' αὐτοῦ κάθαρσιν, πάσης περιαιρεθείσης νεκρότητος καὶ
 ἀσθενείας, ἡ ἀκραιφνὴς ζωὴ ἐγγίγνηται παρὰ παντὶ τῷ τοῦ
 λόγου καθὼ θεὸς ἐστὶν αὐτὸν ποιήσαντι χωρητικόν.
 20 19. (13) Τηρητέον δὲ τὰ δύο Ἐν, καὶ τὴν διαφορὰν
 αὐτῶν ἐξεταστέον· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τῷ· λόγος ἐν ἀρχῇ·
 δεύτερον δὲ ἐν τῷ· ζωὴ ἐν λόγῳ. ἀλλὰ λόγος μὲν ἐν ἀρχῇ
 οὐκ ἐγένετο· οὐκ ἦν γὰρ ὅτε ἡ ἀρχὴ ἄλογος ἦν, διὸ λέγεται
 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· ζωὴ δὲ ἐν τῷ λόγῳ οὐκ ἦν, ἀλλὰ ζωὴ ^{Jo i 1}
 25 ἐγένετο, εἶγε ζωὴ ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ὅτε γὰρ
 οὐδέπω ἄνθρωπος ἦν, οὐδὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἦν, τοῦ φωτὸς
 τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους σχέσιν νοουμένου.
 μηδεὶς δ' ἡμᾶς θλιβέτω χρονικῶς οἰόμενος ταῦτα ἀπαγ-
 γέλλειν, τῆς τάξεως τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ
 30 ἐφεξῆς ἀπαιτούσης, κἂν χρόνος μὴ εὐρίσκηται ὅτε τὰ ὑπὸ
 τοῦ λόγου ὑποβαλλόμενα τρίτα καὶ τέταρτα οὐδαμῶς ἦν.
 ὃν τρόπον τοῦνυν πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ οὐχὶ πάντα ^{cf. Jo i 3}
 δι' αὐτοῦ ἦν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν, οὐχὶ δὲ χωρὶς

αὐτοῦ ἦν οὐδὲ ἐν, οὕτως ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ, οὐχὶ ὁ ἦν ἐν αὐτῷ, ζῶν ἦν. καὶ πάλιν οὐχὶ ὁ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν, ἀλλὰ ὁ ἦν ἐν ἀρχῇ λόγος ἦν. τινὰ μέντοι γε τῶν ἀντιγράφων ἔχει, καὶ τάχα οὐκ ἀπιθάνως· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζῶν ἔστιν. εἰ δὲ ζῶν ταυτόν ἐστι τῷ τῶν ἀνθρώπων φωτὶ, οὐδεὶς ἐν σκότῳ 5 τυγχάνων ζῆν καὶ οὐδεὶς τῶν ζώντων ἐν σκότῳ ἔστιν, ἀλλὰ πᾶς ὁ ζῶν καὶ ἐν φωτὶ ὑπάρχει, καὶ πᾶς ὁ ἐν φωτὶ ὑπάρχων ζῆν· ὥστε μόνον τὸν ζῶντα καὶ πάντα εἶναι φωτὸς υἱόν· φωτὸς 73 δὲ υἱὸς, οὗ λάμπει τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.

20. (14) Πάλιν, ἐπεὶ ἐστὶ τὰ παραλελειμμένα τῶν 10 ἐναντιῶν νοεῖσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν ἐναντιῶν, λέγεται δὲ περὶ ζωῆς καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, ἐναντίον δὲ τῇ ζωῇ θάνατος καὶ ἐναντίον φωτὶ ἀνθρώπων σκότος ἀνθρώπων, ἔστιν ἰδεῖν ὅτι ὁ ἐν σκότῳ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνων ἐν θανάτῳ ἔστιν καὶ ὁ τὰ τοῦ θανάτου πράττων οὐκ ἀλλαχόσε 15 τοῦ σκότους ἔστιν. ὁ δὲ μνημονεύων τοῦ θεοῦ, εἴαν γε νοῶμεν τί τὸ μνημονεύειν αὐτοῦ, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ, κατὰ τὸ εἰρημένον· Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου. εἴτε δὲ σκότος ἀνθρώπων εἴτε θάνατος οὐ φύσει τοιαυτὰ 20 ἔστιν, ἄλλου λόγου· Ἡμεῖς ἡμεθὰ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· καὶ μάλιστα ἅγιοι καὶ πνευματικοὶ ἤδη χρηματίζομεν. ὥσπερ δὲ δεκτικὸς ὁ Παῦλος σκότος ὧν γέγονε τοῦ γενέσθαι φῶς ἐν κυρίῳ, οὕτως ὅστις ποτ' ἂν ἦ σκότος. κατὰ δὲ τοὺς οἰομένους εἶναι φύσεις πνευματικὰς, ὥσπερ τὸν Παῦλον καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οὐκ οἶδα εἰ σώζεται τὸ 25 τὸν πνευματικὸν εἶναι ποτε σκότος καὶ ὕστερον αὐτὸν γεγονέναι φῶς. εἰ γὰρ ὁ πνευματικὸς ποτε σκότος ἦν, ὁ χοϊκὸς τίς ἐστιν; εἰ δ' ἀληθές ἐστι τὸ σκότος γεγονέναι φῶς, τίς ἢ ἀποκλήρωσις τοῦ μὴ πᾶν σκότος δύνασθαι γενέσθαι φῶς; εἰ μὴ γὰρ ἐπὶ Παύλου ἐλέγετο ὅτι ἡμεθὰ ποτε ἐν σκότῳ, νῦν 30 δὲ φωτεινοὶ ἐν κυρίῳ, ἐπὶ δὲ ὧν οἴονται φύσεων ἀπολυμένων, ὅτι σκότος ἦσαν ἢ σκότος εἰσὶ, καὶ χώραν εἶχεν ἢ

23 οὕτως ὅστις ποτ' ἂν ἦ σκότος] ante ὥσπερ κ.τ.λ. 28 ἔστι] ἔτι

περὶ φύσεων ὑπόθεσις. νυνὶ δὲ ὁ Παῦλός φησι γεγονέναι ποτὲ σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ, ὡς δυνατοῦ ὄντος τοῦ σκότους εἰς φῶς μεταβαλεῖν. οὐ χαλεπὸν δὲ τὰ περὶ παντὸς σκότους ἀνθρώπων καὶ περὶ τοῦ θανάτου τούτου τυγχάνοντος
 5 τῷ σκότῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς ἰδεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ ἐνδεχόμενον ὁρῶντα τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ κρεῖττον ἐκάστου μεταβολῆς.

21. (15) Πάνυ δὲ βιαίως κατὰ τὸν τόπον γενόμενος ὁ Ἑρακλέων τό· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν· ἐξείληφεν ἀντὶ Jo i 4
 10 τοῦ Ἐν αὐτῷ· Εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς πνευματικούς, οἰοῦναι ταῦτον νομίσας εἶναι τὸν λόγον καὶ τοὺς πνευματικούς, εἰ καὶ μὴ σαφῶς ταῦτ' εἶρηκε· καὶ ὡσπερὶ αἰτιολογῶν φησιν· Αὐτὸς γὰρ τὴν πρώτην μὴσφωσιν τὴν κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῖς παρέσχε, τὰ ὑπ' ἄλλου σπαρέντα εἰς μορφὴν καὶ εἰς
 74 φωτισμὸν καὶ περιγραφὴν ἰδίαν ἀγαγὼν καὶ ἀναδείξας. οὐ παρετήρησε δὲ καὶ τὸ περὶ τῶν πνευματικῶν παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον, ὅτι ἀνθρώπους αὐτοὺς εἶναι ἀπεσιώπησε· Ψυχικός· Co ii 14 f.
 ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ, μωρία γὰρ αὐτῷ ἔστιν· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα. ἡμεῖς γὰρ
 20 οὐ μάτην αὐτὸν φάμεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ μὴ προσθετικῆναι τὸ Ἄνθρωπος· κρεῖττον γὰρ ἢ ἄνθρωπος ὁ πνευματικὸς, τοῦ ἀνθρώπου ἦτοι ἐν ψυχῇ ἢ ἐν σώματι ἢ ἐν συναμφοτέροις χαρακτηριζομένου, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ τούτων θειοτέρῳ πνεύματι, οὐ κατὰ μετοχὴν ἐπικρατοῦσαν χρηματίζει
 25 ὁ πνευματικὸς. ἅμα δὲ καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως χωρὶς κἀν φαινομένης ἀποδείξεως ἀποφαίνεται, οὐδὲ μέχρι τῆς τυχούσης πιθανότητος φθάσαι εἰς τὸν περὶ τούτων δυνηθεῖς λόγον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐκείνου.

22. (16) Φέρε δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ τοῦτο ζητήσωμεν, εἰ ἢ
 30 ζωὴ ἦν μόνων ἀνθρώπων φῶς καὶ μὴ παντὸς οὐτινοσοῦν ἐν μακαριότητι τυγχάνοντος. εἰν γὰρ ταῦτον ἦν ζωὴ καὶ φῶς ἀνθρώπων, καὶ μόνων ἀνθρώπων εἶη τὸ τοῦ χριστοῦ φῶς,

καὶ τὸν φονέα μὴ εἶναι θεοῦ δημιούργημα, οὐκ ἀναιρούντες
 τὸ ἢ ἄνθρωπος ἐστι πεποιῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ θεοῦ. τιθέντες 66
 γὰρ τὸ ἢ ἄνθρωπος τυγχάνει ἀπὸ θεοῦ αὐτὸν τὸ εἶναι εἰλη-
 φέναι, καὶ ἡμεῖς οὐ τίθεμεν τὸ ἢ φονεύς ἐστιν ἀπὸ θεοῦ
 τοῦτ' αὐτὸν εἰληφέναι. πάντες μὲν οὖν οἱ μετέχοντες τοῦ 5
 *Οντος, μετέχουσι δὲ οἱ ἅγιοι, εὐλόγως ἂν *Οντες χρηματί-
 ζοιεν· οἱ δὲ ἀποστραφέντες τὴν τοῦ *Οντος μετοχὴν, τῷ
 ἐστερήσθαι τοῦ *Οντος γεγόνασιν Οὐκ ὄντες. προέπομεν
 δὲ ὅτι συνωνυμία ἐστὶ τοῦ Οὐκ ὄντος καὶ τοῦ Οὐδενός, καὶ
 διὰ τοῦτο οἱ Οὐκ ὄντες Οὐδέν εἰσι, καὶ πᾶσα ἡ κακία Οὐδέν 10
 ἐστὶν ἐπεὶ καὶ Οὐκ ὄν τυγχάνει, καὶ Οὐδέν καλουμένη χωρὶς
 γεγένηται τοῦ λόγου, τοῖς Πᾶσιν οὐ συγκαταριθμουμένη.
 cf. Jo i 3 ἡμεῖς μὲν οὖν κατὰ τὸ δυνατόν παρεστήσαμεν τίνα τὰ διὰ
 τοῦ λόγου γεγενημένα πάντα, καὶ τί τὸ χωρὶς αὐτοῦ γενό-
 μενον μὲν, ὃν δὲ οὐδέποτε, καὶ διὰ τοῦτο Οὐδέν καλούμενον. 15

14. (8) Βιαιῶς δὲ οἶμαι καὶ χωρὶς μαρτυρίου τὸν Οὐα-
 λεντίνου λεγόμενον εἶναι γνώριμον Ἡρακλέωνα, διηγοούμενον
 Jo i 3 τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἐξείληφέναι Πάντα τὸν κόσμον
 καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἐκκλείοντα τῶν πάντων, τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ
 ὑποθέσει αὐτοῦ, τὰ τοῦ κοσμοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διαφέροντα. 20
 φησὶ γάρ· Οὐ τὸν αἰῶνα ἢ τὰ ἐν τῷ αἰῶνι γεγονένα διὰ τοῦ
 λόγου, ἅτινα οἶεται πρὸ τοῦ λόγου γεγονένα. ἀναιδέστερον
 δὲ ἰστάμενος πρὸς τό· Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· μὴ
 εὐλαβούμενος τό· Μὴ προσθήῃς τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἵνα μὴ
 ἐλέγξῃ σε καὶ ψευδῆς γένη· προστίθησι τῷ Οὐδὲ ἓν· Τῶν ἐν 25
 τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει· καὶ ἐπεὶ προφανῆ ἐστι τὰ ὑπ' αὐ-
 τοῦ λεγόμενα σφόδρα βεβιασμένα καὶ παρὰ τὴν ἐνάρ-
 γειαν ἐπαγγελλόμενα, εἰ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ θεία ἐκκλείεται
 τῶν Πάντων, τὰ δὲ, ὡς ἐκείνος οἶεται, παντελῶς φθειρόμενα
 κυρίως Πάντα καλεῖται, οὐκ ἐπιδιατριπτέον τῇ ἀνατροπῇ 30
 τῶν αὐτόθεν τὴν ἀτοπίαν ἐμφαινόντων· οἷον δὴ καὶ τὸ τῆς
 γραφῆς λεγούσης· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· προσι-

2 μὴ πεποιῆσθαι 15 om. δὲ] add. intra lin. 27 ἐνέργειαν
 31 δὴ] δὲ

cf. Jo i 3

Jo i 3

Fr xxiv 29
(xxx 6)

θέντα αὐτὸν ἄνευ παραμυθίας τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς τό· Τῶν
 ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει· μηδὲ μετὰ πιθανότητος ἀποφαί-
 νεσθαι, πιστεῦσθαι ἀξιούντα ὁμοίως προφήταις ἢ ἀποστό-
 λους τοῖς μετ' ἐξουσίας καὶ ἀνυπευθύνως καταλείπουσι τοῖς
 5 καθ' αὐτοὺς καὶ μεθ' αὐτοὺς σωτήρια γράμματα. ἔτι δὲ
 ἰδίως καὶ τοῦ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἐξήκουσε φάσκων· Jo i 3
 Τὸν τὴν αἰτίαν παρασχόντα τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου τῷ
 67 δημιουργῷ, τὸν λόγον ὄντα, εἶναι οὐ τὸν ἀφ' οὗ, ἢ ὑφ' οὗ,
 ἀλλὰ τὸν δι' οὗ, παρὰ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ φράσειν ἐκ-
 10 δεχόμενος τὸ γεγραμμένον. εἰ γὰρ ὡς νοεῖ ἡ ἀλήθεια τῶν
 πραγμάτων ἦν, ἔδει διὰ τοῦ δημιουργοῦ γεγράφθαι πάντα
 γεγόναι ὑπὸ τοῦ λόγου, οὐχὶ δὲ ἀνάπαλιν διὰ τοῦ λόγου
 ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ. καὶ ἡμεῖς μὲν τῇ δι' οὗ χρησάμενοι
 ἀκολουθῶς τῇ συνηθείᾳ, οὐκ ἀμάρτυρον τὴν ἐκδοχὴν ἀφή-
 15 καμεν· ἐκεῖνος δὲ πρὸς τῷ μὴ παραμεμυθῆσθαι ἀπὸ τῶν
 θείων γραμμάτων τὸν καθ' ἑαυτὸν νοῦν, φαίνεται καὶ
 ὑποπτέυσας τὸ ἀληθές καὶ ἀναιδῶς αὐτῷ ἀντιβλέψας· φησὶ
 γάρ· Ὅτι οὐχ ὡς ὑπ' ἄλλου ἐνεργοῦντος αὐτὸς ἐποίει ὁ
 λόγος, ἵν' οὕτω νοηθῇ τὸ δι' αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνεργοῦντος
 20 ἕτερος ἐποίει. οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ ἐλέγξει τὸ μὴ
 τὸν δημιουργὸν ὑπέρητην τοῦ λόγου γεγενημένον τὸν κόσμον
 πεποιηκέναι, καὶ ἀποδεικνύειν ὅτι ὑπέρητης τοῦ δημιουργοῦ
 γενόμενος ὁ λόγος τὸν κόσμον κατεσκεύασε. κατὰ γὰρ τὸν
 προφήτην Δαβίδ· Ὁ θεὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο Ps cxlviii 5
 25 καὶ ἐκτίσθησαν. ἐνετείλατο γὰρ ὁ ἀγέννητος θεὸς τῷ
 πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως καὶ ἐκτίσθησαν, οὐ μόνον ὁ cf. Coli 15 ff.
 κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, εἴτε
 θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι· πάντα γὰρ
 δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται, καὶ αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων.
 30 15. (9) Ἔτι εἰς τό· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· οὐκ Jo i 3
 ἀγύμναστον ἑατέον καὶ τὸν περὶ τῆς κακίας λόγον· κἀν γὰρ
 σφόδρα ἀπεμφαίνειν δοκῆ, οὐ πάνυ τι δοκεῖ μοι εὐκατα-

φρόνητον εἶναι. ζητητέον γὰρ εἰ καὶ ἡ κακία διὰ τοῦ λόγου
γεγένηται, νῦν λόγου προσεχῶς λαμβανομένου τοῦ ἐν
ἐκάστῳ, ὡς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου ἐκάστῳ
Ro vii 8 f. ἐγγεγένηται. φησὶ τοίνυν ὁ ἀπόστολος· Χωρὶς νόμου
ἀμαρτία νεκρά· καὶ ἐπιφέρει· Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς 5
ἡ μὲν ἀμαρτία ἀνέζησε· καθολικὸν διδάσκων περὶ τῆς
ἀμαρτίας ὡς μηδεμίαν ἐνέργειαν αὐτῆς ἐχούσης πρὶν νόμου
καὶ ἐντολῆς· πῶς δὲ ἔχων ὁ λόγος νόμος εἶναι καὶ ἐντολή,
Ro v 13 καὶ οὐκ ἂν εἴη ἀμαρτία μὴ ὄντος νόμου, ἀμαρτία γὰρ οὐκ
ἐλλογείται μὴ ὄντος νόμου· καὶ πάλιν οὐκ ἂν εἴη ἀμαρτία 10
Jo xv 22 μὴ ὄντος λόγου· Εἰ γὰρ μὴ ἦλθον, φησὶ, καὶ ἐλάλησα
αὐτοῖς ἀμαρτίαν οὐκ εἶχσαν. πᾶσα γὰρ πρόφασις ἀφαι- 68
ρεῖται τοῦ βουλομένου ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ἀπολογησασθαι,
ἐπὶ ἀνυπάρχοντος λόγου καὶ παραδεικνύοντος ὁ πρακτέον
μὴ πείθηταί τις αὐτῷ. τάχα οὖν πάντα μέχρι καὶ τῶν 15
cf. Jo i 3 χειρῶν διὰ τοῦ λόγου γεγένηται καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἀπλού-
στερον ἡμῶν ἐκλαμβανόντων τὸ Οὐδὲν, ἐγένετο οὐδέν. καὶ
οὐ πάντως τῷ λόγῳ ἐγκλητέον, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο
καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν, ὡς οὐδὲ ἐγκλητέον τῷ διδα-
σκάλῳ παραδείξαντι τὰ δέοντα τῷ μαθάνοντι ἐπὶν διὰ τὰ 20
τούτου μαθήματα μηκέτι τόπος καταλείπηται τῷ ἀμαρτά-
νοντι ἀπολογίας ὡς περὶ ἀγνοίας, καὶ μάλιστα ἐὰν νοήσωμεν
διδάσκαλον τοῦ μαθάνοντος ἀχώριστον. οἰοεὶ γὰρ διδά-
σκαλος τοῦ μαθάνοντος ἀχώριστός ἐστιν ὁ ἐνυπάρχων τῇ
φύσει τῶν λογικῶν λόγος, αἰεὶ ὑποβάλλον τὰ πρακτέα κἂν 25
παρακούωμεν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, ἐπιδιδόντες αὐτοῖς ταῖς
ἡδοναῖς καὶ παραπεμπόμενοι τὰς ἀρίστας αὐτοῦ συμβουλίας.
ὡσπερ δὲ ὑπηρέτη τῷ ὀφθαλμῷ ἐπὶ τοῖς κρείττοσιν ἡμῶν
γεγεννημένῳ, καὶ ἐφ' ὧν οὐ καλῶς ὀρῶμεν χρώμεθα, ὁμοίως
καὶ τῇ ἀκοῇ ὅταν παρέχωμεν ἑαυτοῦς ἀκροάσει κρίσεως 30
ἁσμάτων καὶ τῶν ἀπηγορευμένων ἀκουσμάτων, οὕτως ἐνυβρί-
ζοντες τὸν ἐν ἡμῖν λόγον καὶ οὐκ εἰς δέον αὐτῷ χρώμενοι,

δι' αὐτοῦ παρανομούμεν εἰς κρίμα τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐνυπάρ-
 χοντος καὶ διὰ τοῦτο κρίνοντος τὸν μὴ πάντων αὐτὸν προ-
 τιμήσαντα. ὅθεν καὶ φησιν· Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα αὐτὸς Jo xii 48
 κρινεῖ ὑμᾶς· ἴσον διδάσκων τῷ· Ἐγὼ ὁ λόγος ὁ ἐν ὑμῖν αἰεὶ
 5 ἐνηχῶν, αὐτὸς ὑμᾶς καταδικάσω τόπον ἀπολογίας καταλειπό-
 μενον ἔχοντας οὐδαμῶς. δόξει μέντοι γε βιασιότερα εἶναι
 αὕτη ἢ ἐκδοχῆ, ἄλλον μὲν λόγον τὸν ἐν ἀρχῇ ἡμῶν ἐξειλη-
 φώτων τὸν πρὸς τὸν θεὸν, τὸν θεὸν λόγον, ἄλλως δὲ αὐτὸν
 νοοῦντων, ὅτε οὐ μόνον ἐπὶ τῶν προηγουμένων δημιουργημά-
 10 των τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· λέγεσθαι ἐφάσκομεν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων ὑπὸ τῶν λογικῶν πραττομένων, οὐ
 λόγου χωρὶς οὐδὲν ἁμαρτάνομεν. καὶ ζητητέον, εἰ καὶ τὸν
 ἐν ἡμῖν λόγον τὸν αὐτὸν λεκτέον τῷ ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ πρὸς cf. Jo i 1
 τὸν θεὸν καὶ τῷ θεῷ λόγῳ, μάλιστα ἐπεὶ οὐχ ὡς ἐτέρου
 15 τούτου τυγχάνοντος παρὰ τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον
 ἔοικεν ὁ ἀπόστολος διδάσκειν τό· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ Ro x 6 ff.
cf. Deut xxx
12 ff.
 σου Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν
 69 καταγαγεῖν· ἢ Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἔστιν
 Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν· ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή;
 20 Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν
 τῇ καρδίᾳ σου.

16. (10) Ὁ ΓΕΓΟΝΕΝ ΕΝ ΑἸΤῶ ΖΩΪ ἩΝ, ΚΑΙ Ἡ ΖΩΗ Jo i 4
 ἩΝ ΤΟ ΦῶΣ ΤῶΝ ἈΝΘΡΩΠΩΝ. Ἔστι τινὰ δόγματα παρ' Ἑλ-
 λησι καλούμενα παράδοξα, τῷ κατ' αὐτοὺς σοφῷ πλείστα
 25 ὅσα προσάπτοντα μετὰ τίνος ἀποδείξεως ἢ φαινομένης
 ἀποδείξεως, καθά φησι μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι
 ἱερέα, τῷ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν ἐπιστήμην ἔχειν τῆς
 τοῦ θεοῦ θεραπείας, καὶ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι
 ἐλεύθερον, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας ἀπὸ τοῦ θείου νόμου
 30 εἰληφότα· καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ ὀρίζονται νόμιμον ἐπιτροπήν.
 καὶ τί δεῖ νῦν ἡμᾶς λέγειν περὶ τῶν καλουμένων παραδόξων,
 πολλῆς οὐσης τῆς εἰς αὐτὰ πραγματείας, καὶ δεομένων

- συγκρίσεως τῆς πρὸς τὸ βούλημα τῆς γραφῆς τῶν ὑπ' αὐ-
 τῶν κατὰ τὰ παράδοξα ἀπαγγελλομένων, ἵνα ἐπὶ τίνων ὁ τῆς
 θεοσεβείας λόγος συμφῆ καὶ ἐπὶ τίνων τὸ ἐναντίον τοῖς
 ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις βούλεται παραστήσασθαι δυνηθῶμεν;
- Jo i 4 τούτων δὲ ἡμῖν μνήμη γεγένηται ζητοῦσι τό· Ὁ γέγονεν ἐν 5
 αὐτῷ ζωὴ ἦν· διὰ τὸ οἰοεῖν τῷ χαρακτήρι τῶν παραδόξων
 καὶ, εἰ δεῖ εἰπεῖν, παραδοξότερον παρὰ τὰ ὑπ' ἐκείνων λεγό-
 μενα, δύνασθαι ἂν τινα ἐπόμενον τῇ γραφῇ δεῖξαι τοιαῦτα
 cf. Jo i 1 πλείονα. ἐὰν γὰρ νοησῶμεν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, τὸν πρὸς
 τὸν θεὸν, τὸν θεὸν λόγον, τάχα δυνησόμεθα μόνον τὸν 10
 τούτου, καθὰ τοιοῦτος, μετέχοντα λογικὸν εἰπεῖν· ὥστε καὶ
 ἀποφῆνασθαι ἂν ὅτι μόνος ὁ ἅγιος λογικός. πάλιν ἐὰν
 Jo xi 25 συνῶμεν τὴν γενομένην ἐν τῷ λόγῳ ζωὴν, τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ
 εἰμι ἡ ζωὴ· ἐρούμεν μηδένα τῶν ἔξω τῆς πίστεως Χριστοῦ
 cf. Ro vi 11 ζῆν, πάντας εἶναι νεκροὺς τοὺς μὴ ζῶντας θεῷ, τό τε ζῆν 15
 αὐτῶν ζῆν εἶναι τῆς ἁμαρτίας καὶ διὰ τοῦτο, ἵν' οὕτως εἴπω,
 ζῆν θανάτου τυγχάνειν. ἐπίστησον δὲ εἰ μὴ τοῦτο πολλαχοῦ
 παριστᾶσιν αἱ θείαι γραφαί, τὸ ὅπου μὲν τοῦ σωτῆρος φά-
 σκοντος· Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ἐπὶ τῆς βάτου Ἐγὼ θεὸς 20
 Ἄβρααμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστι θεὸς 20
 νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· καί· Οὐ δικαιωθήσεται κατενώπιόν
 σου πᾶς ζῶν. τί δὲ περὶ αὐτοῦ λέγειν δεῖ τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ
 σωτῆρος; ἀμφιβάλλεται γὰρ ὅποτέρου εἶναι ἢ λέγουσα ἐν
 τοῖς προφήταις φωνή· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος.
- Nu xiv 28
 Ez xxxiv 8
 Mc xii 27
- He xi 16 17. (II) Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τό· Οὐκ ἔστι θεὸς 70
 νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων ἴσον δυνάμενον τῷ· οὐκ ἔστιν ἁμαρ-
 τωλῶν ἀλλὰ ἁγίων θεός. μεγάλη γὰρ δωρεὰ τοῖς πατρι-
 ἀρχαῖς τὸ τὸν θεὸν ἀντὶ ὀνόματος προσάψαι τὴν ἐκείνων
 ὀνομασίαν τῇ θεοῦ ἰδίᾳ αὐτοῦ προσηγορία, καθὰ καὶ ὁ
 Παῦλός φησι· Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ θεὸς θεὸς καλεῖσθαι 30
 αὐτῶν. οὐκοῦν θεὸς ἔστι τῶν πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων·
 καὶ οὐκ ἂν που ἀναγεγραμμένοι εὐρίσκειτο τὸν θεὸν εἶναι

τὸν θεόν τινος τῶν ἀσεβῶν. εἰ τοίνυν ὁ θεὸς ἁγίων ἐστὶ καὶ
 θεὸς ζώντων εἶναι λέγεται, οἱ ἅγιοι ζώντες εἰσι καὶ οἱ ζῶντες
 ἅγιοι, οὔτε ἁγίου ὄντος ἕξω τῶν ζώντων οὔτε ζώντος χρημα-
 τίζοντος μόνον καὶ οὐχὶ μετὰ τοῦ ζῆν ἔχοντος καὶ τὸ ἅγιον
 5 αὐτὸν τυγχάνειν. τὸ παραπλήσιον δέ ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ
 εὐαρεστήσω τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ ζώντων ἰδεῖν, ὡς εἰ ἔλεγεν ^{Ps cxiv}
 ἐν τάξει ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων τῆς κυρίως εὐαρε- ^{(cxvi) 9}
 στήσεως, ἦτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν
 ἁγίων τυγχανούσης, οὐδέπω ἄκρως εὐαρεστοῦντος τοῦ μὴ εἰς
 10 τὴν τάξιν τῶν ἁγίων κεχωρηκός ἢ τοῦ μὴ εἰς τὸν τόπον
 τῶν ἁγίων γεγενημένου· εἰς ὃν χωρῆσαι δεήσει πάντα τὸν
 οἰοεὶ σκιὰν καὶ εἰκόνα τῆς εὐαρεστήσεως τῆς ἀληθινῆς ἐν
 τῷ βίῳ τούτῳ προανειληφότα. καὶ τὸ οὐ δικαιοθῆσθαι δέ ^{cf. Ps cxlii}
 κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πάντα ζῶντα δηλοῖ ὅτι ὡς πρὸς θεὸν ^{(cxliii) 2}
 15 καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δικαιοσύνην οὐδεὶς δικαιοθῆσεται τῶν πάντων
 μακαρίων, ὡς εἰ καὶ ἐλέγομεν ἐπὶ ἑτέρου παραδείγματος
 τοιούτου· οὐ φωτιεὶ πᾶς λύχνος ἐνώπιον ἡλίου· φωτιεὶ μὲν
 γὰρ πᾶς λύχνος, ἀλλ' ὅταν μὴ καταναγάζηται ὑπὸ ἡλίου·
 δικαιοθῆσεται δὲ καὶ πᾶς ζῶν, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,
 20 ὅτε δὲ τοῖς κάτω συγκρίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους κεκρα-
 τημένοις παρ' οἷς λάμψει αὐτῶν τὸ φῶς. καὶ ὅρα εἰ κατὰ
 τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ νοητέον· Λαμψάτω τὸ φῶς ^{Mt v 16}
 ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. οὐ γὰρ λαμψάτω τὸ φῶς
 ὑμῶν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ· τοῦτο γὰρ εἰ ἐνετέλλετο, ἀδύνατον
 25 ἂν ἐδίδου ἐντολὴν, ὡς εἰ καὶ τοῖς λύχνοις ἐμφύχοις οὖσιν
 ἐντολὴν ἐδίδου τὸ λάμψαι τὸ φῶς αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ
 ἡλίου. οὐχ οἱ τυχόντες οὖν μόνον τῶν ζώντων οὐ δικαιοθῆ-
 σονται κατενώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ὡς ἐν ζῶσι τῶν
 ἐλαττόνων διαφέροντες· ἢ, ὅπερ μᾶλλον, ἅμα ἢ πάντων τῶν
 30 ζώντων δικαιοσύνη οὐ δικαιοθῆσεται ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ
 δικαιοσύνην· ὡς εἰ καὶ ἅμα πάντα τὰ ἐπὶ γῆς νυκτερινὰ
 συναγαγὼν φῶτα ἔφασκον μὴ δύνασθαι ταῦτα φωτίζειν ὡς
 71 πρὸς τὰς τοῦτου τοῦ ἡλίου ἀγῆας. κατ' ἐπανάβασιν δὲ ἐκ
 τῶν ἐιρημένων νοητέον καὶ τό· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος· τάχα ^{Nu xiv 28}

τοῦ κυρίως ζῆν, μάλιστα ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ζῆν, παρὰ μόνῳ τυγχάνοντος τῷ θεῷ. καὶ ὄρα εἰ διὰ τοῦτο δύναται ὁ ἀπόστολος τὴν εἰς ὑπερβολὴν ὑπεροχὴν νοήσας τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀξίως θεοῦ συνιείς τό· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος· εἰρηκέναι περὶ θεοῦ· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· οὐ- 5 δεινὸς τῶν παρὰ τὸν θεὸν ζώντων ἔχοντος τὴν ἀτρεπτον πάντη καὶ ἀναλλοίωτον ζωὴν. καὶ τί διατάζομεν περὶ τῶν λοιπῶν ὅτε οὐδὲ ὁ χριστὸς ἔσχε τὴν τοῦ πατρὸς ἀθανασίαν; ἐγεύ- σατο γὰρ ὑπὲρ παντὸς θανάτου.

18. (12) Ἄμα δὲ ἐξετάζοντες τὰ περὶ τοῦ ζῆν τοῦ θεοῦ 10 καὶ ζωῆς, ἧτις ἐστὶν ὁ χριστὸς, καὶ ζώντων ἐν χώρᾳ ἰδίᾳ τυγχάνοντων καὶ ζώντων οὐ δικαιουμένων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἀκολούθως τοῖς παρατιθέμενοι τό· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· τὰ ὑπονοούμενα συμπαραληψόμεθα περὶ τοῦ πᾶν ὀπιποτοῦν λογικῶν μὴ οὐσιωδῶς ἔχειν ὡς ἀχώριστον συμβε- 15 βηκὸς τὴν μακαριότητα. εἴαν γὰρ ἀχώριστον ἔχη τὴν μακαριότητα καὶ τὴν προηγουμένην ζωὴν, πῶς ἔτι ἔσται ἀληθὲς τὸ περὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενον· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· χρη- μέντοι γε εἰδέναι ὅτι τινὰ ὁ σωτὴρ οὐχ αὐτῷ εἶναι ἄλλ' ἑτέ- 20 ροις, τινὰ δὲ αὐτῷ καὶ ἑτέροις· ζητητέον δὲ εἰ τίνα ἑαυτῷ καὶ οὐδενί. σαφῶς μὲν γὰρ ἑτέροις ἐστὶ ποιμὴν, οὐχ ὡς οἱ παρὰ ἀνθρώποις ποιμένες ὄνησι ἐκ τοῦ ποιμαίνειν εἰς ἑαυτὸν λαμβάνων, εἰ μὴ ἄρα τὴν τῶν ποιμαινομένων ὠφέλειαν διὰ φιλανθρωπίαν ἰδίαν εἶναι λογίζαιτο. ἀλλὰ καὶ ὁδός ἐστιν 25 ἑτέροις ὁμοίως καὶ θύρα, ὁμολογουμένως δὲ καὶ ῥάβδος· ἑαυτῷ δὲ καὶ ἑτέροις σοφία, τάχα δὲ καὶ λόγος. ζητητέον δὲ εἰ συστήματος θεωρημάτων ὄντος ἐν αὐτῷ καθὸ σοφία ἐστίν, ἐστὶ τίνα θεωρήματα ἀχώρητα τῇ λοιπῇ παρ' αὐτὸν γεννητῇ φύσει ἄτινα οἶδεν ἑαυτῷ. καὶ οὐκ ἀνεξέταστον λόγον ἐατέον διὰ τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εὐλάβειαν, 30 ὅτι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ αὐτῷ μαθητεύεται, σαφὲς ἐκ τοῦ λεγο- μένου περὶ παρακλήτου καὶ ἁγίου πνεύματος· Ὅτι ἐκ τοῦ

Nu xiv 28

1 Tim vi 16

cf. He ii 9

cf. Ez xxxiv

Jo xvi 14

ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. εἰ δὲ μαθητεύομενον
 72 πάντα χωρεῖ ἃ ἐνατενίζων τῷ πατρὶ ἀρχόμενος ὁ υἱὸς γινώ-
 σκει ἐπιμελέστερον ζητητέον. εἰ τοῦνυν ὁ σωτὴρ ἃ μὲν τινα
 ἑτέροις, τινα δὲ τάχα πού αὐτῷ καὶ ἢ οὐδενὶ ἢ ἐνὶ ἢ ὀλίγοις,
 5 καθὼ ζωὴ ἐστὶν ἢ γενομένη ἐν τῷ λόγῳ βασανιστέον πότερον
 αὐτῷ καὶ ἑτέροις ζωὴ ἐστὶν ἢ ἑτέροις, καὶ εἰ ἑτέροις, τίσι τού-
 τοις. εἰ δὴ ταῦτόν ἐστι ζωὴ καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων, φησὶ
 γάρ· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς ^{Jo i 4}
 τῶν ἀνθρώπων· τὸ δὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων τινῶν ἐστι φῶς,
 10 καὶ τοῦτο οὐ πάντων τῶν λογικῶν, ὅσον ἐπὶ τῷ κείσθαι τὸ
 Ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς· εἴη ἂν καὶ ζωὴ
 ἀνθρώπων ὧν καὶ φῶς ἐστὶν· καὶ καθὼ ζωὴ λέγοιτο ἂν ὁ
 σωτὴρ οὐχ αὐτῷ ἀλλὰ ἑτέροις εἶναι ζωὴ ὧν ἐστὶ καὶ φῶς.
 αὕτη δὲ ἡ ζωὴ τῷ λόγῳ ἐπιγίνεται, ἀχώριστος αὐτοῦ μετὰ τὸ
 15 ἐπιγενέσθαι τυγχάνουσα. λόγον γὰρ προϋπάρχει τὸν καθαί-
 ροντα τὴν ψυχὴν ἐν τῇ ψυχῇ δεῖ, ἵνα μετὰ τοῦτον καὶ τὴν
 ἀπ' αὐτοῦ κάθαρσιν, πάσης περιαιρεθείσης νεκρότητος καὶ
 ἀσθενείας, ἡ ἀκραιφνὴς ζωὴ ἐγγένηται παρὰ παντὶ τῷ τοῦ
 λόγου καθὼ θεὸς ἐστὶν αὐτὸν ποιήσαντι χωρητικόν.
 20 19. (13) Τηρητέον δὲ τὰ δύο Ἐν, καὶ τὴν διαφορὰν
 αὐτῶν ἐξεταστέον· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τῷ· λόγος ἐν ἀρχῇ·
 δεύτερον δὲ ἐν τῷ· ζωὴ ἐν λόγῳ. ἀλλὰ λόγος μὲν ἐν ἀρχῇ
 οὐκ ἐγένετο· οὐκ ἦν γὰρ ὅτε ἡ ἀρχὴ ἄλογος ἦν, διὸ λέγεται·
 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· ζωὴ δὲ ἐν τῷ λόγῳ οὐκ ἦν, ἀλλὰ ζωὴ ^{Jo i 1}
 25 ἐγένετο, εἴγε ζωὴ ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ὅτε γὰρ
 οὐδέπω ἄνθρωπος ἦν, οὐδὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἦν, τοῦ φωτὸς
 τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους σχέσιν νοουμένου.
 μηδεὶς δ' ἡμᾶς θλιβέτω χρονικῶς οἰόμενος ταῦτα ἀπαγ-
 γέλλειν, τῆς τάξεως τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ
 30 ἐφεξῆς ἀπαιτούσης, καὶ χρόνος μὴ εὐρίσκηται ὅτε τὰ ὑπὸ
 τοῦ λόγου ὑποβαλλόμενα τρίτα καὶ τέταρτα οὐδαμῶς ἦν.
 ὃν τρόπον τοῦνυν πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ οὐχὶ πάντα ^{cf. Jo i 3}
 δι' αὐτοῦ ἦν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν, οὐχὶ δὲ χωρὶς

αὐτοῦ ἦν οὐδὲ ἐν, οὕτως ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ, οὐχὶ ὁ ἦν ἐν αὐτῷ, ζῶν ἦν. καὶ πάλιν οὐχὶ ὁ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν, ἀλλὰ
 cf. Jo i 1
 Jo i 4 ὁ ἦν ἐν ἀρχῇ λόγος ἦν. τινὰ μέντοι γε τῶν ἀντιγράφων ἔχει, καὶ τάχα οὐκ ἀπιθάνως· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζῶν ἐστιν. εἰ δὲ ζῶν ταυτόν ἐστι τῷ τῶν ἀνθρώπων φωτὶ, οὐδεὶς ἐν σκότῳ 5 τυγχάνων ζῆν καὶ οὐδεὶς τῶν ζώντων ἐν σκότῳ ἐστίν, ἀλλὰ πᾶς ὁ ζῶν καὶ ἐν φωτὶ ὑπάρχει, καὶ πᾶς ὁ ἐν φωτὶ ὑπάρχων ζῆν· ὥστε μόνον τὸν ζῶντα καὶ πάντα εἶναι φωτὸς υἱόν· φωτὸς 73

cf. Mt v 16

δὲ υἱός, οὗ λάμπει τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.

20. (14) Πάλιν, ἐπεὶ ἐστὶ τὰ παραλελειμμένα τῶν 10 ἐναντιῶν νοεῖσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν ἐναντιῶν, λέγεται δὲ περὶ ζῶης καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, ἐναντίον δὲ τῇ ζῶῃ θάνατος καὶ ἐναντίον φωτὶ ἀνθρώπων σκότος ἀνθρώπων, ἐστὶν ἰδεῖν ὅτι ὁ ἐν σκότῳ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνων ἐν θανάτῳ ἐστὶν καὶ ὁ τὰ τοῦ θανάτου πράττων οὐκ ἀλλαχόσε 15 τοῦ σκότους ἐστίν. ὁ δὲ μνημονεύων τοῦ θεοῦ, εἴαν γε νοῶμεν τί τὸ μνημονεύειν αὐτοῦ, οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ θανάτῳ, κατὰ τὸ εἰρημένον· Οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου. εἴτε δὲ σκότος ἀνθρώπων εἴτε θάνατος οὐ φύσει τοιαυτὰ 20 ἐστὶν, ἄλλου λόγου· Ἡμεῖς ἡμεθὰ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· καὶ μάλιστα ἅγιοι καὶ πνευματικοὶ ἤδη χρηματίζομεν. ὥσπερ δὲ δεκτικὸς ὁ Παῦλος σκότος ὡν γέγονε τοῦ γενέσθαι φῶς ἐν κυρίῳ, οὕτως ὅστις ποτ' ἂν ἦ σκότος. κατὰ δὲ τοὺς οἰομένους εἶναι φύσεις πνευματικὰς, ὥσπερ τὸν Παῦλον καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οὐκ οἶδα εἰ σώζεται τὸ 25 τὸν πνευματικὸν εἶναι ποτε σκότος καὶ ὕστερον αὐτὸν γεγονέναι φῶς. εἰ γὰρ ὁ πνευματικὸς ποτε σκότος ἦν, ὁ χοϊκὸς τίς ἐστιν; εἰ δ' ἀληθὲς ἐστὶ τὸ σκότος γεγονέναι φῶς, τίς ἢ ἀποκλήρωσις τοῦ μὴ πᾶν σκότος δύνασθαι γενέσθαι φῶς; εἰ μὴ γὰρ ἐπὶ Παύλου ἐλέγετο ὅτι ἡμεθὰ ποτε ἐν σκότῳ, νῦν 30 δὲ φωτεινοὶ ἐν κυρίῳ, ἐπὶ δὲ ὡν οἴονται φύσεων ἀπολυμένων, ὅτι σκότος ἦσαν ἢ σκότος εἰσὶ, καὶ χώραν εἶχεν ἢ

Ps vi 6

Eph v 8

23 οὕτως ὅστις ποτ' ἂν ἦ σκότος] ante ὥσπερ κ.τ.λ.

28 ἐστὶ] ὅτι

περὶ φύσεων ὑπόθεσις. νυνὶ δὲ ὁ Παῦλος φησι γεγονέναι ποτὲ σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ, ὡς δυνατοῦ ὄντος τοῦ σκότους εἰς φῶς μεταβαλεῖν. οὐ χαλεπὸν δὲ τὰ περὶ παντὸς σκότους ἀνθρώπων καὶ περὶ τοῦ θανάτου τούτου τυγχάνοντος
 5 τῷ σκότῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς ἰδεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ ἐνδεχόμενον ὁρῶντα τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ κρείττον ἐκάστου μεταβολῆς.

21. (15) Πάνυ δὲ βιαίως κατὰ τὸν τόπον γενόμενος ὁ Ἑρακλέων τό· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωῇ ἦν· ἐξείληφεν ἀντὶ Jo i 4
 10 τοῦ Ἐν αὐτῷ· Εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς πνευματικούς, οἰοῦνται τούτων νομίσας εἶναι τὸν λόγον καὶ τοὺς πνευματικούς, εἰ καὶ μὴ σαφῶς ταῦτ' εἶρηκε· καὶ ὡς περὶ αἰτιολογῶν φησιν· Αὐτὸς γὰρ τὴν πρώτην μὲν μορφῶσιν τὴν κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῖς παρέσχε, τὰ ὑπ' ἄλλου σπαρέντα εἰς μορφὴν καὶ εἰς
 74 φωτισμὸν καὶ περιγραφὴν ἰδίαν ἀγαγὼν καὶ ἀναδείξας. οὐ παρετήρησε δὲ καὶ τὸ περὶ τῶν πνευματικῶν παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον, ὅτι ἀνθρώπους αὐτοὺς εἶναι ἀπεσιώπησε· Ψυχικὸς Co ii 14 f.
 ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ, μωρία γὰρ αὐτῷ ἔστιν· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα, ἡμεῖς γὰρ
 20 οὐ μάτην αὐτὸν φάμεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ μὴ προστεθεικέναι τὸ ἄνθρωπος· κρείττον γὰρ ἢ ἄνθρωπος ὁ πνευματικὸς, τοῦ ἀνθρώπου ἦτοι ἐν ψυχῇ ἢ ἐν σώματι ἢ ἐν συναμφοτέροις χαρακτηριζόμενος, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ τούτων θειοτέρῳ πνεύματι, οὐ κατὰ μετοχὴν ἐπικρατοῦσαν χρηματίζει
 25 ὁ πνευματικὸς. ἅμα δὲ καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως χωρὶς κἂν φαινομένης ἀποδείξεως ἀποφαίνεται, οὐδὲ μέχρι τῆς τυχοῦσης πιθανότητος φθάσαι εἰς τὸν περὶ τούτων δυνηθεῖς λόγον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐκείνου.

22. (16) Φέρε δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ τοῦτο ζητήσωμεν, εἰ ἢ
 30 ζωῇ ἦν μόνων ἀνθρώπων φῶς καὶ μὴ παντὸς οὐτινοσοῦν ἐν μακαριότητι τυγχάνοντος. ἐὰν γὰρ ταῦτὸν ἦν ζωῇ καὶ φῶς ἀνθρώπων, καὶ μόνων ἀνθρώπων εἴη τὸ τοῦ χριστοῦ φῶς,

μόνων ἀνθρώπων καὶ ἡ ζωῆ. τοῦτο δ' ὑπολαμβάνειν ἐστὶν ἡλίθιον ἄμα καὶ ἀσεβές, ἀντιμαρτυρουσῶν τῶν ἄλλων γρα-
 cf. Lc xx 36 φῶν ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ, εἶγε ὅταν προκόψωμεν ἰσαγγελοὶ ἐσό-
 μεθα. οὕτω δὲ λυτέον τὸ ἀπορηθῆν' οὐχὶ εἰ τι λέγεται τινω, ἐκείνων μόνων ἐστὶ τὸ λεγόμενον· οὕτως οὖν οὐχὶ ἢ λέγεται 5
 φῶς ἀνθρώπων μόνων ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς· ἐδύνατο γὰρ προσ-
 κείσθαι· ἡ ζωὴ ἦν τὸ τῶν ἀνθρώπων μόνων φῶς. ἕξεστι γὰρ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι φῶς, ὡς ἕξεστι τάδε τὰ ζῶα καὶ τάδε τὰ φυτὰ, ἀνθρώ-
 πων ὄντα τροφήν, καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους τὰ αὐτὰ 10
 εἶναι τροφήν. καὶ τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς συνηθείας τὸ παρά-
 δεῖγμα, ἄξιον δὲ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων λόγων ὁμοίον ἀντιπα-
 ραβαλεῖν. ἐνθάδε τοίνυν ζητοῦμεν εἰ μηδὲν κωλύει τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων εἶναι φῶς, λέγοντες ὅτι οὐχὶ ἐπεὶ λέγεται φῶς ἀνθρώπων ἤδη ἀποκέκλεισται καὶ ἐτέρων 15
 παρὰ τοὺς ἀνθρώπους κρειττόνων ἢ ἀνθρώποις ὁμοίων εἶναι φῶς. ἀναγέγραπται δὲ ὁ θεὸς θεὸς εἶναι Ἄβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ· ὁ δὲ βουλόμενος, ἐπειδὴ εἴρηται
 Jo i 4 Ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· τὸ φῶς μηδενὸς ἐτέρου εἶναι ἢ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ ὁμοίον οἰήσεται τὸν θεὸν 20
 Ἄβραάμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ μηδενὸς εἶναι θεὸν
 cf. 4 Reg ii ἢ τῶν τριῶν μόνων τούτων πατέρων. ἐστὶ δέ γε καὶ Ἡλίου
 14 cf. Judith ix 2 θεοῦ, καὶ ὡς φησὶν Ἰουδίθ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Συμεῶν, καὶ 75
 cf. Ex iii 18 θεοῦ τῶν Ἑβραίων. διόπερ κατὰ τὸ ὁμοίον εἰ μηδὲν κωλύει εἶναι αὐτὸν καὶ ἐτέρων θεὸν, οὐδὲν κωλύει εἶναι τὸ φῶς τῶν 25
 ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους φῶς.

Gen i 26 23. (17) Ἄλλος δέ τις προσχρησάμενος τῷ· Ποιήσω-
 μεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν· πᾶν τὸ
 κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γενόμενον θεοῦ ἄνθρωπον εἶναι
 φήσει, μυρίοις χρώμενος εἰς τοῦτο παραδείγμασιν ὅτι οὐδὲν 30
 διαφέρει τῇ γραφῇ ἄνθρωπον ἢ ἄγγελον φάναι· ἐπὶ γὰρ τοῦ

8 ante φῶς ins. τὸ intra lin.

videtur, codex autem laesus est.

ἡμετέραν—29 ὁμοίωσιν sed add. in mg.

16 ἀνθρώποι ὁμοίων εἶναι ut

23 Ἰουδίθ

28 om.

30 φησι

αὐτοῦ ὑποκειμένου κείται ἢ Ἄγγελος καὶ Ἄνθρωπος προση-
 γορία, ὡς περ ἐπὶ τῶν ξενισθέντων παρὰ τῷ Ἀβραὰμ τριῶν, cf. Gen xviii
 καὶ γενομένων ἐν Σοδόμοις δύο· καὶ ἐν ὅλῳ τῷ εἰρμῷ τῆς 2° He xiii 2;
Gen xix 1
 γραφῆς ὅτε μὲν ἄνδρες ὅτε δὲ ἄγγελοι εἶναι λέγονται. πλὴν
 5 ὁ τοῦτο νομίζων ἐρεῖ ὅτι ὡς περ παρὰ τοῖς ὁμολογουμένοις
 ἀνθρώποις εἰσὶν ἄγγελοι, ὡς ὁ Ζαχαρίας λέγων Ἄγγελος
 θεοῦ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ· καὶ ὁ cf. Hag i 13;
Zech i
 Ἰωάννης, περὶ οὗ γέγραπται· Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Mal iii 1
 ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου· οὕτως καὶ οἱ τοῦ θεοῦ
 10 ἄγγελοι παρὰ τὸ ἔργον τοῦτο χρηματίζουσι καὶ οὐ παρὰ τὴν
 φύσιν ἄνδρες κληθέντες. καὶ ἔτι μᾶλλον παραμυθῆσεται ὅτι
 ἐπὶ τῶν κρειττόνων δυνάμεων τὰ ὀνόματα οὐχὶ φύσεων ζώων
 ἐστὶν ὀνόματα ἀλλὰ τάξεων, ὧν ἦδε τις καὶ ἦδε λογικῆ φύσις
 τέτευχεν ἀπὸ θεοῦ. θρόνος γὰρ οὐκ εἶδος ζώου, οὐδὲ ἀρχῆ cf. Eph i 21
 15 οὐδὲ κυριότης οὐδὲ ἐξουσία, ἀλλὰ ὀνόματα πραγμάτων ἐφ'
 ὧν ἐτάχθησαν οἱ οὕτω προσαγορευόμενοι, ὧν τὸ ὑποκειμένον
 οὐκ ἄλλο τί ἐστὶν ἢ ἄνθρωπος, καὶ τῷ ὑποκειμένῳ συμβέβηκε
 τὸ θρόνον εἶναι ἢ κυριότητι ἢ ἀρχῇ ἢ ἐξουσίᾳ. καὶ ἐν τῷ
 Ἰησοῦ δὲ τῷ τοῦ Ναυῆ κείται τό· Ὡφθη τῷ Ἰησοῦ ἄν- Jos v 13 f.
 20 θρώπος ἐν Ἱεριχῶ· ὃς φησιν· Ἐγὼ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως
 κυρίου νυνὶ παραγέγονα. κατὰ τοῦτο οὖν ὡς ἴσον δυνάμενον
 ἐκλήψεται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς παντὸς λογικοῦ,
 παντὸς λογικοῦ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ ἄν- cf. Gen i 26
 25 θρώπου τυγχάνοντος. τὸ αὐτὸ μέντοι γέ ἐστι τριχῶς ὀνο-
 μαζόμενον· φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπαξαπλῶς φῶς, καὶ
 φῶς ἀληθινόν. φῶς μὲν οὖν ἀνθρώπων, ἦτοι, ὡς προαποδέ-
 δεικται, οὐδενὸς κωλύοντος τὸ ἐκλαμβάνειν καὶ ἐτέρων παρὰ
 τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ φῶς φῶς, ἢ πάντων τῶν λογικῶν
 76 διὰ τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ἀνθρώπων καλουμένων.
 30 (18) ἐπεὶ δὲ φῶς ἀπαξαπλῶς ἐνταῦθα μὲν ὁ σωτήρ, ἐν δὲ
 τῇ καθολικῇ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ἐπιστολῇ λέγεται ὁ θεὸς 1 Jo i 5
 εἶναι φῶς, ὁ μὲν τις οἰεταὶ καὶ ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθαι τῇ

1 post ὑποκειμένου] ins. οὐ

15 post πραγμάτων] ins. τῶν

οὐσία μὴ διεστηκέναι τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· ὁ δέ τις ἀκριβέστερον τηρήσας, ὁ καὶ ὑγιέστερον λέγων, φήσει οὐ ταῦτ' ὄν εἶναι τὸ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸ φῶς ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἐστὶ σκοτία. τὸ μὲν γὰρ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς οἰονεῖ ἐπέρχεται τῇ σκοτίᾳ, 5 καὶ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς καὶ, ἢ οὕτως εἶπω, ἐπιβουλεύμενον οὐ καταλαμβάνεται· τὸ δὲ φῶς ἐν ᾧ οὐδεμία ἐστὶ σκοτία οὔτε φαίνει ἐν τῇ σκοτίᾳ οὔτε τὴν ἀρχὴν διώκεται ὑπ' αὐτῆς, ἵνα καὶ ὡς νικῶν ἀναγράφηται τῷ μὴ καταλαμβάνεσθαι ὑπ' αὐτῆς διωκούσης. τρίτον ἦν τὸ λεγόμενον τοῦτο τὸ φῶς φῶς ἀληθινόν· ᾧ δὲ λόγῳ ὁ πατὴρ τῆς ἀληθείας θεὸς πλείων ἐστὶ καὶ μείζων ἢ ἀλήθεια, καὶ ὁ πατὴρ ὢν σοφίας κρείττων ἐστὶ καὶ διαφέρων ἢ σοφία, τούτῳ ὑπερέχει τοῦ εἶναι φῶς ἀληθινόν. παραστατικώτερον δὲ δύο φῶτα τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τυγχάνειν διὰ τούτων εἰσόμεθα, ὅγε 15 φησὶν ἐν τριακοστῷ πέμπτῳ ψαλμῷ· Ἐν φωτὶ σου ὄψομεθα φῶς. ταῦτ' οὖν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖνον, τὸ ἀληθινὸν φῶς, ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ εὐαγγελίου φῶς τοῦ κόσμου ἀναγορεύεται, φάσκοντος Ἰησοῦ· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. μὴδὲ τοῦτο δὴ ἀπαρασήμαντον εἴσωμεν, 20 ὅτι ἐνδεχομένου γεγράφθαι· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ φῶς ἦν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ζωὴ ἦν, τὸ ἀνάπαλιον πεποίηκε· προτάσσει γὰρ τὴν ζωὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων φωτὸς, εἰ καὶ ταῦτόν ἐστι ζωὴ καὶ ἀνθρώπων φῶς, τῷ προαπαντῶν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν μετεχόντων τῆς ζωῆς, τυγχανούσης 25 καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, τὸ ζῆν αὐτοὺς τὴν προειρημένην θείαν ζωὴν παρὰ τὸ πεφωτισθαι· ὑποκείσθαι γὰρ δεῖ τὸ ζῆν, ἢ ὁ ζῶν πεφωτισμένος γένηται· οὐκ ἦν δὲ ἀκόλουθον πεφωτισθαι τὸν μηδέπω ζῆν νενοημένον καὶ ἐπιγίνεσθαι τῷ πεφωτισθαι τὸ ζῆν. εἰ γὰρ καὶ ταῦτόν ἐστιν ἡ ζωὴ καὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' αἶ γε ἐπίνοια καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον λαμβάνονται. τοῦτο δὴ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς ἔθνων 30 παρὰ τῷ προφήτῃ Ἠσαΐᾳ λέγεται κατὰ τό· Ἴδοὺ τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἔθνων· καὶ τούτῳ τῷ φωτὶ πε- 77

cf. Jo i 5

cf. i Jo i 5

Ps xxxv
(xxxvi) 10

Jo viii 12

Is xlii 6

ποιῶς ὁ Δαβὶδ φησιν ἐν εἰκοστῷ ἔκτῳ ψαλμῷ· Κύριος ^{Ps xxvi}
 φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; ^{(xxvii) 1}

24. (19) Πρὸς δὲ τοὺς τὴν περὶ αἰῶνων ἀναπλάσαντας
 ἐν συζυγαίαις μυθολογίαν καὶ οἰομένους ὑπὸ νοῦ καὶ ἀληθείας
 5 προβεβλησθαι λόγον καὶ ζωὴν οὐκ ἀπίθανον καὶ ταῦτα
 ἀπορῆσαι. πῶς γὰρ ἢ κατ' αὐτοὺς σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ
 τὸ γεγονέναι ἐν τῷ συζύγῳ λαμβάνει; *Ὁ γέγονε γὰρ, ^{Jo i 4}
 φησὶν, ἐν αὐτῷ, δηλονότι τῷ προειρημένῳ λόγῳ, ζωὴ ἦν.
 λεγέτωσαν οὖν ἡμῖν πῶς ἢ σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ γέγονεν
 10 ἐν τῷ λόγῳ, καὶ πῶς μᾶλλον τοῦ λόγου ἢ ζωὴ φῶς ἐστι τῶν
 ἀνθρώπων. εἰκὸς δὲ τοὺς εὐγνωμονεστέρους ἐν ταῖς ζητή-
 σεσιν ἀνατρεπομένους, πληγέντας ὑπὸ τοῦ ἐπαπορήματος,
 ἀντερωτήσῃ ἡμᾶς, καὶ αὐτοὺς θλιβομένους ἐὰν μὴ εὖρωμεν
 αἰτίαν δι' ἣν οὐχὶ λόγος εἶρηται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων
 15 ἀλλ' ἢ γενομένη ἐν τῷ λόγῳ ζωῇ. πρὸς οὓς τοιαῦτα ἀπο-
 κρινοῦμεθα, ὅτι ζωὴ ἐνταῦθα οὐχ ἢ κοινῇ λογικῶν καὶ
 ἀλόγων λέγεται ἀλλ' ἢ ἐπιγινομένη τῷ ἐν ἡμῖν συμπληρου-
 μένῳ λόγῳ, τῆς μετοχῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου λαμβανομένης
 λόγου· καὶ κατὰ μὲν τὸ ἀποστραφῆναι τὴν δοκοῦσαν ζωὴν,
 20 οὐκ οὖσαν δὲ ἀληθῶς, καὶ ποθεῖν χωρῆσαι τὴν ἀληθῶς
 ζωὴν πρώτων κοινωνοῦμεν αὐτῇ, ἥτις γενομένη ἐν ἡμῖν καὶ
 φωτὸς γνώσεως ὑπόστασις γίνεται. καὶ τάχα αὕτη ἢ ζωὴ ^{cf. Hos x 12}
 παρ' οἷς μὲν δυνάμει καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ φῶς ἐστι, τοῖς τὰ τῆς
 γνώσεως ἐξετάζειν μὴ φιλοτιμουμένοις, παρ' ἑτέροις δὲ καὶ
 25 ἐνεργείᾳ γινομένη φῶς· δῆλον δὲ ὅτι παρ' οἷς κατορθοῦται
 τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου προστεταγμένον· Ζηλοῦτε τὰ χαρί- ^{1 Co xii 31}
 σματα τὰ κρείττονα· μείζονα δὲ τῶν χαρισμάτων τὸ καὶ
 πάντων προτεταγμένον, ὅπερ ἐστὶ λόγος σοφίας, καὶ τούτῳ ^{cf. 1 Co xii 8}
 ἔπεται λόγος γνώσεως. περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, παρα-
 30 κειμένον ἀλλήλοισι τῶν σημαινομένων σοφίας καὶ γνώσεως,
 οὗ τοῦ παρόντος ἐστὶν εἰπεῖν καιροῦ.

25. (20) Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ ^{Jo i 5}

ΣΚΟΤΙΑ ΑΥΤΟ ΟΥ ΚΑΤΕΛΑΒΕΝ. Ἐπι περὶ τοῦ τῶν ἀνθρώπων,
 ἐπεὶ προτέτακται, ζητοῦμεν φωτὸς, οἶμαι δ' ὅτι καὶ τοῦ
 ἐναντίου καλουμένου σκοτίας, ἂν δὲ οὕτω δοκιμασθείσης,
 τῶν ἀνθρώπων φημί, ὅτι τάχα γενικόν ἐστι τὸ φῶς τῶν
 ἀνθρώπων δύο ἰδικῶν πραγμάτων, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ σκοτία 78
 αὐτῶν. ἔστι γὰρ τὸν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων κεκτημένον
 καὶ κοινωνοῦντα τῶν αὐγῶν αὐτοῦ ἔργα φωτὸς ἐπιτελεῖν καὶ
 cf. Hos x 12 γινώσκειν φωτιζόμενον φῶς γνώσεως· τὸ δὲ ἀνάλογον καὶ
 ἐκ τῶν ἐναντίων νοητέον, τῶν τε μοχθηρῶν πράξεων καὶ τῆς
 νομιζομένης γνώσεως, οὐκ οὔσης κατὰ ἀλήθειαν, τὸν λόγον 10
 τῆς σκοτίας ἐχόντων. καὶ ὅτι μὲν τὰ πρακτικὰ φῶς ὁ ἱερός
 Is xxvi 9 οἶδε λόγος, φησὶν ὁ Ἡσαΐας· Διότι φῶς τὰ προστάγματα
 Ps xviii (xix) σου ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν ἡΐ ψαλμῶ· Ἡ ἐντολὴ
 9 κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. ὅτι δὲ φῶς παρὰ
 τὰ προστάγματα καὶ τὰς ἐντολάς ἐστι τι γνώσεως, παρὰ 15
 Hos x 12 τινι τῶν ἰβ' εὐρομεν· Σπειράτε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην,
 τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως.
 ὡς γὰρ ὄντος καὶ ἐτέρου φωτὸς παρὰ τὰς ἐντολάς τῆς
 γνώσεως λέγεται τό· Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς· οὐχ ἀπλῶς
 φῶς ἀλλὰ ποιὸν φῶς, ὅτι τὸ τῆς γνώσεως· εἰ γὰρ πᾶν 20
 φῶς ὃ φωτίζει ἄνθρωπος ἑαυτῷ φῶς γνώσεως ἦν, μάτην
 προσέκειτο τό· Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. πάλιν
 ὅτι ἡ σκοτία ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν ἔργων παραλαμβάνεται
 διδάσκει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἐπιστολῇ Ἰωάννης φάσκων ὅτι
 1 Jo i 6 Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ 25
 σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν
 1 Jo ii 9, 11 ἀλήθειαν· καὶ ἄλλιν· Ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι καὶ τὸν
 ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτία ἐστὶν ἕως ἄρτι· καὶ
 ἔτι· Ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτία ἐστὶ
 καὶ ἐν τῇ σκοτία περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ 30
 σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ. τὸ γὰρ ἐν τῷ
 σκότῳ περιπατεῖν ἐμφαίνει τὴν ψεκτὴν πρᾶξιν· καὶ τὸ

μισεῖν δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ οὐ τῆς κυρίως καλουμένης
 γνώσεώς ἐστιν ἀπόπτωμα; ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀγνοῶν τὰ θεῖα
 κατ' αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖν ἐν σκότῳ διαπορεύεται, φησὶν ὁ Δαβὶδ· Ps lxxxi
(lxxxii) 5
 Οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται. ἐπί-
 5 στησον δὲ τῷ· Ὁ θεὸς φῶς ἐστὶ καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ 1 Jo i 5
 ἐστὶν οὐδεμία· εἰ μὴ διὰ τοῦτο λέγεται τῷ εἶναι μὴ μίαν
 σκοτίαν, ἀλλ' ἤτοι διὰ τὸ γενικὸν δύο, ἢ καὶ διὰ τὸ καθ'
 ἕκαστον τῶν ἰδικῶν πολλὰς εἶναι πράξεις μοχθηρὰς καὶ
 πολλὰ δόγματα ψευδῆ, πολλαὶ εἰσι σκοταὶ ὧν οὐδεμία ἐν
 10 τῷ θεῷ ἐστὶν· οὐκ ἂν λεχθέντος ἐπὶ τοῦ ἁγίου ᾧ φησὶν ὁ
 σωτὴρ τό· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅτι φῶς ἐστὶν Mt v 14
 ὁ ἅγιος, καὶ σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.

26. (21) Ζητήσῃ δὲ τις, εἰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς τέτακται
 τό· Σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμία· πῶς τὸ ἐξαίρετον
 79 ἐρούμεν εἶναι ἐν αὐτῷ, πάντῃ ἀναμάρτητον καὶ τὸν σωτῆρα
 νοούντες, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ἂν εἰπείν ὅτι Φῶς ἐστὶ καὶ
 σκοτία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ οὐδεμία. ἀπὸ μέρους μὲν οὖν ἐν
 τοῖς ἀνωτέρω τὴν διαφορὰν παρεστήσαμεν· τολμηρότερον
 δὲ ἔτι ἐκείνοις καὶ νῦν προσθήσομεν, ὅτι εἰ τὸν μὴ γινόντα cf. 2 Co v 21
 20 ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε τὸν χριστὸν, εἰ
 ἐποίησεν αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ὁ θεὸς, οὐκ ἂν δύναίτο
 λέγεσθαι περὶ αὐτοῦ· Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία.
 κἂν γὰρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας κατακρίνας τυγχάνῃ cf. Ro viii 3
 ὁ Ἰησοῦς τὴν ἁμαρτίαν τῷ τὸ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς τῆς
 25 ἁμαρτίας ἀνειληφέναι, οὐκέτι ἕξει πάντῃ ἕγιως λεγόμενα
 περὶ αὐτοῦ ὅτι Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία. προσ- 1 Jo i 5
 θήσομεν δ' ὅτι αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς cf. Mt viii 17;
ls liii 4
 νόσους ἐβάστασε, καὶ ἀσθενείας τὰς τῆς ψυχῆς καὶ νόσους
 τὰς τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ἡμῶν ἀνθρώπων· δι' αὐτὸ ἀσθε- cf. 1 Pe iii 4
 30 νέας καὶ νόσους, βαστάσας αὐτὰς ἀφ' ἡμῶν, περίλυπον cf. Mc xiv 34;
Jo xii 27
 ἔχειν τὴν ψυχὴν ὁμολογεῖ καὶ τεταραγμένην, καὶ ῥυπαρὰ cf. Zech iii 3
 ἱμάτια ἐνδεδύσθαι παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀναγράφεται· ἄπερ,

10 ᾧ δ 11 post ἐστὶ] ins. τοῦ κόσμου 23 post ἁμαρτίας] ins. περὶ ἁμαρτίας intra lin. al. (?) man.

μόνων ἀνθρώπων καὶ ἡ ζωῆ. τοῦτο δ' ὑπολαμβάνειν ἐστὶν ἡλίθιον ἅμα καὶ ἀσεβές, ἀντιμαρτυρουσῶν τῶν ἄλλων γραφῶν ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ, εἶγε ὅταν προκούψωμεν ἰσαγγελοὶ ἐσόμεθα. οὕτω δὲ λυτέον τὸ ἀπορηθῆν· οὐχὶ εἴ τι λέγεται τινων, ἐκείνων μόνων ἐστὶ τὸ λεγόμενον· οὕτως οὖν οὐχὶ ἢ λέγεται 5 φῶς ἀνθρώπων μόνων ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς· ἐδύνατο γὰρ προσκεῖσθαι· ἢ ζωῆ ἦν τὸ τῶν ἀνθρώπων μόνων φῶς. ἕξεστι γὰρ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι φῶς, ὡς ἕξεστι τάδε τὰ ζῶα καὶ τάδε τὰ φυτὰ, ἀνθρώπων ὄντα τροφήν, καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους τὰ αὐτὰ 10 εἶναι τροφήν. καὶ τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς συνηθείας τὸ παράδειγμα, ἄξιον δὲ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων λόγων ὅμοιον ἀντιπαραβαλεῖν. ἐνθάδε τοίνυν ζητοῦμεν εἰ μηδὲν κωλύει τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων εἶναι φῶς, λέγοντες ὅτι οὐχὶ ἐπεὶ λέγεται φῶς ἀνθρώπων ἤδη ἀποκλείεται καὶ ἐτέρων 15 παρὰ τοὺς ἀνθρώπους κρειττόνων ἢ ἀνθρώποις ὁμοίων εἶναι φῶς. ἀναγέγραπται δὲ ὁ θεὸς θεὸς εἶναι Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ· ὁ δὲ βουλόμενος, ἐπειδὴ εἴρηται·

Jo i 4 Ἡ ζωῆ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· τὸ φῶς μηδεὸς ἐτέρου εἶναι ἢ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ ὅμοιον οἰήσεται τὸν θεὸν 20 Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ μηδεὸς εἶναι θεὸν

cf. 4 Reg ii ἢ τῶν τριῶν μόνων τούτων πατέρων. ἐστὶ δέ γε καὶ Ἡλίου 14
cf. Judith ix 2 θεὸς, καὶ ὡς φησιν Ἰουδίθ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Συμεὼν, καὶ 75
cf. Ex iii 18 θεὸς τῶν Ἑβραίων. διόπερ κατὰ τὸ ὅμοιον εἰ μηδὲν κωλύει εἶναι αὐτὸν καὶ ἐτέρων θεὸν, οὐδὲν κωλύει εἶναι τὸ φῶς τῶν 25 ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους φῶς.

Gen i 26

23. (17) Ἄλλος δὲ τις προσχρησάμενος τῷ· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν· πᾶν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γενόμενον θεοῦ ἄνθρωπον εἶναι φήσει, μυρίοις χρώμενος εἰς τοῦτο παραδείγμασιν ὅτι οὐδὲν 30 διαφέρει τῇ γραφῇ ἄνθρωπον ἢ ἄγγελον φάναι· ἐπὶ γὰρ τοῦ

8 ante φῶς ins. τὸ intra lin.
videtur, codex autem laesus est.
ἡμετέραν—29 ὁμοίωσιν sed add. in mg.

16 ἄνθρωποι ὁμοίων εἶναι ut
23 Ἰουδίθ 28 om.
30 φησι

αὐτοῦ ὑποκειμένου κείται ἡ Ἄγγελος καὶ Ἄνθρωπος προσηγορία, ὡς περ ἐπὶ τῶν ξεισιθέντων παρὰ τῷ Ἀβραάμ τριῶν, καὶ γενομένων ἐν Σοδομοῖς δύο· καὶ ἐν ὄλῳ τῷ εἰρμῷ τῆς γραφῆς ὅτε μὲν ἄνδρες ὅτε δὲ ἄγγελοι εἶναι λέγονται. cf. Gen xviii 2; He xiii 2; Gen xix 1

5 ὁ τοῦτο νομίζων ἐρεῖ ὅτι ὡς περ παρὰ τοῖς ὁμολογουμένοις ἀνθρώποις εἰσὶν ἄγγελοι, ὡς ὁ Ζαχαρίας λέγων Ἄγγελος θεοῦ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ· καὶ ὁ Ἰωάννης, περὶ οὗ γέγραπται· Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου· οὕτως καὶ οἱ τοῦ θεοῦ

10 ἄγγελοι παρὰ τὸ ἔργον τοῦτο χρηματίζουσι καὶ οὐ παρὰ τὴν φύσιν ἄνδρες κληθέντες. καὶ ἔτι μᾶλλον παραμυθῆσεται ὅτι ἐπὶ τῶν κρειτόνων δυνάμεων τὰ ὀνόματα οὐχὶ φύσειον ζῶων ἐστὶν ὀνόματα ἀλλὰ τάξεων, ὧν ἦδε τις καὶ ἦδε λογικῆ φύσις τέτευχεν ἀπὸ θεοῦ. θρόνος γὰρ οὐκ εἶδος ζῶον, οὐδὲ ἀρχῆ cf. Eph i 21

15 οὐδὲ κυριότης οὐδὲ ἐξουσία, ἀλλὰ ὀνόματα πραγμάτων ἐφ' ὧν ἐτάχθησαν οἱ οὕτω προσαγορευόμενοι, ὧν τὸ ὑποκείμενον οὐκ ἄλλο τί ἐστὶν ἢ ἄνθρωπος, καὶ τῷ ὑποκειμένῳ συμβέβηκε τὸ θρόνῳ εἶναι ἢ κυριότητι ἢ ἀρχῇ ἢ ἐξουσίᾳ. καὶ ἐν τῷ Ἰησοῦ δὲ τῷ τοῦ Ναυῆ κείται τό· Ὄφθη τῷ Ἰησοῦ ἄν-

20 θρωπος ἐν Ἱεριχώ· ὃς φησιν· Ἐγὼ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου νυνὶ παραγέγονα. κατὰ τοῦτο οὖν ὡς ἴσον δυνάμενον ἐκλήψεται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς παντὸς λογικοῦ, παντὸς λογικοῦ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ ἀνθρώπου τυγχάνοντος. cf. Gen i 26

25 μαζόμενον φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπαξαπλῶς φῶς, καὶ φῶς ἀληθινόν. φῶς μὲν οὖν ἀνθρώπων, ἦτοι, ὡς προαποδέδεικται, οὐδενὸς κωλύοντος τὸ ἐκλαμβάνειν καὶ ἑτέρων παρὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ φῶς φῶς, ἢ πάντων τῶν λογικῶν

76 διὰ τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ἀνθρώπων καλουμένων.

30 (18) ἐπεὶ δὲ φῶς ἀπαξαπλῶς ἐνταῦθα μὲν ὁ σωτήρ, ἐν δὲ τῇ καθολικῇ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ἐπιστολῇ λέγεται ὁ θεός 1 Jo i 5 εἶναι φῶς, ὁ μὲν τις οἶεται καὶ ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθαι τῇ

1 post ὑποκειμένου] ins. οὐ

15 post πραγμάτων] ins. τῶν

οὐσία μὴ διεστηκέναι τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· ὁ δὲ τις ἀκριβέστερον τηρήσας, ὁ καὶ υγιέστερον λέγων, φήσει οὐ ταῦτόν εἶναι τὸ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸ φῶς ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἐστὶ σκοτία. τὸ μὲν γὰρ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς οἰοεὶ ἐπέρχεται τῇ σκοτίᾳ, 5 καὶ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ἐπιβουλευόμενον οὐ καταλαμβάνεται· τὸ δὲ φῶς ἐν ᾧ οὐδεμία ἐστὶ σκοτία οὔτε φαίνει ἐν τῇ σκοτίᾳ οὔτε τὴν ἀρχὴν διώκεται ὑπ' αὐτῆς, ἵνα καὶ ὡς νικῶν ἀναγράφηται τῷ μὴ καταλαμβάνεσθαι ὑπ' αὐτῆς διωκούσης. τρίτον ἦν τὸ λεγόμενον τοῦτο τὸ φῶς φῶς ἀληθινόν· ᾧ δὲ λόγῳ ὁ πατὴρ τῆς ἀληθείας θεὸς πλείων ἐστὶ καὶ μείζων ἢ ἀλήθεια, καὶ ὁ πατὴρ ὢν σοφίας κρείττων ἐστὶ καὶ διαφέρων ἢ σοφία, τούτῳ ὑπερέχει τοῦ εἶναι φῶς ἀληθινόν. παραστατικώτερον δὲ δύο φῶτα τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τυγχάνειν διὰ τούτων εἰσόμεθα, ὅγε 15 φησὶν ἐν τριακοστῷ πέμπτῳ ψαλμῷ· Ἐν φωτὶ σου ὀψόμεθα φῶς. ταῦτό δὲ αὐτὸ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖνον, τὸ ἀληθινὸν φῶς, ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ εὐαγγελίου φῶς τοῦ κόσμου ἀναγορεύεται, φάσκοντος Ἰησοῦ· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. μηδὲ τοῦτο δι᾽ ἀπαρασήμαντον εἴσωμεν, 20 ὅτι ἐνδεχομένου γεγράφθαι· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ φῶς ἦν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ζωὴ ἦν, τὸ ἀνάπαλι πεποίηκε· προτάσσει γὰρ τὴν ζωὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων φωτός, εἰ καὶ ταῦτόν ἐστι ζωὴ καὶ ἀνθρώπων φῶς, τῷ προαπαντῆν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν μετεχόντων τῆς ζωῆς, τυγχανούσης 25 καὶ φωτός ἀνθρώπων, τὸ ζῆν αὐτοὺς τὴν προειρημένην θείαν ζωὴν παρὰ τὸ πεφωτίσθαι· ὑποκεῖσθαι γὰρ δεῖ τὸ ζῆν, ἵν' ὁ ζῶν πεφωτισμένος γένηται· οὐκ ἦν δὲ ἀκόλουθον πεφωτίσθαι τὸν μηδέπω ζῆν νενοημένον καὶ ἐπιγίνεσθαι τῷ πεφωτίσθαι τὸ ζῆν. εἰ γὰρ καὶ ταῦτόν ἐστιν ἡ ζωὴ καὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' αἶ γε ἐπίνοια καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον λαμβάνονται. τοῦτο δὲ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς ἔθνων παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα λέγεται κατὰ τό· Ἴδοὺ τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἔθνων· καὶ τούτῳ τῷ φωτὶ πε- 77

cf. Jo i 5

cf. 1 Jo i 5

Ps xxxv
(xxxvi) 10

Jo viii 12

Is xlii 6

ποιῶς ὁ Δαβὶδ φησιν ἐν εἰκοστῷ ἔκτῳ ψαλμῷ· Κύριος ^{Ps xxxvi}
 φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; ^{(xxvii) 1}

24. (19) Πρὸς δὲ τοὺς τὴν περὶ αἰῶνων ἀναπλάσαντας
 ἐν συζυγίαις μυθολογίαν καὶ οἰομένους ὑπὸ νοῦ καὶ ἀληθείας
 5 προβεβλησθαι λόγον καὶ ζωὴν οὐκ ἀπίθανον καὶ ταῦτα
 ἀπορῆσαι. πῶς γὰρ ἢ κατ' αὐτοὺς σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ
 τὸ γεγονέναι ἐν τῷ συζύγῳ λαμβάνει; *Ὁ γέγονε γὰρ, ^{Jo i 4}
 φησιν, ἐν αὐτῷ, δηλονότι τῷ προειρημένῳ λόγῳ, ζωὴ ἦν.
 λεγέτωσαν οὖν ἡμῖν πῶς ἢ σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ γέγονεν
 10 ἐν τῷ λόγῳ, καὶ πῶς μᾶλλον τοῦ λόγου ἢ ζωὴ φῶς ἐστι τῶν
 ἀνθρώπων. εἰκὸς δὲ τοὺς εὐγνωμονεστέρους ἐν ταῖς ζητή-
 σεσιν ἀνατρεπομένους, πληγέντας, ὑπὸ τοῦ ἐπαπορήματος,
 ἀντρωπότησει ἡμᾶς, καὶ αὐτοὺς θλιβομένους ἐὰν μὴ εὐρωμεν
 αἰτίαν δι' ἣν οὐχὶ λόγος εἶρηται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων
 15 ἀλλ' ἢ γενομένη ἐν τῷ λόγῳ ζωὴ. πρὸς οὓς τοιαῦτα ἀπο-
 κρινούμεθα, ὅτι ζωὴ ἐνταῦθα οὐχ ἢ κοινῇ λογικῶν καὶ
 ἀλόγων λέγεται ἀλλ' ἢ ἐπιγενομένη τῷ ἐν ἡμῖν συμπληρου-
 μένῳ λόγῳ, τῆς μετοχῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου λαμβανομένης
 20 λόγου· καὶ κατὰ μὲν τὸ ἀποστραφῆναι τὴν δοκοῦσαν ζωὴν,
 οὐκ οὔσαν δὲ ἀληθῶς, καὶ ποθεῖν χωρῆσαι τὴν ἀληθῶς
 ζωὴν πρώτον κοινωνοῦμεν αὐτῇ, ἥτις γενομένη ἐν ἡμῖν καὶ
 φωτὸς γνώσεως ὑπόστασις γίνεται. καὶ τάχα αὕτη ἢ ζωὴ ^{cf. Hos x 12}
 παρ' οἷς μὲν δυνάμει καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ φῶς ἐστι, τοῖς τὰ τῆς
 γνώσεως ἐξετάζειν μὴ φιλοτιμουμένοις, παρ' ἑτέροις δὲ καὶ
 25 ἐνεργείᾳ γινομένη φῶς· δῆλον δὲ ὅτι παρ' οἷς κατορθοῦται
 τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου προστεταγμένον· Ζηλοῦτε τὰ χαρί- ^{1 Co xii 31}
 σματα τὰ κρείττονα· μείζονα δὲ τῶν χαρισμάτων τὸ καὶ
 πάντων προτεταγμένον, ὅπερ ἐστὶ λόγος σοφίας, καὶ τούτῳ ^{cf. 1 Co xii 8}
 ἔπεται λόγος γνώσεως. περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, παρα-
 30 κειμένων ἀλλήλοις τῶν σημαυνομένων σοφίας καὶ γνώσεως,
 οὗ τοῦ παρόντος ἔστιν εἰπεῖν καιροῦ.

25. (20) Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ ^{Jo i 5}

ΣΚΟΤΙΑ ΛΥΤΟ ΟΥ ΚΑΤΕΛΑΒΕΝ. Ἔτι περὶ τοῦ τῶν ἀνθρώπων,
 ἐπεὶ προτέτακται, ζητοῦμεν φωτὸς, οἶμαι δ' ὅτι καὶ τοῦ
 ἐναντίου καλουμένου σκοτίας, ἂν δὲ οὕτω δοκιμασθείσης,
 τῶν ἀνθρώπων φημί, ὅτι τάχα γενικόν ἐστι τὸ φῶς τῶν
 ἀνθρώπων δύο ἰδικῶν πραγμάτων, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ σκοτία 78
 αὐτῶν. ἔστι γὰρ τὸν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων κεκτημένον
 καὶ κοινωνοῦντα τῶν αὐγῶν αὐτοῦ ἔργα φωτὸς ἐπιτελεῖν καὶ
 cf. Hos x 12 γινώσκειν φωτιζόμενον φῶς γνώσεως· τὸ δὲ ἀνάλογον καὶ
 ἐκ τῶν ἐναντίων νοητέον, τῶν τε μοχθηρῶν πράξεων καὶ τῆς
 νομιζομένης γνώσεως, οὐκ οὔσης κατὰ ἀλήθειαν, τὸν λόγον 10
 τῆς σκοτίας ἐχόντων. καὶ ὅτι μὲν τὰ πρακτικὰ φῶς ὁ ἱερός
 Is xxvi 9 οἶδε λόγος, φησὶν ὁ Ἡσαΐας· Διότι φῶς τὰ προστάγματα
 Ps xviii (xix) σου ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν ἡΐ ψαλμῷ· Ἡ ἐντολὴ
 9 κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. ὅτι δὲ φῶς παρὰ
 τὰ προστάγματα καὶ τὰς ἐντολάς ἐστι τι γνώσεως, παρὰ 15
 Hos x 12 τινι τῶν ἰβ' εὖρομεν· Σπεύρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην,
 τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως.
 ὡς γὰρ ὄντος καὶ ἐτέρου φωτὸς παρὰ τὰς ἐντολάς τῆς
 γνώσεως λέγεται τό· Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς· οὐχ ἄπλως
 φῶς ἀλλὰ ποιὸν φῶς, ὅτι τὸ τῆς γνώσεως· εἰ γὰρ πᾶν 20
 φῶς ὃ φωτίζει ἄνθρωπος ἑαυτῷ φῶς γνώσεως ἦν, μάτην
 προσέκειτο τό· Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. πάλιν
 ὅτι ἡ σκοτία ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν ἔργων παραλαμβάνεται
 I Jo i 6 Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ 25
 σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν
 I Jo ii 9, 11 ἀλήθειαν· καὶ πάλιν· Ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι καὶ τὸν
 ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι· καὶ
 ἐτι· Ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ
 καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ 30
 σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ. τὸ γὰρ ἐν τῷ
 σκότῳ περιπατεῖν ἐμφαίνει τὴν ψεκτὴν πρᾶξιν· καὶ τὸ

μισῶν δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ οὐ τῆς κυρίως καλουμένης
 γνώσεώς ἐστιν ἀπόπτωμα; ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀγνοῶν τὰ θεῖα
 κατ' αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖν ἐν σκότῳ διαπορεύεται, φησὶν ὁ Δαβίδ· Ps lxxxi
(lxxxii) 5
 Οὐκ ἐγνώσαν οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται. ἐπί-
 5 στησον· δὲ τῷ· Ὁ θεὸς φῶς ἐστι καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ 1 Jo i 5
 ἔστιν οὐδεμία· εἰ μὴ διὰ τοῦτο λέγεται τῷ εἶναι μὴ μίαν
 σκοτίαν, ἀλλ' ἤτοι διὰ τὸ γενικὸν δύο, ἢ καὶ διὰ τὸ καθ'
 ἕκαστον τῶν ἰδικῶν πολλὰς εἶναι πράξεις μοχθηρὰς καὶ
 πολλὰ δόγματα ψευδῆ, πολλὰ εἰσι σκοτία ὧν οὐδεμία ἐν
 10 τῷ θεῷ ἐστιν· οὐκ ἂν λεχθέντος ἐπὶ τοῦ ἁγίου ᾧ φησιν ὁ
 σωτῆρ τὸ· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅτι φῶς ἐστιν Mt v 14
 ὁ ἅγιος, καὶ σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.

26. (21) Ζητήσῃ δέ τις, εἰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς τέτακται
 τὸ· Σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία· πῶς τὸ ἐξαίρετον
 79 ἐροῦμεν εἶναι ἐν αὐτῷ, πάντα ἀναμάρτητον καὶ τὸν σωτῆρα
 νοοῦντες, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ἂν εἰπεῖν ὅτι Φῶς ἐστι καὶ
 σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία. ἀπὸ μέρους μὲν οὖν ἐν
 τοῖς ἀνωτέρω τὴν διαφορὰν παρεστήσαμεν· τολμηρότερον
 δὲ ἔτι ἐκείνους καὶ νῦν προσθήσομεν, ὅτι εἰ τὸν μὴ γνόντα cf. 2 Co v 21
 20 ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε τὸν χριστὸν, εἰ
 ἐποίησεν αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ὁ θεὸς, οὐκ ἂν δύναιτο
 λέγεσθαι περὶ αὐτοῦ· Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.
 κὰν γὰρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας κατακρίνας τυγχάνῃ cf. Ro viii 3
 ὁ Ἰησοῦς τὴν ἁμαρτίαν τῷ τὸ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς τῆς
 25 ἁμαρτίας ἀνεληφέναι, οὐκέτι ζῆει πάντα ὑγιῶς λεγόμενα
 περὶ αὐτοῦ ὅτι Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. προσ- 1 Jo i 5
 θήσομεν δ' ὅτι αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς cf. Mt viii 17;
ls liii 4
 νόσους ἐβάστασε, καὶ ἀσθενείας τὰς τῆς ψυχῆς καὶ νόσους
 τὰς τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ἡμῶν ἀνθρώπου· δι' ἃς ἀσθε- cf. 1 Pe iii 4
 30 νείας καὶ νόσους, βαστάσας αὐτὰς ἀφ' ἡμῶν, περίλυπον cf. Mc xiv 34;
Jo xii 27
 ἔχειν τὴν ψυχὴν ὁμολογεῖ καὶ τεταραγμένην, καὶ ῥυπαρὰ cf. Zech iii 3
 ἱμάτια ἐνδεδύσθαι παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀναγέγραπται· ἄπερ,

10 ᾧ] δ 11 post ἐστι] ins. τοῦ κόσμου 23 post ἁμαρτίας]
 ins. περὶ ἁμαρτίας intra lin. al. (?) man.

- ὅτε ἐκδύεσθαι ἐμελλε, λέγεται εἶναι ἁμαρτήματα. ἐπιφέρει
 Zech iii 4 γοῦν ἐκεῖ· Ἴδου ἀφήρηκα τὰς ἁμαρτίας σου. διὰ γὰρ τὸ
 ἀναλαβεῖν αὐτὸν τὰ τοῦ λαοῦ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν
 Ps xxi (xxii) ἁμαρτήματα, πολλαχοῦ φησι. Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας
 2 μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου καί· Σὺ ἔγινως τὴν 5
 Ps lxxviii ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ
 (lxix) 6 ἐκρύβησαν. μηδεὶς δ' ἡμᾶς ὑπολαμβανέτω ταῦτα λέγειν
 ἀσεβοῦντας εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ· ᾧ γὰρ λόγῳ ὁ πατὴρ
 cf. 1 Tim vi 16 μόνος ἔχει ἀθανασίαν, τοῦ κυρίου ἡμῶν διὰ φιλανθρωπίαν
 θάνατον τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνειληφότος, τούτῳ ὁ πατὴρ ἔχει 10
 μόνος τό· Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία· τοῦ χριστοῦ
 διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν ἐφ' αὐτὸν τὰς ἡμῶν
 cf. 2 Tim i 10 σκοτίας ἀναδεγμένον, ἵνα τῇ δυνάμει αὐτοῦ καταργήσῃ
 ἡμῶν τὸν θάνατον καὶ ἐξαφανίσῃ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν
 Mt iv 16; cf. Is ix 2 σκότος, ἵνα πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ Ἡσαΐα· Ὁ λαὸς ὁ 15
 καθήμενος ἐν σκοτίᾳ φῶς εἶδε μέγα. τοῦτο δὲ τὸ φῶς
 ὃ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, τυγχάνον καὶ ζωῆ, φαίνει ἐν
 τῇ σκοτίᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ἐπιδεδήμηκεν ὅπου οἱ
 cf. Eph vi 12 κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, οἵτινες διὰ τοῦ πα-
 λαίειν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τῷ σκότῳ ὑπάγειν ἀγωνί- 20
 ζονται τοὺς μὴ παντὶ τρόπῳ ἰσταμένους ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦς
 πεφωτισμένους φωτὸς χρηματίσαι υἱούς. καὶ φαῖνον ἐν
 τῇ σκοτίᾳ τοῦτο τὸ φῶς διώκεται μὲν ὑπ' αὐτῆς, οὐ
 καταλαμβάνεται δέ. 80
27. (22) Ἐὰν δέ τις νομίσῃ τὸ μὴ γεγραμμένον ἡμᾶς 25
 προστιθέναι, τὸ διώκεσθαι τὸ φῶς ὑπὸ τῆς σκοτίας, ἀκουέτω,
 Jo i 5 ὅτι τό· Ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε· μηδαμῶ τῆς σκοτίας
 διωξάσης τὸ φῶς, μάτην λέγεται. ὡς δὲ ἔχουσι νοῦν ἐκ-
 δέξασθαι δυνάμενον ἀκολούθως τοῖς γεγραμμένοις τὰ νομι-
 ζόμενα παραλελειφθαι ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης τό· Ἡ σκοτία 30
 αὐτὸ οὐ κατέλαβεν· εἰ γὰρ οὐ κατέλαβε, διώξασα οὐ κατέ-
 λαβε. καὶ ὅτι ἐδίωξεν ἡ σκοτία τὸ φῶς δῆλον ἔκ τε ὧν
 πέπονθεν ὁ σωτὴρ καὶ οἱ παραδεξάμενοι αὐτοῦ τὰ μαθήματα,
 τὰ ἴδια τέκνα, τῆς σκοτίας ἐνεργούσης κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ

φωτὸς καὶ βουληθείσης ἀποδιῶξαι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων
 τὸ φῶς. ἀλλ' ἐπεὶ ἐὰν θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδεὶς κὰν βούληται Ro viii 31
 δυνήσεται καθ' ἡμῶν, ὅσῳ ἑαυτοὺς ἐταπείνουν, τοσοῦτῳ cf. Ex i 12
 πλείους ἐγίνοντο, καὶ κατίσχυον σφόδρα σφόδρα. διχῶς δὲ
 5 ἢ σκοτία τὸ φῶς οὐ κατείληφεν, ἢ σφόδρα αὐτοῦ ἀπολει-
 πομένη καὶ διὰ τὴν ἰδίαν βραδύτητα τῇ ὀξύτητι τοῦ δρόμου
 τοῦ φωτὸς οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν παρακολουθήσαι δυναμένη,
 ἢ εἴ που ἐνεδρεῦσαι βεβούληται τὸ φῶς τὴν σκοτίαν καὶ
 κατ' οἰκονομίαν παρέμεινεν ἐπερχομένην αὐτήν, ἐγγίσασα ἢ
 10 σκοτία τοῦ φωτὸς ἠφανίζετο. πλὴν ἑκατέρῳ ἢ σκοτία οὐ
 κατέλαβε τὸ φῶς.

28. (23) Ἀναγκαῖον δὲ ἐν τούτοις ἡμᾶς γενομένους
 ἐπισημεῖσαι ὅτι οὐ πάντως, εἴ που ὀνομάζεται σκότος, ἐπὶ
 τῷ χεῖρονι λαμβάνεται, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐπὶ τῷ κρείττονι
 15 ἀναγέγραπται· ὅπερ οἱ ἑτερόδοξοι μὴ διαστειλάμενοι δυσ-
 φημότατα περὶ τοῦ δημιουργοῦ δόγματα παραδεξάμενοι
 ἀπέστησαν αὐτοῦ, ἀναπλάσμασι μύθων ἑαυτοὺς ἐπίδεδω-
 κότες. πῶς οὖν καὶ τότε καὶ ἐπὶ τοῦ κρείττονος τὸ ὄνομα
 τοῦ σκότους παραλαμβάνεται παραδεικτέον ἤδη. σκότος, cf. Ex xix,
 20 γνόφος, θύελλα ἐν τῇ Ἐξόδῳ περὶ τὸν θεὸν εἶναι λέγεται, xx
 καὶ ἐν τῷ ἰζ' ψαλμῷ· Ὁ θεὸς ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν Ps xvii
 αὐτοῦ, κύκλῳ αὐτοῦ ἢ σκηνῇ αὐτοῦ, σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν (xviii) 12
 νεφέλαις ἀέρων. ἐὰν γάρ τις κατανόησῃ τὸ πλῆθος τῶν
 περὶ θεοῦ θεωρημάτων καὶ γνώσεως, ἄληπτον τυγχάνον
 25 ἀνθρωπίνῃ φύσει, τάχα δὲ καὶ ἑτέροις παρὰ Χριστὸν καὶ
 τὸ ἅγιον πνεῦμα γενητοῖς, εἴσεται πῶς περὶ τὸν θεὸν ἐστι
 σκότος, κατὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὸν κατ' ἀξίαν περὶ αὐτοῦ
 πλούσιον λόγον, ἐν ᾧ σκότῳ ἔθετο αὐτοῦ τὴν ἀποκρυφῆν,
 81 τῷ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀγνοεῖσθαι ἀχώρητα ὄντα τοῦτο πεποι-
 30 ἡκῶς. ἐὰν δὲ τις ταῖς τοιαύταις προσκόπτῃ ἐκδοχαῖς, προσ-
 αγέσθω ἀπὸ τε τῶν σκοτεινῶν λόγων καὶ τῶν διδομένων

2 τὸ φῶς] τοῦ φωτὸς 5 ἀπολειπομένη 6 post καὶ
 lacuna sex ut videtur litt. post ὀξύτητι ins. καὶ ταχύτητι
 intra lin. al. man. 19 περιλαμβάνεται

ὑπὸ θεοῦ Χριστῷ θησαυρῶν σκοτεινῶν, ἀποκρύφω, ἀοράτων·
 οὐκ ἄλλο γάρ τι ἡγοῦμαι εἶναι τοὺς σκοτεινοὺς θησαυροὺς
 ἐν Χριστῷ ἀποκαλυπτομένους, τό· Σκότος ἔθετο ὁ θεὸς
 ἀποκρυφῆν ἑαυτοῦ· καί· Ὁ ἅγιος νοήσει παραβολὴν καὶ
 σκοτεινὸν λόγον. ἐπίσκειψαι δὲ εἰ διὰ τοῦτο φησιν ὁ σωτῆρ 5
 τοῖς μαθηταῖς· Ἄνθ' ὧν ὅσα ἠκούσατε ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε
 ἐν τῷ φωτί. τὰ γὰρ ἐν ἀπορρήτῳ καὶ μὴ ἐπηκόῳ πολλῶν
 δύσγνωστα καὶ ἀσαφῆ αὐτοῖς παραδεδομένα μυστήρια προσ-
 τάσσει αὐτοὺς, φωτιζομένους καὶ διὰ τοῦτο λεγομένους εἶναι
 ἐν φωτί, ἀπαγγέλλειν παντὶ τῷ γινομένῳ φωτί. παραδο- 10
 ξότερον δ' ἂν ἐπὶ τοῦ ἐπαινουμένου σκότους εἶπομι, ὅτι τοῦτο
 σπεύδει ἐπὶ τὸ φῶς καὶ καταλαμβάνει αὐτὸ καὶ γίνεται
 ποτε, διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι σκότος, τῷ μὴ ὄρωντι τὴν δύναμιν
 αὐτοῦ οὕτω μεταβάλλον, ὥστε τὸν μεμαθηκότα ἀποφαίνεσθαι
 γεγονέναι φῶς τὸ γνωσθέν ποτε ὑπάρχον αὐτῷ σκότος. 15

29. (24) ἘΓΕΝΕΤΟ ἄνθρωπος ἀπεσταλλένος παρὰ
 θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης. Ἀκριβέστερόν τις ἀκούων
 τοῦ Ἀπεσταλμένου, ἐπειδὴ ὁ ἀπεσταλμένος πόθεν πού
 ἀποστέλλεται, ζητήσῃ πόθεν ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη καὶ
 ποῦ. σαφοῦς δ' ὄντος τοῦ ποῦ, κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, ὅτι 20
 πρὸς τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοὺς βουλομένους αὐτοῦ ἀκούειν ἐν τῇ
 ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας διατρίβοντος καὶ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ
 ποταμῷ βαπτίζοντος, κατὰ δὲ βαθύτερον λόγον, ὅτι εἰς τὸν
 κόσμον, κόσμου λαμβανομένου τοῦ περιγείου τύπου ἔνθα
 εἰσὶν οἱ ἄνθρωποι, ἐξετάσει πῶς δεῖ λαμβάνειν τὸ πόθεν. 25
 ἐπιπλεῖον δὲ βασανίζων τὴν λέξιν, τάχα καὶ ἀποφαίνεται
 ὅτι ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ γέγραπται· Καὶ ἐξαπέστειλεν
 αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργά-
 ζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη· οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπε-
 στάλη, εἴτε ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐκ τοῦ παραδείσου ἢ ὅθεν δήποτε 30
 ἐτέρωθεν παρὰ τὸν ἐπὶ γῆς τοῦτον τόπον, καὶ ἀπεστάλη
 ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. ἔχει δὲ ἀνυποφορὰν οὐκ
 εὐκαταφρόνητον ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ παρὰ Ἡσαΐα γέγραπται·

- Τίνα ἀποστείλω καὶ τίς πορεύεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; Is vi 8
- 82 ὅτε ἀποκρινόμενος ὁ προφήτης φησὶν· Ἴδου εἰμὶ ἐγὼ, ἀπόστειλόν με. ἐρεῖ γὰρ ὁ ἐνιστάμενος τῇ βαθυτέρᾳ ἐμφαινομένη ὑπονοίᾳ ὅτι ὡσπερ ὁ Ἡσαΐας ἀπεστάλη, οὐχὶ 5 ἀφ' ἑτέρου τόπου παρὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἀλλὰ μετὰ τὸ ἔωρακέναι τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ cf. Is vi 1, 9 ἐπληρμένον πρὸς τὸν λαὸν, ἵνα εἶπῃ· Ἄκοῦν ἄκούσετε καὶ οὐ μὴ συνήτε, καὶ τὰ ἐξῆς· οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης, σιωπωμένης τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολῆς, ἀναλογίαν ἐχούσης πρὸς τὴν 10 ἀποστολὴν τοῦ Ἡσαΐου, ἀποστέλλεται βαπτίζειν καὶ ἐτοι- cf. Lc i 17 μάζειν κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον καὶ μαρτυρεῖν περὶ τοῦ φωτός. τούτων δ' οὕτως λεχθέντων ἂν πρὸς τὸν πρῶτον λόγον, λύσεις τοιαῦται προσάγονται συγκατάθεσιν ἐπισπω- μέναι πρὸς τὸ περὶ Ἰωάννου βαθύτερον ὑπονοούμενον· αὐ- 15 τόθεν μὲν ἐπιφέρεται· Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα Jo i 7 μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός· εἰ γὰρ ἦλθεν, ποθὲν ἦλθε. καὶ λεκτέον πρὸς τὸν δυσπαραδεκτοῦντα τὸ ἐν τοῖς ἐξῆς ὑπὸ Ἰωάννου λεγόμενον ἐπὶ τῷ ἔωρακέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστερὰν κατερχόμενον ἐπὶ τὸν σωτήρα· φησὶ γάρ· 20 Ὁ πέμψας με βαπτίσει ἐν τῷ ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν Ἐφ' Jo i 33 ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. πότε γὰρ πέμψας τοῦτ' ἐνετείλατο; ἀλλ' εἰκὸς ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὸ πύσμα τοῦτο ὅτι, ὅτε δῆποτε ἔπεμπεν ἐπὶ τὸ ἄρξασθαι βα- 25 πτίζειν, τότε τοῦτον τὸν λόγον εἶπεν ὁ χρηματίζων πρὸς αὐτόν.
30. Ἔτι δὲ ἐκπληκτικώτερον πρὸς τὸ ἐτέρωθεν ποθεν ἀπεστάλθαι τὸν Ἰωάννην ἐνσωματούμενον, ὑπόθεσιν οὐκ ἄλλην τῆς εἰς τὸν βίον ἐπιδημίας ἔχοντα ἢ τὴν περὶ τοῦ φωτός μαρτυρίαν, τὸ πνεύματος ἁγίου πλησθῆναι ἔτι ἐκ cf. Lc i 15, 30 κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, λεγόμενον ὑπὸ Γαβριὴλ εὐαγγελι- 44 ζομένου τῷ μὲν Ζαχαρίᾳ τὴν Ἰωάννου γένεσιν τῇ δὲ Μαρίας τὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν, καὶ

- Lc i 44 τό Ἰδοῦ γὰρ ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ εἰς τὰ ὤτά μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. τῷ γὰρ τηροῦντι τὸ μηδὲν ἀδίκως μηδὲ κατὰ συντυχίαν ἢ ἀποκλήρωσιν ποιεῖν ἀναγκαῖον παραδέξασθαι πρεσβυτέραν οὖσαν τὴν Ἰωάννου ψυχὴν τοῦ σώματος καὶ πρότερον 5 ὑφειστώσαν πεπέμφθαι ἐπὶ διακονίαν τῆς περὶ τοῦ φωτὸς μαρτυρίας. πρὸς τούτοις δὲ οὐ καταφρονητέον καὶ τοῦ
- Mt xi 14 Οὗτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. ἐὰν δὲ κρατῆ ὁ καθόλου περὶ ψυχῆς λόγος ὡς οὐ συνεισπαρμένης τῷ σώματι 83 ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ τυχανούσης καὶ διὰ ποικίλας αἰτίας ἐνδου- 10 μένης σαρκὶ καὶ αἵματι, τό Ἄπεσταλμένος ὑπὸ θεοῦ οὐκέτι δόξει ἐξαιρετόν εἶναι περὶ Ἰωάννου λεγόμενον. ὁ
- cf. 2 Thess ii 3 γοῦν πάντων κάκιοςτος, ὁ ἀνθρώπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, λέγεται παρὰ τῷ Παύλῳ πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ
- 2 Thess ii 11 f. Διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶ, πέμπει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης 15 εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεῦσαντες τῇ ἀληθείᾳ ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ. τὸ δὲ ζητηθὲν ὄρα εἰ οὕτως λῦσαι δυνασόμεθα, ὅτι ὥσπερ ἀπλούστερον πᾶς ἄνθρωπος τῷ ὑπὸ θεοῦ ἐκτίσθαι ἀνθρωπός ἐστι θεοῦ, ἀλλ' οὐ χρηματίζει πᾶς ἄνθρωπος θεοῦ, ἢ μόνος 20 ὁ θεῷ ἀνακείμενος, ὃν τρόπον Ἡλίας καὶ οἱ ἐν ταῖς γραφαῖς ἀναγεγραμμένοι ἄνθρωποι θεοῦ, οὕτως δύναται κατὰ μὲν τὸ κοινότερον πᾶς ἄνθρωπος ἀπεστάλθαι ἀπὸ θεοῦ, κυρίως δὲ λέγεσθαι ἀπεστάλθαι ὑπὸ θεοῦ οὐκ ἄλλος ἢ ὁ ἐπὶ διακονίᾳ θείᾳ καὶ λειτουργίᾳ σωτηρίας γένους ἀνθρώπων ἐπιδημῶν 25 τῷ βίῳ. οὐχ εὐρομεν γοῦν τὸ ἀποστέλλεσθαι ἀπὸ θεοῦ ἐπ' ἄλλον του ἢ τῶν ἁγίων κείμενον· ἐπὶ μὲν τοῦ Ἡσαίου, ὡς προπαρεθέμεθα· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἱερεμίου· Πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰεζεκιήλ· Ἰδοῦ ἐγὼ ἀποστέλλω σε πρὸς ἔθνη τὰ ἀφεστηκότα καὶ ἀπιατήσαντά 30 μοι. δόξει δὲ οὐ πρὸς τὸ προκείμενον παρελῆφθαι τὰ παραδείγματα ἀποστολῆς τῆς εἰς τὸν βίον ζητουμένης,

ἀποστολὴν λέγοντα οὐ γυμνῶς τὴν ἕξωθεν τοῦ βίου ἐπὶ τὸν βίον. πλὴν καὶ οὕτως οὐκ ἀπίθανον μετάγειν τὸν λόγον ἐπὶ τὸ ζήτηθῆναι, φάσκοντα ὅτι ὡσπερ μόνους τοὺς ἁγίους, ἐφ' ὧν παρεθέμεθα, ἀποστέλλειν λέγεται ὁ θεὸς, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὸν βίον ἀποστελλομένων ἐκδεκτέον.

31. (25) Καὶ ἐπεὶ ἀπαξαπλῶς ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐσμὲν λόγῳ, ζητοῦντες αὐτοῦ τὴν ἀποστολὴν, οὐκ ἀκαίρως ὑπόνοιαν ἡμετέραν ἦν περὶ αὐτοῦ ἔχομεν προσθήσομεν. ἐπεὶ γὰρ ἀνέγνωμεν περὶ αὐτοῦ προφητείαν· Ἰδοὺ ἐγὼ Mt xi 10
 10 ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου· ἐφίσταμεν μήποτε εἰς τῶν ἁγίων ἀγγέλων τυγχάνων ἐπὶ λειτουργίᾳ καταπέμπεται τοῦ σωτήρος ἡμῶν πρόδρομος. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν
 84 τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως ἐνσωματουμένου κατὰ φι- cf. Col i 15
 15 λανθρωπίαν ζηλωτὰς τινὰς καὶ μιμητὰς γεγονέναι Χριστοῦ, ἀγαπήσαντας τὸ διὰ τοῦ ὁμοίου τοῦ σώματος ὑπηρετήσαι τῇ εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ χρηστότητι. τίνα δ' οὐκ ἂν κινήσαι σκιρτῶν ἐν ἀγαλλιάσει ἔτι ἐν τῇ κοιλίᾳ τυγχάνων, ὡς τὴν cf. Lc i 44
 20 καὶ τῶν παρ' Ἑβραίοις φερομένων ἀποκρύφων τὴν ἐπιγραφομένην Ἰωσήφ προσευχὴν, ἀντικρυς τοῦτο τὸ δόγμα καὶ σαφῶς εἰρημένον ἐκέθην λήψεται· ὡς ἄρα οἱ ἀρχῆθεν ἐξαίρετόν τι ἐσχηκότες παρὰ ἀνθρώπους, πολλῶ κρείττους τυγχάνοντες τῶν λοιπῶν ψυχῶν, ἀπὸ τοῦ εἶναι ἄγγελοι ἐπὶ τὴν
 25 ἀνθρωπίνην καταβεβήκασιν φύσιν. φησὶ γοῦν ὁ Ἰακώβ· Ὁ γὰρ λαλῶν πρὸς ἡμᾶς ἐγὼ Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ἄγγελος θεοῦ εἰμι ἐγὼ καὶ πνεῦμα ἀρχικόν, καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ προεκτίσθησαν πρὸ παντὸς ἔργου· ἐγὼ δὲ Ἰακώβ, ὁ κληθεὶς ὑπὸ ἀνθρώπων Ἰακώβ, τὸ δὲ ὄνομά μου Ἰσραὴλ, ὁ κληθεὶς
 30 ὑπὸ θεοῦ Ἰσραὴλ, ἀνὴρ ὄρων θεόν, ὅτι ἐγὼ πρωτόγονος παντὸς ζώου ζουμένου ὑπὸ θεοῦ. καὶ ἐπιφέρει· Ἐγὼ δὲ ὅτε ἤρχόμην ἀπὸ Μεσοποταμίας τῆς Συρίας, ἐξῆλθεν Οὐριὴλ

23 περὶ

25 φύσιν] intra lin.

ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ, καὶ εἶπεν ὅτι κατέβην ἐπὶ τὴν γῆν καὶ κατεσκίησα ἐν ἀνθρώποις, καὶ ὅτι ἐκλήθην ὀνόματι Ἰακώβ· ἐξήλωσε καὶ ἐμαχέσατό μοι, καὶ ἐπάλαυε πρὸς με, λέγων προτερήσειν ἐπάνω τοῦ ὀνόματός μου τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ πρὸ παντὸς ἀγγέλου. καὶ εἶπα αὐτῷ τὸ ὄνομα αὐτοῦ 5 καὶ πόσος ἐστὶν ἐν υἱοῖς θεοῦ· Οὐχὶ σὺ Οὐριήλ ὄγδοος ἐμοῦ, κἀγὼ Ἰσραὴλ ἀρχάγγελος δυνάμεως κυρίου καὶ ἀρχιχιλιάρχος εἰμι ἐν υἱοῖς θεοῦ; οὐχὶ ἐγὼ Ἰσραὴλ ὁ ἐν προσώπῳ θεοῦ λειτουργὸς πρῶτος, καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ὀνόματι ἀσβέστῳ τὸν θεόν μου; εἰκὸς γὰρ τούτων ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ 10 Ἰακώβ λεγομένων καὶ διὰ τοῦτο ἀναγεγραμμένων, καὶ τό-
 Hos xii 3 Ἐν κοιλιᾷ ἐπέτρυνε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· συνεντῶς γεγονέαι. ἐπίστησον δὲ εἰ τὸ διαβόητον περὶ Ἰακώβ καὶ Ἡσαῦ
 Ro ix 11—14 ζήτημα λύσιν ἔχει, ἐπεὶ μηδέπω γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον, ἵνα ἢ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ 15 θεοῦ μένη, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθη ὅτι Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι· καθάπερ γέγραπται· Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα. τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο· μήπω δὲ γεννη- 85 θέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον, ἵν' ἢ κατ' 20 ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένη, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθη. οὐ κατατρεχόντων οὖν ἡμῶν ἐπὶ τὰ πρὸ τοῦ βίου τούτου ἔργα, πῶς ἀληθὲς τὸ μὴ εἶναι ἀδικον παρὰ θεῷ τοῦ μείζονος δουλεύοντος τῷ ἐλάττονι καὶ μισου- μένου, πρὶν ποιῆσαι τὰ ἀξία τοῦ δουλεύειν καὶ τὰ ἀξία τοῦ 25 μισεῖσθαι; ἐπὶ πλείον δὲ παρεξέβημεν παραλαβόντες τὸν περὶ Ἰακώβ λόγον, καὶ μαρτυράμενοι ἡμῖν οὐκ εὐκατα- φρόνητον γραφὴν, ἵνα πιστικώτερον ὁ περὶ Ἰωάννου γένηται λόγος, κατασκευάζων αὐτὸν, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαίου φωνήν, ἄγγελον ὄντα ἐν σώματι γεγονέναι ὑπὲρ τοῦ μαρτυρηῆσαι τῷ 30 φωτί. καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀνθρώπου.

32. (26) Ἐγοῦμαι δὲ ὅτι ὥσπερ ἐν ἡμῖν φωνὴ καὶ λόγος διαφέρουσι, δυναμένης μέντοι γέ ποτε φωνῆς τῆς μὴδὲν σημαιούσης προφέρεσθαι χωρὶς λόγου, οἷον τε δὲ

ὄντος καὶ λόγου χωρὶς τῷ νῷ ἀπαγγέλλεσθαι φωνῆς, ὡς ἐπὶ
 ἐν ἑαυτοῖς διεξοδεύωμεν, οὕτω τοῦ σωτήρος κατὰ τινα ἐπί-
 νοιαν ὄντος λόγου διαφέρει τούτου ὁ Ἰωάννης, ὡς πρὸς τὴν
 ἀναλογίαν τοῦ χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου, φωνῆ ὡν. ἐπὶ
 5 τοῦτο δέ με προκαλεῖται αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅστις ποτὲ εἶη
 πρὸς τοὺς πνιθανομένους ἀποκρινόμενος· Ἐγὼ φωνὴ βοῶν-
 τος ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας
 ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. καὶ τάχα διὰ τοῦτο ἀπιστήσας
 ὁ Ζαχαρίας τῇ γενέσει τῆς δεικνύουσης τὸν λόγον τοῦ θεοῦ
 10 φωνῆς ἀπόλλυσι τὴν φωνήν, λαμβάνων αὐτὴν ὅτε γεννᾶται
 ἢ πρόδρομος τοῦ λόγου φωνῆ. ἐνωτίσασθαι γὰρ δεῖ φωνήν,
 ἵνα μετὰ ταῦτα ὁ νοῦς τὸν δεικνύμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς λόγον
 δέξασθαι δυναθῇ. διόπερ καὶ ὀλίγω πρεσβύτερος κατὰ τὸ
 γενέσθαι ὁ Ἰωάννης ἐστὶ τοῦ χριστοῦ· φωνῆς γὰρ πρὸ
 15 λόγου ἀντιλαμβανόμεθα. ἀλλὰ καὶ δείκνυσι τὸν χριστὸν
 ὁ Ἰωάννης· φωνῆ γὰρ παρίσταται ὁ λόγος. ἀλλὰ καὶ
 βαπτίζεται ὑπὸ Ἰωάννου ὁ χριστὸς, ὁμολογούντος χρεῖαν cf. Mt iii 14
 ἔχειν ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθῆναι· ἀνθρώποις γὰρ ὑπὸ φωνῆς
 καθαίρεται λόγος, τῇ φύσει τοῦ λόγου καθαίροντος πᾶσαν
 20 τὴν σημαίνουσαν φωνήν. καὶ ἀπαξαπλῶς ὅτε Ἰωάννης τὸν
 χριστὸν δείκνυσιν, ἄνθρωπος θεὸν δείκνυσι καὶ σωτήρα τὸν
 86 ἀσώματον, καὶ φωνὴ τὸν λόγον.

33. (27) Χρήσιμον δ' ἂν ᾖ ὡς περ ἐπὶ πολλῶν ἢ τῶν
 ὀνομάτων ἐνέργεια, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου τὸ ἰδεῖν
 25 ὅ τι σημαίνει ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ζαχαρίας. καὶ γὰρ ὡς ὄντος
 τινὸς οὐκ εὐκαταφρονήτου κατὰ τὴν τοῦ ὀνόματος θέσιν, οἱ
 μὲν συγγενεῖς Ζαχαρίαν αὐτὸν καλεῖσθαι βούλονται, ἐνι-
 ζόμενοι ἐπὶ τῷ βούλεσθαι τὴν Ἐλισάβετ Ἰωάννην αὐτὸν
 ὀνομάζειν· ὁ δὲ Ζαχαρίας γράψας τό· Ἰωάννης ἔσται ὄνομα Lc i 63
 30 αὐτῷ· ἀπολύεται τῆς ἐπιπόνου σιωπῆς. εὐρομεν τοῖνον ἐν
 τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ὀνομάτων· Ἰωάννης· τὸ Ἰωὰ χωρὶς τοῦ
 νης μεταλαμβανόμενον, ὅπερ ταῦτον οἰόμεθα εἶναι τῷ Ἰω-
 ἀννης· ἐπεὶ καὶ ἄλλα ἢ καινὴ διαθήκη Ἐβραίων ὀνόματα
 ἐξελλήνισε, χαρακτῆρι αὐτὰ εἰπούσα ἑλληνικῶ, ὡς περ ἐπὶ

Ἰακώβ Ἰάκωβον, καὶ ἐπὶ Συμεὼν Σίμων. Ζαχαρίας δὲ μνήμη εἶναι λέγεται, ἢ δὲ Ἑλισάβετ θεοῦ μου ὄρκος, ἢ θεοῦ μου ἔβδομον. ἀπὸ θεοῦ δὲ χάρις ἐκ τῆς περὶ θεοῦ μνήμης κατὰ τὸν τοῦ θεοῦ ἡμῶν ὄρκον τὸν περὶ τοὺς πατέρας ἐγεννήθη ὁ Ἰωάννης, ἐτοιμάζων κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον 5 ἐπὶ τέλει τῆς παλαιᾶς γενομένης διαθήκης, ἣ ἔστι σαββατισμοῦ κορωνίς· δι' ὃ οὐ δύναται γεγενῆσθαι ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος τοῦ θεοῦ ἡμῶν τὴν μετὰ τὸ σάββατον ἀνάπαυσιν, τοῦ σωτήρος ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ ἐμποιοῦντος τοῖς συμμόρφοις τῷ θανάτῳ αὐτοῦ γεγενημένοις καὶ διὰ 10 τοῦτο καὶ τῆς ἀναστάσεως.

Jo i 7 34. (28) Οὔτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ. Τῶν ἑτεροδόξων τινὲς πιστεύειν φάσκοντες εἰς τὸν χριστὸν, καὶ διὰ τὸ ἀναπλάσσειν ἕτερον παρὰ τὸν δη- 15 μουργὸν ὡς ἀκόλουθον αὐτοῖς οὐ προσιέμενοι τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν προφητῶν προκατηγγέλθαι, ἀνατρέπουν πειρῶνται τὰς διὰ τῶν προφητῶν περὶ Χριστοῦ μαρτυρίας, φάσκοντες μὴ δεῖσθαι μαρτύρων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχοντα τὸ τοῦ πιστεῦσθαι ἄξιον ἔν τε οἷς κατήγγειλε σωτηρίους 20 λόγους δυνάμειος πέπληρωμένοις, καὶ ἐν τεραστίοις ἔργοις αὐτόθεν καταπλήξασθαι πάνθ' ὄντινόν δυναμένοις. καὶ φασιν· Εἰ Μωσῆς πεπίστευται διὰ τὸν λόγον καὶ τὰς 87 δυνάμεις, οὐ δεηθεὶς μαρτύρων πρὸ αὐτοῦ τινων αὐτὸν καταγγειλάντων, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν παρεδέχθη 25 ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀπὸ θεοῦ ἀποσταλεῖς, πῶς οὐχὶ μᾶλλον Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν διαφέρων δύναται χωρὶς προφητῶν μαρτυρούντων τὰ περὶ αὐτοῦ ἀνῆσαι ὃ βούλεται καὶ ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος; παρέλκειν οὖν οἴονται τὸ ὑπὸ προφητῶν αὐτὸν νομίζεσθαι προκατηγγέλθαι, τοῦτο 30 πραγματευσάμενων, ὡς εἶποιεν ἂν ἐκεῖνοι, τῶν τὴν καινότητα τῆς θεότητος παραδέξασθαι τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας οὐ

βουλομένων, ἀλλὰ ἐπὶ τὸν αὐτὸν κατατηῆσαι· θεὸν ὃν καὶ
 πρὸ Ἰησοῦ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται ἐδίδαξαν. λεκτέον οὖν
 πρὸς αὐτοὺς ὅτι πολλῶν αἰτίων δυναμένων γενέσθαι προ-
 καλουμένων εἰς τὸ πιστεῖν, ἐνίοτέ τινων ἀπὸ τῆσδε μὲν τῆς
 5 ἀποδείξεως οὐ πληττομένων ἀπὸ ἐτέρας δέ, ἔχειν τὸν θεὸν
 πλείονας ἀφορμὰς ἀνθρώποις παρέχειν, ἵνα παραδεχθῆ ὅτι
 θεὸς ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ γενητὰ ἐνηθρώπησεν. ἐναργῶς γοῦν
 ἔστιν ἰδεῖν τινὰς ἐκ τῶν προφητικῶν προρρήσεων εἰς θαυ-
 μασμὸν τοῦ χριστοῦ ἐρχομένους, καταπληττομένους τὴν τῶν
 10 τοσοῦτων πρὸ αὐτοῦ προφητῶν φωνήν, συνιστασάν τόνον
 γενέσεως αὐτοῦ καὶ χώραν ἀνατροφῆς καὶ ἰσχὺν διδασκαλίας,
 δυνάμεων τε θαυμασιῶν ποιήσιν καὶ πάθος ἀνθρώπινον ὑπὸ
 ἀναστάσεως καταλυόμενον. καὶ τοῦτο δὲ ἐπισκεπτέον, ὅτι
 αἱ μὲν τεράστιοι δυνάμεις τοὺς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ κυρίου
 15 γενομένους προκαλεῖσθαι ἐπὶ τὸ πιστεῖν ἐδύναντο· οὐκ
 ἔσωζον δὲ τὸ ἐμφατικὸν μετὰ χρόνους πλείονας ἤδη καὶ
 μύθους εἶναι ὑπονοηθεῖσαι. πλείον γὰρ τῶν τότε γενομένων
 δυνάμεων ἰσχύει πρὸς πειθῶ ἢ νῦν συνεξεταζομένη ταῖς
 δυνάμεσι προφητεία, κακείναις ἀπιστεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐρευ-
 20 νώντων αὐτὰς κωλύουσα. τάχα δὲ αἱ προφητικαὶ μαρτυρίαι
 οὐ μόνον κηρύσσοσι Χριστὸν ἐλευσόμενον, οὐδὲ τοῦθ' ἡμᾶς
 διδάσκουσι καὶ ἄλλο οὐδὲν, ἀλλὰ πολλὴν θεολογίαν, σχέσιν
 τε πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ υἱοῦ πρὸς πατέρα, ἔστι μαθεῖν οὐκ
 ἔλαττον ἀπὸ τῶν προφητῶν, δι' ὧν ἀπαγγέλλουσι τὰ περὶ
 25 αὐτοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων διηγουμένων τὴν μεγαλειότητα
 τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. ἔστι δὲ τολμήσαντα καὶ χωρὶς τούτων
 88 τοιοῦτόν τι εἰπεῖν, ὅτι εἰσὶ Χριστοῦ μάρτυρες τῷ μαρτυρεῖν
 περὶ αὐτοῦ κοσμούμενοι, καὶ οὐ πάντως ἐκείνῳ τι διὰ τοῦ
 μαρτυρεῖν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καταχαριζόμενοι, ὡς ὁμο-
 30 λογησάμενοι ἂν πάντες περὶ τῶν ἰδίως ὀνομαζομένων μαρτύρων
 Χριστοῦ. τί οὖν θαυμαστὸν εἰ ὥσπερ ἐκοσμήθησαν τῷ

7 γεννητὰ gr. man. ἐνηθρώπησεν 17 ὑπονοηθείσας
 18 ἰσχύει] ἰσχει 22 οὐθὲν 24 ἐπαγγέλλουσι 25 ἀπὸ] ὑπὸ

μάρτυρες εἶναι Χριστοῦ πολλοὶ τῶν γησίῳν Χριστοῦ μαθη-
 τῶν, οὕτως οἱ προφῆται τὸ προκαταγγέλαι Χριστὸν νοή-
 σαντες αὐτὸν δῶρον ὑπὸ θεοῦ εἰλήφασι, διδάσκοντες οὐ
 μόνον τοὺς μετὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν ἀ δεῖ φρονεῖν περὶ
 τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν προτέραις ἐκείνων 5
 cf. 1 Jo ii 23 γενεαῖς; ὡσπερ ὁ μὴ ἐγνωκῶς τὸν υἱὸν νῦν οὐδὲ τὸν πατέρα
 cf. Jo viii 56 ἔχει, οὕτω καὶ πρότερον νοητέον. διόπερ Ἀβραὰμ ἠγαλλι-
 άσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν Χριστοῦ, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη.
 ἀποστερεῖν τοῖνυν βούλεται τὸν χορὸν τῶν προφητῶν χάριν
 τὴν μεγίστην ὁ βουλόμενος αὐτοὺς μὴ δεῖν μαρτυρεῖν περὶ 10
 Χριστοῦ· τί γὰρ ἂν καὶ ἡ προφητεία ἡ ἐξ ἐπινοίας ἀγίου
 πνεύματος εἶχε τηλικούτον, εἰ ὑπεξήρητο αὐτῆς τὰ περὶ τῆς
 κυρίου ἡμῶν οἰκονομίας; ὡς γὰρ ἡ θεοσέβεια κεκόσμηται
 τῶν διὰ μεσίτου καὶ ἀρχιερέως καὶ παρακλήτου καὶ ἐπιστη-
 μονικῶς προσερχομένων τῷ τῶν ὄλων θεῷ, σκάζουσα ἂν εἰ 15
 cf. Jo x 9 μὴ διὰ τῆς θύρας τις εἰσῆι πρὸς τὸν πατέρα, οὕτως καὶ ἡ
 τῶν πάλαι θεοσέβεια τῇ νοήσει καὶ πίστει καὶ προσδοκίᾳ
 Χριστοῦ ἱερὰ ἦν καὶ παρὰ θεῷ ἀποδέκτη· ἐπεὶ τετηρήκαμεν
 ὅτι ὁ θεὸς μάρτυς εἶναι ὁμολογεῖ, καὶ περὶ τοῦ χριστοῦ τὸ
 αὐτὸ ἀποφαίνεσθαι, πάντας ἐπὶ τὸ μμητὰς αὐτοὺς καὶ τοῦ 20
 χριστοῦ γενέσθαι παρακαλῶν, κατὰ τὸ μαρτυρεῖν αὐτοῦ οἷς
 Is xliiii 10 χρηὶ μαρτυρεῖν· φησὶ γάρ· Γένεσθέ μοι μάρτυρες, κἀγὼ
 μάρτυς, λέγει κύριος ὁ θεὸς, καὶ ὁ παῖς ὃν ἐξελεξάμην. πᾶς
 δὲ ὁ μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ, εἴτε λόγοις εἴτε ἔργοις εἴτε
 ὀπωσποτὲ ταύτῃ παριστάμενος, μάρτυς εὐλόγως ἂν χρημα- 25
 τίζοι. ἀλλ' ἤδη κυρίως τὸ τῆς ἀδελφότητος ἔθος, ἐκπλα-
 γέντες διάθεσιν τῶν ἕως θανάτου ἀγωνισαμένων ὑπὲρ ἀλη-
 θείας ἢ ἀνδρείας, κυρίως μόνους μάρτυρας ὠνόμασαν τοὺς
 τῇ ἐκχύσει τοῦ ἑαυτῶν αἵματος μαρτυρήσαντας τῷ τῆς
 θεοσεβείας μυστηρίῳ, τοῦ σωτήρος πάντα τὸν μαρτυροῦντα 30
 τοῖς περὶ αὐτοῦ καταγγελλομένοις μάρτυρας ὀνομάζοντος.
 Act i 8 φησὶ γοῦν ἀναλαμβανόμενος τοῖς ἀποστόλοις· Ἔσεσθέ μου
 μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ

89 Σαμαρεία καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. ἔστι δὲ ὡσπερ ὁ
καθαρθεὶς λεπρὸς τὸ προστεταγμένον ὑπὸ Μωσέως προσ- cf. Mt viii 4
άγων δῶρον, εἰς μαρτύριον τοῦτο ποιῶν τοῖς μὴ πιστεύουσι
εἰς τὸν χριστὸν, οὕτως εἰς μαρτύριον τοῖς ἀπίστοις οἱ
5 μάρτυρες μαρτυροῦσι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, ὧν λάμπει τὰ cf. Mt v 16
ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· πολιτεύονται γὰρ παρρησι-
αζόμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ καὶ μαρτυροῦντες
περὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός.

35. (29) Καὶ Ἰωάννης τοῖνυν ἦλθεν, ἵνα μαρτυρήσῃ
10 περὶ τοῦ φωτός· ὃς μαρτυρῶν κέκραγε λέγων· Ὁ ὀπίσω μου Jo i 15—18
ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. ὅτι
ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν
ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ
ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε
15 πώποτε· ὁ μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς
ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. πᾶς γοῦν οὗτος ὁ λόγος ἐκ τοῦ προσώ-
που τοῦ βαπτιστοῦ μαρτυροῦντος τῷ χριστῷ εἴρηται, ὅπερ
λανθάνει τινὰς οἰομένους ἀπὸ τοῦ· Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐ-
τοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν· ἕως τοῦ· Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο·
20 ἐκ τοῦ προσώπου Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου λέγεσθαι. πρὸς
τῇ προειρημένῃ δὲ τοῦ βαπτιστοῦ μαρτυρίᾳ, ἀρχομένη ἀπὸ
τοῦ· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονε· καὶ
ληγοῦσῃ εἰς τό· Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο· καὶ αὕτη ἡ μαρτυρία
ἐστὶν Ἰωάννου μετ' ἐκείνην δευτέρα, ὅτε πρὸς τοὺς ἀποστεί- cf. Jo i 19—
25 λαντας ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας, Ἰουδαίων αὐτοὺς²³
ἀποστειλάντων, ὁμολογεῖ οὐκ ἀρνούμενος τὸ ἀληθές, ὡς ἄρα
οὐκ αὐτὸς εἶη ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἠλίας οὐδὲ ὁ προφήτης,
ἀλλὰ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου,
καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης. μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλη
30 μαρτυρία τοῦ αὐτοῦ βαπτιστοῦ περὶ Χριστοῦ ἐστὶ, τὴν
προηγουμένην αὐτοῦ ὑπόστασιν ἔτι διδάσκουσα διήκουσαν
ἐπὶ πάντα τὸν κόσμον κατὰ τὰς ψυχὰς τὰς λογικὰς, ὅτε φησί·
Μέσος ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὀπίσω μου ἐρχό- Jo i 26 f.
μενος, οὐδ' οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἐγὼ ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ

- ὑποδήματος. καὶ ἐπίσκεψαι εἰ διὰ τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παντός
 εἶναι σώματος τὴν καρδίαν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ἡγεμονικόν,
 κατὰ τὸν ἐν ἐκάστῳ λόγον δύναται νοεῖσθαι τό. Μέσος ὑμῶν
 ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. τετάρτη δὲ πρὸς τούτοις μαρ-
 τυρία Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ ἤδη καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ 5
 πάθος ὑπογράφουσα, ὅτε λέγει. Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ
 αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ ἐγὼ
 εἶπον ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν,
 ὅτι πρῶτός μου ἦν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ἵνα φανε- 90
 ρωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων. 10
 καὶ πέμπτη μαρτυρία ἀναγέγραπται κατὰ τό. Θεέμαι τὸ
 πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν
 ἐπ' αὐτόν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτί-
 ζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα
 καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν 15
 πνεύματι ἁγίῳ. κἀγὼ ἐώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός
 ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἔκτον δὲ μαρτυρεῖ τῷ χριστῷ ἐπὶ
 δύο μαθητῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτε ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπα-
 τοῦντι λέγει Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. μεθ' ἣν μαρτυρίαν, ἀκου-
 σάντων τῶν δύο μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων 20
 τῷ Ἰησοῦ, στραφεῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος τοὺς δύο ἀκο-
 λουθοῦντας ἀποκρίνεται λέγων Τί ζητεῖτε;
36. Καὶ τάχα οὐ μάτην μετὰ ἐξ μαρτυρίας παύεται μὲν
 ὁ Ἰωάννης μαρτυρῶν, Ἰησοῦς δὲ κατὰ τὸ ἔβδομον προτείνει 25
 τό. Τί ζητεῖτε; πρέπουσα δὲ ὠφελημένοις ὑπὸ τῆς Ἰωάννου
 μαρτυρίας ἢ φωνὴ ἀναγορεύουσα τὸν χριστὸν διδάσκαλον
 καὶ ὁμολογοῦσα τὸ οἰκητήριον ποθεῖν θεάσασθαι τοῦ υἱοῦ
 τοῦ θεοῦ· φασὶ γὰρ αὐτῷ· Ῥαββί, ὃ λέγεται μεθερμη-
 νεύομενον Διδάσκαλε, ποῦ μένεις; καὶ ἐπεὶ πᾶς ὁ ζητῶν 30
 εὐρίσκει, ζητήσασι τὴν Ἰησοῦ μονὴν τοῖς Ἰωάννου μαθηταῖς
 ὑποδείκνυσι, λέγων αὐτοῖς· Ἐρχεσθε καὶ ὄψεσθε· τάχα διὰ
 τοῦ μὲν Ἐρχεσθε ἐπὶ τὸ πρακτικὸν αὐτοὺς παρακαλῶν, διὰ

δὲ τοῦ Ὁψεσθε τὴν ἀκολουθοῦσαν τῇ κατορθώσει τῶν πράξεων θεωρίαν πάντως ἔσεσθαι τοῖς βουλομένοις ὑπογράψαν, γνομένην ἐν τῇ τοῦ Ἰησοῦ μονῇ. προύκειτο δὲ τοῖς ζητή- cf. Jo i 39 f.
 σασι ποῦ μένει Ἰησοῦς ἀκολουθήσασι τῷ διδασκάλῳ καὶ
 5 θεασαμένοις παραμεῖναι τῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην
 συνδιατρίψαι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. ἐπεὶ δὲ ὁ δέκατος ἀριθμὸς
 τετήρηται ὡς ἅγιος, οὐκ ὀλίγων μυστηρίων ἐν τῇ δεκάδι
 ἀναγραφομένων γεγενῆσθαι, νοητέον οὐ μάτην καὶ ἐν τῷ εὐα-
 γελίῳ τὴν δεκάτην ἀναγράφεσθαι ὥραν τῆς τῶν Ἰωάννου
 10 μαθητῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ καταγωγῆς, ὧν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς
 Σίμωνος Πέτρου ἦν, ὅστις ὠφελῆθεὶς ἐν τῷ παραμενεῖναι
 τῷ Ἰησοῦ, εὐρῶν τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα, τάχα
 γὰρ πρότερον οὐχ εὔρητο, φησὶν εὔρηκεῖναι τὸν Μεσσίαν,
 ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον Χριστός. ἐπεὶ γὰρ ὁ ζητῶν εὐ- cf. Le xi 10
 15 ρίσκει, ἐζήτησε δὲ ποῦ μένει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀκολουθήσας,
 θεωρήσας αὐτοῦ τὴν μονὴν, παραμένει τῷ κυρίῳ ἐν τῇ δε-
 κάτῃ ὥρᾳ καὶ εὐρίσκει τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον καὶ τὴν
 91 σοφίαν, βασιλεύεται τε ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τοῦτό φησιν Εὐρή- Jo i 41
 καμεν τὸν Μεσσίαν. αὕτη δὲ ἡ φωνὴ ὑπὸ παντὸς ἂν λέγοιτο
 20 τοῦτον τοῦ θεοῦ λόγον εὔρηκότος καὶ ὑπὸ τῆς θειότητος αὐτοῦ
 βασιλευομένου. καρπὸν δὲ εὐθέως προσάγει τὸν ἀδελφὸν
 τῷ χριστῷ, ᾧ Σίμωνι ἐχαρίσατο ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐμβλέψαι
 αὐτῷ, ὅπερ ἔστι διὰ τοῦ ἐμβλέψαι ἐπισκοπῆσαι καὶ φωτίσαι
 αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικόν· καὶ δεδύνηται διὰ τὸ ἐμβεβλεφέναι
 25 αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν ὁ Σίμων βεβαιωθῆναι, ὥστε τοῦ ἔργου τῆς
 βεβαιότητος καὶ τῆς στερεότητος ἐπάνυμος γενέσθαι καὶ
 κληθῆναι Πέτρος.

37. (30) Ἄλλ' ἐρεῖ τις, τί δήποτε προκειμένου διηγῆ-
 σασθαι τό· Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ Jo i 7
 30 τοῦ φωτός· πάντα ταῦτα διεξεληλύθαμεν; λεκτέον δὲ ὅτι
 ἔδει παραστήσασθαι τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου τὰς περὶ τοῦ
 φωτός, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐκθέσθαι, τὴν τε ἀκολουθήσασαν

- οἷς ἐμαρτύρησεν ὠφέλειαν, γενομένην μετὰ τὴν Ἰωάννου μαρτυρίαν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα τὸ ἀνύσιμον τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας δηλωθῆ. καὶ πρὸ τῶν ἐνταῦθα δὲ μαρτυριῶν ἡ ἐν
- cf. Lc i 44 τῇ ἀγαλλιᾶσει σκίρτησις τοῦ βαπτιστοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἑλισάβετ ἐπὶ τῷ ἀσπασμῷ τῆς Μαρίας μαρτυρία περὶ 5 Χριστοῦ ἦν, μαρτυροῦντος τῇ θεϊότητι τῆς συλλήψεως καὶ γενέσεως αὐτοῦ. καὶ τί γὰρ ἡ πανταχοῦ μάρτυς καὶ πρόδρομος τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶν ὁ Ἰωάννης, προλαμβάνων τὴν γένεσιν αὐτοῦ καὶ πρὸ ὀλίγου τοῦ θανάτου ἀποθνήσκων τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἵνα μὴ μόνον τοῖς ἐν γενέσει ἀλλὰ καὶ τοῖς 10 προσδοκῶσι τὴν διὰ Χριστοῦ ἀπὸ θανάτου ἐλευθερίαν πρὸ
- cf. Lc i 17 τοῦ χριστοῦ ἐπιδημῶν, πανταχοῦ ἐτοιμάσῃ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον; φθάει δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν Χριστοῦ
- Mt xi 14 f. παρουσίαν καὶ θειοτέραν ἡ Ἰωάννου μαρτυρία. Εἰ γὰρ θέλετε, φησὶ, δέξασθαι, αὐτὸς ἐστὶν Ἥλιος ὁ μέλλων ἔρχε- 15 σθαι. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. οὐσης δὲ ἀρχῆς ἐν
- cf. Pr viii 22 ἧ ὁ λόγος, ἦντινα σοφίαν εἶναι ἀπὸ τῶν Παρομιμῶν ἀπεδείξαμεν, ὄντος δὲ καὶ τοῦ λόγου, γενομένης τε ἐν τούτῳ ζωῆς, τῆς τε ζωῆς τυγχανούσης φωτὸς ἀνθρώπων,
- cf. Jo i 6 f. ζητῶ τί δῆποτε ὁ γενόμενος ἀνθρώπος ἀπεσταλμένος παρὰ 20 θεοῦ, ᾧ ὄνομα Ἰωάννης, ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. διὰ τί γοῦν οὐχ ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ζωῆς, ἢ ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ ὅποιασδήποτε ἄλλης ἐπινοίας τοῦ χριστοῦ; ἐπίσκεψαι δὲ εἰ
- Mt iv 16; cf. Is ix 2 Jo i 5 μὴ ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότῳ φῶς εἶδε μέγα, καὶ ἐπεὶ τὸ 25 φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς, οἱ ἐν σκότῳ τυγχάνοντες δέονται φωτὸς, τοῦτ' ἐστὶν οἱ ἀνθρώποι. εἰ γὰρ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, ἔνθα οὐδαμῶς ἐνέργεια σκοτίας τυγχάνει, ἐτέρων ἐπινοιῶν 92 τοῦ χριστοῦ κοινωνήσομεν, νῦν κυρίως καὶ κατὰ τὸ ἀκριβὲς 30 οὐ μετέχοντες αὐτῶν. πῶς γὰρ μετέχομεν ζωῆς οἱ ἔτι τὸ
- cf. Col iii 3 f. σῶμα τοῦ θανάτου περικείμενοι, ὧν ἡ ζωὴ κέκρυπται σὺν τῷ

χριστῷ ἐν τῷ θεῷ; ὅταν γὰρ ὁ χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ
 ἡμῶν, τότε καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθησόμεθα ἐν δόξῃ.
 οὐχ οἷόν τε οὖν ἦν τὸν ἐλθόντα μαρτυρῆσαι περὶ τῆς ζωῆς
 τῆς ἔτι κρυπτομένης σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ· ἀλλ'
 5 οὐδὲ ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, cf. Jo i 7
 λόγον ἡμῶν νοούντων τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸν
 λόγον· ἐπὶ γῆς γὰρ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. καὶ ἦν ἂν μαρ- Jo i 14
 τυρία, εἰ καὶ ἐδόκει γίνεσθαι περὶ τοῦ λόγου, κυρίως ἂν
 λεχθησομένη ἢ περὶ λόγου γενομένου σαρκὸς, οὐχὶ δὲ λόγου
 10 θεοῦ· διόπερ οὐκ ἦλθεν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου.
 πῶς δὲ μαρτυρία ἐδύνατο γίνεσθαι περὶ τῆς σοφίας τοῖς, καὶ
 δοκῶσιν ἐγνωκέναι, οὐ τὸ καθαρῶς ἀληθὲς κατανοοῦσιν ἀλλὰ
 βλέπουσι δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι; εἰκὸς μέντοι γε πρὸ cf. i Co xiii
 τῆς δευτέρας καὶ θειοτέρας Χριστοῦ ἐπιδημίας ἐλεύσεσθαι¹²
 15 μαρτυρήσοντα τὸν Ἰωάννην, ἢ Ἡλίαν, περὶ ζωῆς πρὸ ὀλίγου
 τὸν χριστὸν φανερωθήσεσθαι τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ τότε μαρ- cf. Col iii 4
 τυρήσειν περὶ τοῦ λόγου, παραστήσειν τε τὸ περὶ τῆς σοφίας
 μαρτύριον. βασάνου δὲ δεῖται εἰ ἔνεστιν οἶον ἢ Ἰωάννου
 μαρτυρία πρόδρομος ἐκάστη τῶν τοῦ χριστοῦ ἐπινοιών.
 20 ταῦτα μὲν εἰς τό· Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ
 περὶ τοῦ φωτός. ἐξῆς δὲ ἐπισκεπτέον τί δεῖ νοεῖν εἰς τό·
 Ἴνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.

ΤΟΜΟΣ 5'.

1. Πᾶσα μὲν οἰκία, ὡς ἔνι μάλιστα στερρότατα κατα- 100
 σκευασθησομένη, ἐν εὐδία καὶ νηνεμία οἰκοδομεῖται, ἵνα μὴ
 ἐμποδιζῆται τὴν δέουσαν πῆξιν ἀναλαβεῖν, ὅπως δύνηται
 cf. Lc vi 48 καὶ τοιαύτη γενέσθαι ὥστε ὑπομεῖναι πλημμύρας ὄρμῆν
 καὶ πρόσρηξιν ποταμοῦ, καὶ ὅσα φιλεῖ χειμῶνος συμβαί- 5
 νοντος ἐλέγχειν μὲν τὰ σαθρὰ τῶν οἰκοδομημάτων δεικνύναι
 δὲ τὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀπειληφότα τῶν κατασκευασμάτων.
 ἐξαιρέτως δὲ ἡ τῶν τῆς ἀληθείας θεωρημάτων δεκτικὴ λογικὴ
 ὡς ἐν ἐπαγγελία ἢ γράμμασιν οἰκοδομὴ τότε μάλιστα οἰκο-
 δομεῖται, καλῶς συνοικοδομοῦντος τῷ προθεμένῳ τὸ ἄριστον 10
 τοῦτο ἔργον ἐπιτελεῖν τοῦ θεοῦ, ἐπὰν γαληνιάζῃ τῇ ὑπερε-
 cf. Phil iv 7 χούσῃ πάντα νοῦν εἰρήνην χρωμένη ἢ ψυχῇ, πάσης ταραχῆς
 ἀλλοτριουμένη καὶ οὐδαμῶς κυματομένη. ταῦτα δὴ μοι
 δοκοῦσιν ἀκριβῶς κατανεσηκότες οἱ τοῦ προφητικοῦ πνεύ-
 ματος ὑπὲρταί καὶ οἱ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διάκονοι 15
 ἀξίους ἑαυτοὺς παρειληφέναι τοῦ λαβεῖν τὴν ἐν κρυπτῷ
 εἰρήνην ἀπὸ τοῦ αἰεὶ τοῖς ἀξίοις διδόντος αὐτὴν, τοῦ εἰρη-
 Jo xiv 27 κότος· Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν·
 οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην καγὼ δίδωμι εἰρήνην.
 ἐπισκόπησον δὲ μήποτε τοιοῦτόν τι αἰνίττεται ἢ περὶ τὸν 20
 Δαβὶδ καὶ Σολομῶντα περὶ τοῦ ναοῦ ἱστορία. Δαβὶδ μὲν
 γὰρ πολέμους κυρίου πολεμῶν καὶ πρὸς πλείονας ἱστά-
 μενος ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ, θέλων οἰκοδομησαί
 ναὸν τῷ θεῷ, ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ Ναθὰν κωλύεται λέγοντος

πρὸς αὐτόν· Οὐκ οἰκοδομήσεις μοι οἶκον, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων ¹ Ch xxii 8;
 σύ. Σολομῶν δὲ ὄναρ τὸν θεὸν ἰδῶν καὶ ὄναρ τὴν σοφίαν ² Reg xvi 8

λαβῶν, ἐτηρεῖτο γὰρ τὸ ὕπαρ τῷ λέγοντι· Ἴδού, πλείον ^{Mt xii 42}

Σολομῶντος ὦδε· ἐν βαθυτάτῃ γενόμενος εἰρήνῃ, ὡς ἀνα-

5 παύσθαι τότε ἕκαστον ὑποκάτω τῆς ἀμπέλου αὐτοῦ καὶ ^{cf. Mic iv 4}
 ὑποκάτω τῆς συκῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ

101 εἰρήνης ἐπώνυμος τυγχάνων, Σολομῶν γὰρ ἐρμηνεύεται ^{cf. 1 Ch xxii}

εἰρηνικός, διὰ τὴν εἰρήνῃ σχολάζει τὸν διαβόητον οἰκοδο-

μησαι ναὸν τῷ θεῷ. καὶ κατὰ τοὺς Ἑσδρα δὲ χρόνους, ὅτε ^{cf. 3 Esdr iv}

10 νικᾷ ἡ ἀλήθεια τὸν οἶνον καὶ τὸν ἐχθρὸν βασιλεία καὶ τὰς
 γυναικας, ἀνοικοδομεῖται ὁ ναὸς τῷ θεῷ.

2. Ταῦτα δ' ἡμῖν ἀπολογουμένοις πρὸς σέ, ἱερεῖ Ἀμ-

βρόσιε, εἴρηται, ἐπεὶ τὸν εὐαγγελικὸν πύργον κατὰ τὴν ^{cf. Lc xiv}
 ἀγίαν σου προτροπὴν ἐν γράμμασιν οἰκοδομησαὶ θελήσαν- ^{28 ff.}

15 τες ἐψηφίσασμεν μὲν καθεσθέντες τὴν δαπάνην, εἰ ἔχομεν τὰ
 πρὸς ἀπαρτισμὸν, ἵνα μὴ ἐμπαιζώμεθα ὑπὸ τῶν θεωρούντων

καταγινωσκόμενοι ὡς θεμέλιον μὲν καταβαλλόμενοι ἐκτελέσαι

δὲ τὸ ἔργον μὴ δεδουνημένοι. ψηφίσαντες δὲ ἔτοιμα μὲν τὰ

20 εἰς ἀπαρτισμὸν τῆς οἰκοδομῆς ἡμῖν παρόντα οὐ κατελιθ- ^{cf. 1 Co i 5}
 φασμεν, τῷ θεῷ δὲ πεπιστεύκαμεν τῷ πλουτίζοντι ἐν παντὶ

λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, ὅτι ἀγωνιζομένους ἡμᾶς αὐτοὺς

τηρεῖν τοὺς πνευματικὸς νόμους πλουτίσει, καὶ ἐκ τῶν

ἐπιχορηγομένων ὑπ' αὐτοῦ προκόπτοντες ἐν τῷ οἰκοδομεῖν

25 φθάσομεν καὶ ἐπὶ τὴν στεφάνῃν τοῦ οἰκοδομημάτος, κωλύ-

ουσαν πίπτειν τὸν ἀνεληλυθότα ἐπὶ τὸ δῶμα τοῦ λόγου, ἀπὸ

μόνων τῶν ἐστερημένων τῆς στεφάνῃς πιπτόντων τῶν

πίπτοντων διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν οἰκοδομημάτων, φόνων αἰτίων

τοῖς ἐν αὐτῷ τυγχάνουσι καὶ πτωμάτων γινομένων. καὶ

30 μέχρι γε τοῦ πέμπτου τόμου, εἰ καὶ ὁ κατὰ τὴν Ἀλεξαν-

δρείαν χειμῶν ἀντιπράττειν ἐδόκει, τὰ διδόμενα ὑπηγορευσα-

μεν, ἐπιτιμῶντος τοῖς ἀνέμοις καὶ τοῖς κύμασι τῆς θαλάσσης ^{cf. Mt viii 26;}
 τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἔκτου δὲ ἐπὶ ποσὸν προεληλυθότες ἐξείλ- ^{Lc viii 24}

9 Ἑσδρα] corr. 14 θελήσαντος ^{es} 16 ἐμποδιζώμεθα

32 ἐκ τοῦ δε ἐπι πεσόν

κίσθημεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ῥυσταμένου ἡμᾶς τοῦ θεοῦ τοῦ
 ἐξαγαγόντος τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς. ἔπειτα τοῦ ἐχθροῦ
 πικρότατα ἡμῶν καταστρατευσταμένου διὰ τῶν καινῶν αὐτοῦ
 γραμμάτων τῶν ἀληθῶς ἐχθρῶν τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ πάντας
 τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἀνέμους τῆς πονηρίας καθ' ἡμῶν ἐγείραντος, 5
 στήναι μᾶλλον με πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεκάλει ὁ λόγος καὶ
 τηρῆσαι τὸ ἡγεμονικόν, μήποτε μοχθηροὶ λογισμοὶ ἐξι-
 σχύσωσι τὸν χειμῶνα καὶ τῇ ψυχῇ μου ἐπεισαγαγεῖν, ἥπερ
 ἀκαίρως, πρὶν γαλήνην τὴν διάνοιαν λαβεῖν, συνάπτειν τὰ
 ἐξῆς τῆς γραφῆς. καὶ οἱ συνήθεις δὲ ταχυγράφοι μὴ 102
 παρόντες τοῦ ἔχουσαι τῶν ὑπαγορευέσεων ἐκώλων. νῦν

cf. Eph vi 16 δ' ὅτε τὰ καθ' ἡμῶν πεπυρωμένα πολλὰ σβεννύντος θεοῦ
 βέλη ἡμβλυνται, καὶ ἐνεθισθείσα ἡμῶν ἡ ψυχὴ τοῖς συμ-
 βεβηκόσι διὰ τὸν οὐράνιον λόγον φέρειν ῥᾶον βιάζεται τὰς
 γεγενημένας ἐπιβουλάς, ὥσπερ εὐδίας λαβόμενοι 15
 οὐκέτι ὑπερτιθέμενοι ὑπαγορεύειν τὰ ἀκόλουθα βουλόμεθα,
 θεὸν διδάσκαλον ὑπηχοῦντα ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ψυχῆς ἡμῶν
 παρεῖναι εὐχόμενοι, ἵνα τέλος λάβῃ ἡ τῆς διηγήσεως τοῦ
 κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου οἰκοδομῆ. γένοιτο δ' ὁ θεὸς
 ἐπήκοος ἡμῶν τῇ εὐχῇ, εἰς τὸ συνάψαι δυναθῆναι τὸ σῶμα 20
 τοῦ ὅλου λόγου, μηκέτι μεσολαβούσης περιστάσεως δια-
 κοπῆν τοῦ εἰρμοῦ τῆς γραφῆς ὑποινδύποτε ἐνεργήσασθαι
 δυναμένης. ἴσθι δὲ ὅτι ἀπὸ πολλῆς προθυμίας δευτέραν
 ταύτην ἀρχὴν ποιῶμαι ἔκτου τόμου, διὰ τὸ τὰ προὔπαγορευ-
 θέντα ἡμῖν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ οὐκ οἶδ' ὅπως μὴ κεκομίσθαι. 25
 βέλτιον γὰρ ἡγησάμην, ὑπερ τοῦ μὴ ἀπράκτως μοι τοῦδε τοῦ
 ἔργου παρελθεῖν καὶ τοῦτον τὸν χρόνον, ἥδη τῶν λοιπῶν
 ἀρξασθαι καὶ μὴ, μετ' ἀδῆλῳ τῷ εὑρεθῆσεσθαι τὰ προ-
 ὑπαγορευθέντα ἡμῖν ἀναμένων, κέρδος οὐκ ὀλίγον ἀπολέσαι
 τὸ τῶν μεταξύ ἡμερῶν. καὶ ταῦτα μὲν αὐταρκῆς πεπρωι- 30
 μιάσθω, ἥδη δὲ καὶ τῆς λέξεως ἐχώμεθα.

Jo i 19

3. (2) Καὶ ἀγῆτη ἔστιν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου.
 Δευτέρα αὕτη ἀναγεγραμμένη Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ περὶ
 Χριστοῦ μαρτυρία, τῆς προτέρας ἀρξαμένης ἀπὸ τοῦ· Οὗτος

Jo i 15

ἦν ὁ εἰπὼν Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος· καὶ ληγούσης εἰς τό·
 Μονογεγῆς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκείνος Jo i 18
 ἐξήγησατο. οὐχ ὕγιως δὲ ὁ Ἑρακλέων ὑπολαμβάνει· Οὐδεὶς
 τὸν θεὸν ἑώρακεν πώποτε· καὶ τὰ ἐξῆς, φάσκων εἰρῆσθαι
 5 οὐκ ἀπὸ τοῦ βαπτιστοῦ ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μαθητοῦ. εἰ γὰρ καὶ
 κατ' αὐτὸν τό· Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλά- Jo i 16 f.
 βομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωυσέως
 ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο·
 ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ εἰρηται, πῶς οὐκ ἀκόλουθον τὸν ἐκ τοῦ
 10 πληρώματος τοῦ χριστοῦ εἰληφότα καὶ χάριν δευτέραν ἐπὶ
 προτέρας χάριτος, ὁμολογοῦντά τε διὰ Μωσέως μὲν δε-
 δόσθαι τὸν νόμον, τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ γεγενῆσθαι, ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ πληρώματος εἰς αὐτὸν
 ἐληλυθότων νενοηκέναι πῶς θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε, καὶ
 15 τὸ τὸν μονογεγῆ εἰς τὸν κόλπον ὄντα τοῦ πατρὸς τὴν
 103 ἐξήγησιν αὐτῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ πληρώματος εἰληφόσι
 παραδεδοκέναι; οὐ γὰρ νῦν πρῶτον ἐξήγησατο ὁ ὢν εἰς
 τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ὡς οὐδενὸς ἐπιτηδείου πρότερον
 γεγενημένου λαβεῖν, ἢ τοῖς ἀποστόλοις διηγήσατο· εἶγε cf. Jo viii 58,
 20 πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ὢν διδάσκει ἡμᾶς τὸν Ἀβραὰμ⁵⁶
 ἠγαλλιᾶσθαι ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ καὶ ἐν χαρῇ γε-
 γονέναι. καὶ τό· Ἐκ τοῦ πληρώματος δὲ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες
 ἐλάβομεν· καὶ τό· Χάριν ἀντὶ χάριτος, ὡς ἐν τοῖς πρὸ
 τούτων εἰρήκαμεν, δηλοῖ καὶ τοὺς προφήτας ἀπὸ τοῦ πληρώ-
 25 ματος Χριστοῦ τὴν δωρεὰν κεχωρηκέναι, καὶ τὴν δευτέραν
 χάριν ἀντὶ τῆς προτέρας αὐτοὺς εἰληφέναι· ἐφθάκεισαν γὰρ
 κἀκεῖνοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος χειραγωγούμενοι μετὰ τὴν ἐν
 τοῖς τύποις εἰσαγωγὴν ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας θέαν. διόπερ
 οὐ πάντες οἱ προφῆται ἀλλὰ πολλοὶ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἂ cf. Mt xiii 1
 30 οἱ ἀπόστολοι ἔβλεπον. εἰ γὰρ ἦν προφητῶν διαφορὰ, οἱ

ὅν εἰπὼν ὁ υἱὸς
 1 ὁ εἰπὼν 2 μονογεγῆς θεῖ 5 βαπτιστοῦ...μαθητοῦ]
 Sic cod. recte: sed litt. αβγδ seriori manu inter lines insertis
 transponuntur β. et μ. 6 κατ' αὐτὸν] κατ' αὐτῶν" (sic) 17 ὁ
 ὤν] om.

τετελειωμένοι καὶ διαφέροντες οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ εἶδον οἱ ἀπόστολοι, θεθεωρήκασι γὰρ αὐτά· οἱ δὲ μὴ φθάσαντες ὁμοίως τούτοις εἰς τὸ ὕψος ἀναβῆναι τοῦ λόγου ἐν ὁρέξει γεγόνασι τῶν τοῖς ἀποστόλοις διὰ Χριστοῦ ἐγνωσμένων. τὸ γὰρ ἰδεῖν ἡμεῖς οὐ σωματικῶς εἰρήσθαι ἐξειλήφαμεν, καὶ 5 τὸ ἀκοῦσαι πνευματικῶς ἀπαγγελλόμενον νενοήκαμεν, μόνου τοῦ ὧτα κτισσαμένου ἀκούειν παρσκευασμένου τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ· ὅπερ οὐ πάνυ ἀθρώως γίνεται.

4. Ἔτι δὲ περὶ τοῦ τοὺς πρὸ τῆς σωματικῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἰησοῦ ἀγίους πλέον τι τῶν πολλῶν τῶν πιστευόντων 10 ἐσχηκότας τὰ τῆς θειότητος μυστήρια κατανοηκέναι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ διδάσκοντος αὐτοὺς καὶ πρὶν γένηται σὰρξ, αἰεὶ γὰρ εἰργάζετο, μιμητῆς τοῦ πατρὸς ὧν περὶ οὗ λέγει· Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται· ἔστιν ἐπιλογίσασθαι καὶ ἀπὸ τούτων τῶν λέξεων. φησὶ που πρὸς τοὺς Σαδδου- 15

Jo v 17

Mt xxii 31 f.;
Mc xii 26 f.;
Lc xx 37 f.

cf. He xi 16

cf. Ro iv 11

cf. Gal iii 8;
Ge xvii 5cf. Ps cix
(cx) 3

Jo xi 25

cf. Col i 15;
Jo xiv 9

καίους ἀπιστοῦντας τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ. Οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ἐπὶ τῆς βάτου ὑπὸ τοῦ θεοῦ· Ἐγὼ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰωκὼβ; θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων. εἰ τοίνυν ὁ θεὸς οὐκ ἐπαισχύνεται θεὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων καλεῖσθαι, καὶ ἐν ζῶσιν ὑπὸ 20 Χριστοῦ καταριθμοῦνται, υἱοὶ τε τοῦ Ἀβραὰμ πάντες εἰσὶν οἱ πιστεύοντες, ἐπεὶ ἐνευλογοῦνται τῷ πιστῷ Ἀβραὰμ πάντα τὰ ἔθνη, πατρὶ τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθειμένῳ, διστάζομεν παραδέξασθαι ἐγνωκέναι τοὺς ζῶντας τὰ τῶν ζώντων μαθήματα, μαθητευθέντας Χριστῷ τῷ πρὸ Ἐωσ- 25 φόρου γεγενημένῳ πρὶν γένηται σὰρξ; διὰ τοῦτο δὲ ἔζων, ἐπεὶ μετείχον τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· καὶ ἐχώρου 104 ὡς τηλικούτων κληρονόμοι ἐπαγγελιῶν ἐπιφάνειαν οὐ μόνου ἀγγέλων ἀλλὰ καὶ θεοῦ ἐν Χριστῷ, καὶ τάχα ὁρῶντες τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ἐπεὶ ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱὸν 30 ἐώρακε τὸν πατέρα, ἀναγεγραμμένοι εἰσὶ, θεὸν νενοηκότας καὶ θεοῦ λόγων θεοπρεπῶς ἀκηκοότες, ἑωρακέναι θεὸν καὶ

ἀκηκοῦναι αὐτοῦ. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι οἱ τελείως καὶ γνησίως
 υἱοὶ τοῦ Ἀβραάμ τῶν πνευματικῶν νοουμένων πράξεων
 αὐτοῦ εἰσιν υἱοὶ καὶ τῆς φανερωθείσης αὐτῷ γνώσεως, τῶν
 ἐκείνῳ γνωσθέντων καὶ πραχθέντων ἐγγινομένων τοῖς χρη-
 5 ματίζουσιν υἱοῖς τοῦ πατριάρχου, καθὰ διδάσκει τοὺς ἔχοντας cf. Mt xi 15
 ὧτα λέγων· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Jo viii 39
 Ἀβραάμ ἐποιεῖτε. καὶ εἰ· Σοφὸς νοήσει τὰ ἀπὸ ἰδίου Pr xvi 23
 στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορέσει ἐπιγνωμοσύνην· ἀναγκαῖον
 ἦτοι προπετῶς ἀποφήνασθαί τινα περὶ προφητῶν ὡς οὐ
 10 σοφῶν, εἰ μὴ νενοήκασιν τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἢ τὸ
 εὐφήμεον καὶ ἀληθὲς παραδεξαμένους ὅτι ἦσαν οἱ προφῆται
 σοφοὶ, ὁμολογεῖν νενοηκῆναι αὐτοὺς τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος,
 καὶ ἐπὶ τοῖς χεῖλεσι πεφορεκῆναι τὴν ἐπιγνωμοσύνην. καὶ
 δῆλον ὅτι Μωσῆς ἑώρα τῷ νοῦ τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου
 15 καὶ τὰς κατὰ ἀναγωγὴν ἀλληγορίας τῶν ἀναγεγραμμένων
 παρ' αὐτῷ ἱστοριῶν. Ἰησοῦς δὲ τὴν ἀληθὴ κληροδοσίαν cf. Jos xii
 γενομένην μετὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν εἴκοσι καὶ ἑνῆε βασι- 9 ff.
 λέων συνίει, μᾶλλον ἡμῶν δυνάμενος συνοραῖν τίνων ἀληθῶν
 σκιαὶ ἐτύχανον τὰ δι' αὐτοῦ ἐπιτελούμενα. δῆλον δ' ὅτι
 20 καὶ Ἡσαΐας τὸ μυστήριον ἑώρα τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθε- Is vi 1 ff.
 ζομένου, καὶ τῶν δύο Σεραφίμ καὶ τῶν πτερύγων αὐτοῦ, τοῦ
 τε θυσιαστηρίου καὶ τῆς λαβίδος, καὶ τῆς ἐπικαλύψεως τοῦ
 προσώπου καὶ τῶν ποδῶν γενομένης ὑπὸ τῶν Σεραφίμ.
 Ἰεζεκιήλ δὲ τὰ Χερουβίμ καὶ τὴν πορείαν αὐτῶν, καὶ τὸ cf. Ez i 4 ff.
 25 ἐπ' αὐτῶν στερέωμα, καὶ τὸν ἐπικαθεζόμενον τῷ θρόνῳ, ὦν
 τί ἂν εἴη ἐνδοξότερον καὶ ὑψηλότερον; καὶ ἵνα μὴ καθὲν
 λέγων ἐπὶ πολὺ μηκύνω τὸν λόγον, βουλόμενος κατα-
 σκευάζειν οὐκ ἔλαττον τῶν τοῖς ἀποστόλοις ὑπὸ Χριστοῦ
 30 ἀποκαλυφθέντων ἐγνωκῆναι τοὺς τετελειωμένους ἐν ταῖς
 προτέραις γενεαῖς, ἀποκαλύπτουτος αὐτοῖς τοῦ καὶ τοὺς
 ἀποστόλους διδάξαντος τὰ ἀπόρρητα τῆς θεοσεβείας μυσ-
 τήρια, ἔτι ὀλίγα προσθεῖς κρίνειν τοῖς ἐντυγχάνουσι κατα-

12 τὰ] om.

32 ἐτι] ὅτι

λείψω καὶ ὁ βούλονται περὶ τούτων σκοπεῖν. φησὶ γὰρ ἐν
 Ro xvi 25 f. τῇ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος· Τῷ δὲ δυνα-
 μένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου κατὰ ἀποκά-
 λυψιν μυστηρίου χρόνους αἰωνίους σεσιγημένου, φανερωθέντος
 cf. 2 Tim i 20 δὲ νῦν διὰ τε γραφῶν προφητικῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ 105
 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. εἰ γὰρ διὰ γραφῶν προφη-
 τικῶν τὸ πάλα σεσιωπημένον μυστήριον πεφανέρωται τοῖς
 cf. Pr xvi 23 ἀποστόλοις, καὶ οἱ προφήται ἐνόουν τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος,
 ἅτε ὄντες σοφοὶ, τὰ πεφανερωμένα τοῖς ἀποστόλοις οἱ
 προφήται ᾗδεσαν. ἐπεὶ δὲ τοῖς πολλοῖς οὐκ ἀπεκαλύπτετο, 10
 Eph iii 5 f. διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος· Ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη
 τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἀγίοις
 ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι, εἶναι τὰ ἔθνη
 συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα.

5. Ὅρα δὲ εἰ καὶ οὕτως οἷόν τε ἀνθυπενεχθησομένην 15
 ἀνθυποφορὰν ὑπὸ τῶν μὴ παραδεχομένων τὸν λόγον <λύσαι,
 τῷ> τὴν λέξιν ταύτην οὕτως ἐκλαβεῖν τὸ ἀποκαλυπτόμενον,
 μήποτε διχῶς ἔστιν ἰδεῖν ἀποκαλυπτόμενον, καθ' ἓνα μὲν
 τρόπον ὅτε νοεῖται, καθ' ἕτερον δὲ εἰάν ἢ τοῦτο προφητευό-
 μενον, ὥστε γενέσθαι καὶ πληρωθῆναι αὐτό· τότε γὰρ 20
 ἀποκαλύπτεται, ὅτε ἐπιτελεῖται πληρούμενον. τὸ τοίνυν
 τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα εἶναι
 τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ, ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ γνώσει τοῦ
 ἔσεσθαι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμ-
 μέτοχα, καὶ πότε ἔσεσθαι, καὶ διὰ τί, καὶ τίνα ὄντα, καὶ πῶς 25
 cf. Eph ii 12 ξένα τῶν διαθηκῶν τυγχάνοντα καὶ ἀλλότρια τῆς ἐπαγγε-
 λίας σύσσωμα καὶ συμμετόχα ὕστερον ἐσόμενα, ᾗδεσαν οἱ
 προφῆται, ἀποκαλυφθέντος αὐτοῖς τούτου. ἀλλ' οὐχ οὕτως
 τοῖς νοοῦσιν, οὐχ ὁρῶσι δὲ ἐπιτελούμενα, τὰ προφητευόμενα
 ἀποκεκάλυπται τὰ ἐσόμενα ὡς τοῖς ὑπ' ὄψιν θεωροῦσι τὴν
 30 ἔκβασιν αὐτῶν ὅπερ γέγονεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. οὕτω

5 om. καὶ τῆς—6, 7 προφητικῶν] sed add. in mg. 16, 17 λύσαι τῷ
 om. 19 locus valde corruptus. equidem e coniectura sensum qui-
 dem restituere velim pro ἢ τοῦτο legendo τελῆται τὸ

γὰρ, ὡς οἶμαι, ἐνόουν τὰ πράγματα οὐ μᾶλλον τῶν πατέρων
 καὶ προφητῶν, ἀληθεύεται δὲ περὶ αὐτῶν τό· Ὁ ἐτέραις Eph iii 5 f.
 γενεαῖς οὐκ ἀπεκαλύφθη, ὡς νῦν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προ-
 φήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ
 5 συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ· τῷ πρὸς τῷ νοεῖν
 αὐτοὺς τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦ πράγματος
 ἐπιτελουμένου κατανοεῖν. δύναται δὲ καὶ τό· Πολλοὶ προ- Mt xiii 17
 φῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ
 οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν· τὴν
 10 ὁμοίαν ἔχειν διήγησιν, οἰονεὶ ἐπιθυμησάντων κἀκέινων ἰδεῖν
 οἰκονομούμενον τὸ μυστήριον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνσωμα-
 τώσεως καὶ καταβάσεως ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ σωτηρίου
 τοῖς πολλοῖς πάθους αὐτοῦ· ὡς ἐπὶ παραδείγματος καὶ ἄλλο
 106 τι τοιοῦτον λαμβάνωμεν· ἔστω τινὰ τῶν ἀποστόλων, συν-
 15 ιέντα τὰ ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἄνθρωπον λαλῆσαι, cf. 2 Co xii 4
 μὴ ὀψόμενον τὴν παρὰ τοῖς πεπιστευκόσι κατηγγελμένην
 δευτέραν σωματικὴν Ἰησοῦ ἐνδοξον ἐπιδημίαν, ἐπιθυμῆν
 αὐτὴν ὄρῃν· ἕτερον δὲ τίνα οὐ μόνον τὰ αὐτὰ τῷ ἀποστόλῳ
 ἠκριβωκότα καὶ νενοηκότα, ἀλλὰ καὶ πολλῶ αὐτοῦ ἔλαττον
 20 ἀντεχόμενον τῆς θείας ἐλπίδος καταλαμβάνειν τὴν δευτέραν
 τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπιδημίαν, ἣν ἐπιτεθυμηκέτω μὲν κατὰ
 τὸ παράδειγμα ὁ ἀπόστολος, μὴ τεθεωρηκέτω δέ· οὐ ψευ-
 δος δὴ ἐροῦμεν ὅτι οἶδε δύο, ἃ ἐπεθύμησεν ὁ ἀπόστολος
 ἰδεῖν, ἣ καὶ ἀπόστολοι, τεθέονται, καὶ οὐ πάντως παρὰ τοῦτο
 25 συνεωτέρους αὐτοὺς ἢ μακαριωτέρους ἀνάγκη λέγειν τῶν
 ἀποστόλων· οὕτως οὐδὲ τοὺς ἀποστόλους σοφωτέρους τῶν
 πατέρων ἢ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, καὶ μάλιστα τῶν
 ἐπιπλέον δι' ἀρετὴν ἀξιοθέντων ἐπιφανειῶν καὶ ἐμφανειῶν
 θείων, καὶ ἀποκαλύψεων μυστηρίων μεγάλων.
 30 6. (3) Ἐπιπλέον δὲ διετρίψαμεν ἐξετάζοντες περὶ τού-
 των, ἐπεὶ τῇ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν
 πολλοὶ σοφωτέρους τοὺς ἀποστόλους τῶν πατέρων καὶ τῶν

προφητῶν λέγοντες, οἱ μὲν καὶ ἕτερον ἀναπεπλάκασι θεὸν
 μείζονα, οἱ δὲ μὴ τοῦτο τολμήσαντες, ὅσον ἐπὶ τῷ αὐτῶν
 λόγῳ, διὰ τὸ ἀβασάνιστον τῶν δογμάτων χρεοκοποῦσι τὴν
 δεδομένην τοῖς πατράσι καὶ τοῖς προφήταις ἀπὸ θεοῦ διὰ
 cf. Jo i 3 Χριστοῦ δωρεὰν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· εἰ δὲ τὰ πάντα, 5
 δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἐκείνους ἀποκαλυφθέντα καλὰ καὶ πεπραγ-
 μένα σύμβολα μυστηρίων θεοσεβείας ἀγίων. ἐπεὶ δὲ
 πάντῃ φράσσεσθαι δεῖ τοὺς γενναίους Χριστοῦ στρατιώτας
 ὑπὲρ ἀληθείας, οὐδαμῶς κατὰ τὸ δυνατὸν παρεῖσθυσιν ἐὼντας
 ἐγγενέσθαι τῇ ἀπὸ τοῦ ψεύδους πιθανότητι, φέρε καὶ ταῦτα 10
 σκοπήσωμεν. τάχα γὰρ φήσουσι τὴν προτέραν Ἰωάννου
 Jo i 15 f. περὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἶναι· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος
 ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. τὸ δέ· Ὅτι ἐκ
 τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν
 ἀντὶ χάριτος, καὶ τὰ ἐξῆς, εἰρῆσθαι ἐκ προσώπου τοῦ μαθητοῦ. 15
 ἀναγκαῖον δὲ καὶ οὕτως διελέγξαι ὡς βεβιασμένην καὶ
 ἀνακόλουθον τὴν ἐκδοχὴν· πάντῃ γὰρ βίαιον τὸ οἶεσθαι
 αἰφνίδιον οἰοεῖ ἀκαίρως διακόπτεσθαι τὸν τοῦ βαπτιστοῦ
 λόγον ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ μαθητοῦ, καὶ παντὶ τῷ καὶ ἐπὶ
 ποσὸν ἀκούειν συμφράσεως λεγομένων ἐπισταμένῳ σαφὲς 20
 τὸ τοῦ εἰρμού τῆς λέξεως· Οὗτος ἦν ὁ εἰπὼν Ὁ ὀπίσω μου 107
 ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. δι-
 δάσκει δὲ ὁ βαπτιστὴς πῶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέγονεν
 cf. Col i 15 Ἰησοῦς τῷ πρῶτος αὐτοῦ, ἐπεὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως,
 εἶναι διὰ τοῦ· Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες 25
 ἐλάβομεν. διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶν, ἔμπροσθέν μου γέγονεν,
 ὅτι πρῶτός μου ἦν. διὰ τοῦτο δὲ νοῶ αὐτὸν πρῶτόν μου
 ὄντα καὶ τιμιώτερον παρὰ τῷ πατρὶ, ἐπεὶ ἐκ τοῦ πληρώμα-
 τος αὐτοῦ ἐγώ τε καὶ οἱ πρὸ ἐμοῦ προφήται εἰλήφαμεν
 χάριν τὴν θειοτέραν καὶ μείζονα καὶ προφητικὴν ἀντὶ 30
 χάριτος τῆς κατὰ τὴν προαίρεσιν ἡμῶν ἀποδεχθείσης παρ'
 αὐτοῦ. διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔμπροσθεν γέγονεν ὅτι πρῶτος

7 ἐπειδὴ 25 διὰ τοῦ] δι' αὐτοῦ 31 ἀποδεχθεῖσαν παρ'
 αὐτῷ

μὸν ἦν, ἐπεὶ καὶ νενοήκαμεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
 εἰληφότες, τὸν μὲν νόμον διὰ Μωσέως δεδόσθαι, οὐχ ὑπὸ
 Μωσέως, τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 οὐ δεδόσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ γεγονέναι, τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς
 5 αὐτοῦ τὸν τε νόμον διὰ Μωσέως δεδωκότος, τὴν χάριν καὶ
 τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεποιηκότος, χάριν δὲ
 καὶ ἀλήθειαν πεποιηκότος διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπ'
 ἀνθρώπους φθάσασαν. εὐγνωμονέστερον γὰρ ἀκούσαντες
 τῆς λέξεως τῆς φασκούσης· Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Jo i 17
 10 Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· οὐ παραχρησόμεθα, ὡς ὑπὸ ἐναν-
 τιώματος ταύτῃ τῇ φωνῇ ὄντος τοῦ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ Jo xiv 6
 ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή· εἰ γὰρ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ φάσκων·
 Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· πῶς ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 γίνεται; αὐτὸς γάρ τις δι' ἑαυτοῦ οὐ γίνεται. ἀλλὰ νοητέον
 15 ὅτι ἡ αὐτοαλήθεια ἡ οὐσιώδης καὶ, ἕν' οὕτως εἶπω, πρωτό-
 τυπος τῆς ἐν ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς ἀληθείας, ἀφ' ἧς ἀληθείας
 οἰοεὶ εἰκόνες ἐκείνης ἐντετύπωνται τοῖς φρονοῦσι τὴν ἀλή-
 θειαν, οὐχὶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο οὐδ' ὄλως διὰ τινος,
 ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ ἐγένετο· ὡς καὶ ὁ λόγος οὐ διὰ τινος ὁ ἐν cf. Jo i 2
 20 ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἡ σοφία ἦν ἔκτισεν ἀρχὴν ὁδῶν Pr viii 22
 αὐτοῦ ὁ θεὸς οὐ διὰ τινος, οὕτως οὐδὲ ἡ ἀλήθεια διὰ τινος.
 ἡ δὲ παρ' ἀνθρώποις ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο·
 οἷον ἡ ἐν Παύλῳ ἀλήθεια καὶ τοῖς ἀποστόλοις διὰ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ ἐγένετο. καὶ οὐ θαυμαστὸν μιᾶς οὔσης ἀληθείας
 25 οἰοεὶ πολλὰς ἀπ' ἐκείνης λέγειν ἐρρηκέναι. οἷδε γοῦν
 ὁ προφήτης Δαβὶδ πολλὰς ἀληθείας, λέγων· Ἀληθείας Ps xxx
 ἐκζητεῖ κύριος· οὐ γὰρ τὴν μίαν ἐκζητεῖ ἀλήθειαν ὁ πατὴρ (xxxii) 24
 αὐτῆς ἀλλὰ τὰς πολλὰς, δι' αἷς σώζονται οἱ ἔχοντες αὐτάς.
 τὸ δ' ὅμοιον τῷ περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀληθειῶν λόγῳ
 30 εἰρίσκομεν εἰρημένον περὶ δικαιοσύνης καὶ δικαιοσυνῶν.
 108 τὸ γὰρ αὐτοδικαιοσύνη ἡ οὐσιώδης Χριστὸς ἐστίν· Ὁς 1 Co i 30
 ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς

- καὶ ἀπολύτρωσις. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς δικαιοσύνης ἡ ἐν
 ἐκάστῳ δικαιοσύνη τυποῦται, ὡς γίνεσθαι ἐν τοῖς σωζο-
 μένοις πολλὰς δικαιοσύνας· διὸ καὶ γέγραπται· Ὅτι δίκαιος
 Ps x (xi) 7 κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν· οὕτω γὰρ ἐν τοῖς ἀκρι-
 βέσιν ἀντιγράφοις εὔρομεν καὶ ταῖς λοιπαῖς παρὰ τοὺς 5
 ἑβδομήκοντα ἐκδόσεσι καὶ τῷ Ἑβραϊκῷ. ἐπίστησον δὲ εἰ
 δύναται ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα Χριστὸς εἶναι λέγεται
 ἐνικῶς, πληθυνόμενα ἀνάλογον ὀνομάζεσθαι πληθυντικῶς,
 οἷον· Χριστὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ ἡμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ σωτὴρ φησιν·
 Jo xiv 6 Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· καὶ ὁ ἀπόστολος· 10
 Col iii 4 Ὅταν Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν
 αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. ἐν ψαλμοῖς δὲ πάλιν ἀνα-
 Ps lxii (lxiii) 4 γέγραπται· Κρεῖττον τὸ ἐλεός σου ὑπὲρ ζωᾶς· διὰ γὰρ τὸν
 ἐν ἐκάστῳ χριστὸν ὄντα ζῶν πληθύνονται αἱ ζωαί. τάχα δὲ
 2 Co xiii 3 οὕτω ζητητέον καὶ τό· Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ 15
 λαλοῦντος χριστοῦ; οἷονεὶ γὰρ καθ' ἕκαστον ἅγιον Χριστὸς
 εὐρίσκεται, καὶ γίνονται διὰ τὸν ἕνα χριστὸν πολλοὶ χριστοὶ
 οἱ ἐκείνου μιμηταὶ καὶ κατ' αὐτὸν εἰκόνα ὄντα θεοῦ μεμορ-
 Ps civ (cv) 15 φωμένοι· ὅθεν ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φησί· Μὴ ἄψησθε
 τῶν χριστῶν μου. ὁ τοίνυν ἐδόξαμεν παρεληλυθῆναι διη-
 Jo i 17 γούμενοι τό· Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 ἐγένετο· τοῦτο νῦν κατὰ τὸ ἐμπροσθὸν ἀνεπτύξαμεν· ἅμα δὲ
 παρεστήσαμεν ὅτι τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐστὶν ἡ φωνή,
 ἔτι καὶ διὰ τούτων μαρτυροῦντος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ.
7. (4) Ἦδη οὖν ἴδωμεν τὴν δευτέραν Ἰωάννου μαρτυ- 25
 Jo i 19 ff. ρίαν. Ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι, ὡς συγγενεῖς ὄντες τοῦ
 Βαπτιστοῦ ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ τυγχάνοντος, ἱερεῖς πέμ-
 πουσι καὶ Λευίτας πενσομένους ὅστις ποτὲ εἶη ὁ Ἰωάννης.
 ὁ δὲ λέγων τό· Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός· δι' αὐτοῦ τούτου
 ὁμολογίαν ἀληθείας πεποιήται, καὶ οὐχ ὡς ἂν τις ὑπολάβοι 30
 διὰ τό· Οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός· ἠρνήσατο· οὐ γὰρ ἐστὶν
 ἄρνησις τὸ εἰς δόξαν Χριστοῦ λέγειν μὴ αὐτὸν εἶναι
 Χριστόν. ἅπαξ δὲ οἱ πεμφθέντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς
 καὶ Λευῖται ἀκούσαντες τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν τὸν προσδοκῶ-

μενον χριστόν, πυνθάνονται περὶ τοῦ δευτέρου ἐλπιζομένου
 παρ' αὐτοῖς τιμίου ὀνόματος Ἡλίου, εἰ αὐτὸς εἶη ἐκεῖνος.
 λέγει δὲ μὴ τυγχάνειν Ἡλίας, πάλιν ὁμολογῶν διὰ τοῦ Οὐκ
 εἰμὶ τὸ ἀληθές. ἐπεὶ δὲ πολλῶν προφητῶν γινομένων ἐν
 5 Ἰσραὴλ εἰς τις ὁ ὑπὸ Μωσέως προφητευθεὶς ἐξαιρέτως
 προσεδοκᾶτο κατὰ τὸ φάσκον ῥητόν· Προφήτην ὑμῖν ἀνα- Act iii 22 f.
 109 στήσει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ, cf. Deut xviii
 15 f.
 αὐτοῦ ἀκούσθε. καὶ ἔσται πᾶσα ἡ ψυχὴ ἣτις ἂν μὴ
 ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ
 10 λαοῦ αὐτοῦ· τρίτον ἐρωτῶσιν οὐχὶ εἰ προφήτης εἶη, ἀλλ' εἰ
 ὁ προφήτης. καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκείνων οὐκ ἐπὶ Χριστοῦ
 ταπτόντων ἀλλ' οἰομένων ἕτερον παρὰ τὸν χριστὸν αὐτὸν
 εἶναι, αὐτὸς γινώσκων τὸν οὐ πρόδρομός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ
 χριστὸς καὶ ὁ προφήτης οὗτος ἐστὶν ὁ προφητευθεὶς, φησὶν
 15 Οὐ· τάχα τὸ Ναὶ ἀποκρινάμενος, εἰ χωρὶς τοῦ ἄρθρου
 ἠρωτήκεισαν· οὐ γὰρ ἠγνόει προφήτης ὢν. καὶ ἐν ταύταις
 ὕλαις ταῖς ἀποκρίσειςιν ἡ δευτέρα οὐδέπω τετέλεσται μαρ-
 τυρία Ἰωάννου, ἕως τοῖς αἰτουσῖν ἀποκρισιν ἀπαγγελθησο-
 μένην τοῖς πέμψασιν ἑαυτὸν ἀπὸ προφητικῆς κατήγγειλε
 20 φωνῆς τῆς τοῦ Ἡσαΐου οὕτως ἐχούσης· Φωνὴ βοῶντος ἐν Is xl 3
 τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου.
 8. (5) Ἄξιον δὲ ζητῆσαι πότερον τετέλεσται ἡ δευτέρα
 μαρτυρία, καὶ τρίτη γίνεται πρὸς ἀπεισταλμένους ἐκ τῶν
 — Φαρισαίων καὶ βουλομένους μαθεῖν τί δήποτε βαπτίζει,
 25 μῆτε Χριστὸς μῆτε Ἡλίας μῆτε ὁ προφήτης τυγχάνων, ἐν cf. Jo i 25
 τῷ· Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν ὃν Jo i 26
 ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὐ οὐκ εἰμὶ ἐγὼ
 ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος· ἢ μέρος
 30 δευτέρας ἐστὶ καὶ τὸ ἀπαγγελλόμενον πρὸς τοὺς Φαρι-
 σαίους. ἐγὼ δ' ὅσον ἐκ τῆς λέξεως στοχάσασθαι εἶπομ'
 ἂν τρίτην εἶναι μαρτυρίαν τὸν πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ἀπὸ
 τῶν Φαρισαίων λόγον. παρατηρητέον μέντοι γε ὅτι ἡ
 πρώτη μαρτυρία τὸ ἔνθεον τοῦ σωτήρος παρίστησιν, ἡ δὲ
 δευτέρα τὴν ὑπόνοιαν τῶν δισταζόντων μῆποτε Ἰωάννης εἶη

- Χριστὸς καθαιρεῖ, ἣ δὲ τρίτη τὸν ἀοράτως τοῖς ἀνθρώποις παρόντα κηρύττει ὅσον οὐδέπω ἐλευσόμενον. πρὶν δὲ τῶν ἐξῆς μαρτυριῶν, καθ' ἃς δεικνύμενος μαρτυρεῖται, ἐκάστην λέξιν ἴδωμεν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης μαρτυρίας, τοῦτο πρῶτον ἐπιτηρήσαντες ὅτι δύο ἀποστολαὶ γίνονται πρὸς τὸν 5
- cf. Jo i 19 βαπτιστὴν, μία μὲν ἀπὸ Ἱεροσολύμων ὑπὸ Ἰουδαίων πεμπόντων ἱερεῖς καὶ Λευΐτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ;
- cf. Jo i 24 ἔτερα δὲ Φαρισαίων ἀποστελλόντων καὶ πρὸς τὴν γεγενημένην ἀπόκρισιν τοῖς ἱερεῦσι καὶ Λευΐταις ἐπαπορούντων. παρατήρει τοίνυν πῶς κατὰ τὸ ἱερατικὸν καὶ λευϊτικὸν 10
- Jo i 21 f. πρόσωπόν ἐστι μεθ' ἡμερότητος λεγόμενα καὶ φιλομαθείας τό· Σὺ τίς εἶ; καὶ τό· Τί οὖν; σὺ Ἡλίας εἶ; καὶ τό· Ὁ προφήτης ἄρα εἶ σύ; καὶ ἐπὶ τούτοις· Τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; οὐδὲν γὰρ αὐθαδὲς οὐδὲ θρασὺ ἐν τῇ τοιῶν ἐστὶ πύσει, ἀλλὰ 15
- Jo i 25 πάντα ἀρμόττοντα ἀκριβέσι θεραπευταῖς θεοῦ. οἱ δὲ ἀπὸ 110 τῶν Φαρισαίων ἀπεσταλμένοι οὐδὲν περιεργασαμένων πρὸς τὰ εἰρημένα τῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων, οἰοῦντι ὑβριστικὰς καὶ ἀπανθρωποτέρας προσάγουσι τῷ βαπτιστῇ φωνὰς διὰ τοῦ· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ 20
- Jo i 19 f. προφήτης; καὶ σχεδὸν οὐ μαθεῖν βουλόμενοι, ὡς οἱ προειρημένοι ἱερεῖς καὶ Λευΐται ἀποστέλλουσιν, ἀλλὰ κωλύσαι ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν, ἴσως οἰόμενοι οὐδενὸς ἑτέρου ἔργον τυγχάνειν τὸ βαπτίζειν ἢ Χριστοῦ καὶ Ἡλίου καὶ τοῦ προφήτου. καὶ πανταχοῦ ἐπιμέλειαν τὸν ἀκριβῶς ἐντευξό- 25
- μενον τῇ γραφῇ ποιητέον, τηρεῖν ἀναγκαῖον ὄντος τὰ λεγόμενα, ὑπὸ τίνων καὶ πότε λέγεται, ἵν' εὐρίσκωμεν τὸ τοῖς προσώποις ἀρμοζόντως περιτεθεῖσθαι λόγους δι' ὄλων τῶν ἁγίων βιβλίων.
- Jo i 19 f. 9. (6) Τότε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων 30 ἱερεῖς καὶ Λευΐτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· Σὺ τίς εἶ; καὶ ὠμολόγησε καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὠμολόγησεν ὅτι

Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός. Καὶ τίνας ἐχρῆν πρὸςβύτας
 πεπέμφθαι πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀπὸ Ἰουδαίων καὶ πόθεν ἢ
 τοὺς διαφέρειν νενομισμένους κατ' ἐκλογὴν θεοῦ ἀπὸ τοῦ
 ἐξελεγμένου παρὰ πᾶσαν τὴν λεγομένην γῆν ἀγαθὴν τόπου
 5 Ἱεροσολύμων, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν τοῦ θεοῦ; Ἰωάννου μὲν οὖν
 μετὰ τοσαύτης πυνθάνονται τιμῆς· περὶ Χριστοῦ δὲ οὐδὲν
 τοιοῦτον ἀναγράφεται γεγονέναι ὑπὸ Ἰουδαίων· ἀλλ' ὅπερ
 Ἰουδαῖοι πρὸς Ἰωάννην ποιούσι, τοῦτο Ἰωάννης πρὸς
 Χριστὸν διὰ τῶν ἰδίων μαθητῶν πυνθανόμενος· Σὺ εἶ ὁ Mt xi 3
 10 ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; καὶ Ἰωάννης μὲν πρὸς
 τοὺς ἐλληλυθίας ὁμολογῆσας καὶ μὴ ἀρνησάμενος, ὑπερον
 τό· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἀποφαίνεται· Χριστὸς Jo i 23
 δὲ τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται ὡς μείζονα τὴν μαρτυρίαν cf. Jo v 36
 Ἰωάννου ἔχων λόγους καὶ ἔργοις, φάσκων· Πορευθέντες Mt xi 4 f.
 15 ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννῃ ἃ βλέπετε καὶ ἀκούετε· τυφλοὶ ἀνα-
 βλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ
 ἀκούουσι, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται· περὶ ὧν εὐκαιρότερον,
 θεοῦ διδόντος, ἐν τοῖς οἰκείοις διαληψόμεθα τόποις. Ἰσως δ'
 ἂν οὐκ ἀλόγως τις ἐπιστήσειε τί δήποτε τῶν ἱερέων καὶ
 20 Λευϊτῶν πυνθανομένων Ἰωάννου οὐχὶ εἰ αὐτὸς εἶη ὁ χριστός, cf. Jo i 19
 ἀλλά· Σὺ τίς εἶ; ἀποκρίνεται ὁ βαπτιστῆς οὐχ ὅπερ ἐχρῆν
 πρὸς τό· Σὺ τίς εἶ; Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἀλλ'
 ὅπερ οἰκείως ἂν ἐλέγετο εἰ ἦσαν πυνθόμενοι Σὺ εἶ ὁ χριστός;
 ἤρμοττε γὰρ πρὸς τό· Σὺ εἶ ὁ χριστός; τό· Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ
 111 χριστός· πρὸς δὲ τό· Σὺ τίς εἶ; τό· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος
 ἐν τῇ ἐρήμῳ. λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι, ὡς εἰκὸς, ἑώρα
 ἀπὸ τῆς πείσεως τὸ εὐλαβὲς τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν, ἐμ-
 φαινόντων μὲν ὑπόνοιαν ὑπολήψεως, μήποτ' εἴη βαπτίζων
 Χριστὸς, γυμνότερον δὲ ὀνομάσαι τοῦτο ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν
 30 εἶναι προπετεῖς φυλαττομένων. ὅθεν εὐλόγως ὑπὲρ τοῦ
 πᾶσαν ὑπόνοιαν αὐτῶν πρῶτον περιαιρεθῆναι ψευδῆ τὴν
 περὶ ἑαυτοῦ, εἴθ' οὕτως παραστήσαι τὸ ἀληθές, τὸ οὐκ εἶναι

Χριστὸς πρὸ πάντων ἀποφαίνεται. δηλοῖ δὲ τὸ τοιοῦτόν τι αὐτοὺς ὑπονοηκέναι ἢ δευτέρα ἐρώτησις καὶ ἔτι ἢ τρίτη. ἐπεὶ γὰρ καὶ δεύτερον τῇ τιμῇ ἐλπίζομενον μὲν καὶ μετὰ Χριστὸν αὐτοῖς τετιμημένον Ἠλίαν εἶναι ὑπελάμβανον, ἀποφαινομένου τοῦ Ἰωάννου ὡς οὐκ εἶη Χριστὸς, ἠρώτησαν· 5

Jo i 21 Τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ; καὶ εἶπεν Οὐκ εἰμί. τὸ τρίτον εἰ αὐτὸς εἶη ὁ προφήτης βούλονται μαθεῖν· οὗ ἀποκριναμένου τὸ Οὐ, οὐκέτι ἔχοντες ἰδικῶς ὄνομα ἐλπίζομένου ἐπιδημήσειν αὐτοῖς εἰπεῖν, φασί· Τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; τοῦτο δηλοῦντες· 10

Jo i 22 ταῦτα μὲν οὐκ εἰ ἄπερ ἐλπίζομενα τῷ Ἰσραὴλ παρέσεσθαι προσδοκᾶται, ὅστις δὲ ὦν βαπτίζεις οὐκ ἴσμεν· διόπερ τοῦτο ἡμᾶς διδάξον, ἵν' ἔχωμεν ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἡμᾶς διὰ τοῦτο πέμψασι πρὸς σέ. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἐχόμενον τῶν προκειμένων προσθήσομεν, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς Χριστοῦ ἐπι- 15 δημίας ἔσαινε τὸν λαόν, ἥδη πως ἐνεστηκὼς περὶ τὰ ἔτη τὰ ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὀλίγῳ ἀνωτέρῳ μέχρι τῆς ἀναδείξεως τοῦ κηρύγματος. διόπερ, ὡς εἰκὸς, τῶν γραμματέων καὶ νομικῶν τὸν ἐλπίζομενον, ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν

cf. Act v 36 f. καταγαγόντων αὐτοῦ τὸν χρόνον, ἥδη προσδοκῶντων, ἐπέ- 20 φύησαν Θεοδᾶς, οὐκ ὀλίγον πλήθος ὡς Χριστὸς, οἴμαι, συναγαγῶν, καὶ μετ' ἐκείνον Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς τῆς ἀπογραφῆς ἡμέραις. εἰκὸς οὖν θερμότερον τῆς Χριστοῦ

cf. Jo i 19· ἐπιδημίας προσδοκωμένης καὶ λαλουμένης, οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ Ἱεροσολύμων τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας πέμπουσι πρὸς τὸν 25 Ἰωάννην, διὰ τοῦ· Σὺ τίς εἶ; μαθεῖν βουλόμενοι εἰ αὐτὸς Χριστὸς εἶναι ὁμολογήσει.

Jo i 21 10. (7) Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· Τί οὖν; καὶ Ἠλίας εἶ; καὶ λέγει Οὐκ εἰμί. Τίς οὐκ ἂν ζητήσαι τῶν ἀκουόν-

Mt xi 14 των Ἰησοῦ λέγοντος περὶ Ἰωάννου· Εἰ θέλετε δέξασθαι, 30 αὐτὸς ἐστὶν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι· πῶς πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας τό· Σὺ Ἠλίας εἶ; λέγει ὁ Ἰωάννης Οὐκ εἰμί·

πῶς δὲ καὶ νοῆσαι δεῖ τὸν Ἰωάννην αὐτὸν εἶναι Ἥλιον τὸν
 112 μέλλοντα ἔρχεσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου
 οὕτως ἔχον· Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἥλιον τὸν Mal iv 4 f.
(iii 22 f.)
 Θεοσβίτην πρὶν ἔλθειν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπι-
 5 φανῆ, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἔλθω καὶ
 πατάξω τὴν γῆν ἄρδην; καὶ ὁ τοῦ ὀφθέντος δὲ τῷ Ζαχαρίᾳ cf. Lc i 11
 ἀγγέλου κυρίου, ἐστῶτος ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ
 θυμιάματος, λόγος πρὸς τὸν Ζαχαρίαν παραπλήσιόν τι
 10 ἐμφαίνει τοῖς ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου εἰρημένους διὰ τούτων·
 Καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱὸν σοι, καὶ καλέσεις Lc i 13, 17
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννη· καὶ μετ' ὀλίγα· Αὐτὸς προελεύ-
 σεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου, ἐπι-
 στρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει
 15 δικαίων, ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον. πρὸς δὲ
 τὸ πρῶτον ὁ μὲν τις εἶρει ὅτι ἑαυτὸν ἠγνόει Ἰωάννης Ἥλιον
 ὄντα· καὶ τάχα τούτῳ χρήσονται οἱ ἐκ τούτων τῷ περὶ
 μετενσωματώσεως παριστάμενοι λόγῳ, ὡς τῆς ψυχῆς με-
 20 ταμφιεννυμένης σώματα καὶ οὐ πάντως μεμνημένης τῶν
 Ἰουδαίων τῷ δόγματι συγκατατιθεμένους περὶ τοῦ σωτήρος
 εἰρηκέναι ὡς ἄρα εἰς τις εἶη τῶν ἀρχαίων προφητῶν, ἀναστὰς cf. Lc ix 19
 οὐκ ἀπὸ τῶν μνημείων ἀλλ' ἀπὸ τῆς γενέσεως. πῶς γὰρ
 ἐδύνατο, σαφῶς δεικνυμένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας,
 25 ὑπολαμβανομένου τε πατρὸς αὐτῷ τυγχάνειν Ἰωσήφ τοῦ
 τέκτονος, νομίζεν εἶνα τινὰ τῶν προφητῶν αὐτὸν τυγχάνοντα cf. Lc ix 8;
Mt xiv 2
Ge vii 4
 ἐγγεῖρθαι ἀπὸ τῶν νεκρῶν; καὶ τῷ Ἐξαλείψω δὲ πᾶσαν
 τὴν ἐξανάστασιν· ἀναγεγραμμένῳ ἐν τῇ Γενέσει οἱ αὐτοὶ
 30 χρώμενοι τὸν πεφροντικότεν πιθανότητος ἀπατηλὰς προσ-
 αγομένας ἀπὸ τῶν γραφῶν λύειν εἰς ἀγῶνα περιστήσουσιν
 ἱστάμενον πρὸς τὸ δόγμα.

II. Ἔτερος δὲ τις ἐκκλησιαστικὸς τὸν περὶ τῆς μετεν-

σωματώσεως ἀποπτύων ὡς ψευδοῦ λόγον, μὴ προσιέμενος τὸ
τὴν ψυχὴν Ἰωάννου Ἡλίου ποτὲ γεγονέναι, τῷ προειρημένῳ
λόγῳ τοῦ ἀγγέλου χρήσεται, ψυχὴν Ἡλίου μὴ ὀνομάσαντος
ἐπὶ τῆς Ἰωάννου γενέσεως ἀλλὰ πνεῦμα καὶ δυνάμιν διὰ τοῦ
Lc i 17 Καὶ αὐτὸς προελύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ 5
δυνάμει Ἡλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα· διὰ
μυρίων δυνάμενος ἀποδεικνύει γραφῶν ἕτερον εἶναι τὸ
πνεῦμα τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ὀνομαζομένην δυνάμιν τοῦ
πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς· περὶ ὧν οὐκ εὐκαιρον νῦν παρα- 113
τίθεσθαι τὰ πολλὰ, ἵνα μὴ πάντῃ τὸν λόγον περισπάσωμεν. 10
ἀρκεσθήσεται δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς μὲν τὸ διαφέρειν
Lc i 35 δυνάμιν πνεύματος τό· Πνεῦμα ἁγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ,
καὶ δυνάμιν ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· πρὸς δὲ τὰ ἐν τοῖς
προφήταις πνεύματα, ἅτε δεδωρημένα αὐτοῖς ὑπὸ θεοῦ,
i Co xiv 32 οἰονεὶ ἐκείνων ὀνομάζεσθαι κτήματα, τό· Πνεύματα προ- 15
4 Reg ii 15 φητῶν προφήταις ὑποτάσσεται· καὶ τό· Ἀναπέπαιται τὸ
πνεῦμα Ἡλίου ἐπὶ Ἐλισσαιέ. οὕτω γὰρ οὐδὲν ἄτοπον,
φησὶν, ἔσται τὸν Ἰωάννην, ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου
ἐπιστρέφοντα καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, διὰ τοῦτο τὸ
πνεῦμα Ἡλίου λέγεσθαι τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι. εἰς παρα- 20
μυθίαν δὲ τούτων καὶ τούτῳ χρήσεται τῷ λόγῳ· εἰ ὁ τῶν
ὄλων θεὸς οἰκειωθείς τοῖς ἁγίοις αὐτῶν γίνεται, οὕτως
ὀνομαζόμενος θεὸς Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς
Ἰακώβ, πόσῳ πλέον τὸ ἁγιον πνεῦμα οἰκειωθὲν τοῖς προφή-
ταις πνεῦμα αὐτῶν χρηματίζειν οἷον τε ἔσται, ἢ ἡ οὕτως 25
πνεῦμα Ἡλίου καὶ πνεῦμα Ἡσαίου λεγόμενον τὸ πνεῦμα;
ὁ αὐτὸς τε οὗτος ἐκκλησιαστικὸς ἐρεῖ δύνασθαι μὲν τοὺς
ὑπειληφότας ἕνα τῶν προφητῶν εἶναι τὸν Ἰησοῦν ἀναστάντα
ἐκ νεκρῶν ἠπατησθαι κατὰ τε τὸ προειρημένον δόγμα καὶ
κατὰ τὸ ὑπολαμβάνειν αὐτὸν ἕνα τῶν προφητῶν τυγχάνειν, 30
δύνασθαι δὲ πρὸς τῷ κατὰ τὸ νομίζειν αὐτὸν τῶν προφητῶν
εἶναι ἕνα πταίειν καὶ ψευδοδοξεῖν καὶ κατὰ τὸ ἀγνοεῖν αὐτοῦ

12 τό] τῷ
πῶν extra lin.

15 τό] τῷ

16 τό] τῷ

20 πνεῦμα]

τὸν λεγόμενον πατέρα καὶ τὴν οὔσαν μητέρα, οἶσθαί τε αὐτὸν ἀπὸ τῶν μνημείων ἐγγεῖραι, καὶ πρὸς τὸ ἐν τῇ Γενέσει τε περὶ τῆς ἐξαναστάσεως ἀπαντήσεται ὁ ἐκκλησιαστικός χρώμενος τῷ· Ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα Geiv 25
 5 ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν· τῆς ἐξαναστάσεως καὶ ἐπὶ γενέσεως κειμένης. οὗτος δὴ πρὸς τὸ πρῶτον ἀπορηθὲν ἐτέρως παρὰ τὸν ὑπολαμβάνοντα μετενσωμάτωσιν ἀπολογούμενος ἐρεῖ διὰ μὲν τὰ ἀρτίως κατασκευασθέντα λόγῳ τινὶ εἶναι τὸν Ἰωάννην Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι,
 10 ἀποκεκρίσθαι δὲ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας τὸ οὐκ εἶμι cf. Jo i 21 στοχασάμενον τοῦ βουλήματος τῆς ἐρωτήσεως αὐτῶν. οὐ γὰρ τοῦτο ἤθελεν ἢ προλεγομένη ἐξέλευσις τῷ Ἰωάννῃ ἀπὸ τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν, τὸ μαθεῖν εἰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐν ἀμφοτέροις ἐτύγχανεν, ἀλλ' εἰ ὁ Ἰωάννης αὐτὸς Ἠλίας ὁ
 15 ἀναληφθεὶς, νῦν ἐπιφαινόμενος κατὰ τὸ Ἰουδαίους προσδοκώμενον χωρὶς γενέσεως, ἦν τάχα καὶ ἠγνόουν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀποσταλέντες· πρὸς ἦν πεῦσιν εἰκότως ἀποκρίνεται τὸ οὐκ εἶμι, οὐ γὰρ Ἠλίας ὁ ἀναληφθεὶς ἀμείψας σῶμα ἐληλύθει Ἰωάννης ὀνομαζόμενος.

114 12. Ὁ δὲ πρῶτος, οὐ τὸν νοῦν παρεθήκαμεν οἰομένου μετενσωμάτωσιν ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθαι, προσδιατρίβων τῇ βασάνῳ τῆς λέξεως ἐρεῖ πρὸς τὸν δεύτερον, ὅτι οὐκ ἀκόλουθον τὸν τηλικούτου ἱερέως Ζαχαρίου υἱὸν, ἐπὶ γήρα γεγενημένον ἀμφοτέροις γονεῦσι παρὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην
 25 προσδοκίαν, ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τῶν τοσοῦτων ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίων καὶ τῶν πεμφθέντων ὑπ' αὐτῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων, οὐ γνωσκόντων τὸ γεγενῆσθαι αὐτόν· καὶ μάλιστα Λουκᾶ μαρτυροῦντος ὅτι· Ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς Lc i 65 περιουκούντας αὐτοὺς, δῆλον δὲ ὅτι τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν
 30 Ἐλισάβετ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα. εἰ δὲ οὐκ ἠγνοεῖτο ἢ ἐκ Ζαχαρίου γένεσις Ἰωάννου, ἔπεμπον δὲ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι

διὰ τῶν Λευιτῶν καὶ ἱερέων πευσόμενοι τό· Σὺ Ἡλίας εἶ;
 δῆλον ὅτι τοῦτο ἔλεγον τὸ περὶ μετεσσωματώσεως δόγμα
 οἰόμενοι εἶναι ἀληθές, ὡς πάτριον τυγχάνον καὶ οὐκ ἀλλό-
 τριον τῆς ἐν ἀπορρήτοις διδασκαλίας αὐτῶν. διὰ τοῦτο οὖν
 λέγει· Οὐκ εἰμὶ Ἡλίας· ὁ Ἰωάννης, ἐπεὶ ἀγνοεῖ τὸν ἴδιον 5
 πρότερον βίον.

13. Τούτων δὴ οὐκ εὐκαταφρόνητον πιθανότητα ἔχόν-
 των, πάλιν ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἀπορήσει πρὸς τὸν πρότερον
 εἰ κατὰ τὸν προφήτην ἐστὶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος φωτιζόμενον
 καὶ ὑπὸ Ἡσαίου προφητευόμενον, ὑπὸ τε τηλικούτου τοῦ 10
 cf. Jo i 16 ff. ἀγγέλου πρὶν γεννηθῆναι τεχθήσεσθαι προειρημένον, ἐκ τοῦ
 πληρώματος Χριστοῦ εἰληφότα, χάριτος τηλικαύτης μετε-
 σχηκότα, τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενῆσθαι
 νενοηκότα, περὶ θεοῦ καὶ τοῦ μονογενοῦς τοῦ εἰς τὸν κόλπον
 τοῦ πατρὸς διηγησάμενον τὰ τῶσαῦτα, τὸ ψεῦσασθαι καὶ 15
 ὅπερ ἦν οὐκ ἐγνωκότα μηδ' ἐπισχεῖν. ἐχρῆν γὰρ περὶ τῶν
 ἀδηλοτέρων ἐπέχειν ὁμολογεῖν, καὶ μήτε τιθέναι μήτε αἶρειν
 τὴν πρότασιν. πῶς δὲ οὐκ ἦν εὐλογον, εἰ πολλῶν τοῦτο
 δόγμα ἐτύγχανεν, ἐπισχεῖν τὸν Ἰωάννην περὶ αὐτοῦ, μήποτε
 ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ποτε ἐν Ἡλίᾳ ἦν; καὶ ἐπὶ τὴν ἱστορίαν δὲ 20
 ὁ ἐκκλησιαστικὸς προκαλέσεται τὸν πρότερον πευσόμενον
 παρὰ τῶν τὰ ἀπόρρητα ἐγνωκέναι παρ' Ἑβραίοις ἐπαγγελ-
 λομένων, εἰ τοιοῦτόν τι δόγμα ἐστὶ παρ' αὐτοῖς· ἐὰν γὰρ
 μηδαμῶς φαίνεται τοῦθ' οὕτως ἔχον, δῆλον ὅτι ἐσκέδασται
 ὁ τοῦ προτέρου λόγος. οὐδὲν τοίνυν ἦττον ὁ ἐκκλησιαστι- 25
 κὸς χρήσεται τῇ προαποδοδομένη λύσει, ἔτι καὶ αὐτὸς τὸ
 βούλημα τῶν πυθόμενων παραστήσαι ἀπαιτούμενος. εἰ
 γὰρ, ὡς κατεσκεύασεν, οἱ πέψαντες ἴσασι γεγενημένον ἐκ
 Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ τὸν Ἰωάννην, καὶ πολλῶ πλεόν
 οἱ πεμφθέντες γένους ὄντες ἱερατικοῦ, οὓς οὐκ ἂν ἔλαθεν ἢ 115
 τοῦ οὕτως ἐπιφανοῦς συγγενοῦς Ζαχαρίου παράδοξος εὐ-
 παιδία, τί νοήσαντες πυθάνονται τό· Σὺ Ἡλίας εἶ; ἀνδρες

Jo i 21

16 μηδ'] κἀν 19 δόγμα] δόγματα 25 λόγου 28 κατε-
 σκέασαν 29 τὸν] τῶν

ἀνεγνωκότες ἀνειλήφθαι αὐτὸν ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ προσδοκῶντες ἐπίδημίαν αὐτοῦ; τάχα οὖν, ἐπεὶ πρὸς τῇ συντελείᾳ προσδοκῶσιν Ἡλίαν πρὸ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τούτῳ Χριστὸν, οἰονεὶ τροπικώτερον φαίνονται ἐρωτῶντες Εἰ σὺ εἶ
 5 ὁ προκαταγγέλλων τὸν πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ συντελείᾳ ἐλευσόμενον λόγον; καὶ ἐπιστημόνως πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται τὸ· Οὐκ εἰμί.

14. Ἐτι δὲ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστάμενος πρὸς τὰ ἐξη-
 τασμένα ὑπὸ τοῦ ἐτέρου ἀποδεικνύει πειρωμένου μὴ ἂν
 10 ληληθῆναι τοὺς ἱερεῖς οὕτως ἐπιφανῆ γεγενημένην τὴν Ἰωάννου γένεσιν διὰ τὸ ἐν τῇ ὄρεινῃ τῆς Ἰουδαίας δια-
 λελαῆσθαι πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσει τὴν παρα-
 πλησίαν ἀπάτην πολλοῖς γεγονέναι καὶ περὶ τοῦ σωτήρος,
 ἐπεὶ Οἱ μὲν ἔλεγον αὐτὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Mt xvi 14
 15 Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν· ὡς καὶ οἱ
 μαθηταὶ πυνθανομένῳ τῷ κυρίῳ, γενομένῳ ἐν τοῖς μέρεσι
 Καισαρείας τῆς Φιλίππου, εἰρήκασι. καὶ ὁ Ἡρώδης δὲ
 λέγων· Ὁν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ Mc vi 16
 20 ὑπὸ τῶν φασκόντων· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; Mt xiii 55 f.
 οὐχ ἢ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ
 Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; καὶ ἀδελφαὶ
 αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν,
 ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σωτήρος, πολλῶν ἐγνωκῶτων τὴν ἐκ Μαρίας
 25 γένεσιν αὐτοῦ, ἄλλους ἠπατήσθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου
 οὓς μὲν μὴ ληληθῆναι τὴν ἐκ Ζαχαρίου γένεσιν αὐτοῦ,
 ἐτέρους δὲ διστάζειν μήποτε ὁ προσδοκώμενος Ἡλίας ἐπε-
 φάνη κατὰ τὸν Ἰωάννην. καὶ οὐ χώραν γε μᾶλλον ἔχει ἢ
 περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐπαπόρησις, μήποτε εἶη Ἡλίας, ἤπερ ἢ
 30 περὶ τοῦ σωτήρος, μὴ ἄρα αὐτὸς τυγχάνη Ἰωάννης; ὦν τοῦ
 Ἡλίου μὲν τὸν χαρακτῆρα ἀπὸ μόνης τῆς λέξεως, καὶ οὐχὶ
 ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως ἀποβάλλεσθαι διὰ τό· Ἄνηρ δασύς 4 Reg i 8
 καὶ ζώην δερματίνην περιεζωσμένος περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ·
 τοῦ δὲ Ἰωάννου τὸ εἶδος προεγνωσμένον τάχα, οὐδὲ παρα-

πλήσιον τυγχάνον τῷ χαρακτήρι τοῦ Ἰησοῦ, οὐδὲν ἦπτον
 ὑπόνοιάν τισι παρεσχηκέναι, μήποτε ὁ Ἰωάννης ἀέστη ἐκ
 νεκρῶν Ἰησοῦς μετονομαζόμενος. καὶ περὶ μετωνυμίας
 γὰρ, ὡς ἐν ἀπορρήτοις, οὐκ οἶδα πόθεν κινούμενοι οἱ
 Ἑβραῖοι παραδιδάσκει Φινεές, τὸν Ἐλεαζάρου υἱόν, ὁμολο- 5
 γουμένως παρατείναντα τὴν ζωὴν ἕως πολλῶν κριτῶν, ὡς ἐν
 cf. Jud xx 28 τοῖς Κριταῖς ἀνέγνωμεν, αὐτὸν εἶναι Ἥλιαν, καὶ τὸ ἀθά- 116
 νατον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς αὐτῷ διὰ τῆς ὀνομαζομένης εἰρήνης
 ἐπηγγέλλεται, ἀνθ' ὧν ζηλώσας θεῖω ζήλω κεκηνημένος ἐξε-
 κίνησε τὴν Μαδιανίτην καὶ τὸν Ἰσραηλίτην καὶ κατέπαυσε 10
 cf. Nu xxv 11 τὸν λεγόμενον θυμὸν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸ γεγραμμένον· Φινεές
 υἱὸς Ἐλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρὼν κατέπαυσε τὸν θυμὸν μου, ἀνθ'
 ὧν ἐζήλωσε τὸν ζῆλόν μου. θαυμαστὸν οὖν οὐδὲν εἰ οἱ τὸν
 αὐτὸν ὑπολαμβάνοντες Φινεές καὶ Ἥλιαν, ἥτοι ὑγιῶς λέγον-
 τες ἢ μὴ, οὐ γὰρ περὶ τούτου νῦν πρόκειται ἐξετάζειν, τὸν 15
 αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι Ἰωάννην καὶ Ἰησοῦν. ἢ ἐδίσταζόν γε
 περὶ τούτου, μαθεῖν τε ἐβούλοντο εἰ ὁ αὐτός ἐστιν Ἰωάννης
 καὶ Ἥλιος. προηγουμένως δὲ ἐν ἄλλοις ἐπιμελέστερον
 ἐξεταστέον καὶ ἐπὶ πλείον τὸν λόγον ἐρευνητέον τὸν περὶ
 τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς συστάσεως αὐτῆς 20
 καὶ τῆς εἰς τὸ γῆϊνον σῶμα εἰσκρίσεως αὐτῆς, τῶν τε
 ἐπιμερισμῶν τοῦ ἐκάστης βίου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς,
 καὶ εἰ ἐνδέχεται αὐτὴν εἰσκριθῆναι δεύτερον ἐν σώματι ἢ μὴ,
 καὶ τῇ αὐτῇ περιόδῳ καὶ τῇ αὐτῇ διακοσμήσει ἢ οὐ, καὶ τῷ
 αὐτῷ σώματι ἢ ἑτέρῳ, καὶ εἰ τῷ αὐτῷ, πότερον καθ' ὑπο- 25
 κείμενον μένοντι τῷ αὐτῷ κατὰ δὲ ποιότητα μεταβαλο-
 μένω, ἢ καὶ καθ' ὑποκείμενον καὶ ποιότητα ἐσομένῳ τῷ
 αὐτῷ, καὶ εἰ αἰεὶ τῷ αὐτῷ σώματι χρῆσται ἢ ἀμείψει αὐτό.
 ἐν οἷς καὶ τί ἐστι κυρίως μετενσωμάτωσις ἐξετάσαι δεήσει,
 τί τε αὐτὴ διαφέρει ἐνσωματώσεως, καὶ εἰ ἀκολουθεῖ τῷ 30
 λέγοντι μετενσωμάτωσιν ἄφθαρτον τηρεῖν τὸν κόσμον. ἐν
 οἷς ἀναγκαῖον ἔσται παραθεῖναι καὶ τοὺς λόγους τῶν θελόν-

των κατὰ τὰς γραφὰς συσπείρεσθαι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι
καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτοῖς. καὶ ἀπαξιαπλῶς ὁ περὶ ψυχῆς
λόγος πολὺς καὶ δυσερμηνεύτος ὢν, ἀναλεχθισόμενος ἀπὸ cf. He v 11
τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς σποράδην κειμένων, ἰδίᾳ δεῖται πρα-
5 ματείας. διόπερ νῦν κατὰ τὸ παρῆκον ἐκ τῶν περὶ Ἡλίου
καὶ Ἰωάννου ἐζητημένων ἐπὶ βραχὺ ἐξετάσαντες τὸ πρό-
βλημα μετώμεν ἐπὶ τὰ ἐξῆς.

15. (8) Ὁ προφήτης εἶ σύ, καὶ ἀπεκρίθη Οὔ. Jo i 21
Εἰ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου, καὶ τί ἄλλο ἂν cf. Le xvi 16
117 λέγοιμεν εἶναι Ἰωάννην ἢ προφήτην; ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ cf. Le i 67
Ζαχαρίας πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου προφητεύων φησὶ· Καὶ Le i 76
σὺ δέ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ
γὰρ ἐνώπιον κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ· εἰ μὴ ἄρα τις
ἐπιλήψεται τοῦ Κληθήσῃ, μὴ εἰρημένου τοῦ Ἔσῃ, καὶ
15 μάλιστα διὰ τὸ πρὸς τοὺς οἰομένους αὐτὸν προφήτην εἶναι
εἰρηκέναι τὸν σωτήρα· Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; Mt xi 9
ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσώτερον προφήτου. παρατηρητέον
δὲ ὅτι τό· Ναί, λέγω ὑμῖν· τίθησι τὸ προφήτην εἶναι τὸν
Ἰωάννην, καὶ οὐκ ἀναιρεῖται τὸ προφήτην αὐτὸν εἶναι. ἐὰν
20 δὲ πρὸς τῷ προφήτῃ τυγχάνειν καὶ περισσώτερον προφήτου
ὑπὸ τοῦ σωτήρος λέγεται, πῶς οὖν, εἰ προφήτης ἐστὶ, πρὸς
τοὺς ἱερεῖς καὶ Δευίτας ἐρωτῶντας· Ὁ προφήτης εἶ σύ;
ἀπεκρίθη Οὔ; λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι οὐ ταυτόν ἐστιν
Ἁ προφήτης εἶ σύ; τῷ· Προφήτης εἶ σύ; τὰ δὲ ὅμοια τετη-
25 ρήκαμεν ἐξετάζοντες τί διαφέρει τὸ Ὁ θεὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ
Ἁ λόγος τοῦ Λόγου. ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ
γέγραπται· Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν Act iii 22 f.;
ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ, αὐτοῦ ἀκούσεσθε· καὶ ἔσται πᾶσα cf. Deut xviii
ψυχὴ ἧτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευ- 15 f.
30 θήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, προσεδοκάτω ἐξαιρέτως τις
προφήτης ὅμοιον Μωσῆ τι ἔχων, τὸ μεσιτεῦσαι θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων καὶ τὸ λαβῶν διαθήκην ἀπὸ θεοῦ δοῦναι τοῖς

24 om. τῷ—σὺ, sed add. in mg.

26 τοῦ Λόγου] τοῦ λόγου

μαθητευομένοις τὴν καινὴν· καὶ καθ' ἕκαστον τῶν προφητῶν
 ἐγίνωσκον ὁ λαὸς Ἰσραὴλ μηδένα ἐκείνων εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ
 cf. Lc iii 15 Μωσέως προφητευθέντα. ὡσπερ οὖν ἐδίσταζον περὶ Ἰω-
 άννου μήποτε ἄρα Χριστὸς αὐτὸς ἦν, οὕτως καὶ μήποτε ὁ
 προφήτης. οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ μὴ ἠκρίβουν ὅτι ὁ αὐτὸς 5
 ἐστι Χριστὸς καὶ ὁ προφήτης, οἱ δισταζόντες περὶ Ἰωάννου,
 μήποτε αὐτὸς ὁ χριστὸς ἦν· ἀκόλουθον γὰρ τῷ περὶ τούτου
 διαταγῶν τὸ ἀγνοεῖν τὸν αὐτὸν εἶναι Χριστὸν καὶ τὸν
 προφήτην. ἔλαθε δὲ τοὺς πολλοὺς ἢ διαφορὰ τοῦ Ὁ
 προφήτης καὶ Προφήτης, ὡς καὶ τὸν Ἡρακλέωνα, ὅστις 10
 αὐταῖς λέξεσι φησιν ὡς ἄρα Ἰωάννης ὡμολόγησε μὴ εἶναι
 ὁ χριστὸς, ἀλλὰ μηδὲ προφήτης μηδὲ Ἡλίας. καὶ δέον
 αὐτὸν οὕτως ἐκλαβόντα ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺς τόπους,
 πότερον ἀληθεύει λέγων μὴ εἶναι προφήτης, μηδὲ Ἡλίας,
 ἢ οὐ. ὁ δὲ μὴ ἐπιστήσας τοῖς τόποις, ἐν οἷς καταλέλοιπεν 15
 ὑπομνήμασιν ἀνεξετάστως παρελήλυθε τὰ τηλικαῦτα, σφό-
 δρα ὀλίγα καὶ μὴ βεβασανισμένα ἐν τοῖς ἐξῆς εἰπὼν, περὶ
 ὧν εὐθέως ἐροῦμεν. 118

Jo i 22 16. (9) Εἶπον οὖν ἀγῶν Τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν
 δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; 20
 Δυνάμει τοῦτο λέγουσιν οἱ ἀποσταλέντες· Ὅπερ ὑπονο-
 οῦντες εἶναι σε ἐληλύθαμεν μαθησόμενοι ἐγνωμεν οὐκ ὄντα·
 λείπεται δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ σοῦ ἀκοῦσαι τὸ ὅστις εἶ, ἵνα
 τοῖς πέμψασιν τὴν σὴν ἀπόκρισιν περὶ σοῦ ἀπαγγειλωμεν.

Jo i 23 17. (10) Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Εἶ- 25
 θήνατε τὴν ὁδὸν κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαίας ὁ
 προφήτης. Ὅσπερ ὁ κυρίως υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐχ ἕτερος
 cf. Jo i 1 λόγου τυγχάνων, χρήται λόγῳ, αὐτὸς γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος
 ἦν, ὁ πρὸς τὸν θεὸν, ὁ λόγος θεὸς, οὕτως Ἰωάννης ὁ
 ὑπηρετὴς ἐκείνου τοῦ λόγου, εἰ κυρίως ἀκούοιμεν τῆς γρα- 30
 φῆς, οὐχ ἕτερος ὧν φωνῆς, χρήται φωνῇ δεικνυούσῃ τὸν

1 καὶ] intra lin.

5 ante αὐτὸς om. ὁ

11 ἄρα] ἀρ' εἰ

14 ante λέγων ins. ἦ

20 πεμψασίῳ (sic)

λόγον. οὗτος δὴ συνιείς τὴν περὶ ἑαυτοῦ προφητείαν παρὰ
 τῷ Ἡσαΐα εἰρημένην φησὶν εἶναι φωνή, οὐχὶ βοῶσα ἐν τῇ
 ἐρήμῳ, ἀλλὰ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, τοῦ ἐστῶτος καὶ κε-
 κραγῶτος· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς μὲ καὶ πινέτω· Jo vii 37
 5 λέγοντος καὶ τό· Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε Lc iii 4 f.
 τὰς τρίβους αὐτοῦ. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν
 ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται πάντα τὰ σκολιὰ
 εἰς εὐθείαν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται πρὸς
 Μωσέα λέγεσθαι ὑπὸ θεοῦ· Ἴδου δέδωκά σε θεὸν Φαραῶ, Ex vii 1
 10 καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης· οὕτω
 νοητέον ἀνάλογόν τι τούτοις, εἰ καὶ μὴ πάντῃ ὅμοιον, εἶναι
 τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον θεὸν καὶ Ἰωάννην· φωνὴ γὰρ δεικτική cf. Jo i 1
 καὶ παραστατική ἐκείνου τοῦ λόγου ὁ Ἰωάννης ἦν. διόπερ
 πᾶν ἀρμόζοντως οὐκ ἄλλη κολάσει περιβάλλεται Ζα-
 15 χαρίας, εἰπὼν πρὸς τὸν ἄγγελον· Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; Lc i 18
 ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν
 ταῖς ἡμέραις αὐτῆς· ἢ τῇ στερήσει τῆς φωνῆς διὰ τὴν
 ἀπιστίαν τῆς γενέσεως τῆς φωνῆς, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ
 τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτόν· Ἴδου ἔσῃ σιωπῶν καὶ μὴ δυνά- Lc i 20
 20 μενος λαλήσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ
 ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πλησθήσονται εἰς τὸν
 καιρὸν αὐτῶν· οὗτος δὴ ὁ Ζαχαρίας, ὅτε Αἰτήσας πινακίδιον Lc i 63 f.
 ἔγραψε λέγων Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν
 πάντες, ἀπέληφε τὴν φωνήν· Ἀνεψύχθη γὰρ τὸ στόμα αὐτοῦ
 25 παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν
 θεόν.

18. Ὡσπερ δὲ διαλαμβάνοντες περὶ τοῦ τίνα τρόπον
 νοητέον λόγον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὰ παριστάμενα
 ἐδηλώσαμεν, οἷτως κατὰ τὴν ἀρμόζουσαν ἀκολουθίαν, ἐπεὶ
 30 ὁ Ἰωάννης ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος cf. Jo i 6
 119 παρὰ θεοῦ, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς, ἵνα πάντες
 πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ, νοητέον φωνὴν εἶναι μόνην χωρῆσαι
 κατ' ἀξίαν τὸν ἀπαγγελλόμενον λόγον δυναμένην τὸν Ἰω-
 ἀννην. καὶ μάλιστα τοῦτο συνήσομεν ἐὰν ὑπομνησθῶμεν

- Jo i 7 ὧν προπαραθέμεθα διηγουόμενοι τό· Ἴνα πάντες πιστεῦσωσι
 Mt xi 10 δι' αὐτοῦ· περὶ τοῦ· Οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται Ἰδοὺ ἐγὼ
 ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατα-
 σκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου. καλῶς δὲ καὶ τὸ
 cf. Jo i 23 μὴ εἶναι αὐτὸν τὴν φωνὴν λέγοντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ 5
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὁ μὲν γὰρ βοῶν τό· Εὐθύνατε τὴν
 ὁδὸν κυρίου, καὶ λέγει· ἐνδέχεται δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο λέγειν
 cf. Jo i 15 μὴ βοῶντα. βοᾷ δὲ καὶ κέκραγεν ἵνα καὶ οἱ μακρὰν τοῦ
 λέγοντος ἀκούσωσι καὶ οἱ βαρνήκοοι συνῶσι τοῦ μεγέθους
 τῶν λεγομένων, μετὰ μεγέθους ἀπαγγελλομένου φωνῆς, 10
 βοηθῶν τοῖς τε ἀφιστῶσι θεοῦ καὶ τοῖς τὸ δεξιὸν τῆς ἀκοῆς
 Jo vii 37 ἀπολωλεκόσιν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ
 ἔκραξε λέγων Ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.
 διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγε
 λέγων. διὰ τοῦτο καὶ κελεύει ὁ θεὸς τῷ Ἡσαΐα βοᾶν ἐν 15
 Is xl 6 τῇ φωνῇ λέγοντος Βόησον· κἀγὼ εἶπον Τί βοήσω; ἐάν δὲ
 μὴ παντελῶς ἢ νοητῇ τῶν εὐχομένων φωνῇ μεγάλη καὶ οὐ
 βραχεία, οὐδὲ ἂν αὐξήσωσι τὴν βοήν καὶ τὴν κραυγὴν ἀκούει
 Ex xiv 15 τῶν οὕτως εὐχομένων ὁ θεὸς, ὁ λέγων πρὸς Μωσέα· Τί
 βοᾶς πρὸς μέ; οὐκ αἰσθητῶς βεβοηκότα, οὐ γὰρ ἀναγέ- 20
 γραπται τοῦτο ἐν τῇ Ἐξόδῳ, μεγάλως δὲ τὴν ἀκουομένην
 μόνῳ θεῷ φωνὴν βεβοηκότα διὰ τῆς εὐχῆς. διὰ τοῦτο καὶ
 Ps lxxvi (lxxvii) 2 Δαβὶδ φησι· Φωνῇ μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα καὶ ἐπήκουσέ
 μου. χρεια δὲ τῆς φωνῆς τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἵνα
 καὶ ἡ ἐστερημένη θεοῦ ψυχὴ καὶ ἔρημος ἀληθείας, (τίς γὰρ 25
 ἄλλη χαλεπωτέρα ἐρημία ψυχῆς θεοῦ καὶ πάσης ἀρετῆς
 ἡρημωμένης;) διὰ τὸ ἔτι σκολιῶς πορεύεσθαι δεομένη
 διδασκαλίας, ἐπὶ τὸ εὐθύνειν τὴν ὁδὸν κυρίου παρακαλῆται.
 ἦντινα ὁδὸν εὐθύνει μὲν ὁ μηδαμῶς τὴν σκολιότητα τῆς τοῦ
 ὄψεως πορείας μιμούμενος, ὁ δὲ τούτῳ ἐναντίος διαστρέφει. 30
 διόπερ καὶ ἐπιπλήσεται ἅμα τοῖς ὁμοίοις ὁ τοιοῦτος διὰ
 Act xiii 10 τοῦ· Ἴνα τί διαστρέφετε τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας;

19. (11) Διχῶς δὲ ἡ ὁδὸς κυρίου εὐθύνεται, κατὰ τε τὸ θεωρητικόν, τρανούμενον ἐν ἀληθείᾳ ἀπαραμίκτως τοῦ ψεύδους, καὶ κατὰ τὸ πρακτικόν, μετὰ τὴν ὑγίη θεωρίαν τοῦ πρακτέου ἁρμονίου πράξεως ἀποδιδομένης τῷ περὶ τῶν
- 120 πρακτέων ὑγιεῖ λόγῳ. καὶ ἵνα ἀκριβέστερον τό· Εὐθύνετε Jo i 23 τὴν ὁδὸν κυρίου· νοήσωμεν, εὐκαιρον ἔσται παραθέσθαι τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰρημένον· Μὴ ἐκκλίνης μήτε δεξιὰ μήτε Pr iv 27 ἀριστερά· ὁ γὰρ ἐκκλίνων εἰς ὁποτέραν τὸ εὐθύνειν ἀπολώλεκεν, οὐκέτι ἐπισκοπῆς ἄξιος γινόμενος ὅταν παρεκ-
- 10 βαίῃ τὴν τῆς πορείας εὐθύτητα· ὅτι γὰρ δίκαιος ὁ κύριος Ps x (xi) 7 καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε καὶ εὐθύτητα εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. ὅπερ δὲ ὄρα φωτίζει· διὰ τοῦτο ὁ ἐπισκοπούμενος ἀντιλαμβανόμενος τῆς ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὠφελείας φησίν·
- 11 Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε. Ps iv 7
- 15 στῶμεν τοίνυν κατὰ τὰ ὑπὸ Ἱερεμίου εἰρημένα ἐπὶ ταῖς cf. Jer vi 16 ὁδοῖς, καὶ ἰδόντες ἐρωτήσωμεν τρίβους κυρίου αἰωνίους καὶ ἴδωμεν ποία ἔστιν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ πορευθῶμεν ἐν αὐτῇ, ὡς παρέστησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἠρώτησαν τὰς τοῦ κυρίου αἰωνίους τρίβους τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς προ-
- 20 φήτας, ὧν τὰ γράμματα ἐρωτήσαντες ὕστερον τῷ νενησθέναι αὐτὰ εἶδον τὴν ἀγαθὴν ὁδὸν, Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· καὶ ἐπορεύθησαν ἐν αὐτῇ. ἀγα- Jo xiv 6
- θη γὰρ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα πρὸς τὸν ἀγαθὸν πατέρα τὸν cf. Mt vii 13; xii 35 ἀγαθὸν ἄνθρωπον, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ προφέροντα
- 25 τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὸν ἀγαθὸν δούλον καὶ πιστόν. αὕτη δὲ cf. Mt xxv 21 ὁδὸς στενὴ μὲν, τῶν πολλῶν οὐ χωρούντων ὀδεύειν αὐτὴν καὶ μεγαλοσάρκων, ἀλλὰ καὶ τεθλιμμένη ὑπὸ τῶν βιαζομένων πορεύεσθαι δι' αὐτῆς ἔστιν ὁδὸς, ἐπεὶ οὐκ εἴρηται θλίβουσα ἀλλὰ τεθλιμμένη. θλίβει γὰρ ζῶσαν τὴν ὁδὸν
- 30 καὶ αἰσθομένην τῶν ιδιωμάτων τοῦ ὀδεύοντος ὁ μὴ ὑπο- cf. Ex iii 5 λυσάμενος τὰ ὑποδήματα ἐκ τῶν ποδῶν, μηδὲ γνησίως παραδεχόμενος ὅτι ὁ τόπος ἐν ᾧ ἔστηκεν, ἢ καὶ ὄν βαδίζει,

- γῆ ἁγία ἐστίν. ἀπάξει δὲ ἐπὶ τὴν ζωὴν ὄντα τὸν εἰπόντα·
 Jo xiv 6 Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή. ὁ γὰρ σωτήρ, εἰς ὃν πᾶσα ἐστὶν ἀρετὴ,
 ταῖς ἐπινοίαις πολὺς· διὰ τοῦτ' ἐστὶ τῷ μὲν μηδέπω φθά-
 σαντι ἐπὶ τὸ τέλος ἀλλ' ἔτι προκόπτοντι ὁδὸς, τῷ δ' ἤδη
 πᾶσαν νεκρότητα ἀποθεμένῳ ζωῇ. ταύτην τὴν ὁδὸν ὀδεύων 5
 cf. Mc vi 8 f. διδάσκεται μηδὲν αἶρειν εἰς αὐτὴν ἔχουσαν ἄρτους καὶ τὰ
 πρὸς ζωὴν, διὰ τὸ μηδὲν δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἐν αὐτῇ
 οὐδὲ βάρβδου χρήζων, καὶ ἐπεὶ ἁγία ἐστὶν οὐδ' ὑποδημάτων.
 Jo i 23 20. (12) Δύναται μέντοι γε τό· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος
 ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὸ ἐξῆς, ἴσον εἶναι τῷ Ἐγὼ εἰμι περὶ οὗ 10
 γέγραπται φωνὴ βοῶντος, ὡς βοῶντα εἶναι τὸν Ἰωάννην,
 καὶ τούτου τὴν φωνὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ βοῶν· Εὐθύνατε τὴν
 ὁδὸν κυρίου. δυσφημότερον δὲ ὁ Ἡρακλέων περὶ Ἰωάννου
 καὶ τῶν προφητῶν διαλαμβάνων φησὶν ὅτι Ὁ λόγος μὲν ὁ 121
 σωτήρ ἐστίν, φωνὴ δὲ ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἢ διὰ Ἰωάννου δια- 15
 νοουμένη, ἡ ἦχος δὲ πᾶσα προφητικὴ τάξις. λεκτέον δὲ
 i Co xiv 8 πρὸς αὐτὸν ὅτι ὡσπερ ἐὰν ἄδηλον σάλπιγγὲς φωνὴν δῶ οὐδεὶς
 cf. i Co xiii 1 f. παρασκευάζεται εἰς πόλεμον, καὶ ὁ χωρὶς ἀγάπης ἔχων
 γνώσιν μυστηρίων ἢ προφητείαν γέγονε χαλκὸς ἡχῶν ἢ
 κύμβαλον ἀλαλάζον, οὕτως εἰ μηδὲν ἐστὶν ἕτερον ἢ ἡχος ἢ 20
 προφητικὴ φωνή, πῶς ἀναπέμπων ἡμᾶς ἐπ' αὐτὴν ὁ σωτήρ
 Jo v 39 Ἐρευνᾶτε, φησὶ, τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς
 ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι καί·
 Jo v 46 Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ
 Mt xv 7 f. ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε· καί· Καλῶς ἐπροφήτευσεν περὶ ὑμῶν 25
 cf. Is xxxix 13 Ἡσαΐας, λέγων Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ; οὐκ
 οἶδα γὰρ εἰ τὸν ἄσχημον ἦχον παραδέξεται τις εὐλόγως ὑπὸ
 τοῦ σωτήρος ἐπαινεῖσθαι, ἢ ἔνεστι παρασκευάσασθαι ἀπὸ
 τῶν γραφῶν ὡς ἀπὸ φωνῆς σάλπιγγος, ἐφ' ἃς ἀναπεμπόμεθα,
 εἰς τὸν πρὸς τὰς ἀντικειμένας ἐνεργείας πόλεμον, ἀδύλου 30
 φωνῆς ἡχου τυχανούσης. τίνα δὲ τρόπον, εἰ μὴ ἀγάπην
 εἶχον οἱ προφήται καὶ διὰ τοῦτο χαλκὸς ἦσαν ἡχοῦντες ἢ
 κύμβαλον ἀλαλάζον, ἐπὶ τὸν ἦχον αὐτῶν, ὡς ἐκεῖνοι εἰλη-
 φασιν, ἀναπέμπει ὁ κύριος ὠφεληθησομένους; οὐκ οἶδα

5 ὃ ὅπως χωρὶς πάσης κατασκευῆς ἀποφαίνεται τὴν φωνὴν
 οἰκειοτέραν οὖσαν τῷ λόγῳ λόγον γίνεσθαι, ὡς καὶ τὴν
 γυναῖκα εἰς ἄνδρα μετατίθεσθαι. καὶ ὡς ἐξουσίαν ἔχων τοῦ
 δογματίζειν καὶ πιστεῖσθαι, καὶ προκόπτειν τῷ ἤχῳ φησὶν
 10 ἔσεσθαι τὴν εἰς φωνὴν μεταβολὴν, μαθητοῦ μὲν χώραν
 διδοῦς τῇ μεταβαλλούσῃ εἰς λόγον φωνῇ, δούλου δὲ τῇ ἀπὸ
 ἤχου εἰς φωνήν. καὶ εἰ μὲν ὅπως ποτὲ πιθανότητα ἔφερον
 ἐπὶ τῷ αὐτὰ κατασκευάσαι, κἂν ἠγωνισάμεθα περὶ τῆς
 15 τούτων ἀνατροπῆς· ἀρκεῖ δὲ εἰς ἀνατροπὴν ἢ ἀπαραμύθητος
 ἀπόφασις. ὅπερ δὲ ὑπερεθέμεθα ἐν τοῖς πρὸ τούτων
 ἐξετάσαι, πῶς κεκίνηται, νῦν φέρε διαλάβωμεν. ὁ μὲν γὰρ
 σωτήρ, κατὰ τὸν Ἡρακλέωνα, φησὶν αὐτὸν καὶ προφήτην cf. Mt xi 13f.
 καὶ Ἡλίαν, αὐτὸς δὲ ἐκάτερον τούτων ἀρνείται. καὶ προ-
 φῆτην μὲν καὶ Ἡλίαν ὁ σωτήρ ἐπὶ αὐτὸν λέγει, οὐκ αὐτὸν
 20 ἀλλὰ τὰ περὶ αὐτοῦ, φησὶ, διδάσκει· ὅταν δὲ μείζονα προ-
 φητῶν καὶ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, τότε αὐτὸν τὸν Ἰωάννην
 χαρακτηρίζει· αὐτὸς δὲ, φησὶ, περὶ ἑαυτοῦ ἐρωτώμενος cf. Lc vii 28;
Mt xi 11
 122 ἀποκρίνεται ὁ Ἰωάννης, οὐ τὰ περὶ αὐτόν. ὅσην δὲ βιά-
 σανον ἡμεῖς περὶ τούτων κατὰ τὸ δυνατόν πεποιήμεθα,
 20 οὐδὲν ἀπαραμύθητον ἐῶντες τῶν λεγομένων ὄρων, συγκρίναι
 τοῖς ὑπὸ Ἡρακλέωνος, ἅτε οὐκ ἐξουσίαν ἔχοντας τοῦ λέγειν
 ὁ βούλεται, ἀποφανθεῖσι. πῶς γὰρ ὅτι περὶ τῶν περὶ
 αὐτόν ἐστι τὸ Ἡλίαν αὐτὸν καὶ προφήτην εἶναι, καὶ περὶ
 αὐτοῦ τὸ φωνὴν αὐτὸν εἶναι βουώντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐδὲ
 25 κατὰ τὸ τυχὸν πειρᾶται ἀποδεικνύσαι· ἀλλὰ χρήται παρα-
 δείγματι, ὅτι τὰ περὶ αὐτὸν οἰοεὶ ἐνδύματα ἦν ἕτερα αὐτοῦ,
 καὶ οὐκ ἂν ἐρωτηθεῖς περὶ τῶν ἐνδυμάτων εἰ αὐτὸς εἶη τὰ
 ἐνδύματα, ἀπεκρίθη ἂν τὸ Ναί. πῶς γὰρ ἐνδύματα τὸ εἶναι
 τὸν Ἡλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι Ἰωάννου, οὐ πάνυ τι cf. Mt xi 14
 30 κατ' αὐτὸν θεωρῶ· τάχα καθ' ἡμᾶς, ὡς δεδυνήμεθα διη-
 γησαμένους τό· Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου· δυνα- Lc i 17
 μένου πως λέγεσθαι τοῦτο τὸ πνεῦμα Ἡλίου ἐνδύμα εἶναι
 τῆς Ἰωάννου ψυχῆς.

21. Θέλων δ' ἔτι παραστήσαι διὰ τί ἱερεῖς καὶ Λευῖται οἱ ἐπερωτῶντες ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων πεμφθέντες εἰσὶν, οὐ κακῶς μὲν λέγει τὸ Ὅτι τοῦτοι προσήκον ἦν περὶ τούτων πολυπραγμονεῖν καὶ πυνθάνεσθαι, τοῖς τῷ θεῷ προσκαρτεροῦσιν, οὐ πᾶν δὲ ἐξήρασμένως τὸ Ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς 5
 λευϊτικῆς φυλῆς ἦν, ὡσπερ προαποροῦντες ἡμεῖς ἐξήτασαμεν, ὅτι εἰ ἤδεισαν τὸν Ἰωάννην οἱ πεμφθέντες καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ, πῶς χάραν εἶχον πυνθάνεσθαι περὶ τοῦ εἰ
 αὐτὸς Ἠλίας ἐστίν; καὶ πάλιν ἐν τῷ περὶ τοῦ εἰ ὁ προφήτης εἰ σὺ; μὴδὲν ἐξαίρετον οἴομενος σημαίνεσθαι κατὰ 10
 τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, λέγει ὅτι Ἐπηρώτησαν εἰ προφήτης εἶη τὸ κοινότερον βουλόμενοι μαθεῖν. ἔτι δὲ οὐ μόνος Ἡρακλέων, ἀλλ' ὅσον ἐπ' ἐμῇ ἱστορίᾳ καὶ πάντες οἱ ἑτεροδοξοί, εὐτελῆ ἀμφιβολίαν διαστείλασθαι μὴ δεδυνήμενοι, μείζονα Ἠλίον καὶ πάντων τῶν προφητῶν τὸν 15
 Ἰωάννην ὑπειλήφασιν διὰ τὸ· Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐδεὶς ἐστίν· οὐχ ὀρώντες ὅτι ἀληθὲς τὸ· Οὐδεὶς μείζων Ἰωάννου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν· διχῶς γίνεται, οὐ μόνον τῷ αὐτὸν εἶναι πάντων μείζονα, ἀλλὰ καὶ τῷ ἴσους αὐτῷ εἶναι τινας· ἀληθὲς γὰρ, ἴσους ὄντων αὐτῷ πολλῶν 20
 προφητῶν, κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ χάριν τὸ μὴδένα τούτου μείζονα εἶναι. οἶεται δὲ κατασκευάζεσθαι τὸ 123
 Μείζονα τῷ προφητεύεσθαι ὑπὸ Ἡσαίου, ὡς μὴδενὸς ταύτης τῆς τιμῆς ἠξιωμένου ὑπὸ θεοῦ τῶν πώποτε προφητευσάντων. ἀληθῶς δ' ὡς καταφρονῶν τῆς παλαιᾶς χρηματι- 25
 ζούσης διαθήκης καὶ μὴ τηρήσας καὶ αὐτὸν Ἠλίαν προφητεύομενον τοῦτ' ἀπετόλμησεν εἰπεῖν· καὶ γὰρ Ἠλίας προφητεύεται ὑπὸ Μαλαχίου λέγοντος· Ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν. καὶ Ἰωσίας δὲ, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν 30
 ἀνέγνωμεν, προφητεύεται ὀνομαστὶ ὑπὸ τοῦ ἐληλυθότος ἐξ

cf. Jo i 21

Lc vii 28;
cf. Mt xi 11

cf. Ro xii 6

Mal iv 4 f.
(iii 22 f.)

1 Θέλων δ' ἔτι] θέλοντες 2 πεμφθέντες] hic male laesus
 est codex, videtur autem plus x litt. habuisse. Cod. Ven. οἱ
 πεμφθέντες 3 λέγοι 22 post δέ] ins. τὸ 23 post
 Μείζονα ins. εἶναι in mg. ut videtur τῷ] om.

Ἰουδα προφήτου λέγοντος, παρόντος καὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ, Θουσιαστήριον, τάδε λέγει κύριος Ἰδοὺ υἱὸς τίκτεται τῷ ³ Reg xiii 2
 Δαβίδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ. φασὶ δέ τινες καὶ τὸν
 Σαμψὼν ὑπὸ τοῦ Ἰακῶβ προφητεύεσθαι λέγοντος· Δὲν ^{Ge} xlix 16

5 κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ·
 ἐπεὶ ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Δὲν γενόμενος ὁ Σαμψὼν ἔκρινε
 τὸν Ἰσραήλ. καὶ ταῦτα δὲ εἰς ἔλεγχον τῆς προπετείας
 τοῦ ἀποφηναμένου μηδένα πλὴν Ἰωάννου προφητεύεσθαι
 εἰρήσθω, ταῦτα εἰρηκότος ἐν τῷ θέλειν αὐτὸν διηγείσθαι
 10 τί τό· Ἐγὼ φωνῆ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. ^{Jo} i 23

22. (13) Καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρι- ^{Jo} i 24 f.
 σαίτων. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ εἶπαν αὐτῷ Τί οὖν
 βαπτίζεις εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἠλίας οὐδὲ ὁ
 προφήτης; Οἱ μὲν ἀπὸ Ἱεροσολύμων πέμψαντες τοὺς
 15 ἐρωτήσοντας τὸν Ἰωάννην ἱερεῖς καὶ Λευῖτας μαθόντες ὅστις
 τε οὐκ ἦν ὁ Ἰωάννης καὶ ὃς ἦν, σεμνοπρεπέστατα ἠσυχά-
 ζουσιν, οἰονεὶ συγκατατιθέμενοι διὰ τῆς σιωπῆς καὶ ἐμφαί-
 νοντες τὸ παραδέχεσθαι τὰ εἰρημένα, ὅτι ἀρμόζει τῇ τοῦ
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῇ εἰς τὸ εὐθύνειν τὴν ὁδὸν κυρίου
 20 τὸ βαπτίζειν. οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἅτε κατὰ τὸ ὄνομα ὄντες
 διηρημένοι τινὲς καὶ στασιῶδεις, τὸ μὴ ὁμονοεῖν παριστᾶσι
 τοῖς ἐν τῇ μητροπόλει Ἰουδαίοις καὶ τοῖς λειτουργοῖς τῆς
 τοῦ θεοῦ θεραπείας, ἱερεῦσι καὶ Λευῖταις, διὰ τοῦ ἀπο-
 στεῖλαι οἰονεὶ ἐπιπληκτικῶς καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς κωλυ-
 25 τικῶς τοῦ βαπτίζειν τοὺς ἐρωτήσοντας· Τί οὖν βαπτίζεις ^{Jo} i 25
 εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἠλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; καὶ
 τάχα εἰ συγκλώσαιμεν εἰς ἓν σωματοποιούντες τὰ ἐν τοῖς
 εὐαγγελίοις γεγραμμένα, εἶπομεν ἂν νῦν μὲν αὐτοὺς ταῦτα
 εἰρηκέναι ὕστερον δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτοὺς ἐπιδεδωκότας τῷ
 124 βαπτίσασθαι ἀκρόονα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τό· Γεννήματα ^{Le} iii 7 f.
 ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ^{cf. Mt} iii 7 f.

7 προπετείας] coniec. Ruæus; MS. προφητείας ^{οἱ} 11 ἀπεσταλ-
 μένοι (sic)

ὀρήγῃς; ποιήσατε οὖν ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας. ταῦτα γὰρ ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ εἶρηται παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἰδόντος πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, δηλονότι οὐκ ἔχοντας καρποὺς μετανοίας καὶ φαρισαϊκῶς ἀλαζονευομένους ἐν ἑαυτοῖς ἐπὶ τῷ Ἄβραάμ 5 ὡς πατρί· διόπερ ἐπιπλήσονται ὑπὸ τοῦ τὸν ζῆλον Ἡλίου κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγίου πνεύματος ἔχοντος Ἰωάννου. ἐπιπληκτικὸς γὰρ λόγος ὁ Μὴ δόξῃτε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἄβραάμ· καὶ διδασκαλικὸς ὁ περὶ τοῦ καὶ τοὺς διὰ τὴν λιθίνην καρδίαν ἀπίστους λίθους ὀνομα- 10 ζομένους δυνάμει θεοῦ μεταβαλεῖν οἷους τε εἶναι ἀπὸ λίθων εἰς τέκνα Ἄβραάμ, ἐπεὶ γεγόνασιν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ προφήτου, μὴ φεύγοντες τὴν θείαν αὐτοῦ ὄψιν· διόπερ τό· Λέγω ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἄβραάμ· ὑπ' αὐτοῦ λέγεται. καὶ ἐπεὶ μὴ ποιή- 15 σαντες καρπὸν ἀξίον τῆς μετανοίας ἐρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἀρμονιώτατα πρὸς αὐτοὺς λέγεται τό· Ἦδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κείται· πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλεται· οἷονεὶ γὰρ ἄντικρὺς φησι πρὸς αὐτοὺς Ἐπεὶ ἐληλύθατε ἐπὶ τὸ 20 βάπτισμα μὴ ποιήσαντες καρπὸν μετανοίας, δένδρον ἐστὲ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκοπησόμενον ἀπὸ τῆς ὀξυτάτης καὶ εὐτονωτάτης ἀξίνης τοῦ ζῶντος λόγου καὶ ἐνεργοῦς καὶ τομωτέρου ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον.

23. Παρέστησε δὲ τὸν τῶν Φαρισαίων περὶ αὐτῶν 25 λόγον καὶ ὁ Λουκᾶς διὰ τοῦ· Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἰς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. καὶ ὁ Φαρισαῖος σταθεῖς ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν προσήχετο· Ὁ θεὸς, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἀδικοὶ, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς 30 οὗτος ὁ τελώνης· ὅτε διὰ τούτους τοὺς λόγους ὁ τελώνης μᾶλλον αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον καταβαίνει δειδικαιωμένος, καὶ

17 αὐτοῖς] τοὺς (sic) 25 τὸν] τὸ αὐτῶν λόγον] αὐτο-
 λόγων

ἐπιλέγεται πάντα τὸν ὑψοῦντα ἑαυτὸν ταπεινοῦσθαι. ὡς cf. Lc xviii
 ὑποκριταὶ τοίνυν, κατὰ τοὺς τοῦ σωτῆρος πρὸς αὐτοὺς ἐλεγ-¹⁴
 κτικούς λόγους, ἔρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, οὐ λανθάνοντες
 τὸν βαπτίζοντα, ἐτι ἔχοντες τῶν ἐχιδνῶν ἰὸν ὑπὸ τὰς γλῶσ-
 5 σας αὐτῶν καὶ τὸν τῶν ἀσπίδων Ἰὸς γὰρ ἀσπίδων ὑπὸ Ps xiii (xiv)
 τὰ χεῖλη αὐτῶν. ἀληθῶς τε θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοί-³
 ωσιν τοῦ ὄφews ἦν ἐμφαινόμενος καὶ διὰ τῆς πικρᾶς ταύτης
 125 ἐρωτήσεως τῆς· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς Jo i 25
 οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; πρὸς οὓς εἶπομ' ἂν ὡς
 10 Χριστοῦ καὶ Ἡλίου καὶ τοῦ προφήτου βαπτίζόντων, τῆς δὲ
 ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῆς τοῦ βοῶντος ταύτην τὴν ἐξουσίαν μὴ
 εἰληφύϊας, Ὡ οὗτοι, ἀπηνῶς πυνθάνεσθε τοῦ ἀπεσταλ- cf. Mc i 2
 μένου ἀγγέλου πρὸ προσώπου Χριστοῦ κατασκευάσαι τὴν
 ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον αὐτοῦ
 15 ἀγνοοῦντες μυστήρια· ὁ γὰρ χριστὸς, Ἰησοῦς ὢν κἂν μὴ
 βούλησθε, αὐτὸς οὐκ ἐβάπτισεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Jo iv 2
 αὐτὸς ὢν ὁ προφήτης. πόθεν δὲ ὑμῖν πεπίστευται Ἡλίαν
 βαπτίσειν τὸν ἐλευσόμενον, οὐδὲ τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου
 20 ξύλα κατὰ τοὺς τοῦ Ἀχαὰβ χρόνους δεόμενα λουτροῦ ἵνα
 ἐκκαυθῆ, ἐπιφανέντος ἐν πυρὶ τοῦ κυρίου, βαπτίσαντα;
 ἐπικελεύεται γὰρ τοῖς ἱερεῦσι τοῦτο ποιῆσαι οὐ μόνον ἄπαξ,
 λέγει γάρ· Δευτερώσατε· ὅτε καὶ ἐδευτέρωσαν, καί· Τρισ-³ Reg xviii
 σώσατε· ὅτε καὶ ἐτρίσσωσαν. ὁ τοίνυν μὴ αὐτὸς βαπτίσας³⁴
 25 ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου λεγόμενα ἐπιδημήσας βαπτίζειν ἔμελλε;
 Χριστὸς οὖν ἐν ὕδατι οὐ βαπτίζει, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·
 ἑαυτῷ δὲ τηρεῖ τὸ ἀγίῳ πνεύματι βαπτίζειν καὶ πυρὶ.
 παραδεξάμενος δὲ ὁ Ἡρακλέων τὸν τῶν Φαρισαίων λόγον,
 ὡς ὑγῶς εἰρημένον περὶ τοῦ ὀφείλεισθαι τὸ βαπτίζειν
 30 Χριστῷ καὶ Ἡλίᾳ καὶ παντὶ προφήτῃ, αὐταῖς λέξεν· φησιν
 Οἷς μόνοις ὀφείλεται τὸ βαπτίζειν, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων
 μὲν ἡμῖν ἑναγχος ἐλεγχόμενος, μάλιστα δὲ ὅτι κοινότερον

20 βαπτίσαντος
 32 ὅτι] ὅτε

21 ἐπελεύσεται

27 ὦ (sic)

cf. Mal iv
 4 ff.
 cf. Mt iii 11;
 Lc iii 16

τὸν προφήτην νεώηκε· οὐ γὰρ ἔχει δάξαι τινα τῶν προφητῶν βαπτίσαντα. οὐκ ἀπιθάνως δέ φησι πυνθάνεσθαι τοὺς Φαρισαίους κατὰ τὴν αὐτῶν πανουργίαν, οὐχὶ ὡς μαθεῖν θέλοντας.

24. (14) Ἐπεὶ δὲ ἀναγκαῖον ἡμῖν φαίνεται παρατιθέ-
 ναι τὰς ὁμοίας τῶν εὐαγγελίων λέξεις τοῖς ἐν χερσὶ βῆτοῖς,
 καὶ τοῦτο καθ' ἕκαστον μέχρι τέλους ποιεῖν ὑπὲρ τοῦ τὰ
 μὲν συγκρούειν δοκοῦντα ἀποδείκνυσθαι σύμφωνα, τὰ δ'
 ὁμοίως ἔχοντα ἕκαστον κατ' ἰδίαν σαφηνίζεσθαι, φέρε τοῦτο
 καὶ ἐνταῦθα ποιήσωμεν. τὸ γὰρ Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ 10
 ἐρήμῳ Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου· παρὰ μὲν τῷ μαθητῇ τῷ
 Ἰωάννῃ ἐκ προσώπου τοῦ βαπτιστοῦ λέγεται· παρὰ δὲ τῷ
 Μάρκῳ ὡς ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν
 Ἡσαίου γραφὴν ἀναγράφεται οὕτως· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγ-
 γελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαίᾳ τῷ 15
 προφήτῃ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου· Φωνὴ
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας
 ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. οὐ κείται μένοι γε ἐν τῷ 126
 προφήτῃ Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου, ὅπερ παρέθετο ὁ 20
 Ἰωάννης. μήποτ' οὖν ὁ Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος τό· Ἐτοι-
 μάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ
 θεοῦ ἡμῶν· ἀνέγραψεν· Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου· ὃ τι
 ὁ Μάρκος δύο προφητείας ἐν διαφόροις εἰρημένας τόποις
 ὑπὸ δύο προφητῶν εἰς ἓν συνάγων πεποίηκε· Καθὼς γέ- 25
 γραπται ἐν τῷ Ἡσαίᾳ τῷ προφήτῃ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω
 τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει
 τὴν ὁδὸν σου. φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἐτοιμάσατε
 τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. τὸ
 μὲν γὰρ· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· μετὰ τὴν περὶ τοῦ 30
 Ἐζεκιίου ἱστορίαν ἀναστάντος ἐκ τῆς νόσου εὐθὺς ἀνα-
 γράφεται, τὸ δὲ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου

8 συγκρούειν 9 ὁμοίως] ὁμοῦ ὡς 21 Ἰωάννης] Μάρκος
 28 om. ἐρήμῳ, sed add. extra lin.

πρὸ προσώπου σου ὑπὸ Μαλαχίου. ὅπερ δὲ ἐποίησεν
 Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος ὃ παρέθετο ῥητὸν, τοῦτο ἐπ' ἄλλης
 λέξεως ὁ Μάρκος καὶ αὐτὸς ἐνέφησεν· ὁ μὲν γὰρ προφήτης
 φησὶν· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς ^{Is xl 3}
 5 τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ὁ δὲ Μάρκος· Ἐτοιμάσατε τὴν ^{Mci 3}
 ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. τὴν δ'
 ὁμοίαν ἐπιτομὴν πεποιήται καὶ ἐπὶ τοῦ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο- ^{Mci 2}
 στείλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατα-
 σκευάσει τὴν ὁδὸν σου. οὐ παρέθετο γὰρ τὸ προκείμενον
 10 τὸ Ἐμπροσθέν μου.

25. Ἐτι ἐπὶ τὸ Ἄπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρι- ^{Jo i 24}
 σαίων, καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· ἐξετάζοντες ἡμεῖς προετάξαμεν
 τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, ὡς σεσιωπημένην παρὰ τῷ
 Ματθαίῳ, τοῦ ἀναγεγραμμένου γεγονέναι παρὰ τῷ Ματθαίῳ,
 15 ὅτι Ἰδὼν ὁ Ἰωάννης πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδου- ^{Mt iii 7}
 καίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα εἶπεν αὐτοῖς Γεννήματα
 ἐχιδνῶν, καὶ τὰ ἐξῆς· ἀκόλουθον γάρ ἐστι πρῶτον πυθέσθαι,
 εἶτ' ἐληλυθέναι. καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι ὁ μὲν Ματ-
 θαῖος ἐκπορευομένους πρὸς τὸν Ἰωάννην τὰ Ἱεροσόλυμα ^{Mt iii 5f.}
 20 καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ πᾶσαν τὴν περιχώρον τοῦ
 Ἰορδάνου ἐπὶ τῷ βαπτίσασθαι ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ποταμῷ,
 ἐξομολογουμένους ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, οὐδένα λόγον
 ἐπιπληκτικὸν καὶ ἐλεγκτικὸν φησιν ἀκηκοῦναι ἀπὸ τοῦ
 βαπτιστοῦ, μόνους δὲ τοὺς ἑοραμένους πολλοὺς τῶν Φαρι-
 25 σαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐληλυθότας ἀκηκοῦναι τὸ Γεννή-
 ματα ἐχιδνῶν, καὶ τὰ ἐξῆς· ὁ δὲ Μάρκος οὐδὲν φησιν ἐπι-
 πληκτικὸν εἰρηῆσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῖς ἐληλυθόσιν,
 οὓσι πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱεροσολυμίταις πᾶσι, καὶ βα-
 127 πτιζομένοις ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῳ καὶ ἐξομολογουμένοις
 30 τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀκολούθως τῷ μηδὲ ὀνομακεῖναι τοὺς
 Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον
 ἡμᾶς παραθέσθαι, ὅτι ἀμφότεροι μὲν, ὃ τε Ματθαῖος καὶ ^{Mt iii 5f.}
^{Mci 5}

11 Ἐτι] ὅτι

15 τῶν] τὸν

29 καὶ] ἦν

ὁ Μάρκος, ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν φασὶ
 βαπτίζεσθαι πᾶσαν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν
 καὶ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ἢ πᾶσαν τὴν
 Ἰουδαίαν χώραν καὶ τοὺς Ἱεροσολυμίτας πάντας· ὁ δὲ
 cf. Mt iii 7 Ματθαῖος εἰσάγει μὲν ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα τοὺς 5
 Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, οὐ μὴν ἐξομολογουμένους τὰς
 ἁμαρτίας αὐτῶν· διόπερ εἰκὸς καὶ τοῦτο εὐλογον εἶναι
 αἴτιον τοῦ ἀκηκοέναι αὐτοὺς Γεννήματα ἐχιδνῶν.

26. Μὴ ὑπολάβῃς δ' ἡμᾶς καὶ ἀκαίρως τὰ ἀπὸ τῶν
 ἐτέρων εὐαγγελίων παρατεθεῖσθαι, τὰ ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων 10
 ἐκ τῶν Φαρισαίων καὶ ἐρωτησάντων τὸν Ἰωάννην ἐξετά-
 ζοντας· εἰ γὰρ καλῶς ἐφηρμόσαμεν τὴν τῶν Φαρισαίων
 πεῦσιν, ἀναγεγραμμένην παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ, τῷ
 βαπτισμῷ αὐτῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ κειμένῳ, ἀκόλουθον
 ἦν ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺς τόπους καὶ παραθέσθαι τὰ εὔρε- 15
 θέντα παρατηρήματα· ὁμοίως δὲ τῷ Μάρκῳ καὶ ὁ Λουκᾶς
 τοῦ· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· μέμνηται ἀπὸ ἰδίου
 προσώπου οὕτως· Ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν
 Λc iii 2 ff. Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν περίχωρον
 τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν 20
 ἁμαρτιῶν, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἠσαΐου τοῦ
 Is xl 3—6 προφήτου· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἐτοιμάσατε τὴν
 ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ· προσέθηκε
 δὲ ὁ Λουκᾶς καὶ τὰ ἐξῆς τῆς προφητείας· Πᾶσα φάραγξ
 πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, 25
 καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείας καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς
 λείας· καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· ὁμοίως
 τῷ Μάρκῳ ἀναγράφας τό· Εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους
 αὐτοῦ, ἐπιτεμνόμενος, ὡς προειρήκαμεν, τό· Εὐθείας ποιεῖτε
 τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ἀντὶ δὲ τοῦ· Καὶ ἔσται πάντα 30
 σκολιὰ εἰς εὐθείας· χωρὶς τοῦ Πάντα τὴν λέξιν ἔθηκε,
 μετὰ τοῦ ἀντὶ ἐνικίου τοῦ Εἰς εὐθείαν πεποιηκέναι πλη-

θνητικὸν Εὐθείας. ἔτι δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ· Ἡ τραχεῖα εἰς πεδιά· ἐποίησε· Καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας· παραλιπών τε· Καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα κυρίου· παρέθετο τὸ ἐξῆς, τό· Καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. *χρησιμοι*
 5 δὲ αἱ παρατηρήσεις πρὸς ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἐπιτέμενσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς τὰ προφητικά.

27. Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι τὸ Γεννήματα
 128 ἐχιδνῶν καὶ τὰ ἐξῆς ὁ μὲν Ματθαῖος τοῖς Φαρισαίοις καὶ
 Σαδδουκαίοις ἐρχομένοις ἐπὶ τὸ βάπτισμα εἰρῆσθαί φησιν,
 10 ἑτέροις οὖσιν παρὰ τοὺς ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας
 αὐτῶν καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἀκούοντας· ὁ δὲ Λουκᾶς τοῖς
 ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ταῦτ' εἰρῆσθαι
 ἀναγράφει, οὐ ποιήσας δύο τάγματα βαπτιζομένων, ὅπερ
 παρὰ τῷ Ματθαίῳ εὔρομεν. εἰκότως δὲ καὶ οὗτος, ἐπεὶ οἱ
 15 ὄχλοι οὐκ ἐν ἐπαίνῳ τάσσονται, ὡς τοῖς τηροῦσι σαφές
 ἔσται, τοῖς ὄχλοις εἰσάγει λέγοντα τὸν βαπτιστὴν τὸ
 Γεννήματα ἐχιδνῶν καὶ τὰ ἐξῆς. ἔτι δὲ πρὸς μὲν τοὺς
 Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους Ποιήσατε εἰρηται ἐνικῶς *Mt iii 8*
 καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας· πρὸς δὲ τοὺς ὄχλους πλη-
 20 θνητικῶς ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας. τάχα γὰρ οἱ μὲν
 Φαρισαῖοι τὸν ἐξαίρετον ἀπαιτοῦνται καρπὸν μετανοίας,
 οὐκ ἄλλον ὄντα τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, οἱ δὲ
 ὄχλοι, οὐδὲ ἀρχὴν ἔχοντες ἀγαθῶν, πάντας ἀπαιτοῦνται
 τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας· διόπερ πρὸς αὐτοὺς τὸ πλη-
 25 θνητικὸν εἰρηται. λέγεται πρὸς τούτοις τοῖς Φαρισαίοις·
 Μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. *Mt iii 9*
 οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι νῦν ἀρχὴν ἔχουσι, δοκοῦντες εἰσάγεσθαι
 εἰς τὸν θεῖον λόγον, τοῦ προσιέναι τῇ ἀληθείᾳ· διόπερ
 ἄρχονται λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. *cf. Le iii 8*
 30 οἱ δὲ Φαρισαῖοι οὐκ ἄρχονται, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τοῦτο
 δοξάζουσι. πλὴν ἐκάτεροι τοὺς προειρημένους λίθους δει-
 κνυμένους ἀκούουσιν δύνασθαι ἐγερθῆναι τέκνα τῷ Ἀβραάμ,
 ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας καὶ νεκρότητος ἀναστησομένους.

28. Παρατήρει δὲ ὅτι τοῖς μὲν Φαρισαίοις, κατὰ τὸ εἶρη-
 μένον ἐν τῷ προφήτῃ· Ἐφάγετε καρπὸν ψευδῆ· ἔχουσι μὲν
 καρπὸν ψευδῆ, λέγεται· Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν
 καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, τοῖς δὲ ὄχλοις,
 οὐδ' ὅλως καρποφοροῦσι, τό· Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν 5
 καρπὸν ἐκκόπτεται. τὸ μὲν γὰρ μὴ ἔχον καρπὸν οὐδὲ καλὸν
 ἔχει καρπὸν· διόπερ ἐκκοπῆς ἐστὶν ἄξιον. τὸ δὲ ἔχον
 καρπὸν οὐ πάντως καλὸν ἔχει καρπὸν· διόπερ καὶ αὐτὸς
 εὐλόγως ὑπὸ τῆς ἀξίνης καταβάλλεται. ἐὰν δὲ ἀκριβέ-
 στερον ἐρευνήσωμεν τὰ περὶ τοὺς καρποὺς, εὐρήσωμεν ὅτι 10
 ἀμήχανον τὸ ἄρτι τοῦ γεωργεῖσθαι ἀρχόμενον, κἂν καρπο-
 φορῆ, τοὺς πρώτους ἐνεγκεῖν καρποὺς καλοῦς. ἀγαπᾶ δὲ
 ὁ γεωργὸς πρῶτον τὸ ἐνεγκεῖν αὐτὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας
 καρποὺς τῷ ἀρχομένῳ γεωργίας, ὕστερον ὀδῶ διὰ τῶν πρε-
 πόντων γεωργικῆ καθαρσίῳ μετὰ τοὺς ὁποίους δήποτε 129
 καρποὺς ληψόμενος καὶ καρποὺς καλοῦς· καὶ ὁ νόμος δὲ
 ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ ἡμῶν μαρτυρεῖ, λέγων δεῖν τὸν φυτεῖοντα
 τρία ἔτη ποιεῖν ἀπερικάθαρτον ἐῶντα τὸ πεφυτευμένον,
 οὐκ ἐσθιομένων αὐτοῦ τῶν καρπῶν· Τρία γὰρ, φησὶν, ἔτη
 ὑμῖν ὁ καρπὸς ἀπερικάθαρτος οὐ βρωθήσεται, τῷ δὲ τετάρτῳ 20
 ἔτει ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ. εὐλόγως
 τοίνυν πρὸς τοὺς ὄχλους χωρὶς τῆς τοῦ Καλοῦ προσθήκης
 λέγεται· Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν ἐκκόπτεται
 καὶ εἰς πῦρ βάλλεται· καὶ τὸ ἐπὶ πλεῖον δὲ φέρον καρπὸν
 ὅμοιον τῇ ἀρχῇ, δένδρον τυγχάνον μὴ ποιῶν καρπὸν καλόν, 25
 ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, ἐὰν ἐνστάσης τῆς μετὰ
 τὴν τριάδα εἰσαγωγῆς ἐν τῇ τετράδι γενομένης μὴ ποιῆ
 καρπὸν ἅγιον, αἰνετὸν τῷ κυρίῳ. ταῦτα δὲ πάντα εἰ καὶ
 μετὰ παρεκβάσεως ἡμῖν εἰρηθῆσαι δοκεῖ παρατιθεμένοις καὶ
 τὰ ἀπὸ τῶν λοιπῶν εὐαγγελίων, οὐκ ἄκαιρα δὲ ἐμοὶ φαί- 30
 νεται οὐδὲ ἀλλότρια τῆς ἐνεστηκείας σκέψεως. Φαρισαῖοι
 γὰρ ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν Ἰωάννην μετὰ τοὺς ἀπὸ

10 εὐρίσωμεν 13 αὐτὸ τοῦς] αὐτοὺς pr. man.

17 φη-

τεύοντα

19 οὐ καὶ σθιομένων

27 γενόμενος

Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας πεμφθέντας ἐρωτῆσαι αὐτὸν ὅστις εἶη, ἐξετάζοντες· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ Jo i 25 οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; καὶ ἐξετάσαντες ἐνταῦθα, ἐξῆς παραγινόμενοι βαπτισόμενοι, ὡς ὁ cf. Mt iii 7

5 Ματθαῖος ἀναγράφει, ἀκούουσι δὲ τὰ ἀρμόζοντα αὐτῶν τῇ ἀλαζονείᾳ καὶ ὑποκρίσει. ἐπεὶ δὲ ὁμοία ἦν τὰ τούτοις εἰρημένα τοῖς λεγομένοις πρὸς τοὺς ὄχλους, ἐχρῆν τὴν τῶν ῥητῶν σύγκρισιν καὶ σαφήνειαν ποιήσασθαι ὧν γινομένων πλείονα ἀπήτησεν ἡμᾶς ἢ ἀκολουθία θεωρηῆσαι. ἔτι δὲ καὶ

10 ταῦτα τοῖς εἰρημένοις δεόντως προσθήσομεν· δύο τάγματα πεμπόντων παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἀναγέγραπται, ἐν μὲν Ἰουδαίων τῶν ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀποστελλόντων ἱερεῖς καὶ Λευίτας, ἕτερον δὲ Φαρισαίων ἐπαπορούντων διὰ τί βαπτίζει. καὶ ἀποδεδώκαμεν ὅτι μετὰ τὴν πεύσιν οἱ Φαρισαῖοι παρα-

15 γίνονται βαπτισόμενοι. μήποτ' οὖν πρὸ τούτων οἱ πρὸ τούτων ἀποστειλαντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι παραδεξάμενοι τοὺς Ἰωάννου λόγους, ἅτε πρότεροι τῶν Φαρισαίων πέμψαντες, καὶ πρότεροι ἔρχονται. Ἱεροσόλυμα γὰρ, πᾶσα cf. Mt iii 5 Ἰουδαία καὶ ἀκολουθῶς πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου

20 ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἢ ὡς ὁ Μάρκος φησίν·

130 Ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Mc i 5 Ἱεροσολυμίται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

25 οὔτε μέντοι Ματθαῖος τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, πρὸς οὓς λέγεται Γεννήματα ἐχιδνῶν, οὔτε Λουκᾶς τοὺς ὄχλους τὴν αὐτὴν ἐπίπληξιν ἀκούοντας εἰσάγουσιν ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

29. Ἄξιον δὲ ἐπαπορῆσαι πῶς πάσης τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως καὶ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ πάσης τῆς περιχώρου τοῦ Ἰορδάνου βαπτιζομένων ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου ὁ σωτῆρ φησιν· Ἐλήλυθεν ὁ Ἰωάννης ὁ βα- Mt xi 18

9 ἀπήτησεν 15 βαπτισόμενοι 17 τοὺς] τοῦ pr. man.
21 Μάρκος] Λουκᾶς 30 om. καὶ—Ἰουδαίας, sed add. in mg.

- πτιστῆς μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγετε Δαιμόνιον ἔχει·
 Mt xxi 23 ff. καὶ πρὸς τοὺς πυθομένους· Ἐν ποία ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς;
 λέγει· Καὶ γὰρ ἐρωτήσω ὑμᾶς ἓνα λόγον, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι,
 καὶ γὰρ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποία ἐξουσία ταῦτα ποιῶ· Τὸ βάπτισμα
 τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ὅτε καὶ 5
 διαλογιζόμενοί φασιν· Ἐὰν εἴπωμεν Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ Διὰ
 τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; λύεται δὲ τὸ ἀπορηθὲν οὕτως·
 cf. Mt iii 7 Φαρισαῖοι, ὡς προτετηρήκαμεν, οἱ ἀκούσαντες Γεννήματα
 ἐχιδῶν, οὐ πεπιστευκότες αὐτῷ παραγίνονται ἐπὶ τὸ βά-
 πτισμα, εἰκὸς ὅτι τὸν ὄχλον φοβούμενοι καὶ κατὰ τὴν πρὸς 10
 ἐκείνους ὑπόκρισιν ἀξιοῦντες λούσασθαι, ἵνα μὴ δοκοῖεν
 ἐναντιοῦσθαι τοῖς τοιούτοις. φρονοῦντες γοῦν αὐτὸν ἀπ'
 cf. Lc xx 6 ὄχλου, μήποτε λιθασθῶσιν, φοβοῦνται ὅπερ ὑπολαμβάνου-
 νουσιν εἰπεῖν· ὥστε οὐκ ἐναντιοῦται ὑπὸ τοῦ σωτήρος 15
 εἰρημένα πρὸς τοὺς Φαρισαίους τοῖς ἀναγεγραμμένους ἐν
 cf. Lc vii 33; xi 15 βαπτισαμένων. τοῦ θράσους δὲ τῶν Φαρισαίων ἦν δαι-
 μόνιον ἔχειν λέγειν τὸν Ἰωάννην, καὶ ἐν Βεελζεβούλ τῷ
 ἄρχοντι τῶν δαιμονίων τὰς δυνάμεις φάσκειν τὸν Ἰησοῦν 20
 πεποιηκέναι.
- Jo i 26 f. 30. (15) Ἀπεκρίνατο αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων
 Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι μέσος ἡμῶν ἔστηκεν ὃν
 ἡμεῖς οὐκ οἶδατε, ὅπως μοι ἐρχόμενος, οὐκ οὐκ εἰμί
 ἐγὼ ἄξιός ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμᾶντα τοῦ ὑποδή- 25
 ματος. Ὁ μὲν Ἡρακλέων οἶεται ὅτι ἀποκρίνεται ὁ Ἰωάννης
 τοῖς ἐκ τῶν Φαρισαίων πεμφθεῖσιν, οὐ πρὸς ὃ ἐκείνοι ἐπη-
 ρώτων, ἀλλ' ὃ αὐτὸς ἐβούλετο, ἑαυτὸν λανθάνων ὅτι κατη-
 γορεῖ τοῦ προφήτου ἀμαθίας, εἶγε ἄλλο ἐρωτώμενος περὶ
 ἄλλου ἀποκρίνεται· χρηὴ γὰρ καὶ τοῦτο φυλάττεσθαι ὡς 30
 ἐν κοινολογίᾳ ἀμάρτημα τυγχάνον. ἡμεῖς δὲ φαμεν ὅτι 131
- 3 δν] intra lin. 12 τοσοῦτος 23 post μέσος ins. δὲ
 intra lin. ἔστηκεν 24 ante ὅπως add. in mg. pr. man.
 αὐτός ἐστιν ὁ 28 μανθάνων

μάλιστα πρὸς ἔπος ἐστὶν ἢ ἀπόκρισις· πρὸς γὰρ τό· Τί ^{Jo i 25}
 οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστός; τί ἄλλο ἐχρῆν εἰπεῖν
 ἢ τὸ ἴδιον παραστήσαι βάπτισμα σωματικώτερον τυγχάνον;
 Ἐγὼ γὰρ, φησὶν, βαπτίζω ἐν ὕδατι. καὶ τοῦτο εἰπὼν πρὸς ^{Jo i 26}
 5 τό· Τί οὖν βαπτίζεις; πρὸς τὸ δεύτερον· Εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ
 χριστός· δοξολογίαν περὶ τῆς προηγουμένης οὐσίας Χριστοῦ
 διηγείται, ὅτι δύναμιν τοσαύτην ἔχει ὡς καὶ ἀόρατος εἶναι
 τῇ θεϊότητι αὐτοῦ, παρὼν παντὶ ἀνθρώπῳ παντὶ δὲ καὶ
 ὅλῳ τῷ κόσμῳ συμπαρακτεινόμενος· ὅπερ δηλοῦται διὰ τοῦ·
 10 Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν. καὶ ἐπεὶ οὐδὲν οἱ προσδοκῶντες
 Χριστοῦ ἐπιδημίαν Φαρισαῖοι τηλικούτον περὶ αὐτοῦ ἑώρων,
 ἀνθρωπον τέλειον ἅγιον μόνον ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι,
 ἐμμελῶς ἐλέγχει τὴν περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ Φαρισαίων
 ἄγνοιαν, προστιθεὶς τῷ· Μέσος ὑμῶν ἔστηκε· τό· Ὁν ὑμεῖς
 15 οὐκ οἴδατε. καὶ ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ ἕτερον εἶναι τὸν
 ἀόρατον καὶ διήκοντα ἐπὶ πάντα ἀνθρωπον, ἢ καὶ ἐπὶ ὅλον
 τὸν κόσμον, παρὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ ἐπὶ τῆς γῆς
 ὀφθέντα καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα, συνάπτει τῷ·
 Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· τό· Ὅπισθ' αὖ
 20 ἐρχόμενος· τοῦτ' ἔστι μετ' ἐμὲ φανερωθησόμενος. οὐ καὶ
 τὴν ὑπερβάλλουσαν ὑπεροχὴν συνιείς παρὰ τὴν ἑαυτοῦ
 φύσιν, ἀμφιβαλλομένην ὑπὸ τινων μήποτ' ἄρ' αὐτὸς εἶη
 Χριστὸς, ὅσον ἀπολείπεται τῆς τοῦ χριστοῦ μεγαλειότητος
 παραστήσαι βουλόμενος, ἵνα μὴ τις εἰς αὐτὸν λογισθῆται ^{cf. 2 Co xii 6}
 25 ὑπὲρ ὃ βλέπει ἢ ἀκούει ἐξ αὐτοῦ, λέγει καὶ τό· Οὐδ' οὐκ εἰμὶ
 ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος·
 αἰνιτιόμενος τὸ οὐχ ἱκανὸς εἶναι τὸν περὶ τῆς ἐνσωματώσεως
 αὐτοῦ λόγον, οἰονεὶ δεδεμένον καὶ κεκρυμμένον τοῖς μὴ
 νοοῦσι, λύσαι καὶ σαφηνίσαι, ὥστε ἄξιόν τι τῆς τοσαύτης
 30 ἐπιδημίας εἰς οὕτω βραχύτητα συνεσταλμένης εἰπεῖν.

31. (16) Οὐκ ἄκαιρον δὲ ἐξετάζουσιν ἡμῖν τό· Ἐγὼ

1 Τί οὖν] intra lin. 2 τί ἄλλοις χρῆν (sic) 3 τε (sic)

23 ὅσον] ὄν (sic) 28 δεδομένον

- Jo i 26 βαπτίζω ἐν ὕδατι· τὰς ὁμοίας τῶν εὐαγγελιστῶν παραθέσθαι
περὶ τούτου λέξεις καὶ συγκρίναι τῇ προκειμένῃ. φησὶ
Mt iii 7, 11 τοίνυν ὁ Ματθαῖος· Ἴδὼν πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδ-
δουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, μετὰ τὰ ἐπιπλη-
κτικὰ περὶ ὧν ἐζητάσαμεν· Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ἐν ὕδατι βαπτίζω 5
εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου
ἐστίν, οὐδ' οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς
ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· σύμφωνον τῷ
κατὰ Ἰωάννην λόγῳ τῆν ὁμολογίαν τοῦ ἐν ὕδατι βαπτίσμα-
τος πρὸς τοὺς πεμφθέντας ἐκ τῶν Φαρισαίων λέγοντι. ὁ δὲ 10
Mc i 7 f. Μάρκος· Ἐκκήρυσσε, φησὶν, Ἰωάννης λέγων Ἐρχεται ὁ
ἰσχυρότερός μου ὀπίσω, οὐδ' οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς κύψας λῦσαι τὸν 132
ἱμάντα τῶν υποδημάτων αὐτοῦ. ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι,
αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ· πρὸς πλείονας
καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας διδάσκων ταῦτα κεκηρῦχθαι. 15
Lc iii 15 f. ὁ δὲ Λουκᾶς φησὶν ὅτι Προσδοκῶντος τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογι-
ζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου,
μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ χριστὸς, ἀπεκρίνατο λέγων πᾶσιν ὁ
Ἰωάννης Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ἰσχυρό-
τερός μου, οὐδ' οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν υπο- 20
δημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ
πυρί.

32. (17) Ἐχοντες τοίνυν τὰς ὁμοίας λέξεις τῶν τεσσά-
ρων, φέρε κατὰ τὸ δυνατόν ἴδωμεν ἰδίᾳ τὸν νοῦν ἐκάστης
καὶ τὰς διαφορὰς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ Ματθαίου, ὃς καὶ 25
παραδέδοται πρῶτος τῶν λοιπῶν τοῖς Ἑβραίοις ἐκδεδικῆναι
Mt iii 11 τὸ εὐαγγέλιον, τοῖς ἐκ περιτομῆς πιστεύουσιν. Ἐγὼ μὲν,
φησὶν, ὑμᾶς ἐν ὕδατι βαπτίζω εἰς μετάνοιαν· οἰονεὶ καθαί-
ρων καὶ ἀποτρεπόμενος ἀπὸ τῶν χειρόνων καὶ ἐπὶ μετάνοιαν
cf. Lc i 17 παρακαλῶν· Ἐτοιμάσαι γὰρ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον 30
ἐγὼ ἐλήλυθα, καὶ χώραν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῆς μετα-
νοίας εὐτρεπίσαι τῷ μετ' ἐμὲ ἕξοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυ-

4 ἐπιπληκτικὰ] ἐπικλητικὰ pr. man. 25 ἡ (sic) 32 καὶ]
intra lin.

ρότερον πολλῶ τῆς ἐμῆς δυνάμεως καὶ κρείττον ὑμᾶς
 ὠφελήσονται· οὐ σωματικὸν γὰρ τὸ ἐκείνου βάπτισμα, τὸν
 μετανοοῦντα πληροῦντος ἁγίου πνεύματος, καὶ θειοτέρου
 5 πυρὸς πᾶν ὑλικὸν ἀφανίζοντος καὶ πᾶν γεῶδες ἐξαναλίσκον-
 τος, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ χωρήσαντος αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ
 τῶν ἐχόντων ἀκούοντος. τοσοῦτον δέ ἐστιν ἐμοῦ ἰσχυ-
 ρότερος ὁ μετ' ἐμὲ ἐρχόμενος, ὡς μηδὲ τὰ τῆς περιβολῆς
 τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων ἐσχάτων, οὐχὶ γυμνῶν ἐκκει-
 μένων, ὥστε καὶ τοὺς τυχόντας νοεῖν αὐτὰ δύνασθαι, ἱκανόν
 10 με τυγχάνειν βαστάσαι, μηδὲ ταῦτα ὑπομένοντας φέρειν.
 οὐκ οἶδα δὲ ὀπότερον εἶπω, πότερον τὴν πολλὴν μου
 ἀσθένειαν, τὰ εὐτελεῖ τοῦ χριστοῦ συγκρίσει τῶν περὶ
 ἑαυτὸν μειζόνων φέρειν μὴ δυναμένην, ἢ δὴ τὴν ἐκείνου
 ὑπερβάλλουσαν καὶ μείζονα παντὸς τοῦ κόσμου θεοῦτητα·
 15 εἶγε ἐγώ, ὁ τηλικαύτην χωρήσας χάριν ὡς καὶ προφητείας
 ἠξιώσθαι με, προλεγουμένης τὰ περὶ τῆς εἰς τὸν βίον τῶν
 ἀνθρώπων ἐπιδημίας μου ἐν τῷ· Ἐγὼ φωνῆ βοῶντος ἐν τῇ ^{Jo i 23}
 ἐρήμῳ· καὶ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ ^{Mt xi 10}
 προσώπου σου· ἐγὼ, οἱ τὴν γένεσιν Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς ^{cf. Lc i 19}
 133 ἐνώπιον τοῦ θεοῦ παραδόξως εὐηγγελίστατο ἐν γήρᾳ γε-
 γεννημένῳ τῷ πατρὶ μου, ἐγὼ, ἐφ' οὗ τῷ ὀνόματι Ζαχαρίας
 ἄμα ἀπέλαβε τὴν φωνὴν καὶ τὸ προφητεῦειν δι' αὐτῆς, ^{cf. Lc i 64}
 ἐγὼ, ὁ ὑπὸ τοῦ κυρίου μου μαρτυρούμενος ὡς ἄρα μείζων
 ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ἐμοῦ οὐδεὶς τυγχάνει, οὐδὲ τὰ ὑπο- ^{Mt xi 11}
 25 δήματα βαστάσαι ἱκανός· εἰ μὴ γὰρ μηδὲ τὰ ὑποδήματα,
 τί λεκτέον περὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ; τίς οὗτος ὃς ὀλό-
 κληρον αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον τηρῆσαι δυνήσεται; τίς, ὃς νοήσει
 τὸν ἐκ τῶν ἄνωθεν χιτῶνα ἄραφον διὰ τὸ δι' ὄλου ὑφαντὸν ^{cf. Jo xix 23}
 τυγχάνειν καταλαβεῖν ὃν ἔχει λόγον;

30 33. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τῶν τεσσάρων εἰρηκότων τὸ
 ἐν ὕδατι ὁμολογεῖν Ἰωάννην ἐληλυθῆναι βαπτίζειν, μόνος
 Ματθαῖος τούτῳ προσέθηκε τὸ Εἰς μετάνοιαν· διδάσκων ^{cf. Mt iii 11}

1 καὶ] intra lin. 4 πᾶν 2^ο] intra lin. 11 δὲ] δὴ 13 δὴ]
 διὰ 24 post ἐμοῦ ins. ἐμῶ 31 ἐν ὕδατι] ἐνδύματι

τὴν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ὠφέλειαν ἔχουσιν τῆς προαιρέσεως τοῦ βαπτιζομένου, τῷ μετανοοῦντι μὲν ἐγγινομένην, μὴ οὕτω δὲ προσιόντι εἰς κρίμα χαλεπώτερον ἐσομένην. χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι ὡσπερ αἱ κατὰ τὰς γεγενημένας ὑπὸ τοῦ σωτήρος θεραπείας τεράστιοι δυνάμεις, σύμβολα τυγχάνουσαι τῶν αἰεὶ λόγῳ τοῦ θεοῦ ἀπαλλαττομένων πάσης νόσου καὶ μαλακίας, οὐδὲν ἦττον καὶ σωματικῶς γενόμεναι ὦνσαν εἰς πίστιν προσκαλεσάμεναι τοὺς εὐεργετηθέντας, οὕτως καὶ τὸ διὰ τοῦ ὕδατος λουτρὸν, σύμβολον τυγχάνον καθαρσίου ψυχῆς πάντα ῥύπον ἀπὸ κακίας ἀποπλυνομένης, οὐδὲν ἦττον καὶ καθ' αὐτὸ τῷ ἐμπαρέχοντι ἑαυτὸν τῇ θεότητι τῆς δυνάμεως τῶν τῆς προσκυνητῆς τριάδος ἐπικλήσεών ἐστιν ἡ χαρισμάτων θείων ἀρχὴ καὶ πηγὴ· διαίρεσεις γὰρ χαρισμάτων εἰσὶ. μαρτυρεῖ δὲ μου τῷ λόγῳ ἢ ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεσιν ἀναγεγραμμένη ἱστορία περὶ τοῦ οὕτως ἐναργῶς τότε τὸ πνεῦμα τοῖς βαπτιζομένοις ἐπιδεδημηκέναι, προευντροπέσαντος αὐτῷ τοῦ ὕδατος τοῖς γησίως προσιοῦσιν ὁδὸν, ὡς καὶ τὸν μάγον Σίμων καταπλαγέντα θέλει μὲν τὴν χάριν ταύτην ἀπὸ τοῦ Πέτρου λαβεῖν, ἐθέλει δὲ τὸ δικαιοτάτον διὰ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. καὶ τοῦτο δὲ παρασημειωτέον, ὅτι τὸ Ἰωάννου βάπτισμα ὑποδέεστερον ἐτύγχανε τοῦ βαπτίσματος Ἰησοῦ, διδομένου διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. οἱ γοῦν ἐν ταῖς Πράξεσι βεβαπτισμένοι εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα, μηδὲ εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐστὶν ἀκούσαντες, βαπτίζονται δεύτερον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου. τὸ γὰρ τῆς ἀναγεννήσεως οὐ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἰησοῦ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ παλιγγενεσίας ὀνομαζόμενον λουτρὸν μετὰ ἀνακαινώσεως γινόμενον πνεύματος, τοῦ καὶ νῦν ἐπιφερομένου, ἐπειδὴ παρὰ θεοῦ ἐστίν, ἐπάνω τοῦ ὕδατος, ἀλλ' οὐ πᾶσι μετὰ τὸ ὕδωρ

cf. Basil de Sp Sanct c 29

1 Co xii 4

cf. Act viii 16 ff.

cf. Lc xvi 9

cf. Act xix 2 ff.

cf. Tit iii 5

cf. Ge i 2

1 τὴν] τὸ 10 τὸν ἀπὸ κακίας Bas. ἀποπλυνόμενος
 11 καθ' αὐτὸν 11 τῇ θεότητι—14 εἰσὶ] τῇ θεότητι τῆς προσκυνητῆς τριάδος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπικλήσεων χαρισμάτων ἀρχὴν ἔχει καὶ πηγὴν Bas. om. 13 θέλων—14 χαρισμάτων sed add. pr. man. intra lin. 29 παρὰ] περὶ

ἐγγινομένου. καὶ ταῦτα μὲν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ
κατὰ Ματθαῖον.

34. (18) Ἦδη δὲ καὶ τὰ Μάρκου κατανοήσωμεν, ὃς
ἀνέγραψε κηρύσσοντα τὸν Ἰωάννην ταῦτα μὲν εἰρηκέναι cf. Mc i 7
5 κατὰ τὸ Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου ἰσοδυναμῆ
γὰρ ταῦτα τῷ Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου Mt iii 11
ἐστίν· οὐκέτι δὲ τὰ αὐτὰ ἐν τῷ· Οὐκ εἰμι ἰκανὸς κύψας λύσαι
τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδήματων αὐτοῦ. ἕτερον μὲν γὰρ τὸ
βαστάζειν τὰ ὑποδήματα, δηλονότι ἤδη λελυμένα ἀπὸ τῶν
10 τοῦ ὑποδεδεμένου ποδῶν, ἕτερον δὲ τὸ κύψαντα λύσαι τὸν
ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων. καὶ ἀκόλουθόν γε, μηδενὸς σφαλ-
λομένου τῶν εὐαγγελιστῶν μηδὲ ψευδομένου, ὡς εἶποιεν ἄν
οἱ πιστεύοντες, ἀμφότερα κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι
τὸν βαπτιστὴν καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον νοῦν κινούμενον. οὐ
15 γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἴονται τινες, οἱ ἀπομνημονεύοντες
διαφόρως ἠνέχθησαν μὴ ἀκριβοῦντες τῇ μνήμῃ ἕκαστον
τῶν εἰρημένων ἢ γεγενημένων. μέγα μὲν οὖν τὸ βαστάσαι
τοῦ Ἰησοῦ τὰ ὑποδήματα, μέγα δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τὰ σωματικά
αὐτοῦ κάτω που γεγενημένα κύψαντα, ὑπὲρ τοῦ τὴν εἰκόνα
20 κάτω θεάσασθαι, λύσαι ἕκαστον τῶν περὶ τοῦ μυστηρίου
τῆς ἐνσωματώσεως ἀσαφῶν, οἰοῦναι τὸν ἱμάντα τῶν ὑπο-
δημάτων τυγχάνοντα. εἰς γὰρ ὁ τῆς ἀσαφείας δεσμός,
ὥσπερ καὶ μία ἢ τῆς γνώσεως κλεῖς, ἅτινα οὐδὲ ὁ μείζων ἐν
γεννητοῖς γυναικῶν καθ' αὐτὸν ἰκανὸς λύσαι ἢ ἀνοῖξαι, τοῦ
25 δῆσαντος καὶ κλείσαντος μόνου δωρουμένου οἷς βούλεται τὸ
λύσαι καὶ ἀνοῖξαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων καὶ τὰ
κεκλεισμένα.

35. Εἰ δὲ μυστικὸς ὁ περὶ τῶν ὑποδημάτων τόπος, οὐδὲ
τοῦτον παρελθεῖον. οἶμαι τοίνυν τὴν μὲν ἐνανθρώπησιν,
30 ὅτε σάρκα καὶ ὀστέα ἀναλαμβάνει ὁ τοῦ θεοῦ υἱός, τὸ ἕτερον
135 εἶναι τῶν ὑποδημάτων, τὴν δὲ εἰς ἄδου κατάβασιν, ὅστις
ποτέ ἐστίν ὁ ἄδης, καὶ τὴν εἰς φυλακὴν μετὰ τοῦ πνεύματος

cf. Lc xi 52;
vii 28
cf. Apoc v 2;
iii 7

- Ps xv (xvi)
10 πορείαν τὸ λοιπόν. περὶ τῆς εἰς ἄδου καταβάσεως τό· Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν ἄδην, ἐν ἰε΄ ψαλμῷ εἴρηται· καὶ περὶ τῆς ἐν φυλακῇ πορείας μετὰ πνεύματος
- 1 Pet iii 18 ff παρὰ τῷ Πέτρῳ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ· Θανατωθεὶς γὰρ, φησὶ, σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι· ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν 5 φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε ὅτε ἀπεξεδέχετο ἢ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ. ὁ τοίνυν κατ' ἀξίαν ἀμφοτέρων τῶν ἐπιδημιῶν τοὺς λόγους παραστήσῃ δυνάμενος, τὸν ἱμάντα λύειν τῶν Ἰησοῦ ἱκανὸς ἐστὶν ὑποδημάτων, καὶ 10 αὐτὸς τῷ νοῦ κύπτων καὶ συγκαταβαίνων τῷ καταβεβηκότι εἰς ἄδου, καὶ ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ τῶν περὶ τῆς θεότητος Χριστοῦ μυστηρίων καταβαίνων ἐπὶ τὴν ἀναγκαίως γεγενημένην παρ' ἡμῖν αὐτοῦ ἐπιδημίαν, ὅτε τὸν ἄνθρωπον ὑπεδήσατο. ὁ δὲ τὸν ἄνθρωπον ὑποδησάμενος καὶ τὸν 15
- Ro xiv 9 νεκρὸν ὑπεδήσατο· Εἰς τοῦτο γὰρ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· καὶ διὰ τοῦτο ζῶντα καὶ νεκρὸν ὑπεδήσατο, τοῦτ' ἐστὶ τὸν ἐν γῆ καὶ τὸν ἐν ἄδου, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. τίς οὖν ἄρα ἱκανὸς κύψας λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν τοιούτων ὑποδημάτων, 20 καὶ λύσας μὴ εἶσαι ἀλλὰ κατὰ δευτέραν ἱκανότητα ἀναλαβεῖν αὐτὰ καὶ βαστάσαι διὰ τοῦ ἐν τῇ μνήμῃ περιφέρειν τὰ νενοημένα; (19) μὴ ἀνεξέταστον δὲ εἰσθῶ τὸ χωρὶς τοῦ Κύψας ὁμοίως παρὰ τῷ Λουκᾶ καὶ Ἰωάννῃ εἰρημένον. καὶ τάχα ἐνδέχεται μὲν κύψαντα λύσαι κατὰ τὸ προειρη- 25 μένον· δυνατὸν δὲ καὶ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου ἐπάρματος φυλάττοντα εὐρεῖν τὴν λύσιν τῶν ἐν τῷ ζητεῖσθαι δεδεμένων ὑποδημάτων, ἵνα τὰ αὐτά τις λύσας τὸν χωρὶς τῶν ὑποδημάτων ἴδῃ λόγον γυμνὸν τῶν ὑποδεεστέρων καθ' αὐτὸν, υἱὸν τοῦ θεοῦ. 30
36. (20) Οὐ ταῦτὸν δὲ τὸ μὴ εἶναι ἱκανὸν τῷ μὴ εἶναι 136 ἄξιον ἀναγράφει ὁ Ἰωάννης. δυνατὸν γὰρ μὴ ὄντα ἄξιον

γενέσθαι ἱκανόν· δυνατὸν δὲ καὶ ἄξιον ὄντα μηδέπω εἶναι ἱκανόν. εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον δίδοται τὰ χαρίσματα, καὶ οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, cf. Ro xii 6
 φιλανθρώπου ἂν εἶη θεοῦ ἔργον, προορωμένου βλάβην ἀπὸ
 5 οὐήματος ἐπακολουθήσοντος ἢ φυσιώσεως, τὸ καὶ τῷ ἀξίῳ
 ποτὲ μὴ δίδόναι τὴν ἱκανότητα· οἰκείον δὲ τῆς χρηστότητος
 τοῦ θεοῦ νικᾶν ἐν τῷ εὐεργετεῖν τὸν εὐεργετούμενον, προ-
 λαμβάνοντα τὸν ἐσόμενον ἄξιον, καὶ πρὶν γένηται ἄξιος
 κοσμοῦντα αὐτὸν τῇ ἱκανότητι, ἵνα μετὰ τὴν ἱκανότητα ἔλθῃ
 10 ἐπὶ τὸ γενέσθαι ἄξιος, καὶ μὴ πάντως ἀπὸ τοῦ εἶναι ἄξιος,
 φθάνων τὸν δωρούμενον καὶ προλαβὼν αὐτοῦ τὰς χάριτας,
 ἔλθῃ ἐπὶ τὸ γενέσθαι ἱκανός. ὁ τοίνυν Ἰωάννης φησὶ
 παρὰ μὲν τοῖς τρισὶν οὐκ εἶναι ἱκανός, παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ
 οὐκ εἶναι ἄξιος. οὐκ ἀποκλείεται δὲ ὅς γε ἔλεγεν οὐδέπω
 15 ὧν ἱκανός γεγονέναι ἱκανός, εἰ καὶ μὴ ἀξίος πω ἦν· καὶ
 πάλιν ὅτε ἔλεγεν οὐκ εἶναι ἄξιος, οὐκ ὧν ἄξιος ἐφθακέναι
 ἐπὶ τὸ γεγονέναι ἄξιος. εἰ μὴ ἄρα τις ἔρεῖ, ἐπὶ τὸ κατ'
 ἀξίαν τῆς λύσεως καὶ βασταξέως αὐτῶν μὴ χωροῦσαν τὴν
 θνητὴν φύσιν ἦκειν ποτὲ ἀληθευόμενον ἔχειν τὸ μηδέποτε
 20 γενέσθαι ἱκανόν λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων καὶ
 ἄξιον τοῦ αὐτοῦ. ὅσα δὲ ἐὰν χωρήσωμεν ἔτι ὑπολείπεται
 τὰ μηδέπω νενοημένα, ἐπεὶ· Ὄταν συντελέσῃ ἄνθρωπος τότε Sap. Sir
 ἀρχεται, καὶ ὅταν παύσῃται τότε ἀπορηθήσεται· κατὰ τὴν xviii (6) 7
 Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ Σοφίαν.

25 37. (21) Ἐπι περὶ τῶν ὑποδημάτων τῶν παρὰ τοῖς
 τρισὶν οὕτως ὀνομασθέντων εὐαγγελισταῖς διαλάβωμεν,
 συγκρίνοντες ἐκεῖνα τῷ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ ἐνικῶς
 ὀνομασθέντι· Οὐκ εἰμὶ γὰρ, φησὶν, ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω
 αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. τάχα οὖν νικῶμενος
 30 ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος δωρεὰν εἴληφε, μηδέπω τὸ ὅσον cf. Mt x 8
 ἐφ' ἑαυτῷ ἄξιος ὧν λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ἐτέρου τῶν
 ὑποδημάτων, νοήσας αὐτοῦ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐπίδημιαν,

περὶ ἧς καὶ μαρτυρεῖ· ἐπεὶ δὲ ἔλειπεν αὐτῷ ἢ περὶ τῶν
 ἐξῆς κατάληψις, οὐκ εἰδότες πότερον Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ κακὴν
 Mt xi 3 ἐρχόμενος, ὅπου ἀπὸ τῆς φυλακῆς γίνεσθαι ἔμελλεν ἀπο-
 κεφαλαισθεῖς, ἢ ἕτερον προσδοκᾶν ἐχρῆν, διὰ τοῦτο τὴν
 σαφέστερον ὑστερον ἐπαπόρησιν ἡμῖν δηλουμένην καὶ νῦν 5
 Jo i 27 αἰνιττόμενος φησὶ τό· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἀξίος ἵνα λύσω αὐτοῦ 137
 τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. ὁ δὲ οἰόμενος περιερ-
 γότερον τοῦτο εἰρήσθαι εἰς ταῦτόν συναξει τὸ τῶν ὑποδη-
 μάτων καὶ τοῦ ὑποδήματος, ἵνα οἰοεὶ λέγῃ Οὐδαμῶς ἀξίος
 εἰμὶ λύσαι τὸν ἱμάντα οὐδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ τοῦ ἐνός 10
 ὑποδήματος· ἢ καὶ οὕτως δυνατὸν εἰς ἓν συναγεσθαι τὰ
 παρὰ τοῖς τέσσαρσιν εἰρημένα· εἰ γὰρ ὁ Ἰωάννης συνίει μὲν
 τὰ περὶ τῆς ἐνταῦθα αὐτοῦ ἐπιδημίας, ἐνηπόρει δὲ περὶ τῶν
 ἐξῆς, ἀληθεύει λέγων καὶ τὸ μὴ εἶναι ἱκανὸν λύειν τὸν
 ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων, οὐ γὰρ λύει ἀμφότερα λύσας τοῦ 15
 ἐνός, ἀληθεύει δὲ λέγων καὶ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος,
 ἐπεὶ, ὡς προεῖρηται, ἔτι διαπορεῖ περὶ τοῦ πότερον αὐτός
 ἐστὶν ἐρχόμενος ἢ ἕτερος, ὁ κακὴν προσδοκῆτός.

Jo i 26 38. (22) Καὶ περὶ δὲ τοῦ· Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν
 ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· ταῦτα διαληπτέον περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, 20
 τοῦ λόγου, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, ὑφ' ἐστηκότος οὐσιωδῶς
 κατὰ τὸ ὑποκείμενον, τοῦ αὐτοῦ ὄντος τῇ σοφίᾳ. οὗτος γὰρ
 δι' ὅλης πεφοίτηκε τῆς κτίσεως, ἵνα αἰεὶ τὰ γινόμενα δι'
 αὐτοῦ γίνηται, καὶ περὶ παντός οὐτινοσοῦν αἰεὶ ἀληθές ἦν τό·
 Jo i 3 Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν 25
 Ps ciii (civ) καὶ τό· Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. εἰ δὲ δι' ὅλης τῆς
 24 Jo i 25 κτίσεως πεφοίτηκε, δῆλον ὅτι καὶ τῶν πυνθανομένων τί οὐκ
 βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ
 προφήτης; μέσος ἔστηκεν ὁ αὐτὸς καὶ βέβαιος ὢν λόγος,
 ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἑστηρικμένος πανταχοῦ· ἢ τό· Μέσος ὑμῶν 30
 ἔστηκεν· ἀκούεσθω ὅτι ὑμῶν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ εἶναι
 ὑμᾶς λογικοὺς μέσος ὑμῶν ἑστὼς, τῷ τοῦ παντός σώματος

12 παρὰ] περὶ 19 δε] intra lin. post τοῦ ins. δε
 31 ὑμῶν] pr. man.; ἡμῶν sec.

ἐν μέσῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν ἀποδείκνυσθαι κατὰ τὰς γραφὰς
 ἐν τῇ καρδίᾳ τυγχάνον. οἱ τοίνυν ἔχοντες τὸν λόγον ἐν μέσῳ
 ἑαυτῶν, μὴ διαλαμβάνοντες δὲ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ, μηδὲ
 ἀπὸ ποίας πηγῆς καὶ ἀρχῆς ἐλήλυθεν, μηδ' ὅπως ποτὲ
 5 συνέστηκεν αὐτοῖς, οὗτοι μέσον αὐτὸν ἔχοντες οὐκ ἴσασι.
 ὁ δὲ Ἰωάννης αὐτὸν οἶδε· τὸ γὰρ· Ὁν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· Jo i 26
 ὀνειδιστικῶς λεγόμενον πρὸς τοὺς Φαρισαίους, ἐμφαίνει τὸν
 λόγον τῷ ἐπιμελῶς ἐγνωκέναι τὸ ὑπ' ἐκείνων ἀγνοούμενον.
 δι' ὃ καὶ γινώσκων αὐτὸν ὁ βαπτιστῆς οἶδεν ὀπίσω αὐτοῦ
 10 ἐρχόμενον τὸν ἐν μέσῳ τυγχάνοντα, τοῦτ' ἔστι μετ' αὐτὸν
 καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι διδασκαλίαν ἐπιδη-
 138 μούντα τοῖς κατὰ λόγον ἀπολουσαμένοις. οὐ ταῦτ' οὖν δὲ
 σημαίνεται ἐκ τῆς ὀπίσω φωνῆς ἐνθάδε, καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς
 πέμπῃ ἡμᾶς ὀπίσω ἑαυτοῦ. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἵνα κατ' ἴχνη βαί-
 15 νοντες αὐτοῦ φθάσωμεν πρὸς τὸν πατέρα, ὀπίσω αὐτοῦ
 γίνεσθαι κελευόμεθα· ἐνθάδε ἵνα δηλωθῇ τὸ μετὰ τὰς
 Ἰωάννου διδασκαλίας, ἐπεὶ ἐλήλυθεν οὗτος ἵνα πάντες Jo i 7
 πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ, τοῖς προευτρεπισαμένοις ἐπιδημῶν
 προκεκαθαρμένοις διὰ τῶν ἡττόνων καὶ τὸν τέλειον λόγον.
 20 προηγουμένως μὲν οὖν ἔστηκεν ὁ πατήρ, ἄτρεπτος καὶ
 ἀναλλοίωτος ὢν· ἔστηκε δὲ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ αἰεὶ ἐν τῷ
 σώξει, καὶ γένηται σὰρξ, καὶ μέσος ἢ ἀνθρώπων, οὐ κατα-
 λαμβανόμενος ἀλλ' οὐδὲ βλεπόμενος. ἔστηκε δὲ καὶ
 διδάσκων, προκαλούμενος πάντας ἐπὶ τὸ πίνειν ἀπὸ τῆς
 25 ἀφθόνου πηγῆς αὐτοῦ· Εἰστήκει γὰρ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραζε Jo vii 37
 λέγων Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.
 39. (23) Ὁ δὲ Ἡρακλέων τό· Μέσος ὑμῶν ἔστηκε· Jo i 26
 φησὶν ἀντὶ τοῦ Ἦδη πάρεστι καὶ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ
 ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐμφανῆς ἔστιν ἤδη πᾶσιν ὑμῖν. διὰ
 30 τούτων δὲ περιαιρεῖ τὸ παρασταθῆν περὶ τοῦ διαπεφοιτη-
 κέναι αὐτὸν δι' ὅλου τοῦ κόσμου. λεκτέον γὰρ πρὸς αὐτόν·
 πότε γὰρ οὐ πάρεστιν; πότε δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ; καὶ

- Jo i 10 ταῦτα τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος· Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ
κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι, πρὸς
Jo i 26 οὓς ὁ λόγος ὁ ὄν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, οὐκ οἴδασιν αὐτὸν, ἐπεὶ
οὐδέπω τοῦ κόσμου ἐξεληλύθασιν, ὁ δὲ κόσμος αὐτὸν οὐκ
ἔγνω. ποῖον δὲ χρόνον διέλειπε τοῦ ἐν ἀνθρώπῳ εἶναι; ἢ 5
Is lxi r οὐκ ἐν Ἡσαΐα ἦν, λέγοντι· Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὐ εἵνεκεν
Is lxx i ἔχριστέ με· καὶ Ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσι;
cf. Ro x 20 λεγέτωσαν δὲ εἰ μὴ καὶ ἐν Δαβιδ ἦν, οὐκ ἀφ' αὐτοῦ λέγοντι·
Ps ii 6 Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ
ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ὅσα ἐκ προσώπου Χριστοῦ ἐν ψαλμοῖς 10
ἀναγέγραπται. καὶ τί με δεῖ καθ' ἕκαστον ἀποδεικνύναι,
δυσεξαριθμητῶν ὄντων τῶν παραστήσασθαι ἐναργῶς δυναμέ-
νων, ὅτι αἰεὶ ἐν ἀνθρώπῳ ἦν, πρὸς τὸ ἐλέγξαι οὐχ ὑγιῶς
εἰρημένον τὸ Ἥδη παρέσθαι καὶ ἔστιν ἐν κόσμῳ καὶ ἐν
Jo i 26 ἀνθρώπῳ εἰς διήγησιν παρὰ τῷ Ἡρακλέωνι τοῦ Μέσος 15
ὑμῶν ἔστηκεν; οὐκ ἀπιθάνως δὲ παρ' αὐτῷ λέγεται ὅτι τὸ
Ἄπιστῳ μου ἐρχόμενος· τὸ πρόδρομον εἶναι τὸν Ἰωάννην τοῦ
Χριστοῦ δηλοῦ· ἀληθῶς γὰρ ὡσπερὶ οἰκέτης ἐστὶ προτρέ-
χων τοῦ κυρίου. πολὺ δὲ ἀπλούστερον τό· Οὐκ εἰμι ἄξιος 139
ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος· ἐξείληφεν ὅτι 20
οὐδὲ τῆς ἀτιμοτάτης ὑπηρεσίας τῆς πρὸς τὸν χριστὸν ἄξιος
εἶναι διὰ τούτων ὁ βαπτιστῆς ὁμολογεῖ. πλὴν μετὰ ταύτην
τὴν ἐκδοχὴν οὐκ ἀπιθάνως ὑποβέβληκε τὸ Οὐκ ἐγὼ εἰμι
ἱκανὸς ἵνα δι' ἐμὲ κατέλθῃ ἀπὸ μεγέθους, καὶ σάρκα λάβῃ
ὡς ὑπόδημα, περὶ ἧς ἐγὼ λόγον ἀποδοῦναι οὐ δύναμαι οὐδὲ 25
διηγῆσασθαι ἢ ἐπιλύσαι τὴν περὶ αὐτῆς οἰκονομίαν. ἀδρό-
τερον δὲ καὶ μεγαλοφυέστερον ὁ αὐτὸς Ἡρακλέων κόσμον
τὸ ὑπόδημα ἐκδεξάμενος μετέστη ἐπὶ τὸ ἀσεβέστερον ἀπο-
φῆνασθαι ταῦτα πάντα δεῖν ἀκούεσθαι καὶ περὶ τοῦ προσ-
ώπου τοῦ διὰ τοῦ Ἰωάννου νοουμένου. οἶεται γὰρ τὸν 30
δημιουργὸν τοῦ κόσμου ἐλάττωνα ὄντα τοῦ Χριστοῦ τοῦτο
ὁμολογεῖν διὰ τούτων τῶν λέξεων, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀσεβέ-

12 δυσεξαριθμητον (o sup. ras.) δυτως τῶν] om. δυναμένω
21 ἀτιμωτάτης 30 τοῦ] τούτου

στατον· ὁ γὰρ πέμψας αὐτὸν πατὴρ, ὁ τῶν ζώντων θεός,
 ὡς αὐτὸς Ἰησοῦς μαρτυρεῖ, τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ cf. Mt xxii
 καὶ τοῦ Ἰακώβ, ὁ διὰ τοῦτο κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ³²
 ὅτι πεποίηκεν αὐτὰ, οὗτος καὶ μόνος ἀγαθὸς καὶ μείζων τοῦ
 5 πεμφθέντος. εἰ δὲ καὶ, ὡς προειρήκαμεν, ἀδρότερον νε- cf. Lc xviii
 νόηται καὶ πᾶς ὁ κόσμος ὑπόδημα εἶναι τοῦ Ἰησοῦ τῷ Mt xix 17;
 Ἑρακλέωνι, ἀλλ' οὐκ οἶμαι δεῖν συγκατατίθεσθαι. πῶς Jo xiv 28
 γὰρ μετὰ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς σωθήσεται τό· Οὐρανός μοι Is lxvi 1
 θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου μαρτυρούμενον cf. Act vii 49
 10 ὡς περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ; Μὴ γὰρ Mt v 34 f.
 ὁμόσητε, φησὶ, τὸν οὐρανόν, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ,
 μηδὲ τὴν γῆν, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ. πῶς
 δὲ μετὰ τοῦ τὸν ὅλον κόσμον ὑπόδημα νοεῖσθαι τοῦ Ἰησοῦ
 παραστῆσαι νοήσεται τό· Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν Jer xxiii 24
 15 ἐγὼ πληρῶ; λέγει κύριος; πλὴν ἄξιον ἐπιστήσασαι πότερον
 τῷ τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν διαπεφοιτηκέναι δι' ὅλου τοῦ
 κόσμου, τὸν δὲ πατέρα ἐν τῷ νῶ εἶναι, ὡς παρεθέμεθα, τὰ
 ῥητὰ δεῖ νοῆσαι, ἣ ὁ προηγουμένως περιζωσάμενος πᾶσαν
 τὴν κτίσιν παρὰ τὸ τὸν υἱὸν εἶναι ἐν αὐτῷ ἐχαρίσατο τῷ
 20 σωτήρι, ὡς μετ' αὐτὸν δευτέρῳ καὶ θεῷ λόγῳ τυγχάνοντι,
 δι' ὅλης ἐφθακέναι τῆς κτίσεως. καὶ μάλιστα τοῖς δυνα-
 μένοις κατανοεῖν τὴν τοῦ τηλικούτου οὐρανοῦ ἀδιάλειπτον
 κίνησιν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμᾶς συμπεριάγοντος ἐαυτῷ
 τὸ τοσοῦτο τῶν ἀστέρων πλῆθος, ἄξιον ἔσται ζητήσεως
 25 περὶ τοῦ τίς ἢ ἐνυπάρχουσα δύναμις τοσαύτη καὶ τηλικαύτη
 140 τῷ παντὶ κόσμῳ. ἕτερον γὰρ παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν
 υἱὸν ταύτην τολμῆσαι εἰπεῖν μήποτε οὐκ ἔστιν εὐσεβές.

40. (24) Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο πέραν τοῦ Jo i 28
 Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων. Ὅτι μὲν σχε-
 30 δὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιγράφοις κείται. Ταῦτα ἐν Βηθανίᾳ
 ἐγένετο· οὐκ ἀγνοοῦμεν, καὶ ἔοικε τοῦτο καὶ ἔτι πρότερον
 γεγονέναι· καὶ παρὰ Ἑρακλέωνι γοῦν Βηθανίαν ἀνέγνωμεν.

5 προειρήκαμεν 19 τὸ] τῷ 26 παρὰ] περὶ
 28 Βηθαρά ἐγένετο] bis

- Jo i 10 ταῦτα τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος· Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ
κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι, πρὸς
Jo i 26 οὓς ὁ λόγος ὁ ὄν ἡμεῖς οὐκ οἶδατε, οὐκ οἶδασι αὐτὸν, ἐπεὶ
οὐδέπω τοῦ κόσμου ἐξεληλύθασιν, ὁ δὲ κόσμος αὐτὸν οὐκ
ἔγνω. ποῖον δὲ χρόνον διέλειπε τοῦ ἐν ἀνθρώπῳ εἶναι; ἢ 5
Is lxi 1 οὐκ ἐν Ἡσαΐα ἦν, λέγοντι· Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὐ εἶνεκεν
Is lxn 1 ἔχρισέ με· καί· Ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσι;
cf. Ro x 20 λεγέτωσαν δὲ εἰ μὴ καὶ ἐν Δαβὶδ ἦν, οὐκ ἀφ' αὐτοῦ λέγοντι·
Ps ii 6 Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ
ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ὅσα ἐκ προσώπου Χριστοῦ ἐν ψαλμοῖς 10
ἀναγέγραπται. καὶ τί με δεῖ καθ' ἕκαστον ἀποδεικνύναι,
δυσεξαριθμήτων ὄντων τῶν παραστῆσαι ἐναργῶς δυναμέ-
νων, ὅτι αἰεὶ ἐν ἀνθρώπῳ ἦν, πρὸς τὸ ἐλέγξει οὐχ ὑγιῶς
εἰρημένον τὸ Ἦδη πάρεστι καὶ ἔστιν ἐν κόσμῳ καὶ ἐν
Jo i 26 ἀνθρώπῳ εἰς διήγησιν παρὰ τῷ Ἡρακλέωνι τοῦ Μέσος 15
ἡμῶν ἔστηκεν; οὐκ ἀπιθάνως δὲ παρ' αὐτῷ λέγεται ὅτι τό-
'Οπίσω μου ἐρχόμενος· τὸ πρόδρομον εἶναι τὸν Ἰωάννην τοῦ
χριστοῦ δηλοῖ· ἀληθῶς γὰρ ὡσπερὶ οἰκέτης ἐστὶ προτρέ-
χων τοῦ κυρίου. πολὺ δὲ ἀπλούστερον τό· Οὐκ εἰμι ἄξιος 139
ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος· ἐξεῖληφεν ὅτι 20
οὐδὲ τῆς ἀτιμοτάτης ὑπηρεσίας τῆς πρὸς τὸν χριστὸν ἄξιος
εἶναι διὰ τούτων ὁ βαπτιστῆς ὁμολογεῖ. πλὴν μετὰ ταύτην
τὴν ἐκδοχὴν οὐκ ἀπιθάνως ὑποβέβληκε τὸ Οὐκ ἐγὼ εἰμι
ἱκανὸς ἵνα δι' ἐμὲ κατέλθῃ ἀπὸ μεγέθους, καὶ σάρκα λάβῃ
ὡς ὑπόδημα, περὶ ἧς ἐγὼ λόγον ἀποδοῦναι οὐ δύναμαι οὐδὲ 25
διηγῆσασθαι ἢ ἐπιλύσαι τὴν περὶ αὐτῆς οἰκονομίαν. ἀδρό-
τερον δὲ καὶ μεγαλοφύεστερον ὁ αὐτὸς Ἡρακλέων κόσμον
τὸ ὑπόδημα ἐκδεξάμενος μετέστη ἐπὶ τὸ ἀσεβέστερον ἀπο-
φήνασθαι ταῦτα πάντα δεῖν ἀκούεσθαι καὶ περὶ τοῦ προσ-
ώπου τοῦ διὰ τοῦ Ἰωάννου νοουμένου. οἶται γὰρ τὸν 30
δημιουργὸν τοῦ κόσμου ἐλάττωνα ὄντα τοῦ χριστοῦ τοῦτο
ὁμολογεῖν διὰ τούτων τῶν λέξεων, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀσεβέ-

12 δυσεξαριθμητον (o sup. ras.) δυτως τῶν] om. δυναμένω
21 ἀτιμωτάτης 30 τοῦ] τούτου

στατον ὁ γὰρ πέμψας αὐτὸν πατὴρ, ὁ τῶν ζώντων θεός,
 ὡς αὐτὸς Ἰησοῦς μαρτυρεῖ, τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ cf. Mt xxii
 καὶ τοῦ Ἰακώβ, ὁ διὰ τοῦτο κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, 32
 ὅτι πεποίηκεν αὐτὰ, οὗτος καὶ μόνος ἀγαθὸς καὶ μείζων τοῦ cf. Lc xviii
 5 πεμφθέντος. εἰ δὲ καὶ, ὡς προειρήκαμεν, ἀδρότερον νε- 19;
 νόηται καὶ πᾶς ὁ κόσμος ὑπόδημα εἶναι τοῦ Ἰησοῦ τῷ Mt xix 17;
 Ἡρακλέωνι, ἀλλ' οὐκ οἶμαι δεῖν συγκατατίθεσθαι. πῶς Jo xiv 28
 γὰρ μετὰ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς σωθήσεται τό· Οὐρανός μοι Is lxvi 1
 θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· μαρτυρούμενον cf. Act vii 49
 10 ὡς περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ; Μὴ γὰρ Mt v 34 f.
 ὁμόσητε, φησὶ, τὸν οὐρανὸν, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ,
 μὴδὲ τὴν γῆν, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ. πῶς
 δὲ μετὰ τοῦ τὸν ὅλον κόσμον ὑπόδημα νοεῖσθαι τοῦ Ἰησοῦ
 παραστῆσαι νοήσεται τό· Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν Jer xxiii 24
 15 ἐγὼ πληρῶ; λέγει κύριος; πλὴν ἄξιον ἐπιστῆσαι πότερον
 τῷ τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν διαπεφοιτηκέναι δι' ὅλου τοῦ
 κόσμου, τὸν δὲ πατέρα ἐν τῷ νῶ ἔχειν, ὡς παρεθέμεθα, τὰ
 ῥητὰ δεῖ νοῆσαι, ἡ ὁ προηγουμένως περιζωσάμενος πᾶσαν
 τὴν κτίσιν παρὰ τὸ τὸν υἱὸν εἶναι ἐν αὐτῷ ἐχαρίσατο τῷ
 20 σωτήρι, ὡς μετ' αὐτὸν δευτέρῳ καὶ θεῷ λόγῳ τυγχάνοντι,
 δι' ὅλης ἐφθακέναι τῆς κτίσεως. καὶ μάλιστα τοῖς δυνα-
 μένοις κατανοεῖν τὴν τοῦ τηλικούτου οὐρανοῦ ἀδιάλειπτον
 κίνησιν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμᾶς συμπεριάγοντος ἐαυτῷ
 τὸ τοσοῦτο τῶν ἀστέρων πλήθος, ἄξιον ἔσται ζητήσεως
 25 περὶ τοῦ τίς ἡ ἐνπάρχουσα δύναμις τοσαύτη καὶ τηλικαύτη
 140 τῷ παντὶ κόσμῳ. ἕτερον γὰρ παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν
 υἱὸν ταύτην τολμῆσαι εἰπεῖν μήποτε οὐκ ἔστιν εὐσεβές.

40. (24) ΤΑΥΤΑ ἘΝ ΒΗΘΑΒΑΡᾶ ΕΓΕΝΕΤΟ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ Jo i 28
 Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζου. Ὅτι μὲν σχε-
 30 δὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιγράφοις κείμεναι ταῦτα ἐν Βηθανίᾳ
 ἐγένετο· οὐκ ἀγνοοῦμεν, καὶ ἔοικε τοῦτο καὶ εἶτι πρότερον
 γεγονέναι· καὶ παρὰ Ἡρακλέωνι γοῦν Βηθανίαν ἀνέγνωμεν.

5 προσειρήκαμεν
 28 Βηθαρά ἐγένετο] bis

19 τὸ] τῷ

26 παρὰ] περὶ

- ἐπέισθημεν δὲ μὴ δεῖν Βηθανία ἀναγινώσκειν, ἀλλὰ Βηθα-
 βαρᾶ, γενόμενοι ἐν τοῖς τόποις ἐπὶ ἱστορίαν τῶν ἰχνῶν
 cf. Jo xi 1 Ἰησοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ τῶν προφητῶν. Βηθανία
 γὰρ, ὡς ὁ αὐτὸς εὐαγγελιστὴς φησιν, ἡ πατρὶς Λαζάρου καὶ
 cf. Jo xi 1, 18 Μάρθας καὶ Μαρίας, ἀπέχει τῶν Ἱεροσολύμων σταδίου 5
 δέκα πέντε· ἧς πόρρω ἐστὶν ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ὡς ἀπὸ
 σταδίων πλατεῖ λόγῳ ρπ'. ἀλλ' οὐδὲ ὁμώνυμος τῇ Βηθανία
 τόπος ἐστὶν περὶ τὸν Ἰορδάνην· δείκνυσθαι δὲ λέγουσι παρὰ
 τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰορδάνου τὰ Βηθαβαρᾶ, ἔνθα ἱστοροῦσι τὸν
 Ἰωάννην βεβαπτικέναι. ἔστι τε ἡ ἐρμηνεῖα τοῦ ὀνόματος 10
 cf. Lc i 17 ἀκόλουθος τῷ βαπτίσματι τοῦ ἐτοιμάζοντος κυρίῳ λαὸν
 κατεσκευασμένον· μεταλαμβάνεται γὰρ εἰς οἶκον κατα-
 σκευῆς, ἡ δὲ Βηθανία εἰς οἶκον ὑπακοῆς. ποῦ γὰρ ἀλλα-
 χόσε ἐχρῆν βαπτίζειν τὸν ἀποσταλέντα ἄγγελον πρὸ
 προσώπου τοῦ χριστοῦ, κατασκευάσαι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ 15
 ἐμπροσθεν αὐτοῦ, ἢ εἰς τὸν τῆς κατασκευῆς οἶκον; ποῖα δὲ
 cf. Lc x 42 οἰκειότερα πατρὶς τῇ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐκλεξαμένη μὴ
 ἀφαιρουμένην αὐτῆς Μαρὶάμ καὶ τῇ περισπωμένη διὰ τὴν
 Ἰησοῦ ὑποδοχὴν Μάρθα καὶ τῷ τούτων ἀδελφῷ, φίλῳ ὑπὸ
 τοῦ σωτῆρος εἰρημένῳ, Λαζάρῳ, ἢ Βηθανία ὁ τῆς ὑπακοῆς 20
 οἶκος; οὐ καταφρονητέον οὖν τῆς περὶ τὰ ὀνόματα ἀκριβείας
 τῷ ἀπαραλείπτως βουλομένῳ συνεῖναι τὰ ἄγια γράμματα.
 41. Τὸ μέντοι γε ἡμαρτήσθαι ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς
 ἀντιγράφοις τὰ περὶ τῶν ὀνομάτων πολλαχού καὶ ἀπὸ
 cf. Mt viii 28 ff.
 Mc v 1 ff.
 Lc viii 26 ff.
 τούτων ἂν τις πεισθεῖη ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. ἡ περὶ τοὺς 25
 ὑπὸ τῶν δαιμονίων κατακρημιζομένους καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ
 συμπνιγομένους χοίρους οἰκονομία ἀναγέγραπται γεγονέναι
 ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γερασηνῶν. Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ
 πόλις, οὔτε θάλασσαν οὔτε λίμνην πλησίον ἔχουσα. καὶ
 οὐκ ἂν οὕτως προφανὲς ψεῦδος καὶ εὐέλκτον οἱ εὐαγγε- 30
 λισταὶ εἰρήκεσαν, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ περὶ τὴν
 Ἰουδαίαν. ἐπεὶ δὲ ἐν ὀλίγοις εὔρομεν· εἰς τὴν χώραν τῶν 141

Γαδαρηνῶν· καὶ πρὸς τοῦτο λεκτέον. Γάδαρα γὰρ πόλις
 μὲν ἐστὶ τῆς Ἰουδαίας, περὶ ἣν τὰ διαβόητα θερμὰ τυγχάνει,
 λίμνη δὲ κρημνοῖς παρακειμένη οὐδαμῶς ἐστὶν ἐν αὐτῇ ἢ
 θάλασσα. ἀλλὰ Γέργεσα, ἀφ' ἧς οἱ Γεργεσαῖοι, πόλις
 5 ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλουμένην Τιβερίαδα λίμνην, περὶ ἣν
 κρημνὸς παρακείμενος τῇ λίμνῃ, ἀφ' οὗ δείκνυται τοὺς χοί-
 ρους ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλήσθαι. ἐρμηνεύεται δὲ ἡ
 Γέργεσα παροικία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος οὖσα τάχα
 προφητικῶς οὗ περὶ τὸν σωτῆρα πεποιήκασι παρακαλέσαν-
 10 τες αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν οἱ τῶν χοίρων
 πολῖται. τὸ δ' ὅμοιον περὶ τὰ ὀνόματα σφάλμα πολλαχού-
 τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἔστιν ἰδεῖν, ὡς ἠκριβώσαμεν
 ἀπὸ Ἑβραίων μαθόντες, καὶ τοῖς ἀντιγράφοις αὐτῶν τὰ
 ἡμέτερα συγκρίναντες, μαρτυρηθεῖσιν ὑπὸ τῶν μηδέπω δια-
 15 στραφεισῶν ἐκδόσεων Ἀκύλου καὶ Θεοδοτίωνος καὶ Συμμά-
 χου. ὀλίγα τοίνυν παρατηρήσομεθα ὑπὲρ τοῦ τοὺς φιλομαθεῖς
 ἐπιστρεφεστέρους γενέσθαι περὶ ταῦτα· εἰς τῶν νῶν Λευὶ ὁ
 πρῶτος Γεσὼν ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀντιγράφων ὀνόμασται
 ἀντὶ τοῦ Γηρσὼν, ὁμώνυμος τυγχάνων τῷ πρωτοτόκῳ Μω-
 20 σέως, ἑκατέρων διὰ τὴν παροικίαν ἐν γῆ ἄλλοτρίᾳ γεννηθέν-
 των τοῦ ὀνόματος ἐτοιμῶς κειμένου. πάλιν τῷ Ἰουδα παρ'
 ἡμῖν μὲν ὁ δεύτερος Ἀνὰν εἶναι λέγεται, παρὰ δὲ Ἑβραίοις cf. Ge xlvi 12
 Ὠνάν ἐστὶ, πόνος αὐτῶν. πρὸς τούτοις ἐν ταῖς ἀπάρσεσι
 τῶν νῶν Ἰσραὴλ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς εὔρομεν ὅτι Ἀπήραν ἐκ cf. Nu xxxiii
 25 Σοχὼθ καὶ παρενέβαλον εἰς Βουθάν· τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν ἀντὶ
 Βουθὰν Αἰμὰν λέγει. καὶ τί με δεῖ διατρίβοντα πλείονα
 παρατίθεσθαι, παρόντος τῷ βουλομένῳ τοῦ ἐξετάζειν καὶ
 γινώσκειν τὰ κατὰ τὰ ὀνόματα ἀληθῆ; μάλιστα δὲ ὑπο-
 30 πτευτέον τοὺς τόπους τῶν γραφῶν, ἔνθα κατάλογός ἐστιν
 ἅμα ὀνομάτων πλειόνων, ὡς ἐν τῷ Ἰησοῦ τὰ περὶ τῆς κλη-
 ροδοσίας, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων ἀρχῆθεν
 ἐξῆς μέχρι τοῦ ἐγγύς που ὑπὲρ τὸν Δαυ· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν

τῷ Ἑσδρα. καὶ οὐ καταφρονητέον τῶν ὀνομάτων, πραγμά- 142
των σημαυομένων ἀπ' αὐτῶν χρησίμων τῇ τῶν τόπων ἔρμη-
νεία. οὐκ εὐκαιρον δὲ νῦν τὸν περὶ τῆς θεωρίας τῶν ὀνομά-
των ἐξετάσαι λόγον, ἀφέμενον τῶν προκειμένων.

42. (25) Ἰδωμεν τοίνυν τὰ τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως. 5
Ἰορδάνης μὲν ἔρμηνεύεται Κατάβασις αὐτῶν. τούτῳ δὲ, ἴν'
οὕτως εἶπω, γεινῆαι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰαρδὸν, ὃ καὶ αὐτὸ ἔρμη-
νεύεται Καταβαίνων, ἐπειδήπερ γεγένηται τῷ Μαλελεὶλ, ὡς
ἐν τῷ Ἐνώχ γέγραπται, εἶ τῷ φίλον παραδέχσθαι ὡς ἄγιον
cf. Ge vi 2 τὸ βιβλίον, ταῖς ἡμέραις τῆς τῶν νιῶν τοῦ θεοῦ καταβάσεως 10
ἐπὶ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων· ἦντινα κατάβασιν αἰνίσ-
σεσθαί τινας ὑπειλήφασιν τὴν τῶν ψυχῶν κάθοδον ἐπὶ τὰ
σώματα, θυγατέρας ἀνθρώπων τροπικώτερον τὸ γῆινον σκῆ-
νος λέγεσθαι ὑπειληφότες. εἰ δὴ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τίς ἂν
εἴη ποταμὸς κατάβασις αὐτῶν, ἐφ' ὃν ἐρχόμενον καθαίρει- 15
σθαι δεῖ οὐκ ἰδίαν κατάβασιν καταβεβηκότα, ἀλλὰ τὴν τῶν
ἀνθρώπων, ἣ ὁ σωτὴρ ἡμῶν διορίζων τοὺς ὑπὸ Μωσέως
κληροδοτούμενους ἀπὸ τῶν διὰ Ἰησοῦ τὰς οἰκείους ἀπολαμ-
βανόντων μερίδας; τούτου δὴ τοῦ διὰ τοῦ καταβεβηκότος
Ps xlv (xlvii) ποταμοῦ τὰ ὄρμηματα εὐφραίνουσιν, ὡς ἐν ψαλμοῖς εὖρομεν, 20
5 τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, οὐ τὴν αἰσθητὴν Ἱερουσαλήμ, οὐ γὰρ
ἔχει παρακείμενον ποταμὸν, ἀλλὰ τὴν ἄμωμον τοῦ θεοῦ
Eph ii 20 ἐκκλησίαν, οἰκοδομουμένην ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων
καὶ τῶν προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ
κυρίου ἡμῶν. Ἰορδάνην μέντοι γε νοητέον τοῦ θεοῦ λόγον 25
cf. Jo i 14 τὸν γενόμενον σάρκα καὶ σκηνώσαντα ἐν ἡμῖν, Ἰησοῦν δὲ
τὸν κληροδοτήσαντα ὃ ἀνείληφεν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ καὶ
cf. 1 Pe ii 6 ἀκρογωνιαίος λίθος, ὃ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ θεότητι τοῦ υἱοῦ τοῦ
θεοῦ γενόμενος τῷ ἀνείληφθαι ὑπ' αὐτοῦ λούεται, καὶ τότε
χωρεῖ τὴν ἀκέραιον καὶ ἄδολον περιστερὰν τοῦ πνεύματος, 30
Jo i 33 συνδεδεμένην αὐτῷ καὶ μηκέτι ἀποπηῆναι δυναμένην· Ἐφ'
ὃν γὰρ, φησὶν, ἐὰν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ'

αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ, διὰ τοῦτο
 λαβὼν τὸ πνεῦμα μένον ἐπ' αὐτόν ἵν' ἐν αὐτῷ μείναντι
 βαπτίζεν τοὺς ἐρχομένους αὐτῷ δυνηθῆ. πέραν δὲ τοῦ
 Ἰορδάνου, κατὰ τὰ ἔξω τῆς Ἰουδαίας νεύοντα κλίματα, ἐν τη
 5 Βηθαβαρᾷ βαπτίζει ὁ Ἰωάννης, πρόδρομος ὢν τοῦ ἑλλη-
 143 θότος καλέσαι οὐ δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς, διδάσκοντος cf. Mt ix 12
 μὴ χρειάν ἔχειν τοὺς ἰσχύοντας ἰατρῶν ἀλλὰ τοὺς κακῶς
 ἔχοντας· καὶ γὰρ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τὸ λουτρὸν δίδεται.
 43. (26) Εἰκὸς δὲ τινα τὰς διαφόρους ἐπινοίας τοῦ σω-
 10 τῆρος μὴ νενοηκότα προσκόψειν τῇ ἀποδοθείσῃ περὶ τοῦ
 Ἰορδάνου ἐρμηνείᾳ, διὰ τὸ λέγειν τὸν Ἰωάννην· Ἐγὼ βα- Mt iii 11
 πτίζω ἐν ὕδατι, ὁ δὲ ἐρχόμενος μετ' ἐμὲ ἰσχυρότερός μου
 ἐστιν, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. πρὸς ὃν
 15 ἐστὶν ὕδωρ, ἑτέροις δὲ οἶνος εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου, cf. Ps ciii
 ἄλλοις δὲ αἷμα διὰ τό· Ἐὰν μὴ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ (civ) 15
 ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ἀλλὰ καὶ τροφή λεγόμενος οὐ κατὰ Jo vi 53
 τὰ αὐτὰ νοεῖται ἄρτος ζῶν καὶ σὰρξ· οὕτως ὁ αὐτός ἐστι
 βάπτισμα ὕδατος καὶ πνεύματος καὶ πυρὸς, τισὶ δὲ καὶ αἷμα-
 20 τος. περὶ δὲ τοῦ τελευταίου βαπτίσματος, ὡς τινες, φησὶν
 ἐν τῷ· Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι Lc xii 50
 ἕως ὅτου τελεσθῆ; τούτῳ τε συμφώνως ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὁ
 μαθητῆς Ἰωάννης τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα ἀνέ- cf. 1 Jo v 8
 25 γραψε τὰ τρία εἰς ἐν γινόμενα. καὶ ὁδὸς δὲ που καὶ θύρα
 εἶναι ὁμολογῶν, σαφῆς ἐστὶ μηδέπω τυγχάνων θύρα ᾧ ἔτι
 ὁδὸς ἐστὶ, καὶ μηκέτι ὁδὸς ᾧ ἤδη θύρα. πάντες οὖν οἱ
 στοιχειούμενοι τῇ ἀρχῇ τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, τῇ φωνῇ τοῦ cf. He v 12
 ἐν τῇ ἐρήμῳ βοῶντος· Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου προσιώντες, Jo i 23, 28
 30 πέραν τοῦ Ἰορδάνου τυγχανούσῃ παρὰ τῷ οἴκῳ τῆς κατα-
 σκευῆς, εὐτρεπιζέσθωσαν πρὸς τὸ δυνηθῆναι διὰ τῆς προ-
 ετοιμασίας χωρῆσαι τὸν πνευματικὸν λόγον, ἐγγινόμενον διὰ
 τοῦ φωτισμοῦ τοῦ πνεύματος. ἐχομένως δὲ τοῦ προκειμένου

2 ἵν' ἵν,
 26 ἡδῆ] δὴ

18 αὐτὰ νοεῖται] αὐτ' οἰται

22 ὁ] om.

τὰ περὶ τοῦ Ἰορδάνου συνάγοντες ἀκριβέστερον τὸν ποταμὸν νοήσομεν. ὁ θεὸς τοίνυν διὰ Μωσέως διαβιβάζει τὸν λαὸν
 cf. Ex xiv 22 τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, αὐτὸ τὸ ὕδωρ αὐτοῖς ποιήσας τεῖχος ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, διὰ δὲ τοῦ Ἰησοῦ τὸν Ἰορδάνην.

44. Ἐντυχὼν δὲ τῇ γραφῇ ὁ Παῦλος, οὐκέτι κατὰ τὴν 5
 2 Co x 3 σάρκα στρατευόμενος αὐτῆς, ἦδει γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευμα-
 τικός ἐστι, πνευματικῶς διδάσκει ἡμᾶς ἐξειληφέναι τὰ τῆς
 1 Co x 1f. κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διόδου, λέγων ἐν τῇ πρὸς Κοριν-
 θίους προτέρᾳ. Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ
 πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλῃν ἦσαν καὶ πάντες διὰ 10
 τῆς θαλάσσης διήλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωσῆν ἐβαπτί-
 σαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ
 βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον καὶ πάντες τὸ πνευματικὸν ἔπιον 144
 πόμα· ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ
 πέτρα δὲ ἦν ὁ χριστός. οἷς ἀκολουθῶς καὶ ἡμεῖς αἰτήσωμεν 15
 λαβεῖν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὸ νοῆσαι πνευματικῶς τὴν διὰ Ἰησοῦ
 διόδον τοῦ Ἰορδάνου, λέγοντες ὅτι εἶπεν ἄν καὶ περὶ ταύτης
 ὁ Παῦλος· οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες
 ἡμῶν πάντες διὰ τοῦ Ἰορδάνου διήλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν
 Ἰησοῦν ἐβαπτίσαντο ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῷ ποταμῷ. τύπος 20
 δὲ ὁ διαδεξάμενος ἦν Μωσῆν Ἰησοῦς τοῦ διαδεξαμένου τὴν
 διὰ τοῦ νόμου οἰκονομίαν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι Ἰησοῦ
 τοῦ χριστοῦ· διόπερ εἰ καὶ πάντες ἐκεῖνοι εἰς Μωσῆν βαπτί-
 ζονται ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, πικρὸν μὲν τι ἔχει 25
 καὶ ἄλμυρον τὸ ἐκείνων βάπτισμα, ἔτι φοβουμένων τοὺς
 ἐχθροὺς παρ' αὐτῶν, καὶ ἀναβωίντων πρὸς τὸν κύριον καὶ τῷ
 Ex xiv 11 Μωσῆ λεγόντων· Παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ
 ἐξήγαγες ἡμᾶς θανατῶσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ· τί τοῦτο ἐποίησας
 ἡμῖν, ἐξαγαγὼν ἐξ Αἰγύπτου; τὸ δὲ εἰς Ἰησοῦν βάπτισμα ἐν
 τῷ ἄληθῶς γλυκεί καὶ ποτίμῳ ποταμῷ πολλὰ ἔχει παρ' 30
 ἐκείνο ἐξάρετα, ἥδη τρανουμένης καὶ πρέπουσαν τάξιν λαμ-
 βανούσης τῆς θεοσεβείας· κιβωτὸς γὰρ τῆς διαθήκης κυρίου

τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖται προπορεύονται, τοῦ λαοῦ
 ἐπομένου τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θεοῦ, κακείνου δὲ τοῖς χωροῦσι
 τὴν περὶ ἀγνείας ἐντολήν. Ἰησοῦς δὲ λέγει τῷ λαῷ· Ἀγνίσασθε Jos iii 5
 εἰς τὴν αὐριον, ποιήσει ἐν ἡμῖν κύριος θαυμάσια. καὶ τοῖς
 5 ἱερεύσι μετὰ τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης κελεύει προπορεύ-
 εσθαι ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ, ὅτε καὶ τὸ μυστήριον τῆς τοῦ
 πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν οἰκονομίας ἐμφαίνεται, ὑπερυψούμενον
 ὑπ' αὐτοῦ δίδόντος χάρισμα Ἰν' ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ Phil ii 10 f.
 κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα
 10 γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς
 δόξαν θεοῦ πατρὸς. διὰ γὰρ τούτων δηλοῦται ἐν τῷ Ἰησοῦ
 ἀναγεγραμμένων ταῦτα· Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Ἰησοῦν Ἐν Jos iii 7
 τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἄρξομαι ὑψῶσαί σε κατενώπιον τῶν υἱῶν
 Ἰσραὴλ· καὶ ἀκουστέον τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ λέγοντος
 15 τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Προσάγετε ὧδε καὶ ἀκούσετε τὸ ῥῆμα Jos iii 9 f.
 κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ἐν τούτῳ γνώσεσθε, ὅτι θεὸς ζῶν ἐν
 ἡμῖν ἔστιν· ἐν γὰρ τῷ βαπτίσασθαι εἰς Ἰησοῦν γνωσόμεθα
 ὅτι θεὸς ζῶν ἐν ἡμῖν ἔστι.

45. Κακεῖ μὲν τὸ πάσχα ποιήσαντες ἐν Αἰγύπτῳ, ἀρχὴν
 20 τῆς ἐξόδου ποιοῦνται· παρὰ δὲ τῷ Ἰησοῦ μετὰ τὴν διόδον τοῦ
 Ἰορδάνου, τῇ δεκάτῃ τοῦ πρώτου μηνὸς κατεστρατοπέδευσαν
 145 ἐν Γαλαγαλοῖς, ὅτε πρῶτον εἶδει λαβόντα τὸ πρόβατον ἐπονο-
 μάσαι τοὺς εὐωχηθησομένους μετὰ τὸ Ἰησοῦ βάπτισμα. καὶ
 τῇ ἀκροτόμῳ πέτρα ὑπὸ Ἰησοῦ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅσοι ποτὲ cf. Jos v 2 ff.
 25 ἀπερίτμητοι ἦσαν τῶν ἐξεληλυθότων ἐξ Αἰγύπτου, περιτέμ-
 νονται· τὸν δὲ ὄνειδισμὸν τῆς Αἰγύπτου ἀφελεῖν κύριος
 ὁμολογεῖ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ εἰς Ἰησοῦν βαπτίσματος, ὅτε Ἰησοῦς
 περιεκάθαιρεν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. γέγραπται γάρ· Καὶ εἶπε Jos v 9
 κύριος τῷ Ἰησοῦ υἱῷ Ναυῆ Ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἀφείλον
 30 τὸν ὄνειδισμὸν Αἰγύπτου ἀφ' ὑμῶν. τότε ἐποίησαν οἱ υἱοὶ
 Ἰσραὴλ τὸ πάσχα τῇ τεσσαρεσκαδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς,
 πολλῷ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἰλαρώτερον, ὅτε καὶ ἔφαγον ἀπὸ τοῦ

7 υἱὸν] ἰν'

24 ὅσοι] ὅποι

26 Αἰγύπτου] αἰγύ

σίτου τῆς ἀγίας γῆς ἄζυμα, καὶ νέα τροφή τοῦ μάννα κρείττονι. οὐ γὰρ ὅτε τὴν κατ' ἐπαγγελίαν γῆν ἀπειλήφασιν τοῖς ἐλάττωσιν αὐτοὺς ἐστιᾶ θεός, οὐδὲ διὰ τοῦ τηλικούτου Ἰησοῦ ὑποδεεστέρου ἄρτου τυγχάνουσι. τοῦτ' ἔσται σαφές τῷ τὴν ἀληθῆ ἀγίαν νοήσαντι γῆν καὶ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. 5

10 vi 49, 51 διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ κείμεναι· Οἱ πατέρες ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔφαγον τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· ὁ φαγὼν τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα. τὸ μὲν γὰρ μάννα, εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ θεοῦ διδόμενος, ἄρτος ἦν προκοπῆς, ἄρτος τοῖς ἔτι παι-

cf. Gal iv 2 δαγωγουμένοις χορηγούμενος, ἄρτος τοῖς ὑπὸ ἐπιτρόπους καὶ 10 οἰκονόμους ἁρμονιώτατος. ὁ δὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ γῇ νέος ἀπὸ τοῦ σίτου τῆς γῆς Ἰησοῦ προξενούντος θεριζόμενος, ἄλλων μὲν

cf. Jo iv 38 κεκοπιακῶτων τῶν δὲ μαθητῶν αὐτοῦ θεριζόντων, ἄρτος ἦν ἐκείνου ζωτικώτερος, τοῖς τὴν πατρῶαν κληρονομίαν διὰ τὴν 15 τελειότητα ἀπολαβεῖν δυναμένοις ἀποδιδόμενος. διόπερ ὁ μὲν ἐκείνῳ ἔτι παιδευόμενος τῷ ἄρτι τὸ λόγῳ θάνατον δέξασθαι δύναται, ὁ δὲ φθάσας ἐπὶ τὸν μετ' ἐκείνου ἄρτον φαγὼν αὐτὸν ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἀκαίρως οἶμαι παρατεθεῖσθαι τοῦ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ βαπτίσματος, ἐν Βηθ- 20 βαρᾷ ὑπὸ Ἰωάννου γινομένου, ἐξεταζομένου.

46. (27) Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι μέλλον 4 Reg ii 1, 8 ἀναλαμβάνεσθαι Ἡλίας ἐν συσσεισμῷ ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, λαβὼν τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ καὶ εἰλήσας ἐπάταξε τὸ ὕδωρ, ὅπερ διηρέθη ἔνθα καὶ ἔνθα, καὶ διέβησαν ἀμφότεροι, δη- 25 λονότι αὐτὸς καὶ ὁ Ἐλισαῖος· ἐπιτηδειότερος γὰρ πρὸς τὸ ἀναληφθῆναι γεγένηται ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτισάμενος, ἐπεὶ

cf. 1 Co x 2 τὴν δι' ὕδατος παραδοξοτέραν διάβασιν βάπτισμα, ὡς προ- 146 παρεθέμεθα, ὠνόμασεν ὁ Παῦλος. διὰ τὸν αὐτὸν δὴ τοῦτον Ἰορδάνην χωρεῖ ὁ βεβούληται χάρισμα διὰ Ἡλίου ὁ Ἐλι- 4 Reg ii 9 σαῖος λαβεῖν, εἰπὼν· Γενηθήτω δὴ διπλᾶ ἐν πνεύματί σου ἐπ' 30 ἐμέ. καὶ τάχα διὰ τοῦτο διπλοῦν ἔλαβε τὸ χάρισμα ἐν

1 κρείττονα 4 τό τ'
15 post τελειότητα] ins. δεῖ
19 Βηθάρα

13 κεκοπιακῶτων] κεκληκῶτων
16 ἐκεῖνα ἐπικαιδευόμενος

πνεύματι Ἡλίου ἐφ' ἑαυτὸν, ἐπεὶ δις διήλθε τὴν Ἰορδάνην, ἀπαξ μὲν μετὰ τοῦ Ἡλίου, δεύτερον δὲ ὅτε λαβῶν τὴν 4 Reg ii 14
 μηλωτὴν τοῦ Ἡλίου ἐπάταξε τὸ ὕδωρ, καὶ εἶπε Ποῦ ὁ Θεὸς
 Ἡλίου ἀφφώ; καὶ ἐπάταξε τὰ ὕδατα καὶ διείλειν ἔνθα καὶ
 5 ἔνθα. (28) εἰάν τις προσκόπη τῷ· Ἐπάταξε τὸ ὕδωρ· διὰ
 τὰ παραδεδομένα ἡμῖν περὶ τοῦ Ἰορδάνου, ὃς τύπος ἦν τοῦ
 τὴν κατάβασιν ἡμῶν καταβάτος λόγου, λεκτέον ὅτι παρὰ
 τῷ ἀποστόλῳ σαφῶς ἡ πέτρα Χριστὸς ἦν, ἥτις τῇ ῥάβδῳ cf. i Co x 4
 δις πλήσσεται, ἵνα δυνηθῶσι πιεῖν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἀκο-
 10 λουθούσης πέτρας. ἔστιν οὖν τις καὶ ἀγαπώντων πληγὴ ἐν
 τῇ ἐπαπορήσει πρὶν μαθεῖν τὸ ζητούμενον τὰ ἐναντία προφε-
 ρομένων τῷ τοῦ λόγου συμπεράσματι, ὧν ἀπαλλάττων ἡμᾶς
 ὁ θεὸς ὅπου μὲν διψῶσι δίδωσι πότον, ὅπου δὲ τὸ ἄβατον
 ἡμῖν καὶ ἀχώρητον διὰ τὸ βάθος διόδευτον τῇ διαιρέσει τοῦ
 15 λόγου παρασκευάζει, τῶν πλείστων τῷ διαιρετικῷ λόγῳ ἡμῖν
 σαφηνιζομένων.

47. Ἐτι δὲ εἰς τὸ παραδέξασθαι τὴν περὶ τοῦ ποτι-
 μωτάτου καὶ χαριστικωτάτου Ἰορδάνου ἐρμηνείαν, χρήσιμον
 παραθέσθαι τὸν τε ἀπὸ τῆς λέπρας καθαριζόμενον Ναϊμᾶν
 20 τὸν Σύρον, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν παρὰ τοῖς πολεμίοις
 τῆς θεοσεβείας ποταμῶν. περὶ μὲν οὖν Ναϊμᾶν γέγραπται
 ὅτι Ἦλθεν ἐν ἵππῳ καὶ ἄρματι, καὶ ἔστη ἐπὶ θύραις οἴκου 4 Reg v 9f.
 Ἐλισαιέ. καὶ ἀπέστειλεν Ἐλισαιέ ἄγγελον πρὸς αὐτὸν
 λέγων Πορευθεὶς λουσαι ἐπάκτις ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἐπι-
 25 στρέψει ἡ σὰρξ σου σοι καὶ καθαρισθήσῃ. ὅτε καὶ θυμοῦται
 Ναϊμᾶν, οὐ νοῶν ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἡμῶν ἐστὶν ὁ ἀπολύων
 τοὺς διὰ τὴν λέπραν ἀκαθάρτους τῆς ἀκαθαρσίας καὶ ἰώμενος,
 οὐχὶ δὲ ὁ προφήτης· προφήτου γὰρ ἔργον ἐπέμφαι ἐπὶ τὸ
 30 θεραπεῦον. μὴ συνιείς τοῖνυν τὸ τοῦ Ἰορδάνου μέγα μυ-
 στήριον ὁ Ναϊμᾶν φησιν· Ἴδου δὴ ἔλεγον ὅτι πάντως 4 Reg v 11
 ἐξελεύσεται πρὸς με καὶ στήσεται καὶ ἐπικαλέσεται ἐν
 ὀνόματι κυρίου θεοῦ αὐτοῦ καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ

- τὸν τόπον καὶ ἀποσυνάξει τὸ λεπρόν. τὸ γὰρ ἐπιθεῖναι τὴν
 χεῖρα λέπρα καὶ καθαρίσαι μόνου τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ
 ἔργον ἦν, οὐ μόνον εἰπόντος τῷ μετὰ πίστεως ἀξιώσαντι
 Mt viii 2 f. Ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι, τό· Θέλω, καθαρίσθητι·
 πρὸς γὰρ τῷ λόγῳ καὶ ἤψατο αὐτοῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ 147
 τῆς λέπρας αὐτοῦ. ἔτι δὲ πλανώμενος ὁ Ναιμὰν καὶ οὐχ
 ὄρων ὅσον ἀπολείπονται οἱ ἕτεροι τοῦ Ἰορδάνου ποταμοὶ
 πρὸς θεραπείαν τῶν πεπονθότων, ἐπαινεῖ τοὺς τῆς Δαμασκοῦ
 4 Reg v 12 ποταμοὺς, Ἀβανὰ καὶ Φαρφά, λέγων· Οὐχὶ ἀγαθὸς Ἀβανὰ
 καὶ Φαρφά, ποταμοὶ Δαμασκοῦ, ὑπὲρ πάντα τὰ ὕδατα 10
 Ἰσραήλ; οὐχὶ πορευθεὶς λούσομαι ἐν αὐτοῖς καὶ καθα-
 ρισθήσομαι; ὡσπερ γὰρ οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεὸς ὁ
 Mc x 18 πατήρ, οὕτως ἐν ποταμοῖς οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ Ἰορδάνης,
 καὶ λέπρας ἀπαλλάξαι δυνάμενος τὸν μετὰ πίστεως τὴν
 ψυχὴν λουόμενον εἰς τὸν Ἰησοῦν. οἶμαι δὲ διὰ τούτων 15
 cf. Ps cxxxvi
 (cxxxvii) 1 κλαίειν ἀναγεγράφθαι πᾶσι τοῖς Βαβυλῶνος ποταμοῖς καθε-
 ζομένους τοὺς μνησθέντας τῆς Σιών· ἄλλων γὰρ ὑδάτων
 γευσάμενοι μετὰ τὸν ἅγιον Ἰορδάνην οἱ διὰ τὴν κακίαν
 αἰχμαλωτευθέντες εἰς ὑπόμνησιν καὶ ποθὴν ἔρχονται τοῦ
 οἰκείου καὶ σωτηρίου ποταμοῦ. διόπερ ἐπὶ τῶν ποταμῶν 20
 Βαβυλῶνος φησιν· Ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν, δηλονότι διὰ τὸ μὴ
 δύνασθαι στήναι, καὶ ἐκλαύσαμεν. καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ
 ἐπιπλήσσει τοῖς θέλουσιν Αἰγύπτιον ὕδωρ πιεῖν καὶ κατα-
 λείπονσι τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβαῖνον καὶ ἐπώνυμον τῆς κατα-
 25 βάσεως τυγχάνον, τὸν Ἰορδάνην, λέγων· Τί σοι καὶ τῇ ὁδῷ
 Αἰγύπτου τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γηῶν, καὶ τοῦ πιεῖν ὕδωρ ποταμῶν;
 ἢ ὡς τὸ Ἐβραϊκὸν ἔχει τοῦ πιεῖν ὕδωρ Σιών· περὶ οὗ οὐ
 νῦν πρόκειται λέγειν.
 Jer ii 18 48. (29) Ὅτι δὲ οὐ περὶ αἰσθητῶν ποταμῶν ὁ προηγου-
 μένος λόγος ἐστὶ τῷ ἐν ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς λαλοῦντι 30
 πνεύματι καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ Ἐζεκιήλ ἐπὶ Φαραῶ, βασιλέα
 Ez xxix 3 ff. Αἰγύπτου, προφητευσόμενων ἔστιν ἰδεῖν οὕτως ἔχοντων· Ἴδοῦ,

ἐγὼ ἐπὶ σὲ Φαραῶ, βασιλεῦ Αἰγύπτου, τὸν δράκοντα τὸν
 μέγαν τὸν ἐγκαθήμενον ἐν μέσῳ ποταμῶν αὐτοῦ, λέγοντα
 Ἐμοὶ εἰσιν οἱ ποταμοὶ, καὶ ἐγὼ ἐποίησα αὐτούς. καὶ ἐγὼ
 δώσω παγίδας εἰς τὰς σιαγόνας σου, καὶ προσκολλήσω τοὺς
 5 ἰχθύας τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὰς πτέρυγας σου, καὶ ἀνάξω σε
 ἐκ μέσου τοῦ ποταμοῦ σου καὶ πάντας τοὺς ἰχθύας τοῦ
 ποταμοῦ, καὶ καταβαλῶ σε ἐν τάχει καὶ πάντας τοὺς ἰχθύας
 148 τοῦ ποταμοῦ· ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου σου πέσῃ καὶ οὐ μὴ
 συναχθῆς καὶ οὐ μὴ περισταλῆς. ποῖος γὰρ σωματικὸς
 10 δράκων ἐν τῷ σωματικῷ τῆς Αἰγύπτου ποταμῷ ὄφθεις
 ἰστόρηταί ποτε; ἀλλὰ μήποτε χωρίον ἐστὶ τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν
 δράκοντος ὁ τῆς Αἰγύπτου ποταμὸς, μηδὲ παιδίον ἀποκτείνειαι
 Μωσέα δυνηθείς. ὥσπερ δὲ δράκων ἐν τῷ Αἰγυπτίῳ ἐστὶ
 ποταμῷ, οὕτως ὁ θεὸς ἐν τῷ εὐφραίνοντι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ
 15 ποταμῷ· ὁ πατὴρ γὰρ ἐν τῷ νίῳ. διὰ τοῦτο οἱ γινόμενοι
 ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῷ λούσασθαι, τὸν ὄνειδισμόν ἀποτίθενται τῆς
 Αἰγύπτου, καὶ ἐπιτηδεώτεροι πρὸς τὸ ἀναλαμβάνεσθαι
 γίνονται, καὶ ἀπὸ τῆς μιαιρωτάτης λέπρας καθαρίζονται, καὶ
 διπλασιασμόν χωροῦσι χαρισμάτων, καὶ ἔτοιμοι πρὸς πνεύ-
 20 ματος ἁγίου παραδοχὴν γίνονται, ἀλλῶ ποταμῷ οὐκ ἐφιπτα-
 μένης τῆς πνευματικῆς περιστερῆς. διόπερ θεοπρεπέστερον
 νοήσαντες τὸν Ἰορδάνην, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ λουτρὸν, καὶ τὸν
 Ἰησοῦν ἐν αὐτῷ λουόμενον, καὶ τὸν τῆς κατασκευῆς οἶκον,
 ὅσον δεόμεθα τῆς τοιαύτης ὠφελείας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ
 25 ἀρυσώμεθα.

cf. Ps xlv
(xlv) 5

49. (30) Τῆ ἐπαγρίῳν βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχό- Jo i 29
 ΜΕΝΟΝ πρὸς αὐτόν. Πρότερον ἢ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἄμα
 τῷ συλλαβεῖν αὐτὸν τῇ μητρὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ αὐτῇ ἐγκύ-
 μονι τυχαίνουσα ἐπεδήμει, ὅτε ὁ μορφούμενος τῷ μορφον-
 30 μένῳ ἀκριβέστερον τὴν μόρφωσιν χαρίζεται, σύμμορφον
 ἐνεργῶν αὐτὸν γενέσθαι τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ὥστε διὰ τὸ κοινὸν
 τῆς μορφῆς Ἰωάννην τε Χριστὸν ὑπονοεῖσθαι τυγχάνειν, cf. Phil iii 2
 Mt xiv 2

καὶ Ἰησοῦν Ἰωάννην ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν νομίζεσθαι παρὰ
 τοῖς μὴ διακρίνουσι τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα·
 cf. Gen i 26 νῦν δὲ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὰ προξετασθέντα μαρτύρια Ἰωάννου
 περὶ αὐτοῦ αὐτὸς βλέπεται ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ ἐρχόμενος
 πρὸς αὐτόν. παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐκεῖ μὲν διὰ τὴν τοῦ 5
 Μαρίας ἀσπασμοῦ φωνὴν ἐληλυθυῖαν εἰς τὰ ὦτα τῆς
 Ἐλισάβητ, σκιρτᾷ τὸ βρέφος Ἰωάννης ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς
 μητρὸς, τότε, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς, λαμβανούσης πνεῦμα ἅγιον·
 Lc i 41 f. Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ὡς ἤκουσε τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας
 ἢ Ἐλισάβητ, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ 149
 ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἢ Ἐλισάβητ καὶ ἀνεφώνησε
 κραυγῇ μεγάλη καὶ εἶπεν· ἔνθα δέ· Βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν
 Jo i 29 Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ
 θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἀκοῇ δὲ τῇ περὶ
 τῶν κρειττόνων πρότερόν τις παιδεύεται, καὶ μετὰ ταῦτα 15
 αὐτόπτης αὐτῶν γίνεται. ὅτι μέντοι γε εἰς τὴν μόρφωσιν
 ὠφέληται ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ ἔτι μορφουμένου τοῦ κυρίου,
 γενομένου ἐν τῇ μητρὶ πρὸς τὴν Ἐλισάβητ, τῷ κεκρατηκότι
 τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ φωνῆν μὲν εἶναι τὸν Ἰωάννην, λόγον
 δὲ τὸν Ἰησοῦν, δῆλον ἔσται· μεγάλη γὰρ φωνὴ γίνεται ἐν τῇ 20
 Ἐλισάβητ πληρωθείσῃ πνεύματος ἁγίου διὰ τὸν ἀσπασμὸν
 τῆς Μαρίας, ὡς αὐτῇ ἢ λέξις παρίστησιν οὕτως ἔχουσα·
 Καὶ ἀνεφώνησε κραυγῇ μεγάλῃ, δηλονότι ἢ Ἐλισάβητ, καὶ
 εἶπεν· ἢ γὰρ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας γενομένη ἐν
 τοῖς ὡσὶ τῆς Ἐλισάβητ ἐπλήρωσε τὸν Ἰωάννην ἑαυτῆς· 25
 διόπερ σκιρτᾷ ὁ Ἰωάννης, καὶ οἰονεὶ στόμα τοῦ υἱοῦ καὶ
 προφήτης ἢ μήτηρ γίνεται ἀναφωνοῦσα κραυγῇ μεγάλῃ καὶ
 λέγουσα· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ
 καρπὸς τῆς κοιλίας σου. ἦδη οὖν δύναται δῆλος ἡμῖν
 γίνεσθαι καὶ ἢ μετὰ σπουδῆς πορεία τῆς Μαρίας εἰς τὴν 30
 ὄρεινῃν, καὶ ἢ εἴσοδος εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ὁ ἀσπα-
 σμὸς ὃν ἀσπάζεται τὴν Ἐλισάβητ· ἵνα γὰρ μεταδῶ ἀφ' ἧς

ἔχει ἐξ οὗ συνείληφε δυνάμειος τῷ Ἰωάννῃ ἔτι ἐν τῇ μήτρα
 τυγχάνοντι τῆς μητρὸς ἡ Μαρίας, καὶ αὐτῷ μεταδώσονται τῇ
 μητρὶ ἀφ' ἧς ἔλαβε χάριτος προφητικῆς, ταῦτα πάντα
 γίνεται. καὶ εὐλογώτατά γε ἐν τῇ ὀρεινῇ αἱ τοιαῦται
 5 οἰκονομίαι ἐπιτελοῦνται, οὐδενὸς μεγάλου χωρουμένου ὑπὸ
 τῶν διὰ τὴν ταπεινότητα κοιλάδων κληθησομένων. καὶ
 ἐνθάδε οὖν μετὰ τὰς Ἰωάννου μαρτυρίας, πρώτην μὲν τὴν
 ὑπὸ κεκραγότης λεγομένην καὶ θεολογοῦντος, δευτέραν δὲ
 πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Δευίτας τοὺς ἀπὸ Ἱεροσολύμων ὑπὸ cf. Jo i 19
 10 Ἰουδαίων ἀπεσταλμένους, καὶ τρίτην τὴν πρὸς τοὺς ἐκ τῶν
 Φαρισαίων πικρότερον ἐρωτήσαντας, Ἰησοῦς ἤδη βλέπεται cf. Jo i 24
 ὑπὸ τοῦ μαρτυρησαντος, ἐρχόμενος πρὸς αὐτὸν ἔτι προ-
 κόπτοντα καὶ βελτίονα γινόμενον ἢς προκοπῆς καὶ βελ-
 τιώσεως σύμβολον ἢ ὠνομασμένη αὔριον· οἰοεὶ γὰρ ἐν
 15 ἐξῆς φωτισμῷ καὶ δευτέρα ἡμέρα παρὰ τὰ πρότερον ὁ
 Ἰησοῦς ἔρχεται, οὐ μόνον γνωσκόμενος ὡς μέσος ἐσθηκῶς cf. Jo i 26
 καὶ τῶν οὐκ εἰδόντων, ἀλλ' ἤδη καὶ ὀρώμενος ἦκων τῷ ταῦτα
 πρότερον ἀποφνηαμένῳ. πρώτη οὖν ἡμέρα αἱ μαρτυρία
 150 γίνονται, καὶ δευτέρα Ἰησοῦς πρὸς Ἰωάννην ἔρχεται· τρίτη
 20 δὲ ἐστὼς ὁ Ἰωάννης μετὰ δύο μαθητῶν, ἐνιδῶν Ἰησοῦ περι-
 πατοῦντι εἰπὼν τό· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ· προτρέπει τοὺς Jo i 36
 παρόντας ἀκολουθῆσαι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. καὶ τετάρτη
 θελήσας ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ ἐξελθὼν ζητῆσαι τὸ
 ἀπολωλὸς εὐρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ Ἀκολουθεῖ Jo i 44
 25 μοι. τρίτη δὲ ἀπὸ τῆς τετάρτης, ἣτις ἐστὶν ἕκτη τῶν
 ἀρχῆθεν ἡμῖν κατειλεγμένων, ὁ γάμος γίνεται ἐν Κανᾷ τῆς cf. Jo ii 1
 Γαλιλαίας, περὶ οὗ εἰσόμεθα γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον.
 παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ διαφέρουσα Μαρία πρὸς
 τὴν ὑποδεεστέραν Ἐλισάβητ ἔρχεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
 30 πρὸς τὸν βαπτιστὴν, δι' ὧν εἰς τὸ ἄοκνον πρὸς τὸ ὠφελεῖν
 τοὺς ἥττονας καὶ μετριότητα ὠφελούμεθα.

50. (31) Ἐπεὶ δὲ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ πόθεν

1 μήτρα] μητρὶ

13 ἦς] ἡ

25 τρίτη] τῇ

- Mt iii 13 πρὸς τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην ὁ σωτὴρ ἔρχεται οὐ λέγεται, τοῦτο μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ Ματθαίου γράψαντος· Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Μάρκος
- Mc i 9 καὶ τὸν τόπον τῆς Γαλιλαίας προσέθηκεν εἰπών· Καὶ ἐγένετο 5 ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου. Λουκᾶς δὲ τὸν μὲν τόπον ἀπεσιώπησεν ὅθεν Ἰησοῦς ἔρχεται, παραχωρήσας τοῖς εἰρηκόσι τὸν λόγον, ὅπερ δὲ ἀπ' ἐκείνων οὐ μεμαθήκαμεν αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει, ὡς ἄρα μετὰ τὸ
- Lc iii 21 βάπτισμα αὐτῷ προσευχομένη ἀνέψχθη ὁ οὐρανός, καὶ κατέβη τὸ ἄγιον πνεῦμα σωματικῶ εἶδει ὡς περιστέρα· πάλιν τὸ Ἰωάννην διακεκωλυκέναι τὸν κύριον λέγοντα τῷ
- Mt iii 14 σωτῆρι· Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; τῷ Ματθαίῳ εἰρηκότι οὐδεὶς προσέθηκεν, ἵνα 15 μὴ ταῦτολογῶσι· καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου δὲ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον· Ἄφες ἄρτι, οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην· μόνος ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος.
- Jo i 29 51. (32) Καὶ λέγει Ἰδε ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ ὁ αἰρῶν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Πέντε ζῶων προσ- 20 φερομένων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τριῶν μὲν χερσαίων πτηνῶν δὲ δύο, ἀξιόν μοι ζητεῖν φαίνεται τί δήποτε ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ὁ σωτὴρ ἄμνος λέγεται, καὶ οὐδὲν τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν χερσαίων καθ' ἕκαστον τριῶν ἡλικιῶν προσαγομένων, ἀπὸ τοῦ γένους τῶν προβάτων τὸν ἄμνον 25 ὠνόμασε· πέντε δὲ ζῶα ταῦτά ἐστι· μόσχος, πρόβατον, 151 αἶξ, τρυγὼν, περιστέρα· καὶ τρεῖς ἡλικίαι ἐκάστου τῶν χερσαίων αὐταί· μόσχος, βουῦς, μοσχάριον, κριὸς, ἄμνος, ἄρνιον, τράγος, αἶξ, ἔριφος· πτηνῶν δὲ, περιστερῶν μὲν ζεῦγος νεοσσῶν μόνων, τρυγόνων ζεῦγος τέλειον. Ζητητέον 30 οὖν τῷ βουλομένῳ ἀκριβῶς τὸν περὶ τῶν θυσιῶν πνευματικὸν καταλαβεῖν λόγον τίνων ἐπουρανίων ὑποδείγματι καὶ

σκιᾷ ταύτ' ἐγένετο, καὶ ἕκαστον τῶν ζώων ἐπὶ τίνι νομοθετῆ
 ὁ λόγος θύεσθαι· καὶ ἰδίᾳ συνακτέον τὰ περὶ τοῦ ἁμνοῦ.
 ὅτι δὲ ὁ περὶ τῶν θυσῶν λόγος περὶ τινων οὐρανίων
 μυστηρίων νοεῖσθαι ὀφείλει φησί που ὁ ἀπόστολος· Οἷτινες He viii 5
 5 ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων· καὶ
 πάλιν· Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς He ix 23
 οὐρανοῖς τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια
 κρεῖττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας. τὸ δὲ καθ' ἐν δυνθῆναι
 τούτων εἰρόντα ἐκλαβεῖν τὴν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενη- cf. Jo i 17
 10 μένην τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἀλήθειαν, σφόδρα μείζον
 τυγχάνον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐδενὸς ἄλλου ἔργον ἢ
 τοῦ τελείου ἐστὶ, τοῦ διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνα- He v 14
 σμένα ἔχοντος πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, δυναμένου
 ἀπὸ διαθέσεως ἀληθευούσης εἰπεῖν· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν 1 Co ii 6
 15 ἐν τοῖς τελείοις. καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τούτων ἔστιν εἰπεῖν καὶ
 τῶν τούτοις παραπλησίον· Ἐν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τούτου 1 Co ii 8
 τοῦ αἰῶνος ἔγνωκε.

52. (33) Πλὴν τὸν ἁμνὸν ἐν ταῖς θυσίαις τοῦ ἐνδελεχι-
 σμοῦ εὐρίσκομεν προσφερόμενον. οὕτω δὲ γέγραπται· Καὶ Ex xxix
 20 ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου· ἁμνοὺς ἐνιαυ- 38-44
 σίους ἀμώμους δύο τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐνδελεχῶς,
 κάρπωμα ἐνδελεχισμοῦ. τὸν ἁμνὸν τὸν ἕνα ποιήσεις τὸ
 πρῶτ', καὶ τὸν ἁμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δειλινόν. καὶ
 25 δέκατον σεμιδάλεως πεφυραμένης ἐν ἐλαίῳ κεκομμένῳ τῷ
 τετάρτῳ τοῦ εἶν· καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ εἶν οἴνου τῷ
 ἁμνῷ τῷ ἐνί. καὶ τὸν ἁμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δει-
 λινόν κατὰ τὴν θυσίαν τὴν πρώτην καὶ κατὰ τὴν σπονδὴν
 αὐτοῦ. ποιήσεις ὀσμὴν εὐωδίας, κάρπωμα κυρίῳ, θυσίαν ἐν-
 δελεχισμοῦ εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἐπὶ θύραις τῆς σκηνῆς τοῦ
 30 μαρτυρίου ἔναντι κυρίου, ἐν οἷς γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖ ὥστε
 λαλῆσαί σοι. καὶ τάξομαι ἐκεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἁγια-
 σθήσομαι ἐν δόξῃ μου καὶ ἁγιασμῷ ἁγιάσω τὴν σκηνὴν τοῦ

10 ἢ ἀλήθια σφόδρα μείζον
 ἐν] om. 32 ἁγιάσω] om.

24 πεφυραμένη

25 καί—

μαρτυρίου. ποία δὲ ἕτερα θυσία δύναται ἐνδελεχισμοῦ εἶναι 152
 τῷ λογικῷ νοητῇ ἢ λόγος ἀκμάζων, λόγος ἀμνός συμβολι-
 κῶς καλούμενος ἅμα τῷ φωτίζεσθαι τὴν ψυχὴν ἀναπεμπό-
 μενος, αὕτη γὰρ ἂν εἴη ἢ ἑθωινή τοῦ ἐνδελεχισμοῦ θυσία, καὶ
 πάλιν ἐπὶ τέλει τῆς τοῦ νοῦ ἐν τοῖς θειοτέροις διατριβῆς 5
 ἀναφερόμενος; οὐ γὰρ αἰεὶ δύναται διαρκεῖν τὸ εἶναι ἐν τοῖς
 κρείττοσιν, ὅσον κεκλήρωται ἢ ψυχὴ συνεζεύχθαι τῷ γῆινῳ
 καὶ βαροῦντι σώματι. (34) εἰάν δέ τις ζητῇ τί ἐν τοῖς
 μεταξὺ τῆς ἔω καὶ ἑσπέρας ποιήσει ὁ ἄγιος, μεταφερέτω
 ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν λατρείαν τὸν λόγον, ἔπειτα καὶ ἐν τούτοις 10
 ἀκολουθεῖτω. καὶ γὰρ ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς ἀρχὴν μὲν τῶν θυσιῶν
 προσφέρουσι τὴν τοῦ ἐνδελεχισμοῦ, ἐξῆς δὲ πρὸ τῆς ἑσπε-
 ρινῆς τοῦ ἐνδελεχισμοῦ τὰς κατὰ τὸν νόμον λοιπὰς, οἷον
 περὶ πλημμελείας ἢ ἀκουσίων ἢ σωτηρίου ἢ εὐχῆς ἢ ζηλο-
 τυπίας ἢ σαββάτου ἢ νομηνίας καὶ τῶν λοιπῶν, ἃ μακρὸν 15
 ἂν εἴη ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγειν. οὕτω τοῖνυν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ
 τοῦ περὶ τῆς εἰκόνας λόγου πεποιημένοι τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνα-
 φορᾶς, ὅς ἐστιν ὁ χριστὸς, διαλαμβάνειν περὶ πολλῶν καὶ
 ὠφελιμωτάτων δυνησόμεθα. καὶ πάλιν ἐν τοῖς περὶ Χριστοῦ
 καταλήξαντες ἐπὶ τὴν οἰοεὶ ἑσπέραν φθάσομεν καὶ νύκτα, 20
 ἐρχόμενοι καὶ ἐπὶ τὰ σωματικά.

53. (35) Ἐὰν δὲ τὸν λόγον ἐξετάζωμεν τὸν περὶ τοῦ
 δεικνυμένου Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου κατὰ τό· Οὗτός ἐστιν ὁ
 ἀμνός τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἱστάμενοι 25
 ἐπ' αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν τῆς σωματικῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἐπιδημίας, τὸν ἀμνὸν οὐκ ἄλλον τοῦ
 ἀνθρώπου ὑποληψόμεθα· οὗτος γὰρ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν
 ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνός ἐνώπιον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἀφῶνος,
 λέγων· Ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι. διόπερ
 cf. Apoc v 6 καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἀρνίον ὁράται ἐστηκὸς ὡς ἐσφαγμέ- 30
 νον. οὗτος δὴ ὁ ἀμνός σφαγεῖς καθάρσιον γεγένηται, κατὰ
 τινὰς ἀπορρήτους λόγους, τοῦ ὄλου κόσμου, ὑπὲρ οὗ κατὰ

Jo i 29

Is liii 7

Jer xi 19

cf. Apoc v 6

τὴν τοῦ πατρὸς φιλανθρωπίαν καὶ τὴν σφαγὴν ἀνεδέξατο,
ὠνούμενος τῷ ἑαυτοῦ αἵματι ἀπὸ τοῦ ταῖς ἁμαρτίας ἡμᾶς
πιπρασκομένους ἀγοράσαντος. ὁ δὲ προσαγαγὼν τοῦτον
τὸν ἀμνὸν ἐπὶ τὴν θυσίαν ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἦν θεὸς, μέγας
5 ἀρχιερεὺς, ὅστις τοῦτο δηλοῖ διὰ τοῦ· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν Jo x 18
153 μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἑμαυτοῦ. ἐξου-
σίαν ἔχω θεῖναι, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.

54. (36) Καὶ ταύτῃ θυσίᾳ συγγενεῖς εἰσιν αἱ λοιπαὶ,
ὧν σύμβολόν εἰσιν αἱ νομικαί. λοιπαὶ δὲ καὶ συγγενεῖς
10 ταύτῃ τῇ θυσίᾳ θυσίαι ἐκχύσεις εἶναι μοι φαίνονται τοῦ
τῶν γενναίων μαρτύρων αἵματος, οὐ μᾶτῃν ὁρωμένων ἐστάναι
ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ Ἰωάννου παρὰ τῷ οὐρανίῳ θυσιαστηρίῳ. cf. Apoc vi 9
Τίς δὲ σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα; ἢ συνετὸς καὶ ἐπιγνώσεται Hos xiv 9
15 ἔασθαι τὸν περὶ τῶν τοιούτων θυσιῶν λόγον, καθαιρουσῶν
τοὺς ὑπὲρ ὧν προσάγονται, κατανοητέον τὸν λόγον τῆς ὀλο-
καυτουμένης θυγατρὸς Ἰεφθάε, διὰ ταύτην εὐχὴν νικήσαντος
τοὺς υἱοὺς Ἀμμὼν, ἣ συνηδύοκῃσε καὶ ἡ ὀλοκαυτουμένη, λέ-
γουσα πρὸς τὸν πατέρα, εἰπόντα Ἀνέψα τὸ στόμα μου Jud xi 35 f.
20 κατὰ σοῦ πρὸς κύριον, Καὶ εἰ ἀνέψας τὸ στόμα σου κατ'
ἐμοῦ πρὸς κύριον, ποιεὶ τὴν εὐχὴν σου. ἔμφασις μὲν οὖν
πολλῆς ὠμότητος διὰ τούτων παρεισφέρεται τοῦ ᾧ τοιαῦται
ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων ἐπιτελοῦνται θυσίαι. μεγαλοφνε-
στέρου δὲ νοῦ καὶ βλέποντος τὰ λεγόμενα κατὰ τῆς προνοίας
25 λύειν χρῆζομεν, ἵν' ἅμα περὶ πάντων ὡς ἀπορρητοτέρων
οὕτων καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπολογώμεθα. Μεγάλαι Sap xvii 1
γὰρ αἱ κρίσεις τοῦ θεοῦ καὶ δυσδιήγητοι· διὰ τοῦτο ἀπαί-
δευτοι ψυχαὶ ἐπλανήθησαν. μεμαρτύρηται δὲ καὶ παρὰ τοῖς
ἔθνεσιν ὅτι πολλοὶ τινες, λοιμικῶν ἐνσκηψάντων νοσημάτων,
30 ἑαυτοὺς σφάγια ὑπὲρ τοῦ κοινού παραδεδώκασι. καὶ παρα- cf. Clem. ad
δέχεται ταῦθ' οὕτως γεγονέναι οὐκ ἀλόγως πιστεύσας ταῖς Cor. c. lv.

8 ταύτης 14 τὸ] τοῦτο 19, 20 μου κατὰ σοῦ] σου κατ'
ἐμοῦ 20 ἀνέψας] ἀνέψα 22 παρεισφέρεται τοῦ] om.
φέρεται τοῦ, relicto spat. 25 λύειν] λύσω

Phil iv 3

ιστορίαῖς ὁ πιστὸς Κλήμης, ὑπὸ Παύλου μαρτυρούμενος
 λέγοντος· Μετὰ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου,
 ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. τὴν ὁμοίαν δὲ ἔχει ἀπέμ-
 φασιν παρὰ τῷ θέλοντι τῶν τοὺς πολλοὺς λανθανόντων
 μυστηρίων κατηγορεῖν καὶ τὰ περὶ τῶν μαρτύρων προστε- 5
 ταγμένα· εὐδοκοῦντος τοῦ θεοῦ μᾶλλον ἡμᾶς ἀναδέξασθαι
 πάσας χαλεπωτάτας αἰκίας ἐν τῷ ὁμολογεῖν αὐτοῦ τὴν θεϊό-
 τητα, ἢ περ ἀπαλλαγῆναι τῶν τοσοῦτων νομιζομένων κακῶν
 πρὸς βραχὺν χρόνον, λόγῳ συμπεριενεχθέντας τῷ θελήματι
 τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. κατάλυσιν οὖν νομιστέον γίνεσθαι 10
 δυνάμεων κακοποιῶν διὰ τοῦ θανάτου τῶν ἁγίων μαρτύρων,
 οἷον τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν καὶ τῆς ὁμολογίας τῆς μέχρι θανά-
 του καὶ τῆς εἰς τὸ εὐσεβὲς προθυμίας ἀμβλυνοῦσης τὸ ὀξὺ 154
 τῆς ἐκείνων κατὰ τοῦ πάσχοντος ἐπιβουλῆς, ὥστε ἀμβλυνο-
 μένης καὶ ἀτονησάσης τῆς δυνάμεως αὐτῶν καὶ ἑτέρους πλεῖ- 15
 ονας τῶν νενικημένων ἀνίσθαι ἐλευθερουμένους τοῦ βάρους
 οὗ αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἐπικείμεναι ἐφόρτιζον καὶ ἔβλαπτον.
 ἀλλὰ καὶ οἱ παθόντες ἂν, μὴ ἀτονησάντων τῶν ἐνεργησάντων
 εἰς ἑτέρουσ τὰ χεῖρονα, οὐκέτι περιπίπτουσι τῷ πάθει, νική-
 σαντος τοῦ τὴν τοιαύτην θυσίαν προσαγαγόντος τήνδε τὴν 20
 ἀντικειμένην δύναμιν, ὡς εἰ ἀπὸ μέρους ἐχρησάμην εἰκόνι
 χρησίμῳ πρὸς τὰ προκείμενα τοιαύτη· ὅτι ἀναιρῶν τὸ ἰσχύ-
 λον ἢ κατακοιμίζων ἐπὶ τῇ ἢ δυνάμει τινὲ κενῶν αὐτὸ τοῦ
 ἰοῦ πολλοὺς εὐεργετῆ τῶν ὑστερον πεισομένων τι ἀπ' αὐτοῦ,
 εἰ μὴ ἀνήρητο ἢ κατακεκοίμιστο ἢ τοῦ ἰοῦ κεκένωτο. εἰ 25
 δὲ καὶ τῶν δηχθέντων τινὲ φανερόν γένοιτο περὶ τῆς ἐπὶ τῷ
 δῆγματι βλάβης ἀπαλλαγῆς, εἰ ἐνατενίσαι ἀποθανόντι τῷ
 βλάψαντι, ἢ ἐπιβραῖν νεκροῦ, ἢ ἐφάψαιτο τεθνηκότος, ἢ γεύ-
 σαιτο μέρους τοῦδε, γένοιτ' ἂν καὶ τῷ προπεπονητότι ἴσους
 καὶ εὐεργεσία ἀπὸ τοῦ τὸ βλάψαν ἀνηρηκότος. τοιοῦτόν τι 30
 δὴ νοητέον τῷ θανάτῳ τῶν εὐσεβεστάτων μαρτύρων γίνεσθαι,
 πολλῶν ἀφάτῳ τινὲ δυνάμει ὠφελουμένων ἀπὸ τοῦ θανάτου
 αὐτῶν.

19 νικήσαντες

22 τοιαῦτοι

55. (37) Προσδιετρίψαμεν δὲ, ὑπὲρ τοῦ τὸ ἐξαίρετον
 ἰδεῖν τοῦ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντος καὶ ὡς ἀμνοῦ cf. Is liiii 7
 ἐνώπιον τοῦ κείραντος ἀφώνου, τῷ περὶ τῶν μαρτύρων λόγῳ
 καὶ τῷ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων διὰ λοιμικὰ καταστήματα ἰδι-
 5 γήματι. εἰ γὰρ τάδε μὲν ὑπὸ Ἑλλήνων οὐ μάτην ἱστορήται,
 τὰ δὲ καλῶς περὶ τῶν μαρτύρων εἴρηται περικαθαρμάτων cf. 1 Co iv 13
 τοῦ κόσμου γινομένων, καὶ πάντων περιψήμα λεγομένων διὰ
 ταῦτα τῶν ἀποστόλων, τί ὑποληπτέον καὶ πηλίκον περὶ τοῦ
 ἀμνοῦ τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦτο θυομένου ἵνα ἄρῃ ἁμαρτίαν οὐκ cf. Jo i 29
 10 ὀλίγων ἀλλ' ὅλον τοῦ κόσμου, ὑπὲρ οὗ καὶ πέπονθε; κἀν 1 Jo ii 1 f.
 γὰρ τις ἁμαρτή, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν
 15 Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν
 ἡμῶν, οὐκ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου
 τοῦ κόσμου ἐπεὶ σωτὴρ ἐστι πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα 1 Tim iv 10
 15 πιστῶν, ὁ ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῷ ἑαυτοῦ
 αἵματι καὶ ἄρας αὐτὸ ἐκ τοῦ μέσου, ἵνα μηδὲ ἴχη κἀν
 ἀπαληλειμμένων τῶν ἁμαρτημάτων εὐρίσκηται, καὶ προσ-
 ηλώσας τῷ σταυρῷ ὃς ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
 ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας ἐν τῷ ζύλῳ.
 20 καὶ θαρρεῖν γοῦν θλιβόμενοι ἐν τῷ κόσμῳ διδασκόμεθα, τὴν
 αἰτίαν τοῦ θαρρεῖν μανθάνοντες αὐτήν εἶναι, τὸ νενικῆσθαι
 τὸν κόσμον καὶ δηλονότι ὑποτετάχθαι τῷ νικήσαντι αὐτόν.
 διὰ τοῦτο πάντα τὰ ἔθνη ἀνεθέντα ἀπὸ τῶν πρότερον ἐπικρα-
 τούντων δουλεύουσιν αὐτῷ, ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου Ps lxxi (lxxii)
 25 διὰ τοῦ ἰδίου πάθους, καὶ πένητα ᾧ οὐχ ὑπήρχε βοηθός. ¹²
 οὗτος δὴ ὁ σωτὴρ ταπεινώσας συκοφάντην διὰ τοῦ ἑαυτὸν
 τεταπεινωκένας, συμπαράμενει τῷ νοητῷ ἡλίῳ πρὸ τῆς Ps lxxi (lxxii)
 λαμπροτάτης ἐκκλησίας, τροπικώτερον σελήνης λεγομένης, ^{4 f.}
 τυγχάνων γενεῶν γενεαῖς. ἀνελὼν δὲ διὰ τοῦ πάθους τοῦς
 30 πολεμίους ὁ ἐν πολέμῳ δυνατὸς καὶ κραταῖος κύριος καθαρ- cf. Ps xxiii
 σίου δεόμενος τοῦ ἀπὸ μόνου τοῦ πατρὸς αὐτῷ δοθῆναι ἐπὶ (xxiv) 8
 τοῖς ἀνδραγαθήμασι δυναμένου, κωλύει αὐτοῦ ἄψασθαι τὴν
 Μαρίαν λέγων· Μὴ μου ἄπτου, οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς Jo xx 17
 τὸν πατέρα· ἀλλὰ πορεύου καὶ εἰπέ τοῖς ἀδελφοῖς μου

Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.

56. Ὅτε δὲ πορεύεται νικηφόρος καὶ τροπαιοφόρος μετὰ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος σώματος, πῶς γὰρ ἄλλως δεῖ νοεῖν τό· Οὐπω ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου; καὶ τό· Πορεύομαι δὲ πρὸς τὸν πατέρα μου; τότε αἱ μὲν τινες λέγουσι δυνάμεις· Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδῶμ, ἐρύθημα ἱματίων ἐκ Βοσόρ, οὕτως ὠραῖος; οἱ δὲ προπέμποντες αὐτὸν τοῖς ἐπὶ τῶν οὐρανίων πυλῶν τεταγμένοις φασὶ τό· Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. ἔτι δὲ πυνθάνονται οἰονεῖ, εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, ἡμαγμένην αὐτοῦ βλέποντες τὴν δεξιὰν, καὶ ὄλον πεπληρωμένον τῶν ἀπὸ τῆς ἀριστείας ἔργων· Δια τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματα σου ὡς ἀποπάτημα ληνοῦ πλήρους καταπεπατημένης; ὅτε καὶ ἀποκρίνεται· Κατέθλασα αὐτοῦς. ἀληθῶς γὰρ ἐπὶ τοῦτοις δεδέχται τοῦ πλύναι ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. τὰς γὰρ ἀσθενείας ἡμῶν λαβῶν καὶ τὰς νόσους βασιτάξας, παντὸς τε τοῦ κόσμου ἄρας τὴν ἁμαρτίαν καὶ τοὺς τοσοῦτους ἐυεργετήσας, τάχα τότε βάπτισμα εἴληφε τὸ παντὸς τοῦ ὑπονοηθέντος ἂν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μείζον, περὶ οὗ οἴμαι αὐτὸν εἰρηκέναι· Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῆ; ἵνα γὰρ τολμηρότερον βασανίζων τὸν λόγον στῶ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν πλείστων ὑπονοούμενα, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὸ βάπτισμα τὸ μέγιστον, ἵπερ ὃ ἄλλο οὐκ ἔστι νοῆσαι βάπτισμα, νομίσαντες αὐτοῦ εἶναι τὸ μαρτύριον, τί δῆποτε μετὰ τοῦτο λέγει τῇ Μαριάμ· Μή μου ἄπτου; ἔχρην γὰρ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐμπαρῆχειν τῇ ἀφῆ, ἅτε τὸ τέλειον βάπτισμα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ πάθους εἰληφότα.

57. Ἄλλ' ἐπεὶ, ὡς προείπομεν, τὰ κατὰ τῶν ἀντικειμένων ἀνδραγαθήματα πεποιηκὸς ἐδεῖτο τοῦ πλύναι ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν

αὐτοῦ, ἀνῆει πρὸς τὸν γεωργὸν τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου cf. Jo xv 1
 πατέρα, ἵν' ἐκεῖ ἀποπλυνάμενος μετὰ τὸ ἀναβῆναι εἰς ὕψος, cf. Eph iv 8 ;
 αἰχμαλωτεύσας τὴν αἰχμαλωσίαν, καταβῆ φέρων τὰ ποικίλα Ps lxxvii
 (lxxviii) 18
 χαρίσματα, τὰς διαμεμερισμένας τοῖς ἀποστόλοις γλώσσας cf. Act ii 3
 5 ὡσεὶ πυρὸς, καὶ τοὺς παρεσομένους ἐν πάσῃ πράξει ἀγίους cf. Ps xxxiii
 (xxxiv) 8
 ἀγγέλους καὶ ῥυσομένους αὐτούς. πρὸ γὰρ τούτων τῶν
 οἰκονομιῶν αἶτε μηδέπω κεκαθαρμένοι οὐκ ἐχώρουν ἀγγέλων
 παρ' αὐτοῖς ἐπιδημίαν, τάχα οὐδ' αὐτῶν βουλομένων πω τοῖς
 μὴ εὐτρεπισαμένοις καὶ κεκαθαρμένοις ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ
 10 παρῆναι. τῆς γὰρ Ἰησοῦ μόνου φιλανθρωπίας ἦν μετὰ
 ἀμαρτωλῶν καὶ τελωνῶν ἐσθίειν καὶ πίνειν, καὶ παρέχειν cf. Mc ii 16
 ἑαυτοῦ τοὺς πόδας τοῖς δακρύοις τῆς μετανοούσης ἀμαρ- cf. Lc vii 38
 τωλοῦ, καὶ μέχρι θανάτου καταβαίνειν ὑπὲρ ἀσεβῶν, οὐχ
 ἀρπαγμὸν ἠγουμένου τὸ εἶναι ἴσα θεῶ, καὶ κενοῦν ἑαυτὸν cf. Phil ii 6 ff.
 15 τὴν τοῦ δούλου λαμβάνοντος μορφήν. ταῦτα δὲ πάντα
 ἐπιτελῶν μᾶλλον τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ παραδόντος
 ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἐπετέλει ἤπερ τὸ ἑαυτοῦ· ὁ μὲν γὰρ
 πατὴρ ἀγαθός, ὁ δὲ σωτὴρ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Sap vii 26
 πάντα δὲ τὸν κόσμον εὐεργετῶν, ἐπεὶ θεὸς ἐν Χριστῷ 2 Co v 19
 20 κόσμον καταλλάσσει ἑαυτῷ, πρότερον διὰ τὴν κακίαν
 ἐχθρὸν γεγεννημένον, ὁδῶ καὶ τάξει τὰ εὐεργετούμενα εὐε-
 γετεῖ, οὐκ ἀθρώως λαμβάνων ὑποπόδιον τῶν ποδῶν πάντας
 τοὺς ἐχθρούς· λέγει γὰρ αὐτῷ ὁ πατὴρ τῷ κυρίῳ ἐκάστου
 ἡμῶν· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου Ps cix (cx) 1
 25 ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ ταῦτα γίνεται ἕως ὁ ἔσχα- cf. 1 Co xv 26
 157 τος ἐχθρὸς, ὁ θάνατος, ὑπ' αὐτοῦ καταργηθῆ. ἐὰν δὲ τὸ
 ὑποτάσσεσθαι τῷ χριστῷ νοήσωμεν ὅ τί ποτ' ἔστι μάλιστ'
 ἐκ τοῦ· Ὄταν δὲ αὐτῷ τὰ πάντα ὑποταγῆ, τότε αὐτὸς ὁ 1 Co xv 28
 υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ πάντα· ἀξίως τῆς
 30 ἀγαθότητος τοῦ τῶν ὄλων θεοῦ νοήσωμεν τὸν ἄμνὸν τοῦ Jo i 29
 θεοῦ αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

58. Οὐ πάντων δὲ ἡ ἁμαρτία ὑπὸ τοῦ ἄμνου αἴρεται, μὴ

9 κεκαρμένοις

25 γίνεται ἕως] γέινεται ὡς

ἀλογούντων μηδὲ βασανιζομένων ἕως ἀρθῆ. ἄκανθαι γὰρ οὐ
μόνον ἐμπαρῆσαι ἀλλὰ καὶ ἐπιπολὺ ριζῶσαι ἐν ταῖς χερσὶ
παντὸς τοῦ διὰ τὴν κακίαν μεθυσθέντος καὶ τὸ νήφειν
Pr xxvi 9 ἀπολωλεκότος, κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις εἰρημένον· Ἄκανθαι
φύονται ἐν χειρὶ τοῦ μεθύσου· ὅσον πόνον ἐνεργάσσονται τῷ 5
τὰ τοιαῦτα φυτὰ εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τῆς ψυχῆς παραδεξα-
cf. He iv 12 μένῃ τί δεῖ καὶ λέγειν; κατατηθηῖναι γὰρ ὑπὸ τοῦ τομω-
τέρου πάσης μαχαίρας διστόμου λόγου ζῶντος θεοῦ καὶ
ἐνεργοῦς καὶ καυστικώτερου παντὸς πυρὸς ἀνάγκη τὸν ἐπὶ
τοσοῦτον εἰς βάθος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὴν κακίαν χωρήσαντα, 10
ὡς γενέσθαι αὐτὸν γῆν ἀκανθοφόρον. καὶ δεήσει ἐπὶ τὴν
cf. Ex xxii 6 τοιαύτην ψυχὴν πεμφθῆναι τὸ εὐρίσκον τὰς ἀκάνθας πῦρ,
καὶ μέχρι αὐτῶν στησόμενον διὰ τὴν ἑαυτοῦ θεϊότητα, καὶ
οὐ προσεμπρῆσον ἄλωνας ἢ στάχνας πεδίων. τοῦ αἵροντος
δὲ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἁμοῦ διὰ τῆς ἰδίας σφαγῆς 15
ἀρχομένου ὁδοὶ τυγχάνουσι πλείονες, ὧν αἱ μὲν σαφεῖς
εἶναι τοῖς πολλοῖς δύναται, αἱ δὲ τοὺς τοσοῦτους λανθά-
νουσαι τοῖς τῆς θείας σοφίας ἀξιουμένοις, οἷς μόνοις εἰσὶ
γνώριμοι. τί γὰρ δεῖ λέγειν δι' ὅσων ὁδῶν τις ἐπὶ τὸ
πιστεῦναι ἔρχεται ἐν ἀνθρώποις, ἔτι ἐν τῷ τοιούτῳ σώματι 20
παρὸν ἐκάστῳ καθ' αὐτὸν ἐπισκοπεῖν; πλὴν ἕνια τῶν ὁδῶν
ἔστι τοῦ πιστεῦναι καὶ αἵρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν διὰ μαστίγων
καὶ πνευμάτων πονηρῶν καὶ νόσων χαλεπωτάτων καὶ μαλα-
κιῶν ἐπιπονωτάτων. τίς οὖν οἶδε καὶ τὰ μετὰ ταῦτα;
ἀναγκαῖον δὲ ἦν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀναινεθῆναι τὸν δοκοῦντα 25
τῇ ἐξετάσει τοῦ λόγου παρακολουθεῖν τοῦ λέγοντος· Ἴδε
ὁ ἁμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἐπι-
πλείον περὶ τούτων διαλαβεῖν, ἵν' εἰδότες ὅτι καὶ θυμῷ θεοῦ
ἔστιν ἐλεγχθῆναι καὶ ὀργῇ θεοῦ παιδευθῆναι, διὰ τὸ εἰς
ὑπερβολὴν φιλόανθρωπον οὐδένα πάντη ἀνέλεγκτον καὶ ἀπαί- 30
δευτον ἔωντος, πάντα ποιήσωμεν εἰς τὸ μὴ δεηθῆναι τοιούτων
ἐλέγχων καὶ τῆς διὰ τῶν ἐπιπονωτάτων παιδείας.

2 ριζῶσ^α 7 τί δεῖ] ἤδει 14 τοῦ] om. 15 κόσμου] κόσ
20 ἔρχεται] ἀρχεται 21 ἕνια] διὰ 31 μὴ] om

- 158 59. (38) Ἐπισκεπτέον δὲ τῷ ἐντυγχάνοντι τὰ ἐν τοῖς
 προτέροις ἡμῖν εἰρημένα μετὰ παραθέσεως πλείονων παρα-
 δευμάτων περὶ τοῦ τί σημαίνεται κατὰ τὴν γραφὴν ἐκ τῆς
 Κόσμος φωνῆς· οὐ γὰρ εὐλογον ἠγησάμεν παλλιλογεῖν.
 5 οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ τινὰ κόσμον ἐξειληφέναι τὴν ἐκκλησίαν
 μόνην, κόσμον οὖσαν τοῦ κόσμου, ἐπεὶ καὶ φῶς λέγεται
 τοῦ κόσμου· Ὑμεῖς γὰρ ἐστε, φησὶ, τὸ φῶς τοῦ κόσμου· Mt v 14
 κόσμος δὲ τοῦ κόσμου ἢ ἐκκλησία, κόσμος αὐτῆς γινομένου
 Χριστοῦ, τοῦ πρώτου φωτὸς τοῦ κόσμου. κατανοητέον δὴ
 10 εἰ μὴ τοῦ αὐτοῦ κόσμου φῶς εἶναι λέγεται ὁ χριστὸς καὶ
 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτε μὲν Χριστὸς φῶς τοῦ κόσμου
 ἐστὶ, τάχα τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ φῶς· ὅτε δὲ οἱ μαθηταὶ
 αὐτοῦ φῶς τοῦ κόσμου, μήποτε τῶν παρακαλουμένων εἰσὶ
 φῶς, ἐτέρων ὄντων παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ τῷ Παύλῳ
 15 περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς προτέρας πρὸς
 Κορινθίους ἐπιστολῆς γράφοντι· Τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, 1 Co 12
 σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ
 Χριστοῦ· ἕαν τις ὑπονοῇ τοῦ κόσμου φῶς λέγεσθαι τὴν
 ἐκκλησίαν, οἰοεὶ τοῦ λοιποῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν
 20 ἀπίστων, εἰ μὲν προφητικῶς τοῦτο διὰ τὸν περὶ τέλους
 λόγον ἐκλήψεται, τάχα ἔχει χώραν τὸ λεγόμενον· εἰ δὲ ὡς
 ἤδη γινόμενον, ἐπεὶ τὸ φῶς τινος φωτίζει ἐκεῖνο οὐ ἐστὶ
 φῶς, δεικνύτωσαν πῶς τὸ λοιπὸν γένος φωτίζεται ὑπὸ τῆς
 παρεπιδημούσης τῷ κόσμῳ ἐκκλησίας. εἰ δὲ τοῦτο δεικνύει
 25 οὐ δύναται, ἐπιστησάτωσαν μήποτε ὑγιῶς ἐξειληφάμεν
 φῶς μὲν εἶναι τὴν ἐκκλησίαν κόσμον δὲ τοὺς ἐπικαλου-
 μένους. ἢ δε ἐξῆς φωνή, κειμένη ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, τῷ
 ἐπιμελέστατα ἐρευνῶντι τὰς γραφὰς παραστήσει τὴν διή- cf. Jo v 39
 γησιν· Ὑμεῖς γὰρ, φησὶν, ἐστὲ τὸ ἅλας τῆς γῆς· τάχα Mt v 13
 30 τῆς γῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων νοουμένων, ὧν ἅλας εἰσὶν οἱ
 πεπιστευκότες, αἴτιοι τοῦ τηρεῖσθαι τὸν κόσμον διὰ τοῦ
 πιστεῦναι τυγχάνοντες· τότε γὰρ ἡ συντέλεια ἔσται ἕαν τὸ
 ἅλας μωρανθῇ καὶ μηκέτι ἢ τὸ ἀλίζον καὶ συντηροῦν τὴν

- Mt xxiv 12 γῆν, ἐπεὶ σαφὲς ὅτι ἐὰν πληθυνθῆ ἡ ἀνομία, καὶ ψυγῆ ἡ ἀγάπη ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν σωτῆρα διστακτικὴν προ-
 ενέγκασθαι περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ ἑαυτοῦ φωνῆν, λέγοντα·
- Lc xviii 8 Πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔλθων ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; τότε συντέλεια ἔσται τοῦ πρὸ αἰῶνος. 5
 λεγέσθω τοίνυν ἡ ἐκκλησία κόσμος ὅτε ὑπὸ τοῦ σωτῆρος φωτίζεται· ἡμεῖς δὲ ζητοῦμεν εἰ κατὰ τό· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· κόσμον νοητέον 159
 ὑγιῶς τὴν ἐκκλησίαν, περικλειομένου τοῦ αἵρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν εἰς μόνην τὴν ἐκκλησίαν. πῶς γὰρ τὸ ἐν τῇ 10
 ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ εἰρημένον περὶ τοῦ σωτῆρος ἰλασμοῦ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν τυγχάνοντος δηγησόμεθα οὕτως ἔχον· Καὶ ἐάν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ 15
 μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου; καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ δὲ τούτῳ νομίζω εἶναι παραπλήσιον οὕτως ἔχον·
- 1 Jo ii 1 f. Ὅς ἐστι σωτῆρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν.
- 1 Tim iv 10 60. Πάλιν ἐν τῷ τόπῳ ὁ Ἡρακλέων γενόμενος, χωρὶς πάσης κατασκευῆς καὶ παραθέσεως μαρτυριῶν ἀποφαίνεται 20
 ὅτι τὸ μὲν Ἄμνός τοῦ θεοῦ· ὡς προφήτης φησὶν ὁ Ἰωάννης, τὸ δὲ Ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ὡς περισσώτερον προφήτου. καὶ οἶεται τὸ μὲν πρότερον περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ λέγεσθαι, τὸ δὲ δεύτερον περὶ τοῦ ἐν τῷ σώματι, τῷ τὸν ἀμνὸν ἀτελῆ εἶναι ἐν τῷ τῶν προβάτων γένει, οὕτω δὲ 25
 καὶ τὸ σῶμα παραθέσει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ. τὸ δὲ τέλειον εἰ ἐβούλετο, φησὶ, τῷ σώματι μαρτυρῆσαι, κριὸν εἶπεν ἂν τὸ μέλλον θύεσθαι. οὐχ ἡγοῦμαι δὲ εἶναι ἀναγκαῖον μετὰ τηλικαύτας γεγενημένας ἐξετάσεις τευτάζειν περὶ τὸν τόπον, ἀγωνιζομένους πρὸς τὰ εὐτελῶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέωνος εἰρημένα. μόνον δὲ τοῦτο ἐπισημειωτέον, ὅτι 30
 ὡσπερ μόγις ἐχώρησεν ὁ κόσμος τὸν κειώσαντα ἑαυτὸν, οὕτως ἀμνοῦ καὶ οὐ κριοῦ ἐδεήθη, ἵνα ἀρθῆ αὐτοῦ ἡ ἁμαρτία.
- cf. Phil ii 7 16 τὸ] τῷ 27 σώματι] σῶμα· τὸ 28 εἶπεν ἂν] εἰπεῖν αὐτὸ

ΤΟΜΟΣ Ι'.

160 Ι. Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοῦμ αὐτός καὶ Jo ii 12—23

ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, καὶ ἐκεῖ
ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. καὶ ἔγγυς ἦν τὸ πάσχα
τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς.
5 καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ
πρόβατα καὶ περιστεράς καὶ τοὺς κερματιστάς καθη-
μένους, καὶ ποιήσας ὡς φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας
ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας,
καὶ τῶν κολληβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα καὶ τὰς
10 τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν
εἶπεν Ἄρατε τὰτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ
πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. τότε ἐμνήσθησαν οἱ
μαθηταί αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἐστὶν ὅτι Ὁ ζῆλος
τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με. ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ
15 Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι
τὰτα ποιεῖς; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπε Λύσατε τὸν
ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.
ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ
ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν
20 ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ
τοῦ σώματος αὐτοῦ. ὅτε οὖν ἔγερθη ἐκ νεκρῶν,
ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταί αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ
ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.
ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ

Jo ii 23 ff.

ἑορτῇ, ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πολλοί, θεωροῦν-
 τες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει· αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ
 ἐπίστευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν
 πάντας καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ
 ἀνθρώπου, αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. 5
 Ἐν αὐτῇ ἀναγεγραμμένοι ἀριθμοὶ, κατὰ τινα ἀναλογίαν
 ἀρμόζουσιν ἐκάστῳ πράγματι, γραφῆς ἠξιώθησαν. ἐξετα-
 στέον δὲ μήποτε μία τῶν βιβλίων Μωσέως, ἐπιγεγραμμένη
 Ἄριθμοι, ἐξαίρετως τὸν περὶ ἀριθμῶν τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐξι-
 χνεύει δυναμένοις διδάσκει λόγον. ταῦτα δὲ μοι ἐν ἀρχῇ 10
 τοῦ δεκάτου τόμου λέγεται πρὸς σέ, πολλαχοῦ ὀρῶντι τῆς 161
 γραφῆς διαφερούσης προνομίας τετευχότα τὸν δέκα ἀριθμὸν,
 ὡς ἔνεστι καὶ σοι ἐπιμελῶς κατανοεῖν, ἐλπίζοντί τε λήψεσθαι
 ἀπὸ θεοῦ πλεον τι καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόμον· ὅπερ ἵνα
 ὑπαρχθῇ, κατὰ δύναμιν ἐμπαρέχειν ἑαυτοὺς τῷ δωρεῖσθαι 15
 τὰ κάλλιστα βουλομένῳ θεῷ πειρώμεθα. ἀρκτέον δὲ τοῦ
 βιβλίου ἐντεῦθεν· Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ
 αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, καὶ
 ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. καὶ οἱ λοιποὶ γ' γράψαντες
 τὰ εἰσαγγέλια μετὰ τὸν πρὸς τὸν διάβολον ἀγῶνα τοῦ κυρίου 20
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν φασὶν αὐτὸν ἀνακεχωρηκέαι. Ματθαῖος
 δὲ καὶ Δουκᾶς, πρότερον γενόμενον ἐν Ναζάροις μετὰ ταῦτα
 καταλειπόμενα αὐτὰ ἐλθόντα κατῴκηκέαι εἰς Καφαρναοὺμ.
 ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ Μάρκος καὶ αἰτίαν τινὰ λέγουσι τοῦ
 αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακεχωρηκέαι, τὸ ἀκηκοέναι ὅτι Ἰωάννης 25
 παρεδόθη.

Mt iv 11—15

2. Ἐχει δὲ οὕτως τὰ ῥητὰ, τοῦ μὲν Ματθαίου· Τότε
 ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον
 καὶ διηκόνουν αὐτῷ. ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη,
 ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ 30
 ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν
 ὁρίοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ

1 πολλοί] intra lin.

Ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος Γῆ Ζαβουλών· καὶ μετὰ
 τὰ ἐν τῷ Ἡσαΐα ῥητὰ λέγει· Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς Mt iv 17
 κηρύσσειν καὶ λέγειν Μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία
 τῶν οὐρανῶν. ὁ δὲ Μάρκος· Καὶ ἦν, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ Mc i 13 ff.
 5 τεσσαράκοντα ἡμέρας πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦν
 μετὰ τῶν θηρίων, καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ. μετὰ δὲ
 τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ὅτι Πε-
 πλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετα-
 10 νοεῖτε καὶ πιστεύετε τῷ εὐαγγελίῳ. ἔπειτα διηγησάμενος
 καὶ περὶ Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, Ἰακώβου τε καὶ Ἰωάννου,
 ἀναγράφει ταῦτα· Καὶ εἰσπορευόμενος εἰς Καφαρναοὺμ, καὶ Mc i 21
 εὐθέως τοῖς σάββασιν ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν. ὁ δὲ
 Λουκᾶς· Καὶ συντελέσας, φησὶ, τὸν πειρασμὸν ὁ διάβολος Lc iv 13—16
 15 ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ. καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς
 ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ φήμη
 ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς
 ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ
 πάντων. καὶ ἦλθεν εἰς Ναζάρα, οὗ ἦν τετραμμένος, καὶ
 162 εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων
 εἰς τὴν συναγωγὴν. παραστήσας δὲ τὰ ἐν Ναζάροις αὐτῷ
 εἰρημένα, καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ θυμὸν τῶν ἐν τῇ συναγωγῇ, cf. Lc iv 28 ff.
 ἐκβαλλόντων αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἀγαγόντων ἕως
 ὄφρους τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ᾤκοδόμητο, ὥστε
 25 κατακρημνίσαι αὐτὸν, καὶ ὡς διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ὁ
 κύριος ἐπορεύετο, ἐπισυνάπτει ταῦτα· Καὶ κατήλθεν εἰς Lc iv 31
 Καφαρναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς
 ἐν τοῖς σάββασιν.

3. (2) Δεῖ τὴν περὶ τούτων ἀλήθειαν ἀποκείσθαι ἐν
 30 τοῖς νοητοῖς, ἢ μὴ λυομένης τῆς διαφωνίας ἀφεῖσθαι τῆς
 περὶ τῶν εὐαγγελίων πίστεως, ὡς οὐκ ἀληθῶν οὐδὲ θειοτέρῳ
 πνεύματι γεγραμμένων, ἢ ἐπιτετευγμένως ἀπομνημονευθέν-

των· ἐκατέρως γὰρ λέγεται συντετάχθαι ἢ τούτων γραφῆ·
 λεγέτωσαν γὰρ ἡμῖν οἱ παραδεχόμενοι τὰ τέσσαρα εὐ-
 αγγέλια, καὶ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν οἰόμενοι μὴ λύσσαι
 διὰ τῆς ἀναγωγῆς, πρὸς ταῖς προειρημέναις ἡμῖν ἐπαπο-
 ρήσεσι περὶ τῶν τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ ἡμερῶν, 5
 οὐδαμῶς δυναμένων χώραν ἔχειν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, πότε
 γέγονεν ἐν τῇ Καφαρναοῦμ ὁ κύριος· εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἐξ
 cf. Jo ii 1 τοῦ ὅτε ἐβαπτίσθη ἡμέρας, τῇ ἕκτῃ γενομένης τῆς κατὰ τὸν
 ἐν Κανῆ τῆς Γαλιλαίας γάμον οἰκονομίας, δηλον ὅτι οὔτε
 πεπεύραστοι οὔτε ἐν Ναζαρίοις ἐγένετο οὔτε Ἰωάννης πω 10
 παρεδέδοτο. μετὰ οὖν τὴν Καφαρναοῦμ, ἐνθα ἔμεινεν οὐ
 cf. Jo ii 12-15 πολλὰς ἡμέρας, τοῦ πάσχα τῶν Ἰουδαίων ἐγγὺς ὄντος
 ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτε ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε
 πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ ἐκχέει τῶν κερματιστῶν τὰ
 cf. Jo iii 1 κέρματα. ἔοικε δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ τῶν Φαρισαίων 15
 ἄρχων Νικόδημος νυκτὸς πρὸς αὐτὸν ἀρχὴν ἐληλυθέναι, καὶ
 Jo iii 22 ff. ἀκηκόειν ταῦτα ἃ ἔξεστιν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου λαβεῖν. Μετὰ
 δὲ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν
 Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτισε·
 καθ' ὃν καιρὸν ἦν καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς 20
 τοῦ Σαλεῖμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγίνοντο καὶ
 ἐβαπτίζοντο· οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ
 cf. Jo iii 25 Ἰωάννης· ὅτε καὶ ἐγένετο ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου
 μετὰ Ἰουδαίων περὶ καθαρισμοῦ, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν
 Jo iii 26 Ἰωάννην, λέγοντες περὶ τοῦ σωτήρος τό· Ἴδε οὗτος βαπτίζει 25
 καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. ἀκηκόασιν ἀπὸ τοῦ
 βαπτιστοῦ λόγους οὓς ἔστιν ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς ἀκρι-
 βέστερον λαβεῖν. εἰ δὲ πυνθανομένοις ἡμῖν περὶ τοῦ πότε 163
 γέγονε πρῶτον ἐν τῇ Καφαρναοῦμ ὁ χριστὸς, τῇ λέξει
 Ματθαίου καὶ τῶν λοιπῶν δύο ἀκολουθοῦντες φήσουσι μετὰ 30
 τὸν πειρασμόν, ὅτε καταλείπων τὴν Ναζαρεθ ἐλθὼν κατῴ-
 κησεν εἰς Καφαρναοῦμ τὴν παραθαλασσίαν, πῶς ἅμα ἀληθῆ

6 πότε] τότε 9 οὔτε] ὅτε 16 ἀρχῶν
 21 Σαλεῖμ] ἄλλμ 24 ἦλθεν

Mt iv 13;
 cf. Mc i 13 ff.
 Lc iv 13 ff.

εἶναι ἐρούσι τό τε παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ εἰρημένον,
 ὡς διὰ τὸ ἀκηκοέναι αὐτὸν περὶ τοῦ Ἰωάννου παραδοθέντος cf. Mt iv 12
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀναχωρήσαντος, καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ
 μετὰ καὶ ἄλλας οἰκονομίας πρὸς τῇ ἐν Καφαρναοῦμ μονῇ cf. Jo ii 12 f
 5 κείμενον, καὶ τὴν Ἱεροσόλυμα ἄνοδον, τὴν τε εἰς τὴν iii 23 f.
 Ἰουδαίαν ἐκεῖθεν κάθοδον, ὅτι οὕτω βεβλημένος ἦν εἰς
 φυλακὴν ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐβάπτιζεν ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς τοῦ
 Σαλείμ; καὶ ἐπὶ ἄλλων δὲ πλείονων εἴ τις ἐπιμελῶς ἐξε-
 10 ἦντινα καθ' ἕκαστον πειρασόμεθα κατὰ τὸ δυνατὸν παρα-
 στήσασαι, σκοτοδεινιάσας ἧτοι ἀποστήσεται τοῦ κυροῦν ὡς
 ἀληθῶς τὰ εὐαγγέλια, καὶ ἀποκληρωτικῶς ἐνὶ αὐτῶν προσ-
 θήσεται, μὴ τολμῶν πάντῃ ἀθετεῖν τὴν περὶ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν πίστιν, ἣ προσιέμενος τὰ τέσσαρα εἶναι ἀληθῆς αὐτῶν
 15 οὐκ ἐν τοῖς σωματικοῖς χαρακτήρσιν.

4. (3) Ὑπὲρ δὲ τοῦ ποσὴν ἐπίνοιαν τοῦ βουλήματος
 τῶν εὐαγγελίων περὶ τῶν τοιούτων λαβεῖν, καὶ τοῦτο ἡμῖν
 λεκτέον. ἔστω τισὶ προκείμενον βλέπουσι τῷ πνεύματι τὸν
 θεὸν καὶ τοὺς τούτου πρὸς τοὺς ἀγίους λόγους, τὴν τε
 20 παρουσίαν, ἣν πάρεστιν αὐτοῖς ἐξαιρέτοις καιροῖς τῆς προ-
 κοπῆς αὐτῶν ἐπιφαινόμενος, πλέοσιν οὖσι τὸν ἀριθμὸν καὶ
 ἐν διαφόροις τόποις, οὐχ ὁμοειδεῖς τε πάντῃ εὐεργεσίας
 εὐεργετουμένοις, ἐκάστῳ ἰδίᾳ ἀπαγγεῖλαι ἃ βλέπει τῷ
 πνεύματι περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῶν τε πρὸς
 25 τοὺς ἀγίους ἐμφανειῶν, ὥστε τόνδε μὲν περὶ τῶνδε τῶνδε τῷ
 δικαίῳ κατὰ τόνδε τὸν τόπον λεγομένων ὑπὸ θεοῦ καὶ
 πραττομένων ἀπαγγέλλειν, τόνδε δὲ περὶ τῶν ἐτέρῳ χρη-
 σμωδομένων καὶ ἐπιτελουμένων, καὶ ἄλλον περὶ τινος
 τρίτου παρὰ τοὺς προειρημένους δύο θέλειν ἡμᾶς διδάσκειν·
 30 ἔστω δὲ τις καὶ τέταρτος τὸ ἀνάλογον τοῖς τρισὶ περὶ τινος
 ποιῶν. συμφερέσθωσαν δὲ οἱ τέσσαρες οὗτοι περὶ τινῶν
 ὑπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῖς ὑποβαλλομένων ἀλλήλοις, καὶ

12 ἐνί] ἐν 17 τοιούτων] bis 21 αὐτῶν] αὐτήν
 30 ἔστω] ἔστω

περὶ ἐτέρων ἐν ὀλίγῳ παραγγελλέτωσαν, ὥστε εἶναι τοιαύτας αὐτῶν τὰς διηγήσεις· ὥφθη ὁ θεὸς τῷδε κατὰ τόνδε τὸν καιρὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ τὰδε αὐτῷ πεποιήκεν οὕτως εἰ αὐτῷ ἐπιφαινόμενος τοιῷδε τῷ σχήματι, καὶ ἔχει 164
 ραγώγησε τόνδε τὸν τόπον, ἔνθα πεποιήκε τὰδε. ὁ δεύτερος 5
 κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς εἰρημένοις γεγονέναι παρὰ τῷ προτέρῳ χρόνον ἐν τινὶ πόλει ἀπαγγελλέτω τὸν θεὸν ὥφθαι, ᾧ καὶ αὐτὸς νοεῖ, τινὲς δευτέρῳ ὄντι ἐν πολὺ ἀπεσχοιτισμένῳ τόπῳ παρὰ τὸν τόπον τὸν τοῦ προτέρου, καὶ ἐτέρους λόγους ἀναγραφέτω κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εἰρηῆσθαι ᾧ κατὰ τὴν 10
 ὑπόθεσιν εἰλήφμεν δευτέρῳ. τὰ δὲ παραπλήσια περὶ τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου νοητέον. συμφερέσθωσαν δὲ, ὡς προειρήκαμεν, οὗτοι τὰ ἀληθῆ ἀπαγγέλλοντες περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν πρὸς τινὰς εὐεργεσιῶν αὐτοῦ ἀλλήλοις ἐπὶ τινῶν ἀπαγγελλομένων ὑπ' αὐτῶν διηγήσεων. δόξει τοίνυν τῷ 15
 ἱστορίαν εἶναι νομίζοντι τὴν τούτων γραφήν, ἣ διὰ εἰκόνοσ ἱστορικῆς προσθετὰ ὄντα παραστήσαι πράγματα, καὶ τὸν θεὸν ὑπολαμβάνοντι κατὰ περιγραφὴν εἶναι ἐν τόπῳ, μὴ δυνάμενον τῷ αὐτῷ πλείονας ἑαυτοῦ ἐμποιῆσαι φαντασίας πλείοσιν ἐν πλείοσι τόποις καὶ πλείονα ἅμα λέγειν, ἀδύνατον 20
 εἶναι ἐν τῷδέ τινι τῷ τεταγμένῳ καιρῷ τὸν θεὸν εἶναι, ἅτε καὶ κατὰ περιγραφὴν αὐτὸν νενοσημένον ἐν τόπῳ εἶναι, καὶ τῷδε καὶ τῷδε λέγειν τὰδε καὶ τὰδε, καὶ ποιεῖν τὰδε καὶ τὰ τούτοις ἐναντία, καὶ, φέρε εἰπεῖν, καθεζόμενον ἅμα καὶ 25
 ἑστῶτα εἶναι, εἰ ὁ μὲν τῷδε τῷ καιρῷ λέγων αὐτὸν ἑστῶτα τὰδε τινὰ εἰρηκένας ἢ πεποιηκένας ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, ὁ δὲ καθεζόμενον.

5. (4) Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τούτων, ὧν ὑπεθέμην, ἐκκληφθεῖς ὁ νοῦς τῶν ἱστορικῶν, χαρακτηρὶ βουλευθέντων ἡμᾶς διδάξαι 30
 τὰ ὑπὸ τοῦ νοῦ αὐτῶν τεθεωρημένα, οὐδεμίαν ἂν εὐρεθείη ἔχων διαφωνίαν, εἰ οἱ τέσσαρες εἶεν σοφοί· οὕτω νοητέον

16 ἱστορία ἢ διὰ] ἴδια 17 προσθετὰ] προσθοιτ'

21 δυνατὸν

καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἔχει εὐαγγελιστῶν, καταχρησαμένων
 μὲν πολλοῖς τῶν κατὰ τὸ τεράστιον καὶ παραδοξότατον τῆς
 δυνάμεως Ἰησοῦ πεπραγμένοις καὶ εἰρημένοις, ἔσθ' ὅπου καὶ
 προσυφανάντων τῇ γραφῇ μετὰ λέξεως ὡς περὶ αἰσθητῶν
 5 τὸ καθαρῶς νοητῶς αὐτοῖς τετρανωμένον. οὐ καταγινώσκω
 δέ που καὶ τὸ ὡς κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐτέρως γενόμενον πρὸς
 τὸ χρήσιμον τούτων μυστικοῦ σκοποῦ μετατιθέναι πως
 165 αὐτοὺς, ὥστε εἰπεῖν τὸ ἐν τόπῳ γενόμενον ὡς ἐν ἐτέρῳ, ἢ τὸ
 ἐν τῷδε τῷ καιρῷ ὡς ἐν ἄλλῳ, καὶ τὸ οὕτως ἀπαγγελλό-
 10 μενον μετὰ τινος παραλλαγῆς αὐτοὺς πεπονηκέσαι. προέ-
 κειτο γὰρ αὐτοῖς ὅπου μὲν ἐνεχώρει ἀληθεύειν πνευματικῶς
 ἅμα καὶ σωματικῶς, ὅπου δὲ μὴ ἐνεδέχετο ἀμφοτέρως,
 προκρίνειν τὸ πνευματικὸν τοῦ σωματικοῦ, σωζομένου
 15 πολλάκις τοῦ ἀληθοῦς πνευματικοῦ ἐν τῷ σωματικῷ, ὡς
 ἂν εἴποι τις, ψεύδει· ὡς εἰ καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας λέγομεν
 ὅτι ὁ Ἰακώβ φάσκων τῷ Ἰσαάκ· Ἐγὼ Ἥσαῦ ὁ πρωτότοκος Ge xxvii 19
 σου υἱός· κατὰ μὲν τὸ πνευματικὸν ἠλήθευε, μεταλαβὼν
 τῶν πρωτοτοκίων ἤδη ἐν τῷ ἀδελφῷ παραπολλυμένῳ, καὶ cf. Ge xxv
31; xxvii 16
 20 δια τῆς στολῆς τῶν τε ἐριφίων δερμάτων τὸν ἔξωθεν χα-
 ρακτήρα τοῦ Ἥσαῦ ἀναλαβὼν, καὶ γενόμενος χωρὶς τῆς
 αἰνούσης τὸν θεὸν φωνῆς Ἥσαῦ, ἵνα χώραν λάβῃ πρὸς τὸ
 εὐλογηθῆναι ὕστερον ὁ Ἥσαῦ. τάχα γὰρ εἰ μὴ ἠλόγητο
 Ἰακώβ ὡς Ἥσαῦ, οὐκ ἂν οὐδὲ Ἥσαῦ καθ' ἑαυτὸν δέξασθαι
 τὴν εὐλογίαν οἶός τε ἦν. καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῖνυν πολλὰ ἐστὶ
 25 ταῦς ἐπινοίας, ὧν ἐπινοιών εἰκὸς τοὺς εὐαγγελιστὰς διά-
 φόρους ἐννοίας λαμβάνοντας, ἔσθ' ὅτε καὶ συμφερομένους
 ἀλλήλοις περὶ τινῶν ἀναγεγραφέσαι τὰ εὐαγγέλια· οἷον
 ἀληθὲς εἰπεῖν τὰ ὡς πρὸς τὴν λέξιν ἀντικείμενα περὶ τοῦ
 κυρίου ἡμῶν, ὅτι γέγονεν ἐκ Δαβίδ, καὶ οὐ γέγονεν ἐκ
 30 Δαβίδ. ἀληθὲς μὲν γὰρ τὸ Γέγονεν ἐκ Δαβίδ, ὡς καὶ ὁ
 ἀπόστολος φησι· Τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβίδ κατὰ Ro i 3

1 καταχρησάμενον
 9 ἐν ἄλλῳ] σενάλλω
 29 κυρίου] ἰσ

2 περιδοξότατον
 10 πεπονηκέσαι

5 τετρανωμένῳ
 27 ἀλλήλοις] ἄλλους

σάρκα, εἰ τὸ σωματικὸν αὐτοῦ ἐκλάβοιμεν· ψευδὲς δὲ αὐτὸ
 τοῦτο, εἰ ἐπὶ τῆς θειοτέρας δυνάμεως ἀκούοιμεν τὸ γεγονέναι
 αὐτὸν ἐκ σπέρματος Δαβίδ· ὠρίσθη γὰρ υἱὸς θεοῦ ἐν
 δυνάμει.

6. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο αἱ ἅγαι προφητεῖαι ὅπου μὲν 5
 δούλον ὅπου δὲ υἱὸν αὐτὸν ἀναγορεύουσι· δούλον μὲν διὰ
 τὴν δούλου μορφὴν καὶ τὸν ἐκ σπέρματος Δαβίδ, υἱὸν δὲ
 κατὰ τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ δύναμιν. οὕτως αὐτὸν ἀληθὲς
 εἶπεν ἄνθρωπον καὶ οὐκ ἄνθρωπον· ἄνθρωπον μὲν κατὰ τὸ
 θανάτου δεκτικόν, οὐκ ἄνθρωπον δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπου 10
 θειώτερον. ἐγὼ δ' οἶμαι καὶ τὸν Μαρκίωνα παρεκδεξάμενον
 ὑγιεῖς λόγους, ἀθετοῦντα αὐτοῦ τὴν ἐκ Μαρίας γένεσιν κατὰ
 τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν, ἀποφύνασθαι ὡς ἄρα οὐκ ἐγενήθη
 ἐκ Μαρίας, καὶ διὰ τοῦτο τετολημκέναι περιγράψαι τούτους
 τοὺς τόπους ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου· ᾧ παραπλήσιον πεπον- 15
 θῆναι φαίνονται οἱ ἀναροῦντες αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ
 μόνην αὐτοῦ τὴν θεότητα παραδεξάμενοι, οἳ τε τούτοις 166
 ἐναντίοι καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ περιγράψαντες, τὸν δὲ
 ἄνθρωπον ὡς ἅγιον καὶ δικαιοτάτον πάντων ἀνθρώπων
 ὁμολογήσαντες. καὶ οἱ τὴν δόκησιν δὲ εἰσάγοντες, τὸν 20
 ταπεινώσαντα αὐτὸν μέχρι θανάτου καὶ ὑπήκοον γενόμενον
 μέχρι σταυροῦ μὴ νοήσαντες, μόνον δὲ τὸ ἀπαθὲς καὶ τὸ
 κρείττον παντὸς τοιοῦτου συμπτώματος φαντασθέντες, ἀπο-
 στερεῖν ἡμᾶς τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς θέλουσι τοῦ πάντων 25
 ἀνθρώπων δικαιοτάτου ἀνθρώπου, οὐ δυναμένους δι' ἐκείνου
 σώζεσθαι. ὡς γὰρ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ὁ θάνατος, οὕτως καὶ
 δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ τῆς ζωῆς δικαιοῦσι· οὐκ ἂν χωρὶς τοῦ
 ἀνθρώπου χωρησάντων ἡμῶν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ὠφέλειαν,
 μένοντος ὁποῖος ἦν τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸν πατέρα θεόν, καὶ μὴ
 ἀναλαβόντος ἄνθρωπον, τὸν πάντων πρῶτον καὶ πάντων 30
 τιμιώτερον καὶ πάντων μᾶλλον καθαρώτερον αὐτὸν χωρῆσαι
 δυνάμενον· μεθ' ὃν καὶ ἡμεῖς δέξασθαι οἰοί τε αὐτὸν ἐσόμεθα,
 ἕκαστος τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον, ὁποῖος ἦν, αὐτῷ ποιούμεν

καὶ πληλίην χώραν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν. ταῦτα δέ μοι πάντα
εἶρηται τὰς ἐμφαινομένας διαφωνίας τῶν εὐαγγελίων παρα-
στῆσαι θέλοντι ὁδῶ τῆς πνευματικῆς ἐκδοχῆς.

7. (5) Εἰς δὲ τὸν αὐτὸν τόπον καὶ τοιοῦτω παραδεί-
5 γματι χρηστέον, ὅτι Παῦλος ὁ μὲν σαρκικός πεπρᾶσθαι Ro vii 14
λέγει ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οὐδὲν ἀνακρίνειν οἷός τε ἦν, ὁ 1 Co ii 15
δὲ πνευματικός ἀνέκρινε πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνεκρίνετο.
καὶ τοῦ μὲν σαρκικοῦ εἰσι φωναί. Οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο Ro vii 15
πράσσω, ἀλλ' ὃ μισῶ τοῦτο ποιῶ· τοῦ δὲ πνευματικοῦ· ὃ
10 θέλω πράσσω, καὶ ὃ μισῶ οὐ ποιῶ. ἀλλὰ καὶ ὃ ἀρπαγῆς 2 Co xii 4 f.
ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα ἕτερος ἦν
παρὰ τὸν λέγοντα· Περὶ τοῦ τοιοῦτου καυχῆσθαι, ὑπὲρ
δὲ ἑμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι. εἰ δὲ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς 1 Co ix 20 ff.
Ἰουδαῖος γίνεται, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσῃ, καὶ τοῖς ὑπὸ
15 νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ, τοῖς τε
ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὦν ἄνομος θεοῦ ἀλλ' ἔννομος
Χριστοῦ, ἵνα κερδήσῃ τοὺς ἀνόμους, καὶ τοῖς ἀσθενέσιν
ἀσθενῆς, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσῃ, δῆλον ὅτι ἐξεταστέον
αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἰδίᾳ μὲν ὡς Ἰουδαῖος, ἰδίᾳ δὲ ὅτε ἐστὶν
20 ὡς ὑπὸ νόμον, καὶ ἄλλοτε ὅτε ἐστὶν ὡς ἄνομος, ἔσθ' ὅτε δὲ
ὅτε γίνεται ἀσθενῆς. οἷον ἃ λέγει κατὰ συγγνώμην, οὐ 1 Co vii 6
167 κατ' ἐπιταγὴν, ἀσθενῆς ὦν λέγει· Τίς γὰρ, φησὶν, ἀσθενεῖ 2 Co xi 29
καὶ οὐκ ἀσθενῶ; ὅτε δὲ ξύρεται καὶ προσφορὰν προσφέρει, cf. Act xxi
ἢ τὸν Τιμόθεον περιτέμνει, Ἰουδαῖος γίνεται· ὅτε δὲ Ἀθη- 24 ff.
25 ναίοις φησὶν· Εὐρον βωμὸν ἐν ᾧ ἐγράπτο Ἀγνώστῳ θεῷ· Act xvii 23
ὃ οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν·
καὶ τό· Ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· Τοῦ
γὰρ καὶ γένος ἐσμέν· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος γίνεται, εὐσε-
βειαν μαρτυρῶν τοῖς ἀσεβεστάτοις καὶ τῷ εἰπόντι Ἐκ Διὸς cf. Arati
30 ἀρχώμεθα· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν· καταχρησάμενος πρὸς ὃ Phaeu 5
ἐβούλετο. τάχα δ' ἔσθ' ὅπου τοῖς μὴ Ἰουδαίοις, ὑπὸ νόμον
δὲ, ὑπὸ νόμον γίνεται.

2 τῆς ἐμφαινομένης 6 ἦν] η 7 ἀνέκρινε] ἀνακρίνειν
ἀνακρίνετο 15 ἵνα—νόμον] om. 19 ὡς] τοὺς Ἰουδαίους

8. (6) Ταῦτα δὲ οὐ μόνον εἰς τὰ περὶ τοῦ σωτήρος
 χρήσιμα ἡμῖν ἐστι τὰ παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περὶ
 τῶν μαθητῶν, περὶ ὧν καὶ αὐτῶν ἐστὶ τις κατὰ τὸ ῥητὸν
 διαφωνία. τάχα γὰρ τῇ ἐπινοίᾳ εὐρισκόμενος ὑπὸ τοῦ ἰδίου
 ἀδελφοῦ Σίμων Ἀνδρέου καὶ ἀκούων· Σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς· 5
 ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν ὀρώμενον ἅμα τῷ ἀδελφῷ ὑπὸ τοῦ
 περιπατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας Ἰησοῦ,
 καὶ ἀκούοντα ἅμα ἐκείνῳ τῷ Ἀνδρέᾳ· Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ
 ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. ἔπρεπε γὰρ τῷ λογικώτερον
 cf. Jo i 14 ἀπαγγέλλοντι περὶ τοῦ γενομένου σαρκὸς λόγου, καὶ τὴν 10
 cf. Jo i 2 γένεσιν διὰ τοῦτο μὴ ἀναγράφαντι τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
 θεὸν λόγου, μῆδὲ τὸν παρὰ τῇ θαλάσῃ εὑρημένον καὶ
 ἐκεῖθεν καλούμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ τὸν εὐρισκόμενον ὑπὸ τοῦ
 ἀδελφοῦ, μείναντος παρὰ τῷ Ἰησοῦ τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ, καὶ διὰ
 τὸ οὕτως εὐρίσκεσθαι εὐθέως λαμβάνοντα τὸ Κηφᾶς. ὁ 15
 γὰρ ὀρώμενος ὑπὸ τοῦ περιπατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν
 τῆς Γαλιλαίας μόλις ποτὲ καὶ ὕστερον λαμβάνει τό· Σὺ εἶ
 Mt xvi 18 Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν
 ἐκκλησίαν. καὶ ὁ μὲν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Ἰησοῦς γινώσκειται
 παρὰ τοῖς Φαρισαίοις βαπτίζων, ἐν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ 20
 βαπτίζων, μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐξαιρέτων καὶ τοῦτο ποιῶν·
 ὁ δὲ παρὰ τοῖς γ' Ἰησοῦς οὐδαμῶς βαπτίζει. ἔτι δὲ καὶ ὁ
 βαπτιστὴς Ἰωάννης μέχρι πολλοῦ παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ εὐ-
 αγγελιστῇ διαρκεῖ μὴ βεβλημένους εἰς φυλακὴν. ὁ δὲ παρὰ
 τῷ Ματθαίῳ σχεδὸν Ἰησοῦ πειραζομένου εἰς τὴν φυλακὴν 25
 παραδίδοται· δι' ὃν καὶ ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν, περιϋστάμενος τὸ γενέσθαι ἐν τῇ φυλακῇ· ἀλλ' 168
 οὐδὲ εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἰωάννῃ ὁ βαπτιστὴς παραδιδόμενος
 εἰς φυλακὴν. τίς δ' οὕτως σοφὸς καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἰκανὸς
 ὡς πάντα τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τῶν δ' εὐαγγελιστῶν μαθεῖν, καὶ 30
 ἕκαστον ἰδίᾳ χωρῆσαι νοῆσαι, καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς καθ'

ἕκαστον τόπον ἰδεῖν ἐπιδημίας καὶ λόγους καὶ ἔργα; κατὰ
 μέντοι γε τὸν προκείμενον τόπον ἀκολουθῶς νομιζόμεν τῇ
 ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὸν σωτήρα, ὅτε γεγένηται ἡ κατὰ τὸν γάμον
 οἰκονομία ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καταβεβηκέναι ἅμα τῇ ^{cf. Jo ii 12}
 5 μητρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθηταῖς εἰς τὴν Καφαρ-
 ναοῦμ, ὅπερ ἐρμηνεύεται ἀγρὸς παρακλήσεως. ἐχρῆν γὰρ
 μετὰ τὴν ἐν τῷ οἴνῳ εὐωχίαν καὶ εἰς τὸν τῆς παρακλήσεως
 ἀγρὸν ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐλληλυθῆναι τὸν
 10 σωτήρα, παρακαλέσοντα ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ πλήρει ἀγρῷ ἔσο-
 μένοις καρποῖς τοὺς μαθητευομένους καὶ τὴν συνειληφύϊαν
 αὐτὸν ψυχῆν ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἢ τοὺς ἐκεῖ ὠφελη-
 μένους.

9. (7) Ζητητέον μέντοι γε διὰ τί εἰς μὲν τὸν γάμον
 οὐ καλοῦνται οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲ ἦσαν ἐκεῖ, οὐ
 15 γὰρ εἴρηται εἰς δὲ Καφαρναοῦμ καταβαίνουσι μετ' αὐτοῦ
 καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν. ἔτι δὲ ἐξεταστέον
 διὰ τί νῦν οὐκ εἰσέρχονται εἰς τὴν Καφαρναοῦμ μηδὲ ἀνα-
 βαίνουσιν εἰς αὐτὴν ἀλλὰ καταβαίνουσιν. ὄρα οὖν εἰ
 ἐνταῦθα τοὺς ἀδελφούς ἀντὶ τῶν συγκαταβεβηκυῶν αὐτῷ
 20 δυνάμει ἐκκληπτέον, οὐ καλουμένων εἰς τὸν γάμον καθ' ἃς
 εἶπαμεν διηγήσεις, κατωτέρω δὲ ἐν ὑποδεεστέροις τῶν χρη-
 ματιζόντων μαθητῶν τοῦ χριστοῦ καὶ ἀλλοειδῶς ὠφελη-
 μένων· ὅτι εἰ καλεῖται μήτηρ αὐτοῦ, εἰσὶ τινες καρποφο-
 ροῦντες, πρὸς οὓς αὐτός τε καταβαίνει ὁ κύριος σὺν τοῖς
 25 ὑπηρέταις τοῦ λόγου καὶ μαθηταῖς, τοὺς τοιοῦτους ὠφελῶν,
 καὶ τῆς μητρὸς αὐτῷ συμπαρούσης. εἰκοσὶ γὰρ οἱ κα-
 λούμενοι Καφαρναοῦμ μὴ χωρεῖν τὴν ἐπιπλείον διατριβὴν
 παρ' αὐτοῖς τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν συγκαταβαινόντων αὐτῷ·
 ὅθεν μένουσι μὲν παρ' αὐτοῖς, οὐ μὴν πολλὰς ἡμέρας· τὸν
 30 γὰρ περὶ τῶν πλειόνων δογμάτων φωτισμὸν ὁ τῆς κατωτέρω
 παρακλήσεως ἀγρὸς οὐ χωρεῖ, ὀλιγωτέρων τυγχάνων δεκ-
 τικός. παραθετέον δὲ πρὸς τὸ θεωρῆσαι διαφορὰς τῶν

1 κατά] καὶ α

2 τὸν] bis

9 πλήθει

22 ἀλλοειδῶς] ἄλλου εἶδους

Jo ii 12 ἐπιπλεῖον ἢ ἔλαττον δεχομένων τὸν Ἰησοῦν τῷ Ἐκεῖ ἔμειναν
οὐ πολλὰς ἡμέρας· τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον τῷ ἀναστάντι 169
ἐκ νεκρῶν μεμαθητευμένοι λεγόμενον καὶ ἀποστελλομένοις
Mt xxviii 20 μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη οὕτως ἔχον· Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν
εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. 5
τοῖς μὲν γὰρ πάντα ὅσα ἐνδέχεται φύσιν ἀνθρωπίνην γινῶναι
ἔτι ἐνταῦθα τυγχάνουσιν εἰσομένοις λέγεται δεικτικῶς τό
Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι· καὶ περὶ πάσης τῆς ἐν τοῖς
θεωρησομένοις ἀνατολῆς ἡμέρας πλείονας ποιούσης τοῖς
μακαριωτάτοις τό· Πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας 10
τοῦ αἰῶνος· περὶ δὲ τῶν ἐν Καφαρναοῦμ, πρὸς οὓς ὡς
ὑποδεεστέροις καταβαίνουσιν οὐ μόνον ὁ Ἰησοῦς ἀλλὰ καὶ
ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταί· Ἐκεῖ
ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

10. (8) Εἰκὸς δὲ οὐκ ἀλόγως ζητήσιν τινὰς εἰ μετὰ 15
πάσας τὰς ἡμέρας τούτου τοῦ αἰῶνος οὐκέτι ἔσται ὁ εἰπὼν
Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν· μετὰ τῶν χωρησάντων αὐτὸν ἕως τῆς
συντελείας τοῦ αἰῶνος· τὸ γὰρ ἕως οἰονεὶ περιγραφὴν τινα
δηλοῖ χρόνου. λεκτέον δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ὅτι οὐ ταυτόν
ἔστι τὸ Μεθ' ὑμῶν εἰμι τῷ Ἐν ὑμῖν εἰμι. τάχα οὖν κυρι- 20
ώτερον λέγομεν οὐκ ἐν τοῖς μαθητευομένοις εἶναι τὸν
σωτήρα, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν ὅσον τῷ νῶ οὐκ ἐφθάκασιν ἐπὶ
cf. Ga vi 14 τὴν τοῦ αἰῶνος συντέλειαν. ἐπὰν δὲ τοῦ κόσμου σταυρω-
θέντος αὐτοῖς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἐνοστήσῃ τὸ ὅσον ἐπὶ
τῇ αὐτῶν παρασκευῇ θεωρήσωσι, τότε οὐκέτι μετ' αὐτῶν 25
Ga ii 20 ἀλλὰ ἐν αὐτοῖς γενομένου τοῦ Ἰησοῦ ἐροῦσι τό· Οὐκέτι ζῶ
2 Co xiii 3 ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· καὶ τό· Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ
ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος χριστοῦ. ταῦτα δὲ λέγομεν τηρουμένης
πως ἰδίᾳ καὶ τῆς παριστάσης ἐκδοχῆς τὸ πάσας τὰς ἡμέρας
λέγεσθαι τὰς ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος κατὰ τὰ ἐφικτὰ τῇ 30
ἀνθρωπίνῃ φύσει καταλαβεῖν ἔτι ἐνταῦθα τυγχανούσῃ· ἔστι
γὰρ καὶ ἐκείνης τῆς ἐρμηνείας τηρουμένης ἐπιστῆσαι τῷ

15 ζήτησιν 20 τῷ—εἰμι] om. 22 ἐφθακόσιν
23 post δὲ] ins. τὴν 27 δοκαμῆν

ἐγὼ, ἵνα ὁ μὲν ἕως τῆς συντελείας μετὰ τῶν ἀποστολλο- cf. Mt xxviii
 μένων μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη ἢ ὁ κενώσας ἑαυτὸν καὶ ²⁰Phil ii 7
 τὴν τοῦ δούλου μορφήν λαβὼν ὡς περὶ δὲ τούτου ἕτερος
 ἐν τῇ καταστάσει ὧν τῇ πρὸ τοῦ κενῶσαι ἑαυτὸν, μετὰ τὴν
 5 συντέλειαν τοῦ αἰῶνος γένηται μετὰ τούτων, ἕως ὑπὸ τοῦ cf. He x 13
 πατρὸς τεθῶσι πάντες οἱ ἔχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν
 αὐτοῦ, μετὰ ταῦτα, ὅτε παραδίδωσιν ὁ υἱὸς τὴν βασιλείαν 1 Co xv 24
 170 τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, τοῦ πατρὸς ἐρουίντος αὐτοῖς τό· Ἴδου ἐγὼ
 μεθ' ὑμῶν εἰμι· πότερον δὲ πάσας ἡμέρας ἕως τοῦδε τοῦ
 10 χρόνου, ἢ ἀπλῶς πάσας τὰς ἡμέρας, ἢ οὐδὲ πάσας ἀλλὰ
 πᾶσαι, ἐνέστω σκοπεῖν τῷ βουλομένῳ. νῦν γὰρ ἡμᾶς
 οὐκ ἀπαιτεῖ τὰ προκείμενα ἐπὶ τοσοῦτον παρεκβῆναι τοῦ
 λόγου.

II. (9) Ὁ μέντοι γε Ἑρακλέων τό· Μετὰ τοῦτο κατ- Jo ii 12
 15 ἔβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτός· διηγούμενος ἄλλης πάλιν
 οἰκονομίας ἀρχὴν φησι δηλοῦσθαι, οὐκ ἀργῶς τοῦ Κατέβη
 εἰρημένου· καὶ φησι τὴν Καφαρναοὺμ σημαίνειν ταῦτα τὰ
 ἔσχατα τοῦ κόσμου, ταῦτα τὰ ὑλικά εἰς ἃ κατῆλθε, καὶ διὰ τὸ
 ἀνοίκειον, φησὶν, εἶναι τὸν τόπον οὐδὲ πεποιηκώς τι λέγεται
 20 ἐν αὐτῇ ἢ λελαληκώς. εἰ μὲν οὖν μηδὲ ἐν τοῖς λοιποῖς
 εὐαγγελίοις πεποιηκώς τι ἢ λελαληκώς ἐν τῇ Καφαρναοὺμ
 ὁ κύριος ἡμῶν ἀνεγέγραπτο, τάχα ἂν ἐδιστάξαμεν περὶ τοῦ
 παραδέξασθαι αὐτοῦ τὴν ἐρμηνείαν. νυνὶ δὲ ὁ μὲν Ματ- Mt iv 13, 17
 θαῖος καταλιπόντα φησὶ τὸν κύριον ἡμῶν τὴν Ναζαρά,
 25 ἐλθόντα κατῳκῆναι εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν,
 καὶ ἀπὸ τότε ἀρχὴν τοῦ κηρύσσειν πεποιῆσθαι λέγοντα·
 Μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ὁ δὲ Mc i 13 ff.
 Μάρκος ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν διάβολον πειρασμοῦ, μετὰ τὸ
 παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀπαγγέλλει ἡμῖν εἰς τὴν Γαλι-
 30 λαίαν κηρύσσοντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ἐληλυθέναι τὸν
 κύριον· καὶ μετὰ τὴν εἰς ἀποστολὴν ἐκλογὴν τῶν ὄ· ἀλίων
 εἰσπορεύονται εἰς Καφαρναοὺμ· καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν

3 τούτου] τοῦτο 7 τὴν] bis 10 ἢ οὐδὲ] τοῦδε 16 κατε
 23 περιδέξασθαι

εἰδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ
 διδαχῇ αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ πράξιν αὐτοῦ ἀναγράφει γεγενη-
 μένην ἐν Καφαρναούμ, εὐθύς γὰρ φησιν· Ἐν τῇ συναγωγῇ
 αὐτῶν ἦν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε
 λέγων· Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες
 ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδαμέν σε τίς εἶ, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ
 ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων· Φιμώθητι καὶ ἕξελθε ἐξ
 αὐτοῦ· ὅτε ἐσπάραξεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον καὶ
 φωνῆσαν φωνῇ μεγάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ· καὶ ἐθαμβήθησαν
 πάντες. καὶ ἡ πενθερὰ Σίμωνος τοῦ πυρετοῦ ἐν απαλ-
 λάσσεται ἐν τῇ Καφαρναούμ. πρὸς τοῦτοις ὁ Μάρκος
 φησὶν ἐσπέρας γεγενημένης ἐν τῇ Καφαρναούμ τεθερα-
 πεύσθαι πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ δαιμονιζομένους.
 καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ τὰ παραπλήσια τῷ Μάρκῳ ἀπαγγέλλει
 περὶ τῆς Καφαρναούμ λέγων· Καὶ ἦλθεν εἰς Καφαρναούμ,
 πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς
 σάββασι, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι
 ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν
 ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε
 φωνῇ μεγάλῃ· Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ;
 οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ
 Ἰησοῦς λέγων· Φιμώθητι καὶ ἕξελθε ἀπ' αὐτοῦ. τότε καὶ
 ῥύψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ
 μηδὲν βλαΐσαν αὐτόν. καὶ μετ' αὐτὰ ἀπαγγέλλει ὡς Ἀνα-
 σταὶς ὁ κύριος ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν
 Σίμωνος, καὶ ἐπιτιμήσας τῷ ἐν τῇ πενθερᾷ αὐτοῦ πυρετῷ
 ἀπήλλαξεν αὐτὴν τῆς νόσου· μεθ' ἣν θεραπευθεῖσαν Δυντὸς,
 φησὶ, τοῦ ἡλίου πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενούντας νόσοις
 ποικίλαις ἤγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν
 τὰς χεῖρας ἐπιθεῖς ἐθεράπευεν αὐτούς. ἐξήρχοντο δὲ καὶ
 δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι Σὺ εἶ
 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι

7 ἕξελθε] ἐξῆλθεν 15 λέγων—Καφαρναούμ] bis 18 ἐξουσί-
 20 σοὶ] σὺ 26 ἐπιτιμήσας 28 ἀσθενούντας] ἀσθένειαν

ἤδιδαν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι. ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν ἐν
 Καφαρναούμ τῷ σωτήρι εἰρημένον καὶ πεπραγμένων παρε-
 στήσαμεν ὑπὲρ τοῦ ἐλέγξει τὴν Ἑρακλέωος ἐρμηνείαν
 λέγοντος· Διὰ τοῦτο οὐδὲ πεποιηκώς τι λέγεται ἐν αὐτῇ
 5 ἢ λελαληκώς. ἢ γὰρ δύο ἐπινοίας διδότη καὶ αὐτὸς τῆς
 Καφαρναούμ καὶ παριστάτω καὶ πεισάτω ποίας· ἢ τοῦτο
 ποιῆσαι μὴ δυνάμενος ἀφιστάσθω τοῦ λέγειν τὸν σωτήρα
 μάτην τινὶ τόπῳ ἐπιδημηκέναι. καὶ ἡμεῖς δὲ, θεοῦ διδόν-
 τος, γενόμενοι κατὰ τὰ τοιαῦτα χωρία τῆς συναναγνώσεως
 10 ὅπου δόξαί ἂν μηδὲν ἠνυκέναι ἐπιδημήσας χωρίοις τισί,
 πειρασόμεθα τὸ μὴ μάταιον τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τρανώσαι.

12. (10) Ἔτι δὲ ὁ Ματθαῖος εἰσελθόντος τοῦ κυρίου
 εἰς τὴν Καφαρναοῦμ φησι τὸν ἑκατόνταρχον αὐτῷ προσε-
 ληλυθέναι λέγοντα· Ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ Mt viii 6
 15 παραλυτικὸς, δεινῶς βασανιζόμενος· καὶ ἀκχοέναι μεθ'
 ἕτερα εἰρημένα τῷ κυρίῳ περὶ αὐτοῦ τό· Ὑπάγε, καὶ ὡς Mt viii 13
 ἐπίστευσας γενηθήτω σοὶ καὶ τὰ περὶ τῆς Πέτρου cf. Mt viii 14
 πένθερᾶς συμφώνως τοῖς ἄλλοις δυσι καὶ αὐτὸς παρέστησεν.
 ἠγοῦμαι δὲ εἶναι φιλότιμον καὶ πρέπον τῷ ἐν Χριστῷ
 20 φιλομαθεῖ, συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν ὄ εὐαγγελίων πάντα τὰ
 περὶ τῆς Καφαρναοῦμ ἀναγεγραμμένα, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ
 λόγους καὶ ἔργα τοῦ κυρίου, καὶ ὁσάκις εἰς αὐτὴν ἐπιδημή-
 172 μηκε, καὶ ὅτε μὲν λέγεται καταβεβηκέναι εἰς αὐτὴν,
 ὅτε δὲ εἰσεληλυθέναι, καὶ ὅθεν. ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις
 25 συντεθέντα οὐκ ἕασει ἡμᾶς διαπεσεῖν εἰς τὴν περὶ τῆς
 Καφαρναοῦμ ἐκδοχὴν. πλὴν εἰ καὶ νοσοῦντες ἐκεῖ θερα-
 πεύονται καὶ ἄλλαι δυνάμεις ἐκεῖ γίνονται, τό τε κηρύσσειν
 Ἠγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐκέυθεν ἄρχεται, ἔοικεν Mt iv 17
 εἶναι σύμβολον, ὡς κατὰ τὰς ἀρχὰς ὑπεδειξάμεθα, ὑπο-
 30 δεστέροιο τινὸς χωρίου παρακλήσεως, τάχα διὰ τὸν Ἰησοῦν
 γινομένον, παρακαλέσαντα ἐφ' οἷς ἐδίδαξε καὶ πεποίηκεν
 ἐκεῖ, τοῦτου τόπου χωρίου παρακλήσεως· ἴσμεν γὰρ καὶ

8 τῷ τῷ 10 ποῦ δοξεᾶν μηδὲν ἂν, ἦν υκέναι 16 παρ'
 αὐτοῦ 18 συμφώνως 32 τοῦτου] τοῦτο περικλήσεως

- τόπων ὀνόματα ἐπώνυμα τυγχάνοντα τοῖς κατὰ τὸν Ἰησοῦν
 cf. Mt viii 34 ὡσπερ τὰ Γέργεσα, ἐνθα παρεκάλεσαν αὐτὸν
 μεταβῆναι ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν οἱ τῶν χοίρων πολῖται,
 ἔρμηνεύεται παροιμία ἐκβεβληκότων. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο περὶ
 τῆς Καφαρναούμ τετηρήκαμεν, ὅτι οὐ μόνον ἐν αὐτῇ κη- 5
 Mt iv 17 ρύσσειν τὸ Ἡγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἤρξατο, ἀλλὰ
 κατὰ τοὺς γ' εὐαγγελιστὰς τὰς πρώτας δυνάμεις ἐκεῖ πεποί-
 ηκεν. οὐδεὶς δὲ τῶν τριῶν ἐφ' οἷς πρώτον ἀνέγραψε παρα-
 δόξοις ἐν τῇ Καφαρναοῦμ γεγενημένοις τὴν τοῦ μαθητοῦ
 Ἰωάννου ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἔργῳ σημείωσιν πεποιήται λέγοντος· 10
 Jo ii 11 Ταύτην ἀρχὴν τῶν σημείων ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς
 Γαλιλαίας. οὐ γὰρ ἦν ἀρχὴ τῶν σημείων τὸ ἐν Καφαρ-
 ναοῦμ, τῷ προηγούμενον μὲν σημείων εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ
 θεοῦ τὴν εὐφροσύνην, διὰ δὲ τὰ τοῖς ἀνθρώποις συμβεβη-
 κότα περιστατικὸν, οὐχ οὕτως τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνυμένου 15
 τοῦ λόγον τοῦ ἴδιον κάλλος, ἐν τῷ θεραπεύειν τοὺς πεπον-
 θότας, ὅσον ἐν τῷ εὐφραίνειν τῷ νηφαλίῳ πόματι τοὺς διὰ
 τοῦ ὑγιάίνειν καὶ εὐχάριε σχολάζειν δυναμένους.
- Jo ii 13 13. (11) Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων.
 Τὴν τοῦ σοφωτάτου Ἰωάννου ἐξετάζων ἀκρίβειαν κατ' ἔμαν- 20
 τὸν ἐξήτουν τί βούλεται αὐτῷ ἡ προσθήκη τῶν Ἰουδαίων.
 ποίου γὰρ ἄλλου ἔθνους ἐστὶν ἑορτὴ τὸ πάσχα; διόπερ
 αὐταρκες ἦν εἰπεῖν Καὶ ἦν ἐγγὺς τὸ πάσχα. μήποτε δὲ,
 ἐπεὶ τὸ μὲν τί ἐστι πάσχα ἀνθρώπινον, τῶν μὴ κατὰ
 βούλησιν τῆς γραφῆς ἐπιτελούντων αὐτὸ, τὸ δέ τι θεῖον, 25
 τὸ ἀληθὲς πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐνεργούμενον ὑπὸ τῶν
 cf. Jo iv 24 πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνούντων τὸν θεὸν, ἀντιδιέ-
 σταλται πρὸς τὸ θεῖον τὸ λεγόμενον τῶν Ἰουδαίων. ἀκού-
 σωμεν γοῦν τοῦ κυρίου νομοθετοῦντος τὸ πάσχα, τί φησιν 30
 Ex xii 1 f. ὅτε καὶ πρώτον ὠνόμασται ἐν τῇ γραφῇ· Καὶ εἶπε κύριος
 πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἄαρὼν ἐν γῆ Αἰγύπτου λέγων Ὁ μὴν
 οὗτος ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν, πρώτός ἐστιν ὑμῖν ἐν τοῖς μηνὶ τοῦ

- ἐνιαυτοῦ. λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἰῶν Ἰσραὴλ Ex xii 3
- 173 λέγων Τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν· καὶ μετ' ὀλίγα, ἐν οἷς οὐδέπω τὸ πάσχα ὀνομαστὶ εἴρητο, ἐπιφέρει· Οὕτω δὲ Ex xii 11
- 5 φάγεσθε αὐτό· αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμέναι καὶ τὰ ὑποδήματα ὑμῶν ἐν τοῖς ποσίν ὑμῶν καὶ αἱ βακτηρίαι ἐν ταῖς χερσίν ὑμῶν, καὶ ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. πάσχα ἐστὶ τοῦ κυρίου. οὐ γάρ φησι Πάσχα ἐστὶν ὑμῶν. καὶ μετ' ὀλίγα δεῦτερον οὕτως ὀνομάζει τὴν ἑορτήν· Καὶ ἔσται ἐὰν Ex xii 26 f.
- 10 λέγωσι πρὸς ὑμᾶς οἱ υἱοὶ ὑμῶν Τίς ἡ λατρεία αὕτη; καὶ ἐρεῖτε αὐτοῖς Θυσία τὸ πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσκέπασε τοὺς οἴκους τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ. καὶ πάλιν δὲ μετ' ὀλίγα· Εἶπε Ex xii 43
- δὲ κύριος πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἄαρὼν λέγων Οὗτος ὁ νόμος τοῦ πάσχα· πᾶς ἀλλογενὴς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτοῦ. καὶ
- 15 πάλιν μετ' ὀλίγα· Ἐὰν δέ τις προσέλθῃ πρὸς ὑμᾶς προσήλυτος καὶ ποιῇ τὸ πάσχα κυρίου, περιτεμεῖται αὐτοῦ πᾶν ἄρσενικόν. παρατηρητέον γὰρ ὅτι ἐν τῇ νομοθεσίᾳ οὐδαμοῦ λέγεται Πάσχα ὑμῶν, ἀλλ' ἅπαξ μὲν ἐν οἷς προεθέμεθα χωρὶς πάσης προσθήκης, τρίς δὲ Τὸ πάσχα τοῦ κυρίου. Ex xii 48
- 20 πρὸς δὲ τὸ παραδέξασθαι τοῦθ' οὕτως ἔχειν περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ πάσχα κυρίου καὶ πάσχα Ἰουδαίων, ἴδωμεν καὶ τὰ ἐν τῷ Ἡσαΐα τοῦτον τὸν τρόπον εἰρημένα· Τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἀργεῖαν καὶ τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ Is i 13 f.
- 25 τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. οὐκ ἴδια γὰρ ἑαυτοῦ φησιν ὁ κύριος τὰ ὑπὸ τῶν ἀμαρτανόντων ἐπιτελούμενα, ὑπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἴ τίς ποτέ ἐστι, μισούμενα, οὔτε τὰς νομηνίας οὔτε τὰ σάββατα οὔτε ἡμέραν μεγάλην οὔτε νηστείαν οὔτε τὰς ἑορτὰς. ἐν μέντοι γε τῇ νομοθεσίᾳ τῆς
- 30 Ἐξόδου περὶ σαββάτου ταῦτα λέγεται· Εἶπε δὲ Μωϋσῆς Ex xvi 23, 25
- πρὸς αὐτούς· Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησε κύριος Σάββατα ἀνάπαυσις ἀγία τῷ κυρίῳ. καὶ μετ' ὀλίγα· Εἶπε δὲ ὁ

Nu xxviii
1 ff.

Μωϋσῆς Φάγετε, σήμερον γάρ ἐστι σάββατα τῷ κυρίῳ. καὶ ἐν Ἀριθμοῖς πρὸ τούτων ἐφ' ἐκάστη ἑορτῇ θυσιῶν, ὡς ἑορτῆς οὐσης κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἐνδελειχισμοῦ καὶ ἐκάστης ἡμέρας, ταῦτα γέγραπται. Καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωϋσῆν Ἀπάγγειλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἐρεῖς πρὸς 5 αὐτοὺς λέγων Τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου εἰς ὄσμην εὐωδίας διατηρήσετε προσφέρειν μοι ἐν ταῖς ἑορταῖς μου. καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς Ταῦτα τὰ καρπώματα, ὅσα προσάξετε τῷ κυρίῳ. ἰδίας γὰρ ἑορτὰς ὠνόμασε καὶ οὐ τῶν νομοθετουμένων τὰς ἐκκειμένας ἐν τῇ γραφῇ, καὶ 10 δῶρα αὐτοῦ, καὶ δόματα αὐτοῦ.

Ex viii 20
(16)—23 (19)

14. Ὅμοιον δέ τι τούτοις ἐστὶ καὶ περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Ἐξῶδῳ ἀναγεγραμμένον, ὅστις ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἴδιος εἶναι 174 λέγεται ὅτε μὴ ἁμαρτάνει· ἀποκηρύττων δὲ αὐτὸν ἐν τῇ μοσχοποιᾷ λαὸν Μωϋσέως ὠνόμασε· πρὸς μὲν γὰρ τὸν 15 Φαραὼ Ἐρεῖς, φησὶ, Τάδε λέγει κύριος Ἐξαποστείλον τὸν λαόν μου ἵνα λατρεύσῃ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ. εἰάν δὲ μὴ βούλη ἐξαποστεῖλαι τὸν λαόν μου, ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἐπὶ σέ καὶ ἐπὶ τοὺς θεράποντάς σου καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου καὶ ἐπὶ τοὺς οἴκους σου κυνόμυιαν, καὶ πλησθήσονται αἱ οἰκίαι τῶν 20 Αἰγυπτίων τῆς κυνομυίας, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐφ' ἧς εἰσιν ἐπ' αὐτῆς. καὶ παραδοξάσω τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὴν γῆν Γεσέμ, ἐφ' ἧς ὁ λαός μου ἔπεστιν ἐπ' αὐτῆς, ἐφ' ᾧ οὐκ ἔσται κυνόμυια, ἵνα εἴδῃς ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς. καὶ δώσω διαστολὴν ἀνὰ μέσον τοῦ ἐμοῦ λαοῦ. πρὸς 25

Ex xxxii 7

δὲ τὸν Μωϋσέα ἐλάλησε κύριος λέγων Βάδιζε, κατὰ βῆθι τὸ τάχος· ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός σου οὐς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου. ὥσπερ οὖν ὁ λαὸς μὴ ἁμαρτάνων μὲν τοῦ θεοῦ ἐστίν, ἁμαρτάνων δὲ οὐκέτι λέγεται εἶναι αὐτοῦ· οὕτω καὶ αἱ ἑορταί, ὅτε μὲν μισοῦνται ὑπὸ τῆς τοῦ κυρίου ψυχῆς, 30 τῶν ἁμαρτανόντων εἰσὶν ἑορταί, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου νομοθετοῦνται, κυρίου εἶναι προσαγορεύονται. τῶν δὲ ἑορτῶν μία ἐστὶ καὶ τὸ πάσχα, ὅπερ ἐν τῇ προκειμένῃ τοῦ

- εὐαγγελίου γραφῆ οὐ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων εἶναι λέγεται· καὶ ἀλλαχοῦ δέ· Αὐταί, φησὶν, αἱ ἑορταὶ κυρίου Le xxiii
 ἃς καλέσετε αὐτὰς κλητὰς ἀγίας. ἀπὸ μὲν οὖν τῆς τοῦ κυρίου φωνῆς οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν οἷς παρεστήσαμεν.
 5 πῖθανῶς δέ τις ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου ζητήσει ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἀναγράφοντος· Καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτίθη 1 Co v 7
 Χριστός· οὐ γὰρ φησι Τὸ πάσχα κυρίου ἐτίθη Χριστός. καὶ πρὸς τοῦτο δὲ λεκτέον ἦτοι ὅτι ἀπλούστερον πάσχα ἡμῶν τυθὲν τὸ δι' ἡμᾶς τυθὲν εἴρηκεν, ἥ ὅτι πᾶσα ἑορτὴ
 10 ἀληθῶς κυρίου, ὧν μία ἐστὶ τὸ πάσχα, οὐκ ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὐδὲ ἐπὶ γῆς ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἐνστάσης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπιτελεσθήσεται. καὶ περὶ ἐκείνων γε τῶν ἑορτῶν ὁ μὲν εἰς τῶν ἰβ' προφητῶν φησι Hos ix 5
 15 ἑορτῆς τοῦ κυρίου; ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους· Ἄλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, He xii 22 f.
 Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς. καὶ ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεῖς· Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν Col ii 16 f.
 20 βρώσει καὶ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νομηνίας ἢ σαββάτων, ἃ ἐστὶ σκιά τῶν μελλόντων.
 175 15. (12) Τίνα δὲ τρόπον ἐν τοῖς ἐπουρανοῖς, ὧν σκιά cf. He viii 5
 παρὰ τοῖς σωματικοῖς Ἰουδαίοις ἦν, ἑορτάσομεν, ὑπὸ τὸν ἀληθῆ πρότερον παιδαγωγούμενοι νόμον παρὰ ἐπιτρόποις cf. Gal iii 24; iv 2, 4
 25 καὶ οἰκονόμοις ἕως τὸ ἐκεῖ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐνστή καὶ τὴν τελειότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ χωρήσωμεν, ἔργον σοφίας cf. 1 Co ii 7
 τῆς ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης ἐστὶ φανερώσαι, καὶ τὰ περὶ βρωμάτων νομοθετούμενα, σύμβολα τῶν ἐκεῖ μελλόντων τρέφειν καὶ ἰσχυροποιεῖν ἡμῶν τὴν ψυχὴν τυγχάνοντα,
 30 θεωρεῖν. εἰκὸς δὲ φαντασιωθέντα τινὰ τὸ πέλαγος τῶν τοσοούτων νοημάτων καὶ βουλόμενον σῶσαι πῶς ἢ κατὰ τὸπον λατρεία ὑπόδειγμα καὶ σκιά ἐστὶ τῶν ἐπουρανίων, τὰ τε θύματα καὶ τὸ πρόβατον νοῆσαι βουλόμενον, προσ-
 23 ἑορτὰς οἱ μὲν 30 εἰκῆ 32 σκιά 33 προκόψαι

- κόψαι καὶ τῷ ἀποστόλῳ, ἐπᾶραι μὲν ἡμῶν τὸ φρόνημα βουλευθέντι ἀπὸ τῶν γηίνων περὶ τοῦ νόμου δογμάτων οὐ πάνυ δὲ παραστήσαντι πῶς ταῦτα μέλλει γίνεσθαι. εἰν δὲ καὶ ἑορταί, ὧν μία τὸ πάσχα ἐστὶ, καὶ ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἀνάγωνται αἰῶνα, ἔτι μᾶλλον ἐπισκοπητέον πῶς καὶ νῦν 5 τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστὸς καὶ μετὰ ταῦτα τυθήσεται.
16. (13) Ὀλίγα δὲ εἰς τὴν ἐπαπόρησιν τῶν δογμάτων παραθετέον ἡμῖν, ἰδίᾳς δεομένων πραγματείας ξηαιρέτου καὶ πολυβίβλου, παντός τε τοῦ κατὰ νόμον μυστικοῦ λόγου, καὶ ἰδίᾳ τῶν κατὰ τὰς ἑορτὰς, καὶ ἔτι ἰδικώτερον περὶ τοῦ 10 πάσχα. Ἰουδαίων μὲν οὖν τὸ πάσχα πρόβατόν ἐστι θύομενον, λαμβανόμενον ἐκάστῳ κατ' οἴκους πατριῶν καὶ ἐπιτελούμενον μυριάσι σφαζομέναις ἀμνῶν καὶ ἐρίφων, πλείοσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἴκων τοῦ λαοῦ· τὸ δὲ ἡμῶν πάσχα ἐτύθη Χριστός. καὶ πάλιν ἐκεῖ- 15 νων μὲν ἐστὶ τὰ ἄζυμα ἀφανιζομένης πάσης ζύμης ἐκ τῶν οἴκων αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ ἑορτάζομεν οὐ ζύμη παλαιᾷ οὐδὲ ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. εἰ δὲ ἐστὶ τι τρίτον παρὰ τὰ εἰρημένα δύο τὸ πάσχα τοῦ κυρίου καὶ ἀζύμων ἑορτῆ, ἀκριβέστερον ἐξετα- 20 στέον διὰ τὸ ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεῖν ἐκείνους τῶν ἐπουρανίων ἐκείνων, καὶ οὐ μόνον βρώματα καὶ πόματα καὶ νεομηνίας καὶ σάββατα ἀλλὰ καὶ τὰς ἑορτὰς σκιὰν εἶναι τῶν μελλόντων. πρῶτον δὴ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· Τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός· ἐπαπορήσει τις πρὸς αὐτὸν 25 ταῦτα· εἰ τύπος ἐστὶ τῆς Χριστοῦ θύσεως τὸ παρὰ Ἰουδαίους πρόβατον, ἧτοι ἐχρῆν ἐν καὶ μὴ πολλὰ θύεσθαι παρ' αὐτοῖς πρόβατα, ὥσπερ εἰς ἐστὶν ὁ χριστὸς, ἢ πολλῶν θυομένων 176 προβάτων οἰοεὶ πολλοὺς Χριστοὺς θυομένους ἀκολούθως τῷ τύπῳ ζητητέον. ἵνα δὲ τοῦτο παραπεμφώμεθα, πῶς τὸ θύομενον πρόβατον Χριστοῦ περιέχει εἰκόνα, τοῦ μὲν προβάτου ὑπὸ τῶν τηρούντων τὸν νόμον θυομένου, Χριστοῦ δὲ 30

ὑπὸ τῶν παραβαινόντων αὐτὸν ἀναιρουμένου, ἔτι δὲ πῶς ἐπὶ Χριστοῦ τό· Φάγονται τὰ κρέα ταύτη τῇ νυκτὶ ὅπτα Ex xii 8 ff. πυρὶ, καὶ αἷζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται· ἔρμηνευτέον· καὶ τό· Οὐκ ἔδεσθε ἀπ' αὐτῶν ὡμὸν οὐδὲ ἠψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἡ
 5 ὅπτα πυρὶ· κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐνδοσθίοις· οὐκ ἀπολείψετε ἀπ' αὐτῶν ἕως πρῶτῶν, καὶ ὅστούν οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτῶν· τὰ δὲ καταλειπόμενα ἀπ' αὐτῶν ἕως πρῶτῶν κατακαύσετε· ἔοικε δὲ τῷ· Ὅστούν οὐ συντρίψεται ἀπ' αὐτοῦ· ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κεχρησθαι ὡς ἀναφερομένῳ
 10 ἐπὶ τὴν περὶ τὸν σωτήρα οἰκονομίαν, καὶ ὅτε ἐν τῷ νόμῳ κελύονται τὸ πρόβατον ἐσθλιότες ὅστούν αὐτοῦ μὴ συντρίβειν. λέγει δὲ οὕτως· Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον ἦδη
 15 αὐτὸν τεθηγότα οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη. ἀλλ' εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγῳ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξ· καὶ ἐξῆλθεν εὐθὺς αἷμα καὶ ὕδωρ. καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μαρτυρία· καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύητε. ἐγένετο γὰρ ταῦτα
 20 ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ Ὅστούν αὐτοῦ οὐ συντριβήσεται.

17. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία παρὰ ταῦτά ἐστι τὰ πρὸς τὴν τοῦ ἀποστόλου λέξιν ἀναζητηθησόμενα καὶ περὶ τοῦ πάσχα καὶ αἰζύμων, ἐξετασθησόμενα δὲ, ὡς προειρήκαμεν, προηγουμένης πολυβίβλου συγγραφῆς. νῦν δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ διὰ
 25 τὴν προκειμένην λέξιν ταῦτα παραθέμενοι, τὰ φαινόμενα ὡς ἐν βραχέσιν οὕτω λύειν πειρασόμεθα, ὑπομνησθέντες καὶ τοῦ· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἶρων τὴν ἄμαρ- Jo i 29
 τίαν τοῦ κόσμου· ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ πάσχα Ἄπο τῶν ἀμνῶν, Ex xii 5
 φησὶ, καὶ τῶν ἐρίφων λήψεσθε. δόξει γὰρ καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς
 30 συνάδων τῷ Παύλῳ τοιαύταις ἐνέχεσθαι τῶν ἐξητασμένων ἀπορίας. λεκτέον δὲ ὅτι εἰ ὁ λόγος γέγονε σὰρξ, καὶ φησὶν ὁ κύριος· Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ Jo vi 53

2 φάγοντ^a 6 συντρίψετε 13 καὶ τοῦ ἄλλου] ἀλλοῦ
 20 ἡ] om. συντριβήσεται 31 γεγονέναι

- τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ μήποτε αὐτὴ ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ, καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ αἷμα ἀφ' οὗ τιθέναι δεῖ ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἐσθίομεν τὸ πάσχα, καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ ἀμνοῦ τούτου δεῖ φαγεῖν κρέα ἐν τῷ τοῦ κόσμου χρόνῳ, ὅς ἐστι νύξ· ὅπῃ δὲ τὰ κρέα πυρὶ βρωτέον μετὰ τοῦ ἀπὸ ἀζύμων ἄρτου· ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος οὐ μόνον ἐστὶ σὰρξ· φησὶ γοῦν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· καὶ· Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ. ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα. οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε ὅτι πᾶσα τροφή καταχρηστικώτερον ἄρτος λέγεται, ὡς ἐπὶ Μωϋσέως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται· Τεσσαράκοντα ἡμέρας ἄρτον οὐκ ἔφαγε καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν ἀντὶ τοῦ· οὔτε ξηρᾶς, οὔτε ὑγρᾶς μετείληφε τροφῆς. τοῦτο δέ μοι τετήρηται διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην λέγεσθαι· Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. ἦτοι δὲ διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡμῶν μετανοίας τὴν κατὰ θεὸν λύπην λυπούμενοι, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἡμῖν ἐργαζομένην, ἐπὶ πικρίδων ἐσθίομεν τὰ κρέα τοῦ ἀμνοῦ καὶ τὰ αἷμα, ἢ διὰ τὰς βασιάνους ζητοῦντες καὶ τρεφόμενοι ἀπὸ τῶν εὕρισκομένων τῆς ἀληθείας θεωρημάτων.

18. Οὐκ ὠμὴν οὖν βρωτέον τὴν σάρκα τοῦ ἀμνοῦ, ὡς περ ποιοῦσιν οἱ τῆς λέξεως δοῦλοι, τρόπον ἀλόγων ζώων καὶ ἀποτεθριωμένων πρὸς τοὺς ἀληθῶς λογικοὺς διὰ τοῦ

συνίναί βούλεσθαι τὰ πνευματικὰ λόγου, μεταλαμβάνοντες
 θηρίων ἀπηγριωμένων. φιλοτιμητέον δὲ τῷ εἰς ἔψησιν
 μεταλαμβάνοντι τὸ ὤμῶν τῆς γραφῆς μὴ ἐπὶ τὸ πλαδαρώ-
 5 τερον καὶ ὑδαρέστερον καὶ ἐκκελυμένον μεταλαμβάνειν τὰ
 γεγραμμένα, ὅπερ ποιῶσιν οἱ κηθόμενοι τὴν ἀκοήν καὶ cf. 2 Tim iv
 ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας ἀποστρέφοντες αὐτήν, ἐπὶ δὲ τὸ 3 f.
 ἀνεμῆνον καὶ ὑδαρέστερον τῆς πολιτείας μεταλαμβάνοντες
 τὰς κατ' αὐτοῦ ἀναγωγὰς. ἡμεῖς δὲ τῷ ζέοντι πνεύματι, cf. Ro xii 11
 καὶ τοῖς διδομένοις ὑπὸ θεοῦ διαπίροις λόγοις, ὁποῖους
 10 Ἱερεμίας εἰλήφει ἀπὸ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν· Ἴδού Jer v 14
 δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ ὅπτα
 ποιήσωμεν τὰ κρέα τοῦ ἄμνοῦ, ὥστε τοὺς μεταλαμβάνοντας
 αὐτῶν λέγειν, Χριστοῦ ἐν ἡμῖν λαλοῦντος, ὅτι Ἡ καρδιά cf. 2 Co xiii
 178 ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὀδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς. Lc xxiv 32
 εἰ δὲ εἰς τὸ τοιοῦτον ἡμᾶς ζητῆσαι πυρὶ ὀπτήσαι δεήσει τὰ
 15 τοῦ ἄμνοῦ κρέα, παραθετέον τὴν ὁμολογίαν οὐ ἐπεπόνθει
 ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ πάθους Ἱερεμίας λέγων· Καὶ Jer xx 9
 ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον, φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ
 παρέϊμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. ἀρκτέον δὲ ἐν
 20 τῷ εἶσθίειν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, τουτέστι τῶν κορυφαιοτάτων
 καὶ ἀρχικῶν δογμάτων περὶ τῶν ἐπουρανίων, καὶ κατα-
 ληκτέον ἐπὶ τοὺς πόδας, τὰ ἔσχατα τῶν μαθημάτων τὰ
 ζητοῦντα περὶ τῆς τελευταίας ἐν τοῖς οὔσι φύσεως, ἣτοι
 τῶν ὑλικωτέρων ἢ τῶν καταχθονίων ἢ τῶν πονηρῶν πνευ-
 25 μάτων καὶ ἀκαθάρτων δαιμονίων. ὁ γὰρ περὶ αὐτῶν λόγος,
 ἕτερος ὢν αὐτῶν, ἐναποκείμενος τοῖς μυστηρίοις τῆς γραφῆς
 δύναται τροπικώτερον πόδες ὠνομάσθαι τοῦ ἄμνοῦ. καὶ
 τῶν ἐνδοσθίων δὲ καὶ ἐσωτερικῶν καὶ ἀποκεκρυμμένων οὐκ
 ἀφεκτέον· ὡς ἐνὶ δὲ σώματι τῇ ἀπάσῃ προσελθετέον γραφῆ,
 30 καὶ τὰς ἐν τῇ ἀρμονίᾳ τῆς πάσης συνθέσεως αὐτῆς εὐτονω-
 τάτας καὶ στερροτάτας συννοχὰς οὐ συντριπτέον οὐδὲ δια-

2 τῷ] τῶν ut videtur 3 πλαδαρώτερον] in mg. ἐκλυτῶτε-
 ρον. add. intra lin. χαῖνον ἢ ἀσθενές. 4 ὑδαρέστερον
 8 αὐτοῦ 15 εἰ] εἰς δεήσει] δὲ ἤξει

- κοπτέον, ὅπερ πεποιήκασιν οἱ τὴν ἐνότητά τοῦ ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς πνεύματος τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς συντρίβοντες. αὕτη μέντοι γε ἡ ἀπὸ τοῦ ἁμνοῦ προειρημένη προφητεία τὴν νύκτα μόνην ἡμᾶς τρεφέτω τοῦ ἐν τῷ βίῳ σκότους· ὡς γὰρ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας τῶν μετὰ τὸν βίον τοῦτον 5 οὐδὲν καταλειπτέον ἔσται ἡμῖν τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνου χρησίμου ἡμῖν οὕτω τροφῆς. παρελθούσης γὰρ τῆς νυκτὸς καὶ ἐπελθούσης τῆς μετὰ ταῦτα ἡμέρας, τὸν μηδαμῶς ἀπὸ τῶν παλαιότερων καὶ κάτωθεν ζυμούντων ἄζυμον ἔχοντες ἄρτον φαγόμεθα, χρήσιμον ἡμῖν ἐσόμενον ἕως δοθῆ τὸ μετὰ 10 τὸν ἄζυμον μάννα, ἡ ἀγγελικὴ καὶ μὴ ἀνθρωπίνῃ τροφῇ. ἐκάστω τούτων ἡμῶν θύεσθω τὸ πρόβατον ἐν παντὶ οἴκῳ πατριᾶς ἡμῶν, καὶ δυνατὸν ἔστω τόνδε μὲν τινα παρανομεῖν μὴ θύοντα τὸ πρόβατον, τὸν δὲ πᾶσαν φυλάττειν τὴν ἐντολὴν θύοντα καὶ περιέψοντα καὶ ὀστέον αὐτοῦ μὴ συν- 15 τρίβοντα. καὶ οὕτως ἐν βραχέσι συμφώνως τῇ ἀποστολικῇ ἐκδοχῇ καὶ τῷ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἁμῶν ἀποδιδόσθω τὸ τυθεῖν πάσχα Χριστός. οὐ γὰρ νομοστέον τὰ ἱστορικὰ ἱστορικῶν εἶναι τύπους καὶ τὰ σωματικὰ σωματικῶν, ἀλλὰ τὰ σωματικὰ πνευματικῶν καὶ τὰ ἱστορικὰ νοητῶν. ἀναβῆναι τῷ 20 λόγῳ καὶ ἐπὶ τὸ τρίτον πάσχα ἐπιτελεσθησόμενον ἐν μυριά- 179
- cf. Ps lxxvii (lxxviii) 25
 cf. 1 Co v 7
 cf. He xii 23
 cf. Jo ii 13
 cf. Mt iv 11 ff.
 cf. Mt iv 18 ff.
- σιν ἀγγέλων, πανηγύρει ἐπιτελειότατῃ καὶ μακαριωτάτῃ ἐξόδῳ, νῦν οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, καὶ τούτων ἐπιπλεῖον καὶ περισσώτερον παρ' ὃ ἀπῆται τὸ ἀνάγνωσμα εἰρημένων ἡμῖν.
19. (14) Οὐκ ἀζήτητον δὲ οὐδὲ ἐατέον πῶς ἐγγὺς ἦν 25 τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἦν ὁ κύριος ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐν τῇ Καφαρναούμ. ἐν μὲν οὖν τῷ κατὰ Ματθαῖον, ἀφθεῖς ἀπὸ τοῦ διαβόλου, τῶν ἀγγέλων προσελθόντων καὶ διακονούντων αὐτῷ, ἀκούσας Ἰωάννην παραδεδοσθαι ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ 30 καταλιπὼν τὴν Ναζαρά ἐλθὼν κατέκησεν εἰς Καφαρναούμ.
- ἔπειτα ἀρξάμενος κηρύσσει καὶ ἐκλεξάμενος τοὺς ὀλίγους

ἀποστόλους, διδάξας τε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὅλης τῆς Γαλι- cf. Mt iv 23
 λαίας καὶ θεραπεύσας τοὺς προσενεχθέντας αὐτῷ ἀνέρχεται
 εἰς τὸ ὄρος καὶ λέγει τοὺς μακαρισμοὺς καὶ τὰ ἐχόμενα
 αὐτῶν· τελέσας δὲ ἐκείνην τὴν διδασκαλίαν, καταβὰς ἐκ τοῦ cf. Mt viii 1ff.
 5 ὄρους εἰσέρχεται εἰς Καφαρναοὺμ δεύτερον, κάκειθεν δὲ
 ἐμβὰς εἰς πλοῖον περᾶ εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν·
 παρακληθεῖς τε μεταβῆναι ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν, ἐμβὰς
 εἰς πλοῖον διεπέρασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἔνθα
 10 θεραπείας ἐπιτελέσας τινὰς περιῆγε τὰς πόλεις πάσας καὶ
 τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν· καὶ ἄλλα
 δὲ πλείστα μετὰ ταῦτα γίνεται πρὶν ἐπισημειώσασθαι τὸν
 Ματθαῖον τὸν τοῦ πάσχα καιρόν· καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς
 δὲ εὐαγγελιστοῖς μετὰ τὴν ἐν τῇ Καφαρναοὺμ διατριβὴν
 οὐχ εὐρίσκεται ἕγγυς τὸ πάσχα εἶναι λεγόμενον· σῶσαι δὲ
 15 βούλημα τῶν ἀνδρῶν ἔστιν ἐννοήσαντα τὰ περὶ τῆς Κα-
 φαρναοὺμ εἰρημένα ἡμῖν ἐν τοῖς πρὸ τούτων· ἐνδιατριβῇ
 πλησίον τυγχάνει τοῦ τῶν Ἰουδαίων πάσχα, ὀλίγῳ βελτιου-
 μένη παρ' αὐτὸ καὶ κρείττων αὐτοῦ τυγχάνουσα, καὶ μάλιστα
 ἐπεὶ ἐν τῷ πάσχα τῶν Ἰουδαίων εὐρίσκονται ἐν τῷ ἱερῷ οἱ Jo ii 14
 20 πωλοῦντες τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς περιστεράς·
 δι' οὓς ἔτι μᾶλλον πρόκειται μὴ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν
 Ἰουδαίων εἶναι τὸ πάσχα· ὡς γὰρ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς
 γέγονεν οἶκος ἐμπορίου παρὰ τοῖς μὴ ἀγιάζουσιν αὐτὸν,
 οὕτω καὶ τὸ πάσχα κυρίου ἀνθρώπινον καὶ Ἰουδαϊκὸν πάσχα
 25 παρὰ τοῖς ταπεινότερον καὶ σωματικώτερον αὐτὸ ἐκλεξα-
 μένοις· εὐκαιρότερον δὲ ἐν ἄλλοις ἔσται ἰδεῖν καὶ τὰ περὶ
 τοῦ χρόνου τοῦ πάσχα, περὶ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν γινο-
 μένου, καὶ εἴ τι ἕτερον ἀπαιτεῖ τὸ πρόβλημα ἐπεξερ-
 γάσασθαι· ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων Αὐτῆ, φησὶν, ἡ μεγάλη
 30 ἑορτή· τοῦ γὰρ πάθους τοῦ σωτήρος τύπος ἦν, ὅτε οὐ
 180 μόνον ἀνηρέτω τὸ πρόβατον, ἀλλὰ καὶ ἀνάπαντι παρείχεν
 ἐσθιόμενον, καὶ θνύμενον τοῦ πάθους τοῦ σωτήρος τὸ ἐν

κόσμῳ ἐσθίμαινεν, ἐσθιόμενον δὲ τὴν ἀνάπαισιν τὴν ἐν γάμῳ. παρεθέμεθα δὲ αὐτοῦ τὴν λέξιν ἵνα τὸ ὡς ἐν τηλικούτοις ἀναστρέφειν τὸν ἄνδρα παρερριμμένως καὶ ὑδαρῶς μετὰ μηδενὸς κατασκευαστικῶν θεωρήσαντες, μᾶλλον αὐτοῦ καταφρονήσωμεν.

Jo ii 14—17

20. (15) Καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς καὶ τοὺς κερματιστάς καθημένους, καὶ ποιήσας φραγέλιον ἐκ σχοινίων ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βοας, καὶ τῶν κολληβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν εἶπεν Ἄρατε τὰ ἔντεθθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. τότε ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν Ὁ ζήλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με. Σημειώτεον ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης δεύτερον ἔργον τοῦ Ἰησοῦ ἀναγράφει τὸ περὶ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ εὑρεθέντων ὑπ' αὐτοῦ πωλούντων βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, οἱ δὲ λοιποὶ σχεδὸν πρὸς τῷ τέλει ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ πάθος οικονομίας τὸ παραπλήσιον ποιοῦσιν. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος οὕτως

Mt xxi 10—
13

Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα Τίς ἐστιν οὗτος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας. καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐξέβαλλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολληβιστῶν κατέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς. καὶ λέγει αὐτοῖς Γέγραπται Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστῶν. ὁ δὲ Μάρκος. Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβαλεῖν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολληβιστῶν ἀνέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούν-

Mc xi 15 ff.

των τὰς περιστερὰς, καὶ οὐκ ἦφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος
 διὰ τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἐδίδασκε καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς Οὐ γέγραπται
 ὅτι Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς
 ζῆναισιν; ὑμεῖς δὲ πεποιήκατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν. ὁ
 5 δὲ Λουκᾶς· Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτήν, λέγων ὅτι Εἰ ἔγνωσ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ σὺ τὰ
 πρὸς εἰρήνην· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. ὅτι
 ἤξεοσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ καὶ περικυκλώσουσι καὶ συνέξουσί
 σε πάντοθεν, καὶ ἑδαφιουσί σε καὶ τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ
 181 ἀφήσουσι λίθον ἐπὶ λίθον ἐν σοί, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνωσ τὸν
 καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν
 ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας, λέγων αὐτοῖς Γέγραπται
 Καὶ ἔσται ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε
 αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.

15 21. Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι τοῖς εἰρημένοις
 παρὰ τοῖς τρισὶν ἐπὶ τῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνοδῷ τοῦ κυρίου,
 καθ' ἣν ταῦτα πεποιήκειν ἐν τῷ ἱερῷ, τὰ παραπλήσια ἀνε-
 γραψεν ὁ Ἰωάννης μετὰ πολλὰ γεγονέναι, μετὰ ἐτέραν
 αὐτοῦ παρὰ ταύτην ἐπιδημίαν τοῖς Ἱεροσολύμοις. οὕτω δὲ
 20 κατανοητέον τὰ εἰρημένα, καὶ πρῶτόν γε τὰ Ματθαίω λεγό-
 μενα· Καὶ ὅτε ἤγγισεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθεν εἰς
 Βηθθαγαῆ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλε Mt xxi 1-6
 δύο μαθητὰς, λέγων αὐτοῖς Πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν
 κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ
 25 πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ εἰάν τις ὑμῖν
 εἴπῃ Τί ποιεῖτε; εἰρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει·
 εὐθὺς δὲ ἀποστέλλει αὐτούς. τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πλη-
 ρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Εἶπατε τῇ
 θυγατρὶ Σιών Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται πραεὶς καὶ ἐπι-
 30 βεβηκῶς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον ὑποζυγίου. πορευθέντες δὲ οἱ
 μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,
 ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν

- Mt xxi 7 ff. τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραξαν Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·
- Mt xxi 10 Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. ἐξῆς δὲ τούτων ἐστί· Καὶ εἰσελ-⁵ θόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις· ἅτινα
- Mt xi 1—12 παρεθέμεθα ἐν τοῖς πρὸ τούτων. δεύτερα δὲ τὰ Μάρκου· Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς Βηθφαγῆ καὶ Βη-
θανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθη-
τῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν¹⁰
κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθὺς εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε
πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπω ἀνθρώπων ἐκάθισε·
λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ Τί ποιεῖτε
τοῦτο; εἶπατε ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει· καὶ εὐθὺς
αὐτὸν ἀποστέλλει ὧδε. καὶ ἀπῆλθον καὶ εὗρον πῶλον¹⁵
δεδεμένον πρὸς θύραν ἕξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύουσιν
αὐτόν. καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ἔλεγον αὐτοῖς Τί ποιεῖτε
λύοντες τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπαν αὐτοῖς καθὼς εἶπεν Ἰησοῦς·
καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. καὶ φέρουσι τὸν πῶλον πρὸς τὸν
Ἰησοῦν, καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν. ἄλλοι¹⁸
δὲ στιβιάδας κόψαντες ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν.
καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον Ὡσαννὰ·
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· εὐλογημένη ἡ
ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβίδ· ὡσαννὰ ἐν τοῖς
ὑψίστοις. καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ ἱερόν· καὶ²⁵
περιβλεψάμενος πάντα ὁψὲ ἤδη οὔσης τῆς ὥρας ἐξῆλθεν εἰς
Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα. καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξεληθόντων
αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας ἐπέειπεν· εἶτα μετὰ τὴν τῆς ξηραι-
νομένης συκῆς οἰκονομίαν· Ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ
εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας.³⁰
- Lc xix 29 καὶ τὰ ἐξῆς τῷ Λουκᾷ τοῦτον τὸν τρόπον· Καὶ ἐγένετο ὡς
ἤγγισεν εἰς Βηθφαγῆ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλοῦ-

μενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν λέγων Ὑπάγετε ^{Lc xix 30—}
 εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ἧ εἰσπορευόμενοι εὑρήσετε ⁴¹
 πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε,
 λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. καὶ εἰάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ Διὰ τί
 5 λύετε; οὕτως ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει. ἀπελ-
 θόντες δὲ οἱ μαθηταὶ εὔρον ὡς εἶπεν αὐτοῖς. λυόντων δὲ
 αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπαν οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς Τί
 λύετε τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπαν ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν
 ἔχει. καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιτίψαντες
 10 αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν·
 πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώσαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ
 ὁδῷ. ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ
 ὄρους τῶν ἐλαιῶν ἤρξατο ἀπαντᾶν πλῆθος τῶν μαθητῶν
 χαίροντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν
 15 ὧν εἶδον δυνάμειν, λέγοντες Εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς ἐν
 ὀνόματι κυρίου ἐν οὐρανῷ εἰρήνῃ καὶ δόξῃ ἐν ὑψίστοις.
 καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπαν πρὸς αὐτόν
 Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. καὶ ἀποκριθεὶς
 εἶπε Λέγω ὑμῖν ὅτι εἰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκρά-
 20 ζονται. καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτήν·
 καὶ τὰ ἐξῆς, ἄπερ παρεθέμεθα.

22. Ὁ μέντοι γε Ἰωάννης μετὰ πλείστα ὄσα τοῦ· Καὶ ^{Jo ii 13 f.}
 ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς
 πωλοῦντας τοὺς βόας καὶ πρόβατα· ἐτέραν διηγουμένους
 25 ἀνοδοῦν τοῦ κυρίου εἰς Ἱεροσόλυμα, ταῦτά φησι μετὰ τὸ
 πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἐν Βηθανίᾳ δέιπνον, ἐν ᾧ ἡ Μάρθα ^{cf. Jo xii 1 f.}
 διηκόνει καὶ ὁ Λάζαρος ἀνέκειτο· Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς ^{Jo xii 12 ff.}
 ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται Ἰησοῦς εἰς
 183 Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βατὰ τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς
 30 ἀπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον Ὡσαννὰ, εὐλογημένος ἐν
 ὀνόματι κυρίου ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. εὐρῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς
 ὀνάριον ἐκάθισεν ἐπ' αὐτὸ, καθὼς ἔστι γεγραμμένον Μη

6 εὔρον] εὐρόντες

Jo xii 15

φοβοῦ, θυγάτηρ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται καθήμε-
νος ἐπὶ πῶλον ὄνου. ταῦτα δὲ νομίζω, εἰ καὶ ἐπιπλεῖον τῆς
λέξεως παρεθέμην τῶν εὐαγγελιστῶν, ἀναγκαίως πεποιθη-
κέναι ὑπὲρ τοῦ καταστῆσαι τὴν κατὰ τὸ ῥητὸν διαφωνίαν·
τῶν μὲν τριῶν ἐν μιᾷ τῇ αὐτῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπιδημία 5
τοῦ κυρίου λεγόντων τὰ νομιζόμενα παρὰ τοῖς πολλοῖς τὰ
αὐτὰ εἶναι καὶ τῷ Ἰωάννῃ γεγραμμένα· τοῦ δὲ Ἰωάννου ἐν
δυσὶν ὑπὸ πολλῶν πράξεσι διῶσταμέναις μεταξὺ δηλου-
μένων καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἐπιδημιῶν τοῦ κυρίου εἰς
Ἱεροσόλυμα ἀνόδοις ἀπαγγέλλοντος γεγονέναι τὰ ἐκκείμενα. 10
ἐγὼ μὲν οὖν ὑπολαμβάνω ἀδύνατον εἶναι τοῖς μηδὲν πέρα
τῆς ἱστορίας ἐν τούτοις ἐκδεχομένοις παραστῆσαι τὴν
δοκοῦσαν διαφωνίαν σύμφωνον ὑπάρχειν. εἰ δέ τις οἶεται
μὴ ὑγιῶς ἡμᾶς ἐξειληφέναι, συνετῶς ἀντιγραφάτω τῇ τοι-
αύτῃ ἡμῶν ἀποφάσει. 15

cf. Mt vii
7 f.

23. (16) Ταῦτα δὲ κινουῦντα ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ τούτων
συμφωνίαν αἰτήσαντες τὸν διδόντα παντὶ τῷ αἰτοῦντι καὶ
ὀξέως ζητεῖν ἀγωνιζομένῳ, κρούοντές τε ὑπὲρ τοῦ ἀνοιχθῆναι
ἡμῖν ταῖς τῆς γνώσεως κλεισί· τὰ κεκρυμμένα τῆς γραφῆς,
τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν διδομένην ἡμῖν δύναμιν ἐκθησόμεθα 20
τρόπον. καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τὴν τοῦ Ἰωάννου λέξιν
ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ· Καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς.
Ἱεροσόλυμα τοῖνυν ἐστίν, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον
διδάσκει ὁ κύριος, τοῦ μεγάλου βασιλέως πόλις, οὐκ ἐν
κοιλιάδι ἢ κάτω που κειμένη, ἀλλ' ἐν ὑψηλῷ ὄρει ὠκοδο- 25
μημένη, καὶ Ὁρη κύκλω αὐτῆς· ἢς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ
αὐτό· καὶ Ἐκεῖ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ κυρίου, μαρτύριον τῷ
Ἰσραὴλ. καλεῖται δὲ καὶ ἡ πόλις αὕτη καὶ Ἱερουσαλήμ,
εἰς ἣν οὐδεὶς τῶν ἐπὶ γῆς ἀναβαίνει οὐδὲ εἰσέρχεται, καὶ
πᾶσά γε ἡ φυσικὸν ἔχουσα διάρμα ψυχῆ, καὶ ὀξύτητα 30
νοητῶν διορατικῆν ταύτης τῆς πόλεως πολίτης ὑπάρχει.
καὶ δυνατὸν ἐν ἁμαρτίᾳ εἶναι καὶ τὸν Ἱεροσολυμίτην· δυνα-

Mt v 35;
cf. Ps xlviii
(xlviii) 3;
Mt v 14
Ps cxxiv
(cxxv) 2
Ps cxxi
(cxxxii) 3 f.

Jo ii 13

τὸν γὰρ καὶ τοὺς εὐφρευστάτους ἁμαρτάνειν, εἰ μὴ ἐπιστρέψαιεν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τάχιον, ἀπολόντας τὴν εὐφύτιαν, καὶ μίαν τῶν ἄλλοτρίων τῆς Ἰουδαίας πόλεων οὐ μόνον παροικήσοντας ἀλλὰ καὶ ἐγγραφησομένους. ἀνα-
 5 βαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα Ἰησοῦς μετὰ τὸ βοηθῆσαι τοῖς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐξῆς εἰς τὴν Καφαρναοὺμ κατα-
 βεβηκέναι, ἵνα ποιήσῃ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὰ γεγραμμένα.
 184 εὗρε γοῦν ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπερ καὶ οἶκος τοῦ πατρὸς εἶναι Jo ii 14, 16
 λέγεται τοῦ σωτήρος, τουτέστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣ ἐν τῇ
 10 ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ὑγαίνοντος λόγου τινὰς
 τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς ἐμπορίου ποιοῦντας οἶκον. καὶ αἰεί
 τινὰς εὕρισκει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ. πότε γὰρ ἐν τῇ
 ὀνομαζομένη ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶν οἶκος θεοῦ ζῶντος, στῦλος 1 Tim iii 15
 καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, οὐκ εἰσὶ τίνες κερματισταὶ
 15 καθήμενοι, δεόμενοι πληγῶν ἐκ τοῦ ἀπὸ Ἰησοῦ πεποιημένου cf. Jo ii 15
 φραγελλίου ἐκ σχοινίων, καὶ χρῆζοντες κολλυβιστῶν τοῦ
 ἐκχεῖσθαι αὐτῶν τὰ κέρματα ἀνατρέπεσθαι τε αὐτῶν τὰς
 τραπέζας; πότε δὲ οὐκ εἰσὶν οἱ ἀποδιδόμενοι ἐμπορικῶς οὐς
 20 ἐχρῆν τηρεῖν ἐπ' ἄροτρον βοῦς, ἵνα βαλόντες ἐπ' αὐτὸ τὰς cf. Lc ix 62
 χεῖρας, καὶ μὴ στρεφόμενοι εἰς τὰ ὀπίσω γένωνται τῇ τοῦ
 θεοῦ βασιλείᾳ εὐθετοί; πότε δὲ οὐκ εἰσὶν οἱ προτιμῶντες
 τὸν τῆς ἀδικίας μαμωνᾶν τῶν τὴν ὕλην τοῦ κοσμεῖσθαι cf. Lc xvi 9
 αὐτοῖς παρεχόντων προβάτων; αἰεὶ δὲ πολλοὶ εἰσι καὶ οἱ
 τοῦ ἀδόλου καὶ ἀκεραίου, ἐστερημένου γε πάσης πικρότητος
 25 καὶ χολῆς, καταφρονοῦντες καὶ τάλαιπύρου κέρδους ἔνεκεν
 προδιδόντες τὴν τῶν τροπικώτερον λεγομένων περιστερῶν
 ἐπιμέλειαν. ἐπὶ οὖν εὗρη ὁ σωτὴρ ἐν τῷ ἱερῷ, οἶκον τοῦ
 πατρὸς, τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστέρως,
 καὶ τοὺς κερματιστὰς καθήμενους, ἐξελαύνει αὐτοὺς χρησά-
 30 μενος τῷ ἐκ σχοινίων ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένῳ φραγελλίῳ,
 ἅμα τοῖς ἐμπορικοῖς προβάτοις καὶ βοῦσιν αὐτῶν, καὶ ἐκχεῖ

2 ἀπόλλοντας

22 τῶν] τοῦ

26 τροπικωτέρων

28 τοὺς

ante πρόβατα] ins. τὰ

Jo ii 16 ὡς μὴ ἄξια τοῦ συνέχεσθαι τὰ κέρματα, δεικνὺς αὐτῶν τὸ ἄχρηστον· ἀνατρέπει τε τὰς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν φιλαργύρων τραπέζας, λέγων καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν· Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· ἵνα μηκέτι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ ἐμπορεύωνται.

24. Οἶμαι δὲ ἔτι καὶ σημεῖον πεποιηκέναι αὐτὸν διὰ τῶν εἰρημένων βαθύτερον, ὥστε σύμβολον ἡμᾶς νοεῖν γεγονέναι ταῦτα τοῦ μηκέτι μέλλειν τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο λατρείαν ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ τὰς αἰσθητὰς θυσίας ἐπιτελεῖσθαι, μηδὲ τὸν νόμον τηρεῖσθαι κἂν ὡς ἐβούλοντο οἱ σωματικοὶ Ἰουδαῖοι δύνασθαι ἔτι ἅπαξ· Ἰησοῦ γὰρ ἐκβάλλοντος τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ κελαιότους ἐκεῖθεν αἰρεσθαι τὰς περιστερὰς, οὐκέτι δὲ βόες καὶ πρόβατα καὶ περιστεραὶ ἐπὶ πολὺν θύεσθαι κατὰ Ἰουδαίων ἔθνη ἔμελλον. καὶ οἷόν τέ ἐστι τὰ νομίσματα, τῶν σωματικῶν νόμων καὶ μὴ τοῦ θεοῦ ἐχόντων τοὺς χαρακτήρας τύπους τυγχάνοντα, ἐκκεχύσθαι, ἐπεὶ ἡ σεμνὴ εἶναι δοκοῦσα κατὰ τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα νομοθεσία Ἰησοῦ ἐληλυθότος καὶ ταῖς κατὰ τοῦ λαοῦ μάλιστα χρησαμένου διαλύεσθαι καὶ ἐκχεῖσθαι ἔμελλε, μεμισταμένης τῆς ἐπισκοπῆς ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύοντας, εἰς θεὸν διὰ Χριστοῦ πιστεύοντας, καὶ αἰρομένης ἀπ' ἐκείνων τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, διδομένης τε ἐν ἔθνει ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. δύναται δὲ καὶ φύσει ἱερὸν εἶναι ἢ εὐφυῆς ἐν λόγῳ ψυχῇ, διὰ τὸν συμπεφυκότα λόγον ἀνωτέρω τυγχάνουσα τοῦ σώματος, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς Καφαρναοῦμ, κάτω που κειμένης ταπεινότερα, ἀναβαίνει ὁ Ἰησοῦς, ἐν ᾧ εὐρίσκεται τὰ πρὸ τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ παιδεύσεως γῆνα καὶ ἀνόητα καὶ χαλεπὰ κινήματα, καὶ τὰ νομιζόμενα οὐκ ὄντα δὲ καλὰ, ἅπερ τῷ πεπλεγμένῳ ἐξ ἀποδεικτικῶν ἐλεγκτικῶν δογμάτων λόγῳ ἀπελαύνεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα μηκέτι ὁ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οἶκος ἐμπορίου ᾗ, ἀλλὰ ἀπολάβῃ τὴν κατὰ τοὺς οὐρανίους καὶ πνευματικούς

1 τοῦ νέχεσθαι τὰ συνέχεσθαι τὰ 6 ἔτι] ὅτι 15 ἔμελλον
16 νόμων] ν^ον^ο 24 ἱεροῦ 32 οὐρανοῦς

νόμους ἐπιτελουμένην ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῆς τε καὶ πλειόνων
 θεραπείαν τοῦ θεοῦ. σύμβολον δὲ τῶν μὲν γῆινων ὁ βοῦς,
 γεωπόνος γάρ· τῶν δὲ ἀνοήτων καὶ κτηνωδῶν τὸ πρόβατον,
 ἐπειδὴ τὸ ζῶον ἀνδραποδῶδες παρὰ πολλὰ τῶν ἀλόγων
 5 ἐστί· τῶν δὲ κούφων καὶ ἐριπίστων λογισμῶν ἢ περιστερά·
 τῶν δὲ νομιζομένων καλῶν τὰ κέρματα.

25. Ἐὰν δέ τις προσκόπη τῇ τοιαύτῃ ἀποδόσει διὰ
 τὸ καθαρὰ εἶναι τὰ παραληφθέντα εἰς τὴν γραφὴν ζῶα,
 λεκτέον ὅτι ἀπίθανος ἂν ἦν ἡ γραφὴ κατὰ τὴν ἐνδεχομένην
 10 ἱστορίαν γεγονέναι ἀπαγγελλομένη· ἐν τῷ ναῷ γάρ τοῦ
 θεοῦ οὐχ οἷον τε ἦν ἀπαγγέλλεσθαι γεγονέναι ἐτέρων παρὰ
 τὰ καθαρὰ ζῶων ἀγέλης εἴσοδον, καὶ εἰς ἐμπορίαν ἄλλων
 παρὰ τὰ θύομενα. διόπερ τῷ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων κατὰ τοὺς
 τῶν Ἰουδαϊκῶν ἑορτῶν χρόνους γενομένῳ, ἐπεισαγόντων τῷ
 15 ἐξωτέρῳ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ ταῦτα τὰ ζῶα, ἐχρήσατο ὁ
 εὐαγγελιστής, ὡς οἶμαι, καὶ γεγενημένῳ συγχρησάμενος
 πράγματι. καίτοιγε ᾧ μέλει τῆς ἀκριβεστεράς ἐξετάσεως
 ἐπισκοπήσει εἰ κατὰ τὸ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀξίωμα τοῦ Ἰησοῦ
 ἦν, νομιζομένου υἱοῦ εἶναι τέκτονος, τὸ τηλικούτο ποιῆσαι
 20 θαρρήσαι ὥστε ἐξελάσαι πλῆθος ἐμπόρων, ἐπὶ τὴν ἑορτὴν
 ἀνεληλυθότων τοσοῦτῳ ἀποδίδοσθαι λαῷ πρόβατα τυθησόμενα
 κατ' οἶκους πατριῶν αὐτῶν, ἐν πλειόνων μυριάδων
 ἀριθμῷ τυγχάνοντα, καὶ βοῦς τοῖς πλουσιωτέροις καὶ τηλι-
 25 καῦτα εὐξαμένοις παραθησομένους, περιστεράς τε ἄς τινες
 πολλοὶ ὡς ἐν πανηγύρει εὐωχηθησόμενοι ὠνοῦντο ἂν τῶν
 30 τε τραπέζιτῶν μὴ ὑβρεως κατηγορήσαι τοῦ Ἰησοῦ ἐκχεόμε-
 να ἰδόντων τὰ χρήματα καὶ ἀνατρεπομένας τὰς τραπέζας.
 186 τίς δὲ τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ ὑπὸ τοῦ νομιζομένου παρ'
 αὐτοῖς εὐτελοῦς τυπτόμενος καὶ ἀπελανόμενος οὐκ ἂν
 30 ἐπιλαβόμενος κατεβόησε καὶ ἐκ χειρὸς τὴν δίκην ἐποιήσατο,
 καὶ ταῦτα τοσοῦτο πλῆθος τῶν συνυβρίζεσθαι δοξάντων
 συνεργοῦν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔχων; ἐπινοήσωμεν δὲ τὸν υἱὸν

4 ἐπεὶ δὲ παρὰ] περί 10 ante ἐν] ins. ἢ 12 ἀγέλην
 14 γινομένων 24 εὐξαμένους 27 ἰδόντων] ἰδίων τῶν

Ps xxxii
(xxxiii) 10 f.

τοῦ θεοῦ λαμβάνοντα τὰ σχοινία καὶ ἑαυτῷ φραγέλλιον ἐπὶ τῷ ἐξελάσαι τοῦ ναοῦ πλέκοντα εἰ μὴ ἐμφαίνει πρὸς τῷ αὐθάδει καὶ θρασυτέρῳ καὶ τὸ ἄτακτον. μία δὲ καταφυγὴ τῆς πρὸς ταῦτα ἀπολογίας καταλείπεται τῷ καὶ τὴν ἱστορίαν σῶσαι θέλοντι, ἢ θειοτέρα τοῦ Ἰησοῦ δύναμις, οἷον τε ὄντος, 5 ὅτε ἐβούλετο, καὶ θυμὸν ἐχθρῶν ἀναπτόμενον σβέσαι καὶ μυριάδων θεία χάριτι περιγενέσθαι καὶ λογισμοὺς θορυβοῦντας διασκεδάσαι. Κύριος γὰρ διασκεδάσει βουλὰς ἐθνῶν, καὶ ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, ἢ δὲ βουλὴ τοῦ κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει ὥστε μηδενὸς τῶν σφόδρα 10 παραδόξως ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων καὶ προκαλεσαμένων διὰ τῆς θεώτητος εἰς πίστιν τοὺς τεθεωρηκότας ἐλάττονα ἐμφαίνειν ἐνεργηθεῖσαν δύναμιν τὴν κατὰ τὸν τόπον ἱστορίαν, εἰ γε καὶ αὐτὴ γεγένηται. καὶ μείζονα δ' αὐτὴν ἔστιν ἀποφύνασθαι τῆς γεγενημένης περὶ τοῦ ἐν Κανᾷ τῆς 15 Γαλιλαίας μεταβεβληκότος ὕδατος εἰς οἶνον, τῷ ἐκεῖ μὲν ἄψυχον ὕλην εἶναι τὴν γεγραμμένην, ἐνθάδε δὲ τῶν τοσούτων μυριάδων δεδουλωσθαι τὰ ἡγεμονικά. παρατηρητέον μέντοι γε ὅτι ἐν μὲν τῷ γάμῳ ἢ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι λέγεται, κεκλησθαι δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· εἰς 20 cf. Jo ii 12 f. δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι οὐδεὶς πλὴν Ἰησοῦ κατείλεκται. φαίνονται δ' ὕστερον καὶ οἱ μαθηταὶ παρόντες, εἰ γε ἐμνήσθησαν ὅτι Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με. καὶ τάχα ἐν ἐκάστῳ τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα ἦν, διόπερ οὐκ εἴρηται τὸ Ἀνέβη 25 Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ὥσπερ Κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

cf. Jo ii 15 f. 26. (17) Ἦδη δὲ τὰ συγγενῇ τῷ τόπῳ, ἐκβεβλησθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοὺς ποιούντας αὐτὸν οἶκον ἐμπορίου, παρὰ 30 τοῖς λοιποῖς κείμενα κατανοητέον. καὶ πρῶτόν γε τὰ παρὰ

8 διασκεδάσαι 17 γεγραμμένην] ut vid. litt. ra male laesae sunt 21 τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι] Forsan legendum τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβεβηκέναι 31 παρὰ] περὶ

τῷ Ματθαίῳ, ὃς φησιν εἰσελθόντος τοῦ κυρίου εἰς Ἱερο- Mt xxi 11
 σόλυμα σεσεῖσθαι πᾶσαν τὴν πόλιν, λέγουσαν· Τίς ἐστὶν
 οὗτος; πρὸ δὲ τούτων διηγείται τὰ περὶ τὴν ὄνον καὶ τὸν cf. Mt xxi 1 ff.
 πῶλον, ληφθέντα προστάζει τοῦ κυρίου, ὑπὸ δύο μαθητῶν
 187 ἀποσταλέντων ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ Βηθφαγῆ εἰς τὴν κατέναντι
 αὐτῆς κώμην εἰρημένα, ὅπου καὶ λύεται ὑπὸ τῶν δύο μαθη-
 τῶν ἢ πρότερον δεδεμένη ὄνος κελευσθέντων, εἴαν τις αὐτοῦ
 εἴπῃ τι, ἀποκρίνασθαι ὡς ἄρα Ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει·
 καὶ εὐθὺς αὐτοὺς ἀποστέλλει ἀπαγγέλλει δὲ πληροῦσθαι
 10 προφητείαν διὰ τούτων γεγενημένων τὴν φάσκουσαν· Ἰδοὺ cf. Zech ix 9
 ὁ βασιλεὺς ἔρχεται πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ
 πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου, ἦντινα παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ εὐρομεν.
 ὡς δὲ πορευθέντες οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες ὡς προσέ- Mt xxi 6-9
 ῖσαν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ
 15 ἐπέθηκαν, φησὶν, ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐαυτῶν καὶ ἐπεκά-
 θισεν ἐπάνω αὐτῶν ὁ κύριος, δῆλον δ' ὅτι καὶ τῆς ὄνου καὶ
 τοῦ πῶλου, ὅτε καὶ ὁ πλείστος ὄχλος ἔστρωσαν τὰ ἱμάτια
 ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ
 ἔστρωσαν ἐν τῇ ὁδῷ, τῶν προαγόντων καὶ ἀκολουθούντων
 20 ὄχλων κεκραγόντων Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ
 ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.
 πλὴν ὡς διὰ ταῦτα εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα Mt xxi 11-
 ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα Τίς ἐστὶν οὗτος; οἱ ὄχλοι, 13
 δηλονότι οἱ προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες, ἀπεκρίναντο
 25 τοῖς ἔρωτῶσι τίς εἶπ' ὅ· Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς,
 ὁ ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας. καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς
 τὸ ἱερόν, καὶ ἐξέβαλλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγο-
 ράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν
 κατέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περι-
 30 στεράς. καὶ λέγει αὐτοῖς Γέγραπται Ὁ οἶκός μου οἶκος
 προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον
 ληστῶν. πνευσόμεθα δὴ τῶν πέρα τῆς ἱστορίας μηδὲν οἰο-

14 τὸν ὄνον καὶ 2°] om. 20 ὄχλον 23 ἡ] om.
 25 εἰπ' ὅ] ἐλήθο 32 πνευσόμεθα

μένων προκεῖσθαι γράφοντι τῷ Ματθαίῳ τὸ εὐαγγέλιον, τί ἦν τὸ ἐπεῖγον πεμφθῆναι τῶν μαθητῶν δύο εἰς τὴν κατέναντι τῆς Βηθφαγῆς κώμην ὑπὲρ τοῦ εὐρόντας αὐτοῦς δεδεμένην ὄνον καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς λύσαι καὶ ἀγαγεῖν αὐτῷ; τί δὲ ἄξιον ἀναγραφῆς ἦν γενόμενον τῷ ἐπικαθε-
 5 σθέντι ὄνῳ καὶ πῶλῳ καὶ εἰσεληλυθῶτι εἰς τὴν πόλιν; τί δὲ μετὰ περὶ τοῦ χριστοῦ προφητεῶν ὁ Ζαχαρίας φησί·
 Zech ix 9 Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον; 10 εἰ γὰρ ἡ προφητεία αὕτη τὸ παρά τοῖς εὐαγγελισταῖς δηλούμενον σωματικὸν μόνον προλέγει, τὴν ἀκολουθίαν τῆς προφητείας σωζέτωσαν ἡμῖν οἱ ἐπὶ τοῦ γράμματος ἰστάμενοι
 Zech ix 10 οὕτως ἔχουσιν· Καὶ ἐξολοθρεῖσει ἄρματα ἐξ Ἐφραῖμ καὶ 188 ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν, καὶ πληθὸς καὶ εἰρήνῃ ἐξ ἔθνῶν, καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης, καὶ ποταμῶν διεκβολὰς γῆς, καὶ τὰ ἐξῆς ἰστέον μέντοι γε ὅτι οὐχ ὡς κεῖται παρά τῷ προφήτῃ ἡ λέξις ἐξέθετο αὐτὴν ὁ Ματθαῖος. ἀντὶ γὰρ τοῦ· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ·
 Mt xxi 5 πεποίηκεν· Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· ἐπιτεμνόμενος τὸ προφητικόν· παρεσιώπησε δὲ καὶ τό· Δίκαιος καὶ σώζων αὐτός· καὶ εἰπὼν ὡς κεῖται τό· Πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς· ἀντὶ τοῦ· Ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον· ἀνέγραψεν· Ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἰὸν ὑποζυγίου.
 25

27. Καὶ Ἰουδαῖοι δὲ συνεξετάζοντες τὸν τῆς προφητείας εἰρμὸν τοῖς περὶ Ἰησοῦ ἀναγεγραμμένοις, οὐκ εὐκαταφρονήτως ἡμᾶς θλίβουσιν ἀπαιτοῦντες πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐξωλόθρευσεν ἄρματα ἐξ Ἐφραῖμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξωλόθρευσε τόξον πολεμικόν, καὶ τὰ ἐξῆς πεποίηκε· καὶ 30 ταῦτα μὲν περὶ τῆς προφητείας. ἔαν δὲ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ αἰτιάσωνται, μῆδὲν ἄξιον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ οἰκονομίας

εὐρίσκοντες εἰς τὸν περὶ τῆς ὄνου καὶ πώλου λόγον, πρῶτον
 μὲν οἱ ἑ' σταδίους βραχεῖ διαστήματι οὓσι προσχρόμενοι οὐ
 πάνυ τι ἀπολογίαν εὐλογον κομοῦσι τῆς ὁδοῦ· δεύτερον δὲ
 πῶς δύο κτηνῶν εἰς τὴν οὕτω βραχεῖαν δέεται ὁδὸν λεγέ-
 5 τωσαν ἡμῖν· Ἐπεκάθισε γὰρ, φησὶν, ἐπάνω αὐτῶν. ἔτι δὲ Mt xxi 7, 3
 καὶ τό· Ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν
 ἔχει· εὐθὺς δὲ ἀποστέλλει αὐτούς· οὐκ οἶμαι ἄξιον εἶναι τοῦ
 μεγέθους τῆς τοῦ υἱοῦ θειώτητος, ὥστε εἰπεῖν τὴν τηλι-
 καύτην φύσιν χρεῖαν ὁμολογεῖν ἔχειν ὄνου ἀπὸ δεσμῶν
 10 λυομένης, καὶ πάλου σὺν αὐτῇ ἐρχομένου· δεῖ γὰρ μέγα
 εἶναι πάν, οὐ χρεῖαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἄξιον τῆς
 χρηστότητος αὐτοῦ. πρὸς δὲ τούτοις ὁ στρωννύων αὐτοῦ τὰ cf. Mt xxi 8
 ἰμάτια πλείστος ὄχλος ἐν τῇ ὁδῷ, ἀνεχομένου τούτων τοῦ
 Ἰησοῦ καὶ μὴ ἐπιτιμῶντος, ὡς δῆλον ἐκ τῶν παρ' ἄλλοις
 15 κειμένων· Ἐάν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κράξουσιν· οὐκ Lc xix 40
 οἶδα εἰ μὴ βλακεῖαν τινὰ ἐμφαίνουσι τοῦ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις,
 εἰ μὴδὲν ἄλλο ἀπ' αὐτῶν δηλοῦται, εὐφραينوμένου. τὸ δὲ
 καὶ κοπτομένους κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων στρωννύσθαι ἐν
 τῇ ὁδῷ ὄνων διερχομένων ἐμπόδια μᾶλλον δόξαι ἂν εἶναι τοῦ
 20 ὄχλουμένου ἤπερ λελογισμένη ἀποδοχή. ὅσα δὲ ἐπηπορή-
 σαμεν ἐκ τῶν τοῦ ἱεροῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκβαλλομένων, ταῦτα καὶ
 189 ἔτι μείζονα ἐνθάδε λεκτέον. ἐν μὲν γὰρ τῷ κατὰ Ἰωάννην
 ἐκβάλλει τοὺς ἀγοράζοντας· ὁ δὲ Ματθαῖός φησιν ὅτι
 Ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ Mt xxi 12
 25 ἱερῷ. πολλῶ δὲ ὡς εἰκὸς ἀριθμὸς τῶν ἀγοραζόντων πλείων
 ἦν παρὰ τοὺς πωλοῦντας. καὶ ἐπιστήσωμεν εἰ μὴ τὸ πάντας
 ἐκβάλλεσθαι τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ
 30 παρὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ νομιζομένου υἱοῦ τέκτονος εἶναι ἐτύγ- cf. Mt xliii 55;
 χανεν, εἰ μὴ ἄρα, ὡς κακεῖ ἐλέγομεν, θειοτέρα δυνάμει τοὺς Mc vi 3
 πάντας ὑπέτασεν, χαλεπώτερα ὅσον ἐπὶ τοῖς λοιποῖς εὐ-
 αγγελισταῖς παρὰ τὸν Ἰωάννην ἀκούσαντας. ὁ μὲν γὰρ

1 πῶλον 2 ἑ'] incert. ἑ' an κ' leg. ms. quod male laesum
 est 16 τί ἀνεμφαίνουσιν 17 τὸ] om. 19 μᾶλλον]
 λαμβά 20 ἀποδοχῆς 22 ἔτι] ἐπὶ τι

- Jo ii 16 Ἰωάννης φησὶν αὐτοῖς εἰρήσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου· οἱ δὲ λοιποὶ
- cf. Mt xxi 13 σπήλαιον ληστῶν ἐλέγχονται πεποικότες τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, οὐ χωροῦντος τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ὥστε γενέσθαι σπήλαιον ληστῶν, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ὑπὸ τῶν 5 ἁμαρτανόντων φερομένου ὡς οἶκον ἐμπορίου αὐτὸν γενέσθαι· μόνον δὲ τῆς προσευχῆς οἶκος, οὐ πάντως οἶκος τοῦ πατρὸς ὧν, ἀμεληθεὶς καὶ ληστὰς παραδέξεται, οὐ γινόμενος αὐτῶν οἶκος, ἀλλὰ σπήλαιον, πρᾶγμα οὐχ ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ λογικῆς ἐντρεχείας γεγενημένον.
28. (18) Τὸ μὲν οὖν ἰδεῖν ὡς ἔχει ταῦτα νοῦ ἀληθοῦς 10
- i Co ii 16, 12 τοῦ δοθέντος τοῖς λέγουσιν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· μείζον ἢ καθ' ἡμᾶς εἶναι πειθόμεθα. οὐδὲ γὰρ ἀθόλωτον ἡμῶν ἐστὶ τὸ ἡγεμονικόν, οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς τῆς 15 καλῆς νύμφης Χριστοῦ ὀφθαλμοὺς, περὶ ὧν φησιν ὁ νυμφίος· Ὁφθαλμοί σου περιστεραί· τάχα αἰνισσόμενος τὴν τῶν πνευματικῶν κατανοητικὴν δύναμιν, διὰ τὸ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστερὰν ἐληλυθῆναι ἐπὶ τὸν κύριον καὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ κύριον· ἀλλ' ὁμως καὶ οὕτως ἔχοντες 20 οὐκ ἀποκνήσομεν, ψηλαφῶντες τοὺς εἰρημένους τῆς ζωῆς λόγους, πειραθῆναι λαβέσθαι αὐτῶν τῆς ἀπορρεούσης εἰς τὸν μετὰ πίστewος ἀψάμενον δυνάμεως. Ἰησοῦς τοῖνον ἐστὶν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἱεροσόλυμα καλουμένην ψυχὴν, ὀχούμενος τῇ ὑπὸ τῶν μαθητῶν λελυμένη 25 ἀπὸ τῶν δεσμῶν ὄνω, λέγω δὲ τοῖς ἀφελέσι τῆς παλαιᾶς διαθήκης γράμμασι, σαφηνιζομένοις ὑπὸ τῶν λυόντων αὐτὰ μαθητῶν δύο· τοῦ τ' ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς ἀνάγοντος τὰ γεγραμμένα, καὶ ἐπ' αὐτὴν αὐτὰ ἀλληγοροῦντος, καὶ τοῦ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ ἀληθινὰ διὰ τῶν ἐν τῇ σκιᾷ κειμένων 30 παριστάντος. ὀχέεται δὲ καὶ τῷ νέῳ πῶλω, τῇ καινῇ διαθήκῃ· ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ἔστιν εὐρεῖν τὸν καθαίροντα ἡμᾶς

11 ὡς] ἔχει ἢ

15 οἱ] om.

21 ἀποκνήσομεν (vid.)

190 τῆς ἀληθείας λόγον καὶ ἀπελαύνοντα τοὺς πωλοῦντας καὶ cf. 2 Co vi 7
 ἀγοράζοντας ἐν ἡμῖν πάντας λογισμούς. ὁ μόνος δὲ εἰς τὴν
 Ἱεροσόλυμα ψυχὴν οὐκ ἔρχεται, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ὀλίγων
 τινῶν πολλὰ γὰρ τὰ προάγοντα τὸν τελειοῦντα ἡμᾶς λόγον cf. Mt xxi 9
 5 θεοῦ δεῖ ἐν ἡμῖν γενέσθαι, καὶ ἕτερα πλείστα ὅσα τὰ
 ἐπόμενα αὐτῷ· πάντα μέντοι γε αὐτὸν ὑμνοῦντα καὶ δοξά-
 ζοντα, καὶ τὸν ἴδιον κόσμον καὶ περιβολὴν αὐτῷ ὑποτιθέντα,
 ἵνα αὐτοῦ τὰ ὀχήματα μὴ ἀπτηται γῆς, ἔχοντα τὸν οὐρανόθεν cf. Dan viii 5
 καταβεβηκότα ἐπαναπαυόμενον αὐτοῖς. ἵνα δὲ ἔτι μᾶλλον
 10 ἀνωτέρω τῆς γῆς τυγχάνωσιν οἱ ὀχοῦντες αὐτὸν παλαιοὶ
 καὶ καινοὶ λόγοι τῶν γραφῶν, ἐκκόπτεσθαι κλάδους δεῖ ἀπὸ cf. Mt xxi 8
 τῶν δένδρων, ἵνα βαίνωσιν ἐπὶ τῶν εὐλόγως ἐκκειμένων.
 δύνανται δὲ οἱ προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ ὄχλοι
 δηλοῦν καὶ τὰς ἀγγελικὰς συνεργείας, τινὰς μὲν εὐτρεπι-
 15 ζούσας αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, δι' ὧν αὐταὶ
 κεκόσμηται, τινῶν δὲ ἐπακολουθούτων τῇ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν
 παρουσίᾳ, περὶ ἧς πολλάκις εἰρηκότες νῦν εἰς τοῦτο μαρτυ-
 ροῦν οὐ χρήζομεν.

29. Καὶ τάχα οὐκ ἀλόγως ὄνῳ εἴκασα τὰς περιστάσας
 20 φωνὰς τὸν ἄγοντα αὐτὸν εἰς τὴν ψυχὴν λόγον· ἀχθοφόρον
 γὰρ τὸ ζῶον, πολὺ δὲ τὸ ἄχθος καὶ φορτίον βαρὺ δηλοῦται
 ἀπὸ τῆς λέξεως, καὶ μάλιστα τῆς παλαιότερας, ὡς δηλὸν τῷ
 ἐφιστάντι τοῖς ὑπὸ Ἰουδαίων γινομένοις. οὐχ οὕτω δὲ ὁ
 πῶλος ἀχθοφόρον ὡς ἡ ὄνος. εἰ γὰρ καὶ βαρὺ πᾶν τὸ τοῦ
 25 γράμματος φορτίον ἐστὶ τὸ ἀνώφορον καὶ κουφότατον τοῦ
 πνεύματος χωρεῖν μὴ δυναμένοις, ἀλλὰ γε ἔλαττον ἔχει
 βᾶρος τὸ καινὸν γράμμα παρὰ τὸ πρεσβύτερον. οἶδα δὲ
 τινὰς τὴν μὲν δεδεμένην ὄνον ἐξειληφότας τοὺς ἐκ περιτομῆς
 πιστεύοντας, πολλῶν δεσμῶν ὑπὸ τῶν γησιῶς τῷ λόγῳ
 30 πνευματικῶς μεμαθητευμένων ἀπολυομένους, τὸν δὲ πῶλον
 τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἀνέτους πρὶν παραδέξωνται τὸν Ἰησοῦ

4 προσάγοντα pr. man. 8 οὐρανόθεν] οὐρανὸν ὄθεν 9 ἐτι]
 ἐπὶ 10 παλαιοὶ] παλαρί 15 αὐτοὶ 19 εἴκασε 20 αὐτὰς
 21 δηλοῦνται 26 χωροῦν

λόγον καὶ ἔξω παντὸς ἐπικειμένου ζυγοῦ κατὰ τὸ ἀφηνια-
 στικὸν καὶ φιλήδονον γεγεννημένους. εἰ καὶ μὴ εἰρήκασι
 δὲ οὗτοι τοὺς προάγοντας καὶ ἀκολουθοῦντας ὄχλους, οὐκ
 ἀπίθανόν ἐστιν ἐφαρμόσαι τοὺς μὲν προάγοντας Μωσεί καὶ
 τοῖς προφήταις, τοὺς δὲ ἐπακολουθοῦντας τοῖς ἱεροῖς ἀπο- 5
 στόλοις, οἵτινες ἅπαντες εἰσέρχονται εἰς ποιὰν Ἱεροσόλυμα,
 ὅσον κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ζητητέον, ἔχοντα πωλοῦντας
 καὶ ἀγοράζοντας πολλοὺς ἐξελαυνομένους ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ
 θεοῦ. καὶ τάχα ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, εἰς ἣν ἀναβήσεται ὁ 191
 κύριος, ἡνιοχῶν τοὺς ἐκ περιτομῆς καὶ ἔθνῶν πιστεύοντας, 10
 προαγόντων αὐτὸν καὶ ἀκολουθούντων ἡτοι προφητῶν καὶ
 ἀποστόλων, ἢ τῶν διακονούντων αὐτῷ ἀγγέλων, δύνανται
 γὰρ καὶ οὕτω δηλοῦσθαι ἀπὸ τῶν προαγόντων καὶ ἀκολου-
 θούντων αὐτῷ, λέγεται νῦν, ἢ εἶχε πρὸ τῆς ἀνόδου αὐτοῦ
 τὰ λεγόμενα πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, 15
 ἢ τοὺς Χανααίους καὶ Χετταίους καὶ Ἀμορραίους καὶ τοὺς
 λοιποὺς πολεμίους τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπαξιαπλῶς τοὺς ἄλλο-
 τρίους, κακεί πως δυναμένης τῆς προφητείας πεπληρωῦσθαι,
 λεγούσης· Ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι,
 τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριαι κατεσθίουσιν αὐτήν. 20
 οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ τὸν οὐράνιον τοῦ πατρὸς οἶκον, τὴν ἁγίαν
 Ἱερουσαλὴμ, τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μολύνοντες καὶ
 σπήλαιον ληστῶν ποιήσαντες, οὐκ ἄλλων ἢ ἑαυτῶν, ἀργύριον
 ἔχοντες ἀδόκιμον καὶ διδόντες ὄβολους καὶ κόλλυβα τοῖς
 προσιοῦσιν, εὐτελεῖ καὶ εὐκαταφρόνητα νομίσματα. οὗτοί 25
 εἰσιν οἱ λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἐν τῷ παλαίειν αὐταῖς
 τὰ τιμώτερα, καὶ συλῶσι τὰ κρείττονα ἵνα δῶσι τὰ μηδενὸς
 ἄξια.

30. Πλὴν πορευθέντες οἱ μαθηταὶ εὕρισκον τὴν δεδε-
 cf. 2 Co iii 15 μένην ὄνον καὶ λύουσι, διὰ τὸ ἐπικείμενον κάλυμμα τῷ 30
 νόμῳ Ἰησοῦν οὐκ ἔχουσαν. καὶ ὁ πῶλος δὲ μετ' αὐτῆς
 εὕρισκεται, ἐπεὶ ἀμφοτέρα πρὸ Ἰησοῦ ἦν ἀπολωλότα· λέγω

δὲ οἱ ἐκ περιτομῆς καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὕστερον πιστεύ-
 σαντες. πῶς δὲ οὗτοι εὐθὺς πάλιν ἀποστέλλονται μετὰ τὸ
 ἐπικαθεσθέντα τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβεβηκέναι
 οὐκ ἀκίνδυνον εἰπεῖν, μυστικὸν γὰρ ἐχόμενον τῆς περὶ τῶν
 5 ἀγίων εἰς ἀγγέλους μεταβολῆς, ἀποσταλησομένους κατὰ
 τὸν μετὰ τοῦτον αἰῶνα, παραπλησίως τοῖς εἰς διακονίαν
 ἀποστελλομένοις λειτουργικοῖς πνεύμασι διὰ τοὺς κατὰ γε cf. He i 14
 ταῦτα μέλλοντας κληρονομεῖν ζωὴν αἰώνιον. εἰ δὲ ἡ ὄνος
 καὶ ὁ πῶλος τὰ παλαιὰ καὶ τὰ καινὰ εἶη γράμματα, οἷς ὁ
 10 λόγος ὀχεῖται τοῦ θεοῦ, οὐ πάντι χαλεπὸν ἔσται παρα-
 στήσθαι πῶς ἀποστέλλονται τοῦ λόγου ἐν αὐτοῖς φανέντος,
 οὐ μένουσι μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν λόγον ἐν
 τοῖς ἀποβεβληκόσι πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας
 λογισμούς. ἐγὼ δὲ οἶμαι μὴ μάτην κόμην τε εἶναι τὸν cf. Mt xxi 2
 15 τόπον τοῦτον, ὅπου ἦν ἡ δεδεμένη ὄνος καὶ ὁ πῶλος, καὶ
 τοῦτο ἀνώνυμον κόμη γὰρ ὡς πρὸς τὸν ἐν οὐρανῷ πάντα
 κόσμον ἡ πᾶσα ἐστὶ γῆ, ὅπου ἐστὶν ἡ δεδεμένη ὄνος καὶ
 ὁ πῶλος, καὶ ἡ κόμη αὐτάρκως χωρὶς προσθήκης ἐτέρου
 ὀνόματος καλουμένη. ἀπὸ Βηθφαγῆ δὲ ὁ Ματθαῖός φησιν
 192 ἀποστέλλεσθαι τοὺς παραληψομένους τὴν ὄνον καὶ τὸν
 πῶλον, ἧτις τόπος ἦν ἱερατικὸς, οἶκος σιαγόνων ἐρμηνεύο-
 μενος. καὶ ταῦτα μὲν κατὰ δύναμιν εἰς τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ
 λεκτέον, τοῦ ὀλοκλήρου καὶ παρὰ ταῦτα ἀκριβεστέρου λόγου
 εὐκαιρότερον, ὅταν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἡμῖν λέγειν δοθῆ,
 25 λεχθησομένον. ὁ δὲ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς πῶλον δεδε- cf. Mc xi 2 ;
 μένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πω ἀνθρώπων ἐκάθισεν, εὐρησθαί φησι Lc xix 30
 κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ κυρίου ὑπὸ τῶν δύο μαθητῶν, ὄντινα
 λύσαντες ἤγαγον πρὸς τὸν κύριον. προστίθησι δὲ ὁ Μάρκος Mc xi 4
 ὅτι εὗρον τὸν πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν, ἕξω ἐπὶ τοῦ
 30 ἀμφόδου· τίς δὲ ἕξω; οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οἱ ἦσαν ξένοι τῶν Eph ii 12
 διαθηκῶν καὶ ἀλλότριοι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τοῦ
 ἀμφόδου καὶ οὐχὶ ὑπὸ στέγην ἢ οἰκίαν ἀναπαινόμενοι, δεδε-
 μένοι ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις καὶ λυόμενοι ὑπὸ τῆς προειρημένης
 διπλῆς ἐπιστήμης τῶν Ἰησοῦ γνωρίμων. οἱ δὲ δεσμοὶ τοῦ

- cf. Mc xi 2 δεδεμένου πώλου, καὶ αἱ ἁμαρτίαι περὶ τὸν ἡγῆ γεγενημέναι λόγον ἐλεγχόμεναι ὑπ' αὐτοῦ, θύρας τυγχάνοντος ζωῆς, πρὸς ἐκείνην λέγω δὴ τῆς θύρας ἦσαν οὐκ ἔνδον, ἀλλ' ἔξω· τάχα γὰρ ἔνδον τῆς θύρας δεσμὸς γενέσθαι τῆς κακίας οὐ δύναται.
- cf. Mc xi 5 ἐστήκασι δέ τινες παρὰ τῷ δεδεμένῳ πώλῳ, ὡς ὁ Μάρκος 5 φησὶν, οἶμαι ὅτι οἱ δῆσαντες αὐτόν· ὡς Λουκᾶς ἀναγράφει,
- Lc xix 33 Ἐἶπαν οἱ κύριοι τοῦ πώλου πρὸς τοὺς μαθητάς· Τί λύετε τὸν πῶλον; κύριοι γὰρ οἱ ὑποτάξαντες καὶ δῆσαντες τὸν ἡμαρτηκότα παράνομοι, οὔτινες οὐ δύνανται ἀντιβλέψαι τῷ ἀληθῶς κυρίῳ ἀφέλκοντι τοῦ δεσμοῦ αὐτῶν τὸν πῶλον. ὅτι οὖν 10 φασιν οἱ μαθηταί· Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει· μηδὲν δυνηθέντων τῶν πονηρῶν κυρίων ἀποκρίνασθαι, ἄγουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν τὸν πῶλον γυμνόν, ἐπιρίπτουσι τὸν ἴδιον κόσμον, ἵνα τοῖς ἐπιβληθεῖσι τῶν μαθητῶν ἱματίοις ἐπικαθεσθεῖς ὁ κύριος ἀναπαύσῃται.

31. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ τῶν εἰρημένων παρὰ τῷ Ματθαίῳ οὐ πάντι ἐστὶ ἀσαφῆ, τίνα τρόπον ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· ἢ Ὡς ἠγγίσει, 15 ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτήν· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας. ἐν οἷς μὲν γὰρ τῶν ἐχόντων τὸ ἱερὸν ἐν αὐτοῖς ἐκβάλλει πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· ἐν ἑτέροις δὲ μὴ σφόδρα πειθομένοις τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ μόνον τὴν ἀρχὴν ποιεῖται τοῦ ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας. 25 τρίτοι δὲ εἰσι παρὰ τούτους, ἐν οἷς ἤρξατο ἐκβάλλειν μόνους τοὺς πωλοῦντας, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς ἀγοράζοντας. οἱ δὲ παρὰ 193 τῷ Ἰωάννῃ πάντες ἅμα τοῖς προβάτοις καὶ τοῖς βοῦσι τῷ πλακέντι ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ ἐκβάλλονται. ἐπίστησον δὲ ἐπιμελῶς εἰ δυνατόν ὡς τὰς γε ἐναλλαγὰς τῶν γεγραμμένων καὶ τὰς διαφωνίας διαλύεσθαι παρὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς 30 τρόπον, ἐκάστου τῶν εὐαγγελιστῶν διαγράφωντος διαφόρους

τοῦ λόγου ἐνεργείας, ἐν διαφόροις ἤθεσι ψυχῶν οὐ τὰ αὐτὰ ἀλλὰ τινα παραπλήσια ἐπιτελούσας. καὶ ἡ δοκοῦσα δὲ διακοπὴ τῶν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνόδων τοῦ Ἰησοῦ παρὰ τῷ τῷ ἐν χερσὶν εὐαγγέλιον ἀναγράφαντι ἐτέρως παρὰ τοὺς τρεῖς, 5 ὡς ἐξεθέμεθα τὰς λέξεις αὐτῶν, οὕτω μόνως σώζεσθαι δύναται· τοῖς παραπλησίοις πράγμασιν ἐπιπεσόντος τοῦ Ἰωάννου ἀντὶ τῶν κοπτομένων ἀπὸ τῶν δένδρων κλάδων, ἢ στιβάδων ἐκ τῶν ἀγρῶν, καὶ στρωννυμένων ἐν τῇ ὁδῷ βατα τῶν φοινίκων εἰληφέναι, λέγοντος τὸν πολὺν ἐξεληλυθέναι Jo xii 12 f.
 10 εἰς τὴν ἑορτὴν ὄχλον, καὶ ἐξεληλυθέναι εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ κεκραγότα· Ἐβλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. πλὴν οὗτος ὑπ' αὐτοῦ φησι τοῦ Ἰησοῦ εὐρίσκεσθαι τὸ ὄναριον, ἐφ' ὃ καθέζεται ὁ χριστὸς, cf. Jo xii 14 πλέον τι περὶ τούτου τροπικώτερον δηλουμένου ὀναρίου
 15 παριστὰς, μείζονα εὐεργεσίαν χωρήσαντος τὴν οὐκ ἀπὸ Gal i 1 ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὐδὲ Ἰωάννης δὲ αὐτολεξεῖ τὸ προφητικὸν ἐξέθετο, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ τό· Μὴ φοβοῦ, θυγάτηρ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου cf. Jo xii 15; Zech ix 9 ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου· ἀντὶ τοῦ· Ἐπιβεβηκὼς
 20 ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. τὸ δέ· Μὴ φοβοῦ, ἡ θυγάτηρ Σιών· οὐδ' ὄλωσ' εἰρηται.

32. Πλὴν ἴδωμεν ὑπὸ πάντων ἐκτεθέντος τοῦ προφη-
 τικοῦ λόγου, εἰ μὴ χαίρειν σφόδρα θυγατέρα Σιών ἀναγκαῖον,
 τὴν δὲ κρείττονα ταύτης θυγατέρα Ἱερουσαλήμ οὐ μόνον
 25 χαίρειν σφόδρα ἀλλὰ καὶ κηρύσσειν δεῖ, τοῦ βασιλέως αὐτῆς ἐρχομένου τοῦ δικαίου καὶ σώζοντος καὶ πρᾶου, διὰ τοῦ ἐπιβεβηκέναι τῷ ὑποζυγίῳ καὶ τῷ νέῳ πῶλῳ. πᾶς γοῦν ὁ δεξιόμενος αὐτὸν οὐκέτι φοβηθήσεται τοὺς τῶν ἑτεροδόξων ὀπλισμένους τοῖς πιθανοῖς λόγοις, ἄρματα Ἐφραΐμ λεγόμενα
 30 ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐξολοθρευόμενα, οὐδὲ τὸν ψευδοῦ ἵππον εἰς cf. Ps xxxii (xxxiii) 17 σπηλαίαν, θηλυμανῆ ἐπιθυμίαν τοῖς αἰσθητοῖς οἰκειουμένην,

13 ὄναριον
 24 θυγατέρα

19 ἀντὶ τοῦ ἐπιβεβηκὼς] ante ἐπὶ πῶλον ὄνου
 31 οἰκειουμένην

καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ οἰκεῖν θελώντων καὶ τῷ
 ὑγιεὶ λόγῳ προσέχειν βλάπτοντα. ἔστι δὲ χαίρειν ἄξιον
 ἐπὶ τῷ ἐξολοθρεῦσθαι ὑπὸ τοῦ ὀχουμένου τῷ ὑποζυγίῳ καὶ
 cf. Eph vi 16 τῷ νέῳ πῶλῳ πᾶν τόξον πολεμικόν, οὐκέτι τῶν πετυρωμένων
 βελῶν τοῦ ἐχθροῦ κατισχυόντων τοῦ παραδεξαμένου τὸν 194
 cf. Zech ix 10 Ἰησοῦν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἱερόν. ἔσται δὲ καὶ πλήθος μετὰ
 εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ τοῦ σωτήρος
 Ps lxxiii
 (lxxiv) 13 ἐπιδημία, ἄρχοντας τῶν ὕδατων, ἵνα συντρίψῃ τὰς κεφαλὰς
 τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ πατήσωμεν τὰ κύματα
 cf. Zech ix 10 τῆς θαλάσσης, φθάνοντες ἕως τῶν διεκβολῶν πάντων τῶν 10
 ἐπὶ γῆς ποταμῶν. ὁ μέντοι γε Μάρκος περὶ τῆς ὄνου
 γράφον εἰρήσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου· Ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπω
 ἀνθρώπων ἐκάθισε· δοκεῖ μοι αἰνίττεσθαι τὸ μηδέπω ποτὲ
 λόγῳ ὑποτεταχέναι ἑαυτοὺς πρὸ τῆς Ἰησοῦ ἐν αὐτοῖς ἐπι-
 δημίας τοὺς ὕστερον πεπιστευκότας. τάχα γὰρ ἀνθρώπων 15
 μὲν οὐδεὶς πω καθίσας ἐπὶ τὸν πῶλον ἦν, θηρίων δὲ ἡ τῶν
 ἀλλοτρίων τοῦ λόγου δυνάμεων τινες ἐπεκάθισαν, ἐπεὶ ὁ
 πλοῦτος τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ
 Ἡσαΐα ἐπὶ ὄνων φέρεσθαι καὶ καμῆλων λέγεται διὰ τούτων·
 Is xxx 6 Ἐν τῇ θλίψει καὶ τῇ στενοχωρίᾳ λέων καὶ σκύμνος, ἐκέιθεν 20
 καὶ ἔκγονα ἀσπίδων πετομένων, οἳ ἔφερον ἐπὶ ὄνων καὶ
 καμῆλων τὸν πλοῦτον αὐτῶν. πυστέον δὲ πάλιν τῶν ψιλῇ
 τῇ λέξει προσεχόντων εἰ μὴ κατ' αὐτοὺς ματαίως ἂν δόξαι
 γεγράφθαι τό· Ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπω ἀνθρώπων ἐκάθισε. τίς
 γὰρ παρὰ ἀνθρώπων καθέζεται ἐπὶ πῶλον; καὶ ταῦτα μὲν τὰ 25
 ἡμέτερα.

33. (19) Ἰδωμεν δὲ καὶ τὰ Ἡρακλέωνος, ὅς φησι τὴν
 εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνοδὸν σημαίνειν τὴν ἀπὸ τῶν ὑλικῶν εἰς
 τὸν ψυχικὸν τόπον, τυγχάνοντα εἰκόνα τῆς Ἱερουσαλὴμ,
 Jo ii 14 ἀνάβασιν τοῦ κυρίου. τὸ δέ· Εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐχὶ 30
 προνάῳ, οἷεται εἰρήσθαι ὑπὲρ τοῦ μὴ τὴν κλήσιν μόνῃ
 νοηθῆναι τὴν χωρὶς πνεύματος βοηθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου·

1, 2 τὸν ὑγιεὶ λόγον
 28 εἰς 1^ο] om.

σημαίνει

21 ἔκγο

31 προνάῳ] τῶν ἄνω

πετόμενα· ὧν

ἡγείται γὰρ τὰ μὲν ἅγια τῶν ἁγίων εἶναι τὸ ἱερὸν, εἰς ἃ
 μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσίοι, ἔνθα οἴομαι αὐτὸν λέγειν τοὺς cf. Heb ix 7
 πνευματικούς χωρεῖν· τὰ δὲ τοῦ προναίου, ὅπου καὶ οἱ
 Λευῖται, σύμβολον εἶναι τῶν ἕξω τοῦ πληρώματος ψυχικῶν
 5 εὕρισκομένων ἐν σωτηρίᾳ. πρὸς τούτοις τοὺς εὕρισκομένους cf. Jo ii 14
 ἐν τῷ ἱερῷ, πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς,
 καὶ τοὺς καθήμενους κερματιστὰς ἐξεδέξατο λέγεσθαι ἀντὶ
 τῶν μηδὲν χάριτι δίδόντων, ἀλλ' ἐμπορίαν καὶ κέρδος τὴν
 τῶν ξένων εἰς τὸ ἱερὸν εἰσοδὸν νομιζόντων, τοῦ ἰδίου κέρδους
 10 καὶ φιλαργυρίας ἔνεκεν τὰς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ θυσίας
 χορηγοῦντων. καὶ τὸ φραγέλλιον δὲ πεποιῆσθαι ἐκ σχοινίων cf. Jo ii 15
 ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐχὶ παρ' ἄλλου λαβόντος ἰδιοτρόπως
 ἀπαγγέλλει, λέγων τὸ φραγέλλιον εἰκόνα τυγχάνειν τῆς
 195 δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκφυσῶντος
 15 τοὺς χείρονας, καὶ φησι τὸ φραγέλλιον καὶ τὸ λίνον καὶ τὴν
 σινδόνα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἰκόνα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς
 ἐνεργείας εἶναι τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἔπειτα ἑαυτῷ προσ-
 εἴληφε τὸ μὴ γεγραμμένον, ὡς ἄρα εἰς ξύλον ἐδέδετο τὸ
 φραγέλλιον· ὅπερ ξύλον τύπον ἐκλαβῶν εἶναι τοῦ σταυροῦ
 20 φησι· Τούτῳ τῷ ξύλῳ ἀνηλώσθαι καὶ ἠφανίσθαι τοὺς κυ-
 βευτὰς ἐμπόρους καὶ πᾶσαν τὴν κακίαν. καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως
 φλυαρῶν φησιν ἐκ δύο τούτων πραγμάτων φραγέλλιον
 κατασκευάζεσθαι, ζητῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ γενόμενον· Οὐ
 γὰρ ἐκ δέρματος, φησὶ, νεκροῦ ἐποίησεν αὐτό, ἵνα τὴν
 25 ἐκκλησίαν κατασκευάσῃ οὐκέτι ληστῶν καὶ ἐμπόρων σπή- cf. Mt xxi 13
 λαιον, ἀλλὰ οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. λεκτέον δὲ τὸ
 ἀναγκαιότατον περὶ τῆς θεότητος καὶ ἐκ τῶν ῥητῶν τούτων
 πρὸς αὐτόν. εἰ γὰρ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερὸν οἶκον τοῦ
 ἰδίου πατρὸς φησιν εἶναι ὁ Ἰησοῦς, τοῦτο δὲ τὸ ἱερὸν εἰς
 30 δόξαν τοῦ κτίσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν γέγονε, πῶς
 οὐκ ἄντικρυς διδασκόμεθα μὴ ἐτέρου τινὸς νομίζειν υἱὸν εἶναι
 παρὰ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

11, 13, 15, 19, 22 φραγέλλιον

34. Εἰς τοῦτον οὖν τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς Ἰησοῦ, ὡς οἶκον τυγχάνοντα τῆς προσευχῆς, καὶ οἱ τοῦ χριστοῦ ἀπόστολοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν αὐτῶν εὐρομεν, ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου κελεύονται πορευθέντες στήναι καὶ λαλεῖν τῷ λαῷ πάντα τὰ
 Act v 20
 cf. Act iii 2
 ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὥραίας πύλης 5 ἐκέισε προσεύξασθαι ὡς εἰς οἶκον προσευχῆς προσέρχονται, οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσαντες, εἰ μὴ τὸν αὐτὸν ἤδεσαν θεὸν τῷ ὑπὸ τῶν ἐκθιαζόντων τὸν ναὸν ἐκείνον προσκυνουμένῳ.
 Act v 29 f.
 διόπερ καὶ λέγουσιν οἱ πειθαρχοῦντες θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι· Ὁ θεὸς τῶν πατρῶν ἡμῶν 10 ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου· οὐ γὰρ ὑπ' ἄλλου ἴσασιν ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένον Ἰησοῦν θεοῦ ἢ τούτων πατέρων, ὃν καὶ ὁ χριστὸς δοξάζων
 cf. Mt xxii 32
 θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ φησιν εἶναι, οὐκ ὄντων νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων. πῶς δὲ καὶ οἱ μαθηταί, εἰ μὴ 15 τοῦ αὐτοῦ θεοῦ θεῷ τοῦ χριστοῦ ὁ οἶκος ἦν, ἐμμένητο ἂν τοῦ ἐν ξῆ εἰρημένου ψαλμῷ· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με; οὕτω γὰρ κείται ἐν τῷ προφήτῃ καὶ οὐχὶ Κατέφαγέ με. ζηλοὶ δὲ μάλιστα ὁ χριστὸς τὸν ἐν ἐκάστῳ ἡμῶν οἶκον τοῦ θεοῦ, μὴ βουλόμενος αὐτὸν εἶναι οἶκον 20 ἐμπορίου, μηδὲ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς ληστῶν σπήλαιον, ἅτε θεοῦ ζηλωτοῦ υἱὸς ὢν, εἰς εὐγνωμονέστερον ἀκούομεν 196 τῶν τοιούτων ἀπὸ τῶν γραφῶν φωνῶν, κατὰ μεταφορὰν εἰρημένον ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων εἰς παράστασιν τοῦ μηδὲν ἄλλότριον βούλεσθαι τὸν θεὸν ἐπιμίγνυσθαι τοῦ βουλήματος 25 αὐτοῦ τῇ ψυχῇ πάντων μὲν ἀνθρώπων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν τὰ τῆς θεοσιότητος πίστεως παραδέξασθαι θελόντων. πλὴν τὸν ξῆ ψαλμὸν, ἔχοντα τό· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἔδωκαν εἰς τὸ βρώμά μου χολῆν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος· ἀμφοτέρα ἐν τοῖς 30 εὐαγγελίοις ἀναγεγραμμένα, ἰστέον ἐκ προσώπου λέγεσθαι τοῦ χριστοῦ, οὐδεμίαν ἐμφαίνοντα τοῦ λέγοντος προσώπου

1 τοῦτον οὖν] τονοῦν 26, 27 τὰ τῆς] om.

27 τὸν] τῶν

μεταβολήν. σφόδρα δὲ ἀπαρτηρήτως ὁ Ἡρακλέων οἴεται
 τό· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με· ἐκ προσώπου ^{Pslxviii(lxix)}
 τῶν ἐκβληθέντων καὶ ἀναλωθέντων ὑπὸ τοῦ σωτήρος δυνά- ¹⁰
 μων λέγεσθαι, μὴ δυνάμενος τὸν εἰρμὸν τῆς ἐν τῷ ψαλμῷ
 5 προφητείας τηρῆσαι νοούμενον ἐκ προσώπου τῶν ἐκβλη-
 θέντων καὶ ἀναλωθέντων δυνάμεων λέγεσθαι. ἀκόλουθον
 δέ ἐστι κατ' αὐτὸν καὶ τό· Ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν· ^{Pslxviii(lxix)}
 ἀπ' ἐκείνων λέγεσθαι ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγεγραμμένον ψαλμῷ ²²
 10 δυνάμενον ὑπὸ Χριστοῦ ἀπαγγέλλεσθαι, οὐχ ὄρωντα τὸ ἔθος
 τῶν ἀνθρωποπαθῶν περὶ θεοῦ καὶ Χριστοῦ λόγων.

35. (20) Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν ^{Jo ii 18 f.}
 ἀγῶ Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;
 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν ἀγῶ Τίς εἶπεν ἀγῶ Τίς εἶπεν ἀγῶ
 15 τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἔγερῶ ἀγῶ. Οἱ σωματι-
 κοὶ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς φίλοι δοκοῦσί μοι νῦν διὰ τῶν Ἰουδαίων
 δηλοῦσθαι, οἷτινες ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀπελαυνόμενοι, ^{cf. Jo ii 18}
 ποιοῦσιν οἶκον ἐμπορίου τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς, ἀγανακτοῦντες
 20 σημεῖον πρεπόντως φανήσεται ὁ λόγος, ὃν μὴ παραδέχονται
 ἐκείνοι, ταῦτα ποιῶν. συνάπτων δὲ ὁ σωτὴρ ὡς ἓνα τῷ
 περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνων τὸν περὶ τοῦ ἰδίου σώματος λόγον,
 ἀποκρίνεται πρὸς τό· Τί σημεῖον δεικνύεις, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;
 τό· Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἔγερῶ
 25 αὐτόν· εἰ γὰρ καὶ μυρία ὅσα σημεῖα ἄλλα δεικνύει οἷός τε
 ἦν, ἀλλ' οὐτι γὰρ πρὸς τό· Ὅτι ταῦτα ποιεῖς; τὰ δὲ κατὰ τὸν
 ναὸν πρεπόντως ἀντὶ τῶν ἐτέρων παρὰ τὸν ναὸν σημεῖον
 197 ἀπεκρίνατο. ἀμφότερα μέντοι γὰρ, τό τε ἱερὸν καὶ τὸ σῶμα
 τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ μίαν τῶν ἐκδοχῶν τύπος μοι εἶναι φαίνεται
 30 τῆς ἐκκλησίας, τῷ ἐκ λίθων ζώντων οἰκοδομῆσθαι αὐτὴν, ^{1 Pe ii 5}
 οἶκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα ἅγιον γινομένην, ἐποικοδο-

16 διὰ] δὴ
 22 τὸν] τοῦ

19 αὐτῶν
 26 γὰρ] γὰρ

21 τῷ] τὸν
 30 τῷ] τὸ

- Eph ii 20 μουμένην ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ Ἰησοῦ, χρηματίζουσαν ναόν,
- i Co xii 27 διὰ δὲ τοῦ Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους· κἀν λύεσθαι δὲ ἢ τῶν λίθων τοῦ ναοῦ ἁρμονία δοκῆ ἢ διασκορπίζεσθαι, ὡς ἐν κα΄ ψαλμῷ γέγραπται, πάντα τὰ 5
- Ps xxi (xxiii) 15 ὄστα τοῦ χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐν διωγμοῖς καὶ θλίψεσιν ἐπιβουλῶν, ἀπὸ τῶν προσπολεμούντων τῇ ἐνότῃ τοῦ ναοῦ ἐν διωγμοῖς, ἐγερθήσεται ὁ ναὸς καὶ ἀναστήσεται τὸ σῶμα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ἐν αὐτῷ κακίας ἡμέραν
- cf. Ap xxi 1 καὶ τὴν μετὰ ταύτην τῆς συντελείας· τρίτῃ γὰρ ἐν τῷ καινῷ 10
- cf. Ez xxxvii 11 οὐρανῷ καὶ καινῇ γῆ ἑστησεται, ὅτε τὰ ὄστα ταῦτα, πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ἐν τῇ μεγάλῃ κυριακῇ ἐγερθήσεται τοῦ θανάτου νενικημένου· ὥστε καὶ τὴν γενομένην ἀνάστασιν τοῦ χριστοῦ ἀπὸ τοῦ κατα τὸν σταυρὸν πάθους περιέχειν μυστήριον τῆς ἀναστάσεως τοῦ παντός Χριστοῦ σώματος. ὥσπερ 15
- cf. Gal ii 20 δὲ ἐκεῖνο τὸ αἰσθητὸν τοῦ Ἰησοῦ σῶμα ἐσταύρωται καὶ τέθαπται καὶ μετὰ τοῦτο ἐγήγερται, οὕτως τὸ ὅλον τῶν ἀγίων Χριστοῦ σῶμα Χριστοῦ συνεσταύρωται ἐν νῦν οὐκέτι 20
- cf. Gal vi 14 ζῆ· ἕκαστος γὰρ τῶν ὡς Παῦλος ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ καυχᾶται ἢ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, δι' οὗ αὐτὸς 20
- Ro vi 4 κόσμῳ ἐσταύρωται καὶ κόσμος αὐτῷ. οὐ μόνον οὖν Χριστῷ συνεσταύρωται καὶ κόσμῳ ἐσταύρωται, ἀλλὰ καὶ Χριστῷ συνθάπτεται· Συνετάφημεν γὰρ, φησί, τῷ χριστῷ, ὁ Παῦλος. καὶ ὥσπερ ἐν τινι ἀρραβῶνι ἀναστάσεως γενόμενος
- cf. Ro vi 5 λέγει τὸ Συνανέστημεν αὐτῷ· ἐπεὶ ἐν καινότητι ζωῆς τινι 25
- περιπατεῖ, ὡς κατὰ τὴν ἐλπίζομένην μακαρίαν καὶ τελείαν ἀνάστασιν μηδέπω ἀναστάς. ἦτοι οὖν νῦν μὲν ἐσταύρωται, μετὰ δὲ ταῦτα θάπτεται, ἢ νῦν θάπτεται καὶ ἀρθεῖς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ποτὲ δὲ, καθὸ νῦν τέθαπται, ἀναστήσεται.
36. Μέγα δὲ ἐστὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ δυσθεώρητον 30
- τοῖς πολλοῖς ἡμῶν μυστήριον, ὅπερ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς λέγεται τῶν γραφῶν τόποις, οὐχ ἦττον καὶ ἐν τῷ Ἐζεκιήλ

διὰ τούτων ἀπαγγέλλεται· Καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου, Ez xxxvii
 καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι κυρίου καὶ ἔθηκέ με ἐν μέσῳ ¹⁻⁴
 τοῦ πεδίου, καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὄστων ἀνθρωπίνων. καὶ
 περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κύκλοθεν κύκλω, καὶ ἰδοὺ πολλὰ
 5 σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοὺ, ξηρὰ σφόδρα.
 καὶ εἶπε πρὸς μέ· Υἱὲ ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὄστᾶ ταῦτα ;
 198 καὶ εἶπα Κύριε, κύριε, σὺ ἐπίστη ταῦτα. καὶ εἶπε πρὸς μέ
 Προφήτευσον ἐπὶ τὰ ὄστᾶ ταῦτα, καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· Τὰ ὄστᾶ
 τὰ ξηρὰ, ἀκούσατε λόγον κυρίου· καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ Ez xxxvii 11
 10 ἐλάλησε κύριος πρὸς μέ λέγων Υἱὲ ἀνθρώπου, τὰ ὄστᾶ
 ταῦτα πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἐστι. καὶ αὐτοὶ λέγουσι Ξηρὰ
 γέγονε τὰ ὄστᾶ ἡμῶν, ἀπόλωλεν ἡ ἐλπίς ἡμῶν, διαπεφωνή-
 καμεν. ποίοις γὰρ ὄστοις λέγεται· Ἀκούσατε λόγον κυρίου·
 ὡς αἰσθανομένοις λόγου κυρίου, ἅτε οὖσιν οἶκῳ Ἰσραὴλ, ἡ
 15 τῷ Χριστοῦ σώματι, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ κύριος· Διεσκορπίσθη Ps xxi (xxii)
 πάντα τὰ ὄστᾶ μου· τῶν σωματικῶν ὄστέων αὐτοῦ μὴ διασκε- cf. Jo xix 36
 δασθέντων, ἀλλὰ μὴδὲ συντριβέντος τινὸς ἐξ αὐτῶν ; ὅτε δὲ
 γίνεται αὐτῇ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τελειότερου
 Χριστοῦ σώματος, τότε τὰ μέλη τοῦ χριστοῦ τὰ νῦν, ὡς
 20 πρὸς τὸ μέλλον, ξηρὰ ὄστᾶ συναχθήσεται, ὄστοῦν πρὸς
 ὄστοῦν καὶ ἁρμονία πρὸς ἁρμονίαν, οὐδενὸς τῶν ἐστερημένων cf. Ez xxxvii
 ἁρμονίας κατανήσοντος εἰς τὸν τέλειον ἄνδρα, εἰς τὸ μέτρον ⁷
 τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ. Eph iv 13
 καὶ τότε τὰ πολλὰ μέλη τὸ ἐν ἔσται σῶμα, πάντων τῶν τοῦ
 25 σώματος μελῶν πολλῶν ὄντων γινομένων ἐνὸς σώματος· τὴν cf. 1 Co xii
 δὲ κρίσιν ποδὸς καὶ χειρὸς καὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ἀκοῆς καὶ 12
 ὀσφρήσεως τῶν συμπληρούντων ἰδίᾳ μὲν τὴν κεφαλὴν, cf. 1 Co xii
 ἰδίᾳ δὲ τοὺς πόδας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν τά τε ἀσθε- 12 ff.
 νέστερα καὶ τὰ ταπεινότερα καὶ ἀσχήμονα καὶ εὐσχήμονα cf. 1 Co xii
 30 μόνου θεοῦ ἔστι ποιήσασθαι, ὃς συγκεράσει τὸ σῶμα, καὶ 24 f.
 τότε μᾶλλον τοῦ νῦν τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν διδοὺς
 τιμὴν, ἵνα μηδαμῶς ἦ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ

4 post κύκλοθεν] ins. ἦν

8 ἐρεῖς] ἐρεῖ

13 ποίος

14 λόγον

cf. 1 Co xii 26 ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη, καὶ εἴ τινα εὐπάθειαν ἔχει μέλος, συνενπαθήσῃ πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται, συγχαίρη τὰ πάντα.

Ps lxxviii (lxxix) 9: cf. Jo ii 17 37. (21) Ταῦτά μοι οὐκ ἄλλοτρίως τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐξελαννομένων, περὶ οὗ λέγει ὁ σωτήρ· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με· εἶρηται, τῶν τε αἰτούντων σημεῖον Ἰουδαίων αὐτοῖς δειχθῆναι, καὶ τῆς τοῦ κυρίου πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεως, συνάπτοντος τὸν τοῦ ναοῦ λόγον τῷ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ φάσκοντος· Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ ναοῦ ὄντος σώματος Χριστοῦ δεῖ ἀπελαίνεσθαι ταῦτα τὰ ἄλογα καὶ ἐμπορικὰ, ἵνα μηκέτι οἶκος ἐμπορίου ᾗ. καὶ τοῦτον τὸν ναὸν λυθῆναι δεῖ ὑπὸ τῶν ἐπιβουλεύοντων τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, καὶ μετὰ τὸ λυθῆναι τῇ προειρημένη ἡμῖν τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι· ὅτε καὶ οἱ μαθηταὶ ὁ τε ἔλεγε πρὶν λυθῆναι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ μνησθήσονται οὗ ἔλεγε καὶ

cf. Jo ii 22 πιστεύουσιν, τελειουμένης αὐτῶν μετὰ τῆς γνώσεως τότε καὶ τῆς πίστεως, οὗ τῇ γραφῇ μόνῃ ἀλλὰ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἕκαστος δὲ τῶν τοιῶνδε, Ἰησοῦ αὐτὸν καθαίροντος, ἀποθέμενος τὰ ἄλογα καὶ τὰ πωλοῦντα διὰ τὸν τοῦ ἐν αὐτοῖς λόγου ζῆλον καταλυθήσεται, ἐπὶ τῷ ὑπὸ Ἰησοῦ ἐγερθῆναι οὗ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ὅσον ἐπὶ τῇ προκειμένη λέξει, οὗ γὰρ γέγραπται Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερῶ αὐτόν· ἀλλ'· Ἐν τρισὶν ἡμέραις. ἐγείρεται γὰρ ἡ τοῦ ναοῦ τῇ πρώτῃ μετὰ τὸ λυθῆναι ἡμέρᾳ καὶ τῇ δευτέρᾳ, τελειοῦται δὲ αὐτοῦ ἡ ἐγερσις ἐν ὅλαις ταῖς τρισὶν ἡμέραις. διὰ τοῦτο καὶ γέγονεν ἀνάστασις καὶ ἔσται ἀνάστασις, εἴ γε cf. Ro vi 4 1 Co xv 22 ff. συνενάφημεν τῷ χριστῷ καὶ συνανέστημεν αὐτῷ. καὶ ἐπεὶ οὐκ ἀρκεῖ εἰς τὴν ὅλην ἀνάστασιν τὸ Συνανέστημεν· Ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται, ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἴτα τὸ τέλος. ἀναστάσεως γὰρ ἦν καὶ τὸ

14 ἡμέρᾳ] μετὰ 17 πιστεύουσι 18 οὗ τῇ γὰρ ἀφημονῇ (sic)

ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ γενέσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ,
 ἀναστάσεως δὲ ὅτε φαινόμενός φησι· Μὴ μου ἄπτου, οὕτω Jo xx 17
 γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα· τὸ δὲ τέλειον τῆς ἀνα-
 στάσεως ἦν ὅτε γίνεται πρὸς τὸν πατέρα. ἐπεὶ δὲ οἱ
 5 συγχρόμενοι ἐν τῷ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ τόπῳ, συνάγοντες
 τό· Εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐμαρ- I Co xv 15
 τυρήσαμεν κατὰ τοῦ θεοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν χριστὸν, ὃν οὐκ
 ἤγειρε· καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, δηλοῦντα ἕτερον εἶναι τὸν
 ἐγείραντα παρὰ τὸν ἐγγηγερμένον, καὶ τό· Δύσατε τὸν ναὸν Jo ii 19
 10 τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· οἶον τὸ ἐκ τούτων
 παρίστασθαι μὴ διαφέρειν τῷ ἀριθμῷ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς,
 ἀλλ' ἐν οὐ μόνον οὐσίᾳ ἀλλὰ καὶ ὑποκειμένῳ τυγχάνοντας
 ἀμφοτέρους, κατὰ τινὰς ἐπινοίας διαφόρους, οὐ κατὰ ὑπό-
 στασιν λέγεσθαι πατέρα καὶ υἱόν· λεκτέον πρὸς αὐτοὺς
 15 πρῶτον μὲν τὰ προηγουμένως κατασκευαστικά ῥήτᾳ τοῦ
 ἕτερον εἶναι τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, καὶ ὅτι ἀνάγκη τὸν
 υἱὸν πατρὸς εἶναι υἱόν, καὶ τὸν πατέρα υἱοῦ πατέρα. μετὰ
 δὲ τοῦτο οὐκ ἀποτόν ἐστι τὸν ὁμολογοῦντα μηδὲν δύνασθαι
 20 ποιεῖν ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιῶντα, καὶ λέγοντα cf. Jo v 19
 ὅτι ὅσ' ἂν ὁ πατὴρ ποιῇ, ταῦτα ὁμοίως καὶ ὁ υἱὸς ποιεῖ, τὸν
 νεκρὸν ὅπερ τὸ σῶμα ἦν ἐγγηγερκέναι τοῦ πατρὸς αὐτῷ τοῦτο
 χαριζομένου, ὃν προηγουμένως λεκτέον ἐγγηγερκέναι τὸν
 χριστὸν ἐκ νεκρῶν. ὁ μέντοι γε Ἑρακλέων τό· Ἐν τρισί-
 200 φησὶν ἀντὶ τοῦ Ἐν τρίτῃ, μὴ ἐρευνήσας, καίτοι γε ἐπιστή-
 25 σας τῷ· Ἐν τρισί· πῶς ἐν τρισὶν ἢ ἀνάστασις ἐνεργεῖται
 ἡμέραις. ἔτι δὲ καὶ τὴν τρίτην φησὶ τὴν πνευματικὴν
 ἡμέραν, ἐν ἣ οἶονται δηλοῦσθαι τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀνά-
 στασιν. τούτων δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρώτην λέγειν εἶναι τὴν
 χροικὴν ἡμέραν καὶ τὴν δευτέραν τὴν ψυχικὴν, οὐ γεγενημένης
 30 τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀναστάσεως ἐν αὐταῖς. εἶοικε μὲν τοίνυν
 τὰ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον ἀναγεγραμ-
 μένα εὐαγγελίῳ ψευδομαρτύρων, πρὸς τῷ τέλει τοῦ εὐαγγε-

λίον κατηγορούντων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀναφορὰν ἔχειν ἐπὶ τό· Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ γὰρ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ, οἱ δ' ὑπονοοῦντες περὶ τοῦ ἐκ λίθων οἰκοδομηθέντος ναοῦ λέγεσθαι τὰ ἐνταῦθα εἰρημένα ἔφασκον 5 κατηγοροῦντες· Οὗτος ἔφη Δύναμαι καταλύσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν αὐτὸν οἰκοδομήσαι· ἢ ὡς ὁ Μάρκος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω· ὅτε καὶ ὁ ἀρχιερεὺς 10 ἀναστὰς εἶπεν αὐτῷ Οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα· ἢ ὡς ὁ Μάρκος φησί· Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπρωτίησε τὸν Ἰησοῦν λέγων Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν. νομίζω δ' ἀναγκαίως 15 καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι τὴν ἀναφορὰν ἔχοντα ἐπὶ τὸ ἐν χερσὶ ῥητόν.

Jo ii 20 38. (22) Εἶπαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; Πῶς τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν 20 ὠκοδομήσθαι φασὶ τὸν ναὸν οἱ Ἰουδαῖοι λέγειν οὐκ ἔχομεν, εἰ τῇ ἱστορίᾳ κατακολουθήσωμεν. γέγραπται γὰρ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ὡς Ἠτοίμασαν τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα τρισὶν ἔτεσιν· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ ἔτει, μηνὶ δευτέρῳ, βασιλεύοντος τοῦ βασιλέως Σαλομώντος ἐπὶ Ἰσραὴλ, ἐνετεί- 25 λατο ὁ βασιλεὺς καὶ αἴρουσι λίθους μεγάλους τιμίους εἰς τὸν θεμέλιον τοῦ οἴκου καὶ λίθους ἀπελεκήτους. καὶ ἐπελέκησαν οἱ υἱοὶ Σαλομώντος καὶ οἱ υἱοὶ Χειράμ καὶ ἔβαλον αὐτοὺς ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει, καὶ ἐθεμελίωσαν τὸν οἶκον κυρίου ἐν μηνὶ Νεισὰν καὶ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐν- 30 δεκάτῳ ἐνιαυτῷ, μηνὶ Βαάλ, ὃς ἦν μὴν ὀγδοοῦς, συνετετέλεσθη 201

3 Reg v 17:
vi 1-5

7 αὐτὸν] Cod. Ven. τοῦτον 10 ἀχειροποίητων 12 Μάρ-
κος] Λουκᾶς 21 ὠκοδομήσαι λέγονται 24, 29 ἔτει] ἐτι
31 ἐνιαυτῷ] ἐν ἑαυτῷ 25 Σολομώντος 28 Σαλωμώντος

ὁ οἶκος εἰς πάντα λόγον αὐτοῦ καὶ εἰς πᾶσαν διάταξιν αὐτοῦ. ἵνα οὖν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ συγκατατάξωμεν τῷ χρόνῳ τῆς οἰκοδομῆς, ἕνδεκα ἔτη τὰ πάντα οὐ συμπληροῦνται εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ. πῶς οὖν οἱ Ἰουδαῖοι cf. Jo ii 20
 5 λέγουσι τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ὑποδομήθη ὁ ναὸς οὗτος; εἰ μὴ ἄρα τις βιασάμενος φιλοτιμήσῃται παραστήσῃ τὸν τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἐτῶν πληρουμένων χρόνον, ἀφ' οὗ ὁ Δαβὶδ φησι πρὸς Νάθαν τὸν προφήτην, βουλευσάμενος περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ Ἰδοῦ, ἐγὼ κατοικῶ 2 Reg vii 2
 10 ἐν οἴκῳ κεδρίνῳ, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ θεοῦ κάθηται ἐν μέσῳ τῆς σκηνῆς· εἰ γὰρ κεκώλυται, ὡς ἀνὴρ αἱμάτων, cf. 1 Chron xxii 8; οἰκοδομήσῃται αὐτὸν, ἕτοικέ γε ἡσχολῆσθαι περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ὑλῆς τοῦ ναοῦ. φησὶ γοῦν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν 2 Reg xvi 8
 Παραλειπομένων Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ·
 15 Σολομῶν ὁ υἱός μου, εἰς ὃν ἠρέτικεν αὐτὸν κύριος, νέος καὶ ἀπαλός, καὶ τὸ ἔργον μέγα, ὅτι οὐκ ἀνθρώπῳ οἰκοδομὴ ἀλλὰ κυρίῳ θεῷ. κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἡτοίμακα εἰς οἶκον θεοῦ μου χρυσίον, ἀργύριον, χαλκὸν καὶ σίδηρον, ξύλα, λίθους Σοὸμ καὶ πληρώσεως, καὶ λίθους πολυτελείας
 20 καὶ ποικίλους, καὶ πάντα λίθον τίμιον, καὶ Πάριον πολὺ. ἔτι ἐν τῷ εὐδοκῆσαί με ἐν οἴκῳ θεοῦ μου, ἔστι μοι ὁ περιπεποίημαι χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ ἰδοῦ δέδωκα εἰς οἶκον κυρίου μου εἰς ὕψος, ἐκτὸς ὧν ἡτοίμασα εἰς τὸν οἶκον τῶν ἁγίων, τρισχίλια τάλαντα χρυσοῦ τοῦ ἐκ Σουφείρ,
 25 καὶ ἑπτακισχίλια τάλαντα ἀργυρίου δοκίμου, ἐπαλειφῆναι ἐν αὐτοῖς τοὺς οἶκους τοῦ θεοῦ διὰ χειρὸς τεχνιτῶν. ἐβασίλευσε γὰρ ὁ Δαβὶδ ἑπτὰ ἔτη ἐν Χεβρών καὶ λγ' ἐν Ἱερουσαλήμ. εἰ οὖν τις δυνήθῃ ἀποδείξει τὴν ἀρχὴν τῆς περὶ τοῦ ναοῦ κατασκευῆς γεγονέναι, συνάγοντος αὐτοῦ τὴν ἐπιτήδειον ὑλὴν ἀπὸ τοῦ ε' τῆς βασιλείας αὐτοῦ χρόνου,
 30 δυνήσεται βιασάμενος περὶ τῶν μς' ἐτῶν εἰπεῖν ἄλλος δέ τις ἐρεῖ τὸν δεικνύμενον μὴ τὸν ὑπὸ Σολομῶντος ὑποδομημένον εἶναι, ἐκείνον γὰρ κατεστράφθαι κατὰ τοὺς τῆς

cf. 2 Esdr vi αἰχμαλωσίας χρόνους, ἀλλὰ τὸν ἐπὶ Ἑσδρα οἰκοδομηθέντα, περὶ οὗ οὐκ ἔχομεν τρανῶς τὸν τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἐτῶν ἀποδείξει ἀληθεύμενον λόγον. εἰσὶ δὲ καὶ κατὰ τὰ Μακκαβαϊκὰ πολλή τις ἀκαταστασία γεγονέναι περὶ τὸν λαὸν καὶ τὸν ναὸν, καὶ οὐκ οἶδα εἰ τότε ἀνακοδομήθη 5 τοσοῦτοις ἔτεσιν ὁ ναός. ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων μηδὲ 202 ἐπιστήσας τῇ ἱστορίᾳ φησὶ τὸν Σολομῶντα τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσι κατεσκευακέναι τὸν ναὸν, εἰκόνα τυγχάνοντα τοῦ σωτήρος, καὶ τὸν 5' ἀριθμὸν εἰς τὴν ὕλην, τοῦτέστι τὸ πλάσμα, ἀναφέρει, τὸν δὲ τῶν τεσσαράκοντα, ὃ τετράς ἐστι, 10 φησὶν, ἢ ἀπρόσπλοκος, εἰς τὸ ἐμφύσημα καὶ τὸ ἐν τῷ ἐμφυσήματι σπέρμα. ὄρα δὲ εἰ δυνατὸν τὸν μὲν μ' διὰ τὰ τέσσαρα τοῦ κόσμου στοιχεῖα ἐν τοῖς ἀγωνισμένοις εἰς τὸν ναὸν ἐγκατατασσόμενα λαμβάνειν, τὸν δὲ 5' διὰ τὸ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον. 15

Jo ii 21 f.

39. (23). Ἐκείνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. ὅτε οἷον ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Εἰ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ναὸς αὐτοῦ εἶρηται, ζητῆσαι ἄξιον πότερον 20 ἀπλούστερον τοῦτο ἐκληπτέον, ἢ ἕκαστον τῶν ἀναγεγραμμένων περὶ τοῦ ναοῦ φιλοτιμητέον ἀνάγειν εἰς τὸν περὶ τοῦ σώματος Ἰησοῦ λόγον, ἥτοι οὗ εἶληφεν ἐκ τῆς παρθένου, ἢ τῆς ἐκκλησίας σώματος αὐτοῦ λεγομένης εἶναι, 25 ὡς καὶ ἡμᾶς μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ 25 ὀνομάζεσθαι. ὁ μὲν οὖν τις πραγμάτων αὐτὸν ἀπαλλάττων τῷ ἀπογινώσκειν ἕκαστον δύνασθαι τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ σῶμα, ὅποτέρως ἂν ἔχη ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον καταφεύξεται, λέγων διὰ τοῦτο σῶμα ἑκατέρως 30 νοούμενον τὸν ναὸν ὀνομάσθαι, ἐπεὶ ὡσπερ ὁ ναὸς δόξαν 30 εἶχε θεοῦ κατασκηνοῦσαν ἐν αὐτῷ, οὕτως εἰκόνα καὶ δόξαν θεοῦ ὑπάρχοντα τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸ σῶμα

cf. Eph v 30

cf. Jo i 14:

cf. Col i 15

5 ἀνοικοδομήθη 19 εἰ] εἰς 21 ἐκληπτέον] ἐκλεκτέον
28 ἀναφέρειν] ἀφερεῖν

ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἀγαματοφοροῦντα ναὸν εὐλόγως εἰρησθαι
 θεοῦ. ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν περὶ ἐκάστου τῶν ἐν τῇ τρίτῃ τῶν
 Βασιλειῶν περὶ τοῦ ναοῦ εἰπεῖν δυσδιήγητον ὄρωντες καὶ
 πολλῶ τῆς λέξεως ἡμῶν μείζον, ἄλλως τε καὶ οὐ κατὰ τὴν
 5 παρούσαν γραφὴν, ὑπερτιθέμεθα. πλὴν ἐν τοῖς τοιοῦτοις
 μάλιστα δὴ τὸ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην εἶναι φύσιν καὶ κατὰ
 τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν τὸ ἴδιον τῆς θεοπνεύστου γραφῆς
 ἐμφανισθαι πειθόμενοι, σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκε- 1 Co ii 7 f.
 κρυμμένην, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου
 10 ἔγνωκε, παριστάσης, καὶ καταλαμβάνοντες ἐξαιρέτου πνεύ-
 ματος σοφίας ἑαυτοὺς δεομένους πρὸς τὸ τὰ τηλικαῦτα
 ἱεροπρεπῶς νοῆσαι, ὡς ἐνὶ μάλιστα δι' ὀλίγων τὴν περινοίαν
 τῶν κατὰ τὸν τόπον διαγράψαι πειρασόμεθα, σῶμα τὴν
 ἐκκλησίαν καὶ οἶκον θεοῦ ἐκ λίθων ζώντων οἰκοδομούμενοι, 1 Pe ii 5
 203 οἶκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα ἅγιον μαθάνοντες ἀπὸ
 τοῦ Πέτρου τυγχάνον, ὡς τὸν οἰκοδομοῦντα τὸν ναὸν υἱὸν
 Δαβὶδ κατὰ τοῦτο Χριστοῦ εἶναι τύπον, μετὰ τοὺς πολέμους cf. 3 Reg
 εἰρήνης βαθυτάτης γεγενημένης οἰκοδομοῦντα εἰς δόξαν τοῦ v 3 ff.
 θεοῦ τὸν ναὸν ἐν τῇ ἐπιγεῖῳ Ἱερουσαλὴμ, ἵνα μηκέτι 4 Macc iii 20
 20 μετακινήῃ πράγματι τῇ σκηνῇ λατρεία ἐπιτελήται, ἕκαστον
 τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀνάγειν πειρασό-
 μεθα. τάχα γὰρ εἰν πάντες οἱ ἐχθροὶ ὑποπόδιον γέωνται cf. 1 Co xv
 τῶν Χριστοῦ ποδῶν, καὶ ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς θάνατος καταρ- 25 f.
 γηθῆ, ἡ τελειοτάτη εἰρήνη ἔσται ὅτε Χριστὸς ἔσται Σαλομών,
 25 ὅπερ ἐρμηνεύεται Εἰρηνικός, πληρουμένης τῆς προφητείας
 εἰς αὐτὸν λεγούσης. Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην Ps cxix
 ἡμῶν εἰρηνικός. καὶ τότε ἕκαστος τῶν ζώντων λίθων κατὰ (cxx) 6 f.
 τὴν ἀξίαν τοῦ ἐνταῦθα βίου ἔσται τοῦ ναοῦ λίθος, ὁ
 μὲν τις ἐν τῷ θεμελίῳ ἀπόστολος ἢ προφήτης βαστά- cf. Eph ii 20
 30 ζων τοὺς ἐπικειμένους, ὁ δὲ τις μετὰ τοὺς ἐν τῷ θε-
 μελίῳ ὑπὸ μὲν τῶν ἀποστόλων βασταζόμενος καὶ αὐτὸς
 σὺν τοῖς ἀποστόλοις συμβαστάζων τοὺς ὑποδεεστέρους cf. 3 Reg vi
 καὶ ὁ μὲν τις ἔσται λίθος τῶν ἐνδοτάτων, ἐνθα ἡ κιβωτὸς 18, 26 (27)

2 εἰμεις

6 δῆ] διὰ

φύσιν] φησι

21 ἐπι] καὶ

καὶ τὰ Χερουβείν καὶ τὸ ἱλαστήριον· ἕτερος δὲ τοῦ περιβόλου, καὶ ἄλλος ἐστὶ ἔξω τοῦ περιβόλου τῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων λίθος τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαρπωμάτων. τὴν δὲ περὶ τούτων οἰκονομίαν καὶ λειτουργίαν ἐγχειρισθήσονται ἅγαι δυνάμεις, ἄγγελοι θεοῦ, αἱ μὲν τινες οὐσαι 5 κυριότητες, ἡ θρόνοι, ἡ ἄρχαί, ἡ ἐξουσίαι, αἱ δὲ τούτοις ὑποτεταγμένοι, ὧν τύποι οἱ τρισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι ἄρχοντες ἐπιστάται, ἄρχοντες κατεσταμένοι ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν Σαλομών, καὶ ἑβδομήκοντα χιλιάδες τῶν αἰρόντων ἄρσιν, καὶ αἱ τῶν λατόμων ὀγδοήκοντα χιλιάδες ἐν τῷ ὄρει, οἱ 10 ποιοῦντες τὰ ἔργα καὶ ἐτοιμάσαντες τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα. παρατηρητέον δὲ ὅτι οἱ μὲν ἀναγεγραμμένοι αἶρειν ἄρσιν ἑβδομάδος εἰσὶ συγγενεῖς· οἱ δὲ λατόμοι καὶ ἐκτυποῦντες τοὺς λίθους, πρὸς τὸ ἁρμονίους αὐτοὺς γενέσθαι τῷ ναῷ, ὀγδοάδι προσφικεῖνται· οἱ δὲ ἐπιστάται, ἑξακόσιοι 15 τυγχάνοντες, τῷ τοῦ ἕξ τελείῳ ἀριθμῷ οἰοῦν ἐφ' ἑαυτὸν πολυπλασιαζομένῳ συνάπτονται· τὰ μέντοι γε τῆς ἐτοιμασίας τῶν λίθων αἰρομένων καὶ εὐτρεπιζομένων εἰς τὴν οἰκοδομήν, τρισὶν ἔτεσιν ἐπιτελούμενα, ἐμφαίνει μοι δοκεῖ τοῦ ἐν αἰωνίῳ τῇ τριάδι συγγενοῦς διαστήματος τὸν οἶον 20 χρόνον. ταῦτα δὲ ἔσται ὅταν ἡ εἰρήνη τελειωθῇ μετὰ 20 ἔτη τῆς οἰκονομίας τῶν κατὰ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου ἐξοδον πραγμάτων τετρακόσια καὶ τριάκοντα, καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον οἰκονομηθέντων μετὰ ὕ καὶ λ' ἔτη τῆς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ θεοῦ διαθήκης, ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἐπὶ 25 τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ σαββατικούς ἀριθμούς δύο, τὸν ἑπτακόσια καὶ ἑβδομήκοντα, ὅτε καὶ ἐντελεῖται ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ χριστὸς ταῖς τῶν νωτοφόρων ἑβδομήκοντα χιλιάσιν μὴ τοὺς τυχόντας παραλαμβάνειν λίθους εἰς τὸν θεμέλιον τοῦ οἴκου, ἀλλὰ λίθους μεγάλους, τιμίους, 30 ἀπελεκήτους, ἵνα πελεκηθῶσιν οὐχ ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐρ-

cf. Eph i 21

cf. 3 Reg v
15 ff.

cf. 3 Reg vi 1

cf. 3 Reg v
15; vi 2

^δ
14 αὐτ
15 ἀριθμοῦ

15 forsan legendum τρεῖς χιλιάδες καὶ ἑξακόσιοι
24 υ'] ἰϛ

γατῶν ἀλλ' ὑπὸ τῶν Σαλομώντος υἱῶν· τοῦτο γὰρ ἐν τῇ
 τρίτῃ τῶν Βασιλείων γεγραμμένον εὔρομεν. τότε δὲ διὰ
 τὴν πολλὴν εἰρήνην καὶ ὁ τῆς Τύρου βασιλεὺς Χειράμ
 συνεργεῖ τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ, διδοὺς ἑαυτοῦ τοὺς υἱοὺς
 5 τοῖς υἱοῖς τοῦ Σαλομώντος, συμπελεκᾶν τοὺς μεγάλους καὶ
 τιμίους λίθους τῷ ἀγίῳ καὶ αἰνετῷ τετάρτῳ ἔτει ἰδρυμένους
 εἰς τὴν θεμελίωσιν τοῦ οἴκου κυρίου. ὄγδοάδι μέντοι γε
 ἐτῶν συντελεῖται ὁ οἶκος τῷ ὄγδῳ μηνὶ τοῦ ὄγδου ἔτους cf. 3 Reg vi
 5 (38)
 ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως.

10 40. (24) Οὐδὲν δὲ ἄτοπον ἔσται διὰ μέσου τοῖς μηδὲν
 πέρα τῆς ἱστορίας οἰομένοις διὰ τούτων δηλοῦσθαι δυσωπη-
 τικούς λόγους προσαγαγεῖν πρὸς τὸ ὡς πνεύματος γραμμα-
 τῶν ζητήσαι τοῦ πνεύματος νοῦν ἐν τούτοις ἄξιον. Ἄρα γὰρ
 οἱ τῶν βασιλείων υἱοὶ ἐσχόλαζον τῇ πελεκήσει τῶν μεγάλων
 cf. 3 Reg vi
 3 (v 32)

15 καὶ τιμίων λίθων, ἀναλαμβάνοντες τέχνην βασιλικῆς εὐ-
 205 γενείας ἀλλοτρίαν; καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν νωτοφόρων καὶ
 λατόμων καὶ ἐπιστατῶν, τοῦ γε χρόνου τῆς ἐτοιμασίας τῶν
 λίθων καὶ τῆς ἐπισημειώσεως τῶν ὁμοίων ὡς ἔττυχεν ἀναγέ-
 γραπται; ἐχρῆν δὲ τὸν ἅγιον ἐν εἰρήνῃ κατασκευαζόμενον
 cf. 2 Chr ii
 2 (1)

20 οἶκον τῷ θεῷ ὑποδομηθῆσαι χωρὶς σφύρας καὶ πελέκως καὶ
 παντὸς σιδηροῦ σκεύους, ἵνα μηδὲν ἀκολουθῆ θορυβῶδες ἐν
 τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ. πάλιν δὲ ἀπορώ πρὸς τοὺς τῇ λέξει
 δουλεύοντας πῶς δυνατὸν ὄγδοήκοντα χιλιάδων λατόμων
 cf. 3 Reg v
 15 (20);
 vi 12 (7)

25 οἶκον τοῦ θεοῦ, σφύρας καὶ πελέκως καὶ παντὸς σκεύους
 σιδηροῦ οὐκ ἀκουσθέντος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐν τῷ οἰκοδο-
 μείσθαι αὐτόν; ἀλλὰ μήποτε οἱ λατομούμενοι λίθοι ζῶντες
 ἀσφοητῆ καὶ ἀταράχως λατομούνται ἔξω τοῦ κατὰ τὸν ναόν,
 ἵνα ἔτοιμοι ἔλθωσιν ἐπὶ τὸ ἀρμόζον αὐτοῖς τῆς οἰκοδομῆς
 30 χωρίον. καὶ ἀνάβασις δέ τις περὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ μὴ
 ἄσφωνημένη, ἀνακλάσεις εὐθειῶν ἔχουσα. γέγραπται γάρ·
 Καὶ ἑλικτῆ ἀνάβασις εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐκ τῆς μέσης ἐπὶ 3 Reg vi 13
 (8)

τὰ τριώροφα· ἑλικοειδῆ γὰρ ἐχρῆν εἶναι τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ
 θεοῦ ἄνοδον τῆς ἑλικος ἀναβάσει τὸν ἰσαίτατον κύκλον
 μιμουμένης. ἵνα δὲ οὗτος ὁ οἶκος βέβαιος ᾗ, ὡς ἐνι
 cf. 3 Reg vi 15 (10) κάλλιστα οἰκοδομοῦνται ἔνδεσμοι αὐτῷ δι' ὅλου οἴκου πέντε
 ἐν πῆχει τὸ ὕψος, ἵνα ἡ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰς κα- 5
 λουμένας θείας αἰσθήσεις ἄνοδος δηλωθῆ ἐν ὕψει τυγχά-
 νουσα, πρὸς κατανόησιν τῶν νοητῶν. μακαριωτέρων δὲ
 cf. 3 Reg vi 17 (16) λίθων χωρίον ἔοικεν εἶναι τὸ καλούμενον Δαβεῖρ, ἔνθα ἡ
 κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ κυρίου ἦν, ἵν' οὕτως εἴπω, τὸ
 χειρόγραφον ἐτύγχανε τοῦ θεοῦ, αἱ πλάκες γεγραμμέναι 10
 3 Reg vi 21 (22) τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ. ὁ δὲ οἶκος ὅλος χρυσοῦται. Ὁλον γὰρ,
 cf. 3 Reg vi 22 (23) φησὶ, τὸν οἶκον περιέχρισε χρυσίῳ, ἕως συντελείας παντὸς
 τοῦ οἴκου. τὰ μέντοι δύο Χερουβείμ ἐν τῷ Δαβεῖρ ἦν,
 ὅπερ οὐ δεδύνηται ἐρμηνεύσαι κυρίως οἱ μεταλαμβάνοντες
 εἰς Ἑλληνισμὸν τὰ Ἑβραίων. καταχρηστικώτερον δέ τινες 15
 ναὸν αὐτὸν εἰρήκασι, τοῦ ναοῦ τιμιώτερον τυγχάνοντα.
 πάντα μέντοι γε χρυσοῦς τὰ κατὰ τὸν οἶκον γεγένηται, εἰς
 σύμβολον τοῦ τελειομένου πάντως νοῦ πρὸς τὴν τῶν
 νοητῶν ἀκριβῆ ἀπόταξιν. ἐπεὶ δὲ παντάπασιν οὐκ ἔστι
 cf. 3 Reg vi 34 (36) βατὰ καὶ γνωστὰ, οἰκοδομεῖται καταπέτασμα τῆς αὐλῆς, 20
 τοῖς πολλοῖς τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν οὐκ ἀποκαλυπτομένων
 τῶν ἐνδοτάτω.

206

41. (25) Ἄξιον δὲ ζητῆσαι πῶς ὡς μὲν βασιλεὺς Σα-
 λομών καὶ οἰκοδομῆν τὸν ναὸν λέγεται, ὡς δ' ἀρχιτέκτων
 3 Reg vii 1 (13) f. ὃν ἔλαβεν ἀποστείλας ὁ Σαλομών Χειράμ ἐκ Τύρου, υἱὸν 25
 γυναικὸς χήρας· καὶ οὗτος ἀπὸ τῆς φυλῆς Νεφθαλείμ, καὶ
 ὁ πατὴρ αὐτοῦ Τύριος, τέκτων χαλκοῦ καὶ πεπληρωμένος
 τῆς συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως, τοῦ ποιεῖν πᾶν ἔργον ἐν
 χαλκῷ, ὃς εἰσήχθη πρὸς τὸν βασιλέα Σαλομών, καὶ ἐποίησε
 πάντα τὰ ἔργα. ἐφίστημι δὲ μήποτε ὁ μὲν Σαλομών εἰς 30
 cf. Col i 15 τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως λαμβάνεσθαι δύναται, ὁ δὲ
 Χειράμ εἰς ὃν ἀνείλφεν οὗτος ἄνθρωπον, ἀπὸ τῆς τῶν

3 ᾗ] ἦν 16 τυχάνον 18 πάντως] πάντων
 23 Σολομών 25 Σαλωμών

ἀνθρώπων συνοχῆς, Τύριοι γὰρ ἐρμηνεύονται συνέχοντες,
 τῇ φύσει τὸ γένος ἔχοντα, ὅστις πεπληρωμένος πάσης
 τέχνης καὶ συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως εἰσήχθη, συνεργῶν τῷ
 πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὸν ναὸν, ἐν
 5 ᾧ καὶ θυρίδες παρακλυτόμεναι κρυπταὶ κατασκευάζονται, cf. 3 Reg vi
9(4)
 πρὸς τὰς ἐλλάμψεις τοῦ φωτὸς τοῦ θεοῦ σωτηρίως δυνηθῆναι
 χωρῆσαι, καὶ (τί με δεῖ λέγειν καθ' ἕκαστον;) ἵνα εἰρεθῆ
 τὸ σῶμα Χριστοῦ ἢ ἐκκλησία τὸν λόγον ἔχουσα τοῦ πνευ-
 ματικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ τοῦ θεοῦ· ὡς γὰρ προείπον, τῆς ἐν cf. 1 Co ii 7
 10 μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης δεόμεθα σοφίας, χωρητῆς τυγα-
 νούσης μόνῳ τῷ δυναμένῳ εἰπεῖν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ 1 Co ii 16
 ἔχομεν· ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ οἰκονομήσαντος ταῦτα
 γραφῆναι πνευματικῶς ἐκλάβωμεν ἕκαστον τῶν εἰρημένων.
 ἄλλως δὲ καὶ οὐ κατὰ τὸ παρὸν ἐστιν ἀνάγνωσμα ἕκαστον
 15 τούτων ἀναπλῶσαι. καὶ ταῦτα οὖν αὐτάρκη πρὸς τὸ ἰδεῖν
 πῶς· Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Jo ii 21
 42. (26) Ἄξιον δὲ μετὰ ταῦτα ἰδεῖν εἰ δυνατόν τὰ
 ἱστορούμενα γεγονέναι κατὰ τὸν ναὸν συμβεβηκέναι ποτὲ
 ἢ συμβήσεσθαι περὶ τὸν πνευματικὸν οἶκον. δόξει δὲ ὁ
 20 λόγος θλίβειν ἐκατέρωθεν· εἰ τε γὰρ ἐροῦμεν οἷόν τε γενέ-
 σθαι ἢ γεγονέναι τινὰ λόγον τοῖς κατὰ τὴν ἱστορίαν περὶ τὸν
 ναὸν, δυσόκνως μετάπτωσιν τῶν τηλικούτων ἀγαθῶν παρα-
 δέξονται οἱ ἀκούοντες, πρῶτον μὲν διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι,
 δεύτερον δὲ διὰ τὸ ἀπεμφαίνειν τροπὴν τῶν ἀγαθῶν ἔσσεσθαι,
 25 εἰ δὲ βουλόμενοι ἀτρεπτα τηρεῖν τὰ ἀπαξ δοθέντα τοῖς ἀγίοις cf. Jud 3
 ἀγαθὰ οὐκ ἐφαρμόσομεν τὰ τῆς ἱστορίας, δόξομεν ὁμοίων
 τι τοῖς ἀπὸ τῶν αἰρέσεων ἐν τούτῳ ποιεῖν, τὴν συμφωνίαν
 τῆς διηγήσεως τῶν γραφῶν ἀρχῆθεν μέχρι τέλους μὴ φυ-
 30 δαϊκῶς τὰς παρὰ τοῖς προφήταις, μάλιστα δὲ τῷ Ἡσαΐα,
 207 ἀναγεγραμμένας ἐπαγγελίας νοεῖν ὡς ἔσομένας περὶ τὴν ἐπι-
 γῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀνάγκη ἔτι, εἰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ

τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ λέγεται τινα ἔνδοξα συμβεβῆσθαι
 εἰς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ λαοῦ ἀπὸ
 τῆς αἰχμαλωσίας, λέγειν ἡμᾶς γεγονέναι τὸν ναὸν καὶ ἡχμα-
 λωτεῦσθαι τὸν λαὸν, ἐπανελεύσεσθαι δὲ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ
 τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ οἰκοδομηθήσεσθαι τοῖς ἐντίμοις λίθοις 5
 τὴν Ἱερουσαλήμ. οὐκ οἶδα δὲ, εἰ μακραῖς χρόνων περιόδοις
 ἀνακλυόμεναις τὰ παραπλήσια πάλιν δυνατόν γενέσθαι ὡς
 ἐπὶ τὸ χεῖρον. ἔχει δὲ τὰ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐν τῷ Ἡσαΐα
 Is liv 11—14 οὕτως· Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐτοιμάζω σοὶ ἄνθρακα τὸν λίθον σου, καὶ
 τὰ θεμέλιά σου σάπφειρον, καὶ θήσω τὰς ἐπάλξεις σου 10
 ἴασπιν, καὶ τὰς πύλας σου λίθους κρυστάλλου, καὶ τὸν περί-
 βολόν σου λίθους ἐκλεκτοῦς, καὶ πάντας τοὺς υἱούς σου
 διδακτοὺς θεοῦ, καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέκνα σου, καὶ ἐν
 δικαιοσύνῃ οἰκοδομηθήσῃ. καὶ μετ' ὀλίγα πρὸς τὴν αὐτὴν
 Is lx 13—20 Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου πρὸς σὲ ἥξει ἐν 15
 κυπαρίσσω καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ἅμα δοξάσουσι τὸν τόπον
 ἁγίον μου. καὶ πορεύσονται πρὸς σὲ δεδοικότες υἱοὶ ταπει-
 νωσάντων καὶ παροξυνάντων σε· καὶ κληθήσῃ πόλις κυρίου,
 Σιών ἁγίου Ἰσραὴλ, διὰ τὸ γεγενῆσθαί σε ἐγκαταλειμμέ-
 νην καὶ μεμισημένην, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν· καὶ θήσω σε 20
 ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς. καὶ θη-
 λάσεις γάλα ἐθνῶν, καὶ πλοῦτον βασιλέων φάγεσαι, καὶ
 γνώσῃ ὅτι ἐγὼ κύριος σώζων σε καὶ ἐξαιρούμενός σε θεὸς
 Ἰσραὴλ. καὶ ἀντὶ χαλκοῦ οἶσω σοὶ χρυσίον, ἀντὶ δὲ
 σιδήρου οἶσω σοὶ ἀργύριον, ἀντὶ δὲ ξύλων οἶσω σοὶ χαλκόν, 25
 ἀντὶ δὲ λίθων σίδηρον. καὶ δώσω τοὺς ἄρχοντας σου ἐν
 εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ. καὶ οὐκ
 ἀκουσθήσεται ἔτι ἀδικία ἐν τῇ γῇ σου, οὐδὲ σύντριμμα καὶ
 ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὀρίοις σου, ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον
 τὰ τεῖχη σου, καὶ αἱ πύλαι σου γλύμμα. καὶ οὐκ ἔσται σοὶ 30
 ἔτι ὁ ἥλιος εἰς φῶς ἡμέρας, οὐδὲ ἀνατολὴ σελήνης φωτιεῖ
 σοὶ τὴν νύκτα· ἀλλ' ἔσται σοὶ Χριστὸς φῶς αἰώνιον, καὶ ὁ

θεὸς δόξα σοι. οὐ γὰρ δύσεται σοι ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη
 σοι οὐκ ἐκλείψει· ἔσται γὰρ κύριός σοι φῶς αἰώνιον, καὶ
 πληρωθήσονται αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους σου. ταῦτα γὰρ
 σαφῶς περὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προφητεύεται τοῖς ἐν
 5 αἰχμαλωσίᾳ οὓσιν υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἐφ' οὓς ἦλθεν ἀποσταλεῖς
 ὁ λέγων· Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολω- Mt xv 24
 λότα οἴκου Ἰσραὴλ· εἰ δὲ αἰχμάλωτοι ὄντες ταῦτα ἐν τῇ
 πατρίδι αὐτῶν ἀπολήψονται, ὅτε καὶ προσήλυτοι προσελεύ-
 208 σονται αὐτοῖς διὰ τοῦ χριστοῦ καὶ ἐπ' αὐτοὺς καταφεύξον-
 10 ται, κατὰ τὸ λεγόμενον· Ἴδου προσήλυτοι προσελεύσονται· Is liv 15
 σοι δι' ἐμοῦ καὶ ἐπὶ σὲ καταφεύξονται· δῆλον ὅτι περὶ τὸν
 ναὸν τυγχάνοντές ποτε οἱ αἰχμαλωτευθέντες καὶ πάλιν ἐκέισε
 ἐπαρελύσονται ἀνοικοδομηθησόμενοι, τιμώτατοι γεγενημένοι cf. Ap xxi 11
 λίθων· νικῶν γάρ τις καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Ἀποκα- cf. Ap iii 12
 15 λύψει ἐπαγγελίαν ἔχει στύλος ἔσεσθαι ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ,
 μὴ ἐξελευσόμενος ἔξω. ταῦτα δέ μοι πάντα εἰρηται ὑπὲρ
 τοῦ κἄν ἐν βραχεῖα περινοία γενέσθαι ἡμᾶς τῶν κατὰ τὸν
 ναὸν καὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν
 Ἱερουσαλήμ πραγμάτων, περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν cf. Heb ix 5
 20 κατὰ μέρος. τὴν δὲ ἀκριβεστάτην καὶ μέχρι τοῦ τυχόντος
 περὶ ταῦτα ἐπιμελῆ ἐξέτασιν ποιητέον τοῖς μὴ ἀπαυδῶσι
 πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐντυγχάνειν ταῖς προφητείαις ζητεῖν τὸν
 ἐν αὐταῖς πνευματικὸν νοῦν καμάτους· καὶ ταῦτα μὲν
 περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. cf. Jo ii 21
 25 43. (27) Ἐπεὶ δὲ ὅτε ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν Jo ii 22
 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ,
 καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· ἐκδεκτέον, ὡς κατὰ τὴν
 λέξιν, ὅτι οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ ἐγγεῖρθαι ἐκ νεκρῶν τὸν
 κύριον συνῆκαν τὰ περὶ τοῦ ναοῦ εἰρημένα ἀναφέρεσθαι
 30 εἰς τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὑπομνησθέντες
 ὅτι τό· Ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· τὴν ἀνάστασιν Jo ii 19
 ἐδήλου, ὅτε καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν

17 βραχει

27 ἐκδετέον

- cf. Jo ii 22 εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, πρότερον οὐ μεμαρτυρημένοι πεπιστευκένοι τῇ γραφῇ οὐδὲ τῷ λόγῳ τοῦτω ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· κυρίως γὰρ πίστις ἐστὶ κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ ὅλης ψυχῆ παραδεχομένου τὸ πιστευόμενον. ὡς δὲ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν, ἐπεὶ προεῖρηται ἡμῖν ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ παντός 5 τοῦ κυρίου σώματος, εἰδέναι χρὴ ὅτι οἱ μαθηταὶ ὑπομνησθέντες διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ βίῳ, μὴ ἠκριβωμένης αὐτοῖς γραφῆς, ὑπὸ ὄψιν γινομένης καὶ φανερουμένης τίνων ἐπουρανίων ὑπόδειγμα καὶ σκιά ἐτύχχανε, πιστεύουσιν οἷς πρότερον οὐκ ἐπίστευον, καὶ 10 τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ ὃν πρὸ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἐβούλετο ὁ λέγων οὐ συνέλεσαν. πῶς γὰρ δύναται τις πιστεῦει κυρίως λέγεσθαι τῇ γραφῇ, τὸν ἐν αὐτῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος νοῦν μὴ θεωρῶν, ὃν πιστεύεσθαι μᾶλλον ὁ θεὸς βούλεται ἢ τὸ τοῦ γράμματος θέλημα; κατὰ τοῦτο λεκτέον μηδένα 15 τῶν κατὰ σάρκα περιπατούντων πιστεῦει τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου, οἷς μηδὲ τὴν ἀρχὴν φαντάζεται. πλὴν φασι 209
- cf. Jo xx 29 μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακότεων καὶ πεπιστευκότων, παρεκδεξάμενοι τὸ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἐπὶ τέλει εἰρημένον πρὸς τὸν Θωμᾶν 20 ὑπὸ τοῦ κυρίου· Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες· οὐ γὰρ μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακότεων καὶ πεπιστευκότων. κατὰ γοῦν τὴν ἐκδοχὴν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μακαριώτεροι οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους εἰσιν, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἡλιθιώτατον. 25 ἰδεῖν δὲ τῷ νῷ τὰ πιστευόμενα δεῖ τὸν ἐσόμενον μακάριον ὡς οἱ ἀπόστολοι, δυνηθέντα ἀκούειν τό· Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὅσα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσι· καὶ τό· Πολλοὶ προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε καὶ 30 οὐκ ἤκουσαν. ἀγαπητὸν δὲ καὶ τὸν ὑποδέεστερον λαβεῖν μακαρισμὸν λέγοντα· Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύ-

σαντες. πῶς δὲ οὐ μακαριώτεροι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ
 Ἰησοῦ μακαριζόμενοι ἐπὶ τοῖς θεωρουμένοις τῶν μὴ φθασάν-
 των ἐπὶ τὴν τῶν τοιούτων θεάν; ὁ δὲ Συμεὼν ἀγαπᾷ εἰς cf. Lc ii 28
 τὰς ἀγκάλας λαβὼν τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, καὶ θεασάμενος
 5 αὐτὸ εἶπε· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ Lc ii 29 f.
 τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ
 σωτήριόν σου. διόπερ φιλοτιμητέον ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς, κατὰ τὸν Σολομῶντα, ἵνα ἄρτων ἐμπλησθῶμεν· φησὶ
 γάρ· Διάνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἐμπλήσθητι Pr xx 16 (13)
 10 ἄρτων. καὶ ταῦτά μοι διὰ τό· Ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ Jo ii 22
 καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· εἰρήσθω, ἵνα τὸ τέλειον
 τῆς πίστεως ἐκ τῶν περὶ πίστεως ἐξητασμένων καταλάβω-
 μεν ἡμῖν δοθήσεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει
 τοῦ παντὸς Ἰησοῦ σώματος, τῆς ἀγίας ἐκκλησίας αὐτοῦ.
 15 ὅπερ γὰρ ἐπὶ γνώσεως εἴρηται· Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους· 1 Co xiii 12
 τόδε καὶ ἐπὶ παντὸς καλοῦ ἀκόλουθον οἶμαι λέγειν· ἐν δὲ
 τῶν ἄλλων ἢ πίστις. διόπερ ἄρτι πιστεύω ἐκ μέρους· ὅταν 1 Co xiii 10
 δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον τῆς πίστεως τὸ ἐκ μέρους καταργηθή-
 σεται, τῆς διὰ εἶδους πίστεως πολλῶ διαφερούσης τῆς, cf. 2 Co v 7
 20 ἢ· οὕτως εἶπω, δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, ὁμοίως τῇ
 νῦν γνώσει, πίστεως.

44. (28) Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Jo ii 23 ff.
 πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. αὐτὸς δὲ
 25 Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν αὐτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώ-
 σκειν πάντας καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ
 περὶ ἀνθρώπου, αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀν-
 210 θρώπῳ. Ζητήσαι τις ἂν πῶς τοῖς μεμαρτυρημένοις
 πιστεύειν ἑαυτὸν οὐκ ἐπίστευεν ὁ Ἰησοῦς. λεκτέον δὲ πρὸς
 30 τοῦτο ὅτι οὐχὶ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν οὐ πιστεύει
 ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ· διαφέρει γὰρ τοῦ πιστεύειν εἰς αὐτὸν τὸ πιστεύειν

2 θεωρημένοις

- cf. Jo ii 22 εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, πρότερον οὐ μεμαρτυρημένοι πεπιστευκέναι τῇ γραφῇ οὐδὲ τῷ λόγῳ τοῦτω ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· κυρίως γὰρ πίστις ἐστὶ κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ ὅλη ψυχῆ παραδεχομένου τὸ πιστεούμενον. ὡς δὲ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν, ἐπεὶ προεῖρηται ἡμῖν ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ παντός 5 τοῦ κυρίου σώματος, εἰδέναι χρῆ ὅτι οἱ μαθηταὶ ὑπομνησθέντες διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ βίῳ, μὴ ἠκριβωμένης αὐτοῖς γραφῆς, ὑπὸ ὄψιν γινομένης καὶ φανερουμένης τίνων ἐπουρανίων ὑπόδειγμα καὶ σκια ἐτύγγανε, πιστεύουσιν οἷς πρότερον οὐκ ἐπίστευον, καὶ 10 τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ ὃν πρὸ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἐβούλετο ὁ λέγων οὐ συνίεσαν. πῶς γὰρ δύναται τις πιστεῦειν κυρίως λέγεσθαι τῇ γραφῇ, τὸν ἐν αὐτῇ τοῦ ἀγίου πνεύματος νοῦν μὴ θεωρῶν, ὃν πιστεῦεσθαι μᾶλλον ὁ θεὸς βούλεται ἢ τὸ τοῦ γράμματος θέλημα; κατὰ τοῦτο λεκτέον μηδένα 15 τῶν κατὰ σάρκα περιπατούντων πιστεῦειν τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου, οἷς μηδὲ τὴν ἀρχὴν φαντάζεται. πλὴν φασι 209
- cf. Jo xx 29 μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακότων καὶ πεπιστευκότων, παρεκδεξάμενοι τὸ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἐπὶ τέλει εἰρημένον πρὸς τὸν Θωμᾶν 20 ὑπὸ τοῦ κυρίου· Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες· οὐ γὰρ μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακότων καὶ πεπιστευκότων. κατὰ γοῦν τὴν ἐκδοχὴν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μακαριώτεροι οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους εἰσιν, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἡλιθιώτατον. 25
- Jo xx 29 ἰδεῖν δὲ τῷ νῷ τὰ πιστεούμενα δεῖ τὸν ἐσόμενον μακάριον
- Mt xiii 16 f. ὡς οἱ ἀπόστολοι, δυνηθέντα ἀκούειν τό· Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὅτι βλέπονσι, καὶ τὰ ὄρα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν· καὶ τό· Πολλοὶ προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε καὶ 30 οὐκ ἤκουσαν. ἀγαπητὸν δὲ καὶ τὸν ὑποδέεστρον λαβεῖν μακαρισμὸν λέγοντα· Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύ-

σαντες. πῶς δὲ οὐ μακαριώτεροι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μακαριζόμενοι ἐπὶ τοῖς θεωρούμενοι τῶν μὴ φθασάντων ἐπὶ τὴν τῶν τοιούτων θεάν; ὁ δὲ Συμεὼν ἀγαπᾷ εἰς cf. Lc ii 28 τὰς ἀγκάλας λαβὼν τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, καὶ θεασάμενος
 5 αὐτὸ εἶπε· Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλόν σου, δέσποτα, κατὰ Lc ii 29 f. τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου. διόπερ φιλοτιμητέον ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, κατὰ τὸν Σολομώντα, ἵνα ἄρτων ἐμπλησθῶμεν· φησὶ γάρ· Διάνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἐμπλήσθητι Pr xx 16 (13)
 10 ἄρτων. καὶ ταῦτά μοι διὰ τό· Ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ Jo ii 22 καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· εἰρήσθω, ἵνα τὸ τέλειον τῆς πίστεως ἐκ τῶν περὶ πίστεως ἐξητασμένων καταλάβωμεν ἡμῖν δοθήσεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει τοῦ παντὸς Ἰησοῦ σώματος, τῆς ἀγίας ἐκκλησίας αὐτοῦ.
 15 ὅπερ γὰρ ἐπὶ γνώσεως εἴρηται· Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους· 1 Co xiii 12 τόδε καὶ ἐπὶ παντὸς καλοῦ ἀκόλουθον οἶμαι λέγειν· ἐν δὲ τῶν ἄλλων ἢ πίστις. διόπερ ἄρτι πιστεύω ἐκ μέρους· ὅταν 1 Co xiii 10 δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον τῆς πίστεως τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται, τῆς διὰ εἶδους πίστεως πολλῶ διαφερούσης τῆς, cf. 2 Co v 7
 20 ἢ οὕτως εἶπω, δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, ὁμοίως τῇ νῦν γνώσει, πίστεως.

44. (28) Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Jo ii 23 ff. πᾶσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτὸν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. αὐτὸς δὲ
 25 Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευσεν αὐτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου, αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀν-
 210 θρώπῳ. Ζητήσαι τις ἂν πῶς τοῖς μεμαρτυρημένοις πιστεύειν ἑαυτὸν οὐκ ἐπίστευεν ὁ Ἰησοῦς. λεκτέον δὲ πρὸς
 30 τοῦτο ὅτι οὐχὶ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν οὐ πιστεύει ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· διαφέρει γὰρ τοῦ πιστεύειν εἰς αὐτὸν τὸ πιστεύειν

εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὁ γοῦν διὰ πίστιν μὴ κριθησόμενος
 τῷ εἰς αὐτὸν πιστεύειν οὐ κρίνεται, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ὄνομα
 cf. Jo iii 18 αὐτοῦ· φησὶ γὰρ ὁ κύριος· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ κρίνεται·
 οὐχὶ δέ· Ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομά μου οὐ κρίνεται. οὐκέτι
 δέ φησιν· Ὁ μὴ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἤδη κέκριται· τάχα γὰρ ὁ 5
 πιστεύων εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστεύει μὲν, διόπερ οὐκ ἔστιν
 ἄξιος ἤδη κεκρίσθαι, ἐλάττων δέ ἐστι τοῦ πιστεύοντος εἰς
 cf. Jo ii 24 αὐτόν. διὰ τοῦτο τῷ πιστεύοντι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἑαυτὸν
 οὐ πιστεύει ὁ Ἰησοῦς. αὐτοῦ τοίνυν μᾶλλον ἢ τοῦ
 cf. Mt vii 22 ὀνόματος αὐτοῦ ἔχασθαι δεῖ, ἵνα μὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ 10
 δυνάμεις ποιοῦντες ἀκούσωμεν τὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματι μόνῳ
 καυχησαμένων αὐτοῦ εἰρημένα· ἀλλὰ θαρρήσωμεν μιμηταὶ
 τοῦ Παύλου γινόμενοι εἰπεῖν· Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυνα-
 Phil iv 13 μουδί με Χριστῷ Ἰησοῦ. παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο,
 cf. Jo ii 13 ὅτι ἀνωτέρω μὲν Ἑγγύς, φησὶν, ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, 15
 Jo ii 23 ἐνθάδε δὲ οὐκ ἐν τῷ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐν τῷ
 πάσχα ἐν Ἱεροσολύμοις ἦν ὁ Ἰησοῦς· κακεῖ μὲν ὅτε
 Ἰουδαίων λέγεται τὸ πάσχα, οὐκ εἴρηται ἑορτῇ· ἐνθάδε
 δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀναγράφεται εἶναι ἐν τῇ ἑορτῇ· ἐν τοῖς
 Ἱεροσολύμοις γὰρ τυγχάνων ἐν πάσχα καὶ ἑορτῇ ἦν, πολλῶν 20
 πιστευόντων καὶ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ παρατηρητέον
 γε ὅτι πολλοὶ οὐκ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Mt vii 14 πιστεύειν λέγονται. οἱ δὲ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες οἱ τὴν
 στενὴν καὶ τεθλιμμένην εἰσὶν ὁδεύοντες, ἀπάγουσαν εἰς
 τὴν ζωὴν, ὅσον ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὕρισκομένην. δυνατὸν 25
 μέντοι γε πολλοὺς τῶν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστευόντων
 ἀνακλιθῆναι μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ
 Mt viii 11 βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ Πολλοὶ ἀπ' ἀνατολῶν καὶ
 δυσμῶν ἤξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ
 Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τυγχανούσῃ 30
 cf. Jo xiv 2 οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς, ἐν ἧ πολλὰ μοναὶ εἰσι. καὶ τοῦτο δὲ
 τηρητέον, ὅτι πολλοὶ πιστεύοντες εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὐχ

ὡς Ἀνδρέας καὶ Πέτρος καὶ Ναθαναὴλ καὶ Φίλιππος π. cf. Jo i 40, 41, 45, 43
 στείουσιν, ἀλλὰ τῇ μαρτυρίᾳ Ἰωάννου πείθονται λέγοντος·

Ἰδοὺ, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ· ἢ τῷ ὑπ' Ἀνδρέου εὑρέθenti Jo i 36

χριστῷ, ἢ τῷ εἰπόντι τῷ Φιλίππῳ Ἰησοῦ· Ἀκολουθεὶ μοι· Jo i 43

⁵ ἢ τῷ φάσκοντι Φιλίππῳ· Ὃν ἔγραψε Μωϋσῆς καὶ οἱ Jo i 45

211 προφήται εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ Να-
 ζαρέτ. οὗτοι δὲ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες Jo ii 23 ff.

αὐτοῖ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίη· καὶ σημεῖα πιστεύουσιν, οὐκ εἰς

αὐτὸν ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν

¹⁰ ἑαυτὸν αὐτοῖς, πάντας γινώσκων, καὶ μὴ χρεῖαν ἔχων ἵνα

τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου, τῷ γινώσκειν τί ἐστὶν ἐν

ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων.

45. (29) Τῷ δέ· Οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ Jo ii 25

περὶ ἀνθρώπου· εὐκαίρως χρηστὲον εἰς παράστασιν τοῦ

¹⁵ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ δυναμένου θεωρεῖν περὶ ἐκάστου

τῶν ἀνθρώπων, καὶ μηδαμῶς μαρτυρίου δέισθαι τοῦ ἀπό

τινος. τὸ δέ· Οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ

ἀνθρώπου· ἀντιδιασταλτέον πρὸς τό· Οὐ χρεῖαν ἔχει ἵνα τις

μαρτυρήσῃ περὶ τινος. εἰ μὲν γὰρ τὸ Ἀνθρώπου λαμβανό-

²⁰ μενον ἐπὶ παντὸς τοῦ κατ' εἰκόνα θεοῦ ἢ παντὸς λογικοῦ, οὐ

χρεῖαν ἔξει ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ αὐτοῦ, περὶ οὗ δῆποτε

τῶν λογικῶν, ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκων τοὺς πάντας κατὰ τὴν

δεδομένην αὐτῷ δύναμιν ἀπὸ τοῦ πατρός. εἰ δὲ τὸ Ἀνθρώ-

²⁵ που τηρήσαιμεν ὑπὸ τοῦ θνητοῦ λογικοῦ ζῶου μόνου, ὃ μὲν

τις ἐρεῖ χρεῖαν ἔχειν αὐτὸν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τῶν

ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲ ἀρκούντα ὁμοίως τοῖς ἀνθρωπίνους

γινώσκειν καὶ τὰ περὶ ἐκείνων. ἄλλος δέ τις φήσει τὸν

κενώσαντα ἑαυτὸν μὴ χρεῖαν ἔχειν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ cf. Phil ii 7

ἀνθρώπου, χρεῖαν δὲ ἔχειν περὶ τῶν κρειττόνων ἢ κατὰ

³⁰ ἄνθρωπον.

30. Καὶ τοῦτο δὲ ζητητέον, πόσα σημεῖα αὐτοῦ θεω-
 ροῦντες οἱ πολλοὶ ἐπίστευον εἰς αὐτόν· οὐ γὰρ ἀναγέγραπται

σημεῖα πεποιηκέναι ἐν Ἱεροσολύμοις, εἰ μὴ ἄρα γεγένηται
 cf. Jo ii 25 μὲν σημεῖα οὐκ ἀναγέγραπται δέ· σκόπει δὲ εἰ δυνατόν εἰς
 σημεῖα λογισθῆναι τὸ πεποιηκέναι φραγέλλιον ἐκ σχοινίων,
 καὶ πάντας ἐκβεβληκέναι τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς
 βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν τὰ κέρματα ἐκκεχυκέναι, καὶ τὰς 5
 τραπέζας ἀνατετραφέναι. πρὸς μέντοι γε τοὺς ὑπονοήσαν-
 τας ἂν περὶ μόνων ἀνθρώπων μὴ χρεῖαν ἔχειν αὐτὸν μαρ-
 τυρῶν, λεκτέον ὅτι δύο αὐτῷ ὁ εὐαγγελιστὴς μεμαρτύρηκε, τό-
 cf. Jo ii 25 τε γινώσκει πάντας, καὶ τὸ μὴ χρεῖαν ἔχειν ἵνα τις μαρ-
 τυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου. εἰ γὰρ πάντας ἐγίνωσκεν, οὐ 10
 μόνον ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ἀνθρωπικὸν ἐγίνωσκε,
 καὶ πάντας τοὺς ἔξω τοιούτων σωμάτων ἐγίνωσκε τε τί ἦν
 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἅτε μείζων τυγχάνων τῶν ἐν τῷ προφητεῦειν
 cf. 1 Co xiv 24 f. ἐλεγχόντων καὶ κρινόντων, καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας εἰς 212
 φανερόν ἀγόντων πάντων ὧν τὸ πνεῦμα ὑποβάλλει αὐτοῖς. 15
 δύναται δὲ τό· Ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ λαμβάνεσθαι
 καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεργουσῶν δυνάμεων χειρόνων ἢ κρειπτόνων ἐν
 cf. Eph iv 27 ἀνθρώποις. εἰ μὲν γὰρ δίδωσί τις τόπον τῷ διαβόλῳ,
 cf. Jo xiii 27, εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν ὁ σατανᾶς, ὥσπερ ἔδωκεν Ἰούδας, τοῦ
 2 διαβόλου βεβληκός τις εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῷ 20
 τὸν Ἰησοῦν· διὸ καὶ μετὰ τὸ ψωμίον εἰσηλθεν εἰς αὐτὸν ὁ
 σατανᾶς. εἰ δὲ δίδωσι τόπον τῷ θεῷ, μακάριος γίνεται·
 Ps lxxxiii (lxxxiv) 6 Μακάριος γὰρ οὗτός ἐστιν ἀντίληψις αὐτοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ
 ἀνάβασις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ. γινώσκει οὖν
 τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ γινώσκων πάντα υἱὸς τοῦ θεοῦ. 25
 ἤδη δὲ τὴν αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ δεκάτου
 τόμου, ἐνταῦθά που καταπαύσωμεν τὸ βιβλίον.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄.

1. Ἴσως μὲν ἂν ἔδοξέ σοι, φιλοθεώτατε καὶ εὐσεβέ-
 στατε Ἀμβρόσιε, τὸν περὶ τῆς Σαμαρείτιδος λόγον μὴ
 διακοπῆναι, ὥστε μέρος μὲν τι αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ δωδεκάτῳ
 τόμῳ, τὰ δὲ ἐξῆς ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐρωώμεν
 5 αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφέναι τὸν δωδέκατον τῶν ἐξηγητι-
 κῶν, ἔδοξεν ἡμῖν καταλήξαι εἰς τὸν τῆς Σαμαρείτιδος λόγον
 περὶ τοῦ λεγομένου ὑπ' αὐτῆς φρέατος, ὡς ὁ Ἰακώβ ἔδωκεν cf. Jo iv 12
 αὐτὸ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ
 θρέμματα αὐτοῦ, ἵνα ἀρξώμεθα τοῦ τρισκαιδεκάτου ἀπὸ τῆς
 10 ἀποκρίσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν πρὸς αὐτήν· Ἀπεκρίθη ὁ Jo iv 13 f.
 Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου
 διαψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πῖη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω
 αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ἐν αὐτῷ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν
 αἰώνιον. δεύτερον τοῦτο ἀποκρίνεται πρὸς τὴν Σαμαρείτιν ὁ
 15 Ἰησοῦς, πρότερον μὲν λέγων· Εἰ ἦδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ Jo iv 10
 καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας
 αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν· καὶ νῦν ὡς προτρέπων
 213 αὐτὴν ἐπὶ τὸ αἰτῆσαι τὸ ζῶν ὕδωρ λέγει τὰ ἐκκείμενα. καὶ
 ἐπὶ μὲν τῷ προτέρῳ οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ ἐπαπορεῖ περὶ τῆς
 20 συγκρίσεως τῶν ὑδάτων ἢ Σαμαρείτις· μετὰ δὲ τὴν δευτέραν
 ἀπόκρισιν τοῦ κυρίου παραδεξαμένη τὰ εἰρημένα φησί· Δός Jo iv 15
 μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ. τάχα γὰρ δόγμα τί ἐστι μηδένα λαμ-
 βάνειν θείαν δωρεὰν τῶν μὴ αἰτούντων αὐτήν. καὶ αὐτὸν
 γοῦν τὸν σωτήρα διὰ τοῦ ψαλμοῦ προτρέπει αἰτεῖν ὁ πατήρ

ἵνα αὐτῷ δωρήσῃται, ὡς αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει ὁ υἱὸς λέγων·
 Ps ii 7 f. Κύριος εἶπε πρὸς μέ Υἱός μου εἶ σὺ, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ
 καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχε-
 Mt vii 7 f. σὴν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· καὶ ὁ σωτὴρ φησὶν· Αἰτεῖτε,
 Lc xi 9 f. καὶ δοθήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει. πείθεται 5
 μέντοι γε ἡ Σαμαρεῖτις αἰτῆσαι τὸν Ἰησοῦν ὕδωρ, εἰκὼν, ὡς
 προείπομεν, τυγχάνουσα γνώμης ἑτεροδοξούντων περὶ τὰς
 θείας ἀσχολουμένων γραφᾶς, ὅτε ἀκούει περὶ τῆς συγκρίσεως
 ἀμφοτέρων τῶν ὑδάτων. καὶ ὅρα ἐξ ὧν ἐπεπόνθει πῶς
 cf. Jo iv 11 πίνουσα ἐκ τοῦ νομιζομένου αὐτῇ βαθέως εἶναι φρέατος οὐκ 10
 ἀνεπαύετο, οὐδὲ τῆς δίψης ἀπηλλάττετο.

Jo iv 13 2. Ἴδωμεν οὖν τί σημαίνεται ἐκ τοῦ· Πᾶς ὁ πίνων ἐκ
 τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν. ἔστι δὲ ἐκ τῆς διψῆν
 φωνῆς καὶ ἐκ τῆς πεινῆν κατὰ τὸ σωματικὸν δύο σημαινό-
 μενα· ἐν μὲν καθ' ὃ δεόμεθα τροφῆς κενωθέντες καὶ ὀρεγό- 15
 μενοι αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ἡμῖν ἐπιλείποντος· ἕτερον δὲ καθ'
 ὃ πολλάκις οἱ πένητες καὶ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες τῶν ἐπιτηδείων
 φασὶ κεκορεσμένοι τὸ πεινῆν ἢ διψῆν. καὶ μαρτύριόν γε
 x xvi 1—4 τοῦ μὲν πρώτου ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὅτε ἀποροῦντες τροφῶν τῇ
 ἔννεκακαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ, τῷ μὲν τῷ δευτέρῳ ἐξεληλυθότων 20
 αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, διεγόγγυζε πᾶσα συναγωγὴ υἱῶν
 Ἰσραὴλ ἐπὶ Μωϋσῆν καὶ Ἄαρών. καὶ εἶπαν πρὸς αὐτοὺς οἱ
 υἱοὶ Ἰσραὴλ· Ὁφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ κυρίου ἐν
 γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσταμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν
 καὶ ἡσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονὴν, ὅτι ἐξηγάγετε ἡμᾶς εἰς 25
 τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτείνειν πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ταύτην
 ἐν λιμῷ. εἶπε δὲ κύριος πρὸς Μωϋσῆν Ἴδου ἐγὼ ἴω ὑμῖν
 ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς καὶ συλ-
 λέξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω αὐτοὺς
 εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ οὐ. πεινῶντων γὰρ καὶ 30
 ἀποροῦντων τῆς ἀναγκαίας τροφῆς οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι.

1 ὡς αὐτὸς] ὁ σαυτός 10 βαθέος 15 ἐν] ἐνα 16 τοῦ]
 τούτου ἑτέρα 26 ἀπέκτειναι 30 εἰ] η 31 οὗτοί
 εἰσω] ὅσον ἐπὶ

214 ἀλλὰ καὶ ὕδατος ἀπορροῦντες καὶ διψῶντες διεγόγγυζον κατὰ Ex xv 24 f.
 Μωϋσέως· Τί πίομεθα; ὅτε ἐβόησε Μωσῆς πρὸς κύριον, καὶ
 εἶδεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ
 ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ. καὶ μετ' ὀλίγα, ἥνικα ἦλθεν εἰς Ῥαφι- cf. Ex xvii
 5 δεῖν, γέγραπται ὅτι ἐδίψησεν ὁ λαὸς ἐκεῖ ὕδατι, καὶ ἐγόγ- 1, 3
 γυζεν ὁ λαὸς ἐκεῖ ἐπὶ Μωϋσῆν. δόξει δὲ τοῦ δευτέρου τῶν
 σηματομένων εἶναι παρὰ τῷ Παύλῳ παράδειγμα, λέγοντι·
 "Ἀχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινώμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνι- 1 Co iv 11
 τεύομεν. τὸ μὲν οὖν πρῶτον πεινῆν καὶ διψῆν ἀναγκαίως
 10 γίνεταί τοις ὑγιαίνουσι σώμασι· τὸ δὲ δεύτερον τοῖς πενο-
 μένοις συμβαίνει. ζητητέον οὖν καὶ ἐκ τοῦ· Πᾶς ὁ πίνων Jo iv 13
 ἐκ τούτου τοῦ ὕδατος διψήσει πάλιν· ποῖον διψήσει λέγεται.

3. Πρῶτον ὡς ἐπὶ σωματικοῦ τάχα τὸ δηλούμενόν
 ἐστιν ὅτι κἂν πρὸς τὸ παρὸν κορεσθῆ, ἀλλ' εὐθέως ὑποβι-
 15 βασθέντος τοῦ ποτοῦ τὸ αὐτὸ πάθος πείσεται ὁ πῖων,
 τουτέστι διψήσει πάλιν, εἰς ὅμοιον τῷ ἀρχῆθεν ἀποκαταστάς.
 ἐπιφέρει οὖν τό· Ὁς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ δώσω Jo iv 14
 αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ἐν αὐτῷ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν
 αἰώνιον· τίς δὲ ἐν ἑαυτῷ ἔχων πηγὴν διψῆσαι οἴος τε ἔσται;
 20 τὸ μέντοι γε προηγουμένως δηλούμενον τοιοῦτον ἂν εἴη· ὁ
 μεταλαμβάνων, φησὶ, βάθους λόγων, κἂν πρὸς ὀλίγον ἀνα-
 παύσῃται, παραδεξάμενος ὡς βαθύτατα τὰ ἀνιμώμενα καὶ
 εὐρίσκεσθαι δοκοῦντα νοήματα, ἀλλά γε πάλιν δεύτερον
 ἐπιστήσας ἐπαπορήσει περὶ τούτων ὅσοις ἐπανεπαύσατο,
 25 ἐπεὶ τρανῆν καὶ ἔκτυπον περὶ τῶν ζητουμένων κατάληψιν οὐ
 δύναται τὸ νομιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ βάθος παρασχέιν. διόπερ
 κἂν συναρπασθεῖς συγκαταβῆταί τις τῇ πιθανότητι τῶν
 λεγομένων, ἀλλά γε ὕστερον εὐρήσει τὴν αὐτὴν ἀπορίαν
 τυγχάνουσαν ἐν αὐτῷ, ἥνπερ εἶχε πρὶν τάδε τινα μαθεῖν·

2 Μωϋσεῖ 7 περὶ 13 post σωματικοῦ] ins. η καὶ, (?)
 per dittographiam τικου (H καὶ) vel τικ' (τις) 16 ομοίαν
 21 φησὶ, βάθους] οὐ φη βάθος, forsan legendum τοῦ νομιζομένου,
 φησιν, βάθους 25 ἐπεὶ] om. relict. spat. τρανῆν] ταρανῆν
 29 ἣν περιείχεν

ἐγὼ δὲ τοιοῦτον ἔχω λόγον, ὥστε τὴν πηγὴν γενέσθαι τοῦ
ζωτικῆς πόματος ἐν τῷ παραδεξαμένῳ τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἀπα-
γελλόμενα· καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε ὁ λαβὼν τοῦ ἐμοῦ ὕδατος
εὐεργετηθήσεται, ὥστε πηγὴν εὐρετικὴν πάντων τῶν ζητου-
μένων ἀναβλυσθάνειν ἐν αὐτῷ ἄνω πηδῶντων ὕδατων, τῆς 5
διανοίας ἀλλομένης καὶ τάχιστα δῦπταμένης, ἀκολουθῶς τῷ
εὐκινήτῳ τούτῳ ὕδατι, φέροντος αὐτοῦ τοῦ ἄλλεσθαι καὶ
πηδᾶν ἐπὶ τὸ ἀνώτερον, ἐπὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν· οἶον.....
τὴν τοῦ ἀλλομένου, ὡς φησιν, εἶναι τὴν αἰώνιον ζωὴν.
ὡσπερ δὲ περὶ τοῦ νυμφίου ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾄσματων 10
Cant ii 8 διαλεγόμενος Σολομῶν φησιν· Ἴδου οὗτος ἦκε πηδῶν ἐπὶ 215
τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνοὺς· ὡς γὰρ ἐκεῖ ὁ νυμφίος
ἐπὶ τὰς μεγαλοφυστέρας καὶ θειοτέρας πηδᾶ ψυχὰς, ὄρη
λεγομένας, ἐπὶ δὲ τὰς ὑποδεεστέρας διάλλεται, βουνοὺς
ὀνομαζομένας, οὕτως ἐνταῦθα ἡ γενομένη ἐν τῷ πόντῳ ἐκ 15
τοῦ ὕδατος, οὗ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς, πηγὴ ἄλλεται εἰς τὴν
αἰώνιον ζωὴν. τάχα δὲ καὶ πηδήσει μετὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν
εἰς τὸν ὑπὲρ τὴν αἰώνιον ζωὴν πατέρα· Χριστὸς γὰρ ἡ ζωὴ·
ὁ δὲ μείζων τοῦ χριστοῦ, μείζων τῆς ζωῆς.
cf. Jo xi 25; xiv 6, 29 4. Τότε δὲ ὁ πῶν ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ δώσει ὁ Ἰησοῦς, 20
cf. Jo iv 14 ἔξει τὴν γενομένην ἐν αὐτῷ πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς
ζωὴν αἰώνιον, ὅτε πληροῦται τοῦ μακαριζομένου ἐπὶ τοῦ
Mt v 6 πεινῆν καὶ διψῆν τὴν δικαιοσύνην ἢ ἐπαγγελία. φησὶ γὰρ ὁ
λόγος· Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην,
ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. καὶ τάχα ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ 25
διψῆσαι τὴν δικαιοσύνην δεήσει πρὸς τοῦ χορτασθῆναι, ὑπὲρ
τοῦ κορεσθῆναι ἐμπονητέον τὸ πεινῆν καὶ τὸ διψῆν, ἵνα
Ps xli (xlii) 2 f. εἴπωμεν· Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἑλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν
ὕδατων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ θεός.
ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεόν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· 30
ποτε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ; Ἴν' οὖν

6 διεπταμένης 7 φέροντι 8 post οἶον] lac. x circa
liit. 15 ὀνομαζομένους 23 post φησὶ] ins. ὁ 26 δεήσει]

δέ τις εἰ 31 πρόσωπον

διψήσωμεν, καλόν ἐστι πιεῖν πρῶτον ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ
 Ἰακώβ, οὐ λέγοντα αὐτὴν ὁμοίως τῇ Σαμαρείτιδι φρέαρ.
 ὁ γοῦν σωτήρ οὐδὲ νῦν πρὸς τὸν ἐκείνης ἀπαντῶν λόγον ἐκ
 φρέατός φησιν εἶναι τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ἀπλῶς φησι· Πᾶς ὁ Jo iv 13
 5 πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν. εἴπερ δὲ μὴ
 ἐγίνετό τι χρήσιμον ἐκ τοῦ πιεῖν ἀπὸ τῆς πηγῆς, οὐτ' ἂν cf. Jo iv 6 f.
 ἐκαθέζετο ἐπὶ τῇ πηγῇ ὁ Ἰησοῦς, οὐτ' ἂν ἔλεγε τῇ Σαμα-
 ρεΐτιδι Δός μοι πιεῖν. παρατηρητέον οὖν ὅτι καὶ αἰτούσῃ
 τὸ ὕδωρ τῇ Σαμαρείτιδι τὸν Ἰησοῦν οἶονεῖ ἐπηγγέλλετο
 10 παρέξειν αὐτὸ οὐ παρ' ἄλλω τόπῳ ἀλλ' ἢ παρὰ τῇ πηγῇ,
 λέγων αὐτῇ· Ὑπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἔλθε Jo iv 16
 ἐνθάδε.

5. Ἔτι δὲ ἐπιστήσομεν εἰ δύναται δηλοῦσθαι τὸ ἑτερο-
 γενὲς τῆς τῶν αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ ὁμιλησάντων καὶ συνεσο-
 15 μένων ὠφελείας παρὰ τὴν νομιζομένην ὠφέλειαν γίνεσθαι
 ἡμῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν, καὶ νοηθῶσιν ἀκριβῶς, ἐκ τοῦ τὸν
 μὲν πίνοντα ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ διψῆν πάλιν, τὸν δὲ cf. Jo iv 13
 πίνοντα ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς πηγὴν ὕδατος ἐν
 216 ἑαυτῷ ἴσχειν ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ γὰρ τὰ
 20 κυριώτερα καὶ θειώτερα τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ, ἔνια μὲν οὐ
 κεχώρηκε γραφῇ, ἔνια δὲ οὐδὲ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ· καὶ τὰ
 συνήθη τῶν σημαινομένων, ἢ γλώσσα ἀνθρωπικῇ· Ἔστι Jo xxi 25
 γὰρ καὶ ἄλλα πολλὰ, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα εἶαν
 γράφηται καθ' ἑν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρήσειν τὰ
 25 γραφόμενα βιβλία. καὶ ὅσα δὲ ἐλάλησαν αἱ ζ' βρονταὶ cf. Ap. x 4
 μέλλων γράφειν Ἰωάννης κωλύεται· ὁ δὲ Παῦλος ἀκηκοέναι
 φησιν ἄρρητα ῥήματα, οὐχὶ ἃ οὐκ ἐξόν τινα λαλῆσαι ἦν, cf. 2 Co xii 4
 ἐξόν γὰρ ἦν αὐτὰ λαλῆσαι ἀγγέλοις, ἀνθρώποις δὲ οὐκ
 ἐξῆν· Πάντα μὲν γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· ἃ 1 Co vi 12
 30 δὲ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα οὐκ ἐξόν, φησίν, ἀνθρώπῳ
 λαλῆσαι. οἶμαι δὲ τῆς ὄλης γνώσεως στοιχεῖά τινα ἐλάχιστα

2 Σαμαρείτι	7 οὐτ' ἂν] ὅταν	8 πιεῖν] ποιεῖν	10 παρ']
γὰρ	19 ἴσχει	22 συνήθη] οὖν ἦθη	27 ἦν] ἦ
ῥήματα] ins. ἃ	31 ἐλαχίστας		30 post

- καὶ βραχυτάτας εἶναι εἰσαγωγὰς ὅλας γραφὰς, κἀν πάντων
νοηθῶσιν ἀκριβῶς. ὅρα τοιγαροῦν εἰ δύναται ἡ μὲν πηγὴ
τοῦ Ἰακῶβ ἀφ' ἧς ἐπιέ ποτε ὁ Ἰακῶβ, ἀλλ' οὐκ ἐτι πίει
νῦν, ἔπιον δὲ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ νῦν ἔχουσι τὸ κρείττον
ἐκείνου ποτόν, πεπόκασι δὲ καὶ τὰ θρέμματα αὐτῶν, ἡ πᾶσα 5
- cf. 1 Co iv 6 εἶναι γραφὴ· τὸ δὲ τοῦ Ἰησοῦ ὕδωρ τὸ ὑπὲρ ἅ γέγραπται
οὐ πᾶσι δὲ ἔξεστιν ἐρευνᾶν τὰ ὑπὲρ ἅ γέγραπται, εἰ μὴ τις
Sap Sir iii
21 (22) αὐτοῖς ἐξομοιωθῆ, ἵνα μὴ ἐπιπλήσσηται ἀκούων τό Χαλε-
πώτερά σου μὴ ζῆτει, καὶ ἰσχυρότερά σου μὴ ἐρεύνα.
- cf. 1 Co iv 6 6. Ἐὰν δὲ λέγωμεν τὸ ὑπὲρ ἅ γέγραπται εἶναι τινα, οὐ 10
τοῦτό φαμεν ὅτι γνωστὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι δύναται, ἀλλὰ
- cf. Ap x 4 Ἰωάννη ἀκούοντι καὶ γράφειν αὐτὰ μὴ ἐπιτρεπομένη, ὅποια
ἦν τὰ τῶν βροντῶν ῥήματα, καὶ μαθάνοντι καὶ διὰ τὸ
φειδῆσθαι τοῦ κόσμου οὐ γράφοντι αὐτά· ὧρετο γὰρ μηδὲ
- cf. Jo xxi 25 αὐτὸν τὸν κόσμον χωρεῖν τὰ γραφόμενα βιβλία. ἀλλὰ καὶ 15
ἄπερ ὁ Παῦλος μεμάθηκεν ἀρρητα ῥήματα ὑπὲρ ἅ γέγρα-
πται, εἰ γε τὰ γεγραμμένα ἀνθρωποὶ λελαλήκασιν καὶ ἅ
- cf. 1 Co ii 9 ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν ἐστὶν ὑπὲρ τὰ γεγραμμένα, καὶ ἅ οὐς
οὐκ ἤκουσε γραφῆναι οὐ δύναται. καὶ τὰ ἐπὶ καρδίαν δὲ
- cf. Jo iv 5, 14 ἀνθρώπου μὴ ἀνεβεβηκότα μείζονά ἐστι τῆς τοῦ Ἰακῶβ 20
πηγῆς, ἀπὸ πηγῆς ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον
φανερούμενα τοῖς οὐκ ἐτι καρδίαν ἀνθρώπου ἔχουσιν, ἀλλὰ
- 1 Co ii 16, 12 δυναμένοις λέγειν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα
εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν
οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακ- 25
τοῖς πνεύματος. καὶ ἐπίστησον εἰ οἷον τ' ἐστὶν ἀνθρωπίνην
σοφίαν μὴ τὰ ψευδῆ καλεῖν δόγματα, ἀλλὰ τὰ στοιχειωτικὰ
τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τοὺς ἔτι ἀνθρώπους φθάνοντα· τὰ δὲ 217
διδασκὰ τοῦ πνεύματος τάχα ἐστὶν ἡ πηγὴ τοῦ ἀλλομένου
ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. εἰσαγωγὰ οὖν εἰσιν αἱ γραφαὶ 30
ἀφ' ὧν ἀκριβῶς νενοημένων, νῦν ὀνομαζομένων πηγῆς τοῦ
cf. Jo iv 14 Ἰακῶβ, ἀνελθετόν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἵν' οὖν ἡμῖν χαρίσσηται
πηγὴν τοῦ ἀλλομένου ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. οὐχ ὁμοίως

δὲ πᾶς ἀντλεῖ ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ· εἰ γὰρ ἔπιεν cf. Jo iv 12
 Ἰακώβ ἐξ αὐτῆς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ,
 διψῶσα δὲ καὶ ἡ Σαμαρείτις διέρχεται ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀντλεῖ,
 μήποτε καὶ ἄλλως ἔπιε καὶ ἐπιστημόνως ὁ Ἰακώβ σὺν τοῖς
 5 υἱοῖς· ἄλλως δὲ καὶ ἀπλούστερον καὶ κτηνωδέστερον καὶ τὰ
 θρέμματα αὐτοῦ· ἄλλως δὲ παρὰ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς υἱοὺς
 καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ ἡ Σαμαρείτις. οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὰς
 γραφὰς σοφοὶ πίνουσιν ὡς ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· οἱ δὲ
 ἀπλούστεροι καὶ ἀκερέστεροι, οἱ λεγόμενοι πρόβατα Χριστοῦ,
 10 πίνουσιν ὡς τὰ θρέμματα τοῦ Ἰακώβ· οἱ δὲ παρεκδεχόμενοι
 τὰς γραφὰς καὶ δύσφημά τινα συνιστάντες προφάσει τοῦ
 νενοηκέναι αὐτὰς πίνουσιν ὡς ἡ πρὸ τοῦ πιστεῦσαι εἰς
 Ἰησοῦν Σαμαρείτις ἔπιε.

7. Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ Κύριε, δός μοι τοῦτο Jo iv 15
 15 τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.
 Ἦδη δεύτερον κύριον ἀναγορεύει τὸν σωτήρα ἡ Σαμαρείτις·
 πρότερον μὲν ὅτε φησί· Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις καὶ τὸ Jo iv 11
 φρέαρ ἐστὶ βαθύ· ὅτε καὶ ἐπιποθεῖ πόθεν ἔχει τὸ ζῶν ὕδωρ,
 καὶ εἰ μείζων εἶη τοῦ νομιζομένου πατρὸς αὐτῆς Ἰακώβ· νῦν
 20 δὲ ὅτε καὶ αἰτεῖ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ γινομένου πηγῆς ἐν τῷ cf. Jo iv 14
 πίνοντι ὕδατος ἄλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ εἴπερ ἀληθὲς
 τό· Σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν δῆλον Jo iv 10
 ὅτι εἰπούσα· Δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ· ἔλαβε τὸ ζῶν ὕδωρ, ἵνα Jo iv 15
 μηκέτι ἀπορῆ διψῶσα μηδὲ διέρχεται ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ
 25 Ἰακώβ διὰ τὸ ἀντλεῖν, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ ὕδατος τοῦ Ἰακώβ
 θεωρήσαι τὴν ἀλήθειαν ἀγγελικῶς καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων δυναθῆ.
 οὐδὲ γὰρ οἱ ἄγγελοι δέονται τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς ἵνα
 πῶσιν, ἀλλ' ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ ἔχει πηγὴν ὕδατος ἄλλομένου
 εἰς ζωὴν αἰώνιον, γεγενημένην καὶ ἀποκαλυφθεῖσαν ἀπὸ
 30 αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ αὐτῆς τῆς σοφίας. οὐ δυνατὸν μέντοι
 γε τὸ ἔτερον παρὰ τὸ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ ὕδωρ χωρῆσαι
 τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου διδόμενον μὴ ἐπιμελέστατα ἀσχοληθέντα
 ἐκ τοῦ διψᾶν παρὰ τὸ διέρχεσθαι καὶ ἀντλεῖν ἐντεῦθεν,

ὥστε κατὰ τοῦτο πολλὰ ἐνδεῖν τοῖς πολλοῖς μὴ ἐπιπλεῖον 218
ἐγγεγυμνασμένοις τῷ ἀντλεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς.

Ro iv 16 f.

8. Λέγει αὐτῆ Ὑπαγε φώνησόν σογ τὸν ἄνδρα καὶ
ἐλθέ ἐνθάδε. ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν Οὐκ ἔχω
ἄνδρα. Ἐλέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὸν ἄρχοντα τῆς 5
ψυχῆς νόμον, ὃ ἕκαστος ὑπέταξεν ἑαυτὸν, τοῦτον εἶναι τὸν
ἄνδρα. νῦν δὲ καὶ τοῦ ἀποστόλου ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους

Ro vii 1

ἐπιστολῆς εἰς τοῦτο μαρτύριον παραησόμεθα λέγοντος· Ἡ
ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμος
κυριεῖται τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ; τίς δὲ ζῆ; ἀπὸ 10
κοινου λαμβανόντων ἡμῶν τὸν νόμον, ὁ νόμος. εἶτ' εὐθέως
φησὶν· Ἡ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ·

Ro vii 2

ὡς εἰ ἔλεγε· Ζῶντι ἀνδρὶ ὅστις ἀνὴρ νόμος ἐστίν. εἶτα
πάλιν φησὶν· Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ
νόμου τοῦ ἀνδρός· οἰοεὶ γυνὴ κατήργηται ἀποθανόντος τοῦ 15
νόμου καὶ οὐκέτι τὰ τῆς γυναικὸς ὡς πρὸς ἄνδρα ἐνεργεῖ.

Ro vii 3

εἶτα λέγει· Ἀρ' οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίζει
ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα
ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενο-
μένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ. ἀπέθανε δὲ ὁ νόμος κατὰ τὸ γράμμα, 20
καὶ οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ μοιχαλὶς γενομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ, τῷ
νόμῳ τῷ κατὰ τὸ πνεῦμα· ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀνδρός τῇ
γυναικὶ ἀποτεθηγκέναι πῶς ἂν λέγοιτο καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ,

Ro vii 4

ὥστε οὕτως ἡμᾶς ἐκλαμβάνειν τό· Ὡστε, ἀδελφοί μου, καὶ
ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ, 25
εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἐτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι ἵνα
καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ. εἰ τοίνυν νόμος ἐστὶν ὁ ἀνὴρ, καὶ
ἡ Σαμαρεῖτις ἔχει τινὰ ἄνδρα, ὑποτάξασα ἑαυτὴν κατὰ τὴν
παρεκδοχὴν τῶν ὑγιαίνοντων λόγων νόμῳ τινὶ, καθ' ὃν βιοῦν
ἕκαστος τῶν ἑτεροδόξων θέλει, βούλεται ἐνταῦθα τὴν ἑτερό- 30
δοξον ψυχὴν ὁ θεῖος λόγος παρατιθεῖσαν τὸν ἄρχοντα ἑαυτῆς
νόμον διελεγχθῆναι, εἰς τὸ καταφρονήσασαν αὐτὴν ὡς οὐ

1 ὥστε] ὡ ἐτὸν ἐνδεῖν] ἐνδεῶν μὴ] ὡς 8 λέγοντες

11 εἰτευθέσεως 18 ἀποθάνει

νομίμου ἀνδρὸς ζητῆσαι ἄνδρα ἕτερον, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὴν cf. Ro vii 4
 ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστησομένῳ λόγῳ, μὴ ἀνατρεπομένῳ
 μηδὲ τεθνηξομένῳ, ἀλλ' αὐδίῳ μενοῦντι καὶ βασιλεύοντι,
 πάντας τε τοὺς ἐχθροὺς ὑποτάσσοντι· Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς Ro vi 9 f.
 5 ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῖ οὐκέτι κυριεύει·
 219 ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῇ
 θεῷ· ἐν δεξιᾷ ὧν αὐτοῦ ἕως πάντες οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον cf. He x
 τεθῶσιν αὐτῷ. ποῦ δὲ ἔδει ἐλεγχθῆναι τὸν νομιζόμενον 12 f.
 ἄνδρα τῆς Σαμαρείτιδος ὡς οὐκ ἄνδρα ἢ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ
 10 Ἰακώβ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, εἰ μὴ ἀφ' ἐαυτῆς ἢ γυνὴ ἡρνητο τὸν
 ἄνδρα; διὰ τοῦτο λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ὑπαγε φώνησόν σου Jo iv 16
 τὸν ἄνδρα καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε. οἶον δὲ ἔχουσά τι ἤδη τοῦ
 ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὕδατος διὰ τὸ εἰρηκέναι· Δός cf. Jo iv 14 f.
 μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ· καὶ ἀψευδεῖν τὸν προεπαγγειλάμενον ὅτι
 15 Σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκέ σοι ὕδωρ ζῶν· ἀπεκρίθη ἡ Jo iv 10
 γυνὴ, καταγοῦσα ἐαυτῆς ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ πρὸς τὸν
 τοιοῦτον ἄνδρα, καὶ εἶπεν Οὐκ ἔχω ἄνδρα.

9. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Καλῶς εἶπας ὅτι Ἄνδρα Jo iv 17 f.
 οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ
 20 ἔστι σοῦ ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας. Οἶμαι πᾶσαν τὴν
 εἰσαγομένην ψυχὴν εἰς τὴν διὰ τῶν γραφῶν ἐν Χριστῷ
 θεοσέβειαν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν λεγομένων
 ἀρχομένην, τοὺς πέντε ἄνδρας καθ' ἐκάστην τῶν αἰσθήσεων
 ἀνδρὸς τινος γινομένου ἴσχειν· ἐπὶ δὲ μετὰ τὸ ὠμληκέναι
 25 τοῖς αἰσθητοῖς ἀνακῦψαί τις θέλων καὶ προτραπέις ἐπὶ τὰ
 νοητὰ περιτύχη λόγῳ προφάσει ἀλληγορίας καὶ πνευματικῶν
 οὐχ ὑγιαίνοντι οὗτος μετὰ τοὺς πέντε ἄνδρας ἐτέρῳ προσέρ-
 χεται, δοὺς, ἵν' οὕτως εἶπω, τὸ ἀποστάσιον τοῖς προτέροις
 εἰ καὶ κρίνων συνοικεῖν τῷ ἔκτῳ. καὶ ὡς γε ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς
 30 εἰς συναίσθησιν ἡμᾶς ἀγάγῃ τοῦ τοιοῦτου ἀνδρὸς ἐκείνου
 σύνεσμεν· ἐλθόντος δὲ τοῦ κυρίου λόγου καὶ διαλεχθέντος
 ἡμῖν, ἀρνούμενοι ἐκείνον τὸν ἄνδρα φαμέν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα·

Jo iv 17 ὅτε καὶ ἐπαίνει ἡμᾶς ὁ κύριος λέγων· Καλῶς εἶπας ὅτι Οὐκ
 Jo iv 18 ἔχω ἄνδρα, τὸ δέ· Τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας· οἰοεὶ ἐλεγκτικὸν
 Jo iv 9 καὶ τάχα οὐκ ἦν ἀληθὲς τό· Οὐ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σα-
 μαρείταις· αὐτὸς γοῦν ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων 5
 εἰρήκαμεν, συγχρῆται Σαμαρείταις ἵνα καὶ αὐτοὺς ὠφελήσῃ.
 Jo iv 11 οὐκ ἀληθὲς δὲ καὶ τό· Οὔτε ἄντλημα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ
 cf. Jo iv 12 ἐστὶ βαθύ· τάχα δὲ οὐκ ἀληθὲς καὶ τό· Ἰακώβ ἐκ τοῦ
 φρέατος ἔπινε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ· εἰ
 γὰρ οὐχ ὁμοίως ἔπινε τῇ Σαμαρείτιδι ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ υἱοὶ 10
 αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, οἶεται δὲ ἡ Σαμαρεῖτις τὸ
 ὁμοιον καὶ ταῦτὸν πάντῃ ποτὸν πεπωκέναι τῷ Ἰακώβ καὶ
 τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς θρέμμασιν αὐτοῦ, δῆλον ὅτι
 ψεύδεται.

10. Ἰδωμεν δὲ καὶ τὰ Ἡρακλέωνος εἰς τοὺς τόπους, 220
 ὅστις φησὶν ἄτονον καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιλείπουσαν ἐκείνην
 γεγονέναι τὴν ζωὴν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν δόξαν· κοσμικὴ γὰρ,
 φησὶν, ἦν· καὶ οἶεται τοῦ κοσμικῆν αὐτὴν εἶναι ἀποδειξὶν
 cf. Jo iv 12· φέρειν ἐκ τοῦ τὰ θρέμματα τοῦ Ἰακώβ ἐξ αὐτῆς πεπωκέναι.
 καὶ εἰ μὲν ἄτονον καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιλείπουσαν ἐλάμβανε 20
 cf. 1 Co xiii 9 τὴν ἐκ μέρους γνῶσιν, ἥτοι τὴν ἀπὸ τῶν γραφῶν συγκρίσει
 cf. 2 Co xii 4 τῶν ἀρρήτων βημάτων ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλήσαι, ἣ πᾶσαν
 cf. 1 Co xiii 12, 10 τὴν νῦν δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος γινομένην γνῶσιν, κατα-
 ραγουμένην ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, οὐκ ἂν αὐτὸ ἐνεκαλέσα-
 μεν· εἰ δὲ ὑπὲρ τοῦ διαβάλλειν τὰ παλαιὰ τοῦτο ποιεῖ, ἐγκλη- 25
 τέος ἂν εἴῃ. ὁ δὲ δίδωσιν ὕδωρ ὁ σωτὴρ φησὶν εἶναι ἐκ τοῦ
 πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὐ ψευδόμενος. καὶ εἰς
 Jo iv 14 τό· Οὐ μὴ διψήσῃ δὲ εἰς τὸν αἰῶνα· ἀποδέδωκεν αὐταῖς
 λέξεσιν οὕτως· αἰώνιος γὰρ ἡ ζωὴ αὐτοῦ καὶ μηδέποτε
 φθειρομένη, ὡς καὶ ἡ πρώτη ἢ ἐκ τοῦ φρέατος, ἀλλὰ 30
 μένουσα· ἀναφαίρετος γὰρ ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν καὶ μὴ ἀναλισκομένη μηδὲ φθειρομένη ἐν τῷ μετέ-

χοντι αὐτῆς. φθειρομένην δὲ τὴν πρώτην διδοὺς εἶναι ζῶν, cf. 2 Co iii 16
 εἰ μὲν τὴν κατὰ τὸ γράμμα ἔλεγε, ζητῶν τὴν περιαιρέσει τοῦ
 καλύμματος γινομένην κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ εὐρίσκων, ὑγιῶς
 ἂν ἔλεγεν· εἰ δὲ πάντα φθορὰν κατηγορεῖ τῶν παλαιῶν,
 5 δῆλον ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὡς μὴ ὄρων τὰ ἀγαθὰ τῶν μελλόντων cf. He x 1
 ἔχειν ἐκεῖνα τὴν σκιάν. οὐκ ἀπιθάνως δὲ τὸ ἀλλομένον
 διηγῆσατο καὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας τοῦ ἄνωθεν ἐπιχορη- cf. 2 Pe i 11
 γουμένου πλουσίως καὶ αὐτοὺς ἐκβλύσαι εἰς τὴν ἐτέρων
 αἰώνιον ζῶν τὰ ἐπιεχορηγημένα αὐτοῖς. ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖ
 10 τὴν Σαμαρείτιν ὡσὰν ἐνδειξαμένην τὴν ἀδιάκριτον καὶ κατ-
 ἄλληλον τῇ φύσει ἑαυτῆς πίστιν, μὴ διακριθεῖσαν ἐφ' οἷς
 ἔλεγεν αὐτῇ. εἰ μὲν οὖν τὴν προαίρεσιν ἀπεδέχετο, μηδὲν
 περὶ φύσεως αἰνιττόμενος ὡς διαφερούσης, καὶ ἡμεῖς ἂν
 συγκατεθέμεθα· εἰ δὲ τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἀναφέρει τὴν τῆς
 15 συγκαταθέσεως αἰτίαν, ὡς οὐ πᾶσι ταύτης παρουσίας, ἀνα-
 τρεπτεῖον αὐτοῦ τὸν λόγον. οὐκ οἶδα δὲ πῶς ὁ Ἡρακλέων τὸ
 μὴ γεγραμμένον ἐκλαβὼν φησι πρὸς τό· Δός μοι τοῦτο τὸ Jo iv 15
 ὕδωρ· ὡς ἄρα βραχεία διανυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ λόγου ἐμίσησε
 λοιπὸν καὶ τὸν τόπον ἐκείνου τοῦ λεγομένου ζῶντος ὕδατος.
 20 ἔτι δὲ καὶ πρὸς τό· Δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ
 221 μὴδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν· φησὶν ὅτι ταῦτα λέγει ἢ
 γυνὴ ἐμφαίνουσα τὸ ἐπίμοχθον καὶ δυσπόριστον καὶ ἄτροφον
 ἐκείνου τοῦ ὕδατος. πόθεν γὰρ δεικνύει ἔχει ἄτροφον εἶναι
 τὸ τοῦ Ἰακώβ ὕδωρ;
 25 II. Ἐτι δὲ ὁ Ἡρακλέων πρὸς τό· Λέγει αὐτῇ· φησί· Jo iv 16
 δῆλον ὅτι τοιοῦτό τι λέγων, εἰ θέλεις λαβεῖν τοῦτο τὸ ὕδωρ,
 ὑπάγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου· καὶ οἶεται τῆς Σαμαρείτιδος
 τὸν λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἄνδρα τὸ πλήρωμα εἶναι
 αὐτῆς, ἵνα σὺν ἐκείνῳ γενομένη πρὸς τὸν σωτῆρα κομίσασθαι
 30 παρ' αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν ἀνάκρασιν
 τὴν πρὸς τὸ πλήρωμα αὐτῆς δυνηθῇ· οὐ γὰρ περὶ ἀνδρὸς,
 φησὶ, κοσμικοῦ ἔλεγεν αὐτῇ ἵνα καλέσῃ, ἐπεὶπερ οὐκ ἠγνόει

2 τὴν] τῇ

3 γινομένην] γινομένη η

6 ἔχει ἐκεῖνα

B.

17

- ὅτι οὐκ εἶχε νόμιμον ἄνδρα. προδήλως δὲ ἐνταῦθα βιάζεται,
 λέγων αὐτῇ τὸν σωτήρα εἰρηκέαι· Φώνησόν σου τὸν ἄνδρα
 καὶ ἔλθ' ἐνθάδε· δηλοῦντα τὸν ἀπὸ τοῦ πληρώματος σύζυγον·
 εἶπερ γὰρ τοῦθ' οὕτως εἶχε, ἐχρῆν τὸν ἄνδρα καὶ τίνα τρόπον
 φωνητέον ἔσται αὐτὸν εἰπεῖν, ἵνα σὺν αὐτῷ γένηται πρὸς τὸν
 σωτήρα. ἀλλ' ἐπεὶ, ὡς Ἑρακλέων φησὶ, κατὰ τὸ νοοῦ-
 μενον ἡγνοίει τὸν ἴδιον ἄνδρα, κατὰ δὲ τὸ ἀπλοῦν ἡσχύνετο
 εἰπεῖν ὅτι μοιχὸν οὐχὶ δὲ ἄνδρα εἶχε, πῶς οὐχὶ μάτην ἔσται
 προστάσσωσιν ὁ λέγων· Ὑπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου,
 καὶ ἔλθ' ἐνθάδε; εἶτα πρὸς τοῦτο· Ἀληθὲς εἰρηκας ὅτι
 ἄνδρα οὐκ ἔχεις· φησὶν· ἐπεὶ ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ εἶχεν ἄνδρα ἢ
 Σαμαρεῖτις, ἣν γὰρ αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ αἰῶνι. ἡμεῖς μὲν
 οὖν ἀγέγνωμεν· Πέντε ἄνδρας ἔσχε· παρὰ δὲ τῷ Ἑρακλέωνι
 εὔρομεν· Ἐξ ἄνδρας ἔσχε. καὶ ἐρμηνεύει γε τὴν ὑλικὴν
 πᾶσαν κακίαν δηλοῦσθαι διὰ τῶν ἐξ ἀνδρῶν, ἢ συνεπέπλεκτο
 καὶ ἐπλησίαζεν παρὰ λόγον πορνεύουσα καὶ ἐνυβριζομένη
 καὶ ἀθετουμένη καὶ ἐγκαταλειπομένη ὑπ' αὐτῶν. λεκτέον δὲ
 πρὸς αὐτὸν ὅτι εἶπερ ἐπόρνευεν ἢ πνευματικῇ, ἡμάρτανεν ἢ
 πνευματικῇ· εἰ δὲ ἡμάρτανεν ἢ πνευματικῇ, δένδρον ἀγαθὸν
 οὐκ ἦν ἢ πνευματικῇ· κατὰ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον· Οὐ δύναται
 δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ἐνεγκεῖν. καὶ δῆλον ὅτι
 οἴχεται αὐτοῖς τὰ τῆς μυθοποιίας. εἰ δὲ ἀδύνατόν ἐστι
 τὸ ἀγαθὸν δένδρον φέρειν πονηροὺς καρποὺς, καὶ ἀγαθὸν
 δένδρον ἢ Σαμαρεῖτις, ἅτε πνευματικῇ τυγχάνουσα, ἀκόλου-
 θον αὐτῷ λέγειν ἔστιν ὅτι ἦτοι οὐκ ἦν ἁμαρτία ἢ πορνεία
 αὐτῆς ἢ οὐκ αὐτὴ ἐπόρνευσεν.
12. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης
 εἶ σύ. οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦτῳ προσεκήνη-
 σαν· καὶ ἡμεῖς λέγετε Ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος
 ὅπου προσκυνεῖν δεῖ. Τρίτον ἤδη ἢ Σαμαρεῖτις κύριον
 ἀναγορεύει τὸν σωτήρα ἡμῶν, ὅτε καὶ τελευταῖον ἀναγέγρα-
 πται τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἰρηκέαι· πλὴν οὐδέπω οἶεται αὐτὸν
 εἶναι τῶν προφητῶν κρείττονα οὐδὲ τὸν προφητευθέντα, ἀλλὰ
 τίνα προφήτην. καὶ ἡ ἑτερόδοξος δὲ γνώμη τῶν περὶ τὰς

γραφὰς καλινδουμένων, διελεγχθέντων αὐτῆς τῶν τε προ-
 τέρων πέντε ἀνδρῶν καὶ τοῦ μετ' ἐκείνους καταλειφθέντας
 ὑπ' αὐτῆς δόξαντος εἶναι ἀνδρὸς, τὸν ἐλέξαντα λόγον οὐ
 δυναμένη ἀρχῆθεν ὃ ἐστὶν ἰδεῖν, προφήτην εἶναι φησιν,
 5 οἰονεὶ θεῖόν τινα καὶ ἔχοντά τι τοῦ ἀνθρωπίνου κρείττον,
 οὐ μὴν τοσοῦτον ὅσον ἦν. διόπερ φησὶν οἰονεὶ ἀναβλέψασά
 πως καὶ ἐν θεωρίᾳ νομίσασα γεγονέναι· Θεωρῶ ὅτι προφήτης Jo iv 19
 εἶ σύ. εἰς τό· Οἱ πατέρες ἡμῶν· καὶ τὰ ἐξῆς, ἰστέον τὴν Jo iv 20
 Σαμαρειτῶν πρὸς Ἰουδαίους διάστασιν περὶ τοῦ νομιζομένου
 10 αὐτοῖς ἁγίου τόπου· οἱ μὲν γὰρ Σαμαρεῖς τὸ καλούμενον
 Γαριζεῖν ὄρος ἁγίον νομίζοντες ἐν αὐτῷ προσκυνοῦσι τῷ θεῷ,
 οὐ μέμνηται Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ οὕτως λέγων· Καὶ
 ἐνετείλατο Μωσῆς τῷ λαῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων Οὗτοι Deu xxvii
 στήσονται εὐλογεῖν τὸν λαὸν ἐν ὄρει Γαριζεῖν, διαβάντες 11 ff.
 15 τὸν Ἰορδάνην· Συμεὼν, Λευὶ, Ἰουδας, Ἰσασάχαρ, Ἰωσήφ καὶ
 Βενιαμείν· καὶ οὗτοι στήσονται ἐπὶ τῆς κατάρας ἐν ὄρει
 Γαιβάλ· Ῥουβὴν, Γὰδ καὶ Ἀσῆρ, Ζαβουλὼν, Δὰν καὶ
 Νεφθαλεὶμ· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τὸ Σιών θεῖόν τι νενομικότες καὶ
 20 τοῦ πατρὸς τῶν ὄλων τόπον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ ᾠκοδο-
 μῆσθαι τὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ Σολομῶνος λέγουσι καὶ πᾶσαν
 τὴν λευϊτικὴν καὶ ἱερατικὴν λατρείαν ἐκεῖ ἐπιτελεῖσθαι. ἀκο-
 λούθως δὲ ταύταις ἐκάτερον ἔθνος ταῖς ὑπολήψεσι νενομικε
 τοὺς πατέρας ἐν τῷδε ἢ τῷδε ὄρει προσκεκνηκέναι τῷ θεῷ.
 25 13. Καὶ εἴ ποτε δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο συγκατέβαινον
 ἀλλήλοις εἰς λόγον Σαμαρεῖς καὶ Ἰουδαῖοι, ἐκάτερος πρὸς
 τὸ λοιπὸν ἐπαπορήσει, καὶ ἐρεῖ γε ὁ Σαμαρεὺς τῷ Ἰουδαίῳ
 τὸν τῆς ἐνθαδὲ ἀναγεγραμμένον γυναικὸς λόγον· Οἱ πατέρες Jo iv 20
 ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, δεικνὺς τὸ Γαριζεῖν,
 30 ὑμεῖς δὲ λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου
 223 προσκυνεῖν δεῖ. ἀλλ' ἐπεὶ Ἰουδαῖοι μὲν, ἀπ' αὐτῶν γὰρ cf. Jo iv 22
 ἡ σωτηρία, εἰκόνες εἰσὶ τῶν τοὺς ὑγαίονοντας φρονοῦντων

8 εἰς τό] εἰς τὸ
27 τὸ] τὸν

18 Σειων
Σαμαρεῖς

25 συγκατέβαιναν
32 φρονοῦν τῷ

λόγους, Σαμαρείς δὲ τῶν ἑτεροδόξων, ἀκολουθῶς τὸ μὲν
 Γαριζεῖν θεοποιούσιν οἱ Σαμαρείς, ὅπερ ἐρμηνεύεται Διατομή
 cf. 3 Reg xii ἢ Διαίρεσις, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἱστορίαν διατομῆς καὶ διαιρέ-
 σεως τῶν δέκα φυλῶν διατετμημένων ἀπὸ τῶν λοιπῶν δύο
 γεγενημένης κατὰ τοὺς τοῦ Ἱεροβοάμ χρόνους, ὅς καὶ αὐτὸς 5
 ἐρμηνεύεται Διχασμὸς λαοῦ· Ἰουδαῖοι δὲ τὸ Σιών, ὅπερ
 ἐστὶ Σκοπευτήριον. εἰκὸς δὲ τινα ἐπαπορήσειν διὰ τί αἱ
 παρὰ Μωσεί εὐλογίαι ἐπὶ τοῦ Γαριζεῖν γίνονται. λεκτέον
 δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ὅτι ἐπέπερ σημαίνει ἢ Γαριζεῖν φωνὴ τὴν
 διατομὴν καὶ τὴν διαίρεσιν, τὸ μὲν τῆς διατομῆς σημαίνό- 10
 μενον ληπτέον ὅτε σχίζεται ὁ λαὸς ὑπὸ τοῦ Ἱεροβοάμ καὶ
 οἰκεί τὴν Σαμάρειαν ὁ βασιλεὺς· τὸ δὲ τῆς διαίρεσεως ἐπὶ
 τῆς εὐλογίας, τῶν σοφῶν τῇ διαίρεσει τεταγμένως χρωμένων
 ἐφ' ἐκάστου τῶν προβλημάτων, ἧτις ἐστὶν ἀναγκαῖα πρὸς
 τὴν τῆς ἀληθείας κατανόησιν. ὅσον μὲν οὖν οὐδέπω ἐλή- 15
 λυθεν ἢ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένη ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει
 τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ,
 φευκτέον τὸ τῶν Σαμαρειτῶν ὄρος, καὶ ἐν Σιών, ὅπου ἐστὶ
 τὰ Ἱεροσόλυμα, προσκυνητέον τῷ θεῷ, ἅπερ Ἱεροσόλυμα
 cf. Mt v 35 πόλις εἶναι λέγεται ὑπὸ τοῦ χριστοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως. 20
 τίς δ' ἂν εἴη ἢ πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως, τὰ ἀληθινὰ
 cf. 1 Pe ii 5 Ἱεροσόλυμα, ἢ ἡ ἐκκλησία ἐκ λίθων ὑποδομημένη ζώντων,
 ἐνθα ἱεράτευμα ἅγιον, πνευματικαὶ θυσίαι προσφέρονται τῷ
 θεῷ ὑπὸ τῶν πνευματικῶν καὶ τὸν πνευματικὸν νενοηκότων
 νόμον; ἐπὶ δὲ ἐνστῇ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τότε οὐκ 25
 ἡγήτεον τὴν ἀληθινὴν προσκύνησιν καὶ τελείαν θεοσέβειαν
 τελείσθαι ἐν Ἱεροσολύμοις ἔτι, ὅταν τις γένηται μηδαμῶς
 ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, καὶ μηδαμῶς ἔτι ἐν τύπῳ ἀλλὰ
 πᾶς ἐν ἀληθείᾳ, τοιοῦτος κατεσκευασμένος ὥστε ἐξομοιοῦ-
 σθαι αὐτὸν οἷς ζητεῖ προσκυνηταῖς ὁ θεός. 30

Jo iv 21

14. Δις δὲ τό· Ἔρχεται ὥρα· γέγραπται, καὶ κατὰ μὲν
 τὸ πρῶτον οὐ πρόσκειται· Καὶ νῦν ἐστὶ· κατὰ δὲ τὸ δευτέρον

6 δικασμὸς

Σειων

7 ἐπαπόρησιν

18 Σειῶν

23 ἐνθαδεράτευμα

φησιν ὁ εὐαγγελιστῆς· Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστὶ. καὶ Jo iv 23
 οἶμαί γε τὸ μὲν πρότερον δηλοῦν τὴν ἕξω σωματίων προσκύ-
 νησιν ἐνστησομένην κατὰ τὴν τελειότητα· τὸ δὲ δεύτερον
 τὴν τῶν ἐν βίῳ τούτῳ ὡς ἐνδέχεται κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν
 224 προκοπὴν τελειουμένων. ἕξεστιν οὖν καὶ ἐν τῷ πνεύματι
 καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖν τῷ πατρὶ ὅτε οὐ μόνον ἔρχεται ὥρα
 ἀλλὰ καὶ νῦν ἐστὶ, κἂν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις διὰ τοὺς ἐπὶ
 τοσοῦτον μόνον φθάνοντας τυγχάνειν νομιζώμεθα. ὅτε γοῦν
 γέγραπται· Ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστίν· οὐκέτι λέγεται τό·
 10 Οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε Jo iv 21
 τῷ πατρὶ· ὡσπερ εἶρηται ὅπου τό· Ἔρχεται ὥρα· χωρὶς τοῦ
 Νῦν ἐστίν· ἀναγέγραπται. ἕτι μέντοι γε ὁμοίαν ψευδοδοξίαν
 τῇ ἐπὶ τοῦ νομιζομένου φρέατος εἰρημένην ἔχει ἡ Σαμα-
 ρεῖτις ταῦτα λέγουσα. ἐκεῖ τε γάρ· Μὴ σὺ, φησὶ, μεῖζων Jo iv 12
 15 εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς δέδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ καὶ
 αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα
 αὐτοῦ; ἐνθάδε δὲ τό· Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ Jo iv 20
 προσεκύνησαν.

15. Ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τὰ αὐτὰ ῥήματα λέγει εὐσχη-
 20 μόνως ὠμολογηκέναι τὴν Σαμαρεῖτιν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς
 αὐτὴν εἰρημένα· προφήτου γὰρ μόνου, φησὶν, ἐστὶν εἰδέναί
 τὰ πάντα· ψευδόμενος ἑκατέρως, καὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι τὰ
 τοιαῦτα δύνανται εἰδέναί, καὶ ὁ προφήτης οὐ πάντα οἶδεν·
 Ἐκ μέρους γὰρ γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν, 1 Co xiii 9
 25 κἂν προφητεύομεν ἢ γινώσκωμεν. μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαινεῖ
 ὡς πρεπόντως τῇ αὐτῆς φύσει ποιήσασαν τὴν Σαμαρεῖτιν,
 καὶ μήτε ψευσαμένην μήτε ἄντικρυς ὠμολογήσασαν τὴν
 ἑαυτῆς ἀσχημοσύνην· πεπεισμένην τέ φησιν αὐτὴν ὅτι
 προφήτης εἶη, ἐρωτᾶν αὐτὸν ἅμα τὴν αἰτίαν ἐμφαίνουσαν
 30 δι' ἣν ἐξεπόρνευσεν, ὅτι δι' ἄγνοιαν θεοῦ καὶ τῆς κατὰ τὸν
 θεὸν λατρείας ἀμελήσασαν καὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον
 αὐτῇ ἀναγκαίων, καὶ ἄλλως αἰεὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνουσαν·

5 προκοπὴν] προσκόπτειν
 26 φαύσει

7 κἂν] καὶ
 32 τῶν ἐν] τὴν ἐκ

13 εἰρημένον

οὐ γὰρ ἂν, φησὶν, αὐτὴ ἤρχετο ἐπὶ τὸ φρέαρ ἔξω τῆς πόλεως
 τυγχάνον. οὐκ οἶδα δὲ πῶς ἐνόμισεν ἐμφαίνεσθαι τὴν
 αἰτίαν τοῦ ἐκπεπορευκέαι, ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν γεγονέναι ἐπὶ
 τῶν πλημμελημάτων καὶ τῆς κατὰ θεὸν λατρείας· ἀλλ' εἴκει
 ταῦτα ὡς ἔτυχεν ἐσχεδιακέαι χωρὶς πάσης πιθανότητος. 5
 προστίθησί τε τούτοις· ὅτι βουλομένη μαθεῖν πῶς καὶ τίνι
 εὐαρεστήσασα καὶ θεῶ προσκυνήσασα ἀπαλλαγείη τοῦ
 πορνεύειν λέγει τό· Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ
 προσεκύνησαν, καὶ τὸ ἐξῆς· σφόδρα δέ ἐστιν εὐελεγκτα τὰ
 εἰρημένα· πόθεν γὰρ ὅτι βούλεται μαθεῖν τίνι εὐαρεστήσασα 10
 ἀπαλλαγείη τοῦ πορνεύειν·

Jo iv 20

Jo iv 21

16. Λέγει ἀγῆ ὁ Ἰησοῦς Πίστευέ μοι, γύναι, ὅτι 225
 ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν
 Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί. Ὅτε ἔδοξε πιθα-
 νώτατα τετηρηκέαι ὁ Ἡρακλέων ἐν τούτοις τὸ ἐπὶ μὲν τῶν 15
 προτέρων μὴ εἰρήσθαι αὐτῇ· Πίστευέ μοι, γύναι· νῦν δὲ
 τοῦτο αὐτῇ προστετάχθαι, τότε ἐπεθόλωσε τὸ μὴ ἀπίθανον
 παρατήρημα, εἰπὼν ὅρος μὲν τὸν διάβολον λέγεσθαι ἢ τὸν κόσ-
 μον αὐτοῦ, ἐπεὶπερ μέρος ἐν ὁ διάβολος ὅλης τῆς ὕλης, φησὶν,
 ἦν, ὁ δὲ κόσμος τὸ σύμπαν τῆς κακίας ὅρος, ἔρημον οἰκητή- 20
 ριον θηρίων, ᾧ προσεκύνουν πάντες οἱ πρὸ νόμου καὶ οἱ
 ἔθνικοί· Ἱεροσόλυμα δὲ τὴν κτίσιν ἢ τὸν κτίστην ᾧ προσε-
 κύνουν οἱ Ἰουδαῖοι. ἀλλὰ καὶ δευτέρως ὅρος μὲν ἐνόμισεν
 εἶναι τὴν κτίσιν ἢ ἔθνικοί προσεκύνουν· Ἱεροσόλυμα δὲ τὸν 25
 κτίστην ᾧ Ἰουδαῖοι ἐλάτρευον. ἡμεῖς οὖν, φησὶν, οἰονεὶ οἱ
 πνευματικοὶ, οὔτε τῇ κτίσει οὐδὲ τῷ δημιουργῷ προσκυνή-
 σετε, ἀλλὰ τῷ πατρί τῆς ἀληθείας· καὶ συμπαραλαμβάνει
 γε, φησὶν, αὐτὴν ὡς ἤδη πιστὴν καὶ συναριθμουμένην τοῖς
 κατὰ ἀλήθειαν προσκυνηταῖς. ἀλλ' ἡμεῖς τὴν μὲν ἐν
 φαντασίᾳ γνωστικῶν λόγων καὶ νομιζομένων ὑψηλῶν ὄνο- 30
 μαζομένην θεοσέβειαν παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις ὑπολαμβάνομεν
 δηλοῦσθαι διὰ τοῦ· Οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ τὸν δὲ καγόνα

κατὰ τοὺς πολλοὺς τῆς ἐκκλησίας, ὃν καὶ αὐτὸν ὁ τέλειος καὶ ἅγιος ὑπεραναβήσεται θεωρητικώτερον καὶ σαφέστερον καὶ θεϊότερον προσκυνῶν τῷ πατρὶ διὰ τοῦ· Οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις Jo iv 21
 προσκυνήσετε τῷ πατρὶ. ὡς περ γὰρ, καθὼς ὁμολογήσαιεν ἂν
 5 καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνοῦσι
 τῷ πατρὶ, τῷ κρειτόνως παρὰ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνεῖν
 τῷ πατρὶ, οὕτως οἱ ἤδη τῇ διαθέσει τὸ ἰσάγγελοι εἶναι cf. Lc xx 36
 ἐσχικότες οὐδὲ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ,
 ἀλλὰ βέλτιον ἢ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις, κἂν διὰ τοὺς ἐν
 10 Ἱεροσολύμοις συμπεριφέρονται, τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις τοῖς
 Ἰουδαίοις γινόμενοι Ἰουδαῖοι ἵνα Ἰουδαίους κερδήσουσιν. cf. 1 Co ix 20
 Ἱεροσόλυμα δέ μοι νοεῖσθω καθὼς προαποδεδώκαμεν, ὁμοίως
 δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. ὅτε μέντοι γε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ
 οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις τις προσκυνεῖ, ἐλθούσης τῆς ὥρας
 15 προσκυνεῖ μετὰ παρρησίας υἱὸς γεγεννημένος τὸν πατέρα.
 διόπερ οὐκ εἴρηται· οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε
 τῷ θεῷ· ἀλλά· Οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ
 πατρὶ.

226 17. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσ- Jo iv 22
 20 κυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων
 ἐστὶ. Τὸ Ὑμεῖς, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, οἱ Σαμαρεῖς· ὅσον δὲ
 ἐπὶ τῇ ἀναγωγῇ, οἱ περὶ τὰς γραφὰς ἐτερόδοξοι· τὸ δὲ
 Ἡμεῖς, ὅσον ἐπὶ τῷ ῥήτῳ, οἱ Ἰουδαῖοι· ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ
 ἀλληγορίᾳ, ἐγὼ ὁ λόγος καὶ οἱ κατ' ἐμὲ μεμορφωμένοι, τὴν
 25 σωτηρίαν ἔχοντες ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν λόγων· τὸ γὰρ φανε-
 ρωθὲν νῦν μυστήριον πεφανέρωται διὰ τε γραφῶν προφη-
 26 τικῶν, καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2 Tim i 10
 ὅρα δὲ εἰ μὴ ἰδίως καὶ παρὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ῥητῶν ὁ
 Ἡρακλέων ἐκδεξάμενος τὸ Ὑμεῖς ἀντὶ τοῦ Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐθνι-
 30 κοὶ διεγῆσατο. οἷον δέ ἐστι πρὸς τὴν Σαμαρείτιν λέγεσθαι
 Ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, ἢ πρὸς Σαμαρείτην Ὑμεῖς οἱ ἐθνικοί;

16 προσκυνησαι

27 κυρίου] χου

29 και] om.

31 Σαμαρείτιν

ἀλλ' οὐκ οἶδασί γε οἱ ἑτερόδοξοι ὃ προσκυνοῦσιν, ὅτι
 πλάσμα ἐστὶ καὶ οὐκ ἀλήθεια, καὶ μῦθος καὶ οὐ μυστήρια·
 ὃ δὲ προσκυνῶν τὸν δημιουργὸν, μάλιστα κατὰ τὸν ἐν
 κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ τοὺς λόγους τοὺς πνευματικοὺς Ἰουδαϊ-
 κούς, οὗτος ὃ οἶδε προσκυνεῖ. πολὺ δέ ἐστι νῦν παρατίθεσθαι 5
 τοῦ Ἡρακλέωνος τὰ ῥήτῃ, ἀπὸ τοῦ ἐπιγεγραμμένου Πέτρου
 κηρύγματος παραλαμβάνόμενα, καὶ ἴστασθαι πρὸς αὐτὰ ἐξετά-
 ζοντας καὶ περὶ τοῦ βιβλίου, πότερον ποτε γνήσιον ἐστὶν ἢ
 νόθον ἢ μικτόν· διόπερ ἐκόντες ὑπερτιθέμεθα, ταῦτα μόνον ἐπι-
 σημειούμενοι φέρειν αὐτὸν, ὡς Πέτρον διδάξαντος, μὴ δεῖν καθ' 10
 Ἑλλήνας προσκυνεῖν, τὰ τῆς ἕλης πράγματα ἀποδεχομένους
 καὶ λατρεύοντας ξύλοις καὶ λίθοις, μήτε κατὰ Ἰουδαίους
 σέβειν τὸ θεῖον, ἐπέειπερ καὶ αὐτοὶ μόνοι οἰόμενοι ἐπίστασθαι
 θεὸν ἀγνοοῦσιν αὐτὸν, λατρεύοντες ἀγγέλοις καὶ μηνὶ καὶ
 σελήνῃ. ζητητέον μέντοι γε, ὡς πρὸς τὸ ἀληθές, τίνι ἢ 227
 σωματικῇ λατρεία ἐγένετο ὑπὸ Ἰουδαίων· ὅτι μὲν γὰρ
 προκείμενοι ἦν αὐτοῖς προσφέρειν τὰς θυσίας τῷ κτίστῃ
 τοῦ παντὸς τοῦτο δῆλον. ἄξιον δὲ ἰδεῖν τί ἐστὶ τὸ ἐν ταῖς
 Πράξεσι τῶν ἀποστόλων γεγραμμένον· Ἔστρεψε δὲ ὁ θεὸς
 καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατείᾳ τοῦ οὐρανοῦ. 20
 οὐκ οἶδα δὲ πῶς τοῦ σωτήρος ἄντικρυς φάσκοντος ὅτι Ἡ 228
 σωτηρία ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· οἱ ἑτερόδοξοι ἀρνοῦνται
 τὸν θεὸν τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν πατέρων
 τῶν Ἰουδαίων. ἔτι δὲ εἰ πληροὶ ὁ σωτὴρ τὸν νόμον καὶ ἵνα
 πληρωθῇ τὰ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένα τάδε τινὰ καὶ 25
 τάδε γίνεται κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἐπιδημίαν, πῶς οὐ σαφές
 τίνα τρόπον ἢ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων γίνεται; ὁ αὐτὸς
 γὰρ θεὸς Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν, εἴπερ εἰς θεὸς, ὃς δικαιοῦσει
 περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως·
 οὐ γὰρ καταργούμεν νόμον διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ ἰσχύνομεν 30
 νόμον δι' αὐτῆς.

Jo iv 23 18. Ἄλλ' ἔρχεται ὧρα καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀλη-

2 οὐ] om.

10, 11 καθ' ἑλλην ἄς

13 μόνοις ἰομενοι

14 ἀγγέλλοις

18 δέ] δεῖ

θινοὶ προσκυνῆται προσκυνήσογσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι
 καὶ ἀληθείᾳ. Τοὺς μὴδ' ὅλως ἐπαγγελομένους προσκυνεῖν
 τῷ πατρὶ οὐδὲ ὀνομάζεσθαι δεῖ προσκυνῆτας τοῦ θεοῦ·
 ἀλλὰ πάντων ἐπαγγελομένων προσκυνεῖν τῷ κτίσαντι, ἐὰν
 5 οἱ μὲν μηκέτι ὦσιν ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, τῷ πνεύματι cf. Ga v 16
 περιπατεῖν καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς μὴ ἐπιτελεῖν, οἱ δὲ μὴ
 ὦσιν ἐν πνεύματι ἀλλ' ἐν σαρκὶ καὶ κατὰ σάρκα στρατεύονται, cf. 2 Co x 3
 τότε λεκτέον ἀληθινὸς μὲν προσκυνῆτας τοὺς προσκυνού-
 ντας τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ μὴ σαρκὶ, καὶ ἐν ἀληθείᾳ καὶ
 10 μὴ τύποις, οὐκ ἀληθινὸς δὲ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας. καὶ ὁ cf. 2 Co iii 6
 γράμματι δὲ τῷ ἀποκτίννυτι δεδουλωμένος, πνεύματος δὲ
 τοῦ ζωοποιούντος μὴ μετεिल्φῶς, μηδὲ τοῖς πνευματικοῖς
 ἀκολουθῶν τοῦ νόμου, οὗτος ἂν εἴη ὁ μὴ ἀληθινὸς προσκυ-
 νητῆς, καὶ πνεύματι μὴ προσκυνῶν τῷ πατρὶ· ὁ δ' αὐτὸς
 15 οὗτος ὅλος τῶν τύπων καὶ τῶν σωματικῶν ὦν, ὅταν ἐπι-
 τυγχάνειν πάνυ δοκῆ, τότε ἐν τύπῳ καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ
 προσκυνεῖ τῷ θεῷ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀληθινὸς δυνάμενος χρη-
 ματίζειν προσκυνητῆς. τάχα δέδοται ποτε εὐλόγως καὶ τὸν
 ἀληθινὸν προσκυνητὴν ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσ-
 20 κυνούντα τυπικά τινα ποιεῖν, ἵνα τοὺς τῷ τύπῳ δεδουλωμένους
 οἰκονομικώτατα ἐλευθερώσας τῶν τύπων προσαγάγῃ τῇ
 ἀληθείᾳ, ὡς περ φαίνεται Παῦλος ἐπὶ Τιμοθέου πεποιηκῶς,
 cf. Act xvi 3;
 τάχα δὲ καὶ ἐν Κεγχραῖς καὶ Ἱεροσολύμοις, ὡς ἐν ταῖς xviii 18; xxi
 26
 Πράξεις τῶν ἀποστόλων γέγραπται. τηρητέον δὲ ὅτι οἱ
 25 ἀληθινοὶ προσκυνῆται οὐ μόνον ἐν μελλούσῃ ὥρᾳ ἀλλὰ καὶ
 ἐνεστηκυῖα προσκυνοῦσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.
 ἀλλ' ἐν πνεύματι οἱ προσκυνούντες, ὡς εἰλήφασι προσκυ-
 νοῦντες, ἐν ἄρραβῶνι πνεύματος ἐπὶ τοῦ παρόντος προσκυ- 2 Co v 5
 229 νοῦσιν, ἐν πνεύματι δὲ ὅτε πᾶν χωρήσουσι τὸ πνεῦμα
 30 προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ. εἰ δὲ ὁ βλέπων διὰ κατόπτρου cf. 1 Co xiii
 τὸ ἀληθὲς οὐ βλέπει, ὡς δείκνυται τούτοις τοῖς κατοπτρικοῖς 12
 ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, βλέπει δὲ Παῦλος καὶ οἱ

4 ἐὰν] om. 20 τῷ] τὸ 27 ὡς] ὦ
 29 δέ] τι 31 τὸ] καὶ

- παραπλήσιοι αὐτῷ διὰ κατόπτρου ἴν, δῆλον ὅτι ὡς βλέπει
 οὕτω καὶ προσκυνεῖ τῷ θεῷ, καὶ διὰ κατόπτρου προσκυνεῖ τῷ
 θεῷ· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἢ μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ἐνεστησομένη,
- cf. 1 Co xiii 12 τότε ἔσται ἡ προσκύνησις ἐν ἀληθείᾳ, τῇ πρόσωπον πρὸς
 πρόσωπον καὶ οὐκέτι διὰ κατόπτρου θεωρουμένη. 5
- Jo iv 22 19. Τὸ μέντοι γε Ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὁ Ἡρακλέων
 οἶεται εἶναι ὁ ἐν αἰῶνι καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐλθόντες· οὗτοι γὰρ,
 φησὶν, ἤδεσαν τίνι προσκυνούσι, κατὰ ἀλήθειαν προσκυ-
 νούντες. ἀλλὰ καὶ τό· Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων
- cf. 1 Co x 5 ἐστίν· ἐπεὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φησὶν, ἐγενήθη, ἀλλ' οὐκ ἐν 10
 αὐτοῖς, οὐ γὰρ εἰς πάντας αὐτοὺς εὐδόκησε, καὶ ὅτι ἐξ
 cf. Ps xviii
 ('xix) 5;
 Ro x 18 ἐκείνου τοῦ ἔθνους ἐξῆλθεν ἡ σωτηρία καὶ ὁ λόγος εἰς τὴν
 οἰκουμένην· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὴν
 σωτηρίαν διηγεῖται γεγονέναι ἐπειπερ εἰκόνες οὗτοι τῶν ἐν
- cf. Jo iv 24 τῷ πληρώματι αὐτῷ εἶναι νομίζονται. ἐχρῆν δὲ αὐτὸν καὶ 15
 τοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν τῇ λατρείᾳ δεικνύναι πῶς
 ἐστὶν εἰκὼν τῶν ἐν τῷ πληρώματι, εἶγε μὴ μόνον φωνῇ
 τοῦτο λέγουσιν ἀλλὰ καὶ ἀληθείᾳ φρονούσιν αὐτό. πρὸς
- cf. Jo i 24 τοῦτους τό· Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖσθαι τὸν
 θεόν· διηγούμενος λέγει ὅτι οἱ πρότεροι προσκυνηταὶ ἐν 20
 σαρκὶ καὶ πλάνῃ προσεκύουν τῷ μὴ πατρὶ, ὥστε καὶ ταῦτόν
 πεπλανῆσθαι πάντας τοὺς προσκεκνηκότας τῷ δημιουργῷ.
- cf. Ro i 25 καὶ ἐπιφέρει γε ὁ Ἡρακλέων ὅτι ἐλάτρευον τῇ κτίσει, καὶ οὐ
- Jo i 3 τῷ κατ' ἀλήθειαν κτίσῃ, ὅς ἐστι Χριστὸς, εἶ γε Πάντα δι'
 αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν. 25
- Jo iv 23 20. Καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιοῦτοισι ζητεῖ τοῖς προσ-
 κνυόντας αὐτόν. Εἰ ζητεῖ ὁ πατὴρ, διὰ τοῦ υἱοῦ ζητεῖ
 τοῦ ἐληλυθότος ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς, οὐστὶνας
- cf. Lc xix 10;
 Ez xxxiv 16 καθαίρων καὶ παιδεύων τῷ λόγῳ καὶ τοῖς ὑγίεσι δόγμασι
 κατασκευάζει ἀληθινούς προσκνητάς. ἀπολωλέναι δὲ φησὶν 30
 ὁ Ἡρακλέων ἐν τῇ βαθείᾳ ὕλῃ τῆς πλάνης τὸ οἰκεῖον τῷ
 πατρὶ, ὅπερ ζητεῖται ἵνα ὁ πατὴρ ὑπὸ τῶν οἰκείων προσκνη-

ται. εἰ μὲν οὖν ἑώρα τὸν περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν προβάτων cf. Le xv 4,
 230 λόγον, καὶ τοῦ ἀποπεσόντος τῶν τοῦ πατρὸς υἱοῦ, κὰν ἀπε-
 δεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. ἐπεὶ δὲ μυθοποιούντες οἱ
 ἀπὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ οὐκ οἶδ' ὅ τί ποτε τρανώς παριστᾶσι
 5 περὶ τῆς ἀπολωλυίας πνευματικῆς φύσεως, οὐδὲν σαφὲς
 διδάσκοντες ἡμᾶς περὶ τῶν πρὸ τῆς ἀπωλείας αὐτῆς χρόνων
 ἢ αἰώνων· οὐδὲ γὰρ τρανοῦν δύνανται ἑαυτῶν τὸν λόγον.
 διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἐκόντες παραπεμψόμεθα, τοσοῦτον ἐπαπο-
 ρήσαντες.

10 21. Πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν Jo iv 24
 ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Πολλῶν πολ-
 λὰ περὶ τοῦ θεοῦ ἀποφηναμένων καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὥστε
 τινὰς μὲν εἰρηκέναι καὶ αὐτὸν σωματικῆς φύσεως λεπτομε-
 ροὺς καὶ αἰθερώδους, τινὰς δὲ ἀσωμάτου, καὶ ἄλλους ὑπὲρ
 15 ἐκεῖνα οὐσίας πρεσβεῖα καὶ δυνάμει, ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν εἰ
 ἔχομεν ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν πρὸς τὸ εἰπεῖν τι
 περὶ οὐσίας θεοῦ. ἐνθάδε μὲν οὖν λέγεται οἰονεῖ οὐσία εἶναι
 αὐτοῦ τὸ πνεῦμα· Πνεῦμα γὰρ ὁ θεός· φησὶν· ἐν δὲ τῷ
 νόμῳ πῦρ· γέγραπται γάρ· Ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον·
 20 παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ φῶς· Ὁ θεὸς γὰρ, φησὶ, φῶς ἐστι, καὶ
 σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. εἰ μὲν οὖν ἀπλού-
 στερον τούτων ἀκούσωμεν, μηδὲν πέρα τῆς λέξεως περιεργα-
 ζόμενοι, ὥρα ἡμῖν λέγειν σῶμα εἶναι τὸν θεόν, τίνα δὲ ἡμᾶς
 διαδέχεται ἄτοπα τοῦτο λέγοντας οὐ τῶν πολλῶν ἐστιν εἰδέ-
 25 ναι· ὀλίγοι γὰρ διειλήφασιν περὶ τῆς τῶν σωμάτων φύσεως,
 καὶ μάλιστα τῶν ὑπὸ λόγου καὶ προνοίας κατακοσμουμένων·
 καίτοι τὸ προνοοῦν τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγοντες εἶναι τοῖς
 προνοουμένοις γενικῶ λόγῳ, τέλειον ἄλλ' οἷον τὸ προνοού-
 μενον. παρεδέξαντο δὲ τὰ ἀπαντῶντα τῷ λόγῳ αὐτῶν
 231 ἄτοπα οἱ θέλοντες εἶναι σῶμα τὸν θεόν, ἅτε μὴ δυνάμενοι
 ἀντιβλέπειν τοῖς ἐκ λόγου ἐναργῶς παρισταμένοις. ταῦτα
 δὲ φημι καθ' ὑπεξάφαισιν τῶν πέμπτην λεγόντων εἶναι φύσιν

2 υἱοῦ] υἱοὶ 13 αὐτὸν] τὸν 18 τὸ πνεῦμα] τὸν πῶρ
 22 ἀκούσομεν 31 παρισταμένου

He xii 29;
 cf. Deu iv 24
 1 Jo 15

σωμάτων παρὰ τὰ στοιχεῖα. εἰ δὲ πᾶν σῶμα ὑλικὸν ἔχει φύσιν τῷ ἰδίῳ λόγῳ ἅποιον τυγχάνον, τρεπτὴν δὲ καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ δι' ὧν μεταβλητὴν, καὶ ποιότητος χωροῦσαν, ἃς εἶναι βούληται αὐτῇ περιτιθέναι ὁ δημιουργὸς, ἀνάγκη καὶ τὸν θεὸν ὑλικὸν ὄντα τρεπτὸν εἶναι καὶ ἀλλοιωτὸν καὶ μετα-⁵βλητὸν. καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὐκ αἰδοῦνται λέγειν ὅτι καὶ φθαρτός ἐστι σῶμα ὧν, σῶμα δὲ πνευματικὸν καὶ αἰθερώδες, μάλιστα κατὰ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ· φθαρτὸν δὲ ὄντα μὴ φθείρεσθαι τῷ μὴ εἶναι τὸν φθείροντα αὐτὸν λέγουσιν. ἡμεῖς δὲ διὰ τὸ μὴ ὄρᾶν τὰς ἀκολουθίας, εἶναι σῶμα αὐτὸν λέγωμεν,¹⁰ καὶ διὰ τὴν γραφὴν τοιοῦτόν τι σῶμα, πνεῦμα καὶ πῦρ καταναλίσκον καὶ φῶς, τὸ ἀναγκαίως ἐπόμενον τούτοις μὴ παραδεχόμενοι ἀσχημονήσομεν ὡς ἡλίθιοι καὶ παρὰ τὰ ἐναργῆ λέγοντες· πᾶν γὰρ πῦρ τροφῆς δεόμενον φθαρτὸν ἐστὶ, καὶ πᾶν πνεῦμα, εἰ ἀπλούστερον ἐκλαμβάνομεν τὸ πνεῦμα, σῶμα¹⁵ τυγχάνον, ἐπιδέχεται ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ φύσει τὴν εἰς τὸ παχύτερον μεταβολήν. ὧρα οὖν ἐν τούτοις ἤτοι τηροῦντας τὰς λέξεις τὰ τοσαῦτα ἄτοπα παραδέξασθαι καὶ δύσφημα περὶ τοῦ θεοῦ, ἢ ἐφοδεῦσαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ ἄλλων πλειόνων ποιούμεν, καὶ ἐξετάσαι τί δύναται δηλοῦσθαι ἀπὸ τοῦ λέ-²⁰γεσθαι πνεῦμα ἢ πῦρ ἢ φῶς εἶναι τὸν θεόν.

22. Καὶ πρῶτον λεκτέον ὅτι ὥσπερ ὀφθαλμοὺς καὶ βλέφαρα καὶ ὦτα, χεῖράς τε καὶ βραχίονας καὶ πόδας εὐρίσκοντες γεγραμμένα τοῦ θεοῦ, ἔτι δὲ καὶ πτέρυγας, μεταλαμβάνομεν εἰς ἀλληγορίαν τὰ γεγραμμένα, καταφρονούντες²⁵ τῶν μορφῆν ἀνθρώπων παραπλήσιον περιτιθέντων τῷ θεῷ, καὶ εὐλόγως γε τοῦτο πράττομεν· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων ὀνομάτων τὸ ἀκόλουθον ἡμῖν ποιητέον· καὶ δηλὸν γε ἀπὸ τοῦ φαινομένου ἡμῖν πρακτικώτερον· Φῶς γὰρ ἔστιν ὁ θεός, κατὰ τὸν Ἰωάννην, καὶ σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ³⁰ οὐδεμία. πῶς δὲ φῶς αὐτὸν νοητέον κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν συνειτώτερον ἐπισκεψώμεθα· διχῶς γὰρ τὸ φῶς ὀνομάζεται, 232

1 Jo 15

3 χωροῦσα 10 λέγωμεν] λέγοντες 12 ἀναγκαίως

σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ὅπερ ἐστὶ νοητὸν καὶ ὡς μὲν αἱ γραφαὶ ἂν λέγοιεν ἀόρατον, ὡς δ' ἂν Ἑλληνες ὀνομάσαιεν ἀσώματον. καὶ τοῦ γε σωματικοῦ παράδειγμα ὁμολογούμενον τοῖς τὴν ἱστορίαν παραδεχομένοις τό· Πᾶσι δὲ τοῖς Ex x 23
 5 υἱοῖς Ἰσραὴλ ἦν φῶς ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο· τοῦ δὲ νοητοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐν τινι τῶν δώδεκα· Σπεύρατε ἑαυτοῖς Hos x 12
 εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σκότος κατ' ἀναλογίαν διχῶς λεχθήσεται. καὶ τοῦ μὲν κοινότερον λεγομένου παρά-
 10 δειγμα· Καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος Ge i 5
 ἐκάλεσε νύκτα· τοῦ δὲ νοητοῦ· Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν Mt iv 16; cf. Is ix 2
 σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.

23. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἄξιον ἰδεῖν τί ἀρμόζει νοεῖν ἡμᾶς περὶ θεοῦ, λεγομένου φῶς, ἐν ᾧ οὐδεμία ἐστὶ σκοτία. cf. i Jo i 5
 15 ἄρα γὰρ σωματικούς ὀφθαλμοὺς ὁ θεὸς φωτίζων φῶς ἐστιν ἢ τοὺς νοητοὺς, περὶ ὧν καὶ ὁ προφήτης φησί· Φώτισον τοὺς Ps xii (xiii) 4
 ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον; νομίζω δὲ προφανές παντὶ τῷ εἶναι ὅτι οὐκ ἂν τὸ τοῦ ἡλίου ἔργον ποιεῖν λέγομεν τὸν θεόν, ἐτέρῳ παραχωροῦντα φωτίζειν τοὺς ὀ-
 20 φθαλμοὺς τῶν μὴ ὑπνωσομένων εἰς θάνατον· οὐκοῦν φωτίζει ὁ θεὸς τὸν νοῦν ὧν κρίνει ἀξίους εἶναι τοῦ οἰκείου φωτισμοῦ. εἰ δὲ νοῦ ἐστὶ φωτιστικός, κατὰ τὸ λεγόμενον· Κύριος φω- Ps xxxi (xxvii) 1
 τισμός μου· ἀνάγκη αὐτὸν νοητὸν τυγχάνοντα καὶ ἀόρατον καὶ ἀσώματον τούτου ἡμᾶς αὐτὸν ὑπολαμβάνειν φῶς <εἶναι
 25 τοιοῦτον.> μήποτε δὲ καὶ πῦρ καταναλίσκον <ὁ θεὸς εἶναι λεγόμενος οὐ τῆς> σωματικῆς <μὲν ὕλης> ἀναλωτικὸν εἶναι δοκεῖ, οἶον ξύλων καὶ χόρτου καὶ καλάμης· εἰ δὲ cf. i Co iii 12
 <νοητὰ ἐστι> ξύλα καὶ χόρτος καὶ καλάμη, μήποτε τὸ ἀναλωτικὸν τῆς τοιαύτης ὕλης πῦρ ὁ θεὸς ἐστὶν ἡμῶν, πῦρ λεγόμε- cf. He xii 29
 30 νος εἶναι καταναλίσκον· καὶ πρέπον γε τῷ κυρίῳ ἐστὶ τὸ

2 ὄρατον 21 ὧν] τῶν 23 νοητὸν] νοοιταν 24 εἶναι τοιοῦτον] lac. (ix circa litt.) τῷ 25 δὲ] om. post καταναλίσκον] ο μὲν lac. (8) ο μὲν lac. (6) σωματικο lac. (7) ἀναλωτικα κ.τ.λ. 27 χόρτος (et 28) 28 νοητὰ ἐστὶ] om. lac. (5) relicta καὶ 2^ο] om.

ἀναλίσκειν τὰ τοιαῦτα καὶ ἐξαφανίζειν τὰ χείρονα, οὐ γινο-
 μένου ἀλγηδόνας οἶμαι καὶ πόρους γίνεσθαι, οὐκ ἀπό τινος
 σωματικῆς ἐπαφῆς περὶ τὰ ἡγεμονικὰ, ἔνθα συνέστη ἡ τοῦ
 καταναλίσκεσθαι ἀξία οἰκοδομή. φῶς οὖν ὀνομάζεται ὁ
 θεὸς ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ φωτὸς μεταληφθεὶς εἰς ἀόρατον καὶ 5
 ἀσώματον φῶς, διὰ τὴν ἐν τῷ φωτίζειν νοητοῦς ὀφθαλμοὺς 233
 δύναμιν οὕτω λεγόμενος· πῦρ τε προσαγορεύεται κατανα-
 λίσκον, ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ πυρὸς καὶ καταναλωτικοῦ τῆς
 τοιαύσδε ὕλης νοούμενος. τοιοῦτόν τί μοι φαίνεται καὶ περὶ
 Jo iv 24 τό Πνεῦμα ὁ θεός· ἐπεὶ γὰρ τὴν μέσσην καὶ κοινότερον 10
 καλουμένην ζωὴν, φυσῶντος τοῦ περὶ ἡμᾶς πνεύματος τὴν
 cf. Ge ii 7 καλουμένην σωματικώτερον πνοὴν ζωῆς, ζωοποιούμεθα ἀπὸ
 τοῦ πνεύματος, ὑπολαμβάνω ἀπ' ἐκείνου εἰληφθαι τὸ πνεῦμα
 λέγεσθαι τὸν θεὸν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἡμᾶς ἄγοντα· τὸ
 cf. 2 Co iii 6 πνεῦμα γὰρ κατὰ τὴν γραφὴν λέγεται ζωοποιεῖν, φανερόν 15
 ὅτι ζωοποιήσιν οὐ τὴν μέσσην ἀλλὰ τὴν θειοτέραν· καὶ γὰρ
 τὸ γράμμα ἀποκτείνει καὶ ἐμποιεῖ θάνατον, οὐ τὸν κατὰ τὸν
 χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸν κατὰ τὸν
 χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ,
 καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. 20

Ps ciii (civ)
 29 f. 24. Μήποτε δὲ καὶ τό· Ἄντανελείς τὸ πνεῦμα αὐτῶν,
 καὶ ἐκλείψουσιν καί· Ἐξαποστελείς τὸ πνεῦμά σου καὶ
 κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· βέλτιον
 ἐκληψόμεθα ἀπὸ τοῦ πνεύματος, καὶ ὑπολαμβάνομεν ὅτι ὁ
 στερισκόμενος τοῦ θείου πνεύματος χοῖκὸς γίνεται, ἐπιτή- 25
 δεῖόν τε ἑαυτὸν ποιήσας πρὸς παραδοχὴν αὐτοῦ καὶ λαβῶν
 αὐτὸ ἀνακτισθήσεται καὶ ἀνακαινισθήσεται. τοιοῦτον δ' ἂν
 Ge ii 7 εἶη καὶ εἰ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς,
 καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὥστε καὶ τὸ
 ἐμφύσημα καὶ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς 30
 πνευματικὸν ἀκούειν ἡμᾶς. ἐπεὶ δὲ ἡ προειρημένη δύναμις

1 ἀναλίσκον 10 post γὰρ ins. εἰ 11 φυσῶντος] ὀπώντες
 12 προὴν 17 ἀποκτείνει 24 καὶ] om. 27 ἀνακαινισθή-
 σεται] lac. (10) σωθήσεται

οἰονεὶ οἰκητήριον ἐπιτήδειον εὐροῦσα τὴν τοῦ ἁγίου ψυχὴν
ἐπιδίδωσιν ἑαυτὴν τῇ ἐν αὐτῇ, ἵν' οὕτως εἴπω, μονῆ, γεγρά-
φθαι νομιστέον τό· Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω Le xxvi 12
ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μου
5 λαός. πλείονος μέντοι γε συγγυμνασίας δέομεθα εἰς τὸ
τελειωθέντας ἡμᾶς καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τῷ ἀποστόλῳ cf. He v 14
αἰσθητήρια γεγυμνασμένους διακριτικούς γενέσθαι ἀγαθῶν
τε καὶ κακῶν, ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, καὶ θεωρητικούς
νοητῶν, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιμελέστερον καὶ θεοπρεπέστερον
234 κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρωπίνῃ φύσει νοῆσαι πῶς ἐστὶν ὁ
θεὸς φῶς καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα. καὶ ἐν τῇ γ' δὲ τῶν Βασι-
λειῶν τὸ γενόμενον πνεῦμα κύριον πρὸς Ἡλίαν τοιαύδε τινα
ὑποβάλλει περὶ θεοῦ· Εἶπε γάρ Ἐξελεύσῃ αὐριον καὶ 3 Reg. xix
11 f.
στήσῃ ἔναντι κυρίου ἐν τῷ ὄρει ἰδοῦ παρελεύσεται κύριος
15 καὶ πνεῦμα μέγα κραταῖον διαλθὼν ὄρη καὶ συντριβὼν
πέτρας ἐνώπιον κυρίου, οὐκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος· ἐν δὲ
ἄλλοις εὐρομεν ἐν τῷ πνεύματι κυρίου μετὰ τὸ πνεῦμα
συσσεισμός, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ κύριος· καὶ μετὰ τὸν
συσσεισμόν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ κύριος· καὶ μετὰ τὸ πῦρ
20 φωνὴ αὐρας λεπτῆς· καὶ τάχα γε ἐν ὅσοις δεήσει γίνεσθαι
περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ κυρίου δηλοῦται διὰ τούτων, ἅπει
οὐ τοῦ παρόντος ἀν εἶη καιροῦ διηγῆσασθαι. τίνα δὲ ἐπερε
λέγειν ἡμῖν περὶ τοῦ θεοῦ, ὅστις ἐστὶν, ἢ τὸν νιόν; Οὐδεὶς Mt xi 27
γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποκαλύ-
25 πτοντος τοῦ υἱοῦ γινώμεν πῶς πνεῦμά ἐστὶν ὁ θεός, καὶ φιλο- Jo iv 24
τιμησώμεθα ἐν πνεύματι τῷ ζωοποιούντι, καὶ μὴ γράμματι cf. 2 Co iii 6
τῷ ἀποκτείνοντι προσκυνεῖν τὸν θεόν, καὶ ἐν ἀληθείᾳ σέβειν
αὐτὸν καὶ μηκέτι τύποις μηδὲ σκιαῖς καὶ ὑποδείγμασιν, cf. He viii 5
ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ὑποδείγμασι καὶ σκιαῖ ὥσπερ
30 ἀνθρωποὶ λατρεύουσι τῷ θεῷ, ἀλλὰ τοῖς νοητοῖς καὶ ἐπου-
ρανίοις, τὸν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδὲκ ἀρχιερέα ὀδηγόν cf. He v 6;
Ps cix (cx) 4

7 γεγυμνασμένα 27 ἀποκτένοντι 29, 30 ὥσπερ ἀνθρωποὶ]
περὶ ἀνθρώπων

ἔχοντες τῆς ὑπὲρ τῶν δεομένων σωτηρίας λατρείας καὶ
μυστικῆς καὶ ἀπορρήτου θεωρίας.

Jo iv 24

25. Εἰς μέντοι γε τό· Πνεῦμα ὁ θεός· ὁ Ἡρακλέων
φησίν· ἄχραντος γὰρ καὶ καθαρὰ καὶ ἀόρατος ἡ θεία φύσις
αὐτοῦ. οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ταῦτα ἐπειπὼν πῶς 5
ὁ θεὸς πνεῦμά ἐστι· τὸ δὲ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν πνεύματι
καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν σαφηνίζων νομίζων φησίν· ἀξίως
τοῦ προσκυνουμένου πνευματικῶς, οὐ σαρκικῶς· καὶ γὰρ
αὐτοὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ὄντες τῷ πατρὶ πνεῦμά εἰσιν,
οἵτινες κατὰ ἀλήθειαν καὶ οὐ κατὰ πλάνην προσκυνούσι, 10
καθὰ καὶ ὁ ἀπόστολος διδάσκει λέγων λογικὴν λατρείαν τὴν
τοιαύτην θεοσέβειαν. ἐπιστήσωμεν δὲ εἰ μὴ σφόδρα ἐστίν 235

cf. Ro xii 1

ἀσεβὲς ὁμοούσιον τῇ ἀγεννήτῳ φύσει καὶ παμμακαρίῳ λέγειν
εἶναι τοὺς προσκυνοῦντας ἐν πνεύματι τῷ θεῷ, οὗς πρὸ
βραχείως εἶπεν αὐτὸς ὁ Ἡρακλέων ἐκπεπτωκότας, τὴν Σα- 15
μαρεῖτιν λέγων πνευματικῆς φύσεως οὖσαν ἐκπεπορνευκέναι.
ἀλλ' οὐχ ὀρώσιν <οἱ ταῦτα λέγοντες> ὅτι <πάν τὸ ὁμοούσιον>
καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν. εἰ δὲ ἐδέξατο τὸ πορνεῦσαι ἡ
πνευματικὴ φύσις, ὁμοούσιος οὖσα <τῷ θεῷ, ὅσα> ἀνόσια
καὶ ἄθεα καὶ ἀσεβῆ ἀκολουθεῖ τῷ λόγῳ τῷ κατ' αὐτοὺς περὶ 20
θεοῦ οὐδὲ φαντασιωθῆναι ἀκίνδυνόν ἐστιν. ἀλλ' ἡμεῖς

Jo xiv 28

πειθόμενοι τῷ σωτῆρι λέγοντι· Ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με
μείζων μου ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐνεγκόντι μηδὲ τὴν
ἀγαθὸς προσηγορίαν τὴν κυρίαν καὶ ἀληθῆ καὶ τελείαν παρα-
δέξασθαι αὐτῷ προσφερομένην, ἀλλὰ ἀναφέροντι αὐτὴν 25
εὐχαρίστως τῷ πατρὶ μετ' ἐπιτιμῆσεως πρὸς τὸν βουλούμενον
ὑπερδοξάζειν τὸν υἱόν, πάντων μὲν τῶν γεινητῶν ὑπερέχειν
οὐ συγκρίσει ἀλλ' ὑπερβαλλούσῃ ὑπεροχῇ φαμὲν τὸν
σωτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὑπερεχόμενον τοσοῦτον ἢ
καὶ πλέον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ὅσῳ ὑπερέχει αὐτὸς καὶ τὸ 30

cf. Mc x 18

4 ἢ] καὶ 17 οἱ ταῦτα λέγοντες] om. lac. (13) relicta πᾶν
τὸ ὁμοούσιον] παντ lac. (12) 19 τῷ θεῷ ὅσα] om. lac. (12)
relicta 21 ἀλλ' ἡμεῖς] ἀλλήλους 25 αὐτὴν] τὴν 26 πατρί]
πνί πρὸς τὸν] προσὸν

ἅγιον πνεῦμα τῶν λοιπῶν, οὐ τῶν τυχόντων ὄντων· ὅση γὰρ
 δοξολογία τοῦ ὑπερέχοντος θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν,
 ἐξουσιῶν, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ cf. Eph i 21
 αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, πρὸς τούτους καὶ
 5 ἀγίων ἀγγέλων καὶ πνευμάτων καὶ ψυχῶν δικαίων, <τί δεῖ>
 καὶ λέγει; ἀλλ' ὅμως τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ὑπερέχων
 οὐσία καὶ πρεσβεία καὶ δυνάμει καὶ θειότητι, ἔμφυχος γάρ
 ἐστι λόγος, καὶ σοφία, οὐ συγκρίνεται κατ' οὐδὲν τῷ πατρί.
 236 εἰκὼν γάρ ἐστι τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, καὶ ἀπαύγασμα οὐ Sap Sol vii
 10 τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ τοῦ αἰδίου φωτὸς αὐτοῦ, Heb i 3
 καὶ ἀτμὶς οὐ τοῦ πατρὸς ἀλλὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ
 ἀπόρροια εἰλικρινῆς τῆς παντοκρατορικῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ
 ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, δι' οὗ ἐσόπτρου
 Παῦλος καὶ Πέτρος, καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτοῖς βλέπουσι
 15 τὸν θεόν, λέγοντος· Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν Jo xiv 9:
 πέμψαντά με. cf. xii 45

26. Λέγει ἀγτῷ ἡ γυνή Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, Jo iv 25
 ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ
 ἡμῖν ἅπαντα. Ἄξιον ἰδεῖν πῶς ἡ Σαμαρεῖτις, πλείων
 20 τῆς Πεντατεύχου Μωσέως μηδὲν προσιεμένη, τὴν παρουσίαν
 Χριστοῦ ὡς ἀπὸ τοῦ νόμου μόνου κηρυσσομένην προσδοκᾷ.
 καὶ εἰκὸς γε ἐκ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἰακώβ τῆς πρὸς τὸν
 Ἰουδαῖν ἐλπίζειν αὐτοὺς καὶ τὴν ἐπιδημίαν λέγοντος· Ἰουδα, Ge xlix 8, 10
 25 σὲ αἰνεύσασαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν
 ἐχθρῶν σου· προσκυνήσουσί σοι υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου· καὶ μετ'
 ὀλίγα· Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰουδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν
 μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς
 προσδοκία ἐθνῶν. εἰκὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν προφητειῶν τοῦ
 Βαλαάμ τὸ αὐτὸ αὐτοὺς ἐλπίζειν, τῆς τε· Ἐξελεύσεται Num xxiv
 30 ἀνθρώπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καὶ κυριεύσει ἐθνῶν
 πολλῶν, καὶ ὑψωθήσεται ἡ Γῶγ βασιλεία, καὶ αὐξήθησεται
 ἡ βασιλεία αὐτοῦ. θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς

5 τί δεῖ] om. 9 εἰκῶν] ἐκων 17 μεσίας 19 ἡμῖν] ἡμῶν

The first part of the document
 discusses the importance of
 maintaining accurate records
 and the role of the
 various departments in
 ensuring that all
 necessary information is
 collected and analyzed.
 It also highlights the
 need for regular
 communication and
 collaboration between
 all stakeholders
 involved in the
 process.

The second part of the
 document provides a
 detailed overview of the
 current status of the
 project and the
 challenges that are
 being faced. It
 also outlines the
 proposed solutions
 and the steps that
 need to be taken
 to address these
 issues.

Finally, the document
 concludes with a
 summary of the key
 findings and a
 list of recommendations
 for future action.
 It is hoped that
 this document will
 provide a clear
 and concise overview
 of the current
 situation and the
 steps that need to
 be taken to
 move forward.

εἶρηται ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου; οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε ὅτι ὡσπερ ἀπὸ Ἰουδαίων ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς, Χριστὸς εἶναι οὐ μόνον λέγων ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύς· οὕτως ἀπὸ Σαμαρέων Δωσιθέος· τις ἀναστὰς ἔφασκεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν προεφητευ-
 5 μένον χριστὸν, ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὶν οἱ Δωσιθεινοὶ, φέροντες καὶ βίβλους τοῦ Δωσιθέου, καὶ μύθους τινὰς περὶ αὐτοῦ διηγούμενοι ὡς μὴ γευσάμενου θανάτου ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ που τυγχάνοντος. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λέξιν ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτερόδοξος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, φρέατι cf. Jo iv 12
 10 ὑπ' αὐτῆς εἶναι νομιζομένη, γνώμη ὃν ὑπολαμβάνει εἶναι τελειότερον λόγον τοῦτον Χριστὸν ὀνομάζουσα φησιν· Ὅταν Jo iv 25
 ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα· παρῶν δὲ αὐτῇ ὁ προσδοκώμενος καὶ ἐλπίζόμενος φησὶ τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν Jo iv 26
 σοι. ὄρα δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέωνα τί φησι· λέγει γὰρ ὅτι
 15 προσεδέχετο ἡ ἐκκλησία τὸν χριστὸν, καὶ ἐπέπειστο περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ πάντα μόνος ἐκεῖνος ἐπίσταται.

28. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. Jo iv 26 f.
 καὶ ἐπὶ τοῦτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει οὐδέεις μέντοι γε εἶπε Τί
 20 ζητεῖς; ἢ Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; Ζητητέον εἶ που ὁ χριστὸς ἑαυτὸν εὐηγγελίστατο, καὶ συγκριτέον ταῦτα ἀλλή-
 λοις, ὡσπερ· Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ, καὶ Jo viii 18
 μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατὴρ· καὶ ἐν τῷ· Εἰ Jo v 46
 ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος
 238 ἔγραψε· καὶ εἶ τι τοῦτοις παραπλήσιον ἐν τινι τῶν εὐαγγε-
 λίων εἶρηται. πλὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ μανθάνωμεν ἀπ' αὐτοῦ
 καὶ ἐντεῦθεν ὅτι πρᾶός ἐστι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, μὴ cf. Mt xi 29
 ὑπερηφανῶν περὶ τηλικούτων πραγμάτων διαλέγεσθαι ὑδροφόρῳ γυναικί, διὰ πολλὴν πενίαν ἐξιούσῃ τὴν πόλιν καὶ
 30 καμνούσῃ εἰς τὸ ὑδρεύσασθαι. θαυμάζουσί γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπελθόντες, προτεθεωρηκότες τὸ μέγεθος τῆς ἐν
 αὐτῷ θεότητος, καὶ θαυμάζουσι τίνα τρόπον ὁ τηλικούτος μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ ἀλαζονίας καὶ ὑπὸ
 ὑπερηφανίας ἀγόμενοι τοὺς εὐτελεστέρους ὑπερορώμεθά τε

Num xxiv
8 f.

δοῦξα μονοκέρωτος αὐτῷ· ἔδεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τὰ
πάχη αὐτῶν ἐκμυελεῖ, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξέουσι
ἐχθρόν· καὶ κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος·
τίς ἀναστήσει αὐτόν; οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηται, καὶ
οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρανται. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δέ φησιν

Num xxiv
17 ff.

αὐτὸς Βαλαάμ· Δείξω αὐτοῖς, καὶ οὐχὶ νῦν· μακαρίζω, καὶ
οὐκ ἐγγίξει. ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται
ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωάβ, καὶ
προνομήσει πάντας τοὺς υἱοὺς Σήθ. καὶ ἔσται Ἐδὼμ κλη-
ρονομία, καὶ ἔσται ἡ κληρονομία Ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ
Ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν ἰσχύϊ. καὶ ἐξεγερθήσεται ἐξ Ἰακώβ,
καὶ ἀπολεῖ σωζόμενον ἐκ πόλεως. ἐπιστήσεις δὲ εἰ καὶ ἡ

Deu xxxiii 7

καὶ τοῖς Σαμαρεῦσιν ἂν συνδοκοίη οὕτως ἔχουσα· Εἰσαά-
κουσον, κύριε, φωνὴν Ἰούδα, καὶ εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἔλθοις
ἂν· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἅμα κρίνουσιν αὐτῷ, καὶ βοηθὸς ἐκ τῶν
ἐχθρῶν αὐτοῦ ἔσθ. ἐπεὶ δὲ ἀνυχούσι πατριάρχην Σαμαρεῖς
τὸν Ἰωσήφ, ἐφίστημι μήποτε τήν τε τοῦ Ἰακώβ εἰς τὸν 237
Ἰωσήφ τινες αὐτῶν εὐλογίαν καὶ τὴν τοῦ Μωσέως ἐκδέξονται
λέγεσθαι εἰς τὴν Χριστοῦ παρουσίαν· τῷ δὲ βουλομένῳ 20
ἔξεσται ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς λαβεῖν τὰ ῥητά. καὶ αὐτὸς
δὲ ὁ σωτὴρ, εἰδὼς Μωσέα πολλὰ ἀναγεγραφότα τῆς περὶ
Χριστοῦ προφητείας, φησὶ τοῖς Ἰουδαίοις· Εἰ ἐπιστενέτε
Μωσεῖ, ἐπιστενέτε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε.
τυπικῶς μὲν οὖν καὶ αἰνιγματώδως ἀναφερόμενα εἰς τὸν 25
χριστὸν τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ πλείστα ὅσα ἔστιν
εὐρεῖν· γυμνότερα δὲ καὶ σαφέστερα ἐγὼ οὐχ ὀρῶ ἐπὶ τοῦ
παρόντος ἄλλα τινὰ παρὰ ταῦτα. Μεσσίας μέντοι γε
Ἑβραϊστὶ καλεῖται, ὅπερ οἱ μὲν ἐβδομήκοντα Χριστὸς
ἡρμῆνευσαν· ὁ δὲ Ἀκύλας Ἠλιμμένος.

Jo iv 25

27. Θεωρητέον καὶ τό· "Οταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ
ἡμῖν ἅπαντα· πότερον ἀπὸ παραδόσεως τῇ Σαμαρείτιδι

1 ἐχθρῶν 2 ἐκμυελεῖ 3 κατακλιθεὶς 5 κεκατάρανται
19 αὐτῶν εὐλογίαν] εὐλογίαν αὐτῷ 28 μεσίας

εἶρηται ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου; οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε ὅτι ὡσπερ ἀπὸ Ἰουδαίων ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς, Χριστὸς εἶναι οὐ μόνον λέγων ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύς· οὕτως ἀπὸ Σαμαρέων Δωσιθέος τις ἀναστὰς ἐφασκεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν προεφητευ-
 5 μένον χριστὸν, ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὶν οἱ Δωσιθεινοὶ, φέροντες καὶ βίβλους τοῦ Δωσιθέου, καὶ μύθους τινὰς περὶ αὐτοῦ διεγούμενοι ὡς μὴ γευσάμενου θανάτου ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ που τυγχάνοντος. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λέξιν ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτεροδόξος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, φρέατι cf. Jo iv 12
 10 ὑπ' αὐτῆς εἶναι νομιζομένῳ, γνώμῃ ὃν ὑπολαμβάνει εἶναι τελειώτερον λόγον τοῦτον Χριστὸν ὀνομάζουσα φησιν· Ὅταν Jo iv 25 ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα· παρὼν δὲ αὐτῇ ὁ προσδοκώμενος καὶ ἐλπιζόμενος φησὶ τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν Jo iv 26 σοι. ὅρα δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέωνα τί φησι· λέγει γὰρ ὅτι
 15 προσεδέχετο ἡ ἐκκλησία τὸν χριστὸν, καὶ ἐπέπειστο περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ πάντα μόνος ἐκεῖνος ἐπίσταται.

28. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. Jo iv 26 f. καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι γε εἶπε Τί
 20 ζητεῖς; ἢ Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; Ζητητέον εἶ που ὁ χριστὸς ἑαυτὸν εὐηγγελίσαστο, καὶ συγκριτέον ταῦτα ἀλλή-
 25 λους, ὡσπερ· Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαντοῦ, καὶ Jo viii 18 μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ ἐπέψας με πατήρ· καὶ ἐν τῷ· Εἰ Jo v 46 ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος
 238 ἔγραψε· καὶ εἶ τι τούτοις παραπλήσιον ἐν τινι τῶν εὐαγγε-
 λίων εἶρηται. πλὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ μανθάνομεν ἀπ' αὐτοὶ καὶ ἐντεῦθεν ὅτι πρᾶός ἐστι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, μὴ cf. Mt xi 29 ὑπερηφανῶν περὶ τηλικούτων πραγμάτων διαλέγεσθαι ὑδροφόρῳ γυναικί, διὰ πολλὴν πενίαν ἐξιούσῃ τὴν πόλιν καὶ
 30 καμνούσῃ εἰς τὸ ὑδρεύσασθαι. θαυμάζουσί γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπελθόντες, προτεθεωρηκότες τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος, καὶ θαυμάζουσι τίνα τρόπον ὁ τηλικούτος μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ ἀλαζονίας καὶ ὑπὸ ὑπερηφανίας ἀγόμενοι τοὺς εὐτελεστέρους ὑπερορῶμέθα τε

ἐπιλανθανόμενοι τοῦ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον εἶναι τό-
 Ge i 26 Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίω-
 cf. Jer i 5 σιν ἡμετέραν· καὶ μὴ μεμνημένοι τοῦ πλάσαντος ἐν κοιλίᾳ
 cf. Ps xxxii καὶ πλάσαντος κατὰ μόνας τὰς καρδίας πάντων ἀνθρώπων
 (xxxiii) 15 καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν οὐ γινώσκουμεν ὅτι 5
 Judith ix 11 ταπεινῶν ἐστὶ θεὸς καὶ ἐλαττόνων βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ
 ἀσθενούντων, ἀφηλπισμένων σκεπαστῆς, καὶ ἀπεγνωσμένων
 σωτήρ. οἰονεὶ δὲ καὶ ἀποστόλῳ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει
 Jo iv 28—30 τῶν λόγων, ἕως ἀφείσα τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἢ γυνὴ ἀπελθούσα 10
 εἰς τὴν πόλιν εἶπη τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον,
 ὃς εἶπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; ὅτε
 ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· καὶ τῇ
 τοιαῦδε μὲν μὴ ὑστερῶν, τότε σαφέστατα ἐμφανίζῃ ἑαυτὸν ὁ
 λόγος, ὡς ἐλθόντας τοὺς μαθητὰς θαυμάζειν εἰ καὶ αὕτη 15
 ἤξιώται, θηλὴς τις καὶ εὐεξαπάτητος οὔσα, τυχεῖν τῆς ὁμι-
 λίας πρὸς αὐτὴν τοῦ λόγου. πλὴν πειθόμενοι καλῶς ὑπὸ
 cf. Jo i 3 τοῦ λόγου πάντα γίνεσθαι οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐπιπλήττουσιν
 οὐδὲ ἐπαποροῦσι περὶ τῆς πρὸς τὴν Σαμαρείτιν ζητήσεως
 καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινολογίας. τάχα δὲ καὶ καταπεπλή- 20
 γασι τὴν πολλὴν χρηστότητα τοῦ λόγου συγκαταβαίνοντας
 ψυχῇ ἐξουθενούσῃ Σιών, καὶ πεποηυῖα ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμα-
 Jo iv 27 ρείας· διόπερ γέγραπται· Ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς
 Jo iv 26 ἐλάλει. καὶ ὁ Ἡρακλέων δὲ φησι πρὸς τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ
 λαλῶν σοι· ὅτι ἐπεὶ ἐπέπειστο ἡ Σαμαρείτις περὶ τοῦ 25
 χριστοῦ ὡς ἄρα ἐλθὼν πάντα ἀπαγγελεῖ αὐτῇ, φησί
 Γίνωσκε ὅτι ἐκεῖνος ὃν προσδοκᾶς ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι
 καὶ ὅτε ὠμολόγησεν ἑαυτὸν τὸν προσδοκώμενον ἐληλυθέναι,
 ἦλθον, φησὶν, οἱ μαθηταὶ πρὸς αὐτόν, δι' οὓς ἐληλύθει εἰς 239
 τὴν Σαμάρειαν. πῶς δὲ διὰ τοὺς μαθητὰς ἐληλύθει εἰς τὴν 30
 Σαμάρειαν, οἷτινες καὶ πρότερον αὐτῷ συνήσαν;

3 πλάσαντος 10 ἀφείσα 14 ὑστερον 16 καὶ
 εὐεξαπάτητος] lac. (4) ἐξαπάτητος τυχεῖν] τύχη 22 ἐξουθε-
 νούσης Σειῶν 25 post σοι lac. iv circa litt. εἶπερ 29 ἐληλύθη

29. Ἀφῆκεν οὖν τὴν ἕδραν αὐτῆς ἡ γυνὴ καὶ Jo iv 28 f.
ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις Δεῦτε
ἴδετε ἄνθρωπον ὡς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι
οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; Οὐ μάτην οἶμαι ἀναγεγραφέναι τὸν
5 εὐαγγελιστὴν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀφέσεως τῆς ὑδρίας, ἥτινα
ἀφείσα ἡ γυνὴ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· κατὰ μὲν οὖν τὴν
λέξιν σπουδῆν ἐμφαίνει πλείονα τῆς Σαμαρείτιδος, κατα-
λειπούσης τὴν ὑδρίαν καὶ οὐ τοσοῦτον πεφροντικυίας τοῦ
σωματικῆ καὶ ταπεινότερου καθήκοντος ὅσον τῆς τῶν
10 πολλῶν ὠφελείας· φιλανθρωπότερα γὰρ κекίνηται βουλη-
θείσα τοῖς πολίταις εὐαγγελίσασθαι τὸν χριστὸν, μαρτυ-
ροῦσα αὐτῷ εἰρηκῶτι αὐτῇ πάντα ἃ ἐποίησε. καλεῖ δὲ
αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἰδεῖν ἄνθρωπον λόγον ἔχοντα μέζονα ἀνθρώ-
που· τὸ γὰρ ὄρατὸν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἄνθρωπος ἦν. χρῆ
15 οὖν καὶ ἡμᾶς ἐπιλανθανομένους τῶν σωματικωτέρων, καὶ
ἀφιέντας αὐτὰ σπεύδειν ἐπὶ τὸ μεταδιδόναι ἧς μετελήψαμεν
ὠφελείας ἑτέροις· ἐπὶ τοῦτο γὰρ προκαλεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς
ἔπαινον τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν ἀναγράφων τῆς γυναικός.
πρὸς μέντοι γε τὴν ἀναγωγὴν σκοπητέον τίς ἡ ὑδρία ἦν
20 ἀφίησι παραδεξαμένη πῶς τοὺς Ἰησοῦ λόγους ἡ Σαμαρείτις·
καὶ τάχα τὸ δοχεῖον τοῦ σεμνοποιουμένου ἐπὶ βαθύτητι
ὑδατος, τῆς διδασκαλίας, ὧν ἐφρόνει πρότερον ἐξευτελίζουσα
ἀποτίθεται, ἐν τῷ κρείττονι τῆς ὑδρίας λαβοῦσα ἐκ τοῦ
ὑδατος τοῦ γενομένου ἤδη ἐν αὐτῇ ἀρχῆς ὑδατος ἀλλομένου cf. J iv 14
25 εἰς ζωὴν αἰώνιον· πῶς γὰρ ἂν τοῦ ὑδατος τούτου μὴ μετει-
ληφῆα φιλανθρώπως Χριστὸν τοῖς πολίταις ἐκήρυσεν,
θαυμάζουσα αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα πάντα ἃ ἐποίησεν, εἰ μὴ
μετελήφει δι' ὧν ἤκουε τοῦ σωτηρίου ὑδατος; Ῥεβέκκα cf. Ge xxiv
15 ff.
30 μέντοι καὶ αὐτῇ ὑδρίαν ἔχουσα ἐπὶ τῶν ὤμων, πρὶν συντε-
λέσαι λαλοῦντα ἐν τῇ διανοίᾳ τὸν παῖδα τοῦ Ἀβραάμ,
ἐξεπορεύετο καλῇ τῇ ὄψει παρθένος· ἥτις ἐπέειπε οὐχ

3, 4 μήτι οὗτός] μὴ τοιοῦτος
videtur) 21 σεμνοῦ ποιοῦμενον

14 ὀφθαλμοῦς pr. man. (ut
28 δι' ὧν ἤκουε] δηκοῦεν

ὁμοίως ἦν τλει τῇ Σαμαρείτιδι, καταβαίνει ἐπὶ τὴν πηγὴν
 καὶ πληροὶ τὴν ὑδρίαν, ἀναβάσῃ τε αὐτῇ ἐπιτρέχει εἰς συνάν-
 Ge xxiv 17 τησιν ὁ τοῦ Ἀβραὰμ παῖς καὶ εἶπε· Πότισόν με μικρὸν
 ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου. ἐπεὶ γὰρ παῖς ἦν τοῦ Ἀβραὰμ,
 ἡγάπα κὰν μικροῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς ὑδρίας Ῥεβέκκας λαβεῖν·
 Ge xxiv 18 Καὶ ἔσπευσεν ἡ Ῥεβέκκα, καὶ καθείλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν 240
 βραχίονα αὐτῆς καὶ ἐπότισεν αὐτὸν, ἕως ἐπαύσατο πίνων.
 ἐπεὶ περ οὖν ἦν ἐπαινετὴ ἡ τῆς Ῥεβέκκας ὑδρία, οὐ κατα-
 cf. Jo iv 6 λείπεται ὑπ' αὐτῆς, ἡ δὲ τῆς Σαμαρείτιδος οὕσα ὥρα ἔκτῃ
 ἀφίεται. 10

30. Ἐνθάδε μὲν δὴ τοῖς Σαμαρείταις γυνὴ εὐαγγελί-
 ζεται τὸν χριστὸν, ἐπὶ τέλει δὲ τῶν εὐαγγελίων καὶ τὴν
 cf. Jo xx 18 ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις ἢ πρὸ πάντων
 αὐτὸν θεασαμένη γυνὴ διηγείται. ἀλλ' οὔτε αὐτὴ ὡς τὸ
 τέλειον τῆς πίστεως εὐαγγελισαμένη εὐχαριστεῖται ὑπὸ τῶν 15
 Jo iv 42 Σαμαρειτῶν λεγόντων· Οὐκέτι διὰ τὴν λαλίαν σου πι-
 στεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν
 ἀληθῶς ὁ σωτῆρ τοῦ κόσμου· ἐκείνη τε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀφῆς
 Jo xx 17 τοῦ χριστοῦ οὐ πιστεύεται, λέγοντος αὐτῇ· Μὴ μου ἄπτου·
 Jo xx 27 ἔμελλε γὰρ Θωμᾶς ἀκούειν· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε 20
 τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν
 πλευράν μου. πάντα δὲ ἦν ἃ ἐποίησεν ἡ γυνὴ ἢ πρὸς τοὺς
 ἐ' ἄνδρας κοινωνία, καὶ μετ' ἐκείνους ἢ πρὸς τὸν ἕκτον οὐ
 γνήσιον ἄνδρα συγκατάβασις, ὄντινα ἀρνησαμένη καὶ τὴν
 ὑδρίαν καταλείπουσα εἰς ἕβδομον σεμνῶς ἀναπαύεται, προ- 25
 ξενούσα τὴν ὠφέλειαν καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτῇ
 δογμάτων οἰκοῦσι πόλιν τὴν οἰκοδομὴν τῶν οὐχ ὑγιῶν
 λόγων, τὴν αὐτὴν τῇ γυναικί· οἷς καὶ αἰτία γίνεται ἐξελθεῖν
 τῆς πόλεως καὶ ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. πάνυ δὲ παρα-
 tetηρημένως ἐν τοῖς ἐξῆς οἱ Σαμαρεῖται ἐρωτῶσι τὸν Ἰησοῦν, 30
 cf. Jo iv 40 οὐχ ἵνα μείνῃ ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς, τουτέστιν ἵνα
 γένηται ἐν τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῶν τάχα γὰρ οὐκ ἦν δυνατόν

- μείναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει αὐτῶν, ἐπέπερ καὶ αὐτοὶ ἐξῆλθον cf. Jo iv 30
 εὐποιούντες ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. ὅτι δὲ
 τοιαῦτά τινα δηλοῦται ἀκριβέστατα εἰς τὰς ἀναγωγὰς,
 ἀφορμὰς ἡμῖν διδόντος τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἐκ τούτων κατα-
 5 κριτέον. πρότερον μὲν γέγραπται· Ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως Jo iv 30
 καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐκ δὲ τῆς πό- Jo iv 39 f.
 λεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν
 διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης ὅτι Εἶπέ μοι Jo iv 29
 πάντα ἃ ἐποίησα. ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, cf. Jo iv 40
 10 ἡρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς. καὶ πρότερον οὖν ἐκ τῆς
 πόλεως ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, καὶ δεύτερον ἦλθον πρὸς αὐτόν
 οἱ Σαμαρεῖται, ἔτι ὄντα παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, οὐ γὰρ
 φαίνεται κεκινημένος ἐκεῖθεν, καὶ ἡρώτων αὐτὸν μείναι παρ'
 αὐτοῖς. οὐ γέγραπται δὲ μετὰ τοῦτο ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν
 241 πόλιν, ἀλλ'· Ἐμείνεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς
 ἐξῆς οὐκ εἴρηται· Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Jo iv 43
 πόλεως· ἀλλὰ· Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν· ὅσον γὰρ ἐπὶ τῷ νοητῷ
 πᾶσα ἡ οἰκονομία τῆς ὠφελείας τοῖς Σαμαρεῦσιν παρὰ τῇ
 πηγῇ γεγένηται τοῦ Ἰακώβ.
- 20 31. (30) Ὁ δὲ Ἡρακλέων τὴν ὕδριαν τὴν δεκτικὴν
 ζωῆς ὑπολαμβάνει εἶναι διάθεσιν καὶ ἔννοιαν καὶ τῆς δυνά-
 μως τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος, ἦντινα καταλιπούσα, φησὶ, παρ'
 αὐτῷ, τουτέστιν ἔχουσα παρὰ τῷ σωτῆρι τὸ τοιοῦτον σκεῦος,
 ἐν ᾧ ἐλλύθει λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ὑπέστρεφεν εἰς τὸν
 25 κόσμον εὐαγγελιζομένη τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν·
 διὰ γὰρ τοῦ πνεύματος καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος προσάγεται ἡ
 ψυχὴ τῷ σωτῆρι. κατανόησον δὴ εἰ δύναται ἐπαινουμένη
 τυγχάνειν ἡ ὕδρια αὕτη πάντῃ ἀφιεμένη· Ἀφῆκε γὰρ, φησὶ, Jo iv 28
 τὴν ὕδριαν αὐτῆς ἡ γυνή· οὐ γὰρ πρόσκειται ὅτι ἀφῆκεν
 30 αὐτὴν παρὰ τῷ σωτῆρι. πῶς δὲ καὶ οὐκ ἀπίθανον καταλι-
 ποῦσαν αὐτὴν τὴν δεκτικὴν τῆς ζωῆς διάθεσιν καὶ ἔννοιαν
 καὶ τῆς δυνάμως τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος καὶ τὸ σκεῦος ἐν
- 22 καταλιπούσα 23 παρὰ] περί τοιοῦτο 30 καταλιπούσαν
 31, 32 ἔννοιαν καὶ] τὴν ἔννοιαν

ὃ ἐληλύθει λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀπεληλυθέναι εἰς τὸν κόσμον χωρὶς τούτων εὐαγγελίσασθαι τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν; πῶς δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ μετὰ τοσοῦτους λόγους οὐ πέπεισται σαφῶς περὶ τοῦ χριστοῦ, ἀλλὰ φησι· Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; καὶ τό· Ἐξῆλθον δὲ ἐκ 5 τῆς πόλεως· διηγήσατο ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς προτέρας αὐτῶν ἀναστροφῆς οὔσης κοσμικῆς· καὶ ἤρχοντο διὰ τῆς πίστεως, φησὶ, πρὸς τὸν σωτήρα. λεκτέον δὲ πρὸς αὐτὸν, πῶς μένει παρ' αὐτοὺς τὰς δύο ἡμέρας; οὐ γὰρ τετήρηκεν ὁ προπαρεθέμεθα ἡμεῖς περὶ τοῦ <μῆ> ἐν τῇ πόλει αὐτὸν ἀναγεγράφθαι 10 μεμενηκέναι τὰς δύο ἡμέρας.

Jo iv 29 f.
cf. Jo iv 40
Jo iv 31

32. (31) Ἐν τῷ μεταξὺ ἡρώτων ἀγτόν οἱ μαθηταί, λέγοντες Ῥαββεὶ, φάγε. Μετὰ τὴν περὶ τὸ ποτὸν οἰκονομίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς διαφορᾶς τῶν ὑδάτων ἀκόλουθον ἦν καὶ τὰ περὶ τροφῆς ἀναγεγράφθαι. ἡ μὲν οὖν 15 Σαμαρείτις αἰτουμένη πιεῖν διὰ τῶν ἐπαπορήσεων αὐτῆς, οἰονεὶ δὲ διὰ τὸν αἰτήσαντα, οὔτε γὰρ εἶχε δοῦναι τῷ Ἰησοῦ ἄξιον αὐτοῦ πόμα, εἰ κακείνος ἐν τῷ ἐκείνῃν αἰτηθῆσαν ὀρέξαι ἐβούλετο εὐεργετῆσαι διὰ τούτου τοῦ πιεῖν δεδωκυῖαν ἔπρεπεν ἦδη.....ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος. οἱ δὲ μα 20 θηταὶ.....ἀπεληλυθῶτων εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν, ἧτοι εὐρηκότες ἐπιτηδείους τροφὰς παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις, λόγους τινὰς ἀρμόζοντας,..... 242 αὐτῷ Φάγε· καιρὸν νομίσαντες ἐπιτηδεῖον εἶναι αὐτῷ τροφῆς τὸν μεταξὺ τοῦ ἀπεληλυθέναι εἰς τὴν πόλιν τὴν 25 γυναῖκα καὶ τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς αὐτὸν τοὺς Σαμαρείτας· ἐπ' οὐδενὸς γὰρ ξένου παρετίθεσαν αὐτῷ τὴν τροφήν, ἵσως ἐπιτριβείσης ἂν τῆς Σαμαρείτιδος, εἰ ἑώρα τοὺς μαθητὰς τὰ ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς τροφίμα ἧτοι ὄντα ἢ νομιζόμενα παρατιθέναι βουλομένους τῷ διδασκάλῳ. ἀλλ' οὐδὲ ἐνώπιον 30 τῶν Σαμαρειτῶν δεόντως ἂν ἐκείνοι ἔλεγον Ῥαββί, φάγε· χρῆζόντων καταλείπειν ἑαυτῶν τὴν πόλιν. διὰ τοῦτο καλῶς

5 μῆ τοιούτος 10 μῆ] om. 17 post Ἰησοῦ] lac. (4)
19 πῖν

πρόσκειται τό· Ἐν τῷ μεταξύ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ^{Jo iv 31}
 λέγοντες Ῥαββί, φάγε. διὰ τί δὲ αὐτὸν ἡρώτων, καὶ οὐχὶ
 <ἔλεγον αὐτῷ> ἄξιον ἰδεῖν· <ἀπλούς>τερον γὰρ ἐγγέγραπτο·
 Ἐν δὲ τῷ μεταξύ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ῥαββί, φάγε. τὸ δὲ
⁵ καὶ ἐρωτᾶν ἵνα φάγη καὶ ἱκετεύειν <αὐτὸν καὶ> δεῖσθαι τάχα
 τι δηλοῖ πρὸ τῆς ἐξετάσεως, ἐνίστε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐξέτασιν,
 καὶ ὄρα μήποτε εὐλαβοῦνται μὴ.....ὁ λόγος.....ταῖς
 οἰκέ.....ἢ ἰσχυροποιούμενος τροφαῖς, ἐρωτῶσιν
 αὐτὸν εὐρισκομένους ἐδέσθαι· οἷς γὰρ εὐρίσκουσιν οἱ μα-
¹⁰θηταὶ αἰεὶ τρέφειν τὸν λόγον βούλονται, ἵνα ἰσχυροποιούμενος
 καὶ τονούμενος καὶ δυναμούμενος ἐπιπλεῖον παραμείνη τοῖς
 αὐτὸν τρέφουσιν, ἀντιτρέφων τοὺς παρατιθέντας αὐτῷ τὰ
 βρώματα. διὰ τοῦτο ἐστηκέναι φησὶν ἐπὶ τὴν θύραν καὶ ^{cf. Ap iii 20}
 κρούειν, ἵν' ἐάν τις ἀνοίξῃ τὴν θύραν εἰσέλθῃ πρὸς αὐτὸν
¹⁵ καὶ δειπνήσῃ μετ' ἐκείνου, ὥστε ὕστερον δυνήθεντα τὸν δει-
 πνήσαντα ἀντιδειπνησθῆναι ἀπὸ τοῦ δειπνήσαντος λόγου παρὰ
 τῷ ἀνθρώπῳ. (32) Ὁ δὲ Ἡρακλέων φησὶν ὅτι ἐβούλοντο
 κοινωνεῖν αὐτῷ ἐξ ὧν ἀγοράσαντες ἀπὸ τῆς Σαμαρείας κε-
 κομίκεισαν. ταῦτα δὲ φησὶν ἵνα τινὰ.....αἱ πέντε ^{cf. Mt xxv}
²⁰ μωραὶ παρθένοι..... ^{I ff.}
 ἀπὸ τοῦ νυμφίου. πῶς δὲ οἶμαι.....τὰ αὐτὰ ἔχειν.....
 λέγονται.....ταῖς ἀποκλισθείσαις μωραῖς παρθένοις
 ἄξιον ἰδεῖν κατηγορίαν περιέχοντα τῶν μαθητῶν τοῖς
 αὐτοῖς κοιμωμένων ταῖς μωραῖς παρθένοις. ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ
²⁵ ἀνόμιον τοῦ φωτὸς πρὸς τροφήν, καὶ τοῦ ποτοῦ πρὸς τὰ
 βρώματα.....σαντας αἰτιάσασθαι τὴν ἐκδοχὴν,
 καίπερ κατὰ τι δυνάμενον σαφῆ ποιῆσαι τὸν λόγον ἐχρῆν
 αὐτὸν διὰ πλειόνων παραμυθῆσασθαι, κατασκευάζοντα τὴν
 ἰδίαν ἐκδοχὴν.

243 33. Ὁ δὲ εἶπεν ἀγίοις Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, ^{Jo iv 32}
 ἢν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Τὸ μὲν ἀνευδὲές οὐ χρῆζει βρώ-

3 ἔλεγον αὐτῷ] om. lac. (11) relict. ἀπλούστερον] lac. (7)
 τερον 5 ἐρωτᾶν] ἐρωτᾶ ἱκετεύειν αὐτὸν καὶ] ἱκετεύει lac. (10)
 16 ἀντιδειπνησθῆναι 27 κατὰ] intra lin.

Num xxiv
8 f.

δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ· ἔδεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τὰ
πάχη αὐτῶν ἐκμυελίει, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει
ἐχθρόν· καὶ κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος·
τίς ἀναστήσει αὐτόν; οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηται, καὶ
οἱ καταρῶμενοί σε κεκατήρηνται. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δέ φησιν 5

Num xxiv
17 ff.

αὐτὸς Βαλαάμ· Δεῖξω αὐτοῖς, καὶ οὐχὶ νῦν μακαρίζω, καὶ
οὐκ ἐγγίξει. ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακῶβ, καὶ ἀναστήσεται
ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωάβ, καὶ
προνομήσει πάντας τοὺς υἱοὺς Σήθ. καὶ ἔσται Ἐδὼμ κλη-
ρονομία, καὶ ἔσται ἡ κληρονομία Ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ 10
Ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν ἰσχυί. καὶ ἐξεγερθήσεται ἐξ Ἰακῶβ,
καὶ ἀπολεῖ σωζόμενον ἐκ πόλεως. ἐπιστήσεις δὲ εἰ καὶ ἡ
τοῦ Μωσέως πρὸς Ἰουδαὺν εὐλογία εἰς Χριστὸν ἀναφέρεσθαι

Deu xxxiii 7

καὶ τοῖς Σαμαρεῦσιν ἂν συνδοκοίη οὕτως ἔχουσα· Εἰσά-
κουσον, κύριε, φωνὴν Ἰουδα, καὶ εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἔλθοις 15
ἂν· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἄμα κρίνουσιν αὐτῷ, καὶ βοηθὸς ἐκ τῶν
ἐχθρῶν αὐτοῦ ἔσθι. ἐπεὶ δὲ αὐχοῦσι πατριάρχην Σαμαρεῖς
τὸν Ἰωσήφ, ἐφίστημι μήποτε τὴν τε τοῦ Ἰακῶβ εἰς τὸν 237
Ἰωσήφ τινες αὐτῶν εὐλογίαν καὶ τὴν τοῦ Μωσέως ἐκδέξονται
λέγεσθαι εἰς τὴν Χριστοῦ παρουσίαν· τῷ δὲ βουλομένῳ 20
ἔξεσται ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς λαβεῖν τὰ ῥητά. καὶ αὐτὸς
δὲ ὁ σωτὴρ, εἰδὼς Μωσέα πολλὰ ἀναγεγραφότα τῆς περὶ
Χριστοῦ προφητείας, φησὶ τοῖς Ἰουδαίοις· Εἰ ἐπιστεύετε
Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε.
τυπικῶς μὲν οὖν καὶ αἰνιγματώδως ἀναφερόμενα εἰς τὸν 25
χριστὸν τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ πλείστα ὅσα ἔστιν
εὐρεῖν· γυμνότερα δὲ καὶ σαφέστερα ἐγὼ οὐχ ὀρώ ἐπὶ τοῦ
παρόντος ἄλλα τινὰ παρὰ ταῦτα. Μεσσίας μέντοι γε
Ἐβραϊστὶ καλεῖται, ὅπερ οἱ μὲν ἑβδομήκοντα Χριστὸς
ἡρμηνεύσαν· ὁ δὲ Ἀκύλας Ἡλιμμένος. 30

Jo iv 25

27. Θεωρητέον καὶ τό· Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ
ἡμῖν ἅπαντα· πότερον ἀπὸ παραδόσεως τῇ Σαμαρειτίδι

1 ἐχθῶν 2 ἐκμυελεί 3 κατακλιθεὶς 5 κεκατάρηνται
19 αὐτῶν εὐλογίαν] εὐλογίαν αὐτῷ 28 μεσίας

εἶρηται ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου; οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε ὅτι ὡσπερ ἀπὸ Ἰουδαίων ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς, Χριστὸς εἶναι οὐ μόνον λέγων ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύς· οὕτως ἀπὸ Σαμαρέων Δωσιθέος τις ἀναστὰς ἔφασκεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν προεφητευ-
 5 μένον χριστὸν, ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὶν οἱ Δωσιθεινοὶ, φέροντες καὶ βίβλους τοῦ Δωσιθέου, καὶ μύθους τινὰς περὶ αὐτοῦ διηγούμενοι ὡς μὴ γευσάμενου θανάτου ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ που τυγχάνοντος. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λέξιν ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτεροδόξος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, φρέατι cf. Jo iv 12
 10 ὑπ' αὐτῆς εἶναι νομιζομένη, γνώμη ὃν ὑπολαμβάνει εἶναι τελειότερον λόγον τοῦτον Χριστὸν ὀνομάζουσα φησιν· Ὅταν Jo iv 25 ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα· παρὼν δὲ αὐτῇ ὁ προσδοκώμενος καὶ ἐλπιζόμενος φησὶ τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν Jo iv 26 σοι. ὅρα δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέωνα τί φησι· λέγει γὰρ ὅτι
 15 προσεδέχετο ἡ ἐκκλησία τὸν χριστὸν, καὶ ἐπέπειστο περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ πάντα μόνος ἐκεῖνος ἐπίσταται.

28. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. Jo iv 26 f. καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει οὐδεὶς μέντοι γε εἶπε Τί
 20 ζητεῖς; ἢ Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; Ζητητέον εἶ που ὁ χριστὸς ἑαυτὸν εὐηγγελίσαστο, καὶ συγκριτέον ταῦτα ἀλλή-
 25 λους, ὡσπερ Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ, καὶ Jo viii 18 μαρτυρεῖ περὶ ἑμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ· καὶ ἐν τῷ· Εἰ Jo v 46 ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἑμοῦ ἐκεῖνος
 238 ἔγραψε· καὶ εἶ τι τούτοις παραπλήσιον ἐν τινι τῶν εὐαγγε-
 30 λίων εἶρηται. πλὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ μαρτάνωμεν ἀπ' αὐτοὶ καὶ ἐντεῦθεν ὅτι πρῶτος ἐστὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, μὴ cf. Mt xi 29 ὑπερηφανῶν περὶ τηλικούτων πραγμάτων διαλέγεσθαι ὑδροφόρῳ γυναικί, διὰ πολλὴν πενίαν ἐξιούσῃ τὴν πόλιν καὶ
 35 καμνοῦσῃ εἰς τὸ ὑδρεύσασθαι. θαυμάζουσί γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπελθόντες, προτεθεωρηκότες τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος, καὶ θαυμάζουσι τίνα τρόπον ὁ τηλικούτος μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ ἀλαζονίας καὶ ὑπὸ ὑπερηφανίας ἀγόμενοι τοὺς εὐτελεστέρους ὑπερορῶμέθα τε

Num xxiv
8 f.

δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ· ἔδεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τὰ
πάχη αὐτῶν ἐκμυελιέι, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει
ἐχθρόν· καὶ κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων καὶ ὡς σκύμος·
τίς ἀναστήσει αὐτόν; οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηται, καὶ
οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρρανται. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δέ φησιν 5

Num xxiv
17 ff.

αὐτὸς Βαλαάμ· Δεῖξω αὐτοῖς, καὶ οὐχὶ νῦν· μακαρίζω, καὶ
οὐκ ἐγγίξει. ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται
ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωάβ, καὶ
προνομεύσει πάντας τοὺς υἱοὺς Σήθ. καὶ ἔσται Ἐδὼμ κλη-
ρονομία, καὶ ἔσται ἡ κληρονομία Ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ 10
Ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν ἰσχυί. καὶ ἐξεγερθήσεται ἐξ Ἰακώβ,
καὶ ἀπολεῖ σωζόμενον ἐκ πόλεως. ἐπιστήσεις δὲ εἰ καὶ ἡ
τοῦ Μωσέως πρὸς Ἰουδαὺν εὐλογία εἰς Χριστὸν ἀναφέρεσθαι

Deu xxxiii 7

καὶ τοῖς Σαμαρεῦσιν ἂν συνδοκοίη οὕτως ἔχουσα· Εἰσά-
κουσον, κύριε, φωνὴν Ἰουδα, καὶ εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἔλθοις 15
ἂν· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἅμα κρίνουσιν αὐτῷ, καὶ βοηθὸς ἐκ τῶν
ἐχθρῶν αὐτοῦ ἔσθ. ἐπεὶ δὲ ἀύχουσι πατριάρχην Σαμαρεῖς
τὸν Ἰωσήφ, ἐφίστημι μήποτε τὴν τε τοῦ Ἰακώβ εἰς τὸν 237
Ἰωσήφ τινες αὐτῶν εὐλογίαν καὶ τὴν τοῦ Μωσέως ἐκδέχονται
λέγεσθαι εἰς τὴν Χριστοῦ παρουσίαν· τῷ δὲ βουλομένῳ 20
ἔξεσται ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς λαβεῖν τὰ ῥητά. καὶ αὐτὸς
δὲ ὁ σωτήρ, εἰδὼς Μωσέα πολλὰ ἀναγεγραφότα τῆς περὶ
Χριστοῦ προφητείας, φησὶ τοῖς Ἰουδαίοις· Εἰ ἐπιστεύετε
Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε.
τυπικῶς μὲν οὖν καὶ αἰνιγματώδως ἀναφερόμενα εἰς τὸν 25
χριστὸν τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ πλείεστα ὅσα ἔστιν
εὐρεῖν· γυμνότερα δὲ καὶ σαφέστερα ἐγὼ οὐχ ὀρῶ ἐπὶ τοῦ
παρόντος ἄλλα τινὰ παρὰ ταῦτα. Μεσσίας μέντοι γε
Ἑβραϊστὶ καλεῖται, ὅπερ οἱ μὲν ἑβδομήκοντα Χριστὸς
ἡρμηνεύσαν· ὁ δὲ Ἀκύλας Ἡλιμμένος. 30

Jo iv 25

27. Θεωρητέον καὶ τό· Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ
ἡμῖν ἅπαντα· πότερον ἀπὸ παραδόσεως τῇ Σαμαρείτιδι

1 ἐχθῶν 2 ἐκμυελιέι 3 κατακλιθεὶς 5 κεκατάρρανται
19 αὐτῶν εὐλογίαν] εὐλογίαν αὐτῷ 28 μεσίας

εἶρηται ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου; οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε ὅτι ὡσπερ ἀπὸ Ἰουδαίων ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς, Χριστὸς εἶναι οὐ μόνον λέγων ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύς· οὕτως ἀπὸ Σαμαρέων Δωσιθέος τις ἀναστὰς ἔφασκεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν προεφητευ-
 5 μένον χριστὸν, ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὶν οἱ Δωσιθεινοὶ, φέροντες καὶ βίβλους τοῦ Δωσιθέου, καὶ μύθους τινὰς περὶ αὐτοῦ διεγούμενοι ὡς μὴ γευσάμενου θανάτου ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ που τυγχάνοντος. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λέξιν· ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτεροδόξος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, φρέατι cf. Jo iv 12
 10 ὑπ' αὐτῆς εἶναι νομιζομένη, γνώμη ὃν ὑπολαμβάνει εἶναι τελειότερον λόγον τοῦτον Χριστὸν ὀνομάζουσα φησιν· Ὅταν Jo iv 25 ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα· παρὼν δὲ αὐτῇ ὁ προσδοκώμενος καὶ ἐλπιζόμενος φησὶ τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν Jo iv 26 σοι. ὄρα δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέωνα τί φησι· Ἐγείναι γὰρ ὅτι
 15 προσεδέχετο ἡ ἐκκλησία τὸν χριστὸν, καὶ ἐπέπειστο περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ πάντα μόνος ἐκεῖνος ἐπίσταται.

28. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. Jo iv 26 f. καὶ ἐπὶ τοῦτω ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι γε εἶπε Τί
 20 ζητεῖς; ἢ Τί λαλεῖς μετ' αὐτοῦ; Ζητητέον εἶ που ὁ χριστὸς ἑαυτὸν εὐηγγελίσαστο, καὶ συγκριτέον ταῦτα ἀλλή-
 25 λους, ὡσπερ· Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ, καὶ Jo viii 18 μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ· καὶ ἐν τῷ· Εἰ Jo v 46 ἐπιστεύετε Μωσεί, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος
 238 ἔγραψε· καὶ εἶ τι τοῦτοις παραπλήσιον ἐν τινι τῶν εὐαγγελίων εἶρηται. πλὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ μανθάνωμεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐντεῦθεν ὅτι πράός ἐστι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, μὴ cf. Mt xi 29 ὑπερηφανῶν περὶ τηλικούτων πραγμάτων διαλέγεσθαι ὑδροφόρῳ γυναικί, διὰ πολλὴν πενίαν ἐξιούσῃ τὴν πόλιν καὶ
 30 καμνοῦσῃ εἰς τὸ ὑδρεύσασθαι. θαυμάζουσί γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπελθόντες, προτεθεωρηκότες τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος, καὶ θαυμάζουσι τίνα τρόπον ὁ τηλικούτος μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ ἀλαζονίας καὶ ὑπὸ ὑπερηφανίας ἀγόμενοι τοὺς εὐτελεστέρους ὑπερορῶμεθα τε

ἐπιλανθανόμενοι τοῦ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον εἶναι τό-
 Ge i 26 Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίω-
 cf. Jer i 5 σιν ἡμετέραν· καὶ μὴ μεμνημένοι τοῦ πλάσαντος ἐν κοιλίᾳ
 cf. Ps xxxii (xxxiii) 15 καὶ πλάσαντος κατὰ μόνας τὰς καρδίας πάντων ἀνθρώπων
 Judith ix 11 καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν οὐ γνώσκομεν ὅτι 5
 ταπεινῶν ἐστὶ θεὸς καὶ ἐλαττόνων βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ
 ἀσθενούντων, ἀφηλπισμένων σκεπαστῆς, καὶ ἀπεγνωσμένων
 σωτήρ. οἰονεῖ δὲ καὶ ἀποστόλω πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει
 Jo iv 28—30 χρεῖται τῇ γυναικὶ ταύτῃ, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξάψασ αὐτὴν διὰ
 τῶν λόγων, ἕως ἀφείσα τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἢ γυνὴ ἀπελθοῦσα 10
 εἰς τὴν πόλιν εἶπη τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον,
 ὃς εἶπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; ὅτε
 ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· καὶ τῇ
 τοιαῦδε μὲν μὴ ὑστερῶν, τότε σαφέστατα ἐμφανίζῃ ἑαυτὸν ὁ
 λόγος, ὡς ἐλθόντας τοὺς μαθητὰς θαυμάζειν εἰ καὶ αὕτη 15
 ἤξιώται, θηλὴς τις καὶ εὐεξαπάτητος οὖσα, τυχεῖν τῆς ὁμι-
 λίας πρὸς αὐτὴν τοῦ λόγου. πλὴν πειθόμενοι καλῶς ὑπὸ
 cf. Jo i 3 τοῦ λόγου πάντα γίνεσθαι οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐπιπλήττουσιν
 οὐδὲ ἐπαποροῦσι περὶ τῆς πρὸς τὴν Σαμαρείτιν ζητήσεως
 καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινολογίας. τάχα δὲ καὶ καταπεπλή- 20
 γασι τὴν πολλὴν χρησιμότητα τοῦ λόγου συγκαταβαίνοντος
 ψυχῇ ἐξουθενούσῃ Σιών, καὶ πεποικιλίᾳ ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμα-
 Jo iv 27 ρείας· διόπερ γέγραπται· Ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς
 Jo iv 26 ἐλάλει. καὶ ὁ Ἡρακλέων δὲ φησι πρὸς τὸ Ἐγὼ εἰμι, ὁ
 λαλῶν σοι· ὅτι ἐπεὶ ἐπέπειστο ἡ Σαμαρεῖτις περὶ τοῦ 25
 χριστοῦ ὡς ἄρα ἐλθὼν πάντα ἀπαγγελεῖ αὐτῇ, φησὶ
 Γίνωσκε ὅτι ἐκεῖνος ὃν προσδοκᾷς ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι
 καὶ ὅτε ὠμολόγησεν ἑαυτὸν τὸν προσδοκώμενον ἐληλυθέναι,
 ἦλθον, φησὶν, οἱ μαθηταὶ πρὸς αὐτόν, δι' οὓς ἐληλύθει εἰς 239
 τὴν Σαμαρείαν. πῶς δὲ διὰ τοὺς μαθητὰς ἐληλύθει εἰς τὴν 30
 Σαμαρείαν, οἷτινες καὶ πρότερον αὐτῷ συνήσαν;

3 πλάσαντος 10 ἀφείσα 14 ὑστερον 16 καὶ
 εὐεξαπάτητος] lac. (4) ἐξαπάτητος τυχεῖν] τύχη 22 ἐξουθε-
 νούσης Σειῶν 25 post σοι lac. iv circa litt. εἶπερ 29 ἐληλύθη

29. Ἀφῆκεν οὖν τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἡ γυνὴ καὶ Jo iv 28 f.
ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις Δεῦτε
ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι
οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; Οὐ μάτην οἶμαι ἀναγεγραφέναι τὸν
5 εὐαγγελιστὴν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀφέσεως τῆς ὑδρίας, ἥτινα
ἀφείσα ἡ γυνὴ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· κατὰ μὲν οὖν τὴν
λέξιν σπουδῆν ἐμφαίνει πλείονα τῆς Σαμαρείτιδος, κατα-
λειπούσης τὴν ὑδρίαν καὶ οὐ τοσοῦτον πεφροντικυίας τοῦ
σωματικῆ καὶ ταπεινότερου καθήκοντος ὅσον τῆς τῶν
10 πολλῶν ὠφελείας· φιλανθρωπότατα γὰρ κεκίνηται βουλη-
θεῖσα τοῖς πολίταις εὐαγγελίσασθαι τὸν χριστὸν, μαρτυ-
ροῦσα αὐτῷ εἰρηκότη αὐτῇ πάντα ἃ ἐποίησε. καλεῖ δὲ
αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἰδεῖν ἄνθρωπον λόγον ἔχοντα μείζονα ἀνθρώ-
που· τὸ γὰρ ὄρατὸν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἄνθρωπος ἦν. χρῆ
15 οὖν καὶ ἡμᾶς ἐπιλανθανομένους τῶν σωματικωτέρων, καὶ
ἀφιέντας αὐτὰ σπεύδειν ἐπὶ τὸ μεταδιδόναι ἧς μετελήφαμεν
ὠφελείας ἑτέροις· ἐπὶ τοῦτο γὰρ προκαλεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς
ἔπαινον τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν ἀναγράφων τῆς γυναικός.
πρὸς μέντοι γε τὴν ἀναγωγὴν σκοπητέον τίς ἡ ὑδρία ἦν
20 ἀφίησι παραδεξαμένη πῶς τοὺς Ἰησοῦ λόγους ἡ Σαμαρείτις·
καὶ τάχα τὸ δοχεῖον τοῦ σεμνοποιουμένου ἐπὶ βαθύτητι
ὑδατος, τῆς διδασκαλίας, ὣν ἐφρόνει πρότερον ἐξευτελίζουσα
ἀποτίθεται, ἐν τῷ κρείττονι τῆς ὑδρίας λαβοῦσα ἐκ τοῦ
ὑδατος τοῦ γενομένου ἤδη ἐν αὐτῇ ἀρχῆς ὑδατος ἀλλομένου cf. J iv 14
25 εἰς ζωὴν αἰώνιον· πῶς γὰρ ἂν τοῦ ὑδατος τούτου μὴ μετε-
ληφνῆ φιλανθρώπως Χριστὸν τοῖς πολίταις ἐκήρυσσεν,
θανμάζουσα αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα πάντα ἃ ἐποίησεν, εἰ μὴ
μετελήφει δι' ὧν ἤκουε τοῦ σωτηρίου ὑδατος; Ῥεβέκκα cf. Ge xxiv
30 λέσαι λαλοῦντα ἐν τῇ διανοίᾳ τὸν παῖδα τοῦ Ἀβραάμ,
ἐξεπορεύετο καλῇ τῇ ὄψει παρθένος· ἥτις ἐπέειπε οὐχ
15 ff.

3, 4 μήτι οὗτός] μὴ τοιοῦτος
videtur) 21 σεμνοῦ ποιουμένου

14 ὀφθαλμοῦς pr. man. (ut
28 δι' ὧν ἤκουε] δηκονεν

ἐπιλανθανόμενοι τοῦ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον εἶναι τό-
 Ge i 26 Ποιήσωμεν ἄνθρωπον καθ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίω-
 cf. Jer i 5 σιν ἡμετέραν· καὶ μὴ μεμνημένοι τοῦ πλάσαντος ἐν κοιλίᾳ
 cf. Ps xxxii (xxxiii) 15 καὶ πλάσαντος κατὰ μόνας τὰς καρδίας πάντων ἀνθρώπων
 Judith ix 11 καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν οὐ γινώσκομεν ὅτι 5
 ταπεινῶν ἐστὶ θεὸς καὶ ἐλαττόνων βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ
 ἀσθενούντων, ἀφηλιτισμένων σκεπαστῆς, καὶ ἀπεγνωσμένων
 σωτήρ. οἰοεὶ δὲ καὶ ἀποστόλῳ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει
 Jo iv 28—30 χρήται τῇ γυναικὶ ταύτῃ, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξάψας αὐτὴν διὰ
 τῶν λόγων, ἕως ἀφείσα τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἢ γυνὴ ἀπελθοῦσα 10
 εἰς τὴν πόλιν εἶπη τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον,
 ὃς εἶπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; ὅτε
 ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· καὶ τῇ
 τοιαῦδε μὲν μὴ ὑστερῶν, τότε σαφέστατα ἐμφανίζῃ ἑαυτὸν ὁ
 λόγος, ὡς ἐλθόντας τοὺς μαθητὰς θαυμάζειν εἰ καὶ αὕτη 15
 ἠξιώται, θήλυσ τις καὶ εὐεξαπάτητος οὖσα, τυχεῖν τῆς ὀμι-
 λίας πρὸς αὐτὴν τοῦ λόγου. πλὴν πειθόμενοι καλῶς ὑπὸ
 τοῦ λόγου πάντα γίνεσθαι οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐπιπλήττουσιν
 οὐδὲ ἐπαποροῦσι περὶ τῆς πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ζητήσεως
 καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινολογίας. τάχα δὲ καὶ καταπεπλή- 20
 γασι τὴν πολλὴν χρηστότητα τοῦ λόγου συγκαταβαίνοντας
 ψυχῇ ἐξουθενούσῃ Σιών, καὶ πεποθυῖα ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμα-
 ρείας· διόπερ γέγραπται· Ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς
 Jo iv 27 ἐλάλει. καὶ ὁ Ἡρακλέων δὲ φησι πρὸς τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ
 Jo iv 26 λαλῶν σοι ὅτι ἐπεὶ ἐπέπειστο ἡ Σαμαρεῖτις περὶ τοῦ 25
 χριστοῦ ὡς ἄρα ἐλθὼν πάντα ἀπαγγελεῖ αὐτῇ, φησὶ
 Γίνωσκε ὅτι ἐκεῖνος ὃν προσδοκᾶς ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι
 καὶ ὅτε ὠμολόγησεν ἑαυτὸν τὸν προσδοκώμενον ἐληλυθέναι,
 ἦλθον, φησὶν, οἱ μαθηταὶ πρὸς αὐτόν, δι' οὓς ἐληλύθει εἰς 239
 τὴν Σαμάρειαν. πῶς δὲ διὰ τοὺς μαθητὰς ἐληλύθει εἰς τὴν 30
 Σαμάρειαν, οἷτινες καὶ πρότερον αὐτῷ συνήσαν;

3 πλάσαντος 10 ἀφείσαι 14 ὑστερον 16 καὶ
 εὐεξαπάτητος] lac. (4) ἐξαπάτητος τυχεῖν] τύχη 22 ἐξουθε-
 νούσης Σειῶν 25 post σοι lac. iv circa litt. εἶπερ 29 ἐληλύθη

29. Ἀφῆκεν οὖν τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἡ γυνὴ καὶ Jo iv 28 f.
ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις Δεῖτε
ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι
οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; Οὐ μάτην οἶμαι ἀναγεγραφέναι τὸν
5 εὐαγγελιστὴν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀφέσεως τῆς ὑδρίας, ἥτινα
ἀφείσα ἡ γυνὴ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· κατὰ μὲν οὖν τὴν
λέξιν σπουδῆν ἐμφαίνει πλείονα τῆς Σαμαρείτιδος, κατα-
λειπούσης τὴν ὑδρίαν καὶ οὐ τοσοῦτον πεφροντικυίας τοῦ
σωματικῆ καὶ ταπεινοτέρου καθήκοντος ὅσον τῆς τῶν
10 πολλῶν ὠφελείας· φιλανθρωπότερα γὰρ κεκίνηται βουλευ-
θεῖσα τοῖς πολίταις εὐαγγελίσασθαι τὸν χριστὸν, μαρτυ-
ροῦσα αὐτῷ εἰρηκότη αὐτῇ πάντα ἃ ἐποίησε. καλεῖ δὲ
αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἰδεῖν ἄνθρωπον λόγον ἔχοντα μείζονα ἀνθρώ-
που· τὸ γὰρ ὄρατὸν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἄνθρωπος ἦν. χρῆ
15 οὖν καὶ ἡμᾶς ἐπιλανθανομένους τῶν σωματικωτέρων, καὶ
ἀφιέντας αὐτὰ σπεύδειν ἐπὶ τὸ μεταδιδόναι ἧς μετελήφαμεν
ὠφελείας ἑτέροις· ἐπὶ τοῦτο γὰρ προκαλεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς
ἔπαινον τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν ἀναγράφων τῆς γυναικός.
πρὸς μέντοι γε τὴν ἀναγωγὴν σκοπητέον τίς ἡ ὑδρία ἦν
20 ἀφίησι παραδεξαμένη πῶς τοὺς Ἰησοῦ λόγους ἡ Σαμαρείτις·
καὶ τάχα τὸ δοχεῖον τοῦ σεμνοποιουμένου ἐπὶ βαθύτητι
ὑδατος, τῆς διδασκαλίας, ὣν ἐφρόνει πρότερον ἐξευτελίζουσα
ἀποτίθεται, ἐν τῷ κρείττονι τῆς ὑδρίας λαβοῦσα ἐκ τοῦ
ὑδατος τοῦ γενομένου ἥδη ἐν αὐτῇ ἀρχῆς ὑδατος ἀλλομένου cf. J iv 14
25 εἰς ζωὴν αἰώνιον· πῶς γὰρ ἂν τοῦ ὑδατος τούτου μὴ μετε-
ληφνῆ φιλανθρώπως Χριστὸν τοῖς πολίταις ἐκήρυσσεν,
θανυμάζουσα αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα πάντα ἃ ἐποίησεν, εἰ μὴ
μετελήφει δι' ὧν ἤκουε τοῦ σωτηρίου ὑδατος; Ῥεβέκκα cf. Ge xxiv
30 λέσαι λαλοῦντα ἐν τῇ διανοίᾳ τὸν παῖδα τοῦ Ἀβραάμ,
ἐξεπορεύετο καλῇ τῇ ὄψει παρθένος· ἦτις ἐπέειπε οὐχ

3, 4 μήτι οὗτός] μὴ τοιοῦτος
videtur)

21 σεμουὶ ποιοῦμένον

14 ὀφθαλμοῦς pr. man. (ut
28 δι' ὧν ἤκουε] διηκουεν

ὁμοίως ἦν τλει τῇ Σαμαρείτιδι, καταβαίνει ἐπὶ τὴν πηγὴν
 καὶ πληροὶ τὴν ὑδρίαν, ἀναβάσῃ τε αὐτῇ ἐπιτρέχει εἰς συνάν-
 Ge xxiv 17 τησιν ὁ τοῦ Ἀβραὰμ παῖς καὶ εἶπε· Πότισόν με μικρὸν
 ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου. ἐπεὶ γὰρ παῖς ἦν τοῦ Ἀβραὰμ,
 ἡγάπα κὰν μικροῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς ὑδρίας Ῥεβέκκας λαβεῖν·
 Ge xxiv 18 Καὶ ἔσπευσεν ἡ Ῥεβέκκα, καὶ καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν 240
 βραχίονα αὐτῆς καὶ ἐπότισεν αὐτὸν, ἕως ἐπαύσατο πίνων.
 ἐπέεπερ οὖν ἦν ἐπαινετὴ ἡ τῆς Ῥεβέκκας ὑδρία, οὐ κατα-
 cf. Jo iv 6 λείπεται ὑπ' αὐτῆς, ἡ δὲ τῆς Σαμαρείτιδος οὐσα ὥρα ἔκτῃ
 ἀφίεται. 10

30. Ἐνθάδε μὲν δὴ τοῖς Σαμαρείταις γυνὴ εὐαγγελί-
 ζεται τὸν χριστὸν, ἐπὶ τέλει δὲ τῶν εὐαγγελίων καὶ τὴν
 cf. Jo xx 18 ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις ἢ πρὸ πάντων
 αὐτὸν θεασαμένη γυνὴ διηγείται. ἀλλ' οὔτε αὐτὴ ὡς τὸ
 τέλειον τῆς πίστεως εὐαγγελισαμένη εὐχαριστεῖται ὑπὸ τῶν 15
 Jo iv 42 Σαμαρειτῶν λεγόντων· Οὐκέτι διὰ τὴν λαλίαν σου πι-
 στεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν
 ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου· ἐκείνη τε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀφῆς
 Jo xx 17 τοῦ χριστοῦ οὐ πιστεύεται, λέγοντος αὐτῇ· Μὴ μου ἄπτου·
 Jo xx 27 ἔμελλε γὰρ Θωμᾶς ἀκούειν· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὠδε καὶ ἶδε 20
 τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν
 πλευράν μου. πάντα δὲ ἦν ἃ ἐποίησεν ἡ γυνὴ ἢ πρὸς τοὺς
 εἰ ἄνδρας κοινωνία, καὶ μετ' ἐκείνους ἢ πρὸς τὸν ἕκτον οὐ
 γησίον ἄνδρα συγκατάβασις, ὄντινα ἀρνησαμένη καὶ τὴν
 ὑδρίαν καταλείπουσα εἰς ἑβδομον σεμνῶς ἀναπαύεται, προ-
 ξενούσα τὴν ὠφέλειαν καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτῇ 25
 δογμάτων οἰκοῦσι πόλιν τὴν οἰκοδομὴν τῶν οὐχ ὑγιῶν
 λόγων, τὴν αὐτὴν τῇ γυναικί· οἷς καὶ αἰτία γίνεται ἐξελθεῖν
 τῆς πόλεως καὶ ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. πάντῃ δὲ παρα-
 τετηρημένως ἐν τοῖς ἐξῆς οἱ Σαμαρεῖται ἐρωτῶσι τὸν Ἰησοῦν, 30
 cf. Jo iv 40 οὐχ ἵνα μείνῃ ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς, τουτέστιν ἵνα
 γένηται ἐν τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῶν· τάχα γὰρ οὐκ ἦν δυνατόν

- μείναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει αὐτῶν, ἐπέεπερ καὶ αὐτοὶ ἐξῆλθον cf. Jo iv 30
 εὐποιοῦντες ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. ὅτι δὲ
 τοιαῦτά τινα δηλοῦται ἀκριβέστατα εἰς τὰς ἀναγωγὰς,
 ἀφορμὰς ἡμῖν διδόντος τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἐκ τούτων κατα-
 5 κριτέον. πρότερον μὲν γέγραπται· Ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως Jo iv 30
 καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐκ δὲ τῆς πό- Jo iv 39 f.
 λεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν
 διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης ὅτι Εἶπέ μοι Jo iv 29
 πάντα ἃ ἐποίησα. ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτόν οἱ Σαμαρεῖται, cf. Jo iv 40
 10 ἡρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς. καὶ πρότερον οὖν ἐκ τῆς
 πόλεως ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, καὶ δεύτερον ἦλθον πρὸς αὐτόν
 οἱ Σαμαρεῖται, ἔτι ὄντα παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, οὐ γὰρ
 φαίνεται κεκινημένος ἐκεῖθεν, καὶ ἡρώτων αὐτὸν μείναι παρ'
 αὐτοῖς. οὐ γέγραπται δὲ μετὰ τοῦτο ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν
 241 πόλιν, ἀλλ'· Ἐμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς
 ἐξῆς οὐκ εἴρηται· Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Jo iv 43
 πόλεως· ἀλλὰ· Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν· ὅσον γὰρ ἐπὶ τῷ νοητῷ
 πᾶσα ἡ οἰκονομία τῆς ὠφελείας τοῖς Σαμαρεῦσιν παρὰ τῇ
 πηγῇ γεγένηται τοῦ Ἰακώβ.
- 20 31. (30) Ὁ δὲ Ἡρακλέων τὴν ὑδρίαν τὴν δεκτικὴν
 ζωῆς ὑπολαμβάνει εἶναι διάθεσιν καὶ ἔννοιαν καὶ τῆς δυνά-
 μεως τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος, ἦντινα καταλιπούσα, φησὶ, παρ'
 αὐτῷ, τουτέστιν ἔχουσα παρὰ τῷ σωτῆρι τὸ τοιοῦτον σκεῦος,
 ἐν ᾧ ἐληλύθει λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ὑπέστρεφεν εἰς τὸν
 25 κόσμον εὐαγγελιζομένη τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν·
 διὰ γὰρ τοῦ πνεύματος καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος προσάγεται ἡ
 ψυχὴ τῷ σωτῆρι. κατανόησον δὴ εἰ δύναται ἐπαινουμένη
 τυγχάνειν ἡ ὑδρία αὕτη πάντῃ ἀφιεμένη· Ἀφῆκε γὰρ, φησὶ, Jo iv 28
 τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή· οὐ γὰρ πρόσκειται ὅτι ἀφῆκεν
 30 αὐτὴν παρὰ τῷ σωτῆρι. πῶς δὲ καὶ οὐκ ἀπίθανον καταλι-
 ποῦσαν αὐτὴν τὴν δεκτικὴν τῆς ζωῆς διάθεσιν καὶ ἔνοιαν
 καὶ τῆς δυνάμεως τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος καὶ τὸ σκεῦος ἐν
- 22 καταλιπούσα 23 παρὰ] περὶ τοιοῦτο 30 καταλιπούσαν
 31, 32 ἔνοιαν καὶ] τὴν ἔνοιαν

ᾧ ἐληλυθεί λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀπεληλυθέναι εἰς τὸν κόσμον χωρὶς τούτων εὐαγγελίσασθαι τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν; πῶς δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ μετὰ τοσοῦτους λόγους οὐ πέπεισται σαφῶς περὶ τοῦ χριστοῦ, ἀλλὰ φησι· Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; καὶ τό· Ἐξῆλθον δὲ ἐκ 5 τῆς πόλεως· διηγήσατο ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς προτέρας αὐτῶν ἀναστροφῆς οὔσης κοσμικῆς· καὶ ἤρχοντο διὰ τῆς πίστεως, φησὶ, πρὸς τὸν σωτήρα. λεκτέον δὲ πρὸς αὐτὸν, πῶς μένει παρ' αὐτοῖς τὰς δύο ἡμέρας; οὐ γὰρ τετήρηκεν ὁ προπαρεθέμεθα ἡμεῖς περὶ τοῦ <μη> ἐν τῇ πόλει αὐτὸν ἀναγεγράφθαι 10 μεμενηκέναι τὰς δύο ἡμέρας.

Jo iv 31 32. (31) Ἐν τῷ μεταξὺ ἡρώτων ἀγτόν οἱ μαθηταί, λέγοντες Ῥαββεῖ, φάγε. Μετὰ τὴν περὶ τὸ ποτὸν οἰκονομίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς διαφορᾶς τῶν ὑδάτων ἀκόλουθον ἦν καὶ τὰ περὶ τροφῆς ἀναγεγράφθαι. ἡ μὲν οὖν 15 Σαμαρείτις αἰτουμένη πιεῖν διὰ τῶν ἐπαπορήσεων αὐτῆς, οἰονεὶ δὲ διὰ τὸν αἰτήσαντα, οὔτε γὰρ εἶχε δοῦναι τῷ Ἰησοῦ ἄξιον αὐτοῦ πόμα, εἰ κακείνος ἐν τῷ ἐκείνῃν αἰτηθεῖσαν ὀρέξαι ἐβούλετο εὐεργετῆσαι διὰ τούτου τοῦ πιεῖν δεδωκυῖαν ἔπρεπεν ἦδη.....ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος. οἱ δὲ μα 20 θηταί.....ἀπεληλυθόντων εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν, ἧτοι εὐρηκότες ἐπιτηδείους τροφὰς παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις, λόγους τινὰς ἀρμόζοντας,..... 242 αὐτῷ Φάγε· καιρὸν νομίσαντες ἐπιτηδεῖον εἶναι αὐτῷ τροφῆς τὸν μεταξὺ τοῦ ἀπεληλυθέναι εἰς τὴν πόλιν τὴν 25 γυναῖκα καὶ τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς αὐτὸν τοὺς Σαμαρείτας· ἐπ' οὐδενὸς γὰρ ξένου παρετίθεσαν αὐτῷ τὴν τροφήν, ἴσως ἐπιτριβείσης ἂν τῆς Σαμαρείτιδος, εἰ ἑώρα τοὺς μαθητὰς τὰ ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς τροφίμα ἧτοι ὄντα ἢ νομιζόμενα παρατιθέναι βουλομένους τῷ διδασκάλῳ. ἀλλ' οὐδὲ ἐνώπιον 30 τῶν Σαμαρειτῶν δεόντως ἂν ἐκείνοι ἔλεγον· Ῥαββὶ, φάγε· χρηζόντων καταλείπειν ἑαυτῶν τὴν πόλιν. διὰ τοῦτο καλῶς

5 μὴ τοιοῦτος 10 μὴ] om. 17 post Ἰησοῦ] lac. (4)

19 πίν

πρόσκειται τό· Ἐν τῷ μεταξύ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ^{Jo iv 31}
 λέγοντες Ῥαββί, φάγε. διὰ τί δὲ αὐτὸν ἡρώτων, καὶ οὐχὶ
 <ἔλεγον αὐτῷ> ἄξιον ἰδεῖν· <ἀπλοῦς>τερον γὰρ ἐγγέγραπτο·
 Ἐν δὲ τῷ μεταξύ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ῥαββί, φάγε. τό δὲ
⁵ καὶ ἐρωτῶν ἵνα φάγῃ καὶ ἱκετεύειν <αὐτὸν καὶ> δεῖσθαι τάχα
 τι δηλοῖ πρὸ τῆς ἐξετάσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐξέτασιν,
 καὶ ὅρα μήποτε εὐλαβοῦνται μὴ.....ὁ λόγος.....ταῖς
 οἰκέι.....ἢ ἰσχυροποιούμενος τροφαῖς, ἐρωτῶσιν
 αὐτὸν εὕρισκομένους ἐδέσθαι· οἷς γὰρ εὕρισκουσιν οἱ μα-
¹⁰θηταὶ αἰεὶ τρέφειν τὸν λόγον βούλονται, ἵνα ἰσχυροποιούμενος
 καὶ τονούμενος καὶ δυνατούμενος ἐπιπλείον παραμείνῃ τοῖς
 αὐτὸν τρέφουσιν, ἀντιτρέφων τοὺς παρατιθέντας αὐτῷ τὰ
 βρώματα. διὰ τοῦτο ἐστηκέναι φησὶν ἐπὶ τὴν θύραν καὶ ^{cf. Ap iii 20}
 κρούειν, ἵν' ἐάν τις ἀνοίξῃ τὴν θύραν εἰσέλθῃ πρὸς αὐτὸν
¹⁵ καὶ δειπνήσῃ μετ' ἐκείνου, ὥστε ὕστερον δυνηθέντα τὸν δει-
 πνήσαντα ἀντιδειπνισθῆναι ἀπὸ τοῦ δειπνήσαντος λόγου παρὰ
 τῷ ἀνθρώπῳ. (32) Ὁ δὲ Ἡρακλέων φησὶν ὅτι ἐβούλοντο
 κοινωνεῖν αὐτῷ ἐξ ὧν ἀγοράσαντες ἀπὸ τῆς Σαμαρείας κε-
 κομίκεισαν. ταῦτα δὲ φησὶν ἵνα τινὰ.....αἱ πέντε ^{cf. Mt xxv}
²⁰ μωραὶ παρθένοι..... ^{1 ff.}
 ἀπὸ τοῦ νυμφίου. πῶς δὲ οἶμαι.....τὰ αὐτὰ ἔχειν.....
 λέγονται.....ταῖς ἀποκλιθεῖσαις μωραῖς παρθένοις
 ἄξιον ἰδεῖν κατηγορίαν περιέχοντα τῶν μαθητῶν τοῖς
 αὐτοῖς κοιμωμένων ταῖς μωραῖς παρθένοις. ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ
²⁵ ἀνόμιον τοῦ φωτὸς πρὸς τροφήν, καὶ τοῦ ποτοῦ πρὸς τὰ
 βρώματα.....σαντας αἰτιάσασθαι τὴν ἐκδοχὴν,
 καίπερ κατὰ τι δυνάμενον σαφῆ ποιῆσαι τὸν λόγον ἐχρῆν
 αὐτὸν διὰ πλείονων παραμυθήσασθαι, κατασκευάζοντα τὴν
 ἰδίαν ἐκδοχὴν.

243 33. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, ^{Jo iv 32}
 ἦν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Τὸ μὲν ἀνευδὲς οὐ χρήζει βρώ-

3 ἔλεγον αὐτῷ] om. lac. (11) relict. ἀπλοῦστερον] lac. (7)
 τερον 5 ἐρωτῶν] ἐρωτᾶ ἱκετεύειν αὐτὸν καὶ] ἱκετεύει lac. (10)
 16 ἀντιδειπνισθῆναι 27 κατὰ] intra lin.

σεως, τὸ δὲ χρῆζον βρώσεως οὐκ ἔστιν ἀνευδεές. καὶ δῆλον
 ὅτι ὁ ἐσθίων οὐχὶ μὴ χρῆζων βρώσεως ἐσθίει, ἀλλὰ χρῆζων
 καὶ δεόμενος αὐτῆς. καὶ τὰ μὲν σώματα, ἅτε τῇ φύσει ὄντα
 βρευστὰ, τρέφεται τῆς τροφῆς ἀναπληρούσης τὸν τόπον τῶν
 ἀπορροόντων· τὰ δὲ κρείττονα σώματος τρέφεται τοῖς ἀσω- 5
 μάτοις νοήμασι καὶ λόγοις καὶ πράξεσιν ὑγιέσιν, οὐχὶ εἰς τὸ
 μὴ εἶναι διαλυθησόμενα, εἰ μὴ τρέφοιτο· οὐδὲ γὰρ σώματα
 μὴ τρεφόμενα εἰς τὸ μὴ εἶναι διαλύεται· ἀπόλλυσι δὲ τὸ
 εἶναι τοιαύδε, ὅτε οὐ τρέφεται τοῖς τοιοῦσδε τὰ τῆς διαφερούσης
 τῶν σωμάτων φύσεως. ὥσπερ δὲ τὰ δεόμενα τροφῆς σώματα 10
 οὐδὲ τοῖς ἀπὸ τῶν ποιότητων τρέφεται, οὐδὲ ποσότης τροφῶν
 ἢ αὐτῇ πᾶσιν ἀρκεῖ, οὕτω νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν κρειττόνων
 παρὰ τὰ σώματα. καὶ γὰρ ταῦτα τὰ μὲν πλείονος, τὰ δὲ
 ἐλάττονος δεῖται τροφῆς, οὐ τῶν ἴσων ὄντα χωρητικά. ἀλλ'
 οὐδὲ ἡ ποιότης τῶν τρεφόντων λόγων καὶ νοημάτων τῶν ἐν 15
 θεωρίᾳ καὶ πράξεων τῶν τούτοις ἀρμοζουσῶν, ἢ αὐτῇ ἀρμόζει
 πάσαις ταῖς ψυχαῖς. ἀλλὰ γὰρ καὶ λάχανον καὶ στερεὰ
 τροφή οὐχὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τρέφει τοὺς δεομένους τῆς
 ἀπὸ τούτων βελτιώσεως. τὰ μὲν γὰρ ἀρτιγέννητα βρέφη, 20
 ὡς φησιν ὁ Πέτρος, τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθείτω, καὶ
 εἴ τις τὴν νηπιότητα ἔχει Κορινθίον, πρὸς οὓς φησιν ὁ
 Παῦλος· Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρώμα· ὁ δὲ ἀσθενῶν διὰ
 τὸ μὴ πιστεύειν λάχανα ἐσθιέτω. καὶ τοῦτο δὲ ὁ Παῦλος
 διδάσκει λέγων· Ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ
 ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. καὶ ἔστι γέ ποτε ξενισμὸς λαχά- 25
 ρων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ὥσπερ καὶ μύσχοι ἀπὸ φάτης
 μετὰ ἔχθρας. Τελείων δὲ ἔστιν ἢ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ
 τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διά-
 κρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. ἔστι δὲ τις καὶ δηλητήριος
 τροφή, ἣν τινα μανθάνομεν ἀπὸ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν, 30
 λεγόντων πρὸς τὸν Ἐλισαῖόν τινων· Θάνατος ἐν τῷ λέβητι,
 ἀνθρώπε τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ μὲν τίς ἐστι τῶν ἀλογωτέρων

11 οὐδὲ 1^ο] οὕτε

16 om. καὶ

30 ἀπὸ] ὑπὸ

ψυχῶν πνευματικῆ πωώδης τροφῆ, καὶ ἄλλη χόρτος ἢ ἄχυρον,
 ἅπερ σημαίνεται διὰ τοῦ· Κύριος ποιμανεῖ με, καὶ οὐδέν Ps xxii
 με ὑστερήσει. εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκλήνωσεν ἐπὶ (xxiii) 1 f.
 ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με. καὶ ὁ Ἡσαΐας δέ φησι·

5 Δέων δὲ ὡς βοῦς ἄχυρον φάγεται. ἀλλὰ καὶ χόρτον τοῖς Is xi 7

244 κτήνεσιν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ρεβέκκας παρατιθέασι τοῦ παιδὸς cf. Ge xxiv
 Ἀβράμ. ἐὰν δέ τις ἢ λογικώτερος καὶ διὰ τοῦτο καὶ νοητὸς 32
 ἄνθρωπος τὸν νοητὸν ἄρτον ἐσθίει, ὡς ἐν ψαλμοῖς γέ-
 γραπταί· Ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου· καὶ τῷ νοητῷ Ps ciii (civ)

10 οἶνω εὐφραίνεται οὐκ ἄλλος ἢ ἄνθρωπος· Οἶνος γὰρ εὐφραίνει 15
 καρδίαν ἀνθρώπου. ἀναβατέον δὲ τῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἀλόγων
 καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ αὐτοὺς τρεφο-
 μένους, οὐ γὰρ εἰσι πάντῃ ἀνευδεεῖς. Ἄρτον γοῦν ἀγγέλων Ps lxxvii
 ἔφαγεν ἀνθρώπου· μακάριός γε ὁ Ἀβραὰμ δυνηθεὶς τοῖς (lxxviii) 25

15 ἐπιφανείσιν αὐτῷ τρισὺν ἐγκρυφίας ἀζύμους παραθεῖναι. cf. Ge xviii 6

34. Ἄλλ' ἤδη ἐπὶ τὸν προκείμενον λόγον τὸν περὶ
 τῆς Χριστοῦ βρώσεως ὀδευτέον, ἣν οἱ μαθηταὶ τότε οὐκ
 ἤδεσαν· ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω Jo iv 32
 φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. ὅπερ γὰρ καὶ ἔπραττεν ὁ

20 Ἰησοῦς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, τελειῶν cf. Jo iv 34
 αὐτοῦ τὸ ἔργον, τοῦτο οὐκ ἤδεσαν οἱ μαθηταί. ἵνα δὲ νοηθῆ
 τρανότερον τό· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε·
 λεγέτω καὶ Παῦλος τοῖς χρεῖαν ἔχουσι γάλακτος, καὶ οὐ cf. He v 12
 στερεᾶς τροφῆς, Κορινθίους, καὶ γάλα ποτιζομένους καὶ οὐ cf. 1 Co iii 2

25 βρώμα, τῷ μηδέπω αὐτοὺς δύνασθαι βρώματος μεταλαμ-
 βάνειν· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. καὶ
 αἰεὶ γε ὁ διαφέρων τοῖς ὑποδεεστέροις καὶ μὴ δυναμένοις τὰ
 αὐτὰ τοῖς κρείττοσι θεωρεῖν ἐρεῖ· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν
 ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. καὶ οὐκ ἄτοπὸν γε λέγειν μὴ μόνον
 30 ἀνθρώπους καὶ ἀγγέλους ἐνδεεῖς εἶναι τῶν νοητῶν τροφῶν,
 ἀλλὰ καὶ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ· καὶ αὐτὸς γὰρ, ἵν' οὕτως
 εἶπω, ἐπισκευάζεται αἰεὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ μόνου ἀνευδεοῦς

- καὶ αὐτάρκους αὐτῶ. λαμβάνει δὲ τὰ βρώματα ὁ μὲν πολλὸς τῶν μαθητευομένων ἀπὸ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, κλειομένων
- cf. Lc ix 16 παρατιθέναι τοῖς ὄχλοις· οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ, πλὴν ἐστ' ὅτε καὶ ἀπὸ ἀγίων ἀγγελῶν· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἀπὸ τοῦ πατρὸς μόνου λαμβάνει τὰ βρώματα, 5 οὐ διὰ τινος· οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τρέφεσθαι λέγειν ζητητέον δὲ λέξιν γραφῆς ὑποβάλλουσαν ἡμῖν τοῦτο. ὄλον δὲ τὸ μυστήριον τῆς κλήσεως καὶ ἐκλογῆς, τὰ ἐν τῷ
- Lc xiv 16 f. μεγάλῳ δείπῳ ἐστὶ βρώματα· Ἄνθρωπος γὰρ, φησὶν, ἐποίει δείπνον μέγα, καὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου ἐπεμψε καλέσαι 10 τοὺς κεκλημένους. καὶ ἀναλεκτέον γε ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων τὰς περὶ δείπνων παραβολάς. ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Ἡσαίου
- Is lxxv 13 αἱ ἐπαγγελίαι φαγεῖν εἰσι καὶ πιεῖν, λέγοντος· Ἰδοὺ οἱ 245 δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· Ἰδοὺ οἱ
- cf. Ge ii 8 δουλεύοντές μοι πίνονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε. ἔτι μὴν ἐν τῇ 15 Γενέσει εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς τίθεται τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, νόμους περὶ τοῦ ἐσθίειν τάδε τινα καὶ μὴ ἐσθίειν τάδε
- cf. Ge ii 16 διδούς. καὶ ἀθάνατος ἂν ἔμεινεν ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει ἦσθιεν, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ ἦσθιεν. ὄρα καὶ 20 τὰ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ λεγόμενα περὶ τῶν προσκυνούντων διὰ τὸ βεβρωκέναι· Ἐφαγον γὰρ, φησὶν, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς· διόπερ· Οὐδὲ λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίαν· ἀλλ' ὅταν ἄδικοι γενώμεθα, ἐξα-
- Am viii 11 ποστέλει λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου οὐδὲ δάψαν 25 ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. ὅσον οὖν προκόπομεν κρείττονα καὶ πλείονα φαγόμεθα, ἕως τάχα φθάσομεν ἐπὶ τὴν αὐτὴν βρωσιν φαγεῖν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, ἣν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ μαθηταὶ οὐκ οἶδασιν. οὐδὲν δὲ εἰς τὴν λέξιν εἶπεν ὁ Ἡρακλέων. 30
- Jo iv 33 35· Ἐλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους· Μή τις ἠνεγκεν ἀγτῷ φαγεῖν; Εἰ καὶ σαρκικῶς ὑπολαμβάνει ταῦτα λέγεσθαι ὁ Ἡρακλέων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὡς ἔτι ταπεινότερον διανοουμένων καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν μμουμένων

λέγουσαν· Ούτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· Jo iv 11
 ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν μήποτε βλέποντές τι θεϊότερον οἱ μαθηταὶ
 φασὶ πρὸς ἀλλήλους· Μὴ τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; τάχα
 γὰρ ὑπενούον ἀγγελικὴν τινα δύναμιν ἐνηνοχέουσι αὐτῷ
 5 φαγεῖν· καὶ εἰκὸς ὅτι διὰ τοῦτο ἐδιδάσκοντο ὅτι μείζον ἐστὶν
 ὃ εἶχε βρώμα φαγεῖν, ὅπερ ἦν ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ cf. Jo iv 34
 πέμψαντος αὐτὸν καὶ τελειῶσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ.

36. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ἐμὸν βρώμα ἐστὶν Jo iv 34
 ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελει-
 10 ὴσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. Πρέπουσα βρώσις τῷ υἱῷ τοῦ
 θεοῦ ὅτε ποιητὴς γίνεται τοῦ πατρικοῦ θελήματος, τοῦτο τὸ
 θέλειν ἐν αὐτῷ ποιῶν ὅπερ ἦν καὶ ἐν τῷ πατρὶ, ὥστε εἶναι
 τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐν τῷ θελήματι τοῦ υἱοῦ, καὶ γενέσθαι
 τὸ θέλημα τοῦ υἱοῦ ἀπαράλλακτον τοῦ θελήματος τοῦ πατρὸς,
 15 εἰς τὸ μηκέτι εἶναι δύο θελήματα ἀλλὰ ἐν θελήματι ὅπερ ἐν
 θελήματι αἴτιον ἦν τοῦ λέγειν τὸν υἱόν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν Jo x 30
 ἔσμεν· καὶ διὰ τοῦτο τὸ θέλημα ὁ ἰδὼν αὐτὸν ἑώρακε τὸν υἱόν, cf. Jo xiv 45
 ἑώρακε δὲ καὶ τὸν πέμψαντα αὐτόν. καὶ πρέπον γε μᾶλλον
 246 οὕτω νοεῖν ἡμᾶς ποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς,
 20 ἀφ' οὗ θελήματος καὶ τὰ ἔξω τοῦ θέλοντος καλῶς ἐγένετο, ἥπερ
 μὴ περιεργασαμένους ἡμᾶς τὰ περὶ τοῦ θελήματος νομίζειν
 εἶναι τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος ἐν τῷ τάδε τινα
 τὰ ἔξω ποιεῖν. ἐκεῖνο γὰρ, λέγω δὲ τὸ ἔξω τοῦ θέλοντος
 γινόμενον χωρὶς τοῦ προειρημένου θελήματος, οὐχ ὄλον μὲν
 25 τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· πᾶν δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς
 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ γινόμενον ὅτε τὸ θέλειν τοῦ θεοῦ γινόμενον ἐν
 τῷ υἱῷ ποιεῖ ταῦτα ἅπερ βούλεται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ.
 μόνος δὲ ὁ υἱὸς πᾶν τὸ θέλημα ποιεῖν χωρήσει τοῦ πατρὸς·
 διόπερ καὶ εἰκὼν αὐτοῦ. ἐπισκεπτέον δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου cf. 2 Co iv 4
 30 πνεύματος· τὰ δὲ λοιπὰ ἅγια οὐδὲν μὲν ποιήσει παρὰ τὸ
 θέλημα τοῦ θεοῦ, καὶ πάντα γε ἅ ποιήσει, ποιήσει κατὰ τὸ

15 ἐν 1^ο] om. 17 ἰδὼν] εἰδὼν 18 ἑώρακε] ἑώρα 19 νοεῖν]
 νοσεν 24 οὐκ ολον 28 ποιεῖ χωρήσαι 30 ποιήσαι
 31 ἄ] ο

- θέλημα τοῦ θεοῦ, οὐ μέντοι γε διαρκεῖ πρὸς τὸ κατὰ τὸ πᾶν
θέλημα τυπωθῆναι. καὶ τὸδε γε τὸ ἅγιον παρὰ τὸδε τὸ
ἅγιον μείζον ἢ πλείον ἢ ἐκτυπώτερον συγκρίσει ἐτέρου
χωρήσει ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ θελήματος, καὶ πάλιν παρ' ἐκείνο
ἔσται τι ἄλλο διαφερόντως χωροῦν· πᾶν δὲ καὶ ὅλον τὸ 5
- Jo iv 34 θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσει ὁ εἰπών· <Ἐμὸν> βρωμά ἐστιν ἵνα
ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τοῦ πέμψαντός με. μετὰ τοῦτο
- Jo v 19 f. γοῦν φησὶν εὐχαρίστως περὶ τοῦ θεοῦ· Οὐ δύναται ὁ υἱὸς
ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν πατέρα
ποιούντα· ἃ γὰρ ἐὰν ποιῇ ὁ πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως 10
ποιεῖ. ὁ πατήρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ
αὐτὸς ποιεῖ. καὶ τάχα διὰ ταῦτα εἰκὼν ἐστὶ τοῦ θεοῦ
cf. Col i 15 καὶ τὰ ταῦτα εἰκὼν ἐστὶ τοῦ θεοῦ
τοῦ ἁοράτου· καὶ γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ θέλημα εἰκὼν τοῦ πρώτου
θελήματος, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ θεότης εἰκὼν τῆς ἀληθινῆς θεότη-
τος· εἰκὼν δὲ καὶ τῆς ἀγαθότητος ὧν τοῦ πατρὸς φησι· 15
Τί με λέγεις ἀγαθόν; καὶ τοῦτό γε τὸ θέλημα βρωμά ἐστὶ
τοῦ υἱοῦ ἴδιον αὐτοῦ, δι' ὃ βρωμά ἐστιν ὃ ἐστίν. ὅτι δὲ τὸ
περὶ τῆς διαθεσεώς ἐστὶ τὸ θέλημα δηλοῖ ἡ ἐπιφερομένη
λέξις, δεύτερον λέγουσα μετὰ τὴν ποιήσιν τοῦ θελήματος τὸ
τελειοῦσθαι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. 20
37. Ἐπιπλέον δὲ καὶ περὶ τούτου θεωρητέον, ἵν' εἶδω-
Jo iv 34 μεν τί ἐστὶ καὶ τό· Τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. ὁ μὲν οὖν
τις ἀπλούστερον ἐρεῖ ὅτι τὸ προστεταγμένον ἔργον, ὅπερ
αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ προστάξαντος, ὡς εἰ ἐπὶ παραδειγματίων
ἐλέγομεν τοὺς οἰκοδομοῦντας ἢ γεωργοῦντας φάσκειν τελειοῦν 25
τὸ ἔργον τοῦ λαβόντος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔργον, ἐν τῷ ποιεῖν δι'
ὃ παρελήφθησαν· ὁ δὲ τις ἐρεῖ ὅτι εἶπερ τελειοῦται τὸ ἔργον
τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ, δηλὸν ὅτι τοῦτο πρὶν τελειωθῆναι 247
ἀτελεὲς ἦν· πῶς οὖν ἀτελεὲς ἦν, ἔργον τυγχάνον τοῦ θεοῦ; καὶ
Jo xiv 28 πῶς τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ τελειοῦται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· Ὁ 30
πατήρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν; ἡ δὲ τελείωσις τοῦ
ἔργου ἢ τοῦ λογικοῦ τελείωσις ἦν· τοῦτο γὰρ ἦλθεν ἀτελεὲς

4 χωρίσει

6 ἐμὸν] om.

8 οὐ] οὐδὲν

22 ὁ] εἰ

24 εἰ] ἡ

ὃν τέλειον ποιῆσαι ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος. ἄρ' οὖν ἐκτίσθη cf. Jo i 14
 ἀτελὲς τὸ ἔργον, καὶ πέμπεται ὁ σωτὴρ τὸ ἀτελὲς τελειώσαι;
 καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν πατέρα ἀτελοῦς ποιητὴν γεγο-
 νέναι, τὸν δὲ σωτῆρα τὸ ἀτελὲς τετελειωκέναι, κτισθὲν
 5 ἀτελές; ἡγοῦμαι δὴ ἐν τοῖς τόποις βαθυτέρον τι ἐναπο-
 κείσθαι μυστήριον· τάχα γὰρ οὐ πάντῃ ἀτελὲς τὸ λογικὸν ἦν
 ἅμα τῷ τεθείσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ. πῶς γὰρ ἂν τὸ πάντῃ cf. Ge ii 15
 ἀτελὲς ἐτίθετο ὁ θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ
 φυλάσσειν; ὁ γὰρ δυνάμενος ἐργάζεσθαι ξύλον ζωῆς, καὶ
 10 πάντα δὲ ἃ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς καὶ μετὰ ταῦτα ἐξανέτειλεν, cf. Ge ii 9
 οὐκ ἂν εὐλόγως λέγοιτο ἀτελές. μήποτε οὖν τέλειος ὢν
 πῶς ἀτελής διὰ τὴν παρακοὴν [ᾧν] γέγονε, καὶ ἐδεῖθη τοῦ
 τελειώσονται αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀτελείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμφθη
 ὁ σωτὴρ, πρῶτον μὲν ἵνα ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος cf. Jo iv 34
 15 αὐτὸν, ἐργάτης αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα γενόμενος, δεύτερον δὲ ἵνα
 τελειώσῃ τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, καὶ ἕκαστος τετελειωμένος
 οἰκειωθῆ τῇ στερεᾷ τροφῇ καὶ τῇ σοφίᾳ συνῆ. Τελείων δέ He v 14
 ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια
 γυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.
 20 καὶ ὁ λαλῶν σοφίαν φησί· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς 1 Co ii 6
 τελείοις. καὶ ὅταν ἕκαστος ἡμῶν, ἔργον θεοῦ, ὑπὸ Ἰησοῦ
 τελιωθῆ, ἐρεῖ· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσμαί, τὸν δρόμον 2 Tim iv 7 f.
 τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς
 δικαιοσύνης στέφανος. οὐ μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσεν ἐκ
 25 τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀλλὰ καὶ ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς Ge vi 2
 θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαὶ εἰσι καὶ λαβόντες
 ἑαυτοῖς ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο, καὶ ἀπαξιαπλῶς πάντες οἱ
 ἀπολείποντες τὸ ἴδιον οἰκητήριον καὶ μὴ τηρήσαντες τὴν Jud 6
 ἑαυτῶν ἀρχήν. ἀρχὴν δὲ λέγω οὐ τὴν παραβαλλομένην
 30 ἐξουσίᾳ ἀλλὰ τὴν ἀντιδιαστελλομένην τέλει καὶ παρακει-
 μένην πρώτῳ, ἵν' ὥσπερ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἀρχὴ τις τοῦ εἶναι ἐν
 τῷ παραδείσῳ ἦν, τὸ τέλος διὰ τὴν παράβασιν τάχα ἐν ἄδου

κάτω ἢ τινι τοιοῦτῳ χωρίῳ, οὕτω καὶ ἐκάστῳ τῶν ἀποπεπτο-
 κότων οἰκεία τις ἀρχὴ τυγχάνῃ δεδομένη. τελειῶν μέντοι γε
 ὁ Ἰησοῦς τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, λέγω δὲ πᾶν τὸ λογικὸν καὶ οὐ 248
 τὸν ἄνθρωπον μόνον, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτὸ τελειοῦ-
 τὰ μὲν γὰρ μακαριώτερα πειθόμενα λόγῳ, μὴ δεηθέντα 5
 πόνου, μόνῳ τελειοῦται τῷ λόγῳ· ἕτερα δὲ, ἀπειθήσαντα τῷ
 λόγῳ, χρῆζει πόνων ἵνα μετὰ τοὺς πόνους λόγοις προσα-
 χθέντα ὑστερόν ποτε τούτοις τελειωθῇ. πλὴν ἀμφότερα
 ταῦτα ἐν βρωμᾷ ἐστὶν ἴδιον Ἰησοῦ, τό τε ποιῆσαι τὸ θέλημα
 τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, καὶ τὸ τελειῶσαι τὸ ἔργον 10
 αὐτοῦ.

Jo iv 34

38. Ὁ δὲ Ἡρακλέων διὰ τοῦ Ἐμὸν βρωμᾷ ἐστὶν
 ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με· φησὶ διηγεῖσθαι
 τὸν σωτήρα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι τοῦτο ἦν ὃ συνεζήτε μετὰ
 τῆς γυναικὸς, βρωμᾷ ἴδιον λέγων τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· 15
 τοῦτο γὰρ αὐτοῦ τροφή καὶ ἀνάπαυσις καὶ δύναμις ἦν.
 θέλημα δὲ πατρὸς ἔλεγεν εἶναι τὸ γινῶναι ἀνθρώπους τὸν
 πατέρα καὶ σωθῆναι, ὅπερ ἦν ἔργον τοῦ σωτήρος, τοῦ ἕνεκα
 τούτου ἀπεσταλμένου εἰς Σαμάρειαν, τουτέστιν εἰς τὸν
 κόσμον. βρωμᾷ οὖν αὐτὸ ἐξείληφε τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν 20
 μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος συζήτησιν, ὅπερ νομίζω σαφῶς
 παντὶ τῷ ὁρᾶσθαι καὶ ταπεινῶς ἐξείληφθαι καὶ βεβιασμένως.
 πῶς δὲ τροφή τοῦ σωτήρος τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς σαφῶς οὐ
 παρέστησε· πῶς δὲ καὶ ἀνάπαυσις τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς;
 λέγει γὰρ ὁ κύριος ἀλλαχοῦ, ὡς οὐ παντὸς τοῦ πατρικοῦ 25
 θελήματος ἀναπαύσεως αὐτοῦ ὄντος· Πάτερ, εἰ δυνατόν,
 παρελθάτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν οὐ τί ἐγὼ θέλω,
 ἀλλὰ τί σὺ. πόθεν δὲ καὶ ὅτι δύναμις τοῦ σωτήρος τὸ
 θέλημα τοῦ θεοῦ;

Mt xxvi 39

Jo iv 35

39. Οὐχ ἡμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι καὶ 30
 ὁ θερισμός ἐρχεται; ἰδογ' λέγω ἡμῖν Ἐπάρατε τοῦς
 ὀφθαλμοῦς ἡμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λεγκαί

5 μακαρωτερα πειθομενοι

21 τῆς] τὴν

20 αὐτὸ] αὐτὸν

28 σὺ] σοι

δύναμεις

εἰς πρὸς θερισμὸν ἤδη. Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας
 ἀπλούτερον καὶ σωματικώτερον εἰρῆσθαι τό· Οὐχ ὑμεῖς
 λέγετε ὅτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ταῦτα
 ἐπαπορητέον, ἵνα πεισθῶσι νοητὰ πολλάκις γυμνὰ αἰσθητῶν
 5 καὶ σωματικῶν λελαληκέναι τὸν σωτήρα. εἶπερ γὰρ ὁ
 καιρὸς ὅτε ταῦτα ἔλεγεν Ἰησοῦς ὁ πρὸ τετραμήνου τοῦ
 θερισμοῦ ἦν, δῆλον ὅτι χειμῶν ἦν. θερισμὸς οὖν ἐν τῇ
 Ἰουδαίᾳ ἄρχεται γίνεσθαι περὶ τὸν παρ' Ἑβραίοις καλού-
 μενον Νίσαν μῆνα, ὅτε ἄγεται τὸ πάσχα, ὡς ἐνίστε τὰ
 10 ἄζυμα ἀπὸ νέου σίτου αὐτοὺς ποιεῖν. ἀλλ' ἔστω μὴ κατ'
 ἐκείνον τὸν μῆνα εἶναι τὸν θερισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐξῆς
 249 ἐκείνῳ τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς Ἰάρ. καὶ οὕτως ὁ πρὸ
 τετραμήνου καιρὸς ἐκείνου τοῦ μηνὸς ἀκμαῖός ἐστι χειμῶν.
 ἐπὶ οὖν δεῖξωμεν ὅτι ὅτε ἔλεγε ταῦτα ὁ περὶ τὸν θερισμὸν
 15 καιρὸς ἦν ἥτοι ἀκμάζοντα ἢ ἐγγύς που τοῦ λήγειν ὄντα,
 ἀποδεδειγμένον ἡμῖν ἔσται τὸ προκείμενον. τηρητέον δὴ
 ὅτι μετὰ τὴν ἐν τῇ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας περὶ τὸ μεταβεβλη- cf. Jo ii 1 ff.
 κὸς εἰς οἶνον ὕδωρ οἰκονομίαν καταβεβηκέναι λέγεται ὁ
 κύριος εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ Jo ii 12—15
 20 ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, ἔνθα ἔμεινεν οὐ πολλὰς ἡμέρας· καὶ
 ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσό-
 λυμα ὁ Ἰησοῦς· ὅτε εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας
 καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀναγεγραμ-
 μένων, καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν
 25 ἐκ τοῦ ἱεροῦ. καὶ εἰπὼν τινα πρὸς τὸν Νικόδημον μετὰ ταῦτα cf. Jo iii 1 ff.
 ἦλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ Jo iii 22
 ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτισε. πόσον δὴ θήσομεν
 αὐτὸν διατετριφέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χρόνον βαπτίζοντα μετὰ
 τὸ πάσχα; οὐ γὰρ σαφῶς γέγραπται. καὶ φαίνεται διὰ τὸ
 30 ἐγνωκέναι τοὺς Φαρισαίους ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς cf. Jo iv 1
 ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης ἀφιεὶς τὴν Ἰουδαίαν καὶ

8 ἄρχεσθαι 12 Ἰάρ] εἰ γὰρ 15 ἀκμάζοντα] ἀκ...οντα
 17 κανανά 24 om. καὶ 31 ἦ] om. ut videtur

σεως, τὸ δὲ χρῆζον βρώσεως οὐκ ἔστιν ἀνευδεές. καὶ δῆλον
 ὅτι ὁ ἐσθίων οὐχὶ μὴ χρῆζων βρώσεως ἐσθίει, ἀλλὰ χρῆζων
 καὶ δεόμενος αὐτῆς. καὶ τὰ μὲν σώματα, ἅτε τῇ φύσει ὄντα
 βρευστὰ, τρέφεται τῆς τροφῆς ἀναπληρούσης τὸν τόπον τῶν
 ἀπορρεόντων· τὰ δὲ κρείττονα σώματος τρέφεται τοῖς ἀσω- 5
 μάτοις νοήμασι καὶ λόγοις καὶ πράξεσιν ὑγιέσιν, οὐχὶ εἰς τὸ
 μὴ εἶναι διαλυθησόμενα, εἰ μὴ τρέφοιτο· οὐδὲ γὰρ σώματα
 μὴ τρεφόμενα εἰς τὸ μὴ εἶναι διαλύεται· ἀπόλλυσι δὲ τὸ
 εἶναι τοιάδε, ὅτε οὐ τρέφεται τοῖς τοιοῖσδε τὰ τῆς διαφερούσης
 τῶν σωμάτων φύσεως. ὥσπερ δὲ τὰ δεόμενα τροφῆς σώματα 10
 οὐδὲ τοῖς ἀπὸ τῶν ποιότητων τρέφεται, οὐδὲ ποσότης τροφῶν
 ἢ αὐτῇ πᾶσιν ἀρκεῖ, οὕτω νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν κρειπτόνων
 παρὰ τὰ σώματα. καὶ γὰρ ταῦτα τὰ μὲν πλείονος, τὰ δὲ
 ἐλάττονος δεῖται τροφῆς, οὐ τῶν ἴσων ὄντα χωρητικά. ἀλλ'
 οὐδὲ ἡ ποιότης τῶν τρεφόντων λόγων καὶ νοημάτων τῶν ἐν 15
 θεωρίᾳ καὶ πράξεων τῶν τούτοις ἀρμοζουσῶν, ἢ αὐτῇ ἀρμόζει
 πᾶσαις ταῖς ψυχαῖς. ἀλλὰ γὰρ καὶ λάχανον καὶ στερεὰ
 τροφή οὐχὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τρέφει τοὺς δεομένους τῆς
 ἀπὸ τούτων βελτιώσεως. τὰ μὲν γὰρ ἀρτιγέννητα βρέφη, 20
 ὡς φησιν ὁ Πέτρος, τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθείτω, καὶ
 εἴ τις τὴν νηπιότητα ἔχει Κορινθίων, πρὸς οὓς φησιν ὁ
 1 Co iii 2 Παῦλος· Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· ὁ δὲ ἀσθενῶν διὰ
 τὸ μὴ πιστεύειν λάχανα ἐσθιέτω. καὶ τοῦτο δὲ ὁ Παῦλος
 Ro xiv 2 διδάσκει λέγων· Ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ
 Pr xv 17 ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. καὶ ἔστι γέ ποτε ξενισμὸς λαχά- 25
 ρων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ὥσπερ καὶ μύσχοι ἀπὸ φάτνης
 He v 14 μετὰ ἔχθρας. Τελείων δὲ ἔστιν ἢ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ
 τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διά-
 κρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. ἔστι δὲ τις καὶ δηλητήριος
 τροφή, ἣν τινα μανθάνομεν ἀπὸ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν, 30
 4 Reg iv 40 λεγόντων πρὸς τὸν Ἑλισαῖόν τινων· Θάνατος ἐν τῷ λέβητι,
 ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ μὲν τίς ἔστι τῶν ἀλογωτέρων

ψυχῶν πνευματικῆ ποώδης τροφῆ, καὶ ἄλλη χόρτος ἢ ἄχυρον, ἄπερ σημαίνεται διὰ τοῦ· Κύριος ποιμανεῖ με, καὶ οὐδέν Ps xxii (xxiii) 1 f.
 με ὑπερήσει. εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν' ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με. καὶ ὁ Ἡσαΐας δέ φησι·

5 Δέων δὲ ὡς βοῦς ἄχυρον φάγεται. ἀλλὰ καὶ χόρτον τοῖς Is xi 7

244 κτήνεσιν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ῥεβέκκας παρατιθέασι τοῦ παιδὸς cf. Ge xxiv 32
 Ἀβράμ. εἰάν δέ τις ἢ λογικώτερος καὶ διὰ τοῦτο καὶ νοητὸς ἄνθρωπος τὸν νοητὸν ἄρτον ἐσθίει, ὡς ἐν ψαλμοῖς γέ-
 γραπται· Ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου· καὶ τῷ νοητῷ Ps ciii (civ) 15

10 οἶνῳ εὐφραίνεται οὐκ ἄλλος ἢ ἄνθρωπος· Οἶνος γὰρ εὐφραίνει 15
 καρδίαν ἀνθρώπου. ἀναβατέον δὲ τῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ αὐτοὺς τρεφο-
 μένους, οὐ γὰρ εἰσι πάντῃ ἀνευδεῖς. Ἄρτον γοῦν ἀγγέλων Ps lxxvii (lxxviii) 25
 ἔφαγεν ἄνθρωπος· μακάριός γε ὁ Ἀβραὰμ δυνηθεὶς τοῖς

15 ἐπιφανέουσιν αὐτῷ τρισὶν ἐγκρυφίας ἀξύμους παραθεῖναι. cf. Ge xviii 6

34 Ἄλλ' ἤδη ἐπὶ τὸν προκειμένον λόγον τὸν περὶ τῆς Χριστοῦ βρώσεως ὀδευτέον, ἣν οἱ μαθηταὶ τότε οὐκ ἤδεσαν· ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω Jo iv 32
 φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. ὅπερ γὰρ καὶ ἔπραττεν ὁ

20 Ἰησοῦς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, τελειῶν cf. Jo iv 34
 αὐτοῦ τὸ ἔργον, τοῦτο οὐκ ἤδεσαν οἱ μαθηταί. ἵνα δὲ νοηθῆ
 τρανότερον τό· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε·
 λεγέτω καὶ Παῦλος τοῖς χρεῖαν ἔχουσι γάλακτος, καὶ οὐ cf. He v 12
 στερεῆς τροφῆς, Κορινθίοις, καὶ γάλα ποτιζομένοις καὶ οὐ cf. 1 Co iii 2

25 βρώμα, τῷ μηδέπω αὐτοὺς δύνασθαι βρώματος μεταλαμ-
 βάνειν· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. καὶ
 αἰεὶ γε ὁ διαφέρων τοῖς ὑποδεεστέροις καὶ μὴ δυναμένοις τὰ
 αὐτὰ τοῖς κρείττοσι θεωρεῖν ἐρεῖ· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν
 ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. καὶ οὐκ ἀτοπὸν γε λέγειν μὴ μόνον
 30 ἀνθρώπους καὶ ἀγγέλους ἐνδεεῖς εἶναι τῶν νοητῶν τροφῶν,
 ἀλλὰ καὶ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ· καὶ αὐτὸς γὰρ, ἵν' οὕτως
 εἶπω, ἐπισκευάζεται αἰεὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ μόνου ἀνευδεοῦς

- καὶ αὐτάρκους αὐτῶ. λαμβάνει δὲ τὰ βρώματα ὁ μὲν πολλὸς τῶν μαθητευομένων ἀπὸ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, κελενομένων cf. Lc ix 16 παρατιθέναι τοῖς ὄχλοις· οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ, πλὴν ἔσθ' ὅτε καὶ ἀπὸ ἀγίων ἀγγέλων· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἀπὸ τοῦ πατρὸς μόνου λαμβάνει τὰ βρώματα, 5 οὐ διὰ τινος. οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τρέφεσθαι λέγειν· ζητητέον δὲ λέξιν γραφῆς ὑποβάλλουσαν ἡμῖν τοῦτο. ὄλον δὲ τὸ μυστήριον τῆς κλήσεως καὶ ἐκλογῆς, τὰ ἐν τῷ
- Lc xiv 16 f. μεγάλῳ δείπνῳ ἐστὶ βρώματα· Ἄνθρωπος γὰρ, φησὶν, ἐποίει δείπνον μέγα, καὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου ἔπεμψε καλέσαι 10 τοὺς κεκλημένους. καὶ ἀναλεκτέον γε ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων τὰς περὶ δείπνων παραβολὰς. ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Ἡσαίου
- Is lkv 13 αἱ ἐπαγγελίαι φαγεῖν εἰσι καὶ πιεῖν, λέγοντος· Ἴδου οἱ 245 δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· Ἴδου οἱ
- cf. Ge ii 8 δουλεύοντές μοι πίνονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε. ἔτι μὴν ἐν τῇ 15 Γενέσει εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς τίθεται τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς, νόμους περὶ τοῦ ἐσθίειν τάδε τινὰ καὶ μὴ ἐσθίειν τάδε
- cf. Ge ii 16 διδούς. καὶ ἀθάνατος ἂν ἔμεινεν ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει ἤσθιεν, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ ἤσθιεν. ὅρα καὶ 20 τὰ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ λεγόμενα περὶ τῶν προσκυνούντων διὰ τὸ βεβρωκέσθαι· Ἐφαγον γὰρ, φησὶ, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς· διόπερ· Οὐδὲ λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίαν· ἀλλ' ὅταν ἄδικοι γενώμεθα, ἐξα-
- Ps xxi (xxii) 30
Pr x 3 ποστέλει λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου οὐδὲ δίψαν 25 ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. ὅσον οὖν προκόπομεν κρείττονα καὶ πλείονα φαγόμεθα, ἕως τάχα φθάσομεν ἐπὶ τὴν αὐτὴν βρῶσιν φαγεῖν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, ἣν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ μαθηταὶ οὐκ οἶδασιν. οὐδὲν δὲ εἰς τὴν λέξιν ἔπεν ὁ Ἡρακλέων. 30
- Jo iv 33 35. Ἐλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους Μή τις ἠνεγκεν ἀγτῶ φαγεῖν; Εἰ καὶ σαρκικῶς ὑπολαμβάνει ταῦτα λέγεσθαι ὁ Ἡρακλέων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὡς ἔτι ταπεινότερον διανοουμένων καὶ τὴν Σαμαρείτιν μμνονμένων

λέγουσαν· Ούτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· Jo iv 11
 ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν μήποτε βλέποντές τι θεϊότερον οἱ μαθηταὶ
 φασὶ πρὸς ἀλλήλους· Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; τάχα
 γὰρ ὑπενόουν ἀγγελικὴν τινα δύναμιν ἐνηνοχέειν αὐτῷ
 5 φαγεῖν· καὶ εἰκὸς ὅτι διὰ τοῦτο ἐδιδάσκοντο ὅτι μείζων ἐστὶν
 ὃ εἶχε βρώμα φαγεῖν, ὅπερ ἦν ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ cf. Jo iv 34
 πέμψαντος αὐτὸν καὶ τελειῶσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ.

36. Λέγει ἀγίοις ὁ Ἰησοῦς Ἐμὸν βρώμα ἐστὶν Jo iv 34
 ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελει-
 10 ὴσω ἀγτοῦ τὸ ἔργον. Πρέπουσα βρώσις τῷ νίῳ τοῦ
 θεοῦ ὅτε ποιητῆς γίνεται τοῦ πατρικοῦ θελήματος, τοῦτο τὸ
 θέλειν ἐν αὐτῷ ποιῶν ὅπερ ἦν καὶ ἐν τῷ πατρὶ, ὥστε εἶναι
 τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐν τῷ θελήματι τοῦ υἱοῦ, καὶ γενέσθαι
 τὸ θέλημα τοῦ υἱοῦ ἀπαράλλακτον τοῦ θελήματος τοῦ πατρὸς,
 15 εἰς τὸ μηκέτι εἶναι δύο θελήματα ἀλλὰ ἐν θέλημα· ὅπερ ἐν
 θέλημα αἴτιον ἦν τοῦ λέγειν τὸν υἱόν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν Jo x 30
 ἔσμεν· καὶ διὰ τοῦτο τὸ θέλημα ὃ ἰδὼν αὐτὸν ἑώρακε τὸν υἱόν, cf. Jo xii 45
 ἑώρακε δὲ καὶ τὸν πέμψαντα αὐτόν. καὶ πρέπον γε μᾶλλον
 246 οὕτω νοεῖν ἡμᾶς ποιέσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς,
 20 ἀφ' οὗ θελήματος καὶ τὰ ἔξω τοῦ θέλοντος καλῶς ἐγένετο, ἥπερ
 μὴ περιεργασαμένους ἡμᾶς τὰ περὶ τοῦ θελήματος νομίζειν
 εἶναι τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος ἐν τῷ τάδε τινα
 τὰ ἔξω ποιεῖν. ἐκεῖνο γὰρ, λέγω δὲ τὸ ἔξω τοῦ θέλοντος
 γινόμενον χωρὶς τοῦ προειρημένου θελήματος, οὐχ ὄλον μὲν
 25 τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· πᾶν δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς
 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ γινόμενον ὅτε τὸ θέλειν τοῦ θεοῦ γενόμενον ἐν
 τῷ νίῳ ποιεῖ ταῦτα ἅπερ βούλεται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ,
 μόνος δὲ ὁ υἱὸς πᾶν τὸ θέλημα ποιεῖν χωρήσει τοῦ πατρὸς·
 διόπερ καὶ εἰκὼν αὐτοῦ. ἐπισκεπτέον δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου cf. 2 Co iv 4
 30 πνεύματος· τὰ δὲ λοιπὰ ἅγια οὐδὲν μὲν ποιήσει παρὰ τὸ
 θέλημα τοῦ θεοῦ, καὶ πάντα γε ἅ ποιήσει, ποιήσει κατὰ τὸ

15 ἐν 1^ο] om. 17 ἰδὼν] εἰδὼν 18 ἑώρακε] ἑώρα 19 νοεῖν]
 νοσεν 24 οὐκ ολον 28 ποιεῖ χωρήσαι 30 ποιήσει
 31 ἄ] ο

θέλημα τοῦ θεοῦ, οὐ μέντοι γε διαρκεῖ πρὸς τὸ κατὰ τὸ πᾶν
 θέλημα τυπωθῆναι. καὶ τὸδε γε τὸ ἅγιον παρὰ τὸδε τὸ
 ἅγιον μείζον ἢ πλείον ἢ ἐκτυπώτερον συγκρίσει ἐτέρου
 χωρήσει ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ θελήματος, καὶ πάλιν παρ' ἐκείνο
 ἔσται τι ἄλλο διαφερόντως χωροῦν· πᾶν δὲ καὶ ὅλον τὸ 5
 θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσει ὁ εἰπών· <Ἐμὸν> βρωμά ἐστιν ἵνα
 ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τοῦ πέμψαντός με. μετὰ τοῦτο
 γοῦν φησὶν εὐχαρίστως περὶ τοῦ θεοῦ· Οὐ δύναται ὁ υἱὸς
 ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἔαν μὴ τι βλέπη τὸν πατέρα
 ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἔαν ποιῇ ὁ πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως 10
 ποιεῖ. ὁ πατήρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ
 αὐτὸς ποιεῖ. καὶ τάχα διὰ ταῦτα εἰκὼν ἐστὶ τοῦ θεοῦ
 τοῦ ἄοράτου· καὶ γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ θέλημα εἰκὼν τοῦ πρώτου
 θελήματος, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ θεότης εἰκὼν τῆς ἀληθινης θεότη-
 τος· εἰκὼν δὲ καὶ τῆς ἀγαθότητος ὧν τοῦ πατρός φησι· 15
 Τί με λέγεις ἀγαθόν; καὶ τοῦτό γε τὸ θέλημα βρωμά ἐστὶ
 τοῦ υἱοῦ ἴδιον αὐτοῦ, δι' ὃ βρωμά ἐστιν ὁ ἐστίν. ὅτι δὲ τὸ
 περὶ τῆς διαθέσεως ἐστὶ τὸ θέλημα δηλοῖ ἡ ἐπιφερομένη
 λέξις, δεύτερον λέγουσα μετὰ τὴν ποίησιν τοῦ θελήματος τὸ
 τελειοῦσθαι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. 20

37. Ἐπιπλέον δὲ καὶ περὶ τούτου θεωρητέον, ἵν' εἰδω-
 μεν τί ἐστὶ καὶ τό· Τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. ὁ μὲν οὖν
 τις ἀπλούστερον ἐρεῖ ὅτι τὸ προστεταγμένον ἔργον, ὅπερ
 αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ προστάξαντος, ὡς εἰ ἐπὶ παραδειγματίων
 ἐλέγομεν τοὺς οἰκοδομοῦντας ἢ γεωργοῦντας φάσκειν τελειοῦν 25
 τὸ ἔργον τοῦ λαβόντος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔργον, ἐν τῷ ποιεῖν δι'
 ὃ παρελήφθησαν· ὁ δὲ τις ἐρεῖ ὅτι εἴπερ τελειοῦται τὸ ἔργον
 τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ, δῆλον ὅτι τοῦτο πρὶν τελειωθῆναι 247
 ἀτελὲς ἦν· πῶς οὖν ἀτελὲς ἦν, ἔργον τυγχάνον τοῦ θεοῦ; καὶ
 πῶς τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ τελειοῦται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· Ὁ 30
 πατήρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν; ἢ δὲ τελείωσις τοῦ
 ἔργου ἢ τοῦ λογικοῦ τελείωσις ἦν· τοῦτο γὰρ ἦλθεν ἀτελὲς

4 χωρήσει 6 ἐμὸν] om. 8 οὐ] οὐδὲν
 22 ὁ] εἰ 24 εἰ] ἠ

Jo iv 34

Jo v 19 f.

cf. Col i 15

cf. Sap Sol
vii 26
Mc x 18;
Lc xviii 19

Jo iv 34

Jo xiv 28

ὄν τέλειον ποιῆσαι ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος. ἄρ' οὖν ἐκτίσθη cf. Jo i 14
 ἀτελὲς τὸ ἔργον, καὶ πέμπεται ὁ σωτὴρ τὸ ἀτελὲς τελειώσαι;
 καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν πατέρα ἀτελοῦς ποιητὴν γεγο-
 νέναι, τὸν δὲ σωτῆρα τὸ ἀτελὲς τετελειωκέναι, κτισθὲν
 5 ἀτελές; ἡγοῦμαι δὴ ἐν τοῖς τόποις βαθύτερόν τι ἐναπο-
 κείσθαι μυστήριον· τάχα γὰρ οὐ πάντῃ ἀτελὲς τὸ λογικὸν ἦν
 ἅμα τῷ τεθεῖσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ. πῶς γὰρ ἂν τὸ πάντῃ cf. Ge ii 15
 ἀτελὲς ἐτίθετο ὁ θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ
 φυλάσσειν; ὁ γὰρ δυνάμενος ἐργάζεσθαι ξύλον ζωῆς, καὶ
 10 πάντα δὲ ἃ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς καὶ μετὰ ταῦτα ἐξανέτειλεν, cf. Ge ii 9
 οὐκ ἂν εὐλόγως λέγοιτο ἀτελές. μήποτε οὖν τέλειος ὢν
 πῶς ἀτελής διὰ τὴν παρακοὴν [ὦν] γέγονε, καὶ ἐδεήθη τοῦ
 τελειώσοντος αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀτελείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμφθη
 ὁ σωτὴρ, πρῶτον μὲν ἵνα ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος cf. Jo iv 34
 15 αὐτὸν, ἐργάτης αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα γενόμενος, δεύτερον δὲ ἵνα
 τελειώσῃ τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, καὶ ἕκαστος τετελειωμένος
 οἰκειωθῇ τῇ στερεᾷ τροφῇ καὶ τῇ σοφίᾳ συνῆ. Τελείων δέ He v 14
 ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια
 γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.
 20 καὶ ὁ λαλῶν σοφίαν φησί· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς 1 Co ii 6
 τελείοις. καὶ ὅταν ἕκαστος ἡμῶν, ἔργον θεοῦ, ὑπὸ Ἰησοῦ
 τελειωθῇ, εἰρεῖ· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγώνισμαι, τὸν δρόμον 2 Tim iv 7 f.
 τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς
 δικαιοσύνης στέφανος. οὐ μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσεν ἐκ
 25 τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀλλὰ καὶ ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς Ge vi 2
 θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαί εἰσι καὶ λαβόντες
 ἑαυτοῖς ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο, καὶ ἀπαξαπλῶς πάντες οἱ
 ἀπολείποντες τὸ ἴδιον οἰκητήριον καὶ μὴ τηρήσαντες τὴν Jud 6
 ἑαυτῶν ἀρχὴν. ἀρχὴν δὲ λέγω οὐ τὴν παραβαλλομένην
 30 ἐξουσίᾳ ἀλλὰ τὴν ἀντιδιαστελλομένην τέλει καὶ παρακει-
 μένην πρῶτῳ, ἵν' ὥσπερ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἀρχὴ τις τοῦ εἶναι ἐν
 τῷ παραδείσῳ ἦν, τὸ τέλος διὰ τὴν παράβασιν τάχα ἐν ἄδου

κάτω ἢ τινι τοιοῦτῳ χωρίῳ, οὕτω καὶ ἐκάστῳ τῶν ἀποπεπτω-
 κότων οἰκεία τις ἀρχὴ τυγχάνῃ δεδομένη. τελειῶν μέντοι γέ
 ὁ Ἰησοῦς τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, λέγω δὲ πᾶν τὸ λογικὸν καὶ οὐ 248
 τὸν ἄνθρωπον μόνον, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτὸ τελειοῦ-
 τὰ μὲν γὰρ μακαριώτερα πειθόμενα λόγῳ, μὴ δεηθέντα 5
 πόνου, μόνῳ τελειοῦται τῷ λόγῳ· ἕτερα δὲ, ἀπειθήσαντα τῷ
 λόγῳ, χρῆζει πόνων ἵνα μετὰ τοὺς πόνους λόγοις προσα-
 χθέντα ὑστερόν ποτε τούτοις τελειωθῇ. πλὴν ἀμφοτέρα
 ταῦτα ἐν βρωμά ἐστιν ἴδιον Ἰησοῦ, τό τε ποιῆσαι τὸ θέλημα
 τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, καὶ τὸ τελειῶσαι τὸ ἔργον 10
 αὐτοῦ.

Jo iv 34

38. Ὁ δὲ Ἡρακλέων διὰ τοῦ· Ἐμὸν βρωμά ἐστιν
 ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με· φησὶ διηγείσθαι
 τὸν σωτήρα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι τοῦτο ἦν ὁ συνέζῃτε μετὰ
 τῆς γυναικὸς, βρωμα ἴδιον λέγων τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· 15
 τοῦτο γὰρ αὐτοῦ τροφή καὶ ἀνάπαυσις καὶ δύναμις ἦν.
 θέλημα δὲ πατρὸς ἔλεγεν εἶναι τὸ γινῶναι ἀνθρώπους τὸν
 πατέρα καὶ σωθῆναι, ὅπερ ἦν ἔργον τοῦ σωτήρος, τοῦ ἕνεκα
 τούτου ἀπεσταλμένου εἰς Σαμάρειαν, τουτέστιν εἰς τὸν
 κόσμον. βρωμα οὖν αὐτὸ ἐξείληφε τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν 20
 μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος συζήτησιν, ὅπερ νομίζω σαφῶς
 παντὶ τῷ ὁρᾶσθαι καὶ ταπεινῶς ἐξειλῆφθαι καὶ βεβιασμένως.
 πῶς δὲ τροφή τοῦ σωτήρος τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς σαφῶς οὐ
 παρέστησε· πῶς δὲ καὶ ἀνάπαυσις τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς;
 λέγει γὰρ ὁ κύριος ἀλλαχοῦ, ὡς οὐ παντὸς τοῦ πατρικοῦ 25
 θελήματος ἀναπαύσεως αὐτοῦ ὄντος· Πάτερ, εἰ δυνατὸν,
 παρελθάτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν οὐ τί ἐγὼ θέλω,
 ἀλλὰ τί σύ. πόθεν δὲ καὶ ὅτι δύναμις τοῦ σωτήρος τὸ
 θέλημα τοῦ θεοῦ;

Mt xxvi 39

Jo iv 35

39. Οὐχ ἡμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι καὶ 30
 ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ἡμῖν Ἐπάρατε τοὺς
 ὀφθαλμοῦς ἡμῶν καὶ θεάσαθε τὰς χώρας ὅτι λεγκαί

5 μακαριωτερα πειθομενοι

21 τῆς] τῆν

20 αὐτὸ] αὐτὸν

28 σύ] σοι

δύναμεις

εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας ἀπλούστερον καὶ σωματικώτερον εἰρῆσθαι τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι τετραμήνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ταῦτα ἐπαπορητέον, ἵνα πεισθῶσι νοητὰ πολλάκις γυνὰ αἰσθητῶν
 5 καὶ σωματικῶν λελαληκέναι τὸν σωτήρα. εἶπερ γὰρ ὁ καιρὸς ὅτε ταῦτα ἔλεγεν Ἰησοῦς ὁ πρὸ τετραμήνου τοῦ θερισμοῦ ἦν, δῆλον ὅτι χειμῶν ἦν. θερισμὸς οὖν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἄρχεται γίνεσθαι περὶ τὸν παρ' Ἑβραίοις καλούμενον Νίσαν μῆνα, ὅτε ἄγεται τὸ πάσχα, ὡς ἐνίστε τὰ
 10 ἄζυμα ἀπὸ νέου σίτου αὐτοὺς ποιεῖν. ἀλλ' ἔστω μὴ κατ' ἐκείνον τὸν μῆνα εἶναι τὸν θερισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐξῆς
 249 ἐκείνῳ τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς Ἰάρ. καὶ οὕτως ὁ πρὸ τετραμήνου καιρὸς ἐκείνου τοῦ μηνὸς ἀκμαῖός ἐστι χειμῶν. ἐπὶ οὖν δεῖξωμεν ὅτι ὅτε ἔλεγε ταῦτα ὁ περὶ τὸν θερισμὸν
 15 καιρὸς ἦν ἥτοι ἀκμάζοντα ἢ ἐγγύς που τοῦ λήγειν ὄντα, ἀποδεδειγμένον ἡμῖν ἔσται τὸ προκείμενον. τηρητέον δὴ ὅτι μετὰ τὴν ἐν τῇ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας περὶ τὸ μεταβεβλη- cf. Jo ii 1 ff.
 κὸς εἰς οἶνον ὕδωρ οἰκονομίαν καταβεβηκέναι λέγεται ὁ κύριος εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ Jo ii 12—15
 20 ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, ἐνθα ἔμεινεν οὐ πολλὰς ἡμέρας· καὶ ἐγγύς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς· ὅτε εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀναγεγραμμένων, καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν
 25 ἐκ τοῦ ἱεροῦ. καὶ εἰπὼν τινα πρὸς τὸν Νικόδημον μετὰ ταῦτα cf. Jo iii 1 ff.
 ἦλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ Jo iii 22
 ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτισε. πόσον δὴ θήσομεν αὐτὸν διατετριφέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χρόνον βαπτίζοντα μετὰ τὸ πάσχα; οὐ γὰρ σαφῶς γέγραπται. καὶ φαίνεται διὰ τὸ
 30 ἐγνωκέναι τοὺς Φαρισαίους ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς cf. Jo iv 1
 ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης ἀφιεὶς τὴν Ἰουδαίαν καὶ

8 ἄρχεσθαι 12 Ἰάρ] εἰ γὰρ 15 ἀκμάζοντα] ἀκ...οντα
 17 κανανὰ 24 om. καὶ 31 ἦ] om. ut videtur

- cf. Jo iv 3 ff. ἀπερχόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅτε ἔδει αὐτὸν διέρχεσθαι
 διὰ τῆς Σαμαρείας, καὶ γενόμενος παρὰ τῆ πηγῇ τοῦ Ἰακῶβ
 Jo iv 35 φησὶ τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ
 θερισμὸς ἔρχεται; ἐὰν δέ τις ὑπονοῇ μετὰ τὸ πάσχα
 πλείωνων μηνῶν χρόνον διατετριφέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν 5
 cf. Jo iv 2 Ἰησοῦν βαπτίζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὥστε ἐνε-
 στηκέναι ἤδη τὸν πρὸ τετραμήνου τοῦ θερισμοῦ καιρὸν,
 cf. Jo iv 40 παραθετόν αὐτῷ ὅτι δύο ἡμέρας μείνας ἐκεῖ παρὰ τοῖς
 Σαμαρεῦσι, μετὰ ταύτας ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ
 ἀναγέγραπται, ὡς νεωστὶ τοῦ πάσχα προγεγενημένον καὶ 10
 Jo iv 45 τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πεπραγμένων αὐτῷ, ὅτι· Ὅτε ἦλθεν εἰς
 τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακό-
 τες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ αὐτοὶ
 γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτῇ. ἀλλ' εἰκὸς ὅτι ἐρεῖ τις πρὸς
 ταῦτα οὐδὲν λυπεῖν πλείονα αὐτὸν διατριψάντα ἐν τῇ Ἰου- 15
 δαίᾳ χρόνον ἐληλυθέναι ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ Ἰακῶβ, ἀπίοντα
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὅτε Ἔτι τετράμηνος, εἶπεν, εἰς τὸν
 θερισμόν· καὶ οὐδὲν ἄτοπὸν ἐστὶ τοὺς Γαλιλαίους διὰ τὰ
 πρὸ ἡ μηνῶν αὐτῷ γενόμενα ἐν Ἱεροσολύμοις παραδέ-
 χεσθαι αὐτόν. λεκτέον δὲ πρὸς αὐτοὺς ὅτι παραγεγόμενος 250
 cf. Jo iv 46 εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἦλθεν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου
 πρότερον πεποίηκε τὸ ὕδωρ οἶνον, ἔμβα καὶ τὸν τοῦ βασιλι-
 κοῦ υἱὸν νοσοῦντα ἐν τῇ Καφαρναοῦμ, εἰπὼν τῷ πατρὶ
 Jo iv 53 αὐτοῦ· Ὁ υἱὸς σου ζῆ· ἐθεράπευσε, καί· Μετὰ ταῦτα ἦν
 Jo v 1 ἑορτῇ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα· 25
 cf. Jo v 5 ὅτε τὸν τριάκοντα ὀκτῶ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ παραλυ-
 τικὸν ἐθεράπευσε. ἐὰν δὲ αὐτῇ ἡ ἑορτῇ τοῦ πάσχα ἦν, οὐ
 πρόσκειται τὸ ὄνομα αὐτῆς· στενοχωρεῖ τε τὸ ἀκόλουθον τῆς
 Jo vii 2 ἱστορίας, καὶ μάλιστα ἐπεὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρεται ὅτι Ἦν
 ἐγγὺς ἡ ἑορτῇ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σκηνοπηγία. 30
 40. Τούτων δὲ ἐπιπλείον ἐξεταζομένων ἀκόλουθόν ἐστι
 τῷ βαθύτερον ἐνορῶντι τῷ νῷ τῶν γραφῶν ζητεῖν τί νοῶν

2 παρὰ] περι 3 post ὅτι] ins. ἐτι intra lin. 5 χρόνον] om.
 11 post ὅτε] ins. ἦν 12 ἑωρακότες 19 πρὸ ἡ] πρῶην

τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Jo iv 35
 τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν
 Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας
 ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη ὥσπερ δὲ ἐλέγομεν ἐπὶ
 5 τῶν κατὰ τὴν Σαμαρείτιν τὰ περὶ τῶν ὑδάτων ἐξετάζοντες,
 οὕτω καὶ ἐνθάδε ποιήσωμεν. τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι
 τό· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας
 ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη· πνευματικὸν εἶναι καὶ
 γυμνὸν αἰσθητῶν πνευματικόν; ᾧ ἀκόλουθον ἂν εἶη καὶ τὸ
 10 τοὺς μαθητὰς λέγειν μετὰ τετράμηνον ἔσσεσθαι τὸν θερισμὸν
 τὸν σύγκριτον, ὅσον ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν, τῷ ὑπὸ τοῦ
 Ἰησοῦ δεικνυμένῳ θερισμῷ. νομίζομεν οὖν τοιαῦτά τινα
 εἶναι ἐν τῷ τοὺς μαθητὰς λέγειν ὅτι Τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ
 θερισμὸς ἔρχεται. οἱ πλεῖστοι τῶν τοῦ λόγου μαθητῶν,
 15 ἐννοοῦντες δυσέφικτον εἶναι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὴν
 ἀλήθειαν, ὅτε διειλήφασι περὶ ἑτέρας παρὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν
 ζωὴν ζωῆς, ἀπαυδήσαντες ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τὸ περὶ τῶν
 ζητουμένων τέλος, ὑπολαμβάνουσι μετὰ τὴν πρὸς τὰ δ' τῶν
 στοιχείων συγγένειαν ὑπερβάντες ταῦτα καταλήψεσθαι τὴν
 20 ἀλήθειαν. φασὶν οὖν κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν οἱ μαθηταὶ
 περὶ τοῦ θερισμοῦ, ὅστις ἐστὶν ἡ συντέλεια τῶν συγκομιστῶν
 τῆς ἀληθείας ἔργων, ὅτι μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν τετραδά
 γίνεται. τὸ δὲ τῶν μηνῶν ὄνομα πρὸς τὸ πρέπον τῷ περὶ
 τοῦ θερισμοῦ λόγῳ σωματικῷ εἴληπται. οὐ γὰρ ἐχρῆν φά-
 25 σκειν τό· οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Ἐτι τέσσαρες ἡμέραι καὶ
 ὁ θερισμὸς ἔρχεται ἢ ἔτι τέσσαρα ἔτη καὶ ὁ θερισμὸς
 251 ἔρχεται; μάλιστα ἐπεὶ καὶ τοὺς πολλοὺς καὶ σωματικωτέρους
 λαθάνειν ὁ λόγος βούλεται, κρύπτων μὲν τὸ μυστικόν,
 ἐμφαίνων δὲ τὸ ἀπλούστερον εἰς τὸ σαφεῖς εἶναι νομίζεσθαι
 30 τοὺς ἀπαγγελλομένους ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λόγους. ἢ τάχα τὸ
 τῶν μαθητῶν βούλημα λεγόντων· Ἐτι τετράμηνός ἐστι καὶ
 ὁ θερισμὸς ἔρχεται· τοιοῦτόν ἐστιν· τέσσαρές εἰσι σφαῖραι

2 ὁ θερισμὸς] ὀρισμὸς 11 ἀπονοία τῷ] τῶν
 24 λόγῳ] λέγω

τῶν δ' στοιχείων, αἱ ὑποκείμεναι τῇ αἰθερίῳ φύσει, ἐν μέσῳ μὲν καὶ κατωτάτῳ ἢ τῆς γῆς, περὶ αὐτὴν δὲ ἢ τοῦ ὕδατος, καὶ τρίτῃ ἢ τοῦ ἀέρος, τετάρτῃ δὲ ἢ τοῦ πυρός, μεθ' ἣν ἢ τῆς σελήνης, καὶ ἐξῆς. καὶ ἐπιστήσωμεν μήποτε ὑπολαμβάνουσιν οἱ μαθηταὶ πρὸς τῇ καθαρωτέρᾳ οὐσίᾳ γενομένους 5 τοὺς ἐντεῦθεν παρεσκευασμένους καταλήψεσθαι τὸ ἀληθές, ὅταν καὶ τὴν τοῦ πυρός τις δύναται σφαῖραν, μὴ καταφθαρεῖς ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἣτις ἐστὶν ὕλη τοῦ παντός ἐν τοῖς πρὸ τῆςαἰθερίου τόπους.....χωρίοις. ταύτην δὲ τὴν ὑπόληψιν διελέγχων ὡς οὐχ ὑγιῆ φησιν ὁ γενόμενος σαρξὶ λόγος 10 τοῖς ταῦτα νομίζουσι τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. καὶ γὰρ ἀδιανόητον ἡμῖν φαίνεται μὴ περὶ ἐνὸς αὐτὸν ἐν τούτοις πᾶσι διαλαμβάνειν θερισμοῦ, 15 ἐπεὶπερ κατὰ τοὺς ἀπλούστερον ἐκδεχομένους ἀληθές λέγουσιν ἐπιπλήξει τοῖς μαθηταῖς, νομίζουσιν, ὡς οἴονται, μετὰ τετράμηνον ἔρχεσθαι τὸν θερισμὸν, ὅτινα ἐν τοῖς πρὸ τούτων παρεστήσαμεν μὴ πάνυ τι δύνασθαι μετὰ τετράμηνον ἐνστήσεσθαι. ἄλλως τε καὶ οἰονεὶ τὴν ὑπόνοιαν τῶν μαθητῶν 20 διορθούμενός φησι τό· οὐχ ὑμεῖς μὲν τόδε λέγετε; ἐγὼ δὲ τόδε φημί. πρὸς τούτοις πῶς οὐκ ἄστοπον τὸ μὲν· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν κατὰ πάντα ἀλληγορήσαι σαφῶς, καὶ τό· Θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη· τὸ δὲ πρὸ τοῦ.....ἐρχόμενον τοῦτο· Οὐχ ὑμεῖς 25 λέγετε ὅτι Ἐτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται· μὴ ἀλληγορικῶς ἐκλαβεῖν;

41. Καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὁμοίως τοῖς πολλοῖς ἐπὶ τῆς λέξεως ἔμεινε, μὴ οἰόμενος αὐτὴν ἀνάγεσθαι. φησὶ γοῦν ὅτι τὸν τῶν γενημάτων λέγει θερισμὸν, ὡς τούτου μὲν 30 ἔτι διωρίαν ἔχοντος τετράμηνον, τοῦ δὲ θερισμοῦ οὐ αὐτὸς ἔλεγεν ἤδη ἐνεστώτος. καὶ τὸν θερισμὸν δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως 252

2 ἢ 1^ο] om. 5 τῇ] τὸ 23 ἀλληγορι 25 forsan legendum πρὸ τούτων συνεχῶς ἐχόμενον

cf. Jo i 14

Jo iv 35

ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξείληφε τῶν πιστευόντων, λέγων ὅτι ἤδη ἀκμαῖοι καὶ ἔτοιμοί εἰσι πρὸς θερισμὸν, καὶ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ συναχθῆναι εἰς ἀποθήκην, τοῦτ' ἐστὶ διὰ πίστεως εἰς ἀνάπασιν, ὅσαι γε ἔτοιμοι, οὐ γὰρ πᾶσαι· αἱ μὲν γὰρ ἤδη
 5 ἔτοιμοι ἦσαν, φησὶν, αἱ δὲ ἔμελλον, αἱ δὲ μέλλουσιν, αἱ δὲ ἐπισπείρονται ἤδη. ταῦτα μὲν οὖν ἐκείνος εἶπε. πῶς δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπαίροντες τοὺς ὀφθαλμοὺς δύνανται βλέπειν τὰς cf. Jo iv 35
 ψυχὰς ἤδη ἐπιτηδείους οὔσας πρὸς τὸ, ὡς οἶεται, εἰς ἀποθήκην εἰσαχθῆναι, οὐκ οἶδα εἰ δύναται παραστῆσαι καὶ ἔτι
 10 γε πῶς ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἀληθές τό· Ἄλλος ὁ σπείρων, καὶ Jo iv 37 f.
 ἄλλος θερίζων· καί· Ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· τίνα δὲ τρόπον τό· Ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε· δυνατόν ἐστι παραδέξασθαι ἐπὶ τῆς ψυχῆς; ἡμεῖς οὖν θερισμὸν συναγομένου cf. Jo iv 36
 15 καρποῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐκλαμβάνομεν κατὰ τὴν τελείωσιν τοῦ σπερματικῶς ἐγκειμένου κατὰ τὰς ἐννοίας ἡμῖν λόγου, ἀπὸ γεωργίας πλείονος τετελειωμένου. πῶς δὲ ὑπὸ ἄλλου σπείρεται καὶ ὑπὸ ἄλλου θερίζεται ἐν τοῖς ἐξῆς διαληψόμεθα.
 42. Ἴδογ' λέγω ὑμῖν Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς Jo iv 35
 20 ὑμῶν, καὶ θεάσαθε τὰς χώρας, ὅτι λεγκαὶ εἶσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Πολλαχοῦ τῆς γραφῆς κείται τό· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν προτρεπομένου ἡμᾶς τοῦ θείου λόγου ὑψοῦν καὶ ἐπαίρειν τὰ φρονήματα, καὶ τὸ διορατικόν, κάτω που κείμενον καὶ συγκύπτον μὴ δυνάμενόν τε ἀνακίψαι cf. Lc xiii 11
 25 εἰς τὸ παντελές, μετεωρίσαι· ὡσπερ ἐν Ἡσαΐᾳ· Ἐπάρατε εἰς Is xl 26
 ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ ἴδετε· τίς κατέδειξε ταῦτα πάντα; καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ὅτε μέλλει τοῖς ἐν πεδίῳ συναχθεῖσι λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς, ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ cf. Lc vi 20
 30 γὰρ γνήσιος Ἰησοῦ μαθητῆς κάτω ἐστίν, ὡς οὐδὲ ὁ ἀναπανόμενος ἐν τοῖς τοῦ Ἀβραὰμ κόλποις. ὁ γοῦν πλούσιος cf. Lc xvi 23
 ὑπάρχων ἐν βασάνοις ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς βλέπει τὸν

- Ἀβραάμ, καὶ τὸν Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. πρὸς
 cf. Lc xliii 11 τούτοις ἢ συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ
 παντελές, Ἰησοῦ αὐτὴν ἀνορθώσαντος ἀποτίθεται τὸ συγκύ-
 πτειν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἀνακύπτειν ἵνα ἐπάρῃ τοὺς ὀφθαλ-
 μούς. καὶ οὐδεὶς γε ἐν πάθεσιν ὧν καὶ τῇ σαρκὶ προστετη- 5
 κῶς, ἢ τοῖς ὑλικοῖς ἐμπεφυρμένους, ἐτήρησε τὴν λέγουσαν
 Jo iv 35 ἐντολήν· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν· διόπερ ὁ τοιοῦτος
 οὐδὲ θεάσεται τὰς χώρας κἄν ὦσι λευκαὶ πρὸς θερισμὸν ἤδη. 253
 ἔτι δὲ οὐδεὶς ἐργαζόμενος τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ἐπήρε τοὺς
 ὀφθαλμούς. λευκαὶ δὲ αἱ χώραι πρὸς θερισμὸν ἤδη εἰσὶν 10
 ὅτε πάρεστιν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος σαφηνίζων καὶ φωτίζων
 πάσας τὰς χώρας τῆς γραφῆς, πληρουμένης ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ
 αὐτοῦ. τάχα δὲ καὶ πάντα τὰ αἰσθητὰ μέχρι γε αὐτοῦ τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ αἱ λευκαὶ εἰσι χώραι, ἔτοιμοι πρὸς
 θερισμὸν τοῖς ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, σαφῶς παριστα- 15
 μένου τοῦ περὶ ἐκάστου λόγου τοῖς ἀνειληφόσιν, ἐκ τοῦ τὴν
 cf. 2 Co iii 18 αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦσθαι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ὀφθαλ-
 μῶν ὁμοίωμα τῶν ἑωρακότων πῶς ἕκαστον τῶν γενομένων
 Ge i 10 καλὸν ἦν· τὸ γάρ· Εἶδεν ὁ θεὸς, καθ' ἕκαστον τῶν κτισμάτων
 λεγόμενον, ὅτι καλόν· τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἐνείδεν ὁ θεὸς 20
 τοῖς λόγοις ἐκάστου, καὶ εἶδε πῶς καθ' οὓς γέγονεν ἕκαστον
 τῶν κτισμάτων λόγους ἐστὶ καλόν. εἰ δὲ μὴ οὕτως τις
 παραδέχεται τό· Εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν· διηγησάσθω πῶς
 Ge i 20 ἐν τῷ· Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ
 πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ· 25
 σώζεται τό· Εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν· καὶ μάλιστα ἐπεὶ
 cf. Ge i 21 Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κῆτη τὰ μεγάλα. ἀλλὰ ὁ λόγος ὁ περὶ
 ἐκάστου τούτων ἐστὶν ὀραθεὶς θεῷ τὸ καλόν. τὰ δ' αὐτὰ
 Ge i 24 καὶ περὶ τοῦ· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζωσῶν κατὰ γένος·
 τετράποδα καὶ ἔρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος· λεκτέον, 30
 Ge i 25 οἷς καὶ ἐπιφέρεται τό· Εἶδεν ὁ θεὸς, ὅτι καλόν. πῶς γὰρ
 καλὸν τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετὰ, εἰ μὴ ἄρα ὁ λόγος ὁ περὶ

αὐτῶν ἐστὶ τὸ καλόν· ταῦτα δ' ἡμῖν λέγεται διὰ τό· Ἐπάρατε Jo iv 35
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ
 εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη· προτρέποντος τοῦ παρόντος τοῖς
 μαθηταῖς λόγου τοὺς ἀκροατὰς ἐπαίρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπί
 5 τε τὰς χώρας τῆς γραφῆς καὶ ἐπὶ τὰς χώρας τοῦ ἐν ἐκάστῳ
 τῶν ὄντων λόγου, ἵνα τὴν λευκότητα καὶ τὴν λαμπρότητα
 θεύσηταί τις τοῦ τῆς ἀληθείας πανταχοῦ φωτός· Πάντα γὰρ Pr viii 9
 ἐνώπιον τοῖς νοούσι, κατὰ τὸν Σολομώντα, ὄρθα δὲ τοῖς
 βουλομένοις ἀποκείμασθαι αἰσθησιν.

- 10 43. Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ γυνάγει καρ- Jo iv 36
 πὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ
 θερίζων. Ποσαχῶς ὁ θερισμὸς ἐν τῇ γραφῇ λέγεται καὶ
 ἐφ' ὅσων τάσσεται νομίζω ἀναγκαῖον εἶναι παραθέσθαι, ἵνα
 κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν καθαρθέντος τοῦ σημαιομένου δυνη-
 15 θῶμεν ἐνθάδε ἰδεῖν ἐπὶ τίνος τῶν πλειόνων τέτακται ἢ λέξις.
 254 ἐρούμεν δὴ τὴν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, ἠνίκα Προσηλθον οἱ
 μαθηταὶ τῷ κυρίῳ λέγοντες Διασάφησον ἡμῖν τὴν παρα- Mt xiii 36
 βολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ· διδασκαλίαν περὶ ταύτης
 τοῦ κυρίου μεθ' ἕτερα λέγουσαν· Ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια Mt xiii 39
 20 αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θεριστὰὶ ἄγγελοι εἰσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ
 ἐν ἐτέρῳ τόπῳ περὶ τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων, ἀπορούν-
 των διδασκαλίας τρανούσης αὐτοῖς περὶ ὧν πιστεύουσι, φησὶν
 ὁ σωτὴρ ἡμῶν· Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· Mt ix 37 f.
 δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας
 25 εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ. πρὸς τούτοις ὁ ἀπόστολος σπῶρον
 μὲν ὀνομάζει τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εὐποιάν ἢ ἁμαρτίαν τῶν
 ἀνθρώπων, θερισμὸν δὲ τὰ διὰ τὰ ἐνταῦθα κατορθώματα ἢ
 ἁμαρτήματα ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἀξίαν ἀποκείμενα, οὕτω λέγων·
 Ὁ γὰρ εἰς σπείρη ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει· ὅτι ὁ Gal vi 7 f.
 30 σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθορὰν, ὁ δὲ
 σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν

8 Σολομών 9 ἀπεκείμασθαι 13 post τάσσεται] ins. δ
 16 om. τὴν 20 μὲν (ut videtur) 26 εὐπορίαν

αἰώνιον. κατὰ τινος δὲ παραπλησίου τοῦ σημαιομένου νομίζω καὶ τὸν προφήτην φερόμενον ἐν ψαλμοῖς εἰρηκέναι·
 Ps cxxv (cxxvi) 5 f. Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, αἶροντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἶροντες τὰ δράγματα 5 αὐτῶν. κεῖται δὲ τὸ ὄνομα πολλαχοῦ καὶ ἐπὶ τῆς συνηθείας, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ Ῥούθ διὰ τούτων· Αὐταὶ δὲ παρεγενήθησαν εἰς Βηθλεὲμ ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν. πέντε δὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκτεθέντων σημαιομένων, φανερόν μὲν ὅτι οὐ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ δηλούμενον ἐνταῦθα εἰρηται, ἀλλ' οὐδὲ τὸ 10 ἐπὶ τῆς συντελείας τεταγμένον· οὔτε γὰρ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, οὔτε περὶ τῶν θεριστῶν ἀγγέλων τὸ προτρεπτικόν εἰς τὸ θερίζειν εὐλογον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ νοεῖν. ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὸ ἜΟ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς θερίζει 15 φθορὰν, καὶ ὁ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίζει ζωὴν αἰώνιον· οἷόν τε ἐνθάδε λαμβάνειν τὸ ἜΟ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. κατὰ μὲν γὰρ τὰ ἀποστολικά ῥητὰ ὁ αὐτὸς ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ὁ θερίζων, εἴτε εἰς τὴν σάρκα, εἴτε εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ 20 διὰ τοῦτο συνάγων ἦτοι φθορὰν ἢ ζωὴν αἰώνιον· κατὰ δὲ τὰ ἐνεστηκότα ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. ὁμοίως δὲ ὁ αὐτὸς μὲν σπείρει καὶ θερίζει καθ' ὁ παρεθέμεθα ἐν ψαλμοῖς ῥητὸν, διαφέρον τοῦ ἀποστολικοῦ τῷ μυστικωτέρῳ καὶ ἀπορρητοτέρῳ· τὸ μὲν γὰρ ἀποστολικὸν ἀπλού- 25 στερον εἰρηται, οὐ διδάσκον περὶ τῆς διαφόρου φύσεως τῶν σπερμάτων πόθεν λαμβάνεται· τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ψαλμῶν δοκεῖ μοι δηλοῦν περὶ τῆς καθόδου τῶν εὐγενεστέρων ψυχῶν, 255 παραγενομένων εἰς τὸν βίον τοῦτον μετὰ τῶν σωτηρίων σπερμάτων, καὶ παραγινομένων γε οἰονεὶ ἀκουσίως μετὰ 30 στεναγμοῦ, ἐπανερχομένων δὲ ἐν ἀγαλλιάσει διὰ τὸ καλῶς γεγεωργηκέναι καὶ ἠϋξηκέναι καὶ πεπληθυνκέναι τὰ σπέρ-

5 ἔχόμενοι

7 Αὐται] αὐτὰ εἰ

9, 10 τὸ ἐν] ἦρ

12 om. ὁ

17 οἰονται

ματα μεθ' ὧν ἐηλίθασιν. ἄλλος δέ ἐστιν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων ἐν τῇ προκειμένῃ λέξει.

44. Καὶ ἐρεῖ· γε ὁ Ἡρακλέων, τάχα δὲ τούτῳ κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην συμπεριφερόμενός τις καὶ ἐκκλησιαστικός, 5 ὅτι τῷ κατὰ τό· Ὁ θερισμὸς πολλὸς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· Mt ix 37 σημαυνομένῳ ὁμοίως ταῦτα εἴρηται, τῷ ἐτοίμοις πρὸς θερισμὸν καὶ ἐπιτηδεῖους πρὸς τὸ ἤδη συναχθῆναι εἰς τὴν ἀποθήκην διὰ τῆς πίστεως εἰς ἀνάπαυσιν εἶναι, καὶ ἐπιτηδεῖους πρὸς σωτηρίαν καὶ παραδοχὴν τοῦ λόγου· κατὰ μὲν τὸν 10 Ἡρακλέωνα διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τὴν φύσιν, κατὰ δὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸν διὰ τινὰ εὐτρεπισμὸν τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐτοίμου πρὸς τελείωσιν, ἵνα καὶ θερισθῇ. λεκτέον οὖν πρὸς τοὺς οὕτως ἐκδεξαμένους εἰ βούλονται παραδέξασθαι μήποτε γεγονέναι πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας 15 θερισμὸν παραπλήσιον τῷ οὕτως ἂν ἐλπισθῆντι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. εἰ γὰρ τῷ εἶναι τὸν θερισμὸν πολλὸν πολλοὶ πεπιστεύκασι, καίτοι γε ὀλίγων ὄντων τῶν ἐργατῶν ἀποστόλων ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν παραδεξαμένων τὸν λόγον, ἦτοι διὰ τό· Θεάσασθε τὰς χώρας, Jo iv 35 20 ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη· οὐδεὶς πρὸ τῆς σωματικῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας πεπίστευκε, ἀλλ' οὐδὲ γέγονέ τις πιστεούντων ἐργάτης, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον φάσκειν Ἄβραᾶμ καὶ Μωσέα καὶ τοὺς προφῆτας μήτε τὴν τῶν ἐργατῶν ἐσχηκέναι χώραν, μήτε τὴν τῶν θεριζομένων, ἢ 25 εἴπερ καὶ πρότερον γεγόνασιν ἐργάται καὶ θερισμὸς, οὐδὲν δόξει παράδοξον ὁ σωτῆρ ἐπαγγέλλεσθαι τοῖς ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. ἐκ τούτων δὴ δύναται πως εἶναι σαφὲς ὅτι οὐδὲν τῶν προειρημένων ἐστὶν ἐνθάδε νοούμενον κατὰ 30 τὸν θερισμὸν· ἀλλ' οὐδὲ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ἐν ἄλλῳ τόπῳ νοηθὲν ἐνθάδε ἐφαρμόσει, λέγοντι· Ὁ σπείρων φειδο- 2 Co ix 6 μένως φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίας ἐπ' εὐλογίας καὶ θερίσει.

19 θεάσασθαι (ut saepissime) 21 πεπιστευκέναι 33 θερίση

45. Ζητοῦμεν οὖν ἔβδομον σημαίνοντον κατάλληλον 256
 Jo iv 35 τοῖς προαποδομένοις εἰς τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε Ἐπι τετρά-
 μηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; καὶ εἰς τό· Ἴδου λέγω
 ὑμῖν Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς
 χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. ὁ δὲ περὶ τῆς 5
 σαφηνίας τῶν γραφῶν τρανῆς λόγος, ἢ ὁ περὶ τοῦ πῶς
 cf. Ge i 31 πάντα ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησε καλὰ λίαν, εἶρηται ἡμῖν ὁ θερι-
 σμὸς, ὄντινα ὁ θερίζων δύο καρποὺς τοῦ θερίζειν ἔχει· ἓνα μὲν
 ὅτι λαμβάνει μισθόν, ἕτερον δὲ ὅτι συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν
 αἰώνιον. καὶ νομίζω διὰ μὲν τὰς μετὰ ταῦτα ἐπαγγελίας, 10
 cf. Is xl 10;
 Ps lxi (lxii)
 13;
 Ap xxii 12
 Jo iv 36 ἔσομένας κατὰ τὰ γεγραμμένα· Ἴδου κύριος καὶ ὁ μισθὸς
 αὐτοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον
 αὐτοῦ. εἰρήσθαι τό· Μισθὸν λαμβάνει· διὰ δὲ τὴν ἀπ'
 αὐτῆς τῆς θεωρίας ὠφέλειαν, αὐτόθεν κατὰ φύσιν οὖσαν τῷ
 νῷ καὶ τῇ λογικῇ, ἐξάαιρετον τυγχάνουσαν καὶ χωρὶς ἐτέρων 15
 παρὰ ταύτην ἐπαγγελιῶν, γεγράφθαι τό· Συνάγει καρπὸν εἰς
 ζωὴν αἰώνιον· ὅπερ εὐπάθειάν τινα τοῦ ἡγεμονικοῦ δηλοῖ, ὡς
 καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Στρωματέων παρεστήσαμεν διηγούμενοι
 Mt vi 4 τό· Ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.
 46. Ὁ δὲ Ἡρακλέων τό· Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει 20
 εἰρήσθαι νομίζει ἐπεὶ θεριστὴν ἑαυτὸν λέγει ὁ σωτήρ. καὶ
 τὸν μισθὸν τοῦ κυρίου ἡμῶν ὑπολαμβάνει εἶναι τὴν τῶν
 θεριζομένων σωτηρίαν καὶ ἀποκατάστασιν τῷ ἀναπαύεσθαι
 αὐτὸν ἐπ' αὐτοῖς. τὸ δέ· Καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν
 αἰώνιον· φησὶν εἰρήσθαι, ἢ ὅτι τὸ συναγόμενον καρπὸς 25
 ζωῆς αἰωνίου ἐστίν, ἢ καὶ αὐτὸ ζωὴ αἰώνιος. ἀλλὰ αὐτόθεν
 νομίζω βίαιον εἶναι τὴν διήγησιν αὐτοῦ, φάσκοντος τὸν
 σωτήρα μισθὸν λαμβάνειν, καὶ συνεχέοντος τὸν μισθὸν καὶ
 τὴν συναγωγὴν τοῦ καρποῦ εἰς ἓν, ἀντικρυς τῆς γραφῆς δύο
 πράγματα παριστάσης, ὡς προδιηγησάμεθα. εἰ τοίνυν ἐπι- 30
 τέτευκται ἡμῖν ἢ ἔπαρσις τῶν ἀποστολικῶν ὀφθαλμῶν καὶ
 ἢ θεὰ τῶν χωρῶν, λευκῶν ἤδη πρὸς θερισμὸν οὐσῶν, ἤδη

ἀκολουθῶς τοῦτοις ἐξεταστέον τί τό· Ἴνα ὁ σπείρων ὁμοῦ Jo iv 36
 χαίρη καὶ ὁ θερίζων. οἶμαι δὴ ὅτι ἐπὶ πάσης τῆς ἐκ
 πλειόνων θεωρημάτων τέχνης καὶ ἐπιστήμης σπείρει μὲν ὁ
 τὰς ἀρχὰς εὐρίσκων, ἄστινας ἕτεροι παραλαμβάνοντες καὶ
 5 ἐπεξεργαζόμενοι αὐτὰς, ἑτέροις τὰ ὑπὸ αὐτῶν εὐρημένα
 παραδιδόντες, αἴτιοι ἐξ ὧν εὐρήκασι γίνονται τοῖς μετα-
 γενεστέροις, οὐ δυνηθείσι τὰς τε ἀρχὰς εὐρεῖν καὶ τὰ ἐξῆς
 257 ἐπισυνάψαι καὶ τὸ τέλος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν
 ἐπιθεῖναι, τοῦ συμπληρωθειῶν τῶν τοιούτων τεχνῶν καὶ
 10 ἐπιστημῶν πλήρη τὸν καρπὸν ὡς ἐν θερισμῷ αὐτῶν ἀναλα-
 βεῖν. εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τεχνῶν ἐστὶ ἀληθὲς καὶ τιῶν ἐπιστη-
 μῶν, πόσῳ πλέον ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης
 τῶν ἐπιστημῶν ἔστι συνιδεῖν; τὰ γὰρ εὐρεθέντα ὑπὸ τῶν
 προτέρων ἐπεξεργασάμενοι οἱ μετ' αὐτοὺς παραδεδώκασι τοῖς
 15 ἐξῆς ἐξεταστικῶς προσιοῦσι τοῖς εὐρεθείσιν ἀφορμὰς τοῦ
 τὸ ἐν σῶμα τῆς ἀληθείας μετὰ σοφίας συναχθῆναι. πληρω-
 θέντος δὴ τοῦ παντὸς ἔργου τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν, ὁ
 σπείρων ὁμοῦ χαίρει καὶ ὁ θερίζων, τοῦ ἀμειβομένου θεοῦ
 εἰς ἐν πάντας τέλος συνάγοντος. ὄρα δὲ εἰ οἱ μὲν σπείρον-
 20 τέες εἰσι Μωσῆς καὶ προφῆται, γράψαντες τὰ πρὸς νοουθεσίαν cf. I Co x 11
 ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰῶνων κατήγησε, καὶ κηρύξαντες
 τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν· θερίσαντες δὲ οἱ τὸν χριστὸν παρα-
 δεξάμενοι καὶ τεθεαμένοι τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀπόστολοι, συμ- cf. Jo i 14
 φωνοῦσαν τοῖς προφητικαῖς περὶ αὐτοῦ λογικοῖς σπέρμασι,
 25 θερισθείσι κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ κατανόησιν τοῦ
 κεκρυμμένου μυστηρίου ἀπὸ τῶν αἰῶνων, φανερωθέντος δὲ cf. Eph iii 9;
I Pe i 20
 ἐπ' ἐσχάτου τῶν καιρῶν, ὅπερ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνω-
 30 ρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς
 ἀγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις. σπέρμα δὲ ἦν ὁ
 30 πᾶς λόγος κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνους αἰώνιους cf. Ro xvi
25 f.
 σεσιγημένου, καὶ νῦν φανερωθέντος διὰ τε γραφῶν προφητι-
 κῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· cf. 2 Tim i 10

13 συνειδεῖν

18 χαίρη

19 εἰ οἱ] οἰο

24 λογικοῖς] λογικὸς ὁ

ὅτε τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν πεποίηκε τὰς χώρας, ἐπιλάμψαν αὐταῖς, λευκὰς πρὸς θερισμὸν ἤδη.

47. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον αἱ χώραι, ἐν αἷς κατεβέβλητο τὰ σπέρματα, αἱ νομικαὶ καὶ προφητικαὶ εἰσι γραφαί, αἷτινες οὐκ ἦσαν λευκαὶ τοῖς τὴν παρουσίαν τοῦ λόγου 5 μὴ κεχωρηκόσι, γίνονται δὲ τοιαῦται τοῖς μαθητευομένοις τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ καὶ πειθόμενοις λέγοντι· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. ὡς γνήσιοι τοῖνυν καὶ ἡμεῖς Ἰησοῦ μαθηταὶ ἐπάρωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς χώρας τὰς 10 ἑσπαρμένας ὑπὸ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν θεασώμεθα, ἵνα εἰδωμεν τὴν λευκότητα αὐτῶν, καὶ τίνα τρόπον ἤδη θερίσαι ἐστὶν αὐτὰς καὶ συνάγειν καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, μετὰ τοῦ καὶ μισθὸν ἐλπίζειν ἀπὸ τοῦ κυρίου τῶν κωμῶν καὶ cf. 2 Co ix 10 χορηγοῦ τῶν σπερμάτων. τὸ μὲν οὖν τὸν σπείροντα ὁμοῦ 15 cf. Is xxxv 10 καὶ τὸν θερίζοντα χαίρειν, ὅτε ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ 258 στεναγμὸς, ἐν τῷ μέλλοιτι αἰῶνι, πᾶς ὁστισοῦν ὁμολογήσει τῶν ἀνεγκότων· Ὅτι πολλοὶ ἀπ' ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. τὸ δὲ καὶ ἡδη πάντα 20 τὸν σπείροντα μετὰ παντὸς τοῦ θερίζοντος χαίρειν εἴ τις διστάζει παραδέξασθαι, νοησάτω ὅτι θερισμὸς πῶς ἦν τις ἢ μεταμόρφωσις Ἰησοῦ ἐν δόξῃ φαινομένου, οὐ μόνον τοῖς θερισταῖς Πέτρῳ καὶ Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ, τοῖς συναναβάσειν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς σπείρασι Μωσῆ καὶ Ἠλίᾳ· ἅμα γὰρ 25 αὐτοῖς χαίρουσιν ὀρώντες τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἦντινα ἐπὶ τοσοῦτον πεφωτισμένην ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ φωτίζουσαν τοὺς ὀρώντας πρότερον οὐχ ἑωράκει Μωσῆ καὶ Ἠλίᾳ, ὡς νῦν θεῶνται ἅμα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις. Jo iv 36 ὡς καθολικῶ δὲ ἴσον δυνάμενον λαμβάνομεν τό· Ὁ θερίζων 30 μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρει καὶ ὁ θερίζων· διὰ τὸ ἐν τοῖς ἐξῆς
- 1 ἐπέλαμψαν 13 αὐτὰς] αὐτὸν 15 χορηγοῦ τῶν] χορηγούτων

πλείονας λέγεσθαι τοὺς θεριστὰς καὶ πλείονας τοὺς κεκο-
 πιακότας, δῆλον ὅτι εἰς τὸ σπεῖραι. λέγεται γὰρ ὡς πρὸς
 πολλοὺς θεριστὰς τό· Ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ Jo iv 38
 ὑμεῖς κεκοπιάκατε· καὶ ὡς πολλῶν ἐν τῷ σπόρῳ κεκηκότων
 5 τό· Ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν
 εἰσεληλύθατε. ἴσον δὲ δύναται καθολικῶ τό· Ὁ θερίζων Jo iv 36
 μισθὸν λαμβάνει· καὶ τὸ ἐξῆς τοιοῦτον· πᾶς ὁ θερίζων
 μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον,
 ἵνα πᾶς ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ πᾶς ὁ θερίζων.
 10 48. Ταῦτα δὲ οἱ μὲν τινες ἐτοιμῶς παραδέξονται, μὴ
 διατάζοντες περὶ τοῦ τὰ ἀποκεκρυμμένα ταῖς πάλαι γενεαῖς
 καὶ αὐτῷ Μωσεί καὶ τοῖς προφήταις πεφανερῶσθαι τοῖς
 ἁγίοις ἀποστόλοις κατὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, φωτίσαντος cf. Hos x 12
 αὐτοῖς τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως τῆς πάσης γραφῆς· ἕτεροι δὲ
 15 ὀκνήσουσι προσέσθαι, μὴ τολμῶντες λέγειν τὸν τηλικούτον
 Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας μὴ ἐφθακῆναι ἔτι ὄντας ἐν τῷ
 τῶν ἀνθρώπων βίῳ ἐπὶ τὰ τοῖς ἀποστόλοις νενοημένα, καὶ
 τοῦτο ταῖς θείαις γραφαῖς ἐνεσπαρμένα ταῖς ὑπ' αὐτῶν
 διακονηθείσαις. χρήσονται δὲ οἱ πρότεροι τῷ· Πολλοὶ Mt xiii 17
 20 προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ
 οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν· καὶ τῷ·
 Ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶνος ὤδε· καὶ τῷ· Ἐτέραις γενεαῖς οὐκ Mt xii 42
Eph iii 5 f.
 ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη
 τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη
 259 συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας
 ἐν Χριστῷ· καὶ τῷ ἐν τῷ Δανιὴλ γεγραμμένῳ μετὰ τινα
 ὄρασιν, ὅτι Ἀνέστην, καὶ οὐκ ἦν ὁ συνιών· καὶ τῷ ἐν τῷ Dan viii 7
 Ἡσαΐα· Εἰσὶν οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τούτου ὡς βιβλίον Is xxix 11 f.
 ἀνθρώπου ἐσφραγισμένον, ὃ ἐὰν δώσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ μὴ
 30 ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγοντες Ἀνάγνωθι, ἐρεῖ Οὐκ ἐπί-
 σταμαι γράμματα· καὶ δώσουσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπιστα-
 μένῳ γράμματα, καὶ ἐρεῖ Οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφράγι-

17 ἐπει 21 ἃ] om. τῷ] το
 22 τῷ] τὸ 28 λόγου 29 δώσειν pr. man.

σται γάρ. οἱ δὲ δεύτεροι ταῦτα πάντα διαλύονται τῷ
 Pr xvi 23 Σοφὸς νοήσει τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι
 φορεῖ ἐπιγνωμοσύνην· λέγοντες Μωσεία καὶ ἕκαστον τῶν
 προφητῶν τὰ διακονηθέντα ὑπ' αὐτῶν νενοηθέντα, οὐχ ὥστε
 καὶ ἑτέροις παραδοῦναι καὶ ἀναπτύξαι τὰ μυστήρια· τοὺς 5
 μέντοι γε ἀποστόλους, ὡς ἐν καιρῷ ἀποκαλύψεως γενομένους,
 2 Thess ii 15 εἰπεῖν ἂν· Στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδά-
 2 Tim ii 2 χθητε· καί· Ἄ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων,
 ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται
 cf. Mt xiii 17 καὶ ἑτέροις διδάξαι· καὶ ὅτι εἰ ἐπεθύμουν πολλοὶ προφήται 10
 καὶ δίκαιοι ἰδεῖν ἃ ἔβλεπον οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἃ ἤκουον
 λέγοντος τοῦ σωτῆρος, οὐ πάντως τὰ τῶν νομικῶν γραφῶν
 καὶ προφητικῶν ἐπεθύμουν, ἀλλὰ τούτων μείζονα, ἀπαγγελ-
 λόμενα πρὸς τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου καὶ τοῖς ἀπορρη-
 τοῖς τῶν προφητῶν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις, ὅποια 15
 2 Co xii 4 ἦν τό· Ἦκουσα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ
 λαλῆσαι· καὶ παραπλήσια τοῖς ὑπὸ τοῦ παρακλήτου λεγο-
 μένοις. ἔτι δὲ καὶ τούτοις τὸ ῥητὸν θεασάμεθα, οἷον εἶναι
 Jo iv 36 καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὃ εὐαγγελιστῆς, λέγων· Ἴνα ὃ 20
 σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὃ θερίζων. εἰ δὲ, ἵνα ὃ σπείρων
 ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὃ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει
 καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, τάχα ὃ σπείρων, κοινωνῶν τῷ
 μισθῷ τοῦ θερίζοντος καὶ τῇ συναγωγῇ τοῦ εἰς ζωὴν
 αἰώνιον συναγομένου καρποῦ, ἅμα τῷ θερίζοντι χαρήσεται. 25
 ἄλλος δέ τις ἐρεῖ ὅλα τὰ νομικὰ καὶ τὰ προφητικὰ ἀκριβῶς
 κατὰ τὴν πνευματικὴν ἐκδοχὴν νενοημένα Μωσεί καὶ τοῖς
 προφήταις καὶ ὡς ἐχορῆν κεκαλυμμένως καὶ ἔσκεπασμένως
 ἀναγεγραμμένα τὰ ἐσπαρμένα εἶναι· ἐπεὶ δέ· Λόγον σοφὸν
 Sap Sir xxi 15 (18) ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτὸν καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθή- 30
 σει δῆλον ὅτι οἱ ἀπόστολοι σπέρμασιν ἀπορρητοτέρων καὶ
 βαθυτέρων χρησάμενοι, τοῖς ὑπὸ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν

260 *νενοημένοι, διαβεβήκασιν ἐπὶ τὸ εἰς πολλαπλασίονα φθάσαι*
τῆς ἀληθείας θεάματα, Ἰησοῦ ἐπαίροντος αὐτῶν τοὺς ὀφθαλ- cf. Jo iv 35
μοὺς, καὶ φωτίζοντος αὐτῶν τὰς διανοίας, καὶ ἦν τὰ πολλα-
πλασίονα θερισμὸς τῶν πολλῶν χωρῶν· οὐχ ὡς ὑποδεέστεροι
 5 *δὲ οἱ προφήται καὶ Μωσῆς ἀρχήθεν οὐκ εἶδον ὅσα οἱ*
ἀπόστολοι κατὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ἀλλ' ὡς περιμένοντες
τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἐχρῆν μετὰ τοῦ ξεαίρετου τῆς
Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας καὶ ξεαίρετα παρὰ τὰ λελαλη-
 10 *μένα πρόποτε ἐν τῷ κόσμῳ ἢ γεγραμμένα ἀποκαλυφθῆναι* Phil ii 6 f.
αὐτὸν κενώσαντος καὶ μορφὴν δούλου εἰληφότος.

49. (47) Ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθινός Jo iv 37
 ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. εἶτε
 κατὰ τὸ ἀπὸ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ληφθὲν παρά-
 15 *δειγμα ἐκλαμβάνοιμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον, σαφὲς πῶς*
ἀληθινὸς λόγος ἐστὶ τὸ ἄλλον μὲν εἶναι τὸν σπείροντα ἄλλον
δὲ τὸν θερίζοντα· εἶτε κατὰ τὸ ἐσπαρκέσαι μὲν Μωσαῖα καὶ
τοὺς προφήτας, τεθεωρηκέναι δὲ λευκῶν γενομένων τῶν
χωρῶν τοὺς ἐπάραντας τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὰς ὑποθήκας
 20 *τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας πῶς*
ἦσαν λευκαὶ πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ οὕτω δῆλον πῶς ἄλλος
ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. σκόπει δὲ εἰ τὸ ἄλλος
καὶ ἄλλος δυνατὸν νοῆσαι διὰ τὸ ἐκείνους μὲν ἐπὶ τοιαύδε
βίου ἀγωγῇ δικαιοῦσθαι, τούτους δὲ ἐπὶ ἑτέρα παρ' ἐκείνην,
 25 *ᾧστε εἰπεῖν ἄλλον μὲν τὸν νομικὸν, ἄλλον δὲ τὸν εὐαγγελι-*
κόν. πλὴν ἅμα χαίρουσιν ἐνὸς τέλους ἀπὸ ἐνὸς θεοῦ διὰ
ἐνὸς Χριστοῦ ἐν ἐνὶ ἀγίῳ πνεύματι ἀμφοτέροις ἀποκειμένου.
 (48) Ὁ δ' Ἡρακλέων τό· Ἴνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρη καὶ ὁ Jo iv 36
 θερίζων· οὕτω διηγῆσατο· χαίρει μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ σπείρων
 30 *ὅτι σπείρει, καὶ ὅτι ἤδη τινὰ τῶν σπερμάτων αὐτοῦ συνάγε-*
ται, ἐλπίδα ἔχων τὴν αὐτὴν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ
θερίζων ὁμοίως ὅτι καὶ θερίζει· ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἤρξατο

σπείρων, ὁ δεύτερος θερίζειν. οὐ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἐδύναντο ἀμφότεροι ἄρξασθαι· ἔδει γὰρ πρῶτον σπαρῆναι, εἴθ' ἕστερον θερισθῆναι. παυσαμένον μέντοι γε τοῦ σπείροντος σπείρειν, ἔτι θεριεῖ ὁ θερίζειν· ἐπὶ μέντοι τοῦ παρόντος ἀμφότεροι τὸ ἴδιον ἔργον ἐνεργοῦντες ὁμοῦ χαίρουσι, κοινὴν χαρὰν τὴν 5 τῶν σπερμάτων τελειότητα ἠγοῦμενοι. ἔτι δὲ καὶ εἰς τό-

Jo iv 37

Ἐν τούτῳ ἐστὶν ὁ λόγος ἀληθινὸς ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ 261 σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζειν· φησὶν· ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὸν τόπον υἱὸς ἀνθρώπου σπείρει· ὁ δὲ σωτῆρ, ὧν καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀνθρώπου, θερίζει καὶ θεριστὰς πέμπει τοὺς διὰ τῶν 10 μαθητῶν νοουμένους ἀγγέλους, ἕκαστον ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. οὐ πάνυ δὲ σαφῶς ἐξέθετο τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἀνθρώπου τίνας εἶσιν, ὧν ὁ εἷς σπείρει καὶ ὁ εἷς θερίζει.

Jo iv 38

50. (49) Ἐγὼ ἀπέστειλα ἡμᾶς θερίζειν ὁ οὐχ ἡμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν κό- 15 πον αὐτῶν εἰσεληλύθατε. Οὐ χαλεπὸν ἐκ τῶν προειρημένων θεωρῆσαι πῶς ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς θερίζειν τοῦτο, εἰς ὃ οὐκ αὐτοὶ κεκοπιάκασιν ἄλλ' οἱ πρὸ αὐτῶν· καμόντος γὰρ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν ἵνα χωρῆσαι 20 δυναθῶσι νοῆσαι τὰ μυστήρια, ὧν τὰ ἴχνη ἐν τοῖς γράμμασι ἑαυτῶν ἡμῖν καταλελοίπασιν, εἰς τὸν Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν κόπον οἱ ἀπόστολοι εἰσεληλύθασιν, Ἰησοῦ μυσταγωγοῦντος, θερίζοντες καὶ συνάγοντες εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς ψυχῆς ἑαυτῶν τὸν ἐν ἐκείνοις νοῦν. καὶ αἰεὶ δὲ ὁ λόγος 25 τοῖς μαθητευομένοις γνησίως ποιεῖ τοὺς τῶν προτέρων καμάτων σαφεστέρους, χωρὶς τοῦ ὁμοίου τοῖς σπείρασι κόπου. εἰς ὅλα δὲ τὰ περὶ τῶν ὑπὸ ἄλλων θεριζομένων καὶ τοῦτο ἐπισκοπητέον, μήποτε ἀγγέλων ἐπὶ τῆς σπορᾶς τῶν ἀνθρώπων τεταγμένων οἱ συνεργοὶ τῆς τελειώσεως τῶν ἐσπαρμένων ἀπόστολοι εἰς τὸν ἑτέρων κάματον εἰσέρχονται θερί- 30 ζοντες καὶ καρποὺς ἐν τοῖς ὠφελημένοις εὐρίσκοντες, οὕστινας

4 ἐπει

9 υἱὸς 1^ο] υἱὸν
27 τῶν] τοῦ

16 αὐτῶν

30 θερίζοντος

22 κόπων

ἡ Ἰησοῦ ἐπιδημία ἐτοίμους πρὸς θερισμὸν καὶ πρὸ τῆς cf. Jo iv 35
 ἐλπίζομένης τετραμήνου πεποίηκεν. ἐὰν δὲ ταῦθ' οὕτως
 ἔχει, θεωρῆσαι ἄξιον εἰ καματηρά ἐστιν ἡ τῶν ἀγγέλων
 πρὸς τὸ ἐνσπείρεσθαι ψυχὰς σώμασι λειτουργία, δύο τινὰ
 5 συναγόντων τῇ φύσει ἐναντία εἰς κρᾶσιν μίαν, καὶ ἐν καιρῷ
 τῷ τεταγμένῳ ἀρχομένων τε τὴν περὶ ἐκάστου ποιεῖν οἰκονο-
 μίαν καὶ εἰς τελεσφόρησιν προαγόντων τὸν προπεπλασμένον.
 ἀλλ' ἐρεῖ τις τούτοις ἐναντίον εἶναι τὸ αὐτὸν λέγεσθαι
 πλάσσειν τὸν θεὸν ἐν τε τῷ· Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ Ps cxviii
 10 ἐπλάσάν με· καὶ ἐν τῷ· Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ Jer i 5
 ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά
 262 σε. πρὸς τοῦτο λεκτέον ὅτι ὡσπερ ὁ νόμος διατάγη δι' ἀγ- cf. Ga iii 19
 γέλων, <καὶ ὁ δι' ἀγγέλων> λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, cf. He ii 2
 δῆλον δ' ὅτι ὑπὸ θεοῦ λαληθεὶς, οὕτως ἐνδέχεται καὶ διὰ τῶν
 15 τεταγμένων ἐπὶ τῆς γενέσεως ἀγγέλων θεὸν πλάττειν ἐν
 κοιλίᾳ λέγειν. οὐκ οἶδα δὲ εἰ χώραν ἔχει εἰς τὸ ἠπορημένον
 καὶ τοιοῦτόν τι λέγειν, ὅτι οἱ εἰπόντες· Αἱ χεῖρές σου
 ἐποίησάν με καὶ ἐπλάσάν με· Ἰωβ καὶ Δαβὶδ μερίδος ὄντες
 20 θεοῦ ἐπλάσθησαν, καὶ ὁ Ἰερεμίας ἀκούων· Πρὸ τοῦ με πλάσαι
 σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· ὡς τῆς μερίδος ἐσόμενος τοῦ θεοῦ
 πέπλασται ὑπ' αὐτοῦ· οἱ δὲ τῶν ἐτέρων μερίδες ὄντες ὑπὸ τῶν
 λαχόντων αὐτοὺς πλάττονται. καὶ περιμεγρότερον γε οὗτος
 ὁ λόγος ἐκλήψεται τό· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ Ge i 26
 ὁμοιώσιν ἡμετέραν· τοῦτο λέγοντος τοῦ θεοῦ περὶ πάντων
 25 ἀνθρώπων καὶ προκαταρχομένου τοῦ ἔργου, ὅπερ ἔργον
 ὕστερον καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν, πρὸς οὓς ὁ λόγος, κατὰ τὴν
 οἰκίαν μερίδα γίνεται, τούτοις λέγοντος τοῦ θεοῦ· Ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον· οἷς καὶ φησιν ἐπὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως·
 Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχώμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶσσαν. Ge xi 7
 30 ταῦτα δὲ οὐκ ἀποφαινόμενοι λέγομεν, πολλῆς γὰρ βασάνου
 τὰ τηλικαῦτα χρῆζει, ἢ εὐρεθῆ ἴσχυρον οὕτως ἔχει ἢ ἐτέρως.
 οὐ καταφρονητέον δὲ καὶ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς· ἕκαστος τῶν

4 ψυχῆς 5 ἐναντίων 10 με πλάσαι] μεταπλάσαι 12 post
 πρὸς ins. τὸ intra lin. 13 καὶ ὁ δι' ἀγγέλων] om. 15 ἐπὶ] εἴη

Deut xxxii
8 f.

ἀνθρώπων μερίς ἐστὶ τινος κατὰ τό· Ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, καὶ ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδὰμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγενήθη μερίς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. εἰ δὲ μερίς ἐστὶ πάντως ἕκαστός τινος, διασπείραντος τοῦ 5 θεοῦ τοὺς Ἀδὰμ υἱοὺς, ἕκαστος μὲν τῶν ἀγγέλων κάμνει περὶ τὴν ἰδίαν μερίδα, οἰκονομῶν τὰ κατ' αὐτήν· ἐν δὲ τῇ

cf. 2 Co x 5

τοῦ σωτήρος ἐπιδημία λαμβάνονται αἰχμαλωτιζόμενοι εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ χριστοῦ ἀπὸ τῆς πάντων μερίδος, διὰ τῶν ὑπηρετούντων τῷ εὐαγγελίῳ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν 10 καὶ διδασκάλων ὑπὸ τοῦ χριστοῦ, καὶ προσάγονται εἰς τὸ γενέσθαι τὰ ἔθνη κληρονομίαν τοῦ χριστοῦ. μήποτε οὖν

Mt xxviii 19

ἀκουσομένοις· Πορεύεσθε, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη· τό·

Jo iv 38

Ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσελη- 263

λύθατε. εἰ δὲ ἄγιοι ἄγγελοί εἰσιν οἱ τὰς λοιπὰς μερίδας

cf. Jo iv 36

παρὰ τὴν ἐκλεκτὴν εἰληχότες καὶ ἐπὶ τῆς διασπορᾶς τῶν

ψυχῶν τεταγμένοι, οὐδὲν ἐστὶν ἄτοπον τὸν σπείροντα ὁμοῦ

χαίρειν καὶ τὸν θερίζοντα μετὰ τὸν θερισμόν. ὁ δ' Ἡρα- 20

κλέων φησὶν ὅτι οὐ δι' αὐτῶν οὐδὲ ἀπ' αὐτῶν ἐσπάρη ταῦτα τὰ

σπέρματα, φησὶ δὲ τῶν ἀποστόλων, οἱ δὲ κεκοπιακότες εἰσιν

οἱ τῆς οἰκονομίας ἄγγελοι, δι' ὧν ὡς μεσιτῶν ἐσπάρη καὶ

ἀνετράφη. εἰς δὲ τό· Ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύ- 25

θατε· ταῦτα ἐξέθετο· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς κόπος σπειρόντων καὶ

θερίζοντων· οἱ μὲν γὰρ ἐν κρύει καὶ ὕδατι καὶ κόπῳ τὴν γῆν 25

σκάπτοντες σπείρουσι, καὶ δι' ὄλου χειμῶνος τημελοῦσι

σκάλλοντες καὶ τὰς ὕλας ἐκλέγοντες· οἱ δὲ εἰς ἔτοιμον

καρπὸν εἰσελθόντες θέρους εὐφραϊνόμενοι θερίζουσιν. ἐξέσται

δὲ συγκρίνοντι τάδε ὕψ' ἡμῶν εἰρημένα τῷ ἐντυγχάνοντι καὶ

τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέωνος, ὅρᾳν ὅποια τῶν διηγήσεων ἐπιτε- 30

τεῦχθαι δύναται.

Jo iv 39

51. (50) Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευ-

2 υἱοῖς

6 τοῖς] τοῦ

7 ἰδέαν

20 οὐ δι' οὐδὲ

22 οἱ] ὁ

24 σκοπὸς

5 10 15 20 25 264

52. (51) Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, Jo iv 40 f.
 ἡρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς. καὶ ἔμειναν ἐκεῖ δύο
 30 ἡμέρας. καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον
 αὐτοῦ. Οὐκ ἀπιθάνως τις συγκρούσει τό· Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ Mt x 5
 ἀπέλθτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθτε· τῷ ῥήτῳ
 2 τῆς] ἦς 3 καταλείπουσιν 13 ἀνωτέρων
 21 τὸ] τοῖς 26 οἷόν τε] οἰονταί

26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

- cf. Jo iv 40 τούτω. ἐρωτηθεῖς γὰρ ὁ σωτὴρ μέναι παρὰ τοῖς Σαμαρεί-
 Mt x 5 ταις ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, ὁ εἰπών· Εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν
 μὴ εἰσέλθῃτε· δῆλον οὖν ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ συνεισε-
 εληλύθεισαν αὐτῷ. λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι τὸ μὲν εἰς
 ὁδὸν ἔθνῶν ἀπελθεῖν ἔστιν ἀναλαβεῖν τι δόγμα ἔθνικόν, 5
- cf. Gal vi 16 ἀλλότριον τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ, καὶ ὀδεῦσαι κατ' αὐτό· τὸ δ'
 cf. 1 Ti vi 20 εἰς πόλιν εἰσελθεῖν Σαμαρειτῶν τὸ ἐν τινι γενέσθαι ψευδω-
 νύμῳ γνῶσει τῶν λεγόντων νομικοῖς ἢ προφητικοῖς ἢ εὐαγγε-
 λικοῖς ἢ ἀποστολικοῖς προσέχειν λόγοις. ἔξεστι δὲ καταλι-
 cf. Jo iv 30 πόντων <τῶν> Σαμαρειτῶν τὴν ἰδίαν πόλιν καὶ ἐλθόντων πρὸς 10
 τὸν Ἰησοῦν παρὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ πηγῆν, ἀποδεξάμενον τὴν
 προαίρεσιν τῶν πιστευσάντων τὸν Ἰησοῦν μέναι παρὰ τοῖς
 ἐρωτήσασιν. οἶμαι δ' ὅτι παρατηρημένως ὁ Ἰωάννης οὐ
 πεποιήκε τό· ἡρώτων αὐτὸν οἱ Σαμαρείται εἰσελθεῖν εἰς τὴν
 Σαμάρειαν, <ἢ> εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μέναι παρ' 15
 αὐτοῖς· οὐ γὰρ ταῦτόν ἐστι τὸ μέναι παρὰ τῷ πιστεύοντι
 καὶ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ. καὶ τὸ ἐξῆς δὲ οὐ
 φησι· καὶ ἔμεινεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ δύο ἡμέρας, ἢ ἔμεινεν
 ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ἀλλ' ἔμεινεν ἐκεῖ, τουτέστι παρὰ τοῖς
 ἐρωτήσασιν. μένει γὰρ Ἰησοῦς παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν καὶ 20
 μάλιστα ὅτε οἱ ἐρωτῶντες αὐτὸν ἐξέρχονται τῆς πόλεως
 αὐτῶν καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, οἰονεὶ μιμησάμενοι
 τὸν Ἀβραάμ πεισθέντα τῷ εἰπόντι θεῷ· Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς
 σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς
 σου. δύο δὲ ἡμέρας μένει παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν αὐτόν· 25
 οὐδέπω γὰρ ἐχώρουσεν καὶ τὴν τρίτην αὐτοῦ ἡμέραν, ἐπεὶ οὐχ
 οἰοί τε ἦσαν χωρῆσαι τι τεράστιον, ὅποσον οἱ ἐν Κανᾷ τῆς
 cf. Jo ii 1 Γαλιλαίας τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ συνδειπνοῦντες τῷ Ἰησοῦ ἐν
 τῷ γάμῳ. ἢ μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν ἀπὸ τῆς Σαμαρείας πι- 265
 cf. Jo iv 39 στευνόντων πολλῶν ἦν ὁ λόγος τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης 30
 ὅτι Εἰπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα· ἢ δὲ αὔξησις καὶ πληθυσμὸς
 cf. Jo iv 42 τῶν πολλῶν πλειόνων πιστευνόντων οὐκέτι διὰ τὸν λόγον τῆς

9 καταλειπόντων 10 om. τῶν 15 ἦ] om.
 30 ἦν πολλῶν 32 πολλῶν

γυναικὸς ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. οὐ γὰρ ὁμοίως αὐτὸς
 ἀφ' ἑαυτοῦ θεωρεῖται ὁ λόγος, φωτίζων τὸν χωροῦντα, καὶ ὅτε
 δι' ἑτέρου λεγόμενος μαρτυρεῖται. ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τοὺς
 τόπους ταῦτα φησὶ παρ' αὐτοῖς ἔμεινε, καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς·
 5 καὶ δύο ἡμέρας, ἦτοι τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα καὶ τὸν μέλλοντα
 τὸν ἐν γάμῳ, ἢ τὸν πρὸ τοῦ πάθους αὐτοῦ χρόνον καὶ τὸν
 μετὰ τὸ πάθος, ὃν παρ' αὐτοῖς ποιήσας πολλῶ πλείονας διὰ
 τοῦ ἰδίου λόγου ἐπιστρέψας εἰς πίστιν ἔχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν.
 λεκτέον δὲ πρὸς τὴν δοκοῦσαν αὐτοῦ παρατήρησιν, ὅτι Παρ'
 10 αὐτοῖς καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς γέγραπται, ὅτι ὁμοιον τῷ παρ'
 αὐτοῖς ἐστὶ τό· Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας· Mt xxviii 20
 οὐ γὰρ εἶπεν ἐν ὑμῖν εἰμι. ἔτι δὲ λέγων τὰς δύο ἡμέρας
 ἦτοι τοῦτον τὸν αἰῶνα εἶναι καὶ τὸν μέλλοντα, ἢ τὸν πρὸ τοῦ
 πάθους καὶ μετὰ τὸ πάθος, οὔτε τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας
 15 μετὰ τὸν μέλλοντα νενόηκεν, περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος·
 Ἴνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις· οὔτε ὁρᾷ ὅτι Eph ii 7
 οὐ μόνον πρὸ τοῦ πάθους καὶ μετὰ τὸ πάθος σύνεστι τοῖς
 ἐρχομένοις πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ μετὰ τοῦτο χωρίζεται
 αἰεὶ γὰρ μετὰ τῶν μαθητῶν ἐστι, μηδεπώποτε καταλείπων
 20 αὐτοὺς, ὥστε καὶ λέγειν αὐτοῦς· Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν Ga ii 20
 ἐμοὶ Χριστός.

53. (52) Τῆ δὲ γυναικὶ ἔλεγον Οὐκέτι διὰ τὴν Jo iv 42
 λαλιὰν σοὺ πιστεύομεν· αἰτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδα-
 μεν ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου.
 25 Ἀρνοῦνται τὴν διὰ τὴν λαλιὰν τῆς γυναικὸς πίστιν, κρεῖττον
 ἐκείνης εὐρόντες τὸ ἀκηκοέναι αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, ὥστε καὶ
 εἰδέναι ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. καὶ
 βέλτιον γέ ἐστιν αὐτόπτην γενέσθαι τοῦ λόγου καὶ χωρὶς
 ὀργάνων διδάσκοντος ἀκούειν αὐτοῦ καὶ φαντασιῶντος οὐ
 30 διὰ τῶν διδασκόντων τὸ ἡγεμονικόν, εὐρίσκον τρανότητα
 τοὺς τῆς ἀληθείας τύπους, ἥπερ μὴ ὁρῶντα αὐτὸν, μηδὲ ἀπὸ
 τῆς δυνάμεως φωτιζόμενον αὐτοῦ διὰ διακόνων τῶν ἑωρα-

- κώτων αὐτὸν ἀκούειν τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. ἀμήχανον γὰρ
 τὸ αὐτὸ τῷ ἑωρακίῳ γινόμενον περὶ τὸ ἡγεμονικὸν πάθος
 παθεῖν τὸν ἀπὸ τοῦ ἑωρακίτου καὶ ἀπαγγέλλοντος αὐτὸν
 cf. 2 Co v 7 διδασκόμενον· καὶ κρείττον γὰρ διὰ εἶδους περιπατεῖν ἢ διὰ 266
 πίστεως. διὰ τοῦτο οἱ μὲν οἰοεὶ διὰ εἶδους περιπατοῦντες 5
 ἐν τοῖς προηγουμένοις λέγοντο ἂν εἶναι χαρίσμασι, λόγῳ
 cf. 1 Co xii 8 σοφίας διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ καὶ λόγῳ γνώσεως κατὰ
 τὸ αὐτὸ πνεῦμα· οἱ δὲ διὰ πίστεως, εἰ καὶ χάρισμα ἔστιν ἡ
 1 Co xii 9 πίστις κατὰ τό· Ἄλλω δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι
 τῇ τάξει τῶν προτέρων εἰσὶν ὕστεροι. ἐξεταστέον δὲ πότε 10
 2 Co v 7 καὶ πῶς λέγει Παῦλος· Διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν,
 οὐ διὰ εἶδους· πῶς γὰρ, ὡσεὶ πολλοὶ νοοῦσι, διὰ πίστεως καὶ
 1 Co ix 1 οὐ διὰ εἶδους περιπατεῖ ὁ ἐμβριθέστατος λέγων· Οὐκ εἰμὶ
 ἐλεύθερος; οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐχὶ Ἰησοῦν τὸν κύριον
 ἡμῶν ἑώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστὲ ἐν κυρίῳ; ἴδωμεν 15
 οὖν τὸ ῥῆτὸν πῶς δεῖ ἐκλαβεῖν τό· Διὰ πίστεως γὰρ περιπα-
 τοῦμεν οὐ διὰ εἶδους· ἀναλαβόντες αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω
 2 Co v 5 ff. οὕτως ἔχον· Ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεός,
 ὁ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος. θαρροῦντες οὖν
 πάντοτε καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦ- 20
 μεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν οὐ διὰ
 εἶδους· δῆλον δ' ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ὅτε ἐκδημοῦ-
 2 Co v 8 μεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· θαρροῦντες μᾶλλον εὐδοκοῦμεν ἐκδη-
 μῆσαι ἐκ τοῦ σώματος ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.
 τούτων οὕτως εἰρημένων εἰς τὸ νοῆσαι τί τὸ ἐνδημεῖν τῷ 25
 σώματι καὶ ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ κυρίου, τί τε τὸ ἐκδημῆσαι ἐκ
 τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἐαυτῶν πυθώ-
 μεθα τί περὶ τοῦ ἀποστόλου ἐροῦμεν· πότερον ὅτι ἐνδημῶν
 τῷ σώματι ἐξεδήμει ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἢ ὅτι ἐκδημῶν τοῦ
 cf. Ro viii 8 f. σώματος ἐνέδημει τῷ κυρίῳ. ἀλλὰ σαφῶς, ἐπεὶ οἱ ἐν σαρκὶ 30
 ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται, οἱ δὲ ἄγιοι οὐκ εἰσὶν ἐν σαρκὶ
 ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἶπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτοῖς, Παῦλος

15 ἑώρακα

18 ἔχειν

24 ἐνδημῆσαι] ἐκδημῆσαι

27 ἐνδημῆσαι] ἐκδημῆσαι

οὐκ ἦν ἐν σαρκὶ οὐδὲ ἐν σώματι, ἀληθεύει γὰρ λέγων· Δοκῶ 1 Co vii 40
 δὲ κάγω πνεῦμα θεοῦ ἔχειν· οὐκ ἐνδημῶν δὲ τῇ σαρκὶ καὶ
 σώματι, τοῦ ἐνδημοῦντος τῷ σώματι διὰ πίστεως περιπατοῦν- cf. 2 Co v 6 f.
 τος οὐ διὰ εἰδους. καὶ ὅρα εἰ δύναται τῆς ἀποστολικῆς
 5 ἀκριβείας εἶναι τὸ μὴ ταῦτόν φάσκειν ἐν σαρκὶ εἶναι καὶ
 ἐνδημεῖν σώματι· οἱ μὲν γὰρ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῶ ἀρέσαι οὐ cf. Ro viii 8
 δύνανται· οἱ δὲ ἐνδημοῦντες τῷ σώματι ἐκδημοῦσι μὲν ἀπὸ
 τοῦ κυρίου· πλὴν διὰ τῆς πίστεως περιπατοῦσιν, εἰ καὶ
 μηδέπω χωροῦσι διὰ εἰδους. καὶ οἶμαι ὅτι ἐν σαρκὶ μὲν
 10 εἰσιν οἱ κατὰ σάρκα στρατεούμενοι, ἐνδημοῦσι δὲ τῷ σώματι cf. 2 Co x 3
 267 καὶ ἐκδημοῦσιν ἀπὸ τοῦ κυρίου οἱ τὰ πνευματικὰ τῆς γραφῆς
 μὴ νοοῦντες, ἀλλ' ὅλοι προσκείμενοι αὐτῇ καὶ τῷ σώματι·
 πῶς γὰρ οὐκ ἐκδημεῖ ἀπὸ τοῦ κυρίου, εἰ ὁ κύριος τὸ πνεῦμά cf. 2 Co iii 17
 ἐστίν, ὁ μηδέπω χωρῶν τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα καὶ πνευματι- cf. 2 Co iii 6
 15 κὸν τῆς γραφῆς; πλὴν διὰ πίστεως ὁ τοιοῦτος περιπατεῖ,
 ἐκδημεῖ δὲ ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημεῖ πρὸς τὸν κύριον ὁ τὰ
 πνευματικὰ τοῖς πνευματικοῖς συγκρίνων καὶ γινόμενος πνευ- cf. 1 Co ii 13,
 ματικός, ὁ πάντα ἀνακρίνων, αὐτὸς δὲ ἀνακρινόμενος ὑπ' ¹⁵
 οὐδενός. ταῦτα δὲ ἡμῖν εἰ καὶ μετὰ παρεκβάσεως τῆς εἰς τὰ
 20 ἀποστολικά ῥητὰ εἰρηῆσθαι δοκεῖ, ἀλλὰ γε ἀναγκαιότατα
 πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ λόγου τῶν Σαμαρειτῶν ἐστίν, οὐκέτι cf. Jo iv 42
 διὰ τὴν λαλίαν πιστευόντων τῆς γυναικὸς ἀλλ' ἀκηκοῦτων
 καὶ εἰδόντων ὅτι ὁ τοιοῦτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. οὐδὲν
 μέντοι γε θαυμαστὸν περὶ τινῶν μὲν διὰ πίστεως περιπατεῖν
 25 καὶ μὴ διὰ εἰδους, περὶ ἐτέρων δὲ διὰ εἰδους τοῦ μείζονος
 παρὰ τὸ διὰ πίστεως περιπατεῖν. Ἡρακλέων δὲ ἀπλούστε-
 ρον ἐκλαβὼν τό· Οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστευόμεν·
 φησὶ λείπειν τὸ μόνην. ἔτι μὲν γὰρ πρὸς τό· Αὐτοὶ γὰρ Jo iv 42
 ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ
 30 κόσμου· φησὶν· οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ ἀνθρώ-
 πων ὀδηγούμενοι πιστεύουσι τῷ σωτῆρι, ἐπὰν δὲ ἐντύχῃσι
 τοῖς λόγοις αὐτοῦ, οὗτοι οὐκέτι διὰ μόνην ἀνθρωπίνην
 μαρτυρίαν, ἀλλὰ δι' αὐτὴν ἀλήθειαν πιστεύουσι.

54. (53) Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν Jo iv 43

Jo iv 44

εἰς τὴν Γαλιλαίαν· αὐτός γάρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι
 προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. Πάνυ
 ἀνακόλουθος ἡ λέξις φαίνεται· τί γὰρ κοινὸν πρὸς τὸ ἐξελη-
 λυθῆναι αὐτὸν μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῶν Σαμαρειτῶν, παρ'
 οἷς ἔμεινε, καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπέρχεσθαι τό· Αὐτὸς γὰρ 5
 Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν
 οὐκ ἔχει; εἰ μὲν γὰρ ἦν πατὴρ αὐτοῦ ἡ Σαμάρεια καὶ
 ἡτίμαστο ἐκεῖ, ὡς διὰ τοῦτο ἐξεληλυθῆναι μὴ διατρίψαντα
 πλείων ἡμερῶν δύο, ἀκολουθῶς ἂν εἴρητο τό· Αὐτὸς γὰρ
 Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν 10
 οὐκ ἔχει. ἀλλὰ καὶ εἰ ἐγέγραπτο· μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας
 ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλ' οὐκ ἐγένετο ἐν τῇ ἰδίᾳ
 πατρίδι· αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ
 ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει· καὶ οὕτως χώραν τὸ λεγόμενον
 εἶχεν ἂν. καὶ τάχα τὸ μὲν βούλημα τοῦ ῥητοῦ τοῦτ' ἐστιν, 15
 ὡς ἰδιώτης δὲ τῷ λόγῳ ὁ Ἰωάννης δυσπαραστάτως ἔφρασεν
 cf. Jo iv 45 ὃ νεόηκεν. εἰς γὰρ τίνα τόπον τῆς Γαλιλαίας ἐδέξαντο 268
 cf. Jo iv 46 τῇ ἑορτῇ, οὐκ εἴρηται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ὅτι ἦλθεν εἰς
 τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ἀνέγραψε. κατακούει δὲ ἑαυτοῦ 20
 ὃ εὐαγγελιστῆς καὶ οὐκ ἀπορεῖ τοῦ προκειμένου. προειπὼν
 γοῦν τίνα τρόπον ἀφήσει τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἄπεισιν εἰς τὴν
 cf. Jo iv 4 Γαλιλαίαν ὁ κύριος, διηγησάμενός τε, ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν διέρχε-
 cf. Jo iv 5 σθαι διὰ τῆς Σαμαρείας τὰ λεγόμενα πλησίον τοῦ χωρίου ὃ
 ἔδωκεν Ἰακώβ τῷ Ἰωσήφ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, καὶ 25
 cf. Jo iv 40 πῶς ἔμεινε δύο ἡμέρας παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἀποδίδωσι τὴν
 εἰς Γαλιλαίαν ἄφιξιν αὐτοῦ, καίτοιγε οὐκ ὀλίγων μεταξὺ
 εἰρημένων. ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προείπομεν βελτιονός
 τινος σύμβολον εἶναι τὴν Ἰουδαίαν, ἂνω που κειμένην,
 ἐλάττωνος δὲ τὴν Γαλιλαίαν, κατὰ τοῦτο ἐπισκοπῆς δεομένων 30
 καὶ τῶν ἐλαττόνων ὁ φιλόφρων θεὸς οὐ καταφρονεῖ, διὰ
 τοῦτο καὶ τοὺς Σαμαρείτας τάχιον καταλιπὼν, ὑπὲρ τοῦ τοῖς

3 λέξεις

8 διατρίψοντα

18 ἑορακότες

32 καταλειπὼν

προθύμως αὐτὸν ἀποδεχομένους Γαλιλαίοις ἐπιστῆναι καὶ τὸν cf. Jo iv 46
 τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν ἰάσασθαι. ταῦτα δὲ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
 ποιήσας, ἐνστάσης τῆς τῶν Ἰουδαίων ἑορτῆς ἀναβαίνει εἰς cf. Jo v 1
 Ἱεροσόλυμα, τὴν ἑορτὴν κρείττονα καὶ ἰλαρωτέραν τῇ ἑαυτοῦ
 5 ποιῶν ἐπιδημία.

55. (54) Ἴδωμεν δὲ τί ἐστι καὶ τό. Αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς Jo iv 44
 ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ
 ἔχει· καὶ ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ μαρτυροῦντος ζητητέον τὸν τῆς
 λέξεως νοῦν. πατὴρ δὴ τῶν προφητῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν,
 10 καὶ φανερόν ἐστι τιμὴν αὐτοῦ παρὰ Ἰουδαίοις μὴ ἐσχηκέ-
 ναι, λιθασθέντας, πρισθέντας, πειρασθέντας, ἐν φόνῳ μαχαί- cf. He xi 37
 ρας ἀποθανόντας, διὰ τὸ ἀτιμάζεσθαι περιελθόντας ἐν
 μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερουμένους, θλιβομένους,
 κακουχομένους. καὶ ὀνειδίζονται γε Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοῦ

15 λέγοντος πρὸς αὐτούς· Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίδωξαν Act vii 52
 οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγέιλαντας
 περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου; οἵτινες ἐπὶ τέλει καὶ τὸν ἐπὶ
 πᾶσι προφήτην, δὲ οὐ οἱ προφῆται προφῆται γεγέννηται,
 ἀτιμάσαντες· Αἴρε, αἴρε, σταύρου αὐτόν· ἔλεγον. τετίμηνται Jo xix 15

20 δὲ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι πάντες οἱ προφῆται, καὶ ὁ ἀπὸ θεοῦ
 ἀναστὰς κατὰ τὰ περὶ αὐτοῦ εἰρημένα ὑπὸ Μωσέως· Προ- Act iii 22;
 φήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν cf. Deut xviii
 15

269 ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε· οὐ πατὴρ γὰρ αὐτοῦ ἐν τοῖς
 ἔθνεσι, τοῖς τῷ παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ τὴν σωτηρίαν cf. Ro xi 11

25 εἰληφόσι. καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέγραπται· Οὐδεὶς προφήτης Le iv 24;
 δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ cf. Mt xiii 57

χρήσιμόν γε τὸ συγγενὲς τούτῳ βῆτόν συναγαγόντας ἀπὸ
 τῶν εὐαγγελίων ἰδεῖν πότε καὶ ἐπὶ τίνι τῷ σωτήρι τοῦτο
 εἴρηται. θαυμάσαι δὲ ἐστὶ τὸ ἀληθὲς τῆς ἀποφάσεως τοῦ
 30 σωτήρος, φθάσαν οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς ἀγίους προφῆτας, ἀτι-
 μασθέντας παρὰ τοῖς οἰκείοις, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν τινι σοφίᾳ διατρίψαντας καὶ κατα-

Jo iv 44

εἰς τὴν Γαλιλαίαν· αὐτός γάρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι
 προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. Πάνυ
 ἀνακόλουθος ἡ λέξις φαίνεται· τί γὰρ κοινὸν πρὸς τὸ ἐξελη-
 λυθῆναι αὐτὸν μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῶν Σαμαρειτῶν, παρ'
 οἷς ἔμεινε, καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπέρχεσθαι τό· Αὐτὸς γὰρ 5
 Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν
 οὐκ ἔχει· εἰ μὲν γὰρ ἦν πατὴρ αὐτοῦ ἡ Σαμάρεια καὶ
 ἠτίμαστο ἐκεῖ, ὡς διὰ τοῦτο ἐξεληλυθῆναι μὴ διατρίψαντα
 πλείον ἡμερῶν δύο, ἀκολουθῶς ἂν εἴρητο τό· Αὐτὸς γὰρ
 Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν 10
 οὐκ ἔχει· ἀλλὰ καὶ εἰ ἐγγέγραπτο· μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας
 ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλ' οὐκ ἐγένετο ἐν τῇ ἰδίᾳ
 πατρίδι· αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ
 ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει· καὶ οὕτως χώραν τὸ λεγόμενον
 εἶχεν ἂν· καὶ τάχα τὸ μὲν βούλημα τοῦ ῥητοῦ τοῦτ' ἐστίν, 15
 ὡς ἰδιώτης δὲ τῷ λόγῳ ὁ Ἰωάννης δυσπαραστάτως ἔφρασεν
 cf. Jo iv 45 ὃ νεόηκεν· εἰς γὰρ τίνα τόπον τῆς Γαλιλαίας ἐδέξαντο 268
 cf. Jo iv 46 τῇ ἑορτῇ, οὐκ εἴρηται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ὅτι ἦλθεν εἰς
 τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ἀνέγραψε· κατακούει δὲ ἑαυτοῦ 20
 ὃ εὐαγγελιστὴς καὶ οὐκ ἀπορεῖ τοῦ προκειμένου· προειπῶν
 γοῦν τίνα τρόπον ἀφήσει τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἄπεισιν εἰς τὴν
 cf. Jo iv 4 Γαλιλαίαν ὁ κύριος, διηγησάμενός τε, ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν διέρχε-
 cf. Jo iv 5 σθαι διὰ τῆς Σαμαρείας τὰ λεγόμενα πλησίον τοῦ χωρίου ὃ
 ἔδωκεν Ἰακώβ τῷ Ἰωσήφ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, καὶ 25
 cf. Jo iv 40 πῶς ἔμεινε δύο ἡμέρας παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἀποδίδωσι τὴν
 εἰς Γαλιλαίαν ἀφίξιν αὐτοῦ, καίτοιγε οὐκ ὀλίγων μεταξὺ
 εἰρημένων· ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προείπομεν βελτιονός
 τινος σύμβολον εἶναι τὴν Ἰουδαίαν, ἄνω που κειμένην,
 ἐλάττωνος δὲ τὴν Γαλιλαίαν, κατὰ τοῦτο ἐπισκοπῆς δεομένων 30
 καὶ τῶν ἐλαττόνων ὁ φιλόφρων θεὸς οὐ καταφρονεῖ, διὰ
 τοῦτο καὶ τοὺς Σαμαρείτας τάχιον καταλιπὼν, ὑπὲρ τοῦ τοῖς

3 λέξεις

8 διατρίψοντα

18 ἑορακότες

32 καταλιπὼν

προθύμως αὐτὸν ἀποδεξιμένους Γαλιλαίους ἐπιστῆναι καὶ τὸν cf. Jo iv 46
 τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν λάσασθαι. ταῦτα δὲ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
 ποιήσας, ἐνστάσης τῆς τῶν Ἰουδαίων ἑορτῆς ἀναβαίνει εἰς cf. Jo v 1
 Ἱεροσόλυμα, τὴν ἑορτὴν κρείττονα καὶ ἰλαρωτέραν τῇ ἑαυτοῦ
 5 ποιῶν ἐπιδημία.

55. (54) Ἴδωμεν δὲ τί ἐστι καὶ τό. Αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς Jo iv 44
 ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ
 ἔχει· καὶ ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ μαρτυροῦντος ζητητέον τὸν τῆς
 λέξεως νοῦν. πατὴρ δὴ τῶν προφητῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν,
 10 καὶ φανερόν ἐστι τιμὴν αὐτοῦ παρὰ Ἰουδαίοις μὴ ἐσχηκέ-
 ναι, λιθασθέντας, πρισθέντας, πειρασθέντας, ἐν φόνῳ μαχαί- cf. He xi 37
 ρας ἀποθανόντας, διὰ τὸ ἀτιμάζεσθαι περιελθόντας ἐν
 μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερουμένους, θλιβομένους,
 κακουχομένους. καὶ ὀνειδίζονται γε Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοῦ

15 λέγοντος πρὸς αὐτούς· Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ εἰδῶξαν Act vii 52
 οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγειλάντας
 περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου; οἵτινες ἐπὶ τέλει καὶ τὸν ἐπὶ
 πᾶσι προφήτην, δι' οὗ οἱ προφῆται προφῆται γεγέννηται,
 ἀτιμάσαντες· Αἶρε, αἶρε, σταύρου αὐτόν· ἔλεγον. τετίμηται Jo xix 15

20 δὲ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι πάντες οἱ προφῆται, καὶ ὁ ἀπὸ θεοῦ
 ἀναστὰς κατὰ τὰ περὶ αὐτοῦ εἰρημένα ὑπὸ Μωσέως· Προ- Act iii 22 ;
 φῆτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν cf. Deut xviii
 15

269 ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε· οὐ πατὴρ γὰρ αὐτοῦ ἐν τοῖς
 ἔθνεσι, τοῖς τῷ παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ τὴν σωτηρίαν cf. Ro xi 11

25 εἰληφόσι. καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέγραπται· Οὐδεὶς προφήτης Lc iv 24 ;
 δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ cf. Mt xiii 57
 χρήσιμόν γε τὸ συγγενὲς τούτῳ ῥητὸν συναγαγόντας ἀπὸ
 τῶν εὐαγγελίων ἰδεῖν πότε καὶ ἐπὶ τίνι τῷ σωτήρι τούτου
 εἴρηται. θαυμάσαι δέ ἐστι τὸ ἀληθὲς τῆς ἀποφάσεως τοῦ
 30 σωτήρος, φθάσαν οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς ἁγίους προφῆτας, ἀτι-
 μασθέντας παρὰ τοῖς οἰκείοις, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν τινι σοφίᾳ διατρίψαντας καὶ κατα-

φρονιθέντας ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὥστε τινας αὐτῶν καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαχθῆναι. ἔξεστι δὲ ταῦτα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀναλέσθαι περὶ τῶν φιλοσοφησάντων καὶ ἀστρονομησάντων ἢ ὁποίοις δῆποτε μαθήμασι διαπρεψάντων. ἀτιμαζόντων δὲ καὶ αὐται αἱ φωναί. Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ 5

Mt xiii 55 f. τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ; καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰσι πρὸς ἡμᾶς; πόθεν οὖν τούτῳ πάντα ταῦτα; καὶ παραδοξοτατόν γε ἐπὶ τῶν προφητῶν τοῦτο συμβέβηκε, τὸ μὲν ζῶν αὐτῶν οὐ τιμηθήσασιν οἱ πολῖται, τὸ

cf. Mt xxiii 29 δὲ νεκρὸν περιέπουσιν, οἰκοδομοῦντες αὐτῶν τὰ μνημεῖα καὶ 10 κοσμοῦντες. οἰκοδομεῖν δὲ ἐστὶ τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν

cf. 2 Co iii 6 καὶ κοσμεῖν αὐτὰ ὅτε τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα καταλιπῶν τις τὸ ἐνυπάρχον τοῖς βουλήμασι τῶν γραμμάτων αὐτῶν, περιέπει καὶ περικοσμεῖ τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα, τὸ κάλλος οἴομενος τῆς προφητείας ἐν τῇ ψιλλῇ εἶναι ἐκδοχῆ τοῦ γράμματος. 15

cf. Mt xxiii 29 ἔργον δὲ τοῦτο τῶν ταλανιζομένων ἀπὸ τοῦ κυρίου Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, Γραμματέων μὲν ὀνομαζομένων τῶν ἐπωνύμων ψιλοῦ τοῦ γράμματος, Φαρισαίων δὲ τῶν ἀποδιηρημένων καὶ τὴν θείαν ἐνότητα ἀπολελυκότων· Φαρισαῖοι γὰρ ἐρμηνεύονται οἱ διηρημένοι. 20

Jo iv 45 56. (55) Ὅτε οὖν ἤλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἐωρακότες· ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ αὐτοὶ γὰρ ἤλθον εἰς τὴν ἑορτήν. Ἄξιον ἰδεῖν τὴν αἰτίαν τῆς τῶν Γαλιλαίων παραδοχῆς, ἣν παρεδέξαντο τὸν σωτῆρα ἐλθόντα εἰς τὴν Γαλιλαίαν, 25 εἰ τηλικαύτη ἦν ὥστε καταπληξίαν αὐτοῖς ἐμποιῆσαι καὶ θαυμασμὸν περὶ τοῦ σωτῆρος, εἰς τὸ παραδέξασθαι αὐτόν· ἔτι δὲ ἐπὶ τίνα ἀναφέρεται, οἰονεὶ πολλὰ ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ Ἰησοῦς, τό· Πάντα ἐωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ. οὐδὲν δὲ εὐρίσκομεν προειρη- 30 μένον ἢ ὅτι Εὐρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ 270 πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τοὺς κερματιστὰς καθήμενους·

5 αἰ] om.

12 καταλειπῶν

19 ἀπολελυκότων

26 τηλικαύτη ἦν] τηλικαύτην

καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ Jo ii 15 f.
 τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν
 ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς
 περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ
 5 ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. τί οὖν
 τηλικούτον ἐστὶν ἐν τούτοις ὥστε κινήθοντας ἐπ' αὐτοῖς τοὺς
 Γαλιλαίους δέξασθαι τὸν κύριον, μαρτυρουμένους διὰ τὸ
 αὐτὸν δεδέχθαι, ἐπεὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἑορτὴν ἐν Ἱεροσολύμοις cf. Jo iv 45
 πάντα ἐωράκασιν ἃ ἐποίησεν ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς; εἰ μεμνήμεθα
 10 τῶν εἰρημένων εἰς τὸν τόπον, ἀποδεικνύντων οὐκ ἐλάττονα
 δύναμιν ἐμφαίνεσθαι τοῦ σωτῆρος ἐν ἐκείνοις παρὰ τὴν
 ἐνεργήσασαν εἰς τυφλοὺς ἀναβλέψαι καὶ κωφοὺς ἀκοῦσαι cf. Mt xi 5
 καὶ χωλοὺς περιπατῆσαι, λεκτέον ὅτι μήποτε ὅπερ λογισά-
 μενοι ἐννοήσαντες οἱ Γαλιλαῖοι, καὶ καταπλαγέντες τὴν
 15 θεϊότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθόντα αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν
 ἐδέξαντο, πάντα ἐωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν τοῖς Ἱεροσολύ-
 μοις. τὰ δὲ πάντα ταῦτα ἦν, τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ
 ἐκβεβλήσθαι ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας,
 καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐκκεχῦσθαι τὰ κέρματα, καὶ τὰς
 20 τραπέζας ἀνατετράφθαι, μετ' ἐξουσίας δὲ εἰρῆσθαι τοῖς τὰς
 περιστερὰς πωλοῦσιν Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν Jo ii 16
 οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. οἶμαι δὲ μὴδὲ ταῦτα
 μόνα αὐτὸν πεποιηκέναι τότε ἀλλὰ καὶ ἄλλα σημεῖα· ἐπιφέ-
 ρεται γὰρ ἐκείνοις· Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Jo ii 23
 25 πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
 θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν· ἐφ' οἷς καὶ ὁ
 Νικόδημὸς φησι· Ῥαββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας Jo iii 2
 διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται τὰ σημεῖα ταῦτα ποιεῖν ἢ σὺ
 ποιεῖς, ἂν μὴ ᾗ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ. πλὴν ἕξεστι Γαλιλαῖον
 30 ὄντα ἑορτάζειν ἐν Ἱεροσολύμοις γινόμενον, ὅπου ὁ ναὸς τοῦ
 θεοῦ, καὶ θεωρεῖν πάντα ὅσα ἐποίει ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς, καὶ

1 φραγγέλιον 5 ποιεῖτε] εἰποιεῖτε ante τ[] ins. η 9 ἐοράκασιν
 13 forsan legendum μήποτε τοῦτ' ἦν ὅπερ λογισάμενοι καὶ ἐννοήσαντες
 16 ἐορακότες 21 ποιήτε pr. man. ut videtur 24 ἐκείως
 26 ἐφ' οἷς] φολς

- cf. Jo ii 15 μάλιστα τίνα τρόπον ἐκβάλλει τῷ ἐκ σχοινίων φραγγελίῳ ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένῳ πάντας τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστέρως, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τὰ λοιπά. ἀρχὴ γὰρ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτὴ τοῖς Γαλιλαίοις ἐστὶ τοῦ καὶ δέξασθαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐλθόντα πρὸς 5 αὐτούς· μὴ γὰρ ἑωρακότες τὰ ἐν τῇ ἑορτῇ οὐκ ἂν ἐδέξαντο αὐτόν· ἢ οὐδὲ αὐτὸς μὴ προευτρεπισθεῖσι πρὸς τὸ λαβεῖν αὐτὸν οὕτως ἂν σπουδαίως ἐπεδήμησε, καταλιπὼν τοὺς
- cf. Jo iv 40 ἐρωτήσαντας αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς. οἱ μέντοι γε 271 δεξάμενοι τὸν Ἰησοῦν ἐδέξαντο καὶ τὸν ἀποστείλαντα αὐτόν 10
- Lc ix 48 φησὶ γάρ· Ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. πρῶτον οὖν ιδεῖν δεῖ, τουτέστι συνιέναι, τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔργα τοῦ Ἰησοῦ πάντα, τίνα τρόπον καθαίρει τὸ ἱερόν, ἀποκαθιστὰς αὐτὸ εἰς τὸ εἶναι οἶκον τοῦ πατρὸς, καὶ μηκέτι
- cf. Jo ii 16 οἶκον ἐμπορίου, ἵνα μετὰ τὸ θεωρῆσαι ταῦτα τὸν ἐνεργήσαντα 15 ταῦτα λόγον δεξώμεθα. οἶμαι δ' ὅτι μὴ πάντα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις θεωρήσας ἔργα τοῦ Ἰησοῦ, οὐ δέξεται τὸν Ἰησοῦν, ἢ οὐδὲ ἐπιδημήσει τὴν ἧς σύμβολον ἐπιδημίας ἐπιδημίαν ταύτην τοῖς μὴ πρότερον ἀναβεβηκόσιν εἰς τὴν ἑορτὴν, καὶ μὴ πάντα τεθεαμένοι ὅσα ἐποίει ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις. 20
- Jo iv 46 57. (56) Ἦλθεν οὖν πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ἕδωρ οἴνου. Ὅσα ἐχωρήσαμεν περὶ τῆς Κανᾶ, ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἶπομεν. δύο δὲ οὐ μᾶτην ἐπιδημίαι ἐν Κανᾶ τῷ Ἰησοῦ γίνονται· μήποτε γὰρ σημαίνουσι τὰς δύο τοῦ σωτῆρος εἰς τὸν κόσμον ἐπιδημίας, τὴν 25 μὲν προτέραν ἢ εὐφράνη τοὺς συνεστιωμένους, τὴν δὲ δευτέραν ἵνα τὸν ἐγγὺς γενόμενον τοῦ θανάτου <οὐ> βασιλείως υἱὸν, ἀλλὰ τινος βασιλικοῦ, ἀναστήσῃ. καὶ τάχα ὁ βασιλικὸς Ἀβραὰμ ἦν ἢ Ἰακώβ, ὧν υἱὸν, ὄντα τὸν λαὸν, μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσελθεῖν, σώσει ἐπὶ τέλους. δύνανται 30 δὲ καὶ δύο τοῦ λόγου εἶναι ἐπιδημίαι ἐν τῇ ψυχῇ, ἡ μὲν πρότερα τὸν ἐξ ὕδατος γινόμενον οἶνον χορηγοῦσα εἰς εὐφροσύνην

τῶν συνεστιωμένων, ἡ δὲ δευτέρα πᾶσαν τὴν καταλειπομένην ἀσθένειαν καὶ τὸ πρὸς θάνατον κινδυνῶδες περαιοῦσα. οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν εἶ, ἐπεὶ περ τὰ πλείονα τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἐν ἀποκρύφοις, πολλὰ ὑπὲρ σωτηρίας τῶν πολλοῦ λαοῦ ποιῶν ὁ Ἰησοῦς, ὧν τύποι τὰ λοιπὰ ἀναγεγραμμένα χωρία, δις τῇ Κανῇ ταύτῃ ἐπιδημεί, βεβαιῶν ἑαυτῷ κτῆσιν τῶν ἀπὸ ταύτης τῆς γῆς πιστεούντων εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ.

58. (57) Καὶ ἦν τις βασιλικὸς οἶκος ὁ γιὸς ἡσθένης Jo iv 46, 53
 10 ἐν Καφαρναοῦμ ἕως· Καὶ ἐπίστευεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. Οὐ πᾶν εὐρίσκομεν παρὰ Ἰουδαίοις τετραμ-
 μένον τὸ τοῦ βασιλικοῦ ὄνομα, ὅθεν οὐδὲ, ὅσον ἐπὶ τῇ
 ἱστορίᾳ, ἐπιβάλλομεν ἐν νῶ τίς ἦν οὗτος ὁ βασιλικὸς καὶ
 τίνος βασιλέως ἐπώνυμος. ὁ μὲν οὖν ἀκραιότερος οἰήσεται
 15 τοῦ βασιλέως Ἡρώδου τινὰ ἄνθρωπον εἶναι τοῦτον τὸν
 βασιλικόν· ἕτερος δὲ τούτῳ ὅμοιος ἐρεῖ τῆς Καίσαρος οἰκίας
 γεγονέναι τοῦτον τὸν βασιλικόν, πράττοντά τι περὶ τὴν
 272 Ἰουδαίαν τότε· οὐδὲ γὰρ σαφῶς εὐρίσκεται Ἰουδαῖος ὧν,
 ἐπεὶ περ οὐκ ἀκολουθεῖ <τῷ> τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἡσθενήκεναι ἐν
 20 Καφαρναοῦμ οἰκίον αὐτὸν εἶναι τῶν κατὰ τοὺς τόπους.
 ἐμφαίνεται δὲ αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα καὶ ἐκ τοῦ ἤδη αὐτοῦ κατα- cf. Jo iv 51
 βαίνοντος τοὺς δούλους αὐτῷ ἀπηνηθήκεναι, λέγοντας ὅτι ὁ
 παῖς αὐτοῦ ζῆ· πληθυντικῶς γὰρ οἱ δούλοι εἴρηται. ἐχέτω
 τοῖνυν ὅπως ποτὲ τὸ τῆς ἱστορίας, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλικοῦ
 25 κομψότερον ἐσχηκέτω κατὰ τὸν τοῦ σωτήρος λόγον, τῇ
 ἐβδόμῃ ὥρα ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἡ οἰκία
 αὐτοῦ ὅλη πεπιστευκέτω. φέρε δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν
 ἐρευνησῶμεν τίνος οὗτος σύμβολον εἶναι δύναται καὶ ὁ υἱὸς
 αὐτοῦ. μέγαν δὴ βασιλέα, οὗ πόλις ἐστὶ τὰ ἀληθινὰ cf. Mt v 35
 30 Ἱεροσόλυμα, καὶ βασιλέα τῶν βασιλευόντων, τὸν πορευθέντα cf. Ap xix
 εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι, 16
 καὶ ἐπανελθόντα βασιλέα οὐδένα ἄλλον ἴσμεν ἢ τὸν εἰπόντα· Lc xix 12

3 εἶναι 13 ἐν νῶ] ἐν ὧ 19 τῷ] om. 23 ἴκετω
 24 τότε 32 ἴσμεν] ἴομεν

- Ps ii 6 f. Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. τούτου τὴν
- cf. Jo viii 56 ἡμέραν οἱ ἰδόντες καὶ εὐφρανθέντες πάντες εἰσὶ βασιλικοὶ, καὶ οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ ἐπώνυμοι τυγχάνουσι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὧν ἓνα τινὰ ζητοῦμεν καὶ τὸν 5 ἀσθενήσαντα υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὰ τούτου ἀκόλουθα. ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὸν πάντα λαὸν υἱὸν εἶναι τοῦ Ἀβραάμ, ὡς καὶ αὐτοὶ αὐχοῦντές φασιν. Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμὲν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· καί· Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν; ὡς ἐπ' αὐτῷ γὰρ 10 καυχώμενου τοῦ λαοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς καὶ μετ' αὐτὸν πατέρας, φησὶ καὶ ὁ σωτήρ· Μὴ ἄρξησθε λέγειν ὅτι Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· ἢ· Μὴ δόξετε λέγειν ὅτι Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὸν 15 λαὸν φησιν· Ἐμβλέψατε εἰς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ὑμῶν, καὶ εἰς Σάρραν τὴν ὠδεύουσαν ὑμᾶς. καὶ τί δεῖ διὰ παραδειγμάτων μηκύνειν τὸν λόγον, σαφοῦς ὄντος ὅτι αὐτὸς πρῶτος χρηματίζει πατὴρ τοῦ λαοῦ, διὸ καὶ ἐξαιρέτως ὀνομάζεται πατήρ; ὑπονοοῦμεν τοίνυν τὸν μὲν βασιλικὸν εἶναι τὸν 20 Ἀβραάμ, τὸν δὲ ἀσθενήσαντα αὐτοῦ υἱὸν ἐν Καφαρναοὺμ καὶ μέλλοντα ἀποθνήσκειν τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος, ἀσθενήσαν ἐν τῇ θεοσεβείᾳ καὶ τῇ τηρήσει τῶν θείων νόμων, καὶ πρὸς τῷ ἀποθανεῖν τῷ θεῷ γενόμενον τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ ἐχθροῦ πεπυρωμένον, καὶ διὰ τοῦτο πυρῆσσειν 25 λεγόμενον. φαίνεται δὲ μέλειν τοῖς προεξεληλυθόσι τὸν βίον τοῦτον ἁγίοις περὶ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς γέγραπται μετὰ πλείστα ὅσα ἔτη τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀναλήψεως·
- 2 Macc xv 14 Οὗτός ἐστιν Ἱερουσαλὴμ ὁ τοῦ θεοῦ προφήτης ὁ πολλὰ εὐχόμενος περὶ τοῦ λαοῦ. ὅρα τοίνυν εἰ δυνατὸν ἐκλαμβάνειν 30 ἡμᾶς ὅτι ὁ Ἀβραάμ βασιλικὸς τις ὧν, νοσήσαντος αὐτῷ τοῦ υἱοῦ καὶ ἀποθνήσκειν μέλλοντος, ἀξιοῖ βοηθῆναι ὑπὸ τοῦ
- 3 εἰδόντες 17 ὑμᾶς] ἡμᾶς 26 μέλλειν pr. man. ut videtur 29 οὕτως 32 βοηθηθῆναι

σωτήρος ἡμῶν τὸν κάμνοντα, γενόμενος πρὸς αὐτὸν καὶ cf. Jo iv 47
 ἐρωτῶν ἵνα καταβῆ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱὸν, ἔμελλε γὰρ
 ἀποθνήσκειν.

59. (58) Τὸ δέ· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε Jo iv 48
 λεγόμενον πρὸς αὐτὸν, τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐπὶ τὸ πλήθος
 τῶν υἱῶν αὐτοῦ τάχα δὲ καὶ ἐπ' αὐτόν. ὡς γὰρ Ἰωάννης
 προσδοκῶν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν περιέμενε τὸ δοθῆν
 σημεῖον, ἵνα δι' αὐτοῦ γινῶ τὸν προφητευόμενον· τὸ δὲ
 σημεῖον ἦν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ Jo i 33 f.
 10 μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· οὕτως καὶ
 οἱ προκεκοιμημένοι ἅγιοι, προσδοκῶντες καὶ τὴν ἐν σώματι
 τοῦ χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἀπὸ τῶν σημεῖων καὶ τῶν τεράτων
 ἐχαρακτήριζον αὐτόν, διὰ τούτων τῷ ἐλπιζομένῳ πιστεύοντες.
 τάχιον δὲ παρακαλεῖ τὸν κύριον καταβῆναι πρὸς τὸ νοσοῦν
 15 παιδίον ἐαυτοῦ, εὐλαβούμενος μὴ προλάβῃ ὁ θάνατος κρα-
 τήσας τὸν κάμνοντα, καὶ ἀπελαύνει γε τὸν πυρετὸν λόγῳ ὁ
 χριστὸς, ἐπαγγειλάμενος τῷ πατρὶ περὶ τῆς ζωῆς τοῦ
 κινδυνεύοντος διὰ τοῦ Πορευοῦ· ὁ υἱός σου ζῆ. ἔχει δὲ Jo iv 50
 οὗτος ὁ βασιλικὸς οὐ μόνον υἱὸν, ἀλλὰ καὶ δούλους, ὧν
 20 σύμβολον ἦσαν οἱ οἰκογενεῖς καὶ ἀργυρώνητοι τοῦ Ἀβραάμ,
 εἰδός τι πιστεούντων ταπεινότερον καὶ ὑποβεβηκός. οὗτοι
 συνόντες τῷ κάμνοντι παιδίῳ θεωροῦσι τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ
 καὶ ἀπαντῶσι τῷ πατρὶ εὐαγγελιζόμενοι τὴν ζωὴν τοῦ
 θεραπευθέντος διὰ τοῦ· Ὁ παῖς σου ζῆ· εὐφραίνοντες ὅτι οὐκ Jo iv 51
 25 ἐφρόνουν πρότερον περὶ τοῦ παιδίου τοῦ δεσπότου ὅτι ἔζη.
 οὐ μάτην δὲ ὦραν ἐβδόμην ἀφήρισιν αὐτὸν ὁ πυρετὸς, ὁ γὰρ cf. Jo iv 52
 ἀριθμὸς ἀναπαύσεως ἦν. ὁ ἐν Καφαρναοὺμ μέντοι γε υἱὸς
 ἐστὶν ὁ νοσῶν καὶ θεραπευόμενος, ὁ ἐν τῷ τῆς παρακλήσεως
 ἀγρῷ, γένος τι κεκμηκότων μὲν οὐ πάντα δὲ ἔξω καρπῶν
 30 γεγεννημένων, καὶ τελειότατη γνόντι τῷ πατρὶ τὴν τοῦ υἱοῦ
 σωτηρίαν ἢ πίστις γίνεται, πανοικεῖ πιστεύοντι Χριστῷ.
 κατελθὼν δὲ ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν πῶς τοῦτο

- cf. Jo iv 5 δεύτερον σημεῖον πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν τοῖς ἐξῆς γειόμενοι κατὰ τὴν λέξιν ἐρευνησομεν. εἰ δὲ καὶ 274
- cf. 1 Co ii 8 δυνάμειώς τινος εἰκὼν ἐστὶν ὁ βασιλικὸς τῶν ἀρχόντων τούτου τοῦ αἰῶνος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ διαφέροντος παρ' αὐτῷ λαοῦ καὶ, ἐν' οὕτως εἶπω, οἶονεὶ 5 τῆς παρ' αὐτῷ ἐκλογῆς, ἢ τε ἀσθένεια αὐτοῦ ἢ παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀρχοντος διάθεσις μοχθηρὰ, καὶ ἡ Καφarnaοὺμ τοῦ χωρίου τῆς μονῆς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἢ εἰκὼν ἐστὶν σκοπητέον. οἶμαι γὰρ καὶ τῶν ἀρχόντων τινὰς, καταπεπληγῶτα τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν θειότητα, προπεφευγέναι 10 αὐτῷ καὶ ἠξιοκέναι περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῖς οἰκονομουμένων· ἐπεὶ τί δήποτε ἄνθρωποι μὲν μετάνοιαν ἐπιδέχονται καὶ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μεταβάλλουσιν, ἐπὶ δὲ τῶν δυνάμεων τὸ παραπλήσιον λέγειν ὀκνήσομεν; ἢ λεγέτω τις ἡμῖν τί τὸ αἴτιον τοῦ δύνασθαι μὲν τοὺς ἐνδεδυμένους σαρκὶ καὶ αἵματι 15 μεταβαλόντας καταπεφευγέναι ἐπὶ τὸν θεὸν διὰ Χριστοῦ, τοὺς δὲ καθαρωτέρα τῆ φύσει χρωμένους πάντας ἀνεπίδεκτους εἶναι τῆς εἰς τὸν σωτήρα πίστεως καὶ τῆς ἐπὶ ταῖς τεραστείαις δυνάμεσιν ὑπ' αὐτοῦ γινομέναις καταπλήξεως· ἐγὼ δὲ νομίζω καὶ περὶ τοὺς ἀρχοντάς τι γίνεσθαι, μετα- 20 βαλόντας ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐν τῇ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ, ὥστε τινὰς ὅλας πόλεις ἢ καὶ ἔθνη οἰκειότερον πολλῶν ἐσχηκέναι τὰ πρὸς τὸν χριστόν. καὶ οὐδὲν γε ἄτοπον κατὰ ταύτην
- Jo iv 48 τὴν ἐκδοχὴν εἶσται τὸ λέγεσθαι πρὸς τὸν βασιλικόν· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε. δύναται δὲ 25 περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ παρακαλεῖν ὁ βασιλικὸς, γενόμενος πρὸς αὐτὸν, ὅπως καταβῆ εἰς τὸ χωρίον τῆς νόσου τοῦ παιδίου καὶ ἰάσῃται τὸν νεοσηκότα· ἀλλ' οὐ πάντως καταβηθήκηναι δεῖ πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ πυρέττοντα· ἀρκεῖ γὰρ τό· Ὁ υἱὸς σου ζῆ· πρὸς σωτηρίαν λεγόμενον τοῦ 30 παιδὸς, δραστηρίου ὄντος τοῦ λόγου καὶ ποιητικοῦ ὦν βούλεται ὁ λέγων.

4 τοῦ 2^ο τῶν ἐξισίαν 9 οἶμαι] ἦμαι (corr.) 15 τοῦ]
 τοῦτο τοῦ ἐνδεδυμένου 17 ἀνεπίλεκτους

60. (59) Ἔοικε δὲ βασιλικὸν ὁ Ἡρακλέων λέγειν τὸν
 δημιουργόν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐβασίλευεν τῶν ὑπ' αὐτόν·
 διὰ δὲ τὸ μικρὰν αὐτοῦ καὶ πρόσκαιρον εἶναι τὴν βασιλείαν,
 φησὶ, βασιλικὸς ὠνομάσθη, οἰοεὶ μικρὸς τις βασιλεὺς
 5 ὑπὸ καθολικοῦ βασιλέως τεταγμένος ἐπὶ μικρᾶς βασιλείας·
 275 τὸν δὲ ἐν Καφαρναοῦμ υἱὸν αὐτοῦ διηγεῖται τὸν ἐν τῷ
 ὑποβεβηκότι μέρει τῆς μεσότητος τῷ πρὸς θάλασσαν,
 τουτέστι τῷ συνημμένῳ τῇ ὕλῃ, καὶ λέγει ὅτι ὁ ἴδιος
 αὐτοῦ ἄνθρωπος ἀσθενῶν, τουτέστιν οὐ κατὰ φύσιν ἔχων,
 10 ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἁμαρτήμασιν ἦν. εἶτα τό· Ἐκ τῆς Ἰουδαίας Jo iv 54
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς ἄνωθεν Ἰουδαίας.
 οὐκ οἶδα δὲ ὅπως εἰς τό· Ἡμελλεν ἀποθνήσκειν· κινήθεις Jo iv 47
 οἶεται ἀνατρέπεσθαι τὰ δόγματα τῶν ὑποτιθεμένων ἀθάνατον
 εἶναι τὴν ψυχὴν, εἰς τὸ αὐτὸ συμβάλλεσθαι ὑπολαμβάνων
 15 καὶ τὸ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπόλλυσθαι ἐν γέννη. καὶ οὐκ cf. Mt x 28
 ἀθάνατόν γε εἶναι ἡγεῖται τὴν ψυχὴν ὁ Ἡρακλέων, ἀλλ'
 ἐπιτηδείως ἔχουσαν πρὸς σωτηρίαν, αὐτὴν λέγων εἶναι τὸ
 ἐνδυνόμενον ἀφθαρσίαν φθαρτὸν καὶ ἀθανασίαν θνητὸν, cf. 1 Co xv
 ὅταν καταποθῇ ὁ θάνατος αὐτῆς εἰς νίκος. πρὸς τούτοις 53 f. cf. Is xxv 8
 20 καὶ τό· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε· Jo iv 48
 λέγεσθαί φησιν οἰκείως πρὸς τὸ τοιοῦτον πρόσωπον, δι'
 ἔργων φύσιν ἔχον καὶ δι' αἰσθήσεως πείθεσθαι, καὶ οὐχὶ
 λόγῳ πιστεύειν. τὸ δέ· Κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παι· Jo iv 49
 δίων μου· διὰ τὸ τέλος εἶναι τοῦ νόμου τὸν θάνατον εἰρησθαι
 25 νομίζει, ἀναιροῦντος διὰ τῶν ἁμαρτιῶν· πρὶν τελέως οὖν,
 φησὶ, θανατωθῆναι κατὰ τὰς ἁμαρτίας, δεῖται ὁ πατὴρ τοῦ
 μόνου σωτῆρος ἵνα βοηθήσῃ τῷ υἱῷ, τουτέστι τῇ τοιαύτῃ
 φύσει. πρὸς τούτοις τό· Ὁ υἱὸς σου ζῆ· κατὰ ἀτυφίαν Jo iv 50
 εἰρησθαι τῷ σωτῆρι ἐξείληφεν, ἐπεὶ οὐκ εἶπε ζῆτω, οὐδὲ
 30 ἐνέφηθεν αὐτὸς παρεσχῆσθαι τὴν ζωὴν. λέγει δὲ ὅτι
 καταβὰς πρὸς τὸν κάμνοντα καὶ ἰασάμενος αὐτὸν τῆς νόσου,
 τουτέστι τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ διὰ τῆς ἀφέσεως ζωοποιήσας

4 post φησὶ] ins. τὴν βασιλείαν 10 αγνεία
 19 νεῖκος 24 τὸν] το'

- Jo iv 53 εἶπεν· Ὁ υἱὸς σου ζῆ· καὶ ἐπιλέγει πρὸς τό· Ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος· ὅτι εὐπιστος καὶ ὁ δημιουργός ἐστιν, ὅτι δύναται ὁ σωτὴρ καὶ μὴ παρῶν θεραπεύειν. δούλους δὲ τοῦ βασιλικοῦ ἐξείληφε τοὺς ἀγγέλους τοῦ δημιουργοῦ,
- Jo iv 51 ἀπαγγέλλοντας ἐν τῷ· Ὁ παῖς σου ζῆ· ὅτι οἰκείως καὶ 5 κατὰ τρόπον ἔχει, πρᾶσων μῆκετι τὰ ἀνοίκεια· καὶ διὰ τοῦτο νομίζει ἀπαγγέλλειν τῷ βασιλικῷ τοὺς δούλους τὰ περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ σωτηρίας, ἐπεὶ καὶ πρώτους οἶεται βλέπειν τὰς πράξεις τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώπων τοὺς ἀγγέλους, εἰ ἐρρωμένως καὶ εἰλικρινῶς πολιτεύοντο ἀπὸ 276 τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας. ἔτι πρὸς τὴν ἐβδόμην ὥραν λέγει ὅτι διὰ τῆς ὥρας χαρακτηρίζεται ἡ φύσις τοῦ ἰαθέντος.
- Jo iv 53 ἐπὶ πᾶσι τό· Ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη· διηγήσατο ἐπὶ τῆς ἀγγελικῆς εἰρήσθαι τάξεως καὶ ἀνθρώπων τῶν οἰκειότερων αὐτῷ. ζητεῖσθαι δέ φησι περὶ τινων ἀγ- 15
- cf. Ge vi 2 γέλων εἰ σωθήσονται, τῶν κατελθόντων ἐπὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων θυγατέρας. καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ τοῦ δημιουργοῦ
- Mt viii 12 τὴν ἀπώλειαν δηλοῦσθαι νομίζει ἐν τῷ· Οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐξελεύσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· καὶ περὶ
- Is i 2 τούτων τὸν Ἡσαΐαν προφητεύειν τό· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ 20
- cf. Is i 4 ἕψωσα, αὐτοὶ δὲ μὲ ἠθέτησαν· οὐστίνας υἱοὺς ἄλλοτρίους,
- cf. Is v 1 f. καὶ σπέρμα πονηρὸν καὶ ἄνομον καλεῖ, καὶ ἀμπελῶνα ἀκάνθας ποιήσαντα.

61. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ Ἡρακλέωνος, ἅπερ τολμηρότερον καὶ ἀσεβέστερον εἰρημένα ἐχρῆν μετὰ πολλῆς κατασκευῆς 25 ἀποδεχέσθαι, εἶπερ ἦν ἀληθῆ. οὐκ οἶδα δὲ πῶς καὶ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἀπιστεῖ, μὴ ἐκλαβὼν πόσα σημαίνεται ἐκ τῆς θάνατος φωνῆς. καθορῶντα γὰρ ἔδει τὸ σημαϊνόμενον μετ' ἐπισκέψεως καὶ ἀκριβείας ἰδεῖν εἰ κατὰ πάντα τὰ σημαϊνόμενα θνητὴ ἐστίν. εἰ μὲν γὰρ ὅτι δεκτικὴ ἁμαρτίας, 30

cf. Ez xviii 4 ψυχὴ δὲ ἡ ἁμαρτάνουσα αὐτὴ ἀποθανέεται, καὶ ἡμεῖς ἐροῦμεν αὐτὴν θνητὴν· εἰ δὲ τὴν παντελεῆ διάλυσιν καὶ ἐξαφανισμὸν

6 ἔχειν 10 πολιτεύειν τὸ 15 οἰκειωτέρων
16, 17 ἀνθρώπων] ἄνων bis 28 καθαρὰν· τὰ

αὐτῆς θάνατον νομίζει, ἡμεῖς οὐ προσησόμεθα, οὐδὲ μέχρι
 ἐπινοίας ἰδεῖν δυνάμενοι οὐσίαν θνητὴν μεταβάλλουσαν εἰς
 ἀθάνατον, καὶ φύσιν φθαρτὴν ἐπὶ τὸ ἀφθαρτον· ὅμοιον γὰρ
 τοῦτο τῷ λέγειν μεταβάλλειν τι ἀπὸ σώματος εἰς ἀσώματον·
 5 ὡς ὑποκειμένου τινὸς κοινού τῆς τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων
 φύσεως, ὅπερ μένει, ὡς περ μένειν φασὶ τὸ ὑλικὸν οἱ περὶ
 ταῦτα δεινοὶ, τῶν ποιότητων μεταβαλλουσῶν εἰς ἀφθαρσίαν.
 οὐ ταῦτὸν δὲ ἐστὶ τὴν φθαρτὴν φύσιν ἐνδύεσθαι ἀφθαρσίαν, cf. 1 Co xv 53
 καὶ τὸ τὴν φθαρτὴν φύσιν μεταβάλλειν εἰς ἀφθαρσίαν. τὰ
 10 δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῆς θνητῆς λεκτέον, οὐ μεταβαλλούσης
 μὲν εἰς ἀθανασίαν ἐνδουμένης δὲ αὐτήν. ἔτι ἐπέεπερ τὴν
 ψυχικὴν φύσιν ψήθη δι' ἔργων καὶ αἰσθήσεως πείθεσθαι οὐχὶ
 δὲ λόγων, πευσόμεθα αὐτοῦ περὶ Παύλου ποίας φύσεως ἦν.
 εἰ μὲν γὰρ πνευματικῆς, πῶς διὰ τῆς τεραστίου ἐπιφανείας
 15 πεπίστευκεν; εἰ δ' οὐκ ἄλλως ἐδύνατο πιστεῦν ἢ διὰ τῆς
 τεραστίου ἐπιφανείας, ἀκολουθεῖ κατ' αὐτοὺς καὶ αὐτὸν εἶναι
 277 ψυχικόν. πῶς δὲ οὐκ ἀσεβὲς τὸ πρὸ τοῦ δημιουργοῦ τοὺς
 ἀγγέλους αὐτοῦ θεωρεῖν τὸ ἐρρωμένον καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς
 πολιτείας τῶν ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ σωτήρος βελτιωθέντων,
 20 καὶ παρὰ τὸ ἐναργὲς τοῦ περὶ τοῦ δημιουργοῦ λόγου, ἔτι δὲ
 καὶ παρὰ τὴν γραφὴν τὴν λέγουσαν· Εἰ κρυβήσεται ἄν- Jer xxiii 24
 θρωπος ἐν κρυφαίοις, κἀγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν; καί· Κύριος Ps vii 10
 ἐτάζων νεφροὺς καὶ καρδίας· καί· Κύριος γινώσκων τοὺς Ps xciii
 διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων κἀν ὧσι μάταιοι; πῶς δὲ (xciv) 11
 25 σώσει καὶ τό· Ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν; Hist Susann
 τί δὲ μᾶλλον ἢ φύσις χαρακτηρίζεται τοῦ ἰαθέντος ἀπὸ τοῦ 35
 ἀριθμοῦ τῆς ὥρας, ἢ ἡ φύσις τῆς ἰάσεως, γινομένης τῷ
 οἰκείῳ τῇ ἀναπαύσει ἀριθμῷ; τὸ δὲ διαφθορὰς εἶναι ψυχικῶν,
 ἐπὶ τέλει ὧν ἐξεθέμεθα ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένων ἀναγεγραμμένον,
 30 ὁμωνυμία χρωμένου ἐστὶ καὶ ἑτέραν φύσιν εἰσάγοντος τετάρ-
 την, ὅπερ οὐ βούλεται.

62. (60) Τοῦτο δὲ πάλιν δεῦτερον σημεῖον ἐποίη- Jo iv 54

9 μεταβαλλεῖν 14 πνευματικῆς, πῶς] πνικῆ ὅπως
 17 οὐκ] καὶ 26 τί] ἐτι 27 ἢ ἢ] εἴη γινομένη

CEN ὁ ἸΗΣΟΥΣ ἔλθων ἔκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
 Τὸ ῥητὸν ἀμφίβολόν ἐστι, σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τι τοιοῦτον
 ἐν τῇ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐπιδημία ὃ Ἰησοῦς
 δύο σημεῖα πεποίηκεν, ὧν τὸ περὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ
 δευτέρον ἐστι· τὸ δὲ τι τοιοῦτον· δύο σημεῖων ὄντων ἃ 5
 ἐποίησεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ὃ Ἰησοῦς, τὸ δεύτερον πεποίηκεν
 ἔλθων ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ τοῦτό γέ
 ἐστι τὸ δεκτὸν καὶ ἀληθές· οὐ γὰρ τὸ πρότερον ἀπὸ τῆς
 Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἔλθων πεποίηκε (τὸ δὲ πρότερον
 ἐστι τὸ περὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον), ὅπερ 10
 cf. Jo ii 1 ff.
 cf. Jo i 38 ff. γέγονε τῇ ἐπαύριον τοῦ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν Σίμωνος
 Πέτρου, πυθόμενον ποῦ μένει, περὶ δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας
 Jo i 43 μεμενηκέναι παρὰ τῷ κυρίῳ· γέγραπται γάρ· Τῇ ἐπαύριον
 ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὗρίσκει Φίλιππον.
 ὅρα δὲ τὴν οἰκονομίαν εἰ δυνάμεθα νοῆσαι τοῦ καὶ ἐπισεση- 15
 μειῶσθαι τὸν εὐαγγελιστὴν περὶ τοῦ δευτέρου τοῦτο τὸ
 σημεῖον γεγονέναι, κατελθόντος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν τοῦ κυρίου. ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω δύ-
 νασθαι τὰς δύο εἰς τὴν Κανᾶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπιδημίας
 εἰς σύμβολον λαμβάνεσθαι τῶν δύο αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν 20
 ἐπιδημιῶν, ἧτις παρὰ τὸ κτῆμα αὐτοῦ γεγονέναι, εἰληφότος
 cf. Mt xxviii 18 πᾶσαν ἐξουσίαν ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, Κανᾶ ὠνομάσθη.
 τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ ἐπιδημίᾳ μετὰ τὸ λουτρὸν ἡμᾶς εὐ-
 φραίνει συνδιαιωμένους αὐτῷ, καὶ διδοῦς τοῦ ἐκ τῆς
 δυνάμεως αὐτοῦ οἴνου πιεῖν, ὕδατος μὲν τυγχάνοντος ὅτε 25
 ἦντλεῖτο πρότερον, οἴνου δὲ γενομένου ὅτε αὐτὸν μετεποίησεν 278
 Ἰησοῦς. καὶ γὰρ ἀληθῶς πρὸ μὲν Ἰησοῦ ἡ γραφὴ ὕδωρ
 ἦν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰησοῦ οἶνος ἡμῖν γεγένηται. τῇ δὲ δευτέρᾳ
 ἐπιδημίᾳ ἀπολύει τοῦ πυρετοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως,
 ἣν ἐπιστεύθη κρίνειν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἀπολύων τοῦ πυρετοῦ 30
 cf. Jo iv 46 ff. καὶ ἰώμενος παντελῶς τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν, εἶτε Ἀβραάμ

2 σημαίνει γὰρ τὸ] σημαίνει γὰρ τὸ μαίνει γὰρ τὸ 3 ἐπιδημίᾳ
 5 τοιοῦτο 8 καὶ] om. 13 περὶ 15 τοῦ] τὸ 21 ἐπι-
 δημιῶν 25 ποιεῖν

εἶτε ἄρχοντός τινος ὀνομαζομένου βασιλικοῦ. καὶ ταῦτα
 μὲν ὡς πρὸς τινὰ διήγησιν παραξύνουσαν τὰς προτέρας.
 ἐπεὶ δὲ μεμνήσθαι ἡμᾶς ἑαυτῶν δεῖ, λεκτέον ὅτι δυνατὸν
 πάσῃ τῇ κτήσει αὐτοῦ τὴν διττὴν ταύτην νοεῖσθαι ἐπιδη-
 5 μίαν. ἐπιστήσεις δὲ εἰ προηγουμένην μὲν κατὰ τοῦτο τὴν
 πρώτην λεκτέον ἐπομένην δὲ τὴν δευτέραν, ὥστε τὴν μὲν
 προηγουμένην εὐφραίνεισθαι τοὺς παραδεξαμένους αὐτὸν, τῇ
 δὲ δευτέρᾳ πάσης νόσου ἀπολύεσθαι καὶ τῶν πεπυρωμένων cf. Eph vi 16
 τοῦ ἐχθροῦ βελῶν τοὺς μὴ βουληθέντας πρότερον τοῦ οἴνου
 10 αὐτοῦ πιεῖν. καὶ τὰ μὲν τῆς πρώτης δυνάμεως ἀμέριστά
 ἐστίν, ἐν Κανᾷ γὰρ ὁ ποιῶν τὸ ὕδωρ οἶνον ἦν καὶ οἱ
 πίνοντες· τὰ δὲ τῆς δευτέρας οἰοεὶ ἔχει τινὰ μερισμὸν, ὃ
 γὰρ τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς νοσῶν οὐκ ἦν ὅπου Ἰησοῦς· οὐ γὰρ
 ἦν ἐν Κανᾷ ἀλλ' ἐν Καφαρναούμ. καὶ ὁ μὲν τῆς δυνάμεως
 15 λόγος ἀπὸ τῆς Κανᾷ ἐξέρχεται, τὸ γάρ· Ὁ υἱὸς σου ζῆῖ Jo iv 50
 ἐν Κανᾷ εἴρηται· τὸ δὲ τοῦ λόγου ἔργον ἐν Καφαρναοῦμ
 γίνεται, ἐκεῖ γὰρ νοσῶν ὁ τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς λόγῳ ἑθερα-
 πείθη τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἐβδόμην ὥραν. τοῦτον δὲ λόγῳ cf. Jo iv 52
 εὐρίσκομεν θεραπευθέντα ἀπὸ μὴ παρῆναι νομιζομένου
 20 αὐτῷ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὸν τοῦ ἑκατοντάρχου δοῦλον· καὶ γὰρ
 ἀπ' ἐκείνου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἑκατοντάρχου οὐ γίνεται ὁ
 κύριος εἰπόντος· Κύριε, οὐκ εἰμι ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν Mt viii 8
 στέγην εἰσέλθης· ἀλλὰ μόνον εἶπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται·
 διό φησι πρὸς αὐτόν· Ὑπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω Mt viii 13
 25 σοι.

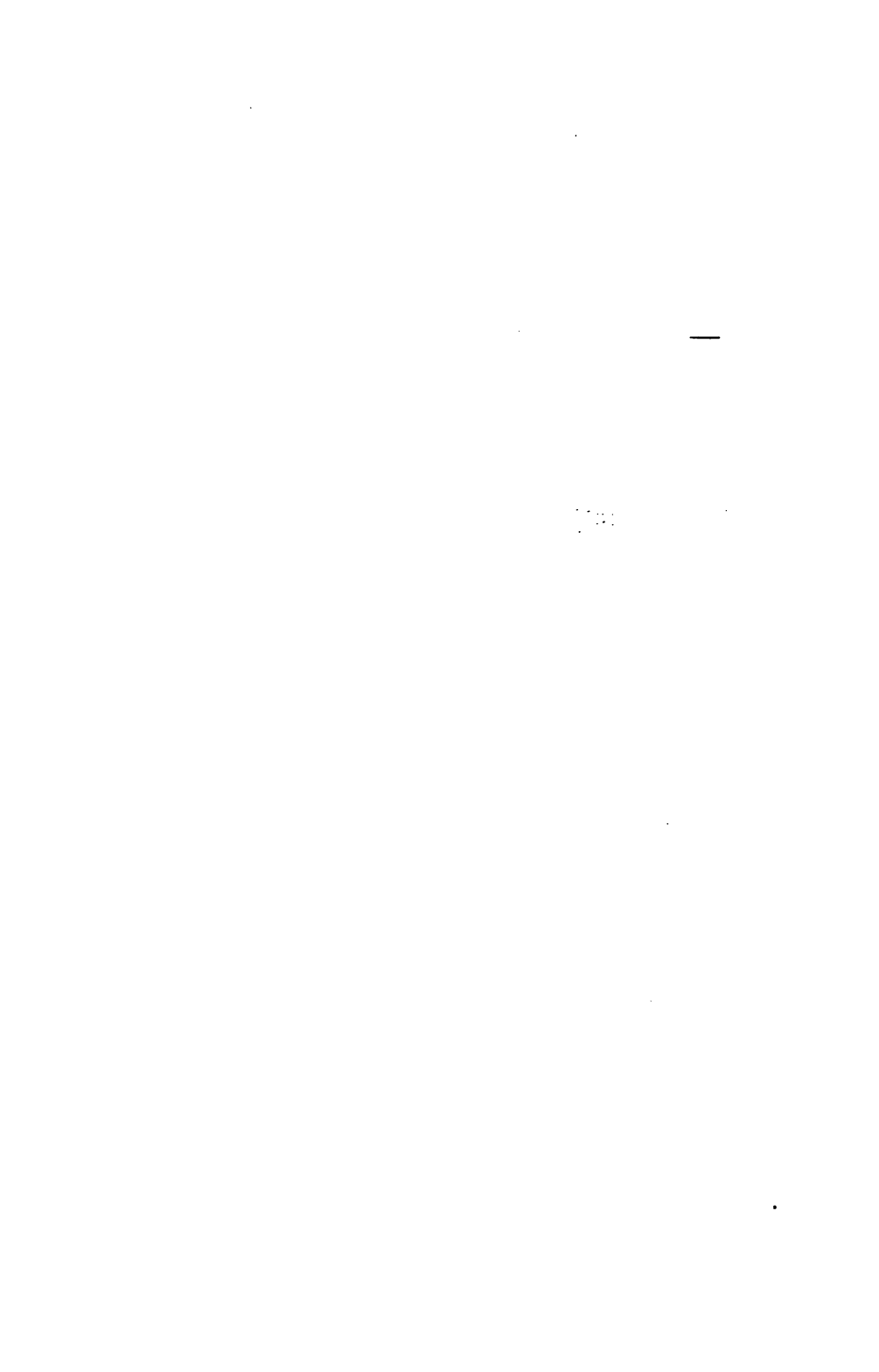
63. Τετηρήκαμεν δὲ καὶ ὅτι ἐν Καφαρναοῦμ ἀμφό-
 τεροι ἦσαν νοσοῦντες, ὃ τε τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς καὶ ὁ τοῦ
 βασιλικοῦ υἱός. καὶ ἡ πενθερὰ δὲ Πέτρου βεβλημένη cf. Mc i 30 f.
 ἐπύρεσσαν ἐν Καφαρναοῦμ, ἧς ἀψάμενος τῆς χειρὸς ἰάσατο
 30 τὴν βεβλημένην, ὡς ἐγερθεῖσαν διακονεῖν αὐτῷ. καὶ οὗτοι
 μὲν ἡμέρας ἑθεραπείθησαν ἐν Καφαρναοῦμ· ὁ μὲν τοῦ
 βασιλικοῦ υἱὸς ὥραν ἐβδόμην, ὃ δὲ τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς

- Mt viii 16 καὶ ἡ τοῦ Πέτρου πενθερὰ πρὸ τῆς ὀφίας. Ὁφίας δὲ
γενομένης, κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἐν Καφαρναούμ προσή-
νεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλοὺς, καὶ ἐξέβαλε τὰ
πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε. 279
βράδιον οὖν τινες ὑπὸ Ἰησοῦ θεραπεύονται καὶ ἕτεροι 5
τάχιον· οἱ γὰρ ὀφίας βράδιον, ὡς ἐλάττονες ὄντες, δαιμονώσι
γὰρ καὶ ἔχουσι κακῶς, τῶν ἡμέρας τεθεραπευμένων. φιλο-
τιμητέον δὲ συναγαγεῖν τοὺς τόπους ἔνθα εὐρέθησαν οἱ
δέομενοι θεραπείας, καὶ σημειωτέον ἐν ποίοις τόποις ἄλλα
γένετο σημεῖα, καὶ οὐ τὰ περὶ τοὺς κάμνοντας· οἷον ἐν τῇ 10
Jo iv 18 Σαμαρείᾳ σημεῖον ἦν τό· Πέντε ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν
ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· ἐφ' ᾧ καὶ καταπλαγείσα ἡ γυνή
Jo iv 19 φησι· Θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ· τοῖς τε πολίταις λέγει·
Jo iv 20 Δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα·
μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; παρατηρητέον δὲ καὶ τοὺς 15
λόγους αὐτοῦ, πού καὶ διὰ τί καὶ ἐπὶ τίσι πεπραγμένοι
λέγονται· ὑπὸ γὰρ μόνων τῶν τοιούτων παρατηρήσεων καὶ
ἐξετάσεων τὰς βασάνους εὐρήσει κατὰ βραχὺ τοὺς καρποὺς
τῶν πόνων, τὴν ἐν ψαλμοῖς εὐλογίαν λέγουσαν· Τοὺς καρ-
ποὺς τῶν πόνων σου φάγεσαι. 20
- Ps cxxvii
(cxxviii) 2
- Jo iv 54 64. Ἐτι πρὸς τό· Τοῦτο δὲ πάλιν δεύτερον σημεῖον
ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· καὶ τοῦτο λεκτέον, ὅτι οὐδαμοῦ μὲν
ὠνομάσθη μόνα τὰ τέρατα· εἴ που γὰρ λέγεται, μετὰ τῶν
Jo iv 48 σημεῖων ἀναγράφεται, ὡσπὲρ ἐν τῷ· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ
τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε· πολλαχοῦ δὲ τὰ σημεῖα 25
χωρὶς τῶν τεράτων εὔρηται, ὃν τρόπον καὶ νῦν· καὶ ζητη-
τέον γε, εἴ ἔχει τινὰ διαφορὰν πρὸς ἄλληλα τὰ τέρατα καὶ
τὰ σημεῖα· οἶμαι δὲ τὰς μὲν παραδόξους καὶ τεραστίους
δυνάμεις, κατ' αὐτὸ τὸ παράδοξον καὶ ἐκβεβηκὸς τὴν συνή-
θειαν θαυμάσιόν τε καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον γινόμενον, τέρατα 30
ὀνομάζεσθαι· τὰ δὲ δηλωτικά τινων ἐτέρων παρὰ τὰ γινόμενα
σημεῖα λέγεσθαι· διόπερ καὶ ἐπὶ τῶν μὴ παραδόξων τὸ

ὄνομα τοῦ σημείου εὐρίσκομεν. ἤγουν περὶ τὸ σημεῖον λέγεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν τούτοις· Περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν Ge xvii 10 f. ἄρσενικόν. καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον
 5 ἔμοῦ καὶ ὑμῶν. οὐδαμοῦ δὲ μόνα τὰ τέρατα ὠνομάσθη, ἐπεὶπερ οὐκ ἔστι τι παράδοξον γινόμενον ἐν τῇ γραφῇ, ὃ μὴ ἔστι σημεῖον καὶ σύμβολον ἑτέρου παρὰ τὸ αἰσθητῶς γεγενημένον· ὡς εἶπερ ἦν τεράστιόν τι γινόμενον οὐ συμβολικόν ἑτέρου, ἐγγράπτο ἂν τοῦτο τὸ τέρας πεποιηκέναι
 10 τὸν Ἰησοῦν, ἢ φέρε εἰπεῖν Μωσῆα ἢ τινα τῶν ἁγίων. ὅτε 280 μὲν οὖν διδασκόμεθα ἀπὸ τῆς γραφῆς δεῖν ζητεῖν τὸ οὐ σημεῖον ἔστι τὸ γεγενημένον, λέγεται· Τοῦτο δὲ πάλιν Jo iv 54 δευτέρον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· ὅτε δὲ ὁ βασιλικὸς ὀνειδίξεται ὡς οὐκ ἂν πιστεύσων χωρὶς τῆς θέας τῶν παρα-
 15 δόξων, οὐκέτι λέγεται· Ἐὰν μὴ σημεῖα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύ- Jo iv 48 σητε· οὐ γὰρ τὰ σημεῖα γινόμενα προκαλεῖται ἐπὶ τὸ πιστεύειν, ἢ σημεῖά ἐστιν, ἐὰν τύχη τὸ σημεῖον μὴ εἶναι καὶ τέρας, ἀλλά· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε· ὑμῶν μὲν πιστεούντων διὰ τὸ παράδοξον, ἡμῶν
 20 δὲ πρὸς τούτῳ καὶ διὰ τὸ οὐ ἔστι σημεῖον ἐπιτελούντων αὐτό. Ζητήσεις δὲ τὸ ἐν ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ· Ps lxxvii (lxxviii) 43 Ὡς ἔθετο ἐν Αἰγύπτῳ τὰ σημεῖα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέρατα αὐτοῦ ἐν πεδίῳ Τάνεως· πότερον τῷ ὑποκειμένῳ διαφέρει τὰ ση-
 25 μεῖα καὶ τέρατα, ἢ τὰ αὐτὰ, ἢ μὲν σημεῖά ἐστι, γέγονεν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου ἀναγομένης ἐπὶ τινα νοητά· ἢ δὲ τέρατα, ἐν πεδίῳ Τάνεως, οὔτε τῶν τεράτων, ἢ τέρατα, οὔτε τοῦ πεδίου Τάνεως, ἢ πεδίου Τάνεως, ἀλληγορουμένων· ἀλλὰ καὶ τὰ τέρατα, ἢ σημεῖά ἐστι, δεῖται ἀναγωγῆς, καὶ τὸ πεδίου Τάνεως, ἢ Αἴγυπτος. αὐτόθι δὲ
 30 καταπαύσωμεν καὶ τὸν τρισκαίδέκατον τόμον, περιέχοντα διήγησιν τῶν μέχρι τῆς ἑβδόμης ἀρχῆθεν ἐπιδημίας τοῦ Ἰησοῦ· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Βηθαρά παρὰ τῷ Ἰορδάνῳ cf. Jo i 28

- cf. Jo ii 1 ff. βαπτιζόμενος γίνεται· δεύτερον δὲ τῇ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας
 cf. Jo ii 12 ἐπιδημήσας τὸ ὕδωρ οἶνον ποιεῖ· τρίτον εἰς τὴν Καφαρναοὺμ
 καταβαίνει, καὶ ἀρμόζει γε, ὅπου καταβαίνει, εἶναι τοὺς
 cf. Jo ii 13 ἀσθενούντας· τέταρτον εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνέρχεται· πέμπτον
 cf. Jo iii 22 εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν συνδιατρίβει τοῖς μαθηταῖς· ἕκτον ἐν 5
 cf. Jo iv 4 ff. τῇ Σαμαρείᾳ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ ἐδίδαξεν, ἃ κατὰ
 cf. Jo iv 46 δύναμιν ἐξητάσαμεν. καὶ ἑβδομον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας
 δεύτερον γίνεται· ἐν δὲ τῷ ἐξῆς, θεοῦ διδόντος, διαληψόμεθα
 cf. Jo v 1 περὶ τῶν ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱεροσολύμοις
 πεπραγμένων αὐτῷ καὶ εἰρημένων. 10

END OF VOL I.

JUL 15 1967

SEP 28 1974

Stanford University Library
Stanford, California

In order that others may use this book,
please return it as soon as possible, but
not later than the date due.

